Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav Blízkého východu a Afriky

DISERTAČNÍ PRÁCE

Praha/Ostrava/Ankara 2009

PhDr. Petr Přebinda

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav Blízkého východu a Afriky

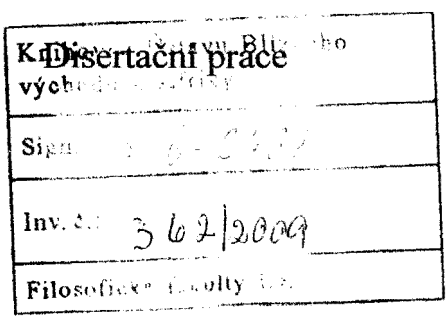
PhDr. Petr Přebinda

Geopolitické postavení Sýrie v první polovině 20. století

Proces vytváření Sýrie v dnešních hranicích v prostředí soupeření britského a francouzského imperializmu a vzájemně konfliktních ideologií lokálního separatizmu, arabského a velkosyrského nacionalizmu a panarabizmu

Geopolitical Position of Syria in the First Half of the 20th Century

The Process of Shaping Syria within its Current Borders in the Context of Rivalry Between British and French Imperialism and Mutually Conflicting Ideologies of Local Separatism, Arab Nationalism, Pan-Syrianism and Pan-Arabism

Studijní program: Historické vědy
Studijní obor: Dějiny a kultury zemí Asie a Afriky

Vedoucí práce: prof. PhDr. Eduard Gombár, CSc.

Praha/Ostrava/Ankara 2009

2551180589
Filozofická fakulta
Univerzity Karlovy v Praze

Prohlašuji, že jsem disertační práci vykonal samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

.....

Petr Přebinda

PODĚKOVÁNÍ

Rád bych alespoň krátce poděkoval těm, kteří jakoukoli formou pomohli vzniku této práce, ačkoli je není možno všechny vyjmenovat. Několik osob však s ohledem na jejich přínos pokládám za nutné zmínit konkrétně.

Největší dík patří mému školiteli, prof. PhDr. Eduardu Gombárovi, CSc., řediteli Ústavu Blízkého východu a Afriky Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. Naše dlouhé diskuze nad soudobými dějinami Blízkého východu a zejména oblasti Velké Sýrie, k níž máme oba velmi úzký vztah, mi pomohly pochopit širší souvislosti a navedly mne na řadu myšlenek, které jsem se v této práci snažil rozvést. Bez jeho koncepčních podnětů by text v této podobě vznikl jen velmi těžko.

Chtěl bych také vyjádřit svou vděčnost všem přátelům a kolegům, především arabistům a orientalistům, ale i dalším, ať již starším či mým vrstevníkům, kteří mi pomáhali při utváření názorů prezentovaných v této práci, při shánění literatury, i byli často mými milými společníky na dlouhých a někdy i únavných cestách po různých koutech Blízkého Východu. Z nich bych rád zmínil především Miloše Mendela, Štěpána Macháčka, Emanuela Bešku, Ewu Cylwik, Gabrielu Weberovou Babulíkovou, Bronislava Ostřanského, Miroslava Melčáka, Hanu Drlou, Tomáše Strnada, Innu Mateiciucovou, Verenu Daiber, Davida Mertla a mnohé další.

V neposlední řadě patří můj dík i mnoha obyvatelům Velké Sýrie, s nimiž jsem měl možnost se setkat a při různých debatách nasávat jejich vnímání vlastních dějin i současné existence. Zvláštní zmínku si zaslouží Riḍwān al-'Atāsī, který mne uvedl do prostředí pozůstatků tradičních damašských elit, a ᶜAbdulmasīḥ Baghdū, díky němuž jsem alespoň trochu pronikl do složitostí svébytného syrského regionu al-Džažíra.

OBSAH

Poděkování 4

Obsah 5

Úvod 8

Prameny a literatura 9

Vysvětlení některých použitých pojmů 11

Jazyková poznámka 13

Kapitola 1 15

Teoretický úvod o Sýrii a Velké Sýrii 15

Geografické vymezení Sýrie a Velké Sýrie 15

Etno-konfesionální a sociální charakteristika Velké Sýrie 17

Vytváření hranic dnešní Sýrie 20

Otázka severních hranic Sýrie 21

Otázka východních hranic Sýrie 24

Otázka jižních hranic Sýrie a Velké Sýrie 28

Otázka západních hranic Sýrie 30

Kapitola 2 35

Velká Sýrie na sklonku existence Osmanské říše (cca 1900–1918) 35

Velká Sýrie ve druhé polovině 19. století (do 1908) 35

Administrativní situace ve Velké Sýrii ve druhé polovině 19. a na počátku 20. století 39

Velká Sýrie mezi mladotureckou revolucí a vypuknutím 1. světové války (1908–1914) 41

Francouzské a britské zájmy ve Velké Sýrii na počátku 20. století 46

Velká Sýrie za 1. světové války 48

Role Velké Sýrie v britských válečných plánech a francouzsko-britské rozpory 51

Závěr 1. světové války ve Velké Sýrii 55

Kapitola 3 58

Sýrie v době vlády Fajṣala (1918–1920) 58

Stabilizace a vymezení moci Fajṣala ve Velké Sýrii na konci roku 1918 58

Administrativní změny ve Velké Sýrii po faktickém zániku osmanské moci koncem roku 1918 a jejich vliv na další vývoj 61

Projednávání otázky budoucnosti Velké Sýrie na pařížské mírové konferenci a souběžný vývoj v zóně OETA–East v první polovině roku 1919 65

Postupné prosazování francouzských nároků na severní část Velké Sýrie a reakce Fajṣala a arabských nacionalistů 72

Likvidace Fajṣalova království a prosazení francouzského mandátu nad severní částí Velké Sýrie 77

Kapitola 4 ..... **83**

Sýrie pod přímou francouzskou vojenskou správou a Velké syrské povstání (1920–1927) **83**

Stabilizace francouzské kontroly nad severní částí Velké Sýrie počátkem 20. let *83*

Administrativní systém a změny v severní části Velké Sýrie prováděné Francouzi v první polovině 20. let *86*

První roky Sýrie a Libanonu pod francouzskou vládou *93*

Velké syrské povstání (1925–1927) *97*

Administrativní změny doprovázející porážku Velkého syrského povstání – konec šancí jednotné Velké Sýrie? *102*

Palestina a Zajordánsko počátkem 20. let *105*

Kapitola 5 ..... **112**

Marné hledání *modu vivendi* mezi Francouzi a národním hnutím (1927–1935) **112**

Otázka syrské ústavy (1927–1930) *112*

Otázka volby syrských ústavních činitelů (1931–1932) *115*

První pokus o uzavření francouzsko-syrské smlouvy (1932–1933) *117*

Francouzsko-syrský pat (1934–1935) *119*

Libanon na přelomu 20. a 30. let *121*

Palestina a Zajordánsko na přelomu 20. a 30. let *123*

Ideový vývoj v oblasti Velké Sýrie na přelomu 20. a 30. let *126*

Kapitola 6 ..... **132**

Sýrie v předvečer vypuknutí 2. světové války (1935–1939) **132**

Nepokoje v Sýrii a Libanonu na přelomu let 1935 a 1936 ..... *132*

Francouzsko-syrská smlouva z roku 1936 ..... *134*

Převzetí moci v Sýrii Národním blokem na konci roku 1936 ..... *137*

Nešťastný osud francouzsko-syrské smlouvy z roku 1936 a jeho dopad na Národní blok *139*

Otázka Alexandrettského sandžaku *142*

Konec vlády Národního bloku a vyvrcholení francouzské podpory separatizmu *148*

Libanon v předvečer 2. světové války *151*

Palestina a Zajordánsko v průběhu 30. let *153*

Zostření ideologických rozporů uvnitř společnosti ve Velké Sýrii na konci 30. let *159*

Kapitola 7 ..... **162**

Sýrie za 2. světové války a konec francouzského mandátu **162**

Počátek 2. světové války v severní části Velké Sýrie *162*

Povstání Zlatého čtverce v Iráku a britská okupace severní části Velké Sýrie (1941) *165*

Sýrie uprostřed 2. světové války *168*

Libanon za 2. světové války (do roku 1943) *172*

Sýrie a Libanon na konci 2. světové války *175*

Promarněné možnosti znovusjednocení Velké Sýrie v průběhu 2. světové války *180*

Palestina a Zajordánsko v průběhu 2. světové války *183*

Závěr **187**

Přílohy **194**

Přehled státních útvarů na území dnešní Sýrie a Velké Sýrie v první polovině 20. století *195*

Přehled vrcholných představitelů výkonné moci v Sýrii po ukončení osmanské nadvlády do roku 1946 (hlavy států, premiéři, předsedové parlamentu a francouzští vysocí komisaři) *199*

Přehled vlajek státních útvarů existujících na území dnešní Sýrie ve 20. století *203*

Dokumenty vztahující se k vymezení hranic dnešní Sýrie *206*
a) Dokumenty vztahující se k vymezení severní hranice Sýrie 206
b) Dokumenty vztahující se k vymezení východní a jižní, resp. jihovýchodní i jihozápadní, hranice Sýrie 214

Dokumenty vztahující se k právnímu zakotvení francouzského mandátu *225*
a) Článek 22 Paktu Společnosti národů 225
b) Mandát pro Sýrii a Libanon, udělený Společností národů Francii 24. července 1922 226

Seznam použitých pramenů a literatury **230**

Resumé **237**

Summary **238**

ÚVOD

Předkládaná práce se pokouší nalézt odpověď na otázku, proč a jak vznikla dnešní Sýrie, kterou lze právem považovat za útvar do jisté míry umělý a zejména značně územně deformovaný. Původním záměrem mé disertační práce bylo se věnovat vývoji geopolitického postavení Sýrie v průběhu celého 20. století, tzn. nejen etapě jejího vytváření, ale také tomu, jak se později vyvíjela její pozice v regionu Blízkého východu a jakou roli hrála v mezinárodní politice a při početných arabských sjednocovacích pokusech ve druhé polovině 20. století.

Počáteční myšlenku dotáhnout práci až do současnosti jsem však byl nucen záhy opustit. Dějiny Sýrie samotné, jakož i širší oblasti, z níž byla uměle vytvořená Sýrie v dnešních hranicích vytržena, byly ve 20. století natolik pestré, že by výsledná práce musela nutně být jen obsáhlou syntézou pomíjející studium hlubších příčin jevů, které ke vzniku daných situací vedly. Po konzultaci s vedoucím práce profesorem Gombárem jsem se proto rozhodl časový rozsah práce zredukovat na první polovinu 20. století a soustředit se na proces vytváření Sýrie v dnešních hranicích, který byl nesmírně složitý a zdlouhavý, ale o to více zajímavý, zejména v kontrastu s neuskutečněnými představami vytvoření Velké Sýrie.[1] Časový rámec práce je vymezen počátkem 20. století a koncem 2. světové války, který zhruba koliduje s ukončením francouzského mandátu nad Sýrií a jejím vstupem do OSN.

Velkou pomocí při psaní této práce mi byla jak má dřívější zkušenost s dějinami Iráku ve stejné časové periodě, kterou jsem získal při studiu osobnosti významného iráckého politika Nūrīho as-Saʿīda, tak především osobní znalost celého regionu. Během mých nejprve studijních a posléze pracovních pobytů od poloviny devadesátých let 20. století jsem nejen navštívil či přímo prožil nějaký čas v Sýrii samotné, ale i ve všech dalších zemích spadajících do rámce geografické Velké Sýrie (Libanon, Palestina/Izrael a Jordánsko) a také s ním přímo sousedících (Turecko, Irák, Saúdská Arábie a Egypt). Doufám, že se mi tyto poznatky podařilo do práce vhodně zakomponovat.

Jakkoli téma dějin Sýrie v první polovině 20. století není v dnešní době příliš aktuální, jeho studium je evidentně užitečné pro pochopení širšího kontextu syrské historie i současných postojů a vzorců chování této země a jejího vedení. O velmi složitém problému vytváření územního rámce dnešní Sýrie bohužel v češtině nebylo prakticky nic napsáno, což jen napomáhá šíření značně zdeformovaných představ a mýtů. Je navíc velmi smutné, že na neznalost alespoň základních momentů syrské historie či přímo protisyrskou zaujatost mnohdy související s politickou orientací lze narazit nejen mezi politiky či novináři, ale také v řadách odborné veřejnosti.[2]

Práce se skládá ze sedmi kapitol, které, s výjimkou první kapitoly věnované problémům vymezení Sýrie a Velké Sýrie a vytváření novodobých hranic v této oblasti, postupují vzestupně v časové linii vývoje Sýrie v první polovině 20. století. Kapitoly 2 až 7 jsou od sebe odděleny podle základních periodizačních mezníků soudobých dějin Sýrie (konec osmanské nadvlády, existence Fajṣalova království, Velké syrské povstání, francouzsko-syrská smlouva z roku 1936 atd.). Při tvorbě této práce jsem se však soustředil na

[1] Bližší vymezení pojmů Velká Sýrie a dnešní (zbytková) Sýrie uvádím na počátku Kapitoly 1.

[2] Vynikajícím příkladem kombinace nedostatku odborných znalostí a protisyrské zaujatosti je článek Yvony Šabacké *„Postavení Sýrie na Blízkém východě a její politika vůči Libanonu"* zveřejněný v časopisu Mezinárodní politika v srpnu 2005 (8/2005), v němž autorka hovoří o „panarabských a expanzionistických tendencích Sýrie již od konce 19. století", aniž by se alespoň pokusila zamyslet nad tím, zda takový stát v této době vůbec existoval, nemluvě o celé řadě následujících snadno zpochybnitelných tvrzení.

popis a analýzu událostí, majících vztah k územnímu a státoprávnímu vývoji Sýrie. Relativně velkou pozornost jsem věnoval i souběžnému mezinárodně-politickému vývoji, pokud tento měl prostřednictvím mandátních mocností významný vliv na dění ve Velké Sýrii.

Ačkoliv je práce zaměřena na dnešní Sýrii, do značné míry je vlastně o vývoji v celé Velké Sýrii v dané době. Je to dáno především tím, že ze sledovaných necelých 50-ti let byla po první dvě desetiletí oblast Velké Sýrie pod jednotnou osmanskou nadvládou, a i po jejím nahrazení britským a francouzským mandátem bylo dění v obou částech do velké míry propojeno. Konkrétní situace, které nastaly v Sýrii a Libanonu za doby francouzského mandátu, spolu téměř vždy velmi úzce souvisely a prakticky je není možné od sebe oddělit. Tento fakt však již podstatně méně platí pro Palestinu a Zajordánsko po roce 1920, kdy v důsledku odlišné politiky francouzské a britské mandátní správy došlo k přerušení kontinuity vývoje v severní a jižní části Velké Sýrie.

V kapitolách 2 a 3 věnovaným (Velké) Sýrii na konci existence Osmanské říše a za Fajṣalova království jsem pracoval s Velkou Sýrií jako s jednotným geografickým celkem a pouze se pozastavoval u některých specifických regionálních rysů. V dalších kapitolách (4 až 7) jsem se již většinou soustředil jen na „zbytkovou" Sýrii, avšak pro možnost srovnání a lepší pochopení souvislostí jsem výklad doplnil formou podkapitol věnovaných alespoň stručnému popisu vývoje ve stejné době jak v Libanonu, tak i v Brity ovládané jižní části Velké Sýrie. Zaměřil jsem se však především na ty momenty, které mají vztah k Sýrii, ať již v souvislosti s tendencemi k obnovení Velké Sýrie či naopak s postupným posilováním samostatnosti jednotlivých nově vzniklých států.

Kromě popisu vlastních historických událostí jsem se snažil také alespoň v orientační míře zachytit vývoj rychle se měnících identit obyvatel Velké Sýrie, jejichž přijímání souviselo se šířením různých názorových orientací. Kromě ideologií zmíněných v podtitulu práce (lokální separatizmus, arabský a velkosyrský nacionalizmus a panarabizmus) působily v určitých etapách na území Velké Sýrie i další proudy, např. panosmanizmus, panislamizmus, politický islám (islamizmus), fénicizmus, turecký a kurdský nacionalizmus, sionizmus ad., jejich dopad však byl obvykle omezený na některou z menších etno-konfesionálních komunit či jinak vymezených skupin obyvatel.

Práce je v závěru doplněna řadou příloh. Srovnávací tabulka státních útvarů existujících na území dnešní i Velké Sýrie v první polovině 20. století, jakož i přehled různých institucí plnících výkonné i legislativní funkce a jejich nejvyšších představitelů slouží k lepšímu pochopení poměrně chaotického územně-správního a administrativního vývoje. Sám jsem se při studiu této etapy dějin Sýrie přesvědčil, že orientace v jednotlivých územních celcích a administrativních systémech je velmi složitá. Dalšími důležitými přílohami jsou různé dokumenty, které se vztahují k vymezování hranic dnešní Sýrie a k právnímu zakotvení mandátního systému.

Prameny a literatura

O dějinách Sýrie v první polovině 20. století, nemluvě již o specifickém problému vytváření územního rámce tohoto státu, nebyla dosud v českém jazyce publikována žádná odborná práce. Jistou výjimku z tohoto tvrzení tvoří příslušné pasáže vztahující se k Sýrii ve starší, avšak velmi kvalitní práci Karla Durmana[3] věnované dějinám Blízkého východu mezi lety 1918 a 1959. O něco lepší je situace na Slovensku, kde byla v nedávné době vydána

[3] Durman, Karel: *Blízký východ ve světové politice 1918–1959*, Nakladatelství politické literatury, Praha 1966. Pro posazení dějin závěrečného období mé práce do širšího kontextu jsem používal i autorovu novou vynikající syntézu Durman, Karel: *Popely ještě žhavé. Velká politika 1938–1991: Díl I. Světová válka a nukleární mír 1938–1964*, Nakladatelství Karolinum, Praha 2004.

studie Karola Sorbyho ml.,[4] která se zabývá arabským národním hnutím v první polovině 20. století, a z jeho podstaty věnuje velkou pozornost právě vývoji v oblasti Velké Sýrie.

Nedostatek odborných prací na téma této práce však rozhodně není jen specifikem autorsky i čtenářsky omezeného Česka či Slovenska, ale vztahuje se bohužel i na nejvýznamnější světové jazyky. Z prostudované literatury pokládám za nutné vyzdvihnout dvě díla, která pro analýzu syrských dějin první poloviny 20. století považuji za zcela zásadní. Starší práce britského historika a zároveň mandátního úředníka na Blízkém východě Stephena Longrigga[5] se s velkou pečlivostí věnuje různým aspektům francouzské mandátní vlády nad severní částí Velké Sýrie, klade je do kontextu tehdejší doby a také je srovnává s britskou praxí. Novější práce amerického historika arabského původu Philipa Khouryho[6] sice pokrývá stejné časové období, avšak pohlíží na něj zevnitř optikou arabského národního hnutí v Sýrii, tj. zejména Národního bloku. Oba autoři se tak vynikajícím způsobem doplňují.

Práce Durmana, Longrigga a Khouryho sloužily k vytvoření jakési kostry této práce, kterou jsem v příslušných částech doplňoval poznatky z úžeji či primárně jinak zaměřených odborných studií. Z těchto bych rád (v abecedním pořadí) zmínil zejména díla George Antonia,[7] Emanuela Bešky,[8] Luciena Bitterlina,[9] Jamese Gelvina,[10] Eduarda Gombára,[11] Jūsufa al-Ḥakīma,[12] Łukasze Hirszowicze,[13] Hasana Kayalího,[14] Samiho Moubayeda,[15] Daniela Pipese,[16] Michaela Provence,[17] Suhajly ar-Rīmāwī(ové),[18] Kamala Salibiho,[19] Aviho

---

[4] Sorby, Karol (jr.): *Arabi, islám a výzvy modernej doby*, Slovak Academic Press, Bratislava 2007.

[5] Longrigg, Stephen Hemsley: *Syria and Lebanon under the French Mandate*, Oxford University Press, London 1958 (reprint Librairie du Liban, Beirut 1968).

[6] Khoury, Philip S.: *Syria and the French Mandate. The Politics of Arab Nationalism 1920–1945*, Princeton University Press, Princeton 1987 (odkazy na tuto práci budou v textu uváděny podle arabského překladu Chūrī, Fīlīb: *Sūrījā wa 'l-intidābu 'l-faransī. Sijāsatu 'l-qawmījati 'l-ᶜarabīja 1920–1945*, Mu'assatu 'l-'abḥāṯi 'l-ᶜarabīja, Bajrūt 1997).

V práci rovněž používám i další studii téhož autora věnovanou předchozímu období – Khoury, Philip S.: *Urban Notables and Arab Nationalism: The Politics of Damascus 1860–1920*, Cambridge University Press, Cambridge 1983 (odkazy na tuto práci budou v textu uváděny podle arabského překladu Chūrī, Fīlīb: *'Aᶜjānu 'l-mudun wa 'l-qawmījatu 'l-ᶜarabīja. Sijāsat Dimašq 1860–1920*, Mu'assatu 'l-'abḥāṯi 'l-ᶜarabīja, Bajrūt 1993).

[7] Antonius, George: *The Arab Awakening. The Story of the Arab National Movement*, Hamish Hamilton, London 1938.

[8] Beška, Emanuel: *Reakcie arabských elít na sionizmus a židovské prenikanie do Palestíny pred prvou svetovou vojnou*, (nepublikovaná disertační práce), Bratislava 2008. Část autorovy studie však již vyšla v časopisecké podobě – Beška, Emanuel: *Responses of Prominent Arabs towards Zionist Aspirations and Colonization prior to 1908*, Asian and African Studies, Vol. 16 (2007), No. 1, s. 22–44.

[9] Bitterlin, Lucien: *Alexandrette : Le Munich de l'Orient ou quand la France capitulait...*, Jean Picollec, Paris 1999 (odkazy na tuto práci budou v textu uváděny podle arabského překladu Bītarlān, Lūsijān: *Al-'Iskandarūna Mjūnichu 'š-šarq 'aw ḫīna 'aḍ'anat Faransā*, Dāru 'd-dākira li-'n-našr wa 't-ṭibāᶜa wa 't-tawzīᶜ, Bajrūt 2001).

[10] Gelvin, James L.: *Divided Loyalties. Nationalism and Mass Politics in Syria at the Close of Empire*, University of California Press, Berkeley 1998.

[11] Z rozsáhlé produkce autora uvedené v závěru práce jsem používal zejména dvě díla – podrobnou syntézu dějin Blízkého východu v 19. a na počátku 20. století publikovanou pod názvem Gombár, Eduard: *Moderní dějiny islámských zemí*, Nakladatelství Karolinum, Praha 1999 a odborný článek Gombár, Eduard: *Sýrie za vlády emíra Fajsala v letech 1918–1920*, Historický obzor, 2007, č. 3/4 (ročník 18), s. 66–72.

[12] Jedná se o sérii čtyř na sebe navazujících prací autora, který byl přímým účastníkem popisovaných dějů (události jsou však popisovány a hodnoceny s náležitým odstupem) – al-Ḥakīm, Jūsuf: *Ḏikrajāt: I – Sūrīja wa 'l-ᶜahdu 'l-ᶜuṯmānī, II – Bajrūt wa Lubnān fī ᶜahdi 'Āl ᶜUṯmān, III – Sūrīja wa 'l-ᶜahdu 'l-fajṣalī, IV – Sūrīja wa 'l-intidābu 'l-faransī*, Dāru 'n-nahār li-'n-našr, Bajrūt 1966.

[13] Hirszowicz, Łukasz: *III rzesza i arabski wschód*, Książka i Wiedza, Warszawa 1963.

[14] Kayalı, Hasan: *Arabs and Young Turks. Ottomanism, Arabism, and Islamism in the Ottoman Empire, 1908–1918*, University of California Press, Berkeley 1997.

[15] Moubayed, Sami: *The Politics of Damascus 1920–1946. Urban Notables and the French Mandate*, Tlass Press for Research, Translation, and Distribution, Damascus 1999 a Moubayed, Sami: *Steel & Silk: Men and Women who Shaped Syria 1900–2000*, Cune Press, Seattle 2006.

[16] Pipes, Daniel: *Greater Syria. The History of an Ambition*, Oxford University Press, Oxford 1990.

[17] Provence, Michael: *The Great Syrian Revolt and the Rise of Arab Nationalism*, University of Texas Press,

Shlaima,[20] ᶜAlīho Sulṭāna[21] a Jana Zouplny.[22] Při psaní práce jsem používal i díla dalších autorů, na které uvádím odkazy v poznámkovém aparátu na odpovídajících místech v textu. Jsou mezi nimi i práce dalších syrských a francouzských historiků, jakkoli lze obecně konstatovat, že syrské práce jsou většinou pouze popisné a postrádají analýzu, zatímco francouzští autoři se tomuto tématu raději vyhýbají, neboť se jedná o temnou kapitolu jejich historie.

Velmi podstatná byla pro mne práce s internetem, kde lze v současné době již nalézt velké množství kvalitních informací, vč. odborných článků a dalšího materiálu jako např. mapy a dobové fotografie. Nejčastěji jsem navštěvoval anglickou a v menší míře i arabskou mutaci internetové encyklopedie Wikipedia. Používal jsem však i stránky www.syrianhistory.com, na jejichž vytváření se podílí již zmiňovaný syrský historik Moubayed a které obsahují vynikající kolekci fotografií i s komentáři, www.yabeyrouth.com, na nichž lze nalézt přehledy libanonských vlád, čísla a data dekretů vysokých komisařů atd. a www.passia.org, které jsou zřízeny Palestinskou akademickou společností pro mezinárodní otázky a obsahují řadu zajímavých informací k historii Palestiny včetně statistik, map a různých personálií.

Vysvětlení některých použitých pojmů

Od samého začátku psaní této práce jsem neustále narážel na několik problémů v terminologické oblasti, které jednak souvisí s omezenými výrazovými prostředky moderní češtiny i arabštiny a dále se subjektivním hodnocením některých událostí či jevů. Nejzávažnější příklady, které se na následujících stránkách budou často opakovat, se pokusím níže osvětlit, ostatní sporné či víceznačné termíny jsou většinou vyjasněny v poznámkovém aparátu na příslušných místech textu.

Jako velmi problematické pociťuji užívání výrazů národ a nacionalizmus a z nich odvozených slov, které se snažím na různých místech textu osvětlovat v tehdejším dobovém kontextu. Koncept moderního národa a jeho nacionalizmu do arabského (stejně jako tureckého) prostředí ve významnější míře pronikl až na počátku 20. století pod jasným vlivem evropského sekulárního myšlení. Výrazové prostředky tehdejší arabštiny však pracovaly s výrazně nábožensky laděnou terminologií, která byla v krátké době transformována (z důvodu nedostatku jiných výrazů) i do čistě či jen částečně světské sféry. Další potíže nastaly u chápání slova vlast, protože pojetí moderního státu s jasně vytýčenými hranicemi bylo tehdy Arabům velmi vzdálené, stejně jako myšlenka tzv. národního státu.

První polovina 20. století přinesla v arabském světě ve vztahu k vnímání nacionalizmu velmi bouřlivý vývoj. V souvislosti s procesem sebeidentifikace obyvatel s různými státními útvary a ideologiemi se vytvářely i různé terminologické řady, které se lišily (a dodnes liší) podle sympatií či antipatií jejich uživatelů. Je velmi složité identifikovat výrazy, které mají co nejšíře uznávanou platnost, a naopak je třeba upozornit na to, že stejný výraz byl i ve stejné

Austin 2005.

[18] ar-Rīmāwī, Suhajla: *Džamᶜīyatu 'l-ᶜarabīyati 'l-fatāti 's-sirrīja. Dirāsa waṯā'iqīja. 1909–1918*, Dār Madždalāwī li-'n-našr wa 't-tawzīᶜ, ᶜAmmān 1988 a ar-Rīmāwī, Suhajla: *Al-ḥukmu 'l-ḥizbī fī Sūrījā 'ajjāma 'l-ᶜahdi 'l-fajṣalī 1918–1920*, Dār Madždalāwī li-'n-našr wa 't-tawzīᶜ, ᶜAmmān 1997.

[19] Salibi, Kamal.: *The Modern History of Lebanon*, Praeger, London 1965 (reprint 1976) a Salibi, Kamal: *The Modern History of Jordan*, I.B.Tauris, London, New York 1993 (reprint 2006).

[20] Shlaim, Avi: *The Politics of Partition: King Abdullah, the Zionists, and Palestine, 1921–1951*, Oxford University Press, New York 1988 (reprint 2004).

[21] Sulṭān, ᶜAlī: *Tārīch Sūrīja 1908–1918. Nihājatu 'l-ḥukmi 't-turkī*, Dār Ṭlās li-'d-dirāsāt wa 't-tardžama wa 'n-našr, Dimašq 1996 a Sulṭān, ᶜAlī: *Tārīch Sūrīja 1918–1920. Ḥukm Fajṣal bin al-Ḥusajn*, Dār Ṭlās li-'d-dirāsāt wa 't-tardžama wa 'n-našr, Dimašq 1996.

[22] Zouplna, Jan: *Od jišuvu k Izraeli. Formování izraelských mocenských elit 1919–1949*, Libri, Praha 2007.

době různými lidmi chápán různě. Porozumění specifikům jednotlivých výrazů, jako např. 'umma أمة (≈ národ), waṭan وطن (≈ vlast), qawmīja قومية (≈ nacionalizmus), waṭanīja وطنية (≈ vlastenectví) a rozdílům mezi nimi je možno jen za současně dostatečné znalosti arabštiny i kulturního prostředí Blízkého východu.

Z hlediska užití v této práci se pod výrazem *lokální separatizmus* (ar. al-infiṣālīja 'l-maḥallīja الانفصالية المحلية)[23] rozumí vytváření či podpora existence samostatných či autonomních státních či pseudostátních útvarů, které se vyznačují malou rozlohou, vytržením z většího celku a problematickou schopností přežití. Jednoznačnými příklady lokálního separatizmu jsou Francouzi vytvářené umělé útvary v severní části Velké Sýrie jako např. Stát Drúzské hory, již spornějším příkladem je Libanon. Výraz lokální separatizmus má dost negativní konotaci, sami jeho stoupenci se spíše označovali jako lokální nacionalisté/vlastenci (lokálpatrioti), resp. slovo lokální nahrazovali bližším určením tohoto nacionalizmu podle příslušného regionu, etnika či konfesionální příslušnosti.

Pojem *arabský nacionalizmus* (ar. al-qawmīja 'l-ᶜarabīja القومية العربية) používám poměrně široce, protože představuje určitý zastřešující výraz pro různé směry arabského (převážně ze společné etnické příslušnosti vycházejícího) národního hnutí. Ve svých počátečních stádiích se arabský nacionalizmus vyznačoval omezenou teritoriální orientací, a to buď na veškeré území na asijském kontinentě osídlené Araby nebo jen úžeji na prostor tzv. Úrodného půlměsíce či Velké Sýrie (tyto pojmy jsou vysvětleny na příslušných místech Kapitoly 1). Teprve v pozdější době do sebe zahrnul i severoafrické arabské oblasti, čímž přerostl do tzv. *panarabizmu* (ar. al-ᶜurūba العروبة).

Velkosyrským nacionalizmem je myšlena sebeidentifikace se s „národním" prostorem ve Velké Sýrii, přičemž důraz je kladen na jednotu této oblasti (ar. výrazy typu waḥdatu bilādi 'š-šām وحدة بلاد الشام, waḥdat sūrīja وحدة سورية nebo al-waḥda 's-sūrīja[24] الوحدة السورية). Loajalita k Velké Sýrii mohla mít buď etnické motivy (a v tomto případě silně splývala s úžeji vymezeným arabským nacionalizmem, jako např. u Národního bloku) nebo geografické či kulturní motivy, kde se do určité míry překrývala s *pansyrianizmem* v pojetí Syrské národně sociální strany. S termínem pansyrianizmus, který je častý v anglicky psané odborné literatuře (angl. pan-Syrianism i Pan-Syrianism), však v práci téměř nepracuji. Protože pansyrianizmus vnímám jako extrémní formu velkosyrského nacionalizmu, zejména co se týče jeho teritoriálního záběru, držím se v textu užívání výrazu velkosyrský nacionalizmus a se slovem pansyrianizmus pracuji jen tam, kde to pokládám za relevantní (např. u radikálních myšlenkových proudů nacionalizmu ve 30. letech). Anglicky psané práce však často oba směry označují jako „pan-Syrianism", zatímco výraz „Greater Syrian nationalism" používá jen poměrně omezené množství autorů.

Výraz „etno-konfesionální" používám k označení některých jevů, např. vlastní sebeidentifikace určité části populace, kde dochází ke kombinaci etnického a náboženského, resp. úžeji vymezeného konfesionálního prvku. Tento termín není dosud v češtině ustálený, lze se např. setkat s jeho ekvivalentem ve formě „etnicko-kulturní". Toto spojení vychází z osmanského pojetí rozdělení populace do jednotlivých komunit na základě jejich náboženské orientace a etnické (rasové) příslušnosti (tzv. *milletový systém*). I když i slovo *millet* má svůj původ v arabštině (ar. milla ملة ≈ náboženská komunita), v moderní arabštině se spíše používá výrazu ṭā'ifīja طائفية (≈ sektářství, konfesionalizmus).

Velmi složité je i užívání geografických pojmů, které ve sledovaném období procházely určitým vývojem. Označení „severní část Velké Sýrie" používám pro tu část Velké Sýrie, která se po roce 1920 ocitla pod francouzským mandátem, tj. pro dnešní Libanon

[23] Z jazykového hlediska se jedná o kalk z evropských jazyků, v podobném kontextu lze též někdy užít i výraz regionalizmus (ar. al-'iqlīmīja الإقليمية či al-quṭrīja القطرية).

[24] Tento termín se však v arabských textech může vztahovat jak k Velké Sýrii, tak i k dnešní, tj. zbytkové Sýrii a je třeba ho překládat podle kontextu.

a Sýrii, přičemž do roku 1939 je do tohoto termínu zahrnován též Alexandrettský sandžak. Obdobně je výrazem „jižní část Velké Sýrie" označována příslušná část území Velké Sýrie nacházející se pod britským mandátem. „Velkým Libanonem" je myšlen Libanon v dnešních hranicích, zatímco „Horským Libanonem" jen osmanská samostatná mutasarrifija tvořící jádro dnešního Libanonu. Spojením „čtyři sunnitská města" mám na mysli Damašek, Aleppo, Homs a Hamá, tj. vnitrozemské jádro dnešní Sýrie.

Slovo „Palestina" slouží k označení území zahrnujícího dnešní Izrael a okupovaná palestinská území, podobně jako přídavné jméno „palestinský", pokud se vztahuje ke geografické oblasti. V případě použití výrazu „palestinský" pro označení obyvatel Palestiny se většinou snažím upřesnit, zda mám na mysli Araby či Židy.[25] Výrazem „Palestinec" však zásadně označuji pouze příslušníky arabského (muslimského i křesťanského) etnika v Palestině, které od počátku 20. století procházelo složitým procesem vytváření lokální palestinské identity v rámci širší arabské identity za současné existence postupně zanikající „střední" velkosyrské identity. V práci používám jak výrazu „žid", pokud jde o označení vztahující se primárně k náboženské orientaci, tak i „Žid", pokud se vztahuje spíše k etnické příslušnosti. Vzhledem k relativní uzavřenosti židovského náboženství a jeho propojení s etnicitou[26] je však rozlišení mnohdy velmi těžké. V řadě případů se pak jeví jako nejvhodnější užívat výrazu „sionista", jakkoli se primárně jedná o označení politické ideologie.

Jazyková poznámka

V práci se snažím používat co nejpřesnější přepisy nejen z arabštiny, ale i z jiných jazyků, které se v oblasti Velké Sýrie vyskytují. Zároveň se však snažím uvádět jména a další výrazy v takové formě, aby byla co nejbližší jejich výslovnosti. Upravený vědecký přepis arabských souhlásek je shrnut v níže uvedené tabulce. Jelikož moderní počítačové programy přinášejí i podstatně širší grafické možnosti, při prvním výskytu jména či názvu uvádím také jeho podobu v arabském, případně i hebrejském či arménském písmu. Složená arabská jména uvádím ve spojené formě (např. ᶜAbdullāh, ᶜIzzuddīn). Názvy měst, řek, pohoří apod., pokud jsou v českém prostředí známá, uvádím v jejich standardně používané formě (např. Damašek, Jordán ad.) a jen při první zmínce je doplňuji o jejich vědecký přepis a autentickou podobu v arabštině, případně i dalších relevantních jazycích.

Pro přepisy osmanských a tureckých slov a jmen používám formy běžné v moderní turečtině, pokud existují. V těch případech, kde tato slova vycházejí z arabského či perského základu, což je v turečtině velmi častý jev, či kde to pokládám za účelné, uvádím v závorce i původní osmanskou formu či paralelně užívanou arabskou variantu, případně doplněnou v poznámce vysvětlivkami k vývoji slova. Dnešní turečtina totiž nepíše délky samohlásek a má tendenci psát foneticky podle pravidel vokalické harmonie, čímž se do značné míry odklání od forem používaných v době, kdy se turečtina, resp. osmanština psala ještě arabským písmem (do konce 20. let 20. stol.).

[25] Podobně dnes přídavné jméno „izraelský" zahrnuje nejen židovské, ale i arabské obyvatelstvo Izraele (zejména tzv. Araby z roku 1948).

[26] Je ovšem velkou otázkou, nakolik se u soudobých Židů dá o etnicitě v pravém smyslu slova hovořit. Jelikož moderní „židovský národ" byl vytvořen až po uplynutí velmi dlouhé doby od starověkého vyhnání židů ze svaté země do různých koutů světa a po jejich postupném prolínání (asimilaci) s místními populacemi jak ve smyslu rasovém, tak i kulturním, pokládám za vhodnější pracovat v tomto případě s výrazem pseudoetnicita.

Tabulka upraveného vědeckého přepisu arabských souhlásek

L ل	Ṭ ط	D̲ ذ	B ب
M م	Ẓ ظ	R ر	T ت
N ن	ᶜ ع	Z ز	T̲ ث
H ه	Gh غ	S س	Dž ج
W و	F ف	Š ش	Ḥ ح
J ي	Q ق	Ṣ ص	Ch خ
’ ء	K ك	Ḍ ض	D د

KAPITOLA 1

TEORETICKÝ ÚVOD O SÝRII A VELKÉ SÝRII

Geografické vymezení Sýrie a Velké Sýrie

Dnešní Sýrie, tj. v průběhu první poloviny 20. století nepřirozeným vývojem a svévolnými rozhodnutími imperialistických velmocí vzniklý státní útvar, leží na části území historické Velké Sýrie. Termín Velká Sýrie (ar. Bilādu 'š-šām بلاد الشام, Sūrīja 'ṭ-ṭabī'īja سورية الطبيعية, Sūrīja 'l-kubrā سورية الكبرى, angl. Greater Syria, Geographic Syria, fr. la grande Syrie, la Syrie integrále, něm. Großsyrien)[27] se tradičně vztahuje k označení geografické oblasti na Blízkém východě, přesněji ve východním Středozemí, jejíž vnímání a hranice však nikdy nebyly přesně definovány a během uplynulých tisíciletí se průběžně měnily.[28]

Zřejmě nejvhodnější je proto historickou Sýrii popisovat jako vše, co leží na jih od pohoří Taurus, resp. historické Kilíkie, na východ od Středozemního moře, na západ od Mezopotámie a na sever od Arabského poloostrova, tj. jako území zahrnující zhruba dnešní státy Sýrie, Libanon, Palestina/Izrael a Jordánsko. Pro souhrnné označení těchto oblastí se kromě termínu Velká Sýrie někdy též používá velmi vágní termín Levanta, jehož chápání je však dnes někdy omezeno jen na Sýrii a Libanon, tj. severní část Velké Sýrie (tradiční francouzskou zónu vlivu), i když dříve měl jednoznačně mnohem širší záběr a mj. zahrnoval i Kilíkii.

Vágní vymezení hranic Velké Sýrie přirozeně vede ke sporům, které okrajové oblasti do ní ještě patří a které již nikoli. Relativně nejméně problematická je západní hranice, která je tvořena Středozemním mořem, jakkoli se lze setkat i s názory, že do Velké Sýrie patří i celý Kypr (např. ideologická koncepce Syrské národně sociální strany)[29].

Velmi nejasné a sporné je vymezení severní hranice, protože přechod ze syrských rovin do anatolských hor je postupný a vytváří široký prostor k účelovým interpretacím. V rozporu s dnešním stavem však byla tradičně oblast Alexandrettského sandžaku, a zejména jeho historické centrum město Antiochie (ar. 'Anṭākijā أنطاكيا, tur. Antakya či Hatay),[30] považována za integrální součást Velké Sýrie. Rovněž dnes Turecku patřící města Gaziantep (ar. 'Ajntāb عينتاب),[31] Kahramanmaraş (ar. Mar'aš مرعش, kurd. Mereş, též Gurgum),[32]

---

[27] V arabštině je dodnes nejrozšířenější výraz *Bilādu 'š-šām*, ačkoli jeho vznik souvisí již s původním arabským výbojem v 7. století, který do oblasti Velké Sýrie přinesl nejen nový, sjednocující etnický prvek – Araby, ale také nové náboženství – islám.
Spojení *Bilādu 'š-šām* lze do češtiny přeložit jako „Severní území" nebo též „Území nalevo". Toto poněkud podivné označení se vztahuje k pozici Velké Sýrie vzhledem k centru vznikajícího islámského impéria, tj. k Mekce (ar. Makka مكة), od něhož leží severně, a staví ji do protikladu s Jemenem, jehož arabské jméno (al-Jaman اليمن) v sobě nese významy „napravo" a „mít štěstí" (viz též starověké označení Jemenu jako Arabia Felix), zatímco slovo *šām*, resp. jeho spisovnější varianta *ša'm* v sobě nese význam „špatné znamení, neštěstí".
Další uvedené arabské varianty, tj. *Sūrīja 'ṭ-ṭabī'īja* („Přirozená/přírodní Sýrie") a *Sūrīja 'l-kubrā* („Velká Sýrie") jsou moderního původu a představují pouhé kalky odrážející pojmenování Velké Sýrie ve významných evropských jazycích.

[28] Podrobněji k tomuto tématu např. Glubb, John Bagot: *Syria Lebanon Jordan*, s. 17–105 a Pipes, *c.d.*, s. 13–16, který uvádí řadu odkazů na další práce.

[29] Blíže k této koncepci viz podkapitola Ideový vývoj v oblasti Velké Sýrie na přelomu 20. a 30. let v rámci Kapitoly 5.

[30] Problému Alexandrettského sandžaku je věnována samostatná podkapitola Otázka Alexandrettského sandžaku v rámci Kapitoly 6, kde je i pojednáno o souvislostech vzniku této administrativní jednotky, která za Osmanské říše neexistovala.

[31] Město je historicky známé pod jménem Antep (v různých variantách přepisu a výslovnosti, např. Aintab). Současný název Gaziantep se používá až od roku 1921, kdy byl městu udělen čestný přívlastek *gazi*, mající

Şanlıurfa (ar. 'Urfā أورفا, 'Urfa أورفة či ar-Rūhā الروها, kurd. Riha)[33] a někdy dokonce i středisko tureckého Kurdistánu Diyarbakır (ar. Dijār Bakr ديار بكر, kurd. Amed) byla často zahrnována do Velké Sýrie.

Zejména otázka příslušnosti Diyarbakıru do Velké Sýrie je však kvůli jeho velké odlehlosti velmi problematická, zvláště při vědomí toho, že východní hranice Velké Sýrie byla fakticky definována jen těsně na východ od posledních zemědělsky obdělávaných území. Od nich východně ležící pouštní a polopouštní oblasti byly spíše zemí nikoho, resp. nezvladatelných beduínů, pro které byl pojem hranice nepochopitelný (podrobněji viz podkapitola o vytváření východní hranice Sýrie v rámci této kapitoly).

Jižní hranice Velké Sýrie je v hrubých rysech poměrně jasná, protože byla definována vůči geograficky poměrně stabilním regionům – Egyptu (ar. Miṣr مصر, chápanému jako území kolem dolního toku řeky Nil, avšak bez Sinajského poloostrova) a Hidžázu (ar. al-Ḥidžāz الحجاز, který historicky severním směrem sahal až za dnešní jordánské město Maᶜān معان (cca 210 km jižně od Ammánu). Sinajský poloostrov byl tradičně spíše považován za součást Velké Sýrie, ačkoliv se lze běžně setkat s názory, že přináležel k Egyptu nebo Hidžázu.

Na území Velké Sýrie historicky nikdy neexistoval jednotný stát ovládaný místními obyvateli. Oblast byla obvykle pro svou strategickou geografickou polohu a zemědělský potenciál terčem expanze sousedních státních útvarů, především starověkého Egypta a různých mezopotamských i anatolských civilizací, následovaných římskou, perskou, byzantskou, arabskou, mongolskou, mamlúckou a osmanskou říší. Kdykoli však moc těchto dobyvatelů zeslábla, posilovala v mnohých částech Velké Sýrie autonomie místních vládců, která často přerůstala do faktického odtržení a samostatné vlády. Zvlášť výhodné podmínky pro takovýto druh separatizmu existovaly v těžko přístupných pobřežních horách, sloužících jako útočiště různých heretických sekt, a dále na jižních a východních okrajích, kde nepříznivé pouštní podmínky zabraňovaly prosazení státní autority a umožňovaly prakticky nekontrolovatelnou moc beduínů.

Sýrie v dnešních hranicích je záležitost zcela moderní. Bez nadsázky lze konstatovat, že je to dílo vnějších sil (zejména Velké Británie, Francie a Turecka), s nímž se po dlouhou dobu naprostá většina místních obyvatel, jakož i značná část obyvatel sousedních, z většího

---

v turečtině význam vítězný (muslimský) bojovník, dobyvatel (z ar. *ghāzin* غاز – nájezdník, útočník) jako výraz ocenění vytrvalého odporu proti francouzské okupaci po 1. světové válce.

[32] Město je historicky známé pod jménem Maraş (v různých variantách přepisu a výslovnosti). Toto město existující již ve starověku má velmi dlouhou a složitou historii, během níž několikrát změnilo své jméno (kurdské pojmenování Gurgum se vztahuje právě k jednomu z těchto dřívějších jmen). Do 1. světové války žilo ve městě a zejména v jeho blízkém okolí mnoho Arménů, kteří nechvalně prosluli několika lokálními povstáními ve druhé polovině 19. století a masakry tureckého obyvatelstva v roce 1914. V průběhu 1. světové války zažili řadu utrpení naopak Arméni, kteří měli revanšistické tendence po jejím skončení, zejména když koncem roku 1919 město obsadila francouzská okupační vojska doprovázená pomocnými arménskými jednotkami. Definitivní tečku za arménskou populací v oblasti učinil počátek roku 1920, kdy turecké národně-osvobozenecké síly vyhnaly francouzská vojska, s nimiž utekla i většina Arménů.

Současný název Kahramanmaraş se používá až od roku 1973, kdy byl městu udělen čestný přívlastek *kahraman*, mající v turečtině význam hrdina, hrdinský (z per. *qahramān* قهرمان – hrdina, vítěz), opět jako výraz ocenění vytrvalého odporu proti francouzské okupaci po 1. světové válce.

[33] Město je nejčastěji známé pod jménem Urfa (v různých variantách přepisu a výslovnosti). Şanlıurfa měla do vyvraždění za 1. světové války početnou arménskou populaci, jež pro označení města používala slovo Urha Ուրհա; podobně město nazývali v oblasti žijící arabizovaní křesťané (zejména syrsko-ortodoxní a syrsko-katolíci) – 'Urhāj. V českém prostředí je město pokládané za rodiště biblického Abraháma též známo pod starověkým pojmenováním Edessa.

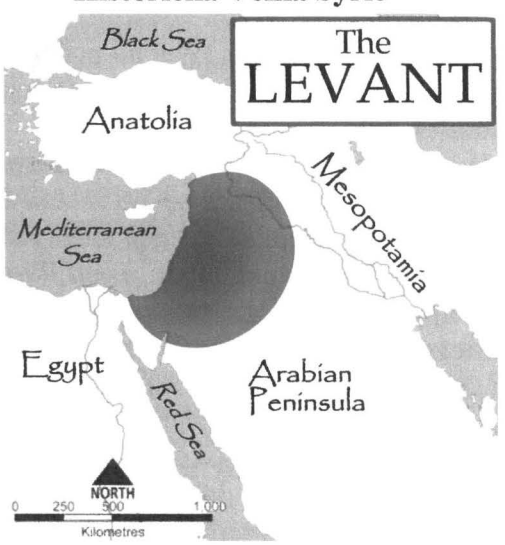
Současný název Şanlıurfa se používá až od roku 1984, kdy byl městu udělen čestný přívlastek *şanlı*, mající v turečtině význam slavný, věhlasný, opět jako výraz ocenění vytrvalého odporu proti francouzské okupaci po 1. světové válce.

celku nepřirozeně odtržených, regionů nebyla ochotna smířit. Okolnosti, které vedly k tomu, že nastupující generace nakonec nové identity do značné míry přijaly, budou popsány v dalších kapitolách této práce. Je však žádoucí se alespoň krátce pozastavit u moderního používání slova Sýrie, které s tímto procesem akceptace nové reality souvisí.

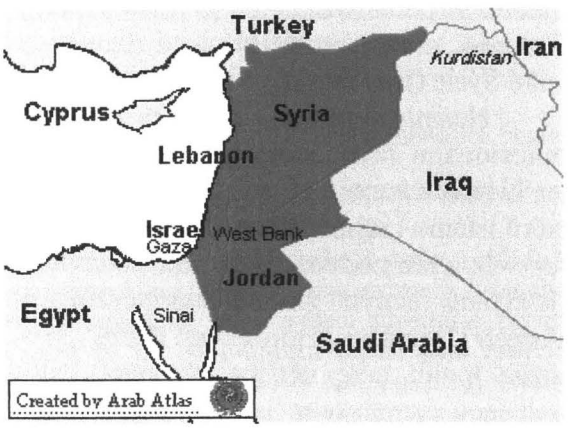
Termín Sýrie pro označení (v různou dobu různého) regionu ve východním Středomoří má sice svůj základ již v starozákonních časech, a používal se hojně také v době římské, resp. byzantské, avšak poté na dlouhou dobu upadl v zapomnění. Označení Sýrie (ar. Sūrīja سورية nebo též Sūrijā سوريا) však nebylo v 19. století neutrálním názvem, ale mělo silnou konotaci, protože bylo užíváno především místními křesťany, právě ve spojitosti s dřívějším římským impériem, za jehož existence křesťanství vzniklo a rozšířilo se. Je možné, že toto slovo „znovuobjevili" protestantští misionáři, jejichž působení v různých částech Osmanské říše bylo od počátku 19. století poměrně aktivní[34].

Místní muslimové začali slovo Sýrie používat teprve na konci 19. století. Použití geografického označení Sýrie se mezi nimi však ve větší míře rozšířilo teprve na počátku 20. století, kdy se stalo do určitého míry synonymem k termínu Velká Sýrie (*Bilādu 'š-šām*). Teprve v době, kdy se ukázala nezvratitelnost francouzsko-britského imperialistického rozdělení Velké Sýrie, tj. v době po porážce tzv. Velkého syrského povstání v polovině 20. let 20. století, začalo vnímání slova Sýrie postupně odpovídat tomu, co si pod ním představujeme dnes, tj. „malou" Sýrii, jakkoli „iredentistické" tendence žijí mezi mnohými (Velko)Syřany stále.

Historická Velká Sýrie

Soudobá Velká Sýrie (Sýrie, Libanon, Palestina/Izrael a Jordánsko)

(Zdroj: Wikipedia)[35]

Etno-konfesionální a sociální charakteristika Velké Sýrie

Velkou Sýrii je možno popisovat jako obrovskou křižovatku etnik, kultur a civilizací, které do oblasti postupně přicházely, mísily se s předchozími, vytvářely nové i zůstávaly zakonzervovány v původní či pozměněné podobě v izolovaných enklávách. Z hlediska této práce je nutno vyzdvihnout ranně středověký arabský výboj, v jehož důsledku započal v 7. století postupný proces arabizace a islamizace původního různorodého, avšak převážně semitského a křesťanského obyvatelstva Velké Sýrie. Z jazykového hlediska došlo k téměř

[34] Pipes, *c.d.*, s. 13–14.

[35] http://en.wikipedia.org/wiki/Image:The_Levant_3.png, staženo 28.10.2007 a http://ar.wikipedia.org/wiki/%D9%85%D9%84%D9%81:Levant.gif, staženo 16.01.2009.

úplnému přechodu na používání arabštiny, avšak zároveň se vyvinul velmi silný místní dialekt, označovaný jako syropalestinský, který se významně liší jak od spisovné arabštiny, tak od beduínských dialektů používaných na Arabském poloostrově. V náboženské sféře k žádné unifikaci nedošlo, neboť jak v rámci dříve rozšířeného židovství a zejména křesťanství, tak i nově příchozího islámu, probíhalo opakované štěpení do různých směrů a sekt, které se navzájem obviňovaly z odpadlictví od správné víry. V důsledku těchto faktorů lze již ve středověku hovořit o existenci specifických rysů obyvatel Velké Sýrie, které je (při vší vnitřní rozrůzněnosti) etnicky, kulturně i jazykově odlišovaly od obyvatel sousedních oblastí (Anatolie, Arabského poloostrova, Egypta).

Z hlediska etnicity byla situace ve Velké Sýrii od středověku poměrně stabilní. Do řad staletími arabské nadvlády poměrně unifikované arabizované populace se nezačlenily pouze některé nesemitské skupiny, [36] především Turkomané (potomci středověkých tureckých předosmanských nájezdníků) žijící v izolovaných vesnicích převážně na severu a Kurdové obývající okrajové východní a severní oblasti. V případě Kurdů však docházelo k určité asimilaci, zejména jazykové a kulturní, pokud se přesidlovali více do centrálních oblastí (Damašek – ar. Dimašq دمشق, též Dimašqu ʾš-šām دمشق الشام a Aleppo – ar. Ḥalab حلب, tur. Halep). V 19. století se v souvislosti s etnickými čistkami prováděnými Rusy na Kavkaze při jeho dobývání na Osmanské říši objevilo ve Velké Sýrii nové, poměrně těžko se asimilující etnikum, a to Čerkesové, kteří byli osmanskými úřady usídlováni po celém území říše a hojně využíváni ke službě v bezpečnostních složkách.

Poslední nearabskou (nesemitskou), a v tomto případě i jedinou nemuslimskou etnickou skupinou[37] byli Arméni, kteří žili převážně na severozápadě Velké Sýrie (Aleppo), tj. v oblastech přiléhajících k místům jejich tradičního osídlení v Kilíkii a jižní Anatólii. Počet Arménů se podstatně zvýšil po masakrech v Anatólii, k nimž došlo na konci 19. a na počátku 20. století, přičemž nově příchozí Arméni (většinou turkofonní) se usidlovali i dalších částech Velké Sýrie (libanonské pobřeží, údolí al-Biqāᶜ البقاع, Damašek aj.)

Nesmírně pestrá a navíc průběžně se měnící byla situace v oblasti náboženské, resp. konfesionální příslušnosti obyvatel Velké Sýrie. Slabě nadpoloviční většina se v 19. století sice hlásila k sunnitskému islámu, velmi významné však bylo zastoupení stoupenců šíitských směrů islámu (zejména tzv. dvanácterníci, ar. *iṯnāᶜašarīja*[38] اثناعشرية a ismailité, ar. *ʾismāᶜīlīja* إسماعيلية), z nich odvozených sekt (ᶜalawité, ar. *ᶜalawīja*[39] علوية a drúzové, ar. pl. *durūz*[40] دروز) a křesťanů různých směrů. Sunnité žili zejména ve vnitrozemí – v tzv. čtyřech sunnitských městech (Damašek, Homs – ar. Ḥumṣ حمص, Hamá – ar. Ḥamāt حماة a Aleppo) a jejich okolí, patřila k nim také většina obyvatel Palestiny a beduínů. Postupnému rozšiřování počtu stoupenců sunnitského islámu napomáhala skutečnost, že sunnitská hanafijská právní škola byla od dobytí Velké Sýrie Osmany na počátku 17. století v pozici jakéhosi státního náboženství, zatímco nesunnitským muslimským skupinám nebyl na rozdíl od početných křesťanských komunit ani přiznán statut tzv. *milletů*.[41]

---

[36] Určitými drobnými výjimkami jsou některé starobylé křesťanské a židovské komunity, mezi kterými se dochovaly pozůstatky původních předarabských semitských jazyků, především hebrejštiny a aramejštiny. Odlišnost těchto skupin se však spíše než v etnické projevuje v jazykové oblasti. Viz též další část této podkapitoly.

[37] Rovněž určitá, jakkoli malá část Kurdů vyznávala (a dodnes vyznává) místo sunnitského islámu zvláštní náboženství označované jako jazídizmus. Tito Kurdové tradičně žijí v Sindžárských horách na pomezí dnešní Sýrie a Iráku, avšak tato oblast obvykle nebývá pokládána za součást historické Velké Sýrie.

[38] V prostředí Velké Sýrie se pro označení stoupenců *iṯnāᶜašarīje* tradičně používá výraz *matāwila* متاولة (ar. sg. *mutawālin* متوال).

[39] Někdy se lze setkat také se starším výrazem nusajrité (ar. *nuSajrīja* نصيرية, též *ʾanSārīja* أنصارية).

[40] Sami drúzové se označují pouze jako „monoteisté" (ar. *ʾahlu ʾt-tawHīd* أهل التوحيد nebo též *al-muwaHHidūn* الموحدون).

[41] Podrobněji k etno-konfesionálnímu složení obyvatel Velké Sýrie na sklonku existence Osmanské říše viz např. Longrigg, *Syria and Libanon under French Mandate*, s. 6–14.

Sociálně poměrně zaostalí vyznavači *iṯnāᶜašarīje* představovali většinu obyvatel dnešního jižního Libanonu a údolí al-Biqāᶜ, nepříliš početné komunity ismailitů sídlily ve střední Sýrii v okolí města Hamá. Domovem ᶜalawitů, zřejmě nejzaostalejší a nejizolovanější etno-konfesionální komunity ve Velké Sýrii, byla severní část pobřežního horského pásu, tj. oblast mezi městy Tripolis (ar. Ṭarābulusu ʾš-šām طرابلس الشام nebo Ṭarābulusu ʾš-šarq طرابلس الشرق) a Alexandretta (ar. al-ʾIskandarūna الإسكندرونة, též al-ʾIskandarūn الإسكندرون, tur. İskenderun) s nejsilnějším zastoupením v okolí Latákie (ar. al-Lāḏiqīja اللاذقية). Drúzové byli rozptýleni do několika oblastí, z oblastí svého tradičního osídlení v Horském Libanonu (ar. Džabal lubnān جبل لبنان, osm. tur. Cebel-i Lübnân)[42] a na úpatích hory Hermon (ar. Džabalu ʾš-šajch جبل الشيخ nebo Džabal Ḥaramūn جبل حرمون, hebr. Har Chermon הר חרמון) se po krvavém drúzsko-maronitském konfliktu (občanské válce) v roce 1860[43] částečně přesunuli i do tehdy řídce osídlených Drúzských hor[44] na jih od Damašku.[45]

Početné arabizované křesťanské komunity žijící v oblasti Velké Sýrie měly mezi sebou, ale často i uvnitř sebe (např. v souvislosti s rozpory ohledně přistoupení k unii s katolickou církví) velmi komplikované vztahy. Na prvním místě z řad křesťanů je nutno zmínit maronity (ar. pl. *mawārina* موارنة), kteří, ač se původně hlásili k monothelitistické herezi (z katolického pohledu), již v 16. století navázali dobré vztahy s Vatikánem. Maronité jako jediní z velkosyrských křesťanů postupem času vytvořili v oblasti Horského Libanonu poměrně kompaktní osídlení, které mělo zemědělský základ (pěstování hedvábí a vína). Později se někteří maronité začali věnovat i obchodu a řemeslům.[46]

Ostatní křesťanské sekty byly různě rozptýleny po celé Velké Sýrii, přičemž typické pro ně bylo soustředění ve městech a koncentrace na řemeslné a obchodní aktivity. Z významnějších je třeba zmínit především nestoriány (někdy též známé jako tzv. asyřany), chaldejce (tj. pokatoličtěné nestoriány), syrsko-ortodoxní (někdy též známé jako tzv. jakobity či monofyzity), syrsko-katolíky,[47] řecko-ortodoxní, řecko-katolíky (někdy též známé jako tzv.

---

[42] Mapa Horského Libanonu včetně tradičních mikroregionů je vložena do podkapitoly Otázka západních hranic Sýrie v rámci této kapitoly.

[43] Tento konflikt je podrobně zpracován např. ve studii Leily Tarazi Fawaz(ové) *„An Occasion for War – Civil Conflict in Lebanon and Damascus in 1860"*.

[44] V této práci budu používat dnes zřejmě nejrozšířenější výraz Drúzské hory (ar. Džabalu ʿd-durūz جبل الدروز), jakkoli je tento termín problematický pro své spojení s francouzskou okupací Sýrie a jejich podporou lokálního separatizmu. Před příchodem drúzů, tj. do druhé poloviny 19. století, se pro označení sopečného pohoří oddělujícího úrodné, zemědělsky intenzivně využívané planiny na jih od Damašku známé jako Hawrán (ar. Ḥawrān حوران) od východně ležící neplodné Syrské pouště (ar. Bādijat aš-šām باديةالشام) používaly výrazy Hawránské hory (ar. Džabal Ḥawrān جبل حوران) nebo Beduínské/arabské hory (ar. Džabalu ʾl-ᶜarab جبل العرب). Termín Džabal Ḥawrān měl jasnou geografickou, tj. politicky či etno-konfesionálně neutrální konotaci, a proto se k jeho používání kloní např. i Michael Provence, autor významné studie věnované Velkému syrskému povstání (viz Provence, *c.d.*, s. 27 a 159). Označení Džabalu ʾl-ᶜarab, které v současné době představuje oficiální název nepříliš úspěšně prosazovaný syrskou státní mocí, se ve skutečnosti nevztahuje k etnicky arabskému charakteru osídlení, jak by se na první pohled mohlo zdát, ale k tomu, že do příchodu drúzů byly hory ovládány beduíny (ar. pl. ᶜarab عرب), a to ve smyslu jejich odlišení od usedlých obyvatel Hawránu, které tito často přepadávali a okrádali.
Je rovněž třeba upozornit na to, že před přestěhováním drúzů do těchto Drúzských/Hawránských/Arabských hor na jihu dnešní Sýrie, tj. cca do poloviny 19. století, se označení Drúzké hory obvykle používalo pro hornatou oblast u pobřeží Středozemního moře jižně od dnešního Bejrútu, kde byla tehdy největší koncentrace drúzského obyvatelstva, dnes známou jako Džabalu ʾš-šūf جبل الشوف.

[45] Podrobněji k přesunům drúzů po Velké Sýrii v 19. století a struktuře jejich komunity viz Salibi, *The modern history of Lebanon*, s. xii–xix.

[46] Podrobněji k vývoji vztahů mezi maronity a katolickou církví v průběhu středověku viz Salibi, *The modern history of Lebanon*, s. 121–126.

[47] Pro syrsko-ortodoxní a syrsko-katolíky, jejichž patriarchové během posledních desetiletí existence Osmanské říše sídlili v Mardinu (ar. Mārdīn ماردين, kurd. Mêrdîn), se v arabštině používá výraz surjānī سرياني (angl. Syriac, tur. Süryani) k odlišení od běžného výrazu sūrī سوري (Syřan, syrský), čeština však vzhledem k absenci vhodného ekvivalentu nedokáže tento významový rozdíl postihnout. Podobný problém má i při označení jejich jazyka –

melkity), k nimž později pod vlivem evropských a amerických misionářů přibyli i protestanti a římští katolíci. Rovněž jediní nearabizovaní křesťané, tj. Arméni, byli vnitřně rozděleni na arménsko-ortodoxní (gregoriány) a arménsko-katolíky. Typickým rysem všech křesťanských komunit usídlených v blízkosti pobřeží byla silná imigrace, a to prakticky do všech koutů světa (počínaje sousedním Egyptem, přes západní Evropu, západní Afriku až do obou Amerik a Austrálie).

Židovská komunita žijící ve Velké Sýrii byla početně poměrně malá, soustředěná ve městech (Jeruzalém – ar. al-Qudsu ʾš-šarīf القدس الشريف, též Bajtu ʾl-maqdis بيت المقدس, hebr. Jerušalajim ירושלים, Safed – ar. Ṣafad صفد, hebr. Cfat צפת, Damašek, Aleppo) a velmi dobře asimilovaná, ačkoli především v Palestině byla průběžně doplňovaná nábožensky motivovanými přistěhovalci z různých koutů Blízkého východu i Evropy.[48]

Tradičním zdrojem obživy obyvatel Velké Sýrie bylo zemědělství, ve městech pak obchod. Zejména ve městech existovala silná sociální diferenciace mezi úzkou skupinou bohatých a vzdělaných elit (tzv. notáblů, ar. pl. *ʾaʿjān* أعيان) a masou jimi ovládaných prostých obyvatel. Oblasti zhruba přiléhající z východu k linii Aleppo – Damašek a na jihovýchodě Velké Sýrie byly obývány polokočovnými ovce chovajícími kmeny a představovaly přechodnou zónu mezi usedlým způsobem života typickým pro pobřeží a jeho vnitrozemské zázemí do hloubky cca 100 km a dále na východ ležícími pouštěmi. Pouště byly domovem pravých beduínů, tj. velbloudářských kmenů, nepodléhajících žádné autoritě. Usedlí obyvatelé se s nimi obvykle setkávali jen při jejich loupeživých výpravách, a proto k nim neměli příliš dobrý vztah.

Z hlediska vlastní identity obyvatel Velké Sýrie byla situace ještě na přelomu 19. a 20. století poměrně složitá, protože docházelo k překrývání několika různě silných identit. Jednoznačně lze konstatovat, že nejsilnější byly identity pokrevní (úzká rodina, širší rodina či rod, kmen apod.), následované identitami lokálními (sounáležitost obyvatel vesnice či města) či etno-konfesionálními (sounáležitost komunit, zejména v případech menšin) a teprve poté bylo možno v některých případech, zvláště u vzdělanějších lidí, hovořit o identitách vyšších (např. státní, tj. osmanské identitě či regionální, tj. např. velkosyrské či (horsko)libanonské). Převaha úzce vymezených identit vedla k velké fragmentaci společnosti, která tak byla vystavena riziku vnitřních konfliktů, např. na etno-konfesionálních základech. Posilování vyšších identit, které tuto vnitřní slabost mohlo odstranit, byl složitý a dlouhodobý proces, na který budeme v této práci na mnoha místech narážet.[49]

Vytváření hranic dnešní Sýrie

Z hlediska této práce pokládám za důležité se hned zpočátku a v čerstvé návaznosti na výše uvedené historicko-geografické vymezení Velké Sýrie zastavit poněkud podrobněji u procesu formování hranic dnešní Sýrie, který velmi dobrým způsobem dokládá, jak málo samotní Syřané rozhodovali v první polovině 20. století o svých osudech. Míru toho, jak byla zbytková Sýrie nedávným vývojem poškozena, ukazuje např. skutečnost, že historicky nejvýznamnější „vnitřní" syrská řeka Orontés (ar. Nahru ʾl-ʿāSī نهر العاصي, tj. doslovně vzpurná řeka, neboť plyne „opačným" směrem – z jihu na sever) dnes ani nepramení, ani neústí do moře v Sýrii, protože její pramen v údolí al-Biqāʿ přičlenili v roce 1920 Francouzi

---

syrštiny, která se používá zejména v liturgii (*de facto* se jedná o dialekt aramejštiny). Syrština byla dříve i jazyk běžné komunikace, v průběhu 20. století ji však postupně vytlačila arabština.

[48] Podrobněji k charakteristice židovských komunit v Palestině v 19. století viz Beška, *Reakcie arabských elít na sionizmus a židovské prenikanie do Palestíny před prvou svetovou vojnou*, s. 18–23, kde jsou uvedeny i odkazy na další práce.

[49] Velmi výstižné příklady absence vyšší identity mezi většinou obyvatel Velké Sýrie ještě na počátku 20. století uvádí Pipes, *c.d.*, s. 18–22.

k Libanonu a její ústí poblíž města Antiochie se opět s notným přičiněním Francouzů stalo v roce 1939 součástí Turecka.

Otázka severních hranic Sýrie

Vymezování severní hranice dnešní Sýrie úzce souvisí i s výše zmíněnou krajně spornou definicí severní hranice Velké Sýrie, o které měli v době likvidace Osmanské říše velmi neslučitelné představy (velkosyrští) Arabové, Turci i Francouzi. Proto mohlo k jejímu vymezení dojít až počátkem 20. let, tj. v době, kdy se postupně vyjasňovaly kontury Turecka jako nástupnického státu Osmanské říše a kdy již Francie vyvrátila arabské (syrské) království pod vládou emíra/krále Fajṣala فيصل z rodu Hášimovců,[50] čímž se zmocnila jím ovládaných oblastí severní části Velké Sýrie. Připojením severní části území arabského státu v bývalé okupační zóně OETA–East k již ovládané zóně OETA–West se Francouzi stali jedinými partnery pro vyjednávání s Turky (kemalisty).

Porážka Osmanské říše v 1. světové válce vedla mj. ke ztrátě všech jí ovládaných arabských oblastí ve prospěch Spojenců. Nové územní a hospodářské uspořádání zbytkové Osmanské říše (*de facto* již jen větší části dnešního Turecka) řešila tzv. Sèvreská smlouva podepsaná 10. srpna 1920 ve francouzském městě Sèvres mezi pověřenými zástupci osmanského sultána Mehmeta VI. Vahdettina (z ar. Muḥammad VI. Waḥīduddīn محمد السادس وحيد الدين) na straně jedné a představiteli Spojenců, zejména Velké Británie, Francie, Itálie a také Řecka a Arménie na straně druhé. Smlouvu nepodepsal žádný zástupce USA ani Ruska a také Řecko k ní mělo i přes svůj podpis výhrady, protože nebylo spokojeno se svými územními zisky. Smlouva však nikdy nebyla ratifikována osmanským parlamentem v Istanbulu, neboť tento byl britskými okupanty rozpuštěn již 18. března 1920. Krajně ponižující podmínky smlouvy vedly k razantnímu nárůstu popularity tureckého národně osvobozeneckého hnutí, v jehož čele se postupně prosadil Mustafa Kemal, později nazvaný Atatürk (Otec Turků).

Z hlediska této práce je důležité zejména vymezení hranic mezi zbytkovou Osmanskou říší a Francouzi ovládanou severní částí Velké Sýrie, které je přesně definováno v článku 27, části II., odst. 2.[51] V Sèvreské smlouvě uvedená turecko-syrská hranice vede po celé své délce, s výjimkou několika málo kilometrů v její nejvýchodnější části, o několik desítek kilometrů severněji než dnešní hranice. V západním úseku přiznávala Sýrii nejen celý tzv. Alexandrettský sandžak, ale také tehdy etnicky smíšené (arabsko-turecko-kurdsko-arménské) oblasti Kilikie k němu přiléhající na západě, severu i východě. Pod syrskou kontrolu tak měl připadnout i celý Alexandrettský záliv. Dále východním směrem šla hranice o pár kilometrů severněji nad linií spojující důležitá města Gaziantep (tehdy Antep),[52] Şanlıurfa (tehdy Urfa)[53] a Mardin, která měla všechna zůstat na území Sýrie.

[50] Jeho plné jméno vč. linie předků zní v arabštině فيصل بن الشريف حسين بن الشريف علي الهاشمي.

[51] Anglický text příslušné části článku 27 je uveden v příloze č. 4 a) Dokumenty vztahující se k vymezení severní hranice Sýrie, bod 1.

[52] K názvu města viz pozn. 31.

[53] K názvu města viz pozn. 33.

Hranice Turecka podle Sèvreské smlouvy

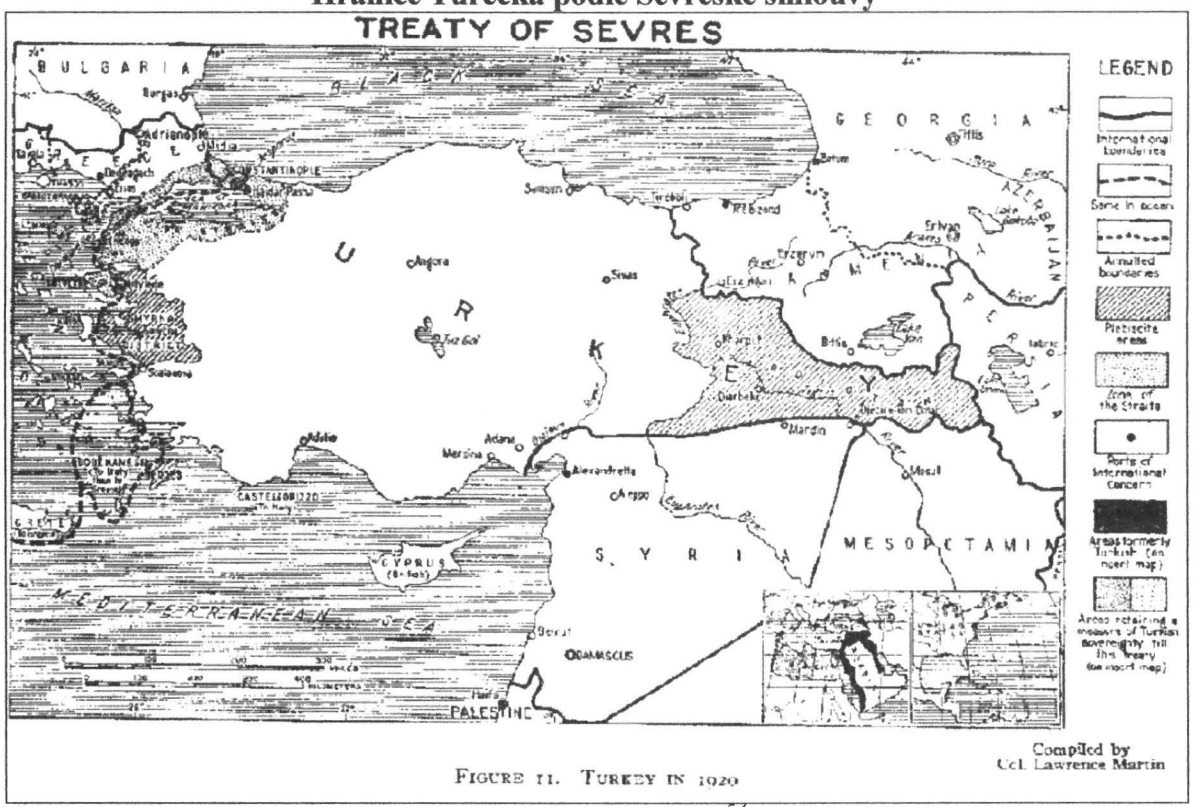

FIGURE 11. TURKEY IN 1920

(Zdroj: internetová knihovna Brigham Young University)[54]

Pro vymezení dnešních hranic Sýrie s Tureckem je na rozdíl od Sèvreské smlouvy, která záhy ztratila relevanci v důsledku pro Francouze neúspěšného průběhu tzv. kilíkijské války s tureckými nacionalisty, zcela zásadní tzv. Ankarská smlouva (někdy též bývá nazývána podle francouzského diplomata Henryho Franklin–Bouillona). Tato smlouva byla podepsána v Ankaře mezi francouzským diplomatem Henrim Franklin–Bouillonem a ministrem zahraničí turecké nacionalistické vlády[55] Yusufem Kemalem Beyem dne 20. října 1921 a vedla ke zlepšení francouzských vztahů s tureckými nacionalisty.

Podle článků 3 a 8 Ankarské smlouvy se francouzské jednotky měly do dvou měsíců od podpisu smlouvy stáhnout na jih od linie začínající u východního pobřeží Středozemního moře několik kilometrů na sever od přístavu Alexandretta a vedoucí směrem na východ přes stanici Bagdádské dráhy v dnešní syrské lokalitě Majdān 'Ikbis ميدان إكبس (též ve variantě Majdān 'Akbaz ميدان أكبز, tur. Meydan Ekbez), pak dále na jihovýchod k další stanici Bagdádské dráhy v dnešní syrské lokalitě ar-Rāʿī الراعي (tur. Çoban Bey) a dále po linii Bagdádské dráhy až do dnes tureckého města Nusaybin (ar. Nuṣajbīn نصيبين, kurd. Nisêbîn) a odtud dále na východ podél silnice až do dnešního tureckého města Cizre (ar. Džazīrat ibn ʿUmar جزيرة ابن عمر, někdy též Džazīrat ibn ʿAmr جزيرة ابن عمرو, kurd. Cizîr).[56]

---

[54] http://wwi.lib.byu.edu/images/1/14/TreatyOfSevresMapOfTurkey.gif, staženo 21.03.2008.

[55] Tato vláda bývá někdy též označována jako vláda Velkého tureckého národního shromáždění.
Velké turecké národní shromáždění jako *de facto* vrcholný orgán nacionalistických (národně-osvobozeneckých) povstalců (kemalistů) plnilo zároveň všechny výkonné i zákonodárné funkce. Ne náhodou proto bývá v dobovém kontextu srovnáváno se sovětem.
Podrobněji k vývoji v Osmanské říši/Turecku v období těsně po 1. světové válce viz např. Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 74–78 a 94–105 a Piricky, *Turecko. Stručná historie států. Svazek č. 38*, s. 69–75.

[56] Anglický text článků 3 a 8 je uveden v příloze v příloze č. 4 a) Dokumenty vztahující se k vymezení severní

Linie vymezená Ankarskou smlouvou dala na většině své délky základ dnešní syrsko-turecké hranici a byla mezinárodně uznána v rámci tzv. Lausannské smlouvy z 24. července 1923, která vymezovala většinu hranic Turecka jakožto nástupnického státu Osmanské říše. Tato mírová smlouva byla s výjimkou nevyřešeného problému bývalého osmanského vilájetu Mosul (ar. al-Mawṣil الموصل, kurd. Mûsil موصل) definitivní tečkou za 1. světovou válkou. Z tábora bývalých Spojenců podepsaly smlouvu velmoci Velká Británie, Francie, Itálie, Japonsko a dále spřízněné balkánské státy Řecko, Rumunsko a Jugoslávie (tehdy Království SHS), za tureckou stranu byla signatářem vláda Velkého tureckého národního shromáždění, protože země procházela bouřlivým vnitřním vývojem (sultanát byl zrušen již 1. listopadu 1922, ale republika byla vyhlášena za složitých okolností až 29. října 1923).[57]

Hranice Turecka podle Lausannské smlouvy

(Zdroj: Wikipedia)[58]

Faktická delimitace syrsko-turecké hranice však probíhala dost složitě a táhla se skoro deset let. Příčinou byla především neochota na turecké straně se smířit se ztrátou těch území bývalé Osmanské říše, které byly etnicky smíšené a nikoliv čistě arabské.[59] Většina prací (úsek od pobřeží Středozemního moře až k městu Nusaybin) byla sice provedena v první polovině 20. let, avšak z důvodu neochoty Turecka nebyla stvrzena žádnou podrobnější dohodou. Teprve po jednáních francouzského vysokého komisaře (zastupujícího tehdejší Stát Sýrie) v Ankaře v únoru 1926, během níž Turecko získalo menší územní ústupky v okolí hranice, zejména v oblasti při pobřeží Středozemního moře a kolem města Kilis (ar. Kīlīs كيليس, též i krátce Killis كلس), mohl být její průběh přesně stanoven ve francouzsko-turecké konvenci, která byla podepsána 30. května 1926.[60]

---

hranice Sýrie, bod 2.

[57] Podrobněji k velmi složitým jednáním doprovázející uzavírání Lausannské smlouvy a souběžnému vnitropolitickému vývoji v Turecku viz např. Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 108–115.

[58] http://en.wikipedia.org/wiki/Image:Turkey-Greece-Bulgaria_on_Treaty_of_Lausanne.png, staženo 27.10.2007.

[59] To vyplývalo i z kemalistické definice Turecka jako národního státu, v němž do jednoho národa (tj. tureckého) byly začleněny všechny etno-konfesionální skupiny s výjimkou těch, které byly výslovně zmíněny v Lausannské smlouvě (Řekové a Arméni), a to bez ohledu na jejich souhlas či vlastní národní cítění. Jakkoliv se tento princip negativně dotkl zejména Kurdů, jednalo se i o další menšiny, především balkánského a kavkazského původu. V tomto pojetí pak některé oblasti nacházející se jižně od linie dané Ankarskou smlouvou mohly být Tureckem nárokovány nejen proto, že v nich žijí Turci či Turkomani (především případ Alexandrettského sandžaku), ale i na základě toho, že v nich žijí Kurdi (případ okolí Aleppa a oblastí východně od něj).

[60] Longrigg, *c.d.*, s. 173–174.

Anglický text příslušných částí konvence je uveden v příloze č. 4 a) Dokumenty vztahující se k vymezení

K vymezení nejvýchodnější části hranice však došlo až ve druhé polovině 20. let, v návaznosti na vyřešení britsko-tureckého sporu o vilájet Mosul na půdě Společnosti národů a na potlačení velkého kurdského povstání v tureckém Kurdistánu. Jelikož se v tomto úseku nešlo opřít o průběh trati Bagdádské dráhy, jednání byla velmi zdlouhavá. Po roce a půl neúspěšného dohadování nakonec Turci Francouzům ustoupili a nároků na většinu sporného území se vzdali. Podrobný průběh pozemní hranice v úseku Nusaybin – Cizre a krátké říční hranice na Tigridu byl stvrzen až ve francouzsko-tureckém protokolu z 22. června 1929, jehož ujednání byla ještě potvrzena ve francouzsko-turecké smlouvě o přátelství a usmíření z 3. února 1930. Další podrobný protokol byl podepsán v květnu 1930, po čemž následovalo stažení tureckých jednotek z oblastí, které byly přiřčeny Sýrii.[61]

Jediným úsekem, kde dnešní syrsko-turecká hranice neprochází podle linie stanovené Ankarskou smlouvou, je její nejzápadnější část, a to v oblasti Alexandrettského sandžaku, který byl k Turecku připojen až v roce 1939. Vlastní hranici vymezila společná francouzsko-turecká komise ustavená podle čl. 14 dohody mezi francouzským a tureckým generálním štábem z 3. července 1938. Vytýčení hranice bylo dokončeno 1. listopadu 1938 a potvrzeno protokolem podepsaným v Antiochii 19. května 1939. Takto stanovená hranice následně dostala ještě několika drobných změn a byla schválena v rámci francouzsko-turecké smlouvy o přátelství a vzájemné pomoci podepsané v Ankaře 23. června 1939, která umožnila okamžité přičlenění Alexandrettského sandžaku, resp. tehdy již tzv. Státu Hatay k Turecku.[62]

Je však nutné doplnit, že Sýrie po získání své samostatnosti přičlenění Alexandrettského sandžaku, kde žilo velké množství arabského obyvatelstva, k Turecku označila (a ne zcela neodůvodněně) za protiprávní. Ačkoliv Sýrie fakticky existující hranici na tomto sporném úseku dodnes respektuje, ve svých mapách ji označuje za „dočasnou" a za skutečnou mezinárodní hranici pokládá linii stanovenou v Ankarské smlouvě a přesně vymezenou ve francouzsko-turecké konvenci z 30. května 1926. Zbylou část hranice s Tureckem, tj. úsek na východ od Majdān 'Ikbis Sýrie nezpochybňuje, jakkoli se jedná o hranici umělou a ve své většině kopírující trať Bagdádské dráhy. Je to dáno především tím, že v tomto úseku na obou stranách hranice žije převážně kurdské obyvatelstvo, které se neidentifikuje ani s Tureckem ani se Sýrií, ale má své vlastní národní aspirace.

Otázka východních hranic Sýrie

Stanovení východních hranic Sýrie je rovněž poměrně sporná otázka. Vycházíme-li z historické Velké Sýrie, pak většina jejích východních hranic byla tradičně vymezena velmi vágně, a to jako linie, na východ od níž již kvůli nedostatku vody nebylo možno provádět žádnou trvalou zemědělskou činnost. Faktickou hranicí byl tedy západní počátek Syrské pouště, kde končila tehdejší civilizace, vč. chabé autority Osmanské říše a začínala oblast ovládaná beduíny. Tato pomyslná hranice se nacházela ve srovnání s dnešní východní hranicí Sýrie a Jordánska podstatně více na západ, prakticky maximálně jen několik desítek kilometrů na východ od linie spojující města Hamá, Homs, Damašek, Ammán (ar. ᶜAmmān عمان) a

---

severní hranice Sýrie, bod 4.

[61] Longrigg, *c.d.*, s. 255.

Anglický text článků 1 a 3 tohoto protokolu je uveden v příloze č. 4 a) Dokumenty vztahující se k vymezení severní hranice Sýrie, bod 5.

Říční hranice na Tigridu byla vymezena podle principu nejhlubšího místa v korytě (tzv. thalweg).

[62] Podrobněji k tvorbě a průběhu hranice viz materiál The Geographer, Office of the Geographer, Bureau of Inteligence and Research: *International Boundary Study. No. 163 – March 7, 1978. Syria – Turkey Boundary*, s. 4 a 12–13.

Anglický text příslušné části smlouvy, který se však vztahuje jen k několika změnám, je uveden v příloze č. 4 a) Dokumenty vztahující se k vymezení severní hranice Sýrie, bod 3. Text protokolu se mi nepodařilo nikde dohledat.

Akaba (ar. al-ᶜAqaba العقبة). Jakkoli tato výše zmíněná geografická hranice nebyla z dnešního pohledu přesně vymezená, byla přírodními podmínkami poměrně jasně daná a vzhledem k absenci využitelných materiálních i lidských zdrojů na východ od ní nebyla ze strany osmanských úřadů i velkosyrských městských elit předmětem větších rozepří, neboť podrobení bojovných beduínů bylo prakticky nemožné, resp. případné zisky z něj by nevyrovnaly vynaložené náklady.

Jedinou oblastí, kde bylo stanovení východních hranic Sýrie složitější, byla její severní část, tj. východně od Aleppa. Zde narážíme na to, že dnešní turecko-syrsko-irácké trojmezí se nachází zhruba uprostřed tzv. Úrodného půlměsíce (ar. al-hilālu ʾl-chaṣīb الهلال الخصيب), tj. zemědělsky využívané a poměrně hustě osídlené oblasti ležící na východ od pobřeží Středozemního moře, na jih od pohoří Taurus (tur. Toros Dağları, ar. Džibāl Ṭawrūs جبال طوروس) a v údolí řek Eufrat (ar. Nahru ʾl-Furāt نهر الفرات, tur. Fırat, kurd. Firat nebo Ferat فرهات) a Tigrid (ar. Nahr Didžla نهر دجلة, tur. Dicle, kurd. Dîcle ديجله). Půlkruh tohoto půlměsíce, který začíná v Palestině a končí u Perského zálivu, je dlouhý zhruba 2000 km. Jeho západní část tvoří Velká Sýrie a východní část Mezopotámie, identita prostřední, z etno-konfesionálního pohledu zdaleka nejpestřejší části, však byla vždy nejasná a podléhala vlivům různých státních útvarů existujících v jejím okolí.

Z hlediska vytváření moderní severovýchodní hranice dnešní Sýrie je důležitá modifikace Sykes–Picotovy dohody o rozdělení vlivu na Blízkém východě mezi Velkou Británií a Francií,[63] k níž došlo v průběhu vyjednávání mírové konference po ukončení 1. světové války. Podle původní, tj. Sykes–Picotovy dohody měla Francii připadnout kromě celé dnešní Sýrie také podstatná část vilájetu Mosul,[64] zejména na ropu bohatá oblast v okolí města Mosul, čímž by se severovýchodní hranice Sýrie posunula až o cca 300 km dále na východ a sousedila by v oblasti dnešního irácké Kurdistánu s Íránem (tehdy Persií).

Nová dohoda mezi Velkou Británií a Francií, která lépe odrážela faktický poměr sil na Blízkém východě (tj. britskou převahu), byla uzavřena na konferenci v San Remu 24. dubna 1920, kde se obě velmoci podělily o vládu nad (převážně) arabskými provinciemi poražené Osmanské říše. Velká Británie získala od Francie souhlas s tím, aby její mandát v Iráku zahrnul i celý vilájet Mosul, Francie jako částečnou kompenzaci dostala právo na 25 % podíl na těžbě ropy v této oblasti. Do pozdějšího sporu o Mosul (tzv. mosulská otázka), který vznikl mezi Velkou Británií a kemalistickým Tureckem a byl vyřešen za zprostředkování Společnosti národů až v roce 1926, již proto Francie nezasahovala.

Pro vlastní vymezení hranic mezi britskými a francouzskými mandátními územími na Blízkém východě, resp. v Levantě, je základním dokumentem tzv. francouzsko-britská konvence (smlouva) z 23. prosince 1920, někdy též označovaná podle svých autorů jako Leygues–Hardingova konvence.[65] O průběhu hranice Sýrie s Irákem a Palestinou (tehdy

---

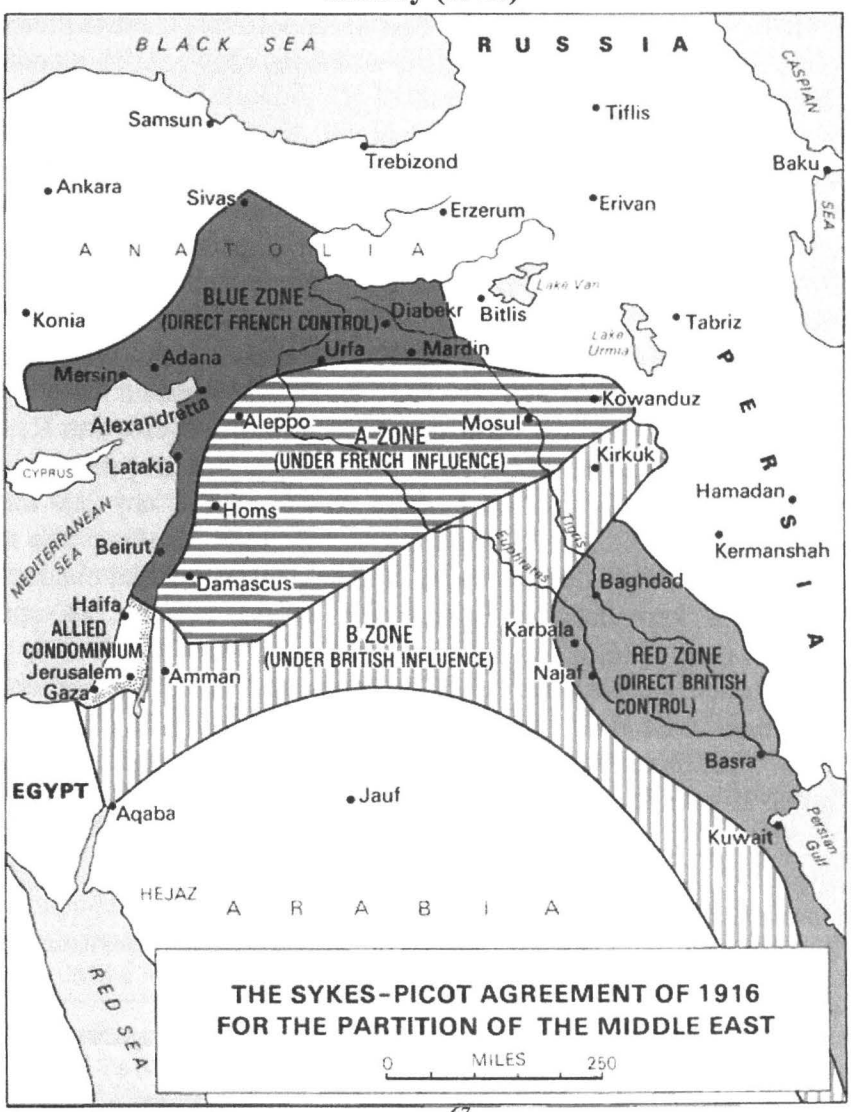
[63] K vlastní Sykes–Picotově dohodě viz podkapitola Role Velké Sýrie v britských válečných plánech a francouzsko-britské rozpory francouzsko-britské rozpory v rámci Kapitoly 2.
Anglický text nóty z 16. května 1916 týkající se rozdělení arabských oblastí Osmanské říše mezi Velkou Británii a Francii je uveden v příloze č. 4 b) Dokumenty vztahující se k vymezení východní a jižní, resp. jihovýchodní i jihozápadní, hranice Sýrie, bod 1.

[64] Vilájet Mosul vznikl v roce 1879 oddělením severní části vilájetu Bagdád (ar. Baghdād بغداد). Byl rozdělen do tří sandžaků – Mosul, Sulajmánija (ar. as-Sulajmānīja السليمانية, kurd. Silêmanî سلێمانی) a Kirkúk (ar. Kirkūk كركوك, kurd. Kerkûk کەرکووك, tur. Kerkük, do roku 1894 byl vilájet označován jako Šarazor či Šer-i zor).
Kdyby došlo k uskutečnění Sykes–Picotovy dohody podle jejího původního znění, procházela by hranice mezi francouzskou a britskou sférou vlivu zhruba po řece Malý Záb (ar. az-Zābu ʾṣ-ṣaghīr الزاب الصغير, někdy též označována jako az-Zābu ʾl-ʾasfal الزاب الأسفل, kurd. Zêyê Biçûk زێی بچووك), tzn. že větší část sandžaků Kirkúk a Sulajmánija, vč. obou stejnojmenných správních středisek, by i tak připadla Velké Británii.

[65] Georges Leygues (1857–1933), významný francouzský politik éry třetí republiky, v období od 24. září 1920 do 16. ledna 1921 premiér Francie.
Charles Hardinge of Penshurst (1858–1944), významný britský diplomat a politik, mj. též vícekrál Indie, v letech 1920–1922 britský velvyslanec ve Francii.

zahrnující ještě neexistující Zajordánsko) a také Libanonu s Palestinou, jakkoli pouze v hrubých rysech, projednává hned první článek této konvence.[66] Na základě čl. 2 této smlouvy byla následně vytvořena společná komise, která měla hranici vyměřit v terénu. Komise předložila svou závěrečnou zprávu 3. února 1922 a navrhla v ní některé úpravy v delimitaci hranice. Rozdíly ve srovnání s textem konvence však byly pouze drobné a týkaly se pouze malé části hranice v oblasti horního toku řeky Jordán (ar. Nahru 'l-'Urdun نهر الأردن, hebr. Nahar ha-Jarden נהר הירדן) a Tiberiadského (někdy též zvaného Galilejského, Genezaretského či Kineretského) jezera (ar. Buḥajrat Ṭabarijā بحيرة طبريا, hebr. Jam Kineret ים כנרת), a proto o nich bude pojednáno teprve dále v následující podkapitole věnované západním hranicím Sýrie. Vlády Velké Británie a Francie pak po určitém váhání pozměněný průběh hranice schválily formou výměny nót, která proběhla v Paříži 7. března 1923.

Rozdělení Předního východu mezi Velkou Británii a Francii podle Sykes–Picotovy dohody (1916)

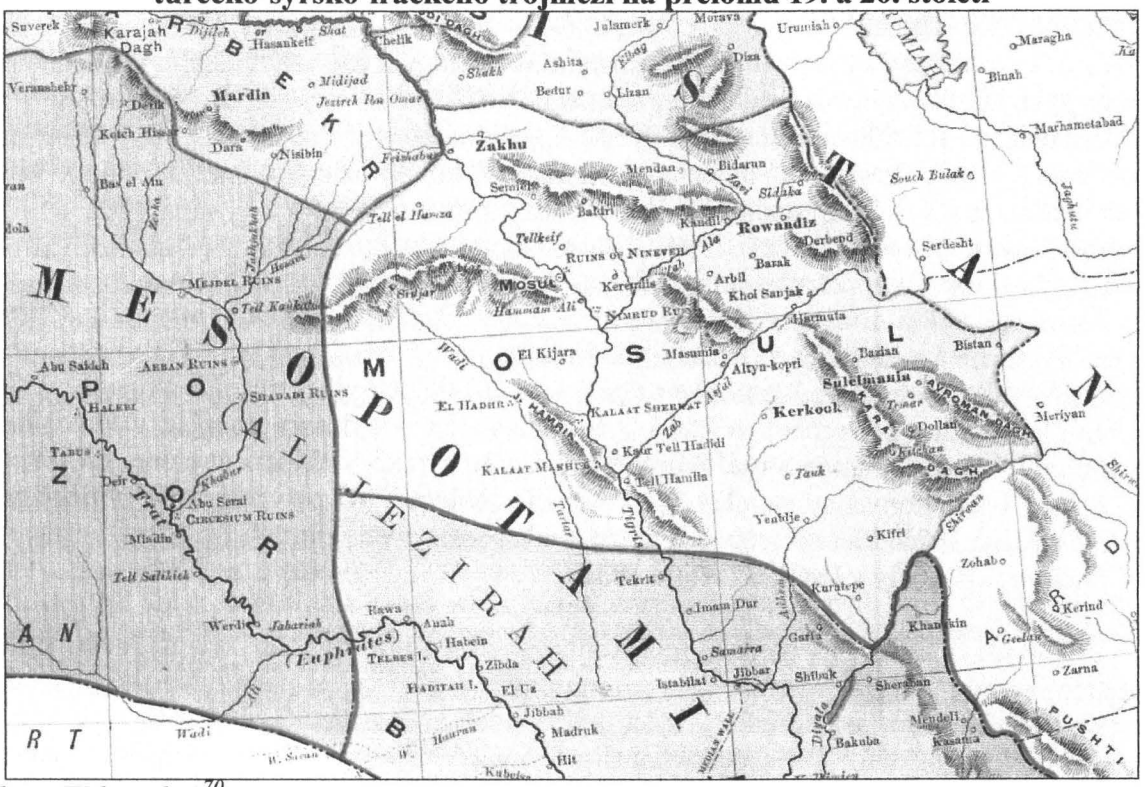
(Zdroj: webové stránky www.firstworldwar.com)[67]

[66] Anglický text článku 1 je uveden v příloze č. 4 b) Dokumenty vztahující se k vymezení východní a jižní, resp. jihovýchodní i jihozápadní, hranice Sýrie, bod 2.

[67] http://www.firstworldwar.com/source/graphics/sykespicot.jpg, staženo 29.03.2008. Mapa na těchto stránkách byla údajně převzata z knihy *A History of Israel*, Knopf 1979.

V praxi narazilo vyměřování hranice mezi Sýrií a Irákem, které probíhalo ve 20. letech, na drobné neshody související s rozdílným výkladem nepřesných ustanovení francouzsko-britské konvence z roku 1920. Konvence při definování severní části hranice, tj. v úseku mezi řekami Eufrat a Tigrid, vycházela z respektování administrativních hranic mezi vilájetem Mamûretülazîz (Elazığ), [68] resp. do něj od roku 1915 spadajícího sandžaku Diyarbakır a mutasarrifíje Dajr az-Zawr (ar. Dajru ´z-zawr دير الزور) a vilájety Mosul a Bagdád.[69]

Hranice vilájetů Dajr az-Zawr, Diyarbakır, Van, Mosul a Bagdád v oblasti dnešního turecko-syrsko-iráckého trojmezí na přelomu 19. a 20. století

(zdroj: Wikipedia)[70]

Tato vnitrostátní hranice však za existence Osmanské říše nebyla nikdy přesně vyměřena, což dávalo Francouzům a Britům možnost si ji konstruovat tak, aby jimi ovládané

[68] Dnešní turecký název tehdejšího centra vilájetu, tj. města Elazığ, tehdy ještě neexistoval, protože byl vytvořen až Atatürkem.
Město Elazığ bylo založeno až v 1. polovině 19. století v souvislosti s rozvojem zemědělského regionu v okolí blízkého historického města Harput (starověká Arsamosata), proto bývá dodnes někdy označováno jako Harput (kurd. Xarpêt, arm. Charpert Խարբերդ). V roce 1866, u příležitosti oslavy pěti let od svého nástupu na trůn, pojmenoval osmanský sultán Abdülaziz (ar. ᶜAbdulᶜazīz عبد العزيز) město jako Mamûretülazîz (z ar. Maᶜmūratu ´l-ᶜAzīz معمورة العزيز ve významu [město] osídlené/vzkvétající [díky sultánu ᶜAbd]ulᶜazīzovi) a učinil ho střediskem nově vytvořeného vilájetu. Původně početné arménské obyvatelstvo však bylo při pogromech v roce 1895 a za 1. světové války kompletně vykořeněno.
V roce 1937 Atatürk nejprve změnil tehdy používanou zjednodušenou (lidovou) formu názvu města znějící Elâzîz na Elazık, zřejmě proto, aby nahradil odkaz na jméno (v kemalistické ideologii odsuzovaného osmanského) sultána podobně znějící kombinací tureckých slov „el" – ruka a „azık" – jídlo. Během několika týdnů se ukázalo, že se tento jazykový patvar prakticky nedá vyslovit, a proto byl dále změněn na dnes užívanou formu Elazığ.

[69] Bližší vysvětlení správního systému v Osmanské říši vč. stručného nástinu jeho vývoje je uvedeno v podkapitole Velká Sýrie ve druhé polovině 19. století (do 1908) v rámci Kapitoly 2.

[70] http://en.wikipedia.org/wiki/Image:Mosul_Province_1897.png, staženo 27.10.2007.

území bylo co největší. Proto musel být spor o vymezení hranice řešen na půdě Společnosti národů, která za tímto účelem vytvořila zvláštní komisi. Tato komise obdržela několik návrhů, z nichž se nakonec ve své zprávě předložené Společnosti národů 10. září 1932, tj. v předvečer vyhlášení formální nezávislosti Iráku, přiklonila k tzv. většinovému, tj. britskému návrhu, který hranici vymezil způsobem výhodnějším spíše pro Irák. Úsek hranice mezi řekou Eufrat a syrsko-(za)jordánsko-irackým trojmezím byl víceméně bezproblémový, neboť na rozdíl od severního úseku neprocházel zemědělsky využívanou a osídlenou krajinou, ale téměř pustou pouští.[71]

Otázka jižních hranic Sýrie a Velké Sýrie

Dnešní jižní hranice Sýrie je zcela umělá a nepřirozená, neboť vede cca 300 km severněji než rámcová jižní hranice Velké Sýrie, o které již bylo pojednáno výše. Vznik současné jižní hranice Sýrie lze odvozovat pouze od střetu velmocenských zájmů Francie a Velké Británie při rozdělování arabských částí Osmanské říše. Hrubé vymezení hranice je možno nalézt již v Sykes–Picotově dohodě z roku 1916,[72] avšak jejímu vytýčení dočasně zabránila existence Fajṣalovy arabské administrativy (okupační zóny OETA–East)[73], která v průběhu 1. světové války (v letech 1917 a 1918) postupně od Osmanské říše převzala kontrolu jak nad územím dnešního Jordánska, tak nad vnitrozemím dnešní Sýrie.

Realizaci Sykes–Picotovy dohody proto Velké Británii a Francii umožnila teprve likvidace Syrského království a vyhnání krále Fajṣala Francouzi v červenci 1920. Faktickým odrazem tohoto stavu bylo podepsání tzv. francouzsko-britské konvence z 23. prosince 1920 (Leygues–Hardingovy konvence), o které bylo podrobněji pojednáno již výše v souvislosti s vytvářením východní hranice Sýrie. S průběhem dnešní syrsko-jordánské hranice, jak o něm hovoří článek 1 této konvence, neměly obě velmoci problém a byl potvrzen i při výměně nót v Paříži 7. března 1923. Přesný průběh hranice pak byl stanoven v protokolu, který Francie a Velká Británie podepsaly v Paříži 31. října 1931.[74]

Pokud jde o jižní, resp. přesněji řečeno jihozápadní a jihovýchodní hranici Velké Sýrie v „moderní podobě", která v hrubých rysech odpovídá dnešní palestinsko/izraelsko-egyptské a jordánsko-saúdskoarabské hranici, bylo její vytváření podstatně složitější. Vzhledem k absenci trvalého osídlení a slabosti kontroly Osmanské říše nad touto okrajovou oblastí fakticky ovládanou beduíny nebylo rozhraní mezi Jižní Sýrií (dnešními Palestinou/Izraelem a Jordánskem), Egyptem a Hidžázem přesně stanoveno, i když nominálně byl Sinajský poloostrov obvykle spravován z Damašku a býval považován za součást Velké Sýrie.

Jižní a západní hranice nejjižněji ležící osmanské správní jednotky v oblasti východního Středomoří, tj. samostatné mutasarrifije Jeruzalém, resp. v ní ležícího okresu Gaza (ar. Ghazza غزة), prakticky nebyly vymezeny. V souvislosti s postupně se upevňující mocí Osmanské říše nad dříve téměř zcela nezávislými beduíny v oblasti pouště Negev (ar. an-Naqab النقب, hebr. Negev נגב) byl v roce 1899 sloučením sousedních oblastí v okrese

---

[71] Longrigg, *c.d.*, s. 255; materiál The Geographer, Office of the Geographer, Bureau of Inteligence and Research: *International Boundary Study. No. 100 – May 15, 1970. Iraq – Syria Boundary*, s. 10–11.
Anglický text zprávy komise Společnosti národů pověřené prozkoumáním hranice mezi Sýrií a Irákem z 10. září 1932 je uveden v příloze č. 4 b) Dokumenty vztahující se k vymezení východní a jižní, resp. jihovýchodní i jihozápadní, hranice Sýrie, bod 3.

[72] Viz též pozn. 63. Mapa vztahující se k dohodě již byla uvedena v této kapitole výše.

[73] Podrobněji je o vytváření okupačních zón, tzv. OETA a jejich územním rozsahu, pojednáno v podkapitole Stabilizace a vymezení moci Fajṣala ve Velké Sýrii na konci roku 1918 v rámci Kapitoly 3.

[74] Materiál The Geographer, Office of the Geographer, Bureau of Inteligence and Research: *International Boundary Study. No. 94 – December 30, 1969. Jordan – Syria Boundary*, s. 11–13; Longrigg, *c.d.*, s. 257.
Anglický text části 1 protokolu o hranicích mezi Sýrií a (Za)Jordánskem z 31. října 1931 je uveden v příloze č. 4 b) Dokumenty vztahující se k vymezení východní a jižní, resp. jihovýchodní i jihozápadní, hranice Sýrie, bod 4.

Gaza a v provincii Hidžáz vytvořen nový okres Beerševa (ar. Bi'r as-sabᶜ بئر السبع, hebr. Beer ševa באר שבע), který byl začleněn do mutasarrifije Jeruzalém.[75]

Podobná situace jako v samostatné mutasarrifiji Jeruzalém panovala i hlouběji ve vnitrozemí, kde nejjižnější administrativní jednotkou v rámci vilájetu Damašek byla zaostalá a převážně beduíny obývaná mutasarrifija (*de facto* sandžak) Karak (ar. al-Karak الكرك),[76] jejíž stejnojmenné středisko leží cca 120 km jižně od Ammánu. Území spadající do mutasarrifije Karak, nad kterým se osmanským jednotkám podařilo alespoň částečně získat efektivní kontrolu teprve v roce 1894, se táhlo dost daleko na jih a nejasně končilo někde za dnešním městečkem (tehdy vesnicí) Maᶜān, které do té doby (spíše) patřilo k Hidzázu, resp. bylo téměř zcela mimo jakoukoli kontrolu vyjma beduínských kmenů.[77] Přístav Akaba byl sice od roku 1892 také součástí vilájetu Hidžáz, ale předtím byl pod správou od Osmanské říše fakticky odtrženého Egypta, který se navíc v roce 1882 dostal pod britský protektorát.[78]

Potřeba blíže vymezit hranici mezi Osmanskou říší a od ní odtrženým Egyptským chedívátem (*de facto* britským koloniálním územím) vedla 1. října 1906 k podpisu dohody, kterou vznikla dnešní egyptsko-palestinská/izraelská hranice (tj. linie zhruba spojující město Rafah – ar. Rafaḥ رفح v jihovýchodním rohu Středozemního moře s koncem Akabského zálivu). Dohoda byla potvrzením dřívějšího stavu, neboť již 8. května1892 vydal osmanský sultán Abdülhamit II. (ar. ᶜAbdulḥamīd II. عبد الحميد الثاني) listinu (tzv. *fermán*), kterou poskytl egyptskému *chedívovi* (ar. al-chudajwī الخديوي) ᶜAbbāsovi Ḥilmīmu II. عباس حلمي الثاني právo spravovat Sinajský poloostrov. Tato hranice, jejíž demarkace proběhla v letech 1912–1914, nerespektovala přirozené hranice Velké Sýrie, do níž bývá většinou zahrnován i celý Sinajský

---

[75] Podrobněji k administrativní situaci v Palestině na přelomu 19. a 20. stol. viz např. Beška, *c.d.*, s. 8–12, který uvádí i početné odkazy na další práce.

[76] Oficiálně byl Karak mutasarrifija, avšak neměl žádnou autonomii, resp. přímou vazbu na Istanbul, naopak administrativně spadal pod vilájet Sýrie. Pro vysvětlení rozdílu mezi mutasarrifijí a sandžakem viz podkapitola Velká Sýrie ve druhé polovině 19. století (do 1908) v rámci Kapitoly 2.

Salibi, *The Modern History of Jordan*, s. 36 tuto systémovou anomálii vysvětluje tím, že Osmanská říše, která byla proti své vůli v roce 1861 velmocemi dotlačena k poskytnutí autonomního statutu Horskému Libanonu ve formě mutasarrifije (tehdy jedinečná administrativní jednotka), se později snažila libanonskou autonomii snížit tím, že zřizovala další mutasarrifije, aniž by tyto měly jakoukoli autonomii – vlastně se jednalo o sandžaky účelově označované jako mutasarrifije.

[77] Rogan, *Bringing the State Back: The Limits of Ottoman Rule in Transjordan, 1840–1910*, s. 41–43 uvádí zajímavé podrobnosti ke snahám Osmanské říše prosadit svou autoritu na jihu, resp. jihovýchodě Velké Sýrie.

Již těsně po administrativní reformě v roce 1864 se začaly objevovat pokusy o zřízení sandžaku Maᶜān, který by zahrnul nejen Karak, ale i pouštní oblasti daleko na východ. Byly však odsouzeny k zániku pro svou finanční náročnost. Po britské okupaci Egypta v roce 1882 byly tyto plánu znovu oživeny, protože Osmanská říše cítila potřebu podniknout preventivní kroky k zastavení další britské expanze. Osmanská administrativa měla zájem na posílení procesu usazování beduínů, rozšíření obdělávaných oblastí a užším spojení s Hidžázem, nad nímž měla jen velmi slabou kontrolu.

K vytvoření mutasariffije Maᶜān došlo formálně v srpnu 1892, avšak fakticky až na konci roku 1893, kdy Osmanská říše vyčlenila dostatek finančních prostředků na to, aby vyslala do Karaku úředníky v doprovodu vojenské posádky. Karak měl být jen dočasným centrem mutasarrifije, které se mělo následně přesunout do Maᶜānu. Vzhledem k tomu, s jak velkým odporem vůči státní autoritě se Osmané setkali už v Karaku, původní plány zredukovali a raději zůstali jen v Karaku, který se v roce 1895 stal i oficiálním centrem nové mutasarrifije. Tyto zmatky a změny plánů jsou mj. i příčinou toho, že se neustálilo pojmenování této administrativní jednotky, kterou rozličtí autoři pojmenovávají alternativně sandžak/mutasarrifija a Karak/Maᶜān. V práci kanadské profesorky mezinárodního práva Suzanne Lalonde nazvané *„Determining Boundaries in a Conflicted World: The Role of Uti Possidetis"* jsem na s. 91 nalezl informaci o tom, že tento útvar byl v roce 1906 převeden z vilájetu Sýrie do vilájetu Hidžáz.

[78] Podrobněji k administrativnímu uspořádání dnešního Jordánska za doby Osmanské říše viz Salibi, *The Modern History of Jordan*, s. 35–40.

Viz též materiál The Geographer, Office of the Geographer, Bureau of Inteligence and Research: *International Boundary Study. No. 60 – December 30, 1965. Jordan – Saudi Arabia Boundary*, s. 2.

poloostrov, ale odrážela převahu tehdejší supervelmoci, tj. britského impéria, které si potřebovalo zajistit kontrolu nad okolím své strategické dopravní tepny – Suezského kanálu.[79]

K vymezení jordánsko-saúdskoarabské hranice došlo až po skončení 1. světové války, a to v přímé souvislosti se vznikem dnešní Saúdské Arábie. Vznikající říše emíra (později krále) ᶜAbdulᶜazīze عبد العزيز (známého též pod jménem Ibn Saᶜūd ابن سعود)[80] nejprve v roce 1921 pohltila emirát Rašídovců (ar. 'imārat 'āli 'r-Rašīd إمارة آل الرشيد), kteří byli loajální Osmanské říši, a následně se pustila i do obsazování území svého největšího konkurenta, tj. království Hidžázu pod vládou *šarífa* (ar. aš-šarīf الشريف) Ḥusajna II. الحسين z rodu Hášimovců[81].

Velká Británie tento vývoj zpočátku jen víceméně pasivně sledovala, ale v roce 1925, kdy se existence samostatného Hidžázu chýlila pod tlakem postupujících saúdských vojsk nezadržitelně ke konci (zejména proto, že Ḥusajn II. tvrdošíjně až do samého konce odmítal podepsat protektorátní smlouvu s Velkou Británií), zabrala britská vojska strategicky důležitou část severního Hidžázu poblíž Arabského zálivu a připojila ji k Zajordánsku, kde již instalovala svého stoupence Ḥusajnova syna emíra ᶜAbdullāha عبد الله. Připojení Akaby k Zajordánsku vyvolalo rozhořčení Ibn Saᶜūda, který tento krok vytrvale odmítal uznat.[82]

V letech 1925 a 1927 sice Britové s ᶜAbdulᶜazīzem uzavřeli smlouvy, které vymezily většinu hranic jeho říše se Zajordánskem s tím, že mu přiznaly kontrolu nad známým údolím Sirḥān (ar. Wādī 's-Sirḥān وادي السرحان) avšak hranice v oblasti Akaby zůstala nadále nevyjasněná, jakkoli byl respektován status quo z roku 1925. Otázka Akaby byla i poté stále živá, o čemž svědčí to, že v návrhu Peelovy komise z roku 1937 na rozdělení Palestiny se objevil návrh, aby Hajfa (ar. Ḥajfā حيفا, hebr. Chejfa חיפה) a Akaba jakožto strategické přístavy zůstaly dočasně pod britskou kontrolou. Teprve v roce 1965 se již samostatné Jordánsko dohodlo se Saúdskou Arábií na novém průběhu hranice. Výměnou za přiznání Akaby a cca 20 km pobřeží v severovýchodním cípu Arabského zálivu s přilehlým vnitrozemím předalo Jordánsko Saúdské Arábii rozlohou o něco málo větší oblasti v poušti kolem středního úseku původní hranice z roku 1925.[83]

Otázka západních hranic Sýrie

Přirozenou západní hranicí Sýrie je Středozemní moře, což byl stav existující za doby Osmanské říše, protože různě se měnící vnitřní administrativní dělení Velké Sýrie bylo záležitostí spíše jen organizační, bez většího dopadu na místní obyvatelstvo. Z hlediska

---

[79] Materiál The Geographer, Office of the Geographer, Bureau of Inteligence and Research: *International Boundary Study. No. 46 – April 1, 1965. Israel – Egypt (United Arab Republic) Boundary*, s. 2-7, kde je uveden přesný průběh hranice.
Osmanská říše se sice při vyjednávání s Egypťany (Brity) snažila dosáhnout toho, aby si zachovala kontrolu nad co největší částí Sinajského poloostrova, nebyla však vzhledem ke své slabosti úspěšná. Osmanští vyjednavači v zájmu toho, aby hranice probíhala západněji, předložili dva alternativní návrhy, přičemž obě jimi navrhované linie začínaly západně od města al-ᶜArīš العريش na pobřeží Středozemního moře (jedna vedla jihozápadně k Suezu a druhá jižně do lokality Ra's Muḥammad رأس محمد na nejjižnější špici Sinajského poloostrova).
Případová studie věnovaná vytváření egyptsko-palestinské/izraelské hranice viz Lalonde, *c.d.*, s. 78–89.

[80] Toto označení je z hlediska genealogie poněkud matoucí. Jeho plné jméno vč. linie předků zní v arabštině عبد العزيز ابن عبد الرحمن ابن فيصل آل سعود.

[81] Jeho plné jméno vč. linie předků zní v arabštině الحسين بن علي بن محمد بن عبد المعين بن عون الحسني الهاشمي القرشي, běžně se lze setkat se dvěma variantami jeho „křestního" jména - Ḥusajn i al-Ḥusajn.
Sám Ḥusajn II. se vzhledem ke své vůdčí roli při vyhlášení Arabského povstání proti osmanské nadvládě od konce roku 1916 označoval jako „král arabských zemí" (ar. maliku 'l-buldāni 'l-ᶜarabīja ملك البلدان العربية), avšak tento titul neuznávali nejen jeho početní odpůrci, ale ani jeho spojenci (Britové, Francouzi ad.).

[82] K politickým souvislostem např. Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 138–139 a Bitterlin, *c.d.*, s. 137–138.

[83] Podrobněji k průběhu dnešní hranice i složitým okolnostem jejího vytváření viz materiál The Geographer, Office of the Geographer, Bureau of Inteligence and Research: *International Boundary Study. No. 60 – December 30, 19659. Jordan – Saudi Arabia Boundary*, s. 2– 6 a Antonius, *c.d.*, s. 342–344.

dnešní, zbytkové Sýrie však nárok na přístup ke Středozemnímu moři byl aplikován jen částečně. Současnou západní hranici Sýrie proto můžeme od severu k jihu rozdělit do čtyř úseků: hranice s Tureckem ve sporné oblasti Alexandrettského sandžaku; úsek hranice vedoucí po pobřeží Středozemního moře; hranice s Libanonem; hranice s Palestinou/Izraelem. O vytváření syrsko-turecké hranice, vč. její západní části přiléhající ke Středozemnímu moři, již bylo pojednáno výše. Pobřežní úsek je relativně bezproblémový, jakkoli s ním souvisí složitá a dodnes nevyřešená otázka mořské hranice, která však vyvstala až ve druhé polovině 20. století s nezávislostí Kypru a jeho pozdějším rozdělením, resp. vznikem mezinárodně neuznané Severokyperské turecké republiky.

Z hlediska této práce je důležité zejména formování hranic na jihozápadě Sýrie, tj. hranic s Libanonem a Palestinou/Izraelem. K popsání vzniku dnešních hranic Sýrie s Libanonem a Palestinou/Izraelem je opět nutno vzít za základ Sykes–Picotovu dohodu[84] a vývoj následující těsně po ukončení 1. světové války (zejména vytvoření okupačních zón, tzv. OETA).[85] Upevňování francouzské kontroly nad zónou OETA–West v průběhu roku 1919 vedlo k nevyhnutelnému konfliktu s Fajṣalovou administrativou v zóně OETA–East, která v praxi francouzské nároky na kontrolu pobřeží odmítala respektovat a podporovala různé formy odporu proti francouzské okupaci. Naopak Francouzi se snažili svou moc rozšiřovat co nejvíce na východ do vnitrozemí a všemožně podněcovali separatistické tendence svých spojenců – libanonských maronitů. Výsledkem tohoto vývoje byl ostrý spor o strategickou oblast údolí al-Biqāᶜ, které leží mezi pobřežním pohořím Libanon a vnitrozemským pohořím Antilibanon. Katalyzátorem událostí byla tzv. evakuační krize, k níž došlo na podzim 1919 v důsledku britsko-francouzské dohody o stažení britských jednotek ze zón OETA–West, OETA–East a OETA–North.[86]

Evakuační krize byla zdánlivě ukončena v lednu 1920 dohodou Fajṣala s francouzským premiérem Clémenceauem, která spočívala v syrském uznání francouzské okupace středomořského pobřeží výměnou za ponechání údolí al-Biqāᶜ pod kontrolou Fajṣala. Vzhledem k odporu kolonialistických kruhů ve Francii však Clémenceauova vláda krátce nato padla a dohoda nikdy nevstoupila v platnost. Souběžná radikalizace arabských i lokálních nacionalistů v Sýrii vedla k tomu, že nalezení dalšího kompromisu se stále více neústupnými Francouzi se stalo nemožným a patovou situaci vyřešil až francouzský vojenský zásah v červenci 1920, zakončený vyhnáním Fajṣala z Damašku a zlikvidováním Syrského království.

Získání kontroly nad celou severní částí Velké Sýrie umožnilo Francouzům prosadit své představy o jejím územním uspořádání. Z hlediska vytváření hranic dnešní Sýrie s Libanonem bylo důležité zejména vyhlášení Velkého Libanonu 1. září 1920, které vedlo ke značnému rozšíření tradičního Horského Libanonu na úkor zbytkové Sýrie. Tímto opatřením byla k Horskému Libanonu připojena jak území k němu přiléhající z východu, tj. celé údolí al-Biqāᶜ (z administrativního hlediska se jednalo o čtyři okresy dříve patřící do vilájetu Damašek - Baᶜlbak بعلبك, al-Muᶜallaqa المعلقة – tj. *de facto* Zaḥla زحلة, Rāšajā راشيا a Ḥāṣbajā حاصبيا), tak i ze severu, tj. jižní část bývalého sandžaku Tripolis, vč. jeho stejnojmenného správního střediska, a z jihu, tj. bývalý sandžak Bejrút (ar. Bajrūt بيروت) zahrnující kromě města Bejrút izolovaného územím původního Horského Libanonu také pobřežní města Sidon (ar. Ṣajdā صيدا) a Tyr (ar. Ṣūr صور) a šíity obývané vnitrozemí označované jako Džabal ᶜĀmil جبل عامل.

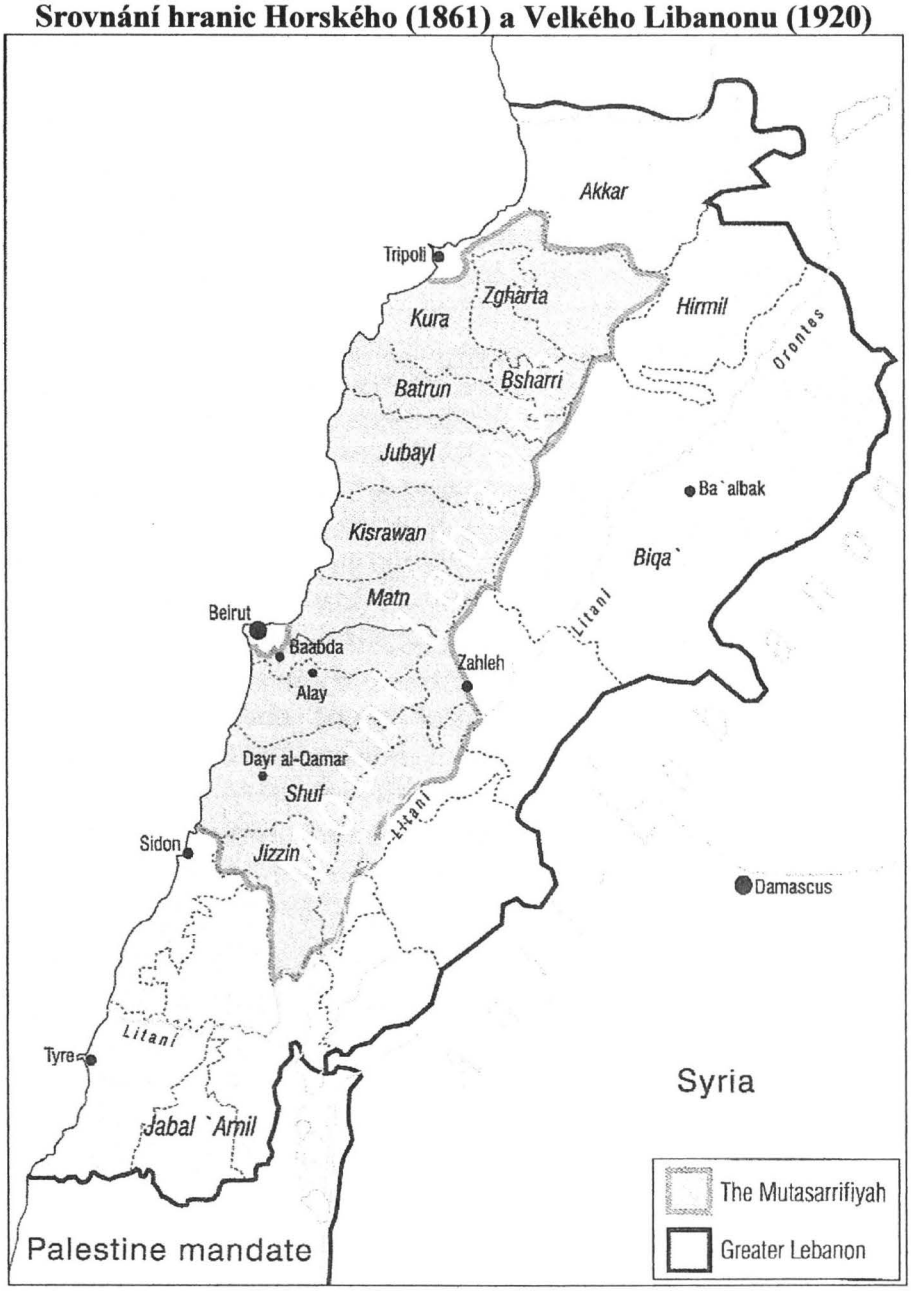
[84] Viz též pozn. 63. Mapa vztahující se k dohodě již byla uvedena v této kapitole výše.

[85] Podrobněji je o vytváření okupačních zón a jejich územním rozsahu pojednáno v podkapitoleStabilizace a vymezení moci Fajṣala ve Velké Sýrii na konci roku 1918 v rámci Kapitoly 3.

[86] Podrobněji k těmto událostem viz podkapitola Postupné prosazování francouzských nároků na severní část Velké Sýrie a reakce Fajṣala a arabských nacionalistů v rámci Kapitoly 3.

Naprostá většina obyvatel Sýrie, vč. jejich tradičních elit, odmítla vznik Velkého Libanonu a zejména přičlenění k němu sousedních oblastí, vnímaných jako integrální součást Velké Sýrie, uznat. O jejich snaze zvrátit tuto nepříznivou skutečnost bude pojednáno na mnoha místech v další části této práce. Vzhledem k převaze francouzské moci však úsilí Syřanů vyšlo naprázdno a v průběhu třicátých let 20. století se jak oni, tak i jejich převážně muslimští libanonští spojenci, postupně smířili s existencí dnešního, tj. Velkého Libanonu. Završením tohoto vývoje bylo přijetí Národního paktu v Libanonu v roce 1943, v němž se maronité zavázali respektovat arabskou identitu Libanonu a opustit spojenectví s Francií a sunnité přijali své oddělení od Sýrie a začlenění do Velkého Libanonu.

Srovnání hranic Horského (1861) a Velkého Libanonu (1920)

(Zdroj: Traboulsi, A History of Modern Libanon, s. 42)
(Pozn.: Hranice Horského Libanonu nebyly nikdy přesně vymezeny, v některých jiných mapách proto mohou být vyznačeny mírně odlišně.)

Vlastní vytýčení dnešní syrsko-libanonské hranice proběhlo ve francouzské režii již v první polovině 20. let, tj. ještě v době, kdy tyto hranice oddělovaly zvětšený Libanon od pseudoútvarů Stát ᶜalawitů a Stát Damašek. Demarkace hranice se však neobešla bez protestů zejména na syrské straně a byla spojena s řadou drobných incidentů a rozepří. Vzhledem k neúspěchu Velkého syrského povstání v polovině 20. let se existence Velkého Libanonu stala tvrdou realitou, se kterou se Syřané jen velmi pomalu smiřovali. Drobné spory o pohraniční lokality však pokračovaly dále a dostaly novou dimenzi poté, co se v polovině 40. let Sýrie i Libanon zbavily francouzské nadvlády. V období plné nezávislosti obou států pak v 50. a 60. letech došlo k dalším incidentům, které souvisely buď s vnitropolitickou situací nebo měly vazbu na vývoj v regionu Blízkého východu. Po vstupu syrských vojsk na území Libanonu v polovině 70. let v souvislosti s tamější občanskou válkou spory dočasně utichly, avšak po stažení Syřanů v roce 2005 vypluly znovu napovrch a nadále zatěžují vzájemné vztahy obou zemí.[87]

Kromě oddělení Velkého Libanonu od zbytkové Sýrie a vytváření dalších pochybných administrativních, resp. dokonce státních útvarů v jejím rámci, se na počátku 20. let Francouzi museli věnovat i přesnějšímu vymezení hranic jimi ovládané severní části Velké Sýrie od Brity ovládané jižní části Velké Sýrie. O vzniku hranice mezi dnešní Sýrií a Jordánskem již bylo pojednáno výše, poněkud problematičtější se však ukázala západní část hranice mezi doménami obou velmocí v Levantě, tj. hranice mezi dnešní Palestinou/Izraelem, Libanonem a Sýrií. Zde se na rozdíl od jižních a východních hranic Sýrie procházejících málo či vůbec neobydlenou pouští či polopouští jednalo o hranici procházející úrodnou a poměrně hustě osídlenou oblastí.

Odrazovými body pro vymezení hranice mezi dnešní Sýrií a Palestinou/Izraelem byla opět jak Sykes–Picotova dohoda z roku 1916, tak rozdělení Velké Sýrie na okupační zóny OETA–West, South a East koncem roku 1918. Britové se sice díky své vojenské převaze pokoušeli získat pod svou kontrolu i některé oblasti ležící při pobřeží Středozemního moře na sever od původní linie stanovené Sykes–Picotovou dohodou, zejména území v dnešním jižním Libanonu kolem dolního toku řeky al-Lítání (ar. Nahru ʾl-Līṭānī نهر الليطاني) a přístavu Sidon, avšak narazili na prudký odpor Francouzů.[88] Kompromisním řešením se pak stala tzv. francouzsko-britská konvence z 23. prosince 1920 (Leygues–Hardingova konvence), o nichž bylo podrobněji pojednáno již výše v souvislosti s vytvářením východní a jižní hranice Sýrie.

Společná francouzsko-britská komise provádějící vyměření hranice v průběhu roku 1921 však v její západní části, zejména v oblasti horního toku řeky Jordán a Tiberiadského jezera, provedla oproti znění Leygues–Hardingovy konvence z územního hlediska sice drobné, avšak pro pozdější vývoj poměrně důležité změny. Podle jejího návrhu, který předložila ve své závěrečné zprávě 3. října 1922, získala Francie (Sýrie) nově kontrolu nad severozápadní částí Golanských výšin (ar. Murtafaᶜātu ʾl-Džawlān مرتفعات الجولان též Haḍbatu'l-Džawlān هضبة الجولان) téměř až k řece Jordán výměnou za ztrátu přístupu k Tiberiadskému jezeru a odstoupení drobných, avšak strategicky důležitých území ležících jihovýchodně od Tiberiadského jezera až k řece Jarmúk (ar. Nahru ʾl-Jarmūk نهر اليرموك). Tiberiadské jezero se tak plně dostalo do britských rukou, protože v oblasti jeho severovýchodního břehu, tj. v jediném místě, kde se k němu Francouzy kontrolovaná Sýrie blížila, šla hranice 10 m východně od hladiny jezera (bez ohledu na možnou změny hladiny).

---

[87] K současnému stavu hraničních sporů mezi Libanonem a Sýrií viz např. zprávu zvláštní komise OSN k rezoluci Rady bezpečnosti č. 1559 (Lebanese-Syrian Borders. Fact Finding Mission-May 2007), která je k dispozici na internetu např. na adrese http://d.scribd.com/docs/bke18o4qrcxn57elpjq.pdf, navštíveno 21.12.2008 (zpráva obsahuje řadu příloh vč. scanů původních dokumentů).

[88] Materiál The Geographer, Office of the Geographer, Bureau of Inteligence and Research: *International Boundary Study. No. 75 – February 15, 1967. Israel – Lebanon Boundary*, s. 4–5.

Výše popsaná drobná územní výměna byla vládami obou velmocí schválena formou výměny nót, která proběhla v Paříži 7. března 1923.[89]

[89] Anglický text závěrečné zprávy komise vyměřující libanonskou a syrskou hranici s Palestinou/Izraelem je uveden v příloze č. 4 b) Dokumenty vztahující se k vymezení východní a jižní, resp. jihovýchodní i jihozápadní, hranice Sýrie, bod 5.
Syrsko-palestinská/izraelská hranice v oblasti Tiberiadského jezera je dodnes předmětem ostrých sporů, a to především v souvislosti s jejím posunem za 1. arabsko-izraelské války v roce 1948, v níž Sýrie obsadila některá drobná území v severovýchodním i jihovýchodním okolí Tiberiadského jezera, dobytím těchto syrských zisků i přilehlých Golanských výšin Izraelem za 3. arabsko-izraelské války v roce 1967 a pozdějšími mírovými jednáními mezi Sýrií a Izraelem. Komplikací je i provázanost definování hranice s výškou vodní hladiny v Tiberiadském jezeře, která se od roku 1923 značně snížila, přičemž kromě toho také došlo při kultivaci bažinatých oblastí kolem dnes již fakticky zaniklého jezera Ḥūla (ar. Buḥajratu ʾl-Ḥūla بحيرة الحولة, hebr. Agam ha-Chula אגם החולה) ke změnám horního toku řeky Jordán a jeho přítoků.
Poměrně sporná je i otázka libanonsko-palestinské/izraelské hranice, jejíž dnešní podoba také vychází ze závěrečné zprávy britsko-francouzské komise z 3. října 1922, resp. britsko-francouzské výměny nót z 7. března 1923. Tato hranice byla sice po 1. arabsko-izraelské válce uznána v roce 1949 jako linie příměří mezi Libanonem a Izraelem a je v praxi respektována s výjimkou období let 1982–2000, kdy Izrael okupoval i jižní Libanon, avšak radikálové na obou stranách ji dodnes zpochybňují. Zatímco pro sionistické extrémisty leží severní hranice Izraele až na řece al-Lítání (ne-li až na Eufratu), mnozí obyvatelé jižního Libanonu (zejména stoupenci radikálního hnutí Ḥizbullāh حزب الله) odmítají princip rozdělení pohraničních oblastí mezi Brity a Francouze podle rozvodí, protože podle nich takto Libanon přišel o území přilehající k jeho dnešní jižní a jihovýchodní hranici. Podle tvrzení těchto Libanonců byly počátkem 20. let neoprávněně postoupeny silnějším Britům drobné oblasti, která původně patřily do okresů patřících do osmanského vilájetu Bejrút, odkud pak sionisté v roce 1948 vyhnali jejich původní šíitské arabské obyvatele (např. tzv. sedm vesnic využívaných v dnešní rétorice Ḥizbullāhu).

KAPITOLA 2

VELKÁ SÝRIE NA SKLONKU EXISTENCE OSMANSKÉ ŘÍŠE (CCA 1900–1918)

Velká Sýrie ve druhé polovině 19. století (do 1908)

V reakci na sérii porážek, která začala neúspěchem při druhém obléhání Vídně v roce 1683 a se zhoršující se tendencí pokračovala po celé 18. století, byla Osmanská říše nucena na počátku 19. století podstatně zintenzívnit složitý vnitřní reformní proces inspirovaný úspěšnějšími zeměmi západní a střední Evropy.[90] Vyvrcholením snah o reformy bylo období let 1839–1876 označované jako tzv. tanzímát (osm. tur. tanzîmât, z ar. sg. tanẓīm تنظيم – organizace, organizování). Reformy období tanzímátu bývají rozdělovány do dvou fází, přičemž teprve jejich druhá fáze (1856–1876) se výrazněji projevila i v provinciích.[91] Po etapě tanzímátu nastoupila vláda posledního velkého sultána Abdülhamita II. (1876–1909), která byla sice poznamenána jeho silným autokratizmem, zároveň však umožnila reálné uskutečnění řady dříve vyhlášených, ovšem fakticky do té doby neuskutečněných reforem.[92]

Jakkoli byla celá Velká Sýrie součástí Osmanské říše již od roku 1516, s postupujícím úpadkem impéria se osmanská moc stávala čím dál hůř prosaditelná a umožňovala rozšíření vlivu různých autonomních vládců. Separatizmus byl tradičně silný především v jižní části Velké Sýrie, kde byla vzhledem k odlehlosti od centra autorita Osmanské říše nejslabší. Mezi nejznámější separatisty patřili zejména osmanští místodržící elájetu Sidon (osm. tur. Sayda) sídlící obvykle v dobře opevněném přístavu Akka (ar. ᶜAkkā عكا, hebr. ᶜAkko עכו) – Ẓāhir al-ᶜUmar ظاهر العمر (1750–1775), ʾAḥmad Džazzār Paša أحمد باشا الجزار (1775–1804), Sulajmān Paša al-ᶜādil سليمان باشا العادل (1804–1819) a ᶜAbdullāh Paša عبدالله باشا (1819–1832) a šihábovští emíři v Horském Libanonu, z nichž vynikl zejména Bašīr II. بشير الثاني (1788–1840).

Specifické období pro Velkou Sýrii představovala v letech 1832–1840 vláda v Damašku sídlícího ʾIbrāhīma Paši إبراهيم باشا, syna ambiciózního a téměř nezávislého egyptského vládce Muḥammada ᶜAlīho محمد علي. Vláda ʾIbrāhīma Paši trvající téměř celé jedno desetiletí představovala nejen dobu poměrně velkého hospodářského rozmachu a nepříliš úspěšných pokusů o prosazování reforem podle egyptského vzoru, ale také sjednocení celé Velké Sýrie, k níž byla navíc připojena Kilíkie, pod jedním lokálním vládcem. Teprve po jejím skončení mohlo ve Velké Sýrii nastat pomalé a postupné (znovu)prosazení moci Osmanské říše, které se však výrazněji projevilo až ke konci 19. století.

V posledních desetiletích existence Osmanské říše se většina území Velké Sýrie těšila relativní stabilitě a klidu. V oblasti panovala symbióza mezi centrální mocí v Istanbulu, která do regionálních záležitostí příliš nezasahovala, a místními notábly z řad městských sunnitských elit, kteří byli loajálními osmanskými úředníky.[93] Z administrativního hlediska panoval relativně ideální stav (celé území spadalo pod jednotnou ústřední vládu, přičemž hranice mezi nižšími správními jednotkami byly čistě „úřední" a neměly žádný negativní vliv

[90] K příčinám úpadku Osmanské říše, datovaným obvykle cca již od druhé poloviny 16. stol. a dřívějším pokusům o jeho zastavení, viz např. Gombár, *Moderní dějiny islámských zemí*, s. 17–46.

[91] Podrobněji k reformám tanzímátu viz např. Gombár, *Moderní dějiny islámských zemí*, s. 141–146 a 195–197, který uvádí také odkazy na další práce.

[92] Podrobněji k vládě Abdülhamita II. viz např. Gombár, *Moderní dějiny islámských zemí*, s. 273–290.

[93] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 26.

na pohyb obyvatel a zboží), ovšem existovaly i regionální rozpory a antagonizmy (např. Damašek vs. Aleppo, Hamá vs. Homs).[94]

Zatímco centrální a jižní oblasti Velké Sýrie byly etnicky a jazykově poměrně homogenní (arabské), v severních oblastech ležících na úpatí anatolských hor docházelo k překrývání několika etnik – Arabů, Turků, Kurdů, Arménů, Čerkesů aj., přičemž však až do roku 1918 bylo jejich soužití poměrně bezproblémové. Mezi městskými elitami, zejména v největším městě na severu Velké Sýrie Aleppu, které byly silně loajální vůči Osmanské říši, byly běžné mezietnické sňatky a znalost turečtiny (osmanštiny) jako druhého jazyka.[95]

V rámci reformního úsilí doby tanzímátu se Osmanská říše snažila dosáhnout i posílení své autority v provinciích. Ve Velké Sýrii byl prvním cílem těchto snah Horský Libanon, kde však centralizační pokusy Vysoké porty prováděné na počátku čtyřicátých let 19. století nejen že nebyly úspěšné, ale ve svém důsledku vedly i ke krvavé eskalaci drúzsko-maronitského napětí. Nepřátelství mezi drúzy a maronity pak vyvrcholilo v období let 1858–1860, kdy v Horském Libanonu propukla krutá občanská válka. Náboženský konflikt měl navíc přesah i do údolí al-Biqāᶜ, spadajícího pod osmanského guvernéra v Damašku, a nakonec i do Damašku samotného, kde v červenci 1860 došlo k nenadálým a do té doby nevídaným útokům muslimů na křesťany.[96]

Tato událost už měla mezinárodní dopad, protože v srpnu 1860 došlo pod záminkou zabránění dalšímu krveprolití k vylodění francouzských vojsk v Bejrútu. Francouzská intervence sice byla pod tlakem dalších tehdejších velmocí ukončena již v následujícím roce, avšak sultán Abdülmecit I. (ar. ᶜAbdulmadžīd عبد المجيد) byl nucen 9. června 1861 schválit mezinárodní komisí připravený tzv. organický statut (fr. règlement organique, ar. an-niẓāmu ʾl-ʾasāsī النظام الأساسي, osm. tur. nizâmnâme نظامنامه) Horského Libanonu. Podle tohoto administrativního opatření, platného s menšími změnami přijatými v letech 1864 a 1912 až do roku 1915, byl Horský Libanon přeměněn na autonomní útvar,[97] v jehož čele stál křesťanský správce zvaný mutasarrif (z ar. mutaṣarrif متصرف), konfesionálně katolík, ovšem pocházející z jiné části Osmanské říše.[98]

Damašek byl od reformy osmanské armády v roce 1841 sídlem 5. armádního sboru, tzv. arabské armády (osm. tur. Arabistan ordusu). Postupné rozmístění osmanských posádek do různých oblastí Velké Sýrie vedlo k podstatnému zlepšení bezpečnosti, a to zejména na venkově tradičně ohrožovaném banditizmem a loupeživými výpravami beduínů.

Koncem 19. století zahájili Francouzi výstavbu úzkorozchodné železniční sítě ve Velké Sýrii (1892 – dokončena trať Jaffa-Jeruzalém; 1895 – Bejrút-Damašek, v roce 1906 propojena odbočkou z Rajjāqu رياق v údolí al-Biqāᶜ s Aleppem a v roce 1911 odbočkou z Homsu i s Tripolisem). Tato síť byla záhy v roce 1908 významně doplněna tzv. Hidžázskou dráhou vystavěnou v osmanské režii ze sbírek muslimských věřících spojující Damašek s Medínou (ar. al-Madīna ʾl-munawwara المدينة المنورة), přičemž odbočka do Hajfy byla dokončena již v roce 1905. Pro dopravní napojení severní části Velké Sýrie na centrální části Osmanské říše měla mít obrovský význam Německem realizovaná tzv. Bagdádská dráha

---

[94] Podrobněji k povaze a důvodům těchto regionálních soupeření viz např. Khoury, *Syria and the French Mandate. The Politics of Arab Nationalism 1920–1945*, s. 38–41.

[95] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 133–134.

[96] Občanské válce v letech 1858–1860 je věnována práce již dříve zmíněná práce Leily Tarazi Fawaz. K neklidnému období v Libanonu ve 40. a 50. letech 19. století viz též Salibi, *The modern history of Lebanon*, s. 40–105.

[97] Tento útvar bývá v evropské literatuře nejčastěji označován jako tzv. mutasarrifija (osm. tur. *mutasarrıfiya*, z ar. mutaṣarrifīja متصرفية), avšak v osmanských dokumentech je obvykle uváděn jako vilájet, což odpovídá tomu, že byl přímo podřízen ústředním orgánům v Istanbulu jako jiné nejvyšší administrativní jednotky (viz též přehled administrativních jednotek po reformě z roku 1864 uvedený v následujícím odstavci hlavního textu).

[98] Podrobněji k vývoji v Horském Libanonu ve 2. polovině 19. století viz např. Salibi, *The modern history of Lebanon*, s. 106–114, Gombár, *Moderní dějiny islámských zemí*, s. 198–201 a Longrigg, *c.d.*, s. 21–24.

procházející mj. přes Aleppo, avšak až do konce 1. světové války se ji podařilo dokončit pouze zčásti. Výstavba železnic neměla význam pouze hospodářský, ale do značné míry i strategický, protože významně přispívala k rozšiřování autority Osmanské říše v provinciích.[99]

Hospodářský vývoj v Osmanské říši byl od poloviny 19. století čím dál více poznamenáván intenzivním pronikáním evropských mocností, které těžily ze systému kapitulací, tj. otevření vnitřního trhu pro levné evropské zboží. Pronikání zahraničního kapitálu, které likvidovalo místní primitivní ekonomiku, měnilo Osmanskou říši v periferii, a přispívalo ke vzniku nové společenské vrstvy obchodníků, tzv. kompradorů, kteří bohatě vydělávali na zprostředkovatelských aktivitách. Rostoucí výdaje na provádění různých nekoordinovaných, zejména vojenských reforem v kombinaci s nezkrotným hýřením sultánů vedly v roce 1875 až k státnímu bankrotu, po kterém v roce 1881 následovalo vytvoření mezinárodní Správy osmanského veřejného dluhu (fr. Caisse de la dette publique ottomane, osm. tur. Düyûn-u Umûmîye Komisyonu).

O hospodářské aktivity v oblasti Velké Sýrie, která měla na přelomu 19. a 20. století kolem 3,5 miliónu obyvatel zabývajících se převážně primitivním zemědělstvím, projevovaly zájem především francouzské a britské společnosti, ačkoliv ani význam německých, rakousko-uherských, belgických a italských firem nelze podceňovat. Francouzský vliv byl nejsilnější v pobřežních oblastech, zejména v Horském Libanonu, kde docházelo k prudkému nárůstu produkce surového hedvábí, doprovázenému rozvojem pěstování moruší, vinné révy, oliv a ovoce.

Zatímco k Horskému Libanonu přilehlý Bejrút jakožto jediný hluboký přístav ve východním Středomoří schopný přijímat velkotonážní lodě zažíval obrovský rozmach (zaznamenal mj. překotný nárůst počtu obyvatel z cca 10 000 v roce 1840 na cca 70 000 v roce 1863 a cca 150 000 v roce 1914), města ve vnitrozemí Velké Sýrie rostla daleko pomaleji, např. Damašek se zvětšil z cca 100 000 obyv. v roce 1860 na cca 220 000 v roce 1914, nebo dokonce stagnovala, což byl případ Aleppa (v důsledku úpadku tradiční textilní výroby vytlačované evropskou konkurencí narostlo z cca 100 000 obyv. v roce 1860 pouze na cca 120 000 v roce 1914).[100]

Intenzivní kontakt se Západem prostřednictvím obchodu i početné vlastní emigrace přinesl Horskému Libanonu ve druhé polovině 19. století nejen hospodářský rozkvět, ale v kombinaci s rozsáhlou vzdělávací aktivitou evropských a amerických křesťanských misií také příliv nových myšlenek, mezi nimiž byl i moderní nacionalizmus. Ten se projevoval jak v lokální podobě, tj. v posilování povědomí o zvláštní libanonské identitě, což byl případ zejména maronitů, tak v širších variantách, tj. ve velkosyrském či arabském nacionalizmu (omezeném na *mašriq*), což byl případ ortodoxních křesťanů a později i sunnitských muslimů.[101]

Ambiciózní část maronitů se v souladu se svými hospodářskými zájmy orientovala výlučně na Francii a toužila po teritoriálním rozšíření Horského Libanonu (zejména o Bejrút a údolí al-Biqāᶜ) a následném odtržení od Osmanské říše pod francouzským dohledem. Britské zájmy se naproti tomu soustředily do jižní části Velké Sýrie, zejména do Palestiny,[102] a byly

---

[99] Longrigg, *c.d.*, s. 32–33.

[100] Gombár, *Moderní dějiny islámských zemí*, s. 311–314. Podrobněji k hospodářské situaci ve Velké Sýrii počátkem 20. století viz např. Longrigg, *c.d.*, s. 30–38.

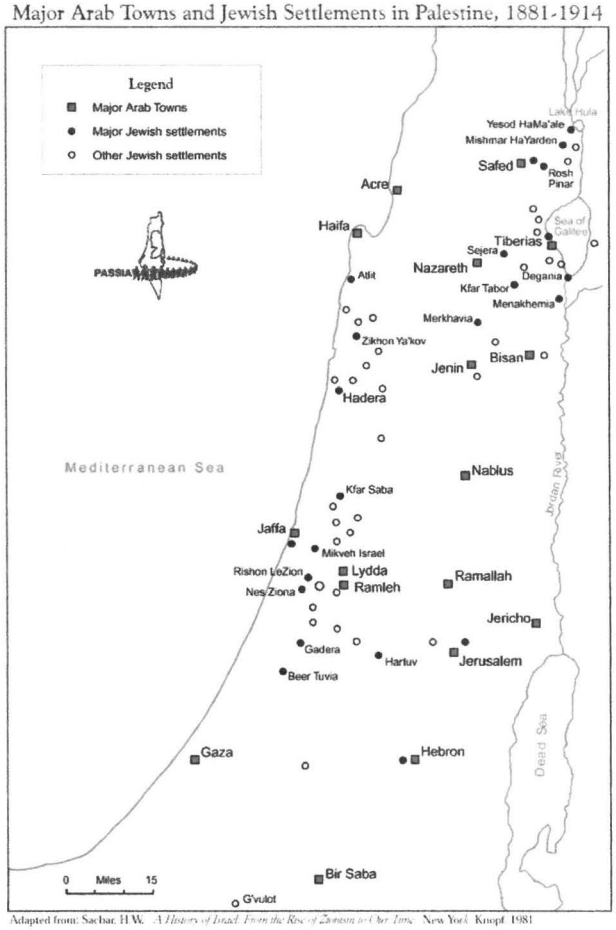
[101] K počátkům arabského národního hnutí viz např. Gombár, *Moderní dějiny islámských zemí*, s. 315–318.

[102] Zde je třeba upozornit na to, že termín Palestina (ar. Filasṭīn فلسطين) se pro administrativní účely před 1. světovou válkou prakticky nepoužíval, i když povědomí o existenci stejnojmenného zvláštního regionu v této oblasti bylo rozšířené a projevovalo se např. v oblasti jurisdikce muslimských i křesťanských náboženských autorit i sílící lokální identity místních obyvatel. Dnešní Palestina/Izrael byla v 2. polovině 19. století v zásadě rozdělena do tří krajů (sandžaků), a to Jeruzalém, Nábulus a Akka, aniž by tyto tvořily nějaký zvláštní územněsprávní celek.

motivovány jak hospodářsky (dovoz citrusových plodů umožněný rozvojem moderní námořní dopravy), tak strategicky (ochrana Suezského kanálu).

Palestina zažívala v průběhu druhé poloviny 19. století období prosperity, která byla umožněna především díky rozšíření zemědělství v pobřežních oblastech následkem zlepšení bezpečnostní situace po upevnění osmanské kontroly. Tradiční osídlení, které mělo zemědělský charakter, bylo v Palestině soustředěno spíše ve výše položených oblastech s vhodnějšími podmínkami pro obdělávání půdy. Pobřežní roviny byly močálovitého charakteru a život v nich kromě nemocí znepříjemňovali i loupeživí beduíni. Teprve rozvoj pěstování citrusů, pro které byla písčitá půda na pobřeží velmi příznivá, v kombinaci se zlepšením bezpečnosti a usazováním beduínů, vedl k většímu osídlení pobřeží ve druhé polovině 19. století, a to především formou zakládání dočasných (sezónních) sídel, kterým se arabsky říkalo *chirba* خربة. [103]

Major Arab Towns and Jewish Settlements in Palestine, 1881-1914

Adapted from: Sachar, H.W. *A History of Israel: From the Rise of Zionism to Our Time*. New York: Knopf, 1981.

Palestinian Academic Society for the Study of International Affairs (PASSIA)

Poměry v oblasti byly velmi klidné a soužití všech etno-konfesionálních skupin (zejména většinových sunnitů, křesťanů různých denominací i místních, většinou sefardských, ale v menší míře i aškenázských židů) bylo bezproblémové. [104] Tento stav nebyl příliš narušen ani první přistěhovaleckou vlnou (tzv. alija) Židů z východní Evropy, která byla zahájena v roce 1882, avšak až do svého skončení v roce 1903 nenabrala větší rozsah. [105] Teprve počtem větší a agresivní ideologií sionizmu podstatně více ovlivněná druhá alija, započatá v roce 1905, přinesla do oblasti zárodek budoucího konfliktu. Ten byl položen tím, že nově příchozí, převážně sekulárně a nacionalisticky orientovaní Židé nepřicházeli do Palestiny na rozdíl od mnoha dřívějších skupin svých předchůdců z duchovních pohnutek (modlit se a dožít ve svaté zemi), ale za účelem usazení se a založení vlastní národní komunity, k čemuž mj. potřebovali získat půdu, která však již byla osídlena Araby.

(Zdroj: PASSIA) [106]

[103] Mezi dnešní evropskou veřejností rozšířené tvrzení sionistů o tom, že v době jejich příchodu bylo pobřeží liduprázdné, jakož i argumenty o přínosu sionistů pro rozvoj Palestiny díky zúrodnění bažin a zavedení pěstování citrusů, je proto nutno vyvrátit a označit za lživé, protože pobřeží bylo již zhruba od poloviny 19. století obydlené Araby, kterým patřila i většina citrusových plantáží na něm.

[104] Sefardská komunita byla v průběhu 19. století posílena přistěhovalci z Kurdistánu, severní Afriky, Kavkazu a Gruzie, aškenázští židé přicházeli především z východní Evropy (Ruska) a soustřeďovali se v Safedu.

[105] Beška, *c.d.*, s. 22, uvádí s odkazem na práci McCarthyho *The Population of Palestine*, že počet obyvatel na území dnešní Palestiny/Izraele byl v roce 1895 podle náboženské příslušnosti zhruba následující: muslimové cca 470 000, křesťané cca 59 000, židé cca 24 000 (z toho pouze cca 4 000 nebyly občany Osmanské říše, tj. jednalo se o přistěhovalce v rámci 1. alije).

[106] http://www.passia.org/palestine_facts/MAPS/Jewishsettlement-1914.htm, staženo 14.01.2009.

Administrativní situace ve Velké Sýrii ve druhé polovině 19. a na počátku 20. století

V roce 1864 byla v rámci 2. etapy reforem tanzímátu zahájena poměrně zásadní administrativní reforma Osmanské říše podle francouzského vzoru. V jejím rámci nahradily původní rozlohou poměrně velké nejvyšší administrativní útvary, tj. provincie, tzv. ejálety (osm. tur. sg. eyâlet, ar. *'ijāla* إيالة)[107] jiné jednotky, tzv. vilájety (osm. tur. sg. *vilâyet*, z ar. *wilāja* ولاية), které sice většinou kopírovaly původní elájety, ale nově se dělily do několika stupňů nižších územně správních celků.

Nový systém územně správních celků sestupoval od vyšších k nižším v následujícím pořadí: *vilâyet* (provincie, vilájet); *sancak* (kraj, sandžak, ar. sandžak سنجق, v ar. též používán termín *liwā'* لواء); *kazâ* (okres, z ar. *qaḍā'* قضاء); *nâhiye* (obvod, tj. jakýsi mikroregion, z ar. *nāḥija* ناحية); *karya* (vesnice, z ar. *qarja* قرية). V čele vilájetu stál guvernér (osm. tur. *valî*, z ar. *walīj* ولي nebo též *wālin* والٍ), který byl sice nadále jmenován přímo z Istanbulu sultánem, resp. vládou (Vysokou portou), avšak o svou moc se musel dělit s nově vytvořeným provinčním všeobecným shromážděním (osm. tur. *meclis-i umûm-i vilâyet*, ar. al-madžlisu 'l-ᶜumūmī li-'l-wilāja المجلس العمومي للولاية).[108]

Nižší celky byly řízeny následovně: sandžak – mutasarrıf, někdy též užíváno starší označení *sancakbey* (mutasarrif, hejtman, ar. *mutaṣarrif* متصرف); okres – *kaymakam* (okresní náčelník, z ar. *qā'immaqām* قائمقام, též zkrácená varianta výslovnosti *qā'imqām*); obvod – *nâhiye müdürü*, (správce obvodu, z ar. *mudīru 'n-nāḥija* مدير الناحية); vesnice – *muhtar* (starosta, z ar. *muchtār* مختار). Zvláštní pozici v rámci nového, nepříliš stabilního systému měly tzv. autonomní sandžaky, označované též jako mutasarrifije, které byly podřízeny přímo Istanbulu a nikoli provinčním guvernérům.[109]

Na území Velké Sýrie docházelo v průběhu druhé poloviny 19. století k opakovaným administrativním změnám. Do roku 1864 existovaly na území Velké Sýrie tři ejálety – Aleppo (osm. tur. Halep), Sýrie (někdy byl označován jako Damašek, osm. tur. Şâm) a Bejrút, který vznikl v roce 1840 sloučením ejáletů Sidon a Tripolis (osm. tur. Trâblus-ı Şâm nebo Trâblusşâm) a zahrnoval i sandžak Jeruzalém (osm. tur. Kudüs-i Şerif, s výjimkou období let 1852 – 1855, kdy byl tento součástí ejáletu Sýrie). Severovýchod Velké Sýrie však byl před reformou v roce 1864 součástí ejáletu ar-Raqqa الرقة (osm. tur. Rakka), který byl někdy též nazýván Rûhâ.[110] Administrativní uspořádání jižní části Velké Sýrie, kde byla osmanská moc po staletí velmi slabá, bylo značně chaotické. Jižní části dnešní Palestiny/Izraele, Jordánska a severozápad dnešní Saúdské Arábie byly po dlouhou dobu alespoň formálně součástí ejáletu Egypt (osm. tur. Mısır).

Při reformě v roce 1864 vznikly na území Velké Sýrie pouze dva vilájety (Sýrie[111] a Aleppo), přičemž součástí vilájetu Sýrie byly i sandžaky Bejrút a Jeruzalém. Nedávno vyhlášená utonomie Horského Libanonu však zůstala zachována. V roce 1874 byl z vilájetu

---

[107] Administrativní systém v Osmanské říši byl poměrně neprůhledný a procházel častými změnami, které mj. odrážely územní expanzi probíhající po několik století. V době počátků Osmanské říše byl jedinou administrativní jednotkou sandžak, jehož správce se nazýval sandžakbej (osm. tur. *sancakbey*). Od 14. století v souvislosti s obsazováním stále nových oblastí vznikla potřeba vytvořit vyšší správní útvar, pro který se vžil název ejálet nebo též bejlerbejlik (osm. tur. *beylerbeylik*), v jehož čele stál tzv. bejlerbej (osm. tur. *beylerbey* – doslova pán pánů). Počet a hranice těchto útvarů procházel neustálými změnami, lze však říct, že až do roku 1864 byl administrativní systém v Osmanské říši v hrubých rysech dvouúrovňový – vyšší celky – ejálety byly složeny z nižších celků – sandžaků.

[108] Gombár, *Moderní dějiny islámských zemí*, s. 203–204.

[109] K problematice stírání rozdílu mezi mutasarrifijemi a sandžaky viz pozn. 76.

[110] Toto označení se vztahuje k dnešnímu tureckému městu Şanlıurfa, které bylo jeho správním střediskem, protože město ar-Raqqa zaniklo po mongolském vpádu ve 13. století a bylo obnoveno až ve druhé polovině 19. století. K vývoji pojmenování dnešního města Şanlıurfa viz pozn. 33 v Kapitole 1.

[111] Vilájet Sýrie (osm. tur. vilâyet Sûrîye) býval často označován jako vilájet Damašek (osm. tur. vilâyet Şâm), což svědčí o tom, že Damašek a okolí byl i tehdy pokládán za jádro Velké Sýrie.

Sýrie vyčleněn sandžak Jeruzalém, který byl přejmenován na mutasarrifíji (autonomní sandžak) Jeruzalém a rozšířen z původních tří okresů (Jeruzalém, Jaffa – ar. Jāfā يافـــا, hebr. Jafo יפו a Hebron – ar. al-Chalīl الخليـــل, hebr. Chevron חברון) o okres Gaza. Novému útvaru byla podobně jako v případě Horského Libanonu přiznána autonomie (tj. přímá podřízenost Istanbulu), ale nebyla v něm zavedena žádná obdoba libanonského organického statutu. Následně byla v roce 1887 obnovena oddělená správa východního pobřeží Středozemního moře formou vzniku vilájetu Bejrút (na úkor západních částí vilájetů Sýrie a Aleppo), který však nezahrnoval ani Horský Libanon, ani jádro dnešní Palestiny (mutasariffíji Jeruzalém), které byly nadále řízeny přímo z Istanbulu.[112]

Na počátku 20. století byla tedy administrativní situace ve Velké Sýrii zhruba následující: oblast byla rozdělena do tří vilájetů (Sýrie, Aleppo a Bejrút) a dvou mutasarrifíjí (Horský Libanon a Jeruzalém). Vilájet Sýrie byl dále rozdělen na čtyři sandžaky – Hamá, Damašek (s administrativním centrem), Hawrán a Karak; vilájet Aleppo (zasahující daleko na sever do oblastí nepovažovaných za součást Velké Sýrie) na tři sandžaky – Kahramanmaraş (tehdy pod jménem Maraş; oblast leží zcela mimo Velkou Sýrii), Gaziantep (tehdy pod jménem Antep) či alternativně Şanlıurfa (tehdy pod jménem Urfa) [113] a Aleppo (s administrativním centrem); a vilájet Bejrút na pět sandžaků – Latákia, Tripolis, Bejrút (s administrativním centrem), Akka a Nábulus (ar. Nābulus نابلس).[114] Mutasarrifíja Horský Libanon se vnitřně členila na osm okresů – al-Kūra الكورة, al-Batrūn البترون, Kisrawān كسروان, al-Matn المتن, Zaḥla زحلة, Dajru 'l-qamar دير القمر, aš-Šūf الشوف a Džazzīn جزين. Mutasarrifíja Jeruzalém měla okresů pět – Jeruzalém, Jaffa, Hebron, Gaza a Beerševa, přičemž posledně zmíněný okres byl vytvořen až v roce 1899 sloučením území odtržených z východní části okresu Gaza a severozápadní části vilájetu Hidžáz.[115]

Z hlediska dnešní Sýrie je potřeba alespoň na okraj zmínit situaci v jejích východních a severovýchodních oblastech, jejichž „příslušnost" k Velké Sýrii je poněkud sporná. Tato zaostalá území v oblasti středního toku Eufratu byla po správní reformě v roce 1864 střídavě umísťována do vilájetu Aleppo jako sandžak Dajr az-Zawr (osm. tur. Deyr-i Zor) a střídavě jim byla poskytována administrativní samostatnost, např. formou vytvoření stejnojmenného vilájetu nebo „jen" mutasarrifíje. Tyto admistrativní změny zřejmě patřily k oblíbeným kratochvílím osmanských úředníků, protože status Dajr az-Zawru se měnil každých několik let (samostatný byl zřejmě např. v letech 1868-1877, 1882-1888 a po roce 1895).[116] I když v této oblasti existovalo ve starověku osídlení, město Dajr az-Zawr samotné bylo založeno

---

[112] Podrobněji k administrativnímu vývoji v oblasti Velké Sýrie v době Osmanské říše s důrazem na 19. století viz Ṭlās, *Sūrīja 'ṗ-ṭabf'īja. Dirāsa džījūbūlītīkīja džījūtārīchīja*, s. 514-526.

[113] K vývoji názvů těchto měst viz pozn. 31, 32 a 33 v Kapitole 1.

[114] Sandžak byl tehdy spíše známý pod pojmenováním al-Balqā' البلقاء, které se v současné době používá pro označení území v centrálním Jordánsku mezi řekou Jordán a Ammánem, tj. oblasti pokrývající pouze východní část bývalého sandžaku Nábulus s přesahem dále na východ k Ammánu.

Salibi, *The Modern History of Jordan*, s. 37 uvádí, že sandžak Nábulus byl v roce 1888 v souvislosti se vznikem nového vilájetu Bejrút (1887), do nějž byl včleněn, přejmenován na mutasarrifíji. V roce 1905 však z něj byly odebrány jeho východní oblasti (především území na východ od řeky Jordán, jehož centrem bylo tehdy významné město as-Salṭ السلط) a připojeny k sandžaku/mutasarrifíji Karak, která byla součástí vilájetu Sýrie. Tím se zřejmě ustálila hranice mezi vilájety Bejrút a Sýrie v této oblasti.

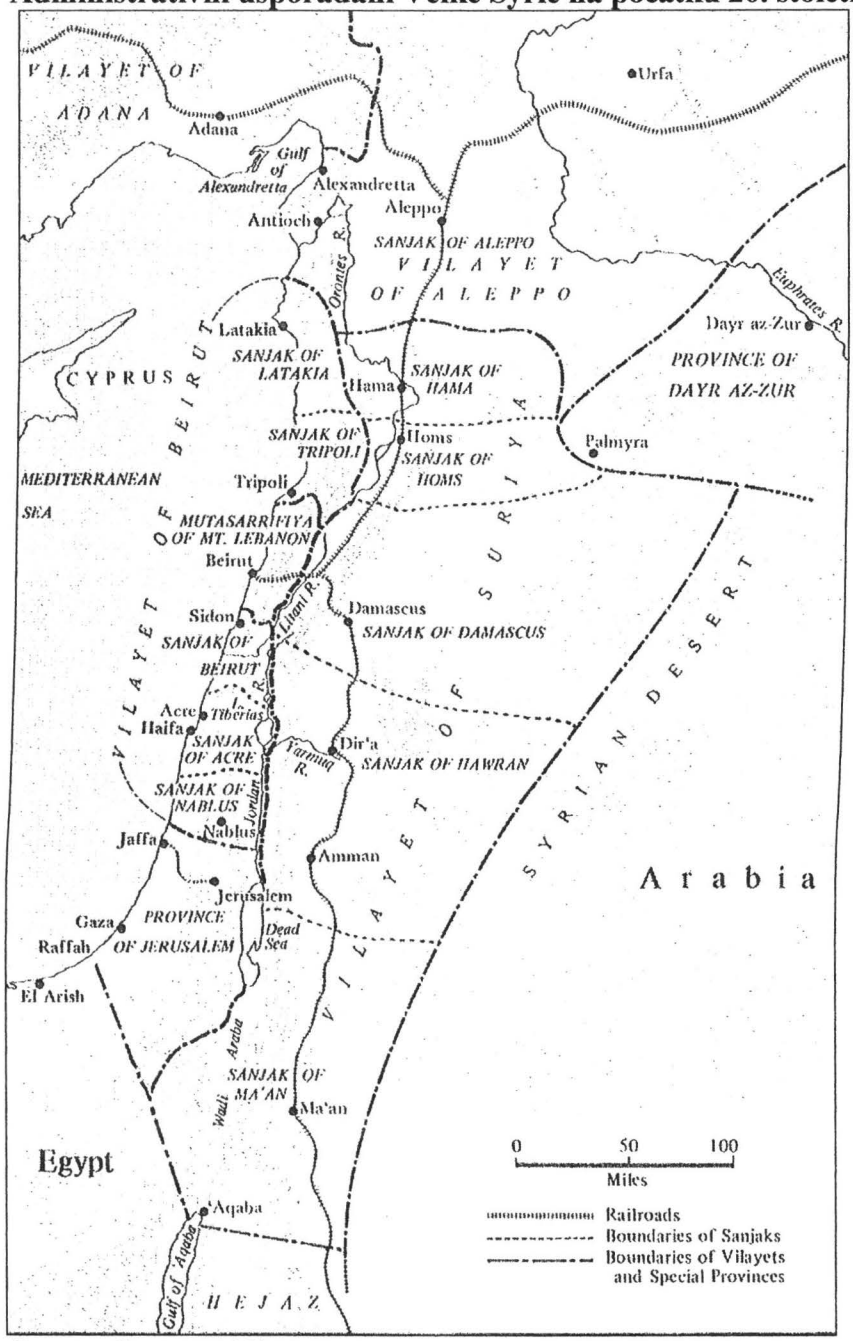
[115] Celkově toto administrativní rozdělení uvádím pouze v hrubých rysech, jeho přesnou podobu je velmi těžké rekonstruovat, jelikož jsem narazil na velké odlišnosti u jednotlivých autorů. Ty jsou do určité míry dány tím, že Osmanská říše často prováděla různé administrativní změny (přerozdělování území, vytváření nových jednotek ad.), přičemž navíc v jiných oblastech, např. soudní moci, existovaly hranice částečně odlišné, a také se měnící. Kromě toho přesné hranice mezi jednotlivými oblastmi často nebyly známy, resp. nebyly v terénu přesně vymezeny, což byl i mj. případ Horského Libanonu.

Přehlednou tabulku, jakkoli zřejmě s menšími nepřesnostmi, s výčtem osmanských administrativních jednotek na území Velké Sýrie v roce 1914 až do úrovně okresů uvádí jako přílohu A Longrigg, *c.d.*, s. 369.

[116] Tyto údaje se však u řady autorů velmi často různí, přičemž se mi je nepodařilo spolehlivě ověřit.

teprve v polovině 60. let 19. století, kdy byly místní odbojné kmeny podřízeny státní autoritě při trestné výpravě aleppského guvernéra.

Administrativní uspořádání Velké Sýrie na počátku 20. století

(Zdroj: Pipes, Greater Syria, s. 17)
(Pozn.: Na mapě jsou drobné nepřesnosti – nejsou vymezeny administrativní hranice uvnitř vilájetu Aleppo; chybně je uveden sandžak Homs, který tehdy ještě neexistoval; jižní a jihovýchodní hranice Velké Sýrie je posunuta na úkor Hidžázu ad.)

Velká Sýrie mezi mladotureckou revolucí a vypuknutím 1. světové války (1908–1914)

Relativně klidné období více než třicet let dlouhé vlády konzervativního sultána Abdülhamita II., které Osmanské říši přineslo určitou míru stability, bylo zakončeno mladotureckou revolucí v červenci 1908, ačkoli sultán sám byl v důsledku dalšího vývoje

sesazen až 27. dubna 1909. Ve funkci ho nahradil jeho mladší bratr Mehmet V. Reşat (1909–1918), ar. (رشاد) محمد الخامس. Následujících deset let bylo plných bouřlivých událostí jak na vnitropolitické scéně, tak i ve sféře zahraničních vztahů a bylo zakončeno porážkou Osmanské říše v 1. světové válce, která *de facto* znamenala ukončení její existence. Vzhledem k tomu, že tato závěrečná etapa vývoje impéria měla výrazný dopad na situaci ve Velké Sýrii, bude jí věnována větší pozornost.

Mladoturecká revoluce sice zpočátku vyvolala v celé Osmanské říši přehnaná očekávání, zejména v souvislosti s obnovením ústavy z roku 1876, avšak brzy přinesla ještě větší zklamání. Oslabení ústřední moci způsobilo hluboký vnitropolitický rozvrat (neúspěšná kontrarevoluce v dubnu 1909; ostrý konflikt mezi mladoturky a jejich decentralistickými oponenty v letech 1911–1912; mladoturecký převrat 23. ledna 1913; úspěšný atentát na mladotureckého velkovezíra Mahmuda Şevketa Pašu – ar. Mamḥūd Šawkat Bāšā محمود شوكت باشا 11. června 1913). Vnitřních problémů okamžitě využili balkánští sousedé Osmanské říše i velmoci k pokračování dělení „dědictví nemocného muže na Bosporu", což vedlo k rozsáhlým územním ztrátám (1908 – anexe Bosny a Hercegoviny Rakousko-Uherskem, připojení Východní Rumélie k Bulharsku, anexe Kréty Řeckem; 1911 – autonomie Jemenu; 1912 – samostatnost Albánie, připojení Libye a souostroví Dodekanes k Itálii po prohrané tripolské válce; 1913 – ztráta prakticky všech zbylých oblastí na evropském kontinentě s výjimkou východní Thrákie v důsledku dvou balkánských válek).[117]

Sultán Abdülhamit II.
(Zdroj: Wikipedia)[118]

Mladoturecké hnutí, známé též pod jménem své ideové a politické organizace jako Výbor jednoty a pokroku (tur. İttihat ve Terakki Cemiyeti, ar. Džamᶜīyatu ʾl-ittiḥād wa ʾt-taraqqī جمعية الاتحاد و الترقي, angl. Committee of Union and Progress) či pod francouzským pojmenováním Jeunes Turcs (převzato do turečtiny jako Jön/Genç Türkler a do arabštiny jako Turkijā ʾl-fatāt تركيا الفتاة) bývá často (a zejména ve starších pracích) nepřesně označováno za nejdůležitější projev tureckého (proto)nacionalizmu. Toto tvrzení lze do jisté míry aplikovat na období po definitivním převzetí moci mladoturky v roce 1913, do té doby však mladoturecké hnutí mělo výrazně panosmanské zaměření a v jeho řadách působili příslušníci všech etno-konfesionálních komunit Osmanské říše.

Po svržení sultána Abdülhamita II., jehož politika se vyznačovala prosazováním panislámské verze panosmanizmu (tj. jednota všech muslimských obyvatel Osmanské říše pod vládou sultána – chalífy, který byl zároveň garantem soužití s etno-konfesionálními menšinami), došlo nejprve k pokusu o reorientaci panosmanizmu sekulárním směrem (inspirace Evropou, rovnost všech občanů bez rozdílu vyznání), avšak v důsledku nepřátelského chování evropských (křesťanských) mocností pokračujících v dělení Osmanské říše nastal po roce 1913 návrat k panislámské verzi osmanizmu (v té době již Osmanská říše ztratila většinu území obývaných křesťany).[119]

---

[117] V české literatuře se těmto událostem věnuje podrobněji např. Gombár, *Moderní dějiny islámských zemí*, s. 291–310, který uvádí odkazy na další práce.

[118] http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/d3/Ahamid.jpg, staženo 30.01.2009.

[119] Pro podrobnější diskuzi k charakteru a vývoji ideologických koncepcí mladotureckého hnutí odkazuji zejména na novátorský počin Kayalıho, který je založen na rozsáhlém studiu archívních materiálů a vyvrací

Urputná snaha mladoturků navrátit pořádek a stabilitu říši, která byla revolučním vývojem vnitřně oslabená a navíc akutně ohrožená vnějšími nepřáteli, se projevila pokusy o posílení centralizace moci soustředěné v Istanbulu. Toto úsilí záhy narazilo na problém neochoty provincií a jejich obyvatel se vzdát svých tradičních práv. Rovněž některé další projevy revoluční atmosféry se v provinciích nesetkaly s pochopením, jako např. čištění státního aparátu od osob spojených s poraženým režimem Abdülhamita II. Na místní úrovni v arabských částech říše byli totiž čistkami často postiženi místní arabští notáblové, kteří byli nahrazováni byrokratickými profesionály, obvykle Turky neznalými místního prostředí, což vyvolávalo nespokojenost domorodců. Zvláště silný odpor proti změnám se projevoval mezi příslušníky tradičních elit z oblasti Velké Sýrie, kteří se za režimu Abdülhamita II. těšili privilegovanému postavení v jeho ústředním aparátu v Istanbulu (např. sultánovým osobním poradcem byl (ʾAḥmad) ʿIzzat Paša al-ʿĀbid[120] عزت باشا العابد (أحمد) z elitní damašské rodiny, otec pozdějšího první prezidenta Sýrie).

V arabských provinciích Osmanské říše vyvolal odpor k centralizaci, která často působila dojmem politického a etnického útlaku prováděného z Turky ovládaného centra, souběžný nárůst podpory několika různým názorovým tendencím – lokálnímu separatizmu, decentralistickému hnutí reprezentovanému především odpůrci mladoturků sjednocenými ve Straně svobody a svornosti (tur. Hürriyet ve İtilaf Fırkası, ar. Ḥizbu ʾl-ḥurrīja wa ʾl-iʾtilāf حزب الحرية و الائتلاف) a arabskému nacionalizmu. Sympatie obyvatel k arabskému nacionalizmu však až do počátku 1. světové války nebyly valné a projevovaly se téměř výhradně mezi členy intelektuální elity, většinou křesťanského vyznání. Část křesťanů, především libanonští maronité, byla stoupenci lokálního separatizmu podporovaného Francií. Loajalita vnitrozemí Velké Sýrie k Osmanské říši však nebyla až do konce přerušena, jakkoli místní notáblové ve snaze o udržení tradiční faktické autonomie podporovali decentralistické hnutí.

Samotný arabský nacionalizmus vznikl až na přelomu 19. a 20. století, tj. relativně pozdě.[121] Stalo se tak spíše až v návaznosti na separatistická nacionalistická hnutí rozvíjející se u jednotlivých národů žijících převážně v balkánských provinciích Osmanské říše a na přímé ohrožení arabských oblastí říše koloniálními velmocemi v důsledku její neschopnosti ubránit své území před cizí agresí.[122] U osmanských Arabů bylo možno vysledovat dva typy nacionalizmu, které se navzájem mísily. Prvním byl nacionalizmus orientovaný na společné území (tj. např. velkosyrský nacionalizmus či lokální libanonský nacionalizmus) a druhým nacionalizmus orientovaný na společnou etnickou (a případně též kulturní) příslušnost (tj. různé radikální proudy později završené panarabizmem). Pro oba směry však byla společná modernita, projevující se např. podporou sekularizmu.

Prvními agitátory arabského (velkosyrského) nacionalizmu se stali arabští křesťané, zejména z Libanonu, kteří byli nejvíce ve styku s vývojem ve Francii. V naprosté většině se jednalo o emigranty, kteří uprchli před autoritativním režimem sultána Abdülhamita II. a jeho špiclovským aparátem. O něco později se připojili i místní příslušníci elit s moderním evropským či Osmanskou říší zprostředkovaným evropským vzděláním. Jako symbolický

---

mnohé dřívější představy.

[120] Podrobněji k jeho osobnosti viz Moubayed, *Steel & Silk*, s. 95–97. Viz též Antonius, *c.d.*, s. 73 a Khoury, *Urban Notables and Arab Nationalism*, s. 68–71.

[121] Toto je dnes už poměrně široce přijímaný názor, i když starší práce mají tendenci jeho vznik hledat dříve, v některých případech už v polovině 19. století (klasickým příkladem tohoto názoru je Antonius).

[122] Není proto správné tvrdit, že arabský nacionalizmus se vyvinul z reakce arabských obyvatel Osmanské říše na nárůst tureckého nacionalizmu postupně přerůstajícího až do panturkického šovinizmu. Národní obrození obou hlavních národů Osmanské říše, tj. Turků a Arabů, bylo sice propojené, neboť vycházelo z postupného rozpadu osmanské identity, avšak v případě Turků bylo snad ještě o něco zpožděnější než u Arabů, tj. plně se rozvinulo až po rozpadu Osmanské říše a vzniku kemalistického hnutí, a mělo negativní vymezení (tj. všichni, kdo se nestihli označit za někoho jiného, byli vzati za Turky, což byl mj. problém Kurdů).

zrod arabského nacionalizmu bývá většinou označován rok 1904, kdy v Paříži vyšla ve francouzštině kniha Nadžība ᶜĀzūrīho نجيب عازوري pod názvem „Probuzení arabského národa v turecké Asii" (Le réveil de la nation arabe dans l'Asie turque). Do konce vlády sultána Abdülhamita II., resp. až do počátku druhé dekády 20. století, však arabský nacionalizmus představoval víceméně lokálně-separatistické hnutí části křesťanů žijících v oblasti Velké Sýrie, bez podstatnějšího vlivu na většinovou muslimskou populaci.[123]

Po mladotureckém převratu v roce 1908, po němž došlo k rychlému nahrazení panislamizmu jako oficiální ideologie Osmanské říše v době diktatury svrženého sultána Abdülhamita II. (1876–1908, resp. 1909) ideologií sekulárního panosmanizmu, se k arabskému nacionalizmu začali rychle přiklánět i mnozí arabští muslimští intelektuálové a notáblové. Arabský nacionalizmus našel živnou půdu především v poměrně rozvinutých částech Osmanské říše osídlených arabsky mluvícím obyvatelstvem, tedy zejména ve Velké Sýrii mezi vzdělanějšími a bohatšími obyvateli měst, a ještě více mezi velkosyrskými Araby, kteří buď působili v centru Osmanské říše v Istanbulu a nebo odešli do emigrace do Evropy (především do Francie) či Egypta kontrolovaného Velkou Británií.

Raní arabští nacionalisté začali v organizované podobě působit teprve v poslední dekádě existence Osmanské říše, kdy díky mladoturecké revoluci vznikla atmosféra umožňující rozvoj společenských aktivit všeho druhu. Stoupenci arabského národního obrození byli ve svých cílech zpočátku poměrně umírnění. Dožadovali se především posílení autority místních administrativních struktur, uznání arabštiny jako úředního jazyka a reformy Osmanské říše tak, aby se stala dualistickou monarchií (inspirace Rakousko-Uherskem). Jednalo se např. o organizace Společnost arabsko-osmanského bratrství (ar. Džamᶜījatu 'l-'ichā'i 'l-ᶜarabī 'l-ᶜuṯmānī جمعية الإخاء العربي العثماني) a Společnost al-Qaḥṭānīja (ar. al-Džamᶜīja 'l-qaḥṭānīja الجمعية القحطانية) v Istanbulu, Osmanská strana administrativní decentralizace (ar. Ḥizbu 'l-lāmarkazīja 'l-'idārīja 'l-ᶜuṯmānī حزب اللامركزية الإدارية العثماني) v Káhiře podporovaná Velkou Británií a Bejrútská liga/společnost reforem (ar. Džamᶜījat Bajrūti 'l-'iṣlāḥīja جمعية بيروت الإصلاحية) v Bejrútu podporovaná Francií ad.

Kromě těchto organizací však vznikly i radikálnější, ilegálně a konspirativně fungující skupiny, které se již začaly dožadovat úplné samostatnosti arabských území. Z nich byly nejvýznamnější Literární klub (ar. al-Muntadā 'l-'adabī المنتدى الأدبي) v Istanbulu a Mladoarabská společnost, známá též jako al-Fatát (ar. Džamᶜījat 'l-ᶜarabīja 'l-fatāt جمعية العربية الفتاة) v Paříži, Bejrútu a Damašku.[124]

Požadavky jinak názorově velmi nejednotných arabských nacionalistů vůči centrální administrativě Osmanské říše byly jasně formulovány na 1. arabském kongresu konaném v červnu 1913 v Paříži. V jeho průběhu se k malé radosti separatizmus všeho druhu podporující Francie ukázalo, že umírněný směr prosazující pokračování začlenění Arabů do (reformované) Osmanské říše má velkou převahu. Kongres zejména zdůraznil nutnost provedení reforem v Osmanské říši, většího zastoupení Arabů v ústředních orgánech státu, zřízení decentralizované správy v syrských a arabských částech říše[125], uznání arabštiny za

---

[123] Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1908–1918*, s. 38–42 a Salibi, *The modern history of Lebanon*, s. 156, který na s. 130–148 podrobně pojednává o počátcích arabského nacionalizmu a jeho vazbách na činnost západních, především amerických protestantských misionářů.

[124] Podrobněji k těmto organizacím (program, významní členové atd.) viz např. Antonius, *c.d.*, s. 102–120; Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1908–1918*, s. 25–38; Gombár, *Moderní dějiny islámských zemí*, s. 318–321; Sorby (jr.), *Arabi, islám a výzvy modernej doby*, s. 67–80 a Longrigg, *c.d.*, s. 27–30. Výhradně ideologii a činnosti Mladoarabské společnosti je věnována práce Suhajly ar-Rīmāwī *Džamᶜījatu 'l-ᶜarabījati 'l-fatāti 's-sirrīja. Dirāsa waṯā'iqīja. 1909–1918.*

[125] Rozlišení mezi „syrskými" a „arabskými" oblastmi Osmanské říše stojí za povšimnutí. Přestože v obou oblastech hovořili jejich obyvatelé arabsky, v tehdejším chápání (převážně velkosyrských účastníků kongresu) se pod slovem Arab (ar. *ᶜarabī* عربي) rozuměl beduín, tj. primitivní obyvatel pouště (v tomto případě zejména Arabského poloostrova a části dnešního Iráku), kočovník, civilizačně zaostalý za vyspělejšími usedlými

oficiální jazyk v osmanském parlamentu a v syrských a arabských částech státu a decentralizaci vojenské služby, tj. požadavek aby arabští vojáci sloužili na arabských územích. Stoupenci arabského nacionalizmu však zároveň věřili, že přesvědčit Osmanskou říši o nutnosti decentralizace dokáží pouze evropské mocnosti.[126]

Mladoturci však výhodné situace, kterou jim pro budoucnost Osmanské říše příznivý výsledek 1. arabského kongresu nabídl, naprosto nevyužili. Vyslali sice do Paříže svého zástupce, který písemně přislíbil splnění některých arabských požadavků (posílení postavení arabštiny ve školách a na úřadech, vojenská služba v místě pobytu, kvóty pro Araby v administrativním aparátu), avšak v praxi nedošlo k jejich naplnění. Neuskutečnil se ani přesun hlavního města říše dále na východ blíže k arabským provinciím, který v souvislosti se ztrátou balkánských provincií a „frontovým" ohrožením Istanbulu navrhovala řada tehdejších vlivných osobností (jako první přišel s touto úvahou v květnu 1913 německý maršál von der Goltz). Nejvážnějším kandidátem na nové hlavní město bylo Aleppo, které se podobně jako Vídeň v Rakousko-Uhersku nacházelo na rozhraní osídlení dvou hlavních etnik nyní již jen na asijské državy omezené Osmanské říše.[127]

Souběžně s pokračováním neústupnosti mladoturků po roce 1913, resp. s opuštěním ideje sekulárního panosmanizmu a návratu k panislamistickému panosmanizmu, nově doplněnému o podporu nově vznikajícího tureckého nacionalizmu, docházelo i k narůstání požadavků arabských nacionalistů. V řadách arabského hnutí postupně narůstal na síle proud požadující úplné odtržení arabských částí Osmanské říše a vznik jednoho nebo více arabských státních útvarů, reprezentovaný např. organizacemi al-Fatát a Slib (ar. al-ᶜAhd العهد), který vznikl v říjnu 1913 jako tajná vojenská důstojnická organizace.[128]

Radikálové se prosadili zejména za 1. světové války, která přinesla obyvatelům arabských provincií Osmanské říše nesmírné utrpení. Za pozornost rovněž stojí skutečnost, že zatímco umírnění arabští nacionalisté (stoupenci dualizmu) působili především v Bejrútu, kdy byli v úzkém kontaktu s Francií, radikálové (stoupenci úplné samostatnosti) se soustředili v Damašku a orientovali se více na Velkou Británii. Naopak v etnicky smíšeném a tradičně na Istanbul orientovaném Aleppu nenalezl arabský nacionalizmus až do konce existence Osmanské říše větší podporu.[129]

Souhrnně lze konstatovat, že poslední léta před vypuknutím 1. světové války byla ve Velké Sýrii ve srovnání s předchozím obdobím dosti neklidná. Příčiny byly komplexní, počínaje nestabilní situací v Osmanské říši vyvolanou pádem dlouholetého režimu sultána Abdülhamita II. kombinovanou se sérií vojenských porážek a ztrát území, přes negativní vliv změn ve světovém hospodářství (např. vliv krize hedvábnictví na Horský Libanon, k níž došlo v důsledku prudkého poklesu cen vyvolanému konkurencí z Japonska) až k čistě lokálním (odpor proti centralizaci, personálním změnám a ztrátě tradičních privilegií).

Zvláštním faktorem byla Hidžázská dráha, jejíž zprovoznění přineslo nejen urychlení přesunu muslimských poutníků z centrálních částí říše do svatých míst v Hidžázu, ale také možnost efektivního prosazení kontroly státu nad rozsáhlým periferním územím tehdy začínajícím jen kousek na jih od Damašku a táhnoucím se daleko až do nitra Hidžázu. Místní obyvatelstvo vnitrozemí jižní části Velké Sýrie, a to jak beduíni, tak i usedlí rolníci a také příslušníci různých sekt (např. drúzové) se dosud, podobně jako téměř zcela nekontrolovatelní

---

obyvateli Velké Sýrie.

[126] Sorby (jr.), *Arabi, islám a výzvy modernej doby*, s. 68–69 a 80–82; Gombár, *Moderní dějiny islámských zemí*, s. 320; Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 38–39; Kayalı, *c.d.*, s. 137–139; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 51–52; Longrigg, *c.d.*, s. 29–30; Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1908–1918*, s. 168–181.

[127] Kayalı, *c.d.*, s. 136–137; Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1908–1918*, s. 181–206.

[128] Sorby (jr.), *Arabi, islám a výzvy modernej doby*, s. 69 a 83–85; Kayalı, *c.d.*, s. 141–143 a 178–179; Gombár, *Moderní dějiny islámských zemí*, s. 320–321; Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 39.

[129] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 39; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 42–43.

beduíni dále na jihovýchod v centrálních oblastech Arabského poloostrova, těšilo značné izolaci (vlastní autonomii) a nebylo dotčeno takovými „výdobytky" jako daně či evidence obyvatel (sloužící např. k odvodům do armády). Vedlejším efektem zvýšení bezpečnosti poutníků byla lokální povstání beduínů v oblasti dnešního Jordánska v letech 1909 až 1911, neboť tito přišli o svůj tradiční zdroj obživy – vybírání „výpalného" za tzv. ochranu karavan do Mekky (spočívající *de facto* spíše v jejich nepřepadávání) a podobné „služby".[130]

Francouzské a britské zájmy ve Velké Sýrii na počátku 20. století

Francouzské zájmy ve Velké Sýrii měly v období před 1. světovou válkou již poměrně dlouhou tradici. Sami Francouzi považovali tuto oblast nejméně od poloviny 19. století za sféru svého vlivu, jakkoli nelze opomíjet ambice jiných velmocí na čele s Velkou Británií. Nároky Francie na Velkou Sýrii se opíraly o tři základní argumenty – morální, politický a hospodářský, které byly vzájemně silně propojené. Francie se stavěla do pozice ochránce křesťanského (zejména katolického) obyvatelstva a prováděla rozsáhlé misijní aktivity. V této roli však byla úspěšná jen částečně, protože její vliv se omezoval především na maronity žijící v oblasti Horského Libanonu a v Bejrútu a dále v menší míře na různé uniáty. V případě maronitů z Horského Libanonu došlo po mladoturecké revoluci v roce 1908 k průniku „morálních" a politických zájmů, neboť zatímco mladoturci usilovali o omezení, resp. odstranění autonomního statutu mutasarrifije, maronité s francouzskou podporou směřovali k větší samostatnosti a teritoriální expanzi.[131]

Francouzi si ovšem na počátku 20. století vytvářeli i vazby na rodící se arabské národní hnutí (např. 1. arabský kongres za převažující účasti delegátů z oblasti Velké Sýrie byl v roce 1913 uspořádán v Paříži). Nabízející se šanci na podchycení arabského nacionalizmu v jeho počátcích však Francie z vlastního rozhodnutí promarnila, neboť v politické rovině vsadila na podporu separatisticky orientované maronitské komunity a v hospodářské oblasti bylo výhodnější spolupracovat přímo s osmanskou mocí (např. v zájmu získání koncese na monopol v oblasti železniční dopravy ve Velké Sýrii byli Francouzi ochotni velmi rychle zapomenout na dříve slíbenou podporu prosazování politických požadavků arabských nacionalistů vůči Istanbulu).[132]

Francie pohlížela na Velkou Sýrii jako na místo střetu početných etno-konfesionálních menšin s muslimskou (sunnitskou) většinou. Francouzi na rozdíl od Britů nepochopili význam rodícího se arabského nacionalizmu, protože k němu přistupovali apriorně negativně jako k hnutí muslimských zpátečníků, které svými myšlenkami citelně ohrožovalo jejich koloniální panství v severní Africe (Maghribu). Francouzi se mylně domnívali, že jádrem arabského nacionalizmu je islámský fanatizmus a jeho cílem je zabránit rozšíření západní civilizace a pokroku na východě. Navíc se pro ně s postupem času myšlenka arabského nacionalizmu stala neoddělitelně spojena s jejich největšími konkurenty – Brity.[133]

---

[130] Podrobněji k těmto povstáním viz Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1908–1918*, s. 111–119.
Napjatou atmosféru počátku 20. století na jihovýchodní periférii Velké Sýrie a v přilehlých oblastech mj. vynikajícím způsobem zaznamenal ve svých dílech významný rakousko-uherský (později československý) orientalista prof. Alois Musil.
Hidžázská dráha se v očích místního, civilizačně dosti zaostalého obyvatelstva stala jakýmsi symbolem nežádoucí invaze ústřední autority Osmanské říše do jejich dříve výsostného území. Podobně jako Indiáni v USA se pak beduíni bránili tím, že přepadávali a ničili železniční stanice a další zařízení. Reakce beduínů je však nutno hodnotit v dobovém kontextu, kdy např. i v daleko vyspělejších evropských zemích dělníci ničili stroje, které je při procesu industrializace připravovaly o práci.
[131] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 51.
[132] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 52.
[133] Podrobněji k francouzským názorům na arabský nacionalizmus viz Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 50, 66, 79–80 aj.

Velmi důležitou složkou francouzské angažovanosti ve Velké Sýrii byly hospodářské zájmy. Francie měla značný vliv na Správu osmanského veřejného dluhu a v jejím rámci zřízené monopolní tabákové společnosti Régie cointéressée des tabacs de l'Empire Otoman. V oblasti Velké Sýrie se Francouzi soustředili na rozvoj pěstování tabáku spojený s výstavbou zpracovatelských továren v Damašku a Aleppu.[134] Při svém hospodářském pronikání do Velké Sýrie se však Francouzi omezili převážně na pobřežní oblasti, zejména na Horský Libanon a Bejrút, kam byla směřována většina jejich investic (např. se jednalo o výstavbu přístavů či dodávky hedvábí z horského Libanonu do Francie, z jiných sektorů pak stojí za zmínku zejména investice francouzských bank do železnic).[135]

Zájem Francie o Velkou Sýrii se podstatně zvýšil v období, které předcházelo vypuknutí 1. světové války. V roce 1912 se po skončení tzv. druhé marocké krize, vyvolané snahami Německa získat koloniální území, Francii podařilo ovládnout (jako protektorát) většinu Maroka (menší části zejména na severu získalo Španělsko). Přičleněním Maroka byla dokončena stabilizace francouzské moci v severní Africe, resp. v západním Středomoří. Jelikož Středomoří představovalo pro tehdejší francouzské stratégy hlavní osu obrany impéria, bylo nutno v nastávající fázi zaměřit svou pozornost i na východní Středomoří.[136]

Francouzské nároky na jižní a východní Středomoří měly také velmi podstatnou vnitropolitickou dimenzi. Politika koloniální expanze do těchto oblastí se netěšila souhlasu většiny obyvatel, ale stála za ní pouze poměrně úzká, avšak velmi vlivná skupina osob, která bývá označována jako tzv. koloniální strana (fr. parti colonial). Nejednalo se však o klasickou politickou stranu, ale pouze o konglomerát různých nátlakových skupin. Její stoupenci pocházeli převážně z řad pravicově orientovaných státních úředníků, politiků, podnikatelů (např. vlivná Lyonská obchodní komora), vědců a misionářů a byli motivováni myšlenkami „civilizační mise" Francie, ideou „Velké Francie", či pouhým prosazováním francouzských národních či vlastních hospodářských zájmů.[137]

Na rozdíl od „tradičních" nároků Francie nastal prudký nárůst zájmu Velké Británie o Velkou Sýrii až na přelomu 19. a 20. století. Britské pronikání do Velké Sýrie mělo především hospodářské motivy (vývoz z Velké Británie do Velké Sýrie dokonce několikanásobně převýšil vývoz z Francie do Velké Sýrie). Velká Sýrie byla Velkou Británií vyhodnocena jako jedna z nejperspektivnějších oblastí pro hospodářskou expanzi (probíhající výstavba Bagdádské dráhy měla brzy spojit Velkou Sýrii s oblastí Perského zálivu a dále Indií, navíc v Aleppu na tuto železnici navazovala francouzská síť místních železnic v Levantě a Hidžázská dráha umožňující přístup až do nitra Arabského poloostrova).

Postupně však u Britů nabýval na významu i strategický motiv, spočívající zejména v potřebě zajistit co nejširší bezpečnostní zázemí Suezskému průplavu, kterým procházela hlavní dopravní tepna spojující mateřskou zemi s její nejdůležitější kolonií, tj. Indií. Tento strategický pohled přivedl do zorného pole britských politiků a vojevůdců především Palestinu, která sousedila s již obsazeným Sinajským poloostrovem přičleněným k Egyptu. Na zájmu Velké Británie o Palestinu se snažili profitovat sionisté, kteří ji přesvědčovali o výhodnosti podpory stěhování „přátelsky" naladěné židovské populace do oblasti. Sionisté se však orientovali především na židovskou komunitu v USA, která měla významný vliv na Demokratickou stranu a prezidenta Thomase Woodrowa Wilsona.[138]

---

[134] Podrobněji k osmanskému dluhu a hospodářské situaci v Osmanské říši obecně viz např. Gombár, *Moderní dějiny islámských zemí*, s. 287–290.

[135] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 37–38; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 49–55; Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1908–1918*, s. 214–216.

[136] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 65.

[137] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 55–56.

[138] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 38 a 148; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 53–54.
Jak skutečně tato židovská/sionistická populace stěhující se do Palestiny byla vůči Britům a jejich zájmům

Velká Sýrie za 1. světové války

Do 1. světové války vstupovala Velká Sýrie jako součást Osmanské říše, která byla po tripolské a balkánských válkách již prakticky zcela vytlačena z Evropy i Afriky. Pod osmanskou kontrolou tak zůstaly kromě anatolského jádra říše již jen některé asijské državy, avšak i ty byly v důsledku britské expanze v oblasti Perského zálivu a Jemenu zredukovány. Strach z dalších územních ztrát či dokonce z úplného rozbití říše vedly mladoturky, kteří se v roce 1913 definitivně zmocnili moci v Istanbulu, k hledání silného spojence v nové válce, jejíž vypuknutí se všeobecně očekávalo.

Pro zmenšenou Osmanskou říši bylo hlavní hrozbou expanzivní carské Rusko, které se v průběhu 19. století nejen zmocnilo Kavkazu a střední Asie, ale do značné míry ovlivňovalo situaci v čerstvě samostatných balkánských sousedech říše i v Persii (Íránu). Za situace, kdy bylo beze vších pochyb jasné, že dalším cílem Ruska už bude samotné jádro říše, tj. Istanbul (Úžiny) a Anatolie, a hlavní tehdejší světové velmoci Velká Británie a Francie s Ruskem uzavřely pevné spojenectví (Trojdohoda) a mladoturkům daly jasně najevo, že s Osmanskou říší se nadále nepočítá, nezbylo než hledat spojence jinde. Paradoxně tak došlo k tomu, že mladoturci po posouzení nereálnosti udržení neutrality byli nuceni využít nabídky ze strany Německa, které bylo dříve spojencem jejich úhlavního vnitřního nepřítele – sultána Abdülhamita II. Osmanská říše však i přes obnovení spojenectví s Německem nevstupovala do 1. světové války jednoduše a válku spojencům (státům Trojdohody) vyhlásila teprve po delším váhání 29. října 1914.

Zahájení války mělo pro Velkou Sýrii značné negativní následky. Vzhledem k její strategické poloze pro chystané bojové operace na Sinaji a v oblasti dnešního Iráku, jakož i k možnostem zásobování vojsk syrskými potravinami (zejména obilím) a dalšími výrobky se jí ihned dostalo „náležité" pozornosti ze strany ústřední vlády v Istanbulu i vedení osmanské armády a jejích vlivných německých poradců. Válka se tudíž zpočátku obyvatel Velké Sýrie dotkla především materiálně, neboť trpěli rozsáhlými rekvizicemi a museli se účastnit nucených prací zejména při výstavbě strategických komunikací.[139]

Již v listopadu 1914 byl ve Velké Sýrii pod vlivem britské okupace Basry vyhlášen válečný režim, do jehož čela byl jmenován vrchní velitel osmanské IV. armády Ahmet Cemal Paša (ar. ʾAḥmad Džamāl Bāšā أحمد جمال باشا, někdy též s dodatkem as-Saffāḥ السفاح - krvavý, vrahoun), který patřil mezi nejvlivnější členy Výboru jednoty a pokroku a zároveň působil jako ministr námořnictva. Po vydání zvláštního zákona v květnu 1915, kterým mu byly přiznány mimořádné pravomoci jako např. rozhodnutí o tom, zda vládou vydané dekrety budou platit i ve Velké Sýrii, se v Damašku sídlící Ahmet Cemal Paša až do svého odchodu v lednu 1918 stal *de facto* neomezeným vládcem celé oblasti.[140]

„přátelská" ukázalo pouhé čtvrt století dalšího vývoje, které skončilo teroristickou kampaní sionistů proti svým dřívějším ochráncům a vedlo k ukončení britského mandátu nad Palestinou a vzniku Státu Izrael.

[139] Dodnes se vedou spory, jak velké následky vlastně pro obyvatele Velké Sýrie I. světová válka měla. Už tak nízká životní úroveň většiny lidí bezesporu ještě klesla, avšak zůstává otázkou, nakolik skutečně trpěli hladomorem, resp. kolik z nich v jeho důsledku zemřelo. Zřejmě nejhorší situace zavládla na pobřeží, především v Horském Libanonu, jehož obyvatelé kvůli válečným omezení do značné míry ztratili kontakt s vnitrozemím (producenty obilí) i možnost výdělku z obchodu a příjmy z remitent (obojí kvůli spojenecké blokádě levantských přístavů).

[140] Longrigg, *c.d.*, s. 47; Kayalı, *c.d.*, s. 187 a 192–193; Antonius, *c.d.*, s. 150–151; Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1908–1918*, s. 280–287.

V lednu 1918 nahradil Ahmeta Cemala Pašu po jeho odchodu na postu velitele IV. armády Mehmet Cemal Paša (ar. Muḥammad Džamāl Bāšā محمد جمال باشا, též Džamāl Bāšā aṣ-ṣaghīr جمال باشا الصغير, tj. „malý" Cemal Paša či Džamāl Bāšā al-Marsīnī جمال باشا المرسيني podle jeho původu z města Mersin v Kilíkii). Jelikož řada prací často uvádí pouze zkrácenou formu obou jmen (Cemal Paša), mnohdy dochází k záměně, resp. slučování obou osob do jedné.

Ahmet Cemal Paša, téměř neomezený vládce nad Velkou Sýrií po většinu 1. světové války (zdroj: Wikipedia)[141]

Vlastní průběh válečných operací v prostoru Velké Sýrie nebyl pro Osmanskou říši příliš úspěšný, což však nebylo při srovnání výzbroje a výcviku zaostalé a špatně organizované osmanské armády s jejím podstatně kvalitnějším britským protivníkem až tolik překvapivé. Ahmet Cemal Paša se již v lednu 1915 v duchu hesla „nejlepší obranou je útok" pokusil napadnout Suezský průplav pozemním tažením přes Sinajský poloostrov, avšak Britové, kteří se stáhli na linii poblíž kanálu, svá postavení ubránili. Podobně dopadl i druhý pokus o osmanskou ofenzívu v srpnu 1916. Poté již Britové přešli do protiútoku a v prosinci 1916 dobyli al-ᶜArīš na severním pobřeží Sinaje. Následně v březnu 1917 zaútočili na Gazu, kterou se jim však v průběhu jara 1917 nepodařilo ani po opakovaných pokusech dobýt, čímž se fronta na čas ustálila.[142]

Vypuknutí války vyvolalo, resp. obnovilo mezi obyvateli Velké Sýrie obavy z jejich dalšího osudu, zejména za poměrně logického předpokladu, že by Osmanská říše jako v posledních desetiletích obvykle válku prohrála. Ačkoli naprostá většina z nich zůstávala nadále loajální vůči své vlasti – Osmanské říši a jejímu sultánovi, který zároveň představoval i nejvyšší muslimskou náboženskou autoritu (chalífu), mezi částí společenských elit, především z řad křesťanů, rostly snahy o vzetí své budoucnosti do vlastních rukou.

Zásadním problémem při hledání alternativ k osmanské nadvládě byla pro většinu obyvatel obava, že tato bude nahrazena ještě horší dominancí evropských (křesťanských) koloniálních velmocí, ponejvíce Francie. Tento scénář byl pro téměř všechno muslimské i velkou část křesťanského obyvatelstva Velké Sýrie zcela nepřijatelný. Důležitou výjimku z tohoto postoje představovala především podstatná část libanonských maronitů a v menší míře i někteří další uniatští křesťané.

Významným, i když nejspíš na straně arabských nacionalistů a jejich sympatizantů poněkud přeceňovaným momentem, který přispěl k narušení loajality arabských občanů Osmanské říše vůči svému státu, a to především v oblasti Velké Sýrie, byla represivní politika Ahmeta Cemala Paši, jenž údajně velmi těžce nesl své vojenské neúspěchy. K jeho počáteční nedůvěře vůči arabským jednotkám, jejichž bojové kvality se většinou nevyrovnaly jednotkám etnicky tureckým, se záhy přidalo i podezření z nedostatku loajality vůči městským velkosyrským elitám diskutujícím o alternativních scénářích v případě očekávané porážky Osmanské říše.

Oprávněnost jeho tušení se potvrdila po raziích v opuštěných budovách francouzských konzulátů v Bejrútu a Damašku, k nimž došlo na jaře 1915. Především dokumenty nalezené v Bejrútu svědčily o tom, že sympatie mnohých osobností k arabskému nacionalizmu došly

---

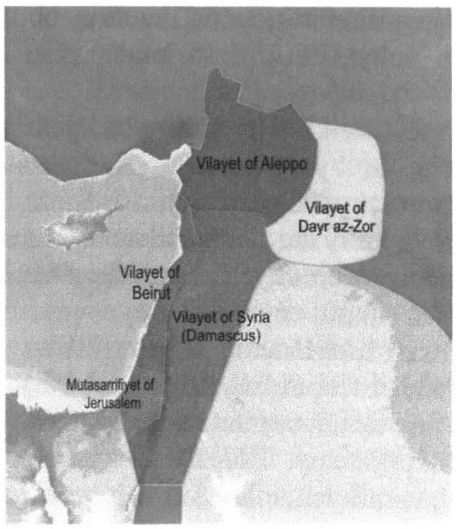
[141] http://en.wikipedia.org/wiki/File:Ahmed_Djemal_-_Project_Gutenberg_eText_10338.png, staženo 20.12.2008.

[142] Zajímavé svědectví o těchto událostech podávají paměti rakousko-uherského důstojníka české národnosti Karla Jaroše vydané pod názvem „Z turecké armády do britského zajetí".

tak daleko, že se byly ochotny k dosažení svých separatistických cílů spojit i s cizí, nepřátelskou velmocí (Francií), což se velmi snadno dalo kvalifikovat jako vlastizrada (tím vznikla určitá podobnost se souběžným problémem ztráty loajality u Arménů). Arménský faktor však nelze podceňovat i kvůli tomu, že ve stejné době, kdy velkosyrské elity uvažovaly o příklonu na stranu nepřátel Osmanské říše, přicházely do severních částí Velké Sýrie davy zbídačených Arménů, kteří byli za krutých podmínek vysídlováni z východní Anatolie a Kilíkie. Nelze se proto divit, že u Arabů vznikla obava, že i je může potkat podobný osud.

V důsledku těchto odhalení proběhla ve Velké Sýrii mezi létem 1915 a jarem 1916 vlna zatýkání, deportací do Anatolie a monstrprocesů vyznačující se silnými excesy. Veřejná poprava několika desítek arabských nacionalistů, převážně z řad muslimů, na náměstích v Bejrútu (21. srpna 1915 a 6. května 1916) a Damašku (6. května 1916) bývá někdy označována za zlomový okamžik vývoje arabsko-tureckých vztahů a přímý impulz k zahájení tzv. Arabského povstání, jakkoli tato interpretace je dosti zjednodušená. Částečné uklidnění nastalo až na jaře 1917, kdy v Istanbulu nastoupila nová vláda, která dávala najevo ochotu k umírněnější politice vůči Arabům. K vytouženému ukončení vlády Ahmeta Cemala Paši ve Velké Sýrii, která nebyla spojována jen s popravami vlastenců, ale také s prudkým zhoršením životních podmínek obyvatel, hladomorem, epidemiemi ad. katastrofami, však došlo až na samém konci roku 1917, kdy byl donucen podat demisi a omezit se na svou funkci ministra námořnictva.[143]

V roce 1915 také došlo k určitým změnám v administrativním uspořádání Osmanské říše, které odrážely rozsáhlé územní ztráty na počátku 20. století a na počátku 1. světové války. Pro oblast Velké Sýrie byly důležité pouze okrajově, a to kvůli sloučení tří vilájetů Elazığ, Diyarbakır a Dajr az-Zawr do vilájetu Elazığ s tím, že Diyarbakır měl statut sandžaku a Dajr az-Zawr mutasarrifije. Důležitým opatřením však bylo v říjnu 1915 zrušení autonomního statutu Horského Libanonu, který se stal řadovým sandžakem v rámci vilájetu Bejrút, vč. toho, že dostal nového, muslimského mutasarrifa (do konce války se ve funkci stihli vystřídat tři, dva sunnité a jeden šíita).[144]

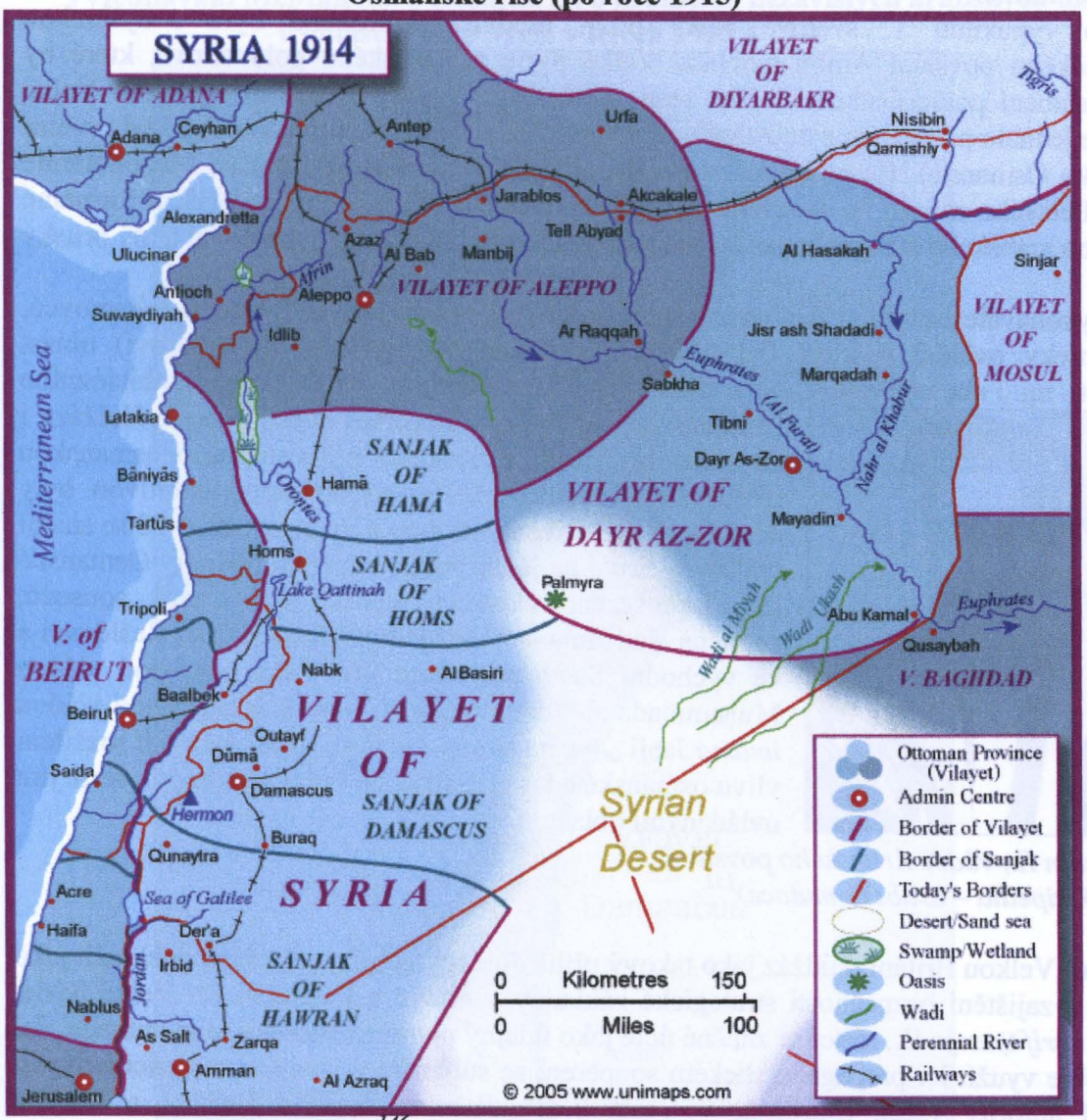
Administrativní členění Velké Sýrie na sklonku existence Osmanské říše (po roce 1915)
(Zdroj: Wikipedia)[145]

(Pozn.: Na mapě jsou drobné nepřesnosti – 1. Dajr az-Zawr nebyl vilájet, ale pouze mutasarrifija, jakkoli byl de facto samostatnou správní jednotkou a 2. jižní, resp. jihovýchodní hranice vilájetu Sýrie (Damašek) šla více severněji. Vilájet Aleppo zahrnoval ve své severní části rozsáhlá území, která netvořila součást historické Velké Sýrie a navíc i průběh jeho hranice s mutasarrifijí Dajr az-Zawr je sporný.)

---

[143] Popravy několika desítek arabských notáblů a intelektuálů jsou včetně souvisejících událostí podrobně popsány v řadě prací arabských autorů, např. Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1908–1918*, s. 293–328, z děl západních autorů odkazuji např. na Longrigg, *c.d.*, s. 50–51, Kayalı, *c.d.*, s. 192–200 a Antonius, *c.d.*, s. 185–190.
Podrobněji k tragickým životním podmínkám ve Velké Sýrii v průběhu 1. světové války viz Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1908–1918*, s. 331–368.
Za povšimnutí stojí také skutečnost, že obě náměstí v Bejrútu i Damašku, na kterých se popravy konaly, nesou dodnes oficiálně jméno „Náměstí mučedníků" (ar. Sāḥatu ´š-šuhadā' ساحة الشهداء), jakkoli se jim mezi prostými lidmi říká tradičně vžitými názvy (al-Burdž البرج, resp. al-Mardža المرجة).
[144] Salibi, *The modern history of Lebanon*, s. 114–115; Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1908–1918*, s. 290–293.
[145] http://en.wikipedia.org/wiki/File:Ottoman_Syria_1918.png, staženo 18.12.2008.

Detailní mapa administrativního členění severní části Velké Sýrie na sklonku existence Osmanské říše (po roce 1915)

(Zdroj: webové stránky Unimaps)[146]

(Pozn.: Na mapě jsou drobné nepřesnosti – 1. datování musí být až od konce koku 1915, kdy byl autonomní Horský Libanon včleněn do vilájetu Bejrút, 2. sandžak Homs pravděpodobně jako samostatná administrativní jednotka ještě neexistoval a 3. Dajr az-Zawr nebyl vilájet, ale pouze mutasarrifija, jakkoli byl de facto samostatnou správní jednotkou. Vilájet Aleppo zahrnoval ve své severní části rozsáhlá území, která netvořila součást historické Velké Sýrie a navíc i průběh jeho hranice s mutasarrifijí Dajr az-Zawr je sporný.)

Role Velké Sýrie v britských válečných plánech a francouzsko-britské rozpory

Období 1. světové války přineslo mj. také kulminaci britských aktivit na Blízkém východě, přičemž je nutno mít na paměti, že přístup Velké Británie k této oblasti se v této době vyznačoval souběhem a spory několika různých linií. V prostoru Velké Sýrie a Hidžázu byla nejvlivnější koncepce tzv. Arabského byra[147] sídlícího v Káhiře, která se

[146] http://unimaps.com/syria1914/index.html, staženo 28.12.2008.

[147] Podrobněji k činnosti a složení tzv. Arabského byra viz např. Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 38.

orientovala na nedávno vzniklý a rychle se rozvíjející arabský nacionalizmus, zejména v jeho radikálnější formě.[148]

Po vypuknutí 1. světové války přišli úředníci Arabského byra s myšlenkou separatistického povstání Arabů v oblasti Velké Sýrie a Arabského poloostrova, které by vedlo k oslabení pozic Osmanské říše, resp. států Osy v oblasti Blízkého východu. Velké Británii se jednalo především o zajištění bezpečnosti Suezského průplavu, který se stal prvním cílem útoku Osmanské říše po jejím vstupu do války, a v menší míře i oblasti Mezopotámie (Iráku) a Perského zálivu. Po skončení války předpokládalo Arabské byro vyhlášení formálně nezávislého arabského státu nebo soustátí, přičemž fakticky by v něm pokračoval silný britský vliv.[149]

Vykonavatelem plánu Arabského byra se měl stát *šarífʿ* Ḥusajn II. z rodu Hášimovců, který fakticky ovládal (i když byl oficiálně podřízen osmanskému guvernérovi) oblast Hidžázu, tj. mj. i obě nejsvatější místa islámu (Mekku a Medínu). Vztahy velmi ambiciózního Ḥusajna II., toužícího po rozšíření svých držav z Hidžázu i do ostatních částí Arabského poloostrova, s osmanskou (především mladoturreckou) ústřední administrativou byly dost napjaté. Od svého nástupu k moci v roce 1908 se snažil hrát dvojí hru – na jedné straně využíval podpory Osmanské říše k prosazení vlastních nároků na území sousedů, zejména Nadždu نجد ovládaného v západní části Rašídovci a ve východní Saúdovci, Asíru (ar. ʿAsīr عسير) pod vládou Muḥammada al-'Idrīsīho محمد الإدريسي a Jemenu pod vládou *imáma* Jaḥji يحيى, na straně druhé se snažil zabránit rozšíření vlivu osmanské administrativy nad ním samotným, resp. jím ovládanými oblastmi.[150]

Šarífʿ Ḥusajn II., vůdce Arabského povstání (Zdroj: Wikipedia – arabská mutace)[151]

Pro Velkou Británii Hidžáz jako takový příliš důležitý nebyl, mohl však posloužit jako základna k zajištění bezpečnosti strategické základny v Adenu a k expanzi do Velké Sýrie. Navíc se *šarífʿ* Ḥusajn II., těšící se značné úctě jako údajný potomek proroka Muḥammada, dal velmi dobře využít i v propagandistickém soupeření se sultánem – chalífou o pozici nejvyšší duchovní autority všech muslimů.[152] Cesta k dohodě mezi Velkou Británií a *šarífem* Ḥusajnem II. a k zahájení tzv. arabského povstání v červnu 1916 však byla poměrně zdlouhavá a složitá. První kontakty byly sice navázány prostřednictvím jeho syna *šarífa* ʿAbdullāha[153] již počátkem roku 1914, avšak vážná jednání byla zahájena až v roce 1915 formou výměny dopisů mezi *šarífem* Ḥusajnem II. a britským vysokým komisařem v Egyptě Mac Mahonem (tzv. Mac Mahonova korespondence).[154]

---

[148] Podrobněji o vývoji arabského nacionalizmu viz Kapitola 1 a v ní uvedené odkazy.

[149] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 39.
Strategického významu Suezského průplavu pro Velkou Británii si byli vědomi i sionisté a využívali ho ve svých plánech na expanzi v Palestině. Jejich snahou bylo přesvědčit Brity, že pokud by souhlasili s přesídlením Židů do Palestiny, získali by bezpečnostní záruky, protože přístupové cesty k průplavu ze severovýchodu by kontroloval s nimi spřátelený stát.

[150] Podrobněji k osobnosti *šarífa* Ḥusajna II. a jeho složitému vztahu s osmanskými autoritami viz Kayalı, *c.d.*, zejména s. 144–173 (případová studie věnovaná Hidžázu v letech 1908–1914). Viz též Salibi, *The Modern History of Jordan*, s. 67–72; Sorby (jr.), *Arabi, islám a výzvy modernej doby*, s. 71–72, 88–89 a 100–101.

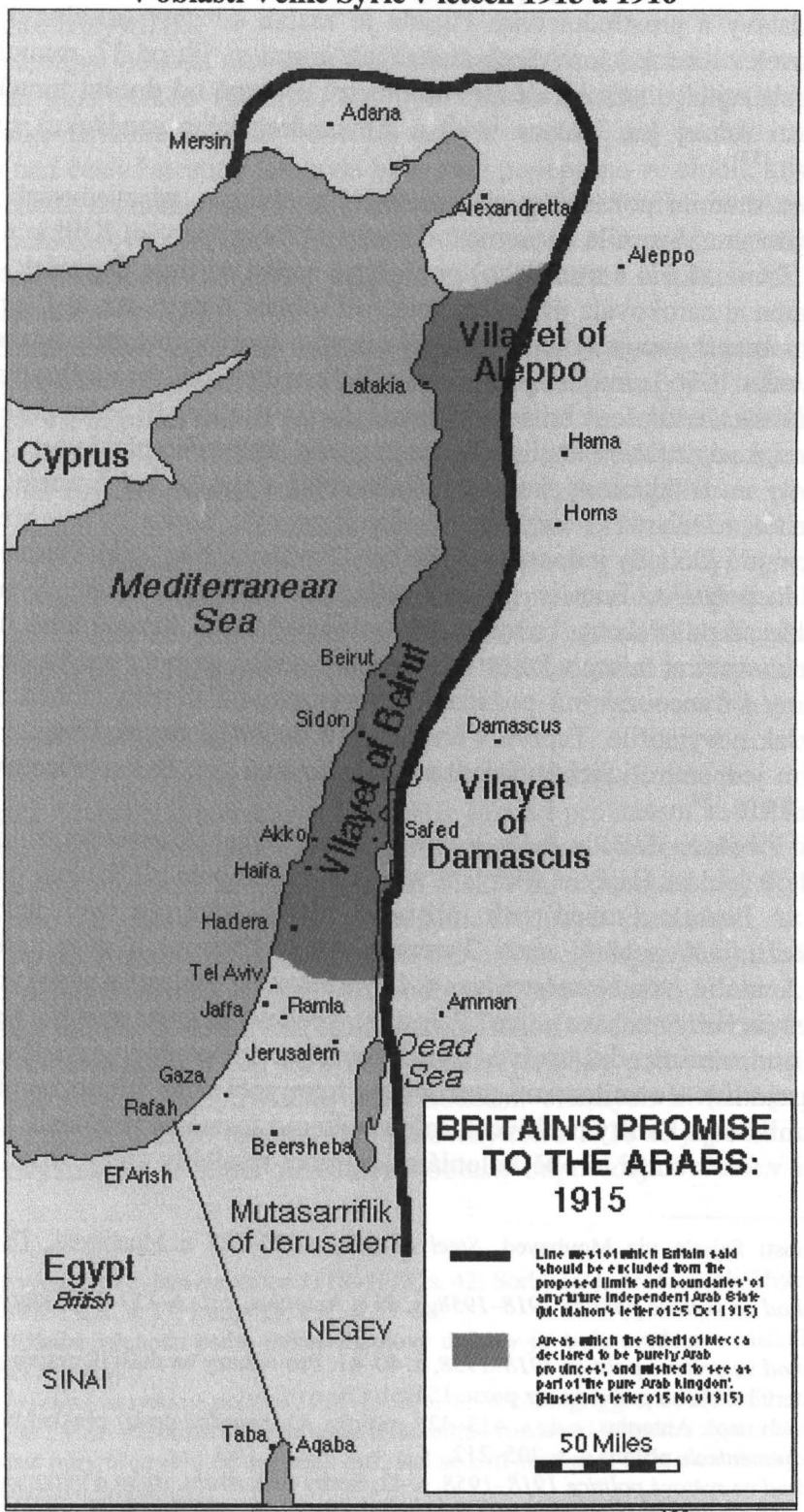
[151] http://ar.wikipedia.org/wiki/%D9%85%D9%84%D9%81:Sharif_Husayn.jpg, staženo 21.12.2008.

[152] Antonius, *c.d.*, s. 134–136; Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 39–40.

[153] Podrobněji k osobnosti ʿAbdullāha viz Salibi, *The Modern History of Jordan*, s. 73–78.

[154] Podrobněji k Mac Mahonově korespondenci a známých sporech o její obsah viz např. Antonius, *c.d.*, s. 164–183; Sorby (jr.), *Arabi, islám a výzvy modernej doby*, s. 101–106; Durman, *Blízký východ ve světové politice*

Vyjednávání McMahona a Ḥusajna II. o hranicích nezávislých arabských území v oblasti Velké Sýrie v letech 1915 a 1916

(Zdroj: webové stránky Darmouth College)[155]

1918–1958, s. 40–41; Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1908–1918*, s. 371–388 a Longrigg, *c.d.*, s. 54–55.

[155] http://www.dartmouth.edu/~gov46/uk-promis-arabs-1915.gif, staženo 28.12.2008.

Významnou roli v procesu sblížení *šarífa* Husajna II. s Velkou Británií sehrál také jeho syn *šaríf* Fajṣal,[156] který vedl jednání s arabskými nacionalisty v Damašku. Z nich v létě 1915 vzešel tzv. Damašský protokol, v němž velkosyrští arabští nacionalisté formulovali své představy a prostřednictvím Fajṣala je zaslali *šarífovi* Ḥusajnovi II. Jejich podstatou byl požadavek na nezávislost všech arabských území na jih od 37. rovnoběžky (tj. *de facto* od linie procházející o několik desítek kilometrů severně od dnešní turecko-syrské hranice, včetně oblasti Adany (ar. 'Aḍana أضنة) a Alexandrettského sandžaku) s výjimkou Adenu (ar. ᶜAdan عدن).[157]

Velká Británie s těmito požadavky sice rámcově souhlasila, zároveň však vyslovila závažné výhrady, zejména upozornila na nutnost dohody s Francií ve věci Kilíkie a syrského (tj. včetně dnešního libanonského a tureckého) pobřeží na západ od linie Damašek – Homs – Hamá – Aleppo, a sama si nárokovala jižní Mezopotámii (oblast Basry – ar. al-Baṣra البصرة a Bagdádu). V tomto momentě panuje dodnes řada nejasností a sporů o tom, zda Arabové, když nakonec v polovině roku 1916 uzavřeli spojenectví s Velkou Británií, tyto výhrady přijali či nikoli (je pravděpodobné, že zkušení britští diplomaté *šarífa* Ḥusajna II. jednoduše podvedli pomocí rozdílných verzí originálního anglického textu a jeho arabského překladu).[158]

Britské aktivity na Blízkém východě vyvolaly velké znepokojení Francie a v menší míře i dalšího spojence v Dohodě – carského Ruska. Z popudu Ruska byla v březnu 1915 zahájena mezi mocnostmi Dohody jednání o rozdělení Osmanské říše, s jejíž existencí se po skončení války již nepočítalo. Francie přišla s požadavkem anexe Velké Sýrie, včetně Alexandretty a Kilíkie až po hřebeny Tauru, a dále vilájetu Mosul. Kromě toho usilovala o výhradní kontrolu nad svatými místy v Palestině. Rusko v naději na podporu Francie ve věci jeho nároků na Úžiny s francouzskými požadavky, s výjimkou Palestiny, ihned souhlasilo, Velká Británie se však nevyjádřila. Teprve v únoru 1916 došlo na nátlak Francie k přímým francouzsko-britským jednáním, jejichž výsledkem byla známá tzv. Sykes–Picotova dohoda podepsaná v květnu 1916.[159]

Podle Sykes–Picotovy dohody měla Velká Británie získat přímou kontrolu nad jižní částí syrského pobřeží (oblast Hajfy a Akky) a tzv. jižní Mezopotámií (oblast osmanských provincií Bagdád a Basra). Francii pak připadla přímá kontrola nad severní částí velkosyrského pobřeží (celé pobřeží mezi Tyrem a Alexandrettou) a dále nad Kilíkií a jihovýchodní částí Anatolie, včetně měst Sivas a Diyarbakır (tj. oblastí s vysokým podílem arménského a kurdského obyvatelstva). Část Palestiny, především svatá místa a jejich okolí, měla být umístěna pod mezinárodní správu, k jejíž formě se mělo právo vyjádřit i Rusko a Hidžáz (tj. *šaríf* Ḥusajn II.). Ve vnitrozemí mezi východním pobřežím Středozemního moře a tzv. jižní Mezopotámií, resp. Perským zálivem, měl vzniknout formálně nezávislý arabský stát či soustátí. Avšak i v této oblasti si obě koloniální velmoci rozdělily sféry vlivu, v nichž si

---

[156] Podrobněji k osobnosti Fajṣala viz Moubayed, *Steel & Silk*, s. 225–227 a Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 13–14.

[157] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 40 a Antonius, *c.d.*, s. 157–158, který uvádí i celý text stručného protokolu.

[158] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 40–41. Pro odkazy na další literaturu pojednávající o okolnostech a charakteru britského podvodu viz pozn. 154.
Text korespondence uvádí např. Antonius, *c.d.*, s. 413–427 (příloha A), částečný český překlad přináší sborník *Palestinská otázka v dokumentech*, příloha 4, s. 205–212.

[159] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 42; Sorby (jr.), *Arabi, islám a výzvy modernej doby*, s. 106–107; Antonius, *c.d.*, s. 244–251; Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1908–1918*, s. 388–417; Hirszowicz, *c.d.*, s. 17; Longrigg, *c.d.*, s. 52–53 a 56.
Anglický text nóty z 16. května 1916, která finalizuje Sykes–Picotovu dohodu, je uveden v příloze č. 4 b) Dokumenty vztahující se k vymezení východní a jižní, resp. jihovýchodní i jihozápadní, hranice Sýrie, bod 1. Její částečný český překlad přináší sborník *Palestinská otázka v dokumentech*, příloha 5, s. 213–214.
Další související dokumenty uvádí též práce syrského? historika Hajjara „*La Syrie (Bilâd al-Schâm). Démembrement d'un pays*".

vymezovaly přednostní právo na jmenování tzv. poradců, poskytování půjček a přidělování koncesí. Francie tak získala „nepřímý" vliv v celém vnitrozemí dnešní Sýrie a velké části severního Iráku včetně oblasti Mosulu. Velké Británii připadl vliv v celém zbytku území na jih od francouzské zóny vlivu.[160]

Sykes–Picotova dohoda sice nepřiznávala Francii kontrolu nad celým územím Velké Sýrie, avšak nad jeho velkou většinou, což bylo možno hodnotit jako úspěch francouzské diplomacie. Velká Británie naopak dohodou nebyla uspokojena, protože získala *de facto* pouze kontrolu nad částí Palestiny. Dohoda byla totiž podepsána ve chvíli, kdy britská vojska na Blízkém východě zaznamenala několik těžkých neúspěchů (definitivní krach vylodění na Gallipolském poloostrově, úspěšný protiútok Osmanské říše v Mezopotámii zakončený kapitulací britského expedičního sboru v dubnu 1916 ve městě al-Kūt الكوت, tehdy známém jako Kūtu 'l-ᶜamāra كوت العمارة).

Velká Británie však byla odhodlána, v případě že se její pozice posílí, donutit Francii k revizi dohody ve svůj prospěch. Dobrý základ k tomu poskytovaly jak nejasně formulované body dohody, tak i k ní přiložená mapa, zhotovená úmyslně ve velkém měřítku, aby nemohla zaznamenat důležité detaily, čímž poskytla široký prostor k pozdějším novým interpretacím, tj. úpravám. Velká Británie se však také nevzdávala ani druhého plánu na podmanění Velké Sýrie, a to formou její správy pseudosamostaným arabským státem či soustátím, na nějž bude mít exkluzivní vliv. Zásadním problémem Sykes–Picotovy dohody bylo, že při jejím vytváření nebyli vůbec konzultováni představitelé obyvatelstva dotčených oblastí a dokonce ani arabský spojenec dohodových velmocí *šarífa* Ḥusajn II., jakkoli některá ustanovení dohody do jisté míry odrážejí britské závazky formulované v McMahonově korespondenci.[161]

Závěr 1. světové války ve Velké Sýrii

Vypuknutí Arabského povstání v létě 1916, jakož i prohlášení se *šarífa* Ḥusajna II. za „krále arabských zemí" v listopadu 1916 proběhlo ve Velké Sýrii prakticky bez povšimnutí. Jeho vojenské úspěchy zdaleka nesplnily britská očekávání a povstání zůstalo až do jara 1918 prakticky omezeno na oblast Hidžázu (nepočítáme-li dobytí „hraniční" Akaby v červenci 1917). Vojska *šarífa* Ḥusajna II., trpící nízkou úrovní disciplíny, výcviku i výzbroje, navíc zmítaná vnitřní nejednotností a nevraživostí, nebyla až do úplného konce 1. světové války schopna ani získat úplnou kontrolu nad Hidžázskou dráhou a dobýt Medínu, v níž se opevnila početná osmanská posádka. Postup *šarífovské* severní armády pod velením Ḥusajnova syna emíra Fajṣala, která se po dobytí Akaby stala součástí britských invazních jednotek,[162] do Velké Sýrie byl pomalý a málo úspěšný. Do poloviny roku 1918 se jí podařilo obsadit pouze tehdy zcela bezvýznamné a téměř neosídlené oblasti odpovídající zhruba území dnešního Jordánska.[163]

---

[160] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 42; Sorby (jr.), *Arabi, islám a výzvy modernej doby*, s. 107–108; Hirszowicz, *c.d.*, s. 17; Longrigg, *c.d.*, s. 57–58.
Mapa rozdělení Blízkého východu podle Sykes–Picotovy dohody již byla uvedena v části Otázka východních hranic Sýrie v rámci Kapitoly 1.

[161] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 42–43; Longrigg, *c.d.*, s. 58–59.
Vzhledem k tomu, že Sykes–Picotova dohoda vedla k fatálnímu rozdělení Blízkého východu ve stylu „o nás bez nás", které do značné míry přetrvává do dnešních dnů, stal se z ní postupem času mezi Araby významný symbol západního imperializmu a proradnosti.

[162] Oficiální souhrnný název britských jednotek útočících na oblast Velké Sýrie zněl Egyptian Expeditionary Force (zkratka EEF).

[163] Podrobnosti o průběhu Arabského povstání jsou uvedeny v řadě prací, kromě zřejmě nejznámějšího popisu v sebestředném a místy nepříliš objektivním díle Lawrence vydaném pod názvem *„The Seven Pillars of Wisdom: A Triumph"* viz např. také Antonius, *c.d.*, s. 191–241 či podrobnou práci arabského historika Qalᶜadžího *„Aṯ-ṯawra 'l-ᶜarabīja 'l-kubrā 1916–1925. Džīlu 'l-fidā' jawman bi-jawmin maᶜa kāmili 'l-'asmā' wa 'l-waṯā'iq wa 'l-'adwār"*.

Velká většina válečných operací v oblasti Velké Sýrie tak po celou dobu 1. světové války zůstala na bedrech vojáků z Velké Británie a dalších zemí Commonwealthu, kteří postupně zatlačovali osmanská vojska, po jejichž boku bojovaly i německé a rakouské oddíly, od Suezského kanálu přes Sinaj do Palestiny. Avšak vzhledem k tomu, že ani britský postup z Egypta přes Sinaj neprobíhal příliš úspěšně, až do konce roku 1917 zůstala prakticky celá Velká Sýrie, s výjimkou jejích jižních okrajů (Gaza), v týlu válečných operací. Částečnou změnu tohoto stavu přineslo teprve britské dobytí Beerševy v říjnu 1917 a především Jeruzaléma 9. prosince 1917.[164]

Zveřejnění a odsouzení tajných dohod bolševiky na konci roku 1917 vyvolalo v řadách arabských nacionalistů hluboké obavy a zmatek. *Šarif* Ḥusajn II. se ihned obrátil na vládu Velké Británie s žádostí o vysvětlení, na které se mu dostalo nepravdivé odpovědi ministra zahraničí Balfoura, že dokumenty zveřejněné bolševiky nejsou platné. Ten však nejenom lhal Arabům ve věci existence tajných smluv, avšak zároveň již 2. listopadu 1917 přislíbil formou tzv. Balfourovy deklarace sionistům možnost zřízení národní domoviny [165] pro Židy v Palestině. Další podvodné ujištění Arabům ze strany Velké Británie následovalo 16. června 1918 formou tzv. odpovědi na deklaraci sedmi. Jednalo se o odpověď ministerstva zahraničí Velké Británie na dopis sedmi významných arabských předáků, v níž Britové slibovali svobodu všem oblastem dobytým vojsky *šarífa* Ḥusajna II. a možnost demokratického rozhodnutí obyvatel o formě vlády v duchu 14 bodů prezidenta Wilsona v ostatních oblastech.[166]

Naprostá většina Velké Sýrie zůstala pod osmanskou kontrolou až téměř do samého konce 1. světové války. Dobytí Velké Sýrie Brity a jejich francouzskými a arabskými spojenci totiž umožnilo až definitivní prolomení obranných linií Osmanské říše v Palestině, ke kterému došlo teprve v září 1918 (tzv. bitva u Megida). Po dobytí Nazaretu (ar. an-Nāṣira الناصرة, hebr. Nacrat נצרת) a Hajfy postupovala britská vojska vedená generálem Edmundem Allenbym dále podél pobřeží na sever do dnešního Libanonu a do vnitrozemí Velké Sýrie, kde mj. 25. září 1918 dobyla tehdy téměř bezvýznamné městečko Ammán. Krátce nato obsadily Fajṣalovy jednotky významný železniční uzel Dar^{c}ā درعا ležící na samém jihu dnešní Sýrie. Britská a arabská (*šarífovská*) vojska se setkala v Damašku, který byl dobyt 1. října 1918.[167]

---

[164] Longrigg, *c.d.*, s. 62; Zouplna, *Od jišuvu k Izraeli*, s. 21–22; Sorby (jr.), *Arabi, islám a výzvy modernej doby*, s. 112–113; Antonius, *c.d.*, s. 228–229; Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1908–1918*, s. 481–504.

[165] V deklaraci byl použit anglický výraz „National Home" (vycházející ze sionisty používaného německého termínu „Heimstätte"), který je úmyslně značně vágní a vyhýbá se slovu „stát". Touto formulací se Balfour pokoušel zároveň uspokojit sionisty a ještě více nepopudit arabské nacionalisty.

Vnímání mezi Araby proklínané Balfourovy deklarace je doplněním negativního obrazu Sykes–Picotovy dohody o prvek novodobého západního (křesťansko-židovského) křižáctví.

Text Balfourovy deklarace je k dispozici v mnoha edicích dokumentů i na řadě internetových stran, český překlad přináší sborník *Palestinská otázka v dokumentech*, příloha 6, s. 215–217.

K významu vydání Balfourovy deklarace pro sionistické hnutí v kontextu tehdejší doby viz např. Zouplna, *c.d.*, s. 22–23.

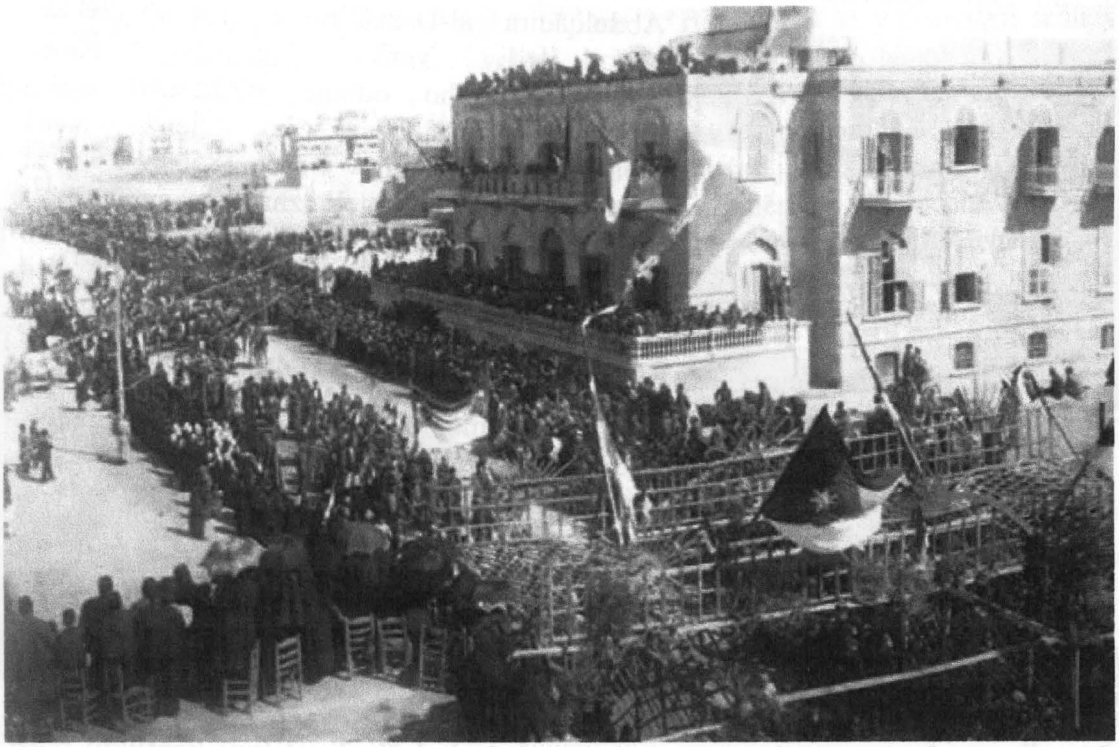
[166] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 44–46; Sorby (jr.), *Arabi, islám a výzvy modernej doby*, s. 113–118; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 57–58; Hirszowicz, *c.d.*, s. 17–18; Antonius, *c.d.*, s. 252–274; Longrigg, *c.d.*, s. 59–61; Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1908–1918*, s. 504–515.

Zveřejnění Sykes–Picotovy dohody se pokusila ve svůj prospěch využít i Osmanská říše, která s textem s velkou radostí seznámila různé arabské notábly i intelektuály. Snahou Osmanů bylo utlumit nárůst arabského nacionalizmu a vytvořit vhodné podmínky k uzavření separátního příměří s vůdci Arabského povstání. Britům se však podařilo arabsko-turecké smíření zhatit – viz též Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1908–1918*, s. 524–527 a Přebinda, *Cesta k soudobému Iráku*, s. 24–25.

Text odpovědi na deklaraci sedmi viz např. Antonius, *c.d.*, s. 433–434 (příloha D), český překlad přináší sborník *Palestinská otázka v dokumentech*, příloha 7, s. 219–220.

[167] Longrigg, *c.d.*, s. 63, který ve své práci odmítá oprávněnost tvrzení některých autorů, že britská vojska úmyslně zdržela svůj postup na Damašek tak, aby do něj jako první vstoupily Fajṣalovy arabské oddíly. Podrobněji k okolnostem bojů v oblasti dnešní syrsko-jordánské hranice viz např. Přebinda, *c.d.*, s. 25, ke jsou

V závěrečném finiši v říjnu 1918 byli Britové motivováni obsadit co největší území ještě před uzavřením příměří s Osmanskou říší, k čemuž došlo 30. října 1918 (tzv. Mudroské příměří). Britská a arabská vojska zahájila počátkem října 1918 postup z Damašku dále na sever, 11. října obsadila Homs, 17. října Hamá a konečně 25. října 1918 i Aleppo, které neúspěšně bránil budoucí turecký diktátor Mustafa Kemal (Atatürk). Britové postupovali paralelně i po pobřeží, avšak bez asistence arabských jednotek. Po bezproblémovém obsazení Tyru a Sidonu došli již 8. října 1918 do Bejrútu. Poté britská vojska pokračovala v postupu pomalým tempem dále na sever a do konce října 1918 stihla obsadit jen Tripolis. Podobně sami obsadili Britové i severovýchod dnešní Sýrie, zejména město Dajr az-Zawr a dnešní pohraniční oblast mezi Sýrií a Irákem, kde se však již vytvářela místní arabská administrativa hlásící se k *šarífovské* vládě v Sýrii.[168]

Davy obyvatel Damašku vítající vítězného emíra Fajṣala při jeho vjezdu do města počátkem října 1918
(Zdroj: webové stránky www.syrianhistory.com)[169]

uvedeny i odkazy na další práce.
Podrobný popis bojů ve Velké Sýrii v posledním roce 1. světové války je zachycen v práci vojenského historika Fallse vydané pod názvem *Armageddon, 1918: The Final Palestinian Campaign of World War I.*

[168] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 46; Longrigg, *c.d.*, s. 63–65; Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1908–1918*, s. 529–530; Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1918–1920*, s. 29–40.

[169] http://www.syrianhistory.com/content/crowds-welcoming-prince-faysal-damascus-october-1918, staženo 30.01.2009.

KAPITOLA 3

SÝRIE V DOBĚ VLÁDY FAJṢALA (1918–1920)

Stabilizace a vymezení moci Fajṣala ve Velké Sýrii na konci roku 1918

V souvislosti s evakuací Damašku ze strany osmanských vojsk došlo i k pádu osmanské administrativy ve městě. Ustupující osmanský velitel Mehmet Cemal Paša údajně pověřil 26. září 1918 dočasnou správou města bratry (Muḥammada) Saʿīda[170] سعيد (محمد) a ʿAbdulqādira al-Džazā'irīovy عبد القادر الجزائري, kteří byli vnuky slavného vůdce protifrancouzského odboje v Alžírsku emíra ʿAbdulqādira al-Džazā'irīho, jenž našel v Damašku nový domov v roce 1856 a získal si mezi místními obyvateli značnou autoritu.[171] Bratři al-Džazā'irīové, kteří byli obviňováni z profrancouzských sympatií, vytvořili těsně před vstupem *šarífovských* vojsk do Damašku, k němuž došlo 1. října 1918, místní vládu (v čele se Saʿīdem al-Džazā'irīm) a jakýsi předstupeň zákonodárné moci nazvaný Poradní shromáždění (ar. Madžlisu ´š-šūrā مجلس الشورى). I když vláda bratří al-Džazā'irīových formálně deklarovala svou podřízenost *šarífovi* Ḥusajnovi II., nebyla přijatelná ani pro Brity, ani pro Fajṣala.[172]

Emír ʿAbdulqādir al-Džazā'irī před portrétem svého stejnojmenného děda (Zdroj: webové stránky www.syrianhistory.com)[173]

Téměř okamžitě (již 1. října 1918 kolem poledne) došlo k ostrému konfliktu mezi touto samozvanou „civilní" vládou, mající řadu místních stoupenců, a v místě přítomnými Fajṣalovými pověřenci (důstojníky jeho armády), jehož výsledkem bylo téhož dne předání dočasné vlády do rukou damašského notábla Šukrího Paši al-'Ajjūbího[174] شكري باشا الأيوبي. Jeho působení v čele vlády však bylo od samého počátku chápano jako krátkodobá záležitost do chvíle, než se moci (formou vojenské vlády) nad celou Velkou Sýrií ujme bývalý velitel osmanských sil v oblasti Damašku a zároveň umírněný arabský nacionalista (ʿAlī) Riḍā Paša ar-Rikābī[175] رضا باشا الركابي (علي), na jehož osobě existovala shoda mezi Brity a Fajṣalem.[176]

---

[170] Podrobněji k osobnosti Muḥammada Saʿīda al-Džazā'irího viz Moubayed, *Steel & Silk*, s. 262–264.

[171] Pro bližší informace o rodině al-Džazā'irī a jejím působení v Damašku odkazuji na Khoury, *Urban Notables and Arab Nationalism*, s. 62–65.

[172] Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1918–1920*, s. 17–19; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa ´l-ʿahdu ´l-fajṣalī*, s. 19–20; Longrigg, *c.d.*, s. 63–64; Gombár, *Sýrie za vlády emíra Fajsala*, s. 66; Falls, *c.d.*, s. 126–128.

[173] http://www.syrianhistory.com/content/prince-said-al-jazairi-first-self-appointed-ruler-damascus-post-ottoman-syria, staženo 26.12.2008.

[174] Podrobněji k osobnosti Šukrího Paši al-'Ajjūbího viz Moubayed, *Steel & Silk*, s. 43–44.

[175] Podrobněji ke kontroverzní osobnosti Riḍā Paši ar-Rikābího, který mj. krátce po mladotureckém převratu pomáhal prosazovat autoritu Osmanské říše proti separatistickým Hášimovcům v Hidžázu, viz např. Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 164–165; Moubayed, *Steel & Silk*, s. 319–321 a Salibi, *The Modern History of*

Převzetí moci Fajṣalovými stoupenci vedlo k neúspěšnému pokusu o vzpouru zorganizovanou stoupenci bratrů al-Džazā'irīových v noci z 1. na 2. října 1918. Nepoddajný emír ᶜAbdulqādir al-Džazā'irī byl nakonec (zřejmě s Fajṣalovým souhlasem) fyzicky zlikvidován na počátku listopadu 1918 a jeho bratr emír Saᶜīd byl Brity uvězněn v Palestině. [177] Riḍā Paša ar-Rikābī, sám v pozici tzv. vojenského správce/guvernéra (ar. al-ḥākimu 'l-ᶜaskarī الحاكم العسكري) sestavil na Fajṣalův pokyn a se souhlasem Allenbyho již v prvních dnech října 1918 „arabskou" vládu, v níž byli zastoupeni představitelé všech částí Velké Sýrie i Iráku. [178] Zároveň rozpustil poradní shromáždění vytvořené bratry al-Džazā'irīovými a jmenoval nové složené z osobností z různých částí arabského světa, avšak jeho pravomoci pouze kopírovaly dřívější osmanské provinční instituce (tj. členové mohli pouze připravovat návrhy zákonů a dekretů, ale jejich schválení bylo v kompetenci ar-Rikābīho). [179]

Dne 3. října 1918 se v Damašku sešli vrchní velitel britských vojsk působících v oblasti Velké Sýrie generál Allenby a emír Fajṣal, kterému se dostalo triumfálního uvítání od místních obyvatel (náležitě připravených jeho zástupci). Allenby posvětil administrativní změny provedené v Damašku Fajṣalovými stoupenci a potvrdil *šarífovskou* vládu nad vnitrozemím Velké Sýrie, avšak zároveň dal jasně najevo, že nejvyšší autorita patří jemu. Další vývoj již pro Fajṣala příliš příznivý nebyl, protože se dostal do sporu s Brity a především Francouzy ohledně kontroly velkosyrského pobřeží. [180]

Setkání gen. Allenbyho s emírem Fajṣalem v damašském hotelu Victoria 3. října 1918 (Zdroj: webové stránky www.syrianhistory.com)[181]

Konflikt vznikl tak, že Fajṣal ihned po svém příjezdu do Damašku vyslal Šukrího Pašu al-'Ajjūbího se symbolickou vojenskou jednotkou do Bejrútu, aby tam jeho jménem podpořili autoritu místní nacionalistické (profajṣalovské) vlády, která pod vedením respektovaného místního muslimského notábla ᶜUmara Beje ad-Dāᶜūqa عمر بك الداعوق převzala moc nad městem již 1. října 1918 (na základě příkazu Saᶜīda al-Džazā'irího), a to se souhlasem ustupujícího

---

Jordan, s. 111–113.

[176] Na konci září 1918 byl Riḍā Paša ar-Rikābī jakožto vysoce postavený osmanský velitel po stažení většiny osmanských (etnicky převážně tureckých) vojsk z Damašku dále na sever pověřen obranou města, avšak ve chvíli, kdy bylo stažení dokončeno, se přidal na stranu britsko-arabských útočníků, jak již bylo s nimi předem domluveno. Ar-Rikābī dorazil do Damašku již v průběhu 1. října 1918 poté, co ukončil „obranu" jižních přístupů k Damašku, a převzal vládu. Jeho prvním úkolem bylo ustavit ve městě pořádek a ukončit rabování, do kterého se vrhly „vítězné" *šarífovské* jednotky, zejména beduíni a drúzové.

[177] Verze toho, jak přesně proběhla chaotická přeměna osmanské autority v *šarífovskou*, se dosti liší. Nejpřehledněji je i s analytickým komentářem podává Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1918–1920*, s. 17–26 a 112–113. Viz též al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-ᶜahdu 'l-fajṣalī*, s. 19–23; Longrigg, *c.d.*, s. 63–64; Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 75; Gombár, *Sýrie za vlády emíra Fajsala*, s. 66; Falls, *c.d.*, s. 126–128. K souvislostem zavraždění emíra ᶜAbdulqādira al-Džazā'irího viz např. Přebinda, *c.d.*, s. 25–27.

[178] Složení vlády viz Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1918–1920*, s. 40 a al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-ᶜahdu 'l-fajṣalī*, s. 35–36.

[179] Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1918–1920*, s. 97.

[180] Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1918–1920*, s. 26–28; Longrigg, *c.d.*, s. 65–66.

[181] http://www.syrianhistory.com/content/prince-faysal-and-sir-edmond-allemby-commander-british-army-against-ottoman-turks-october-1-, staženo 26.12.2008.

osmanského guvernéra vilájetu Bejrút. Se souhlasem velké části bejrútských notáblů (zejména z řad muslimů) tak nad městem zavlála *šarífovská*, tj. arabská vlajka. Podobné události následovaly v Sidonu a Tripolisu. Tento vývoj rozlítil nejen Francouze, ale i jejich spojence z řad libanonských maronitů.[182]

Šukrī Paša al-'Ajjūbī se navíc 4. října 1918 z Bejrútu přesunul do sídla mutasarrifije Horský Libanon (v té době *de facto* jen řadového sandžaku)[183] v blízké Ba^{c}abdě (ar. Ba^{c}abdā بعبدا, kde rovněž vztyčil *šarífovskou* vlajku a Fajṣalovým jménem svolal administrativní radu, tj. autonomní orgán zrušený Osmany v roce 1915. Prezident této obnovené rady, maronita Ḥabīb Paša as-Sa^{c}d حبيب باشا السعد, následně převzal vládu nad Horským Libanonem ve jménu *šarífa* Ḥusajna II. Po vstupu britských vojsk do Bejrútu 8. října 1918 však byly po protestech Francouzů *šarífovské* vlajky v Bejrútu, jakož i v dalších městech na východním pobřeží Středozemního moře a v Horském Libanonu na Allenbyho příkaz staženy a Šukrī Paša al-'Ajjūbī byl se svými muži donucen k návratu do Damašku.[184]

Vojenským guvernérem Bejrútu, který převzal moc od rozpuštěné vlády ^{c}Umara Beje ad-Dā^{c}ūqa, byl následně jmenován por. de Piépape, v tu chvíli přítomný hodnostně nejvyšší důstojník z řad nepočetných francouzských jednotek bojujících po boku Britů, tzv. Detachement Français de Palestine-Syrie. Jedinou institucí, která britsko-francouzskou reakci přežila, byla obnovená administrativní rada Horského Libanonu, ovšem v pozici místní vlády, nikoli představitele autority *šarífa* Ḥusajna II. Protesty arabských nacionalistů v pobřežních městech, především v Tyru a Sidonu, proti převzetí místní autority francouzskými vojenskými guvernéry (veliteli měst), byly hned v zárodku potlačeny.[185]

K podobným incidentům jako v Bejrútu došlo i v dalších místech na severozápadě Velké Sýrie, které měly dle Sykes–Picotovy dohody připadnout Francouzům, např. v Antákii a v od ní cca 30 km východně ležícím městečku Ḥārim حارم. Tyto oblasti ještě před příchodem britsko-arabských vojsk převzal pod svou kontrolu osmanský administrátor a později i (velko)syrský arabský nacionalista 'Ibrāhīm Hanānū[186] إبراهيم هنانو, který umožnil osmanským jednotkám v poklidu odejít a zabránil útokům najednou se objevivších arabských „vlastenců" na ně s argumentem, že „turecký lid nepřestane ani po této porážce existovat a bude bratrem arabského lidu, pokud se rozdělí". Později dorazivší arabské „osvoboditelské" jednotky se však na Allenbyho příkaz musely ze severozápadu Sýrie stáhnout a uvolnit místo francouzským okupačním silám.

---

[182] Salibi, *The modern history of Lebanon*, s. 160–161; Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1918–1920*, s. 34; Longrigg, *c.d.*, s. 65–66; Gombár, *Sýrie za vlády emíra Fajsala*, s. 67; Sorby (jr.), *Arabi, islám a výzvy modernej doby*, s. 126–127; Antonius, *c.d.*, s. 275; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-^{c}ahdu 'l-fajṣalī*, s. 22 a 47.

[183] Dnes je v tomto místě hlavní sídlo prezidenta Libanonské republiky.

[184] Salibi, *The modern history of Lebanon*, s. 161–162; Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1918–1920*, s. 34–37.

[185] Salibi, *The modern history of Lebanon*, s. 161–162; Longrigg, *c.d.*, s. 66; Gombár, *Sýrie za vlády emíra Fajsala*, s. 67.

[186] 'Ibrāhīm Hanānū je krásným příkladem smíšené identity v mnoha směrech. Pocházel z etnicky převážně kurdské rodiny, která patřila k velkým pozemkovým vlastníkům v oblasti mezi Antákií a Aleppem. V mládí odešel studovat práva do Istanbulu a následně udělal kariéru v osmanské administrativě. Oženil se s Turkyní, která však zemřela při porodu jejich syna. Později se vrátil do rodného kraje, spravoval rodinné majetky a působil v administrativní radě vilájetu Aleppo. V průběhu 1. světové války se přiklonil k arabskému a velkosyrskému nacionalizmu a pomáhal jeho šíření v etnicky smíšeném a Osmanské říši loajálním Aleppu. Po vytvoření Fajṣalovy administrativy v Damašku se stal poslancem prvního Syrského kongresu, odkud přešel do aktivního boje proti francouzskému imperializmu, ve kterém se neměl (na rozdíl od radikálních arabských nacionalistů) nejmenší problém spojit s tureckými nacionalisty (kemalisty).
Podrobněji k osobě 'Ibrāhīma Hanānū viz např. Moubayed, *Steel & Silk*, s. 376–377 a Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 136–137.

Administrativní změny ve Velké Sýrii po faktickém zániku osmanské moci koncem roku 1918 a jejich vliv na další vývoj

Z administrativního hlediska byla oblast Velké Sýrie 24. října 1918, tj. krátce před uzavřením mudroského příměří Brity, resp. nejvyšší autoritou v oblasti – náčelníkem generálního štábu okupační spojenecké (britsko-francouzsko-*šarífovské*) armády generálem Allenbym, rozdělena na tři okupační zóny, tzv. OETA (Occupied Enemy Territory Administration, v angl. literatuře často psáno O.E.T.A.),[187] a to OETA–South, OETA–North[188] a OETA–East. Toto rozdělení do značné míry odpovídalo i dikci Sykes–Picotovy dohody. Řízením jednotlivých OETA byli pověřeni vrchní administrátoři (Chief Administrator), v zóně OETA–North (resp. OETA–West) poručík de Piépape, v zóně OETA–South generálmajor Arthur Wigram Money a v zóně OETA–East Riḍā Paša ar-Rikābī. Francouzi si pro svou zónu navíc již v dubnu 1917 jmenovali i vysokého komisaře (ar. al-mufawwaḍu 's-sāmī المفوض السامي), kterým se stal přímo François Georges-Picot (spoluautor Sykes–Picotovy dohody).[189] Vojenská správa však až do září 1919 zůstala v celé Velké Sýrii jednotná, vedená britským vrchním velitelem generálem Allenbym.[190]

Zóna OETA–East, v níž byl umožněn vznik Fajṣalem vedené arabské správy, přibližně zahrnovala vilájet Sýrie a vnitrozemské části vilájetu Aleppo, tj. vůbec neměla přístup ke Středozemnímu moři, avšak zahrnovala údolí al-Biqāᶜ. Z hlediska Sykes–Picotovy dohody slučovala ty části zón A a B, tj. zón s předpokládanou existencí arabské správy, které ležely na území Velké Sýrie, a navíc obsahovala údolí al-Biqāᶜ, avšak byla zbavena velkých oblastí západně od Wādī ᶜAraba, tj. v poušti Negev. Z administrativního hlediska byla zóna koncem roku 1919 rozdělena do osmi provincií (liwā'), které do velké míry respektovaly dřívější osmanský systém (sandžaky a okresy). O dění v této zóně je pojednáno v následujících podkapitolách.

Východní pobřeží Středozemního moře bylo asi ve své jižní třetině, tj. zhruba v místě dnešní libanonsko-palestinské/izraelské hranice rozděleno tak, že jihozápadní část (přibližně dnešní Palestina/Izrael) tvořila Brity kontrolovanou zónu OETA–South. Tato zóna zahrnovala bývalou osmanskou mutasarrifíji Jeruzalém, jižní část vilájetu Bejrút, tj. sandžaky Nábulus a Akka a drobná území v oblasti Negevu západně od Wādī ᶜAraba وادي عربة, nominálně spadající do sandžaku Karak/Maᶜān v rámci vilátetu Sýrie. Ve srovnání se Sykes–Picotovou dohodou bylo její území větší než zamýšlená „hnědá", tj. mezinárodní zóna, protože zabrala poměrně rozsáhlé oblasti na jihu v oblasti pouště Negev a dosáhla až k Arabskému zálivu.

Britská moc v zóně OETA–South byla poměrně stabilizovaná, protože její jižní části dobyla spojenecká (převážně britská) vojska již v průběhu roku 1917. Místní arabské

---

[187] OETA jako taková byla ustavena již v dubnu 1918 v souvislosti s britským obsazením části Palestiny. Formálně byla jako součást EEF řízena britským ministerstvem války, v praxi však v ní mělo velký vliv ministerstvo zahraničí (Foreign Office) prostřednictvím Arabského byra.
Z pohledu mezinárodního práva se jednalo o britskou, resp. spojeneckou okupaci území Osmanské říše. Tato osmanská suverenita přestala existovat až daleko po skončení 1. světové války, kdy se jí sultán, resp. jeho nástupci zřekli. Byla předmětem jednání jak na pařížské mírové konferenci, tak i v několika následujících letech, fakticky až do uzavření Lausannské smlouvy v roce 1923.

[188] V době svého vzniku byla sice pojmenována OETA–North, avšak zakrátko byla přejmenována na OETA–West, protože 18. prosince 1918 byla vytvořena dodatečná čtvrtá zóna OETA–North zahrnující především Kilíkii, tj. zhruba vilájet Adana. Do jejího čela byl v lednu 1919 jmenován francouzský plukovník Eduard Brémond.

[189] Georges-Picot dorazil do Bejrútu 6. listopadu 1918.
Georges-Picotova funkce se oficiálně nazývala „vysoký komisař pro Sýrii a Arménii" (fr. haut-commissaire en Syrie et en Arménie), později byla přejmenována na „vysoký komisař pro Sýrii a Kilíkii" (fr. haut-commissaire en Syrie et en Cilicie).

[190] Longrigg, *c.d.*, s. 66–67; Falls, *c.d.*, s. 129–130 a 136; Salibi, *The modern history of Lebanon*, s. 162; Zouplna, *c.d.*, s. 24; Sorby (jr.), *Arabi, islám a výzvy modernej doby*, s. 128–129; Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1918–1920*, s. 38–40; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-ᶜahdu 'l-fajṣalī*, s. 32–34; Sorby, *Arabský východ (1945–1958)*, s. 20.

obyvatelstvo, zejména jeho tradiční elity, však bylo silně znepokojeno teritoriálními ambicemi sionistů, které se projevovaly čím dál víc otevřeně, a židovským skupováním půdy, i když toto bylo z rozhodnutí britské OETA–South od 18. listopadu 1918 zakázáno. Již na přelomu ledna a února 1919 se v Jeruzalémě sešel první Palestinský (arabský/národní) kongres (ar. al-Mu'atamaru 'l-ᶜarabī 'l-filasṭīnī المؤتمر العربي الفلسطيني), který odmítl Balfourovu deklaraci a požadoval nezávislost arabských území. Poté se palestinští arabští, resp. velkosyrští nacionalisté orientovali na spolupráci se *šarífovskou* administrativou v zóně OETA–East. Dne 23. ledna 1920[191] se v Damašku za účasti zástupců z celé Velké Sýrie (*de facto* se jednalo o většinu poslanců Syrského kongresu doplněnou dalšími uznávanými osobnostmi) sešel (zřejmě neformální) Palestinský kongres, který prohlásil Palestinu za neoddělitelnou součást Velké Sýrie a rezolutně odmítl nároky sionistů.[192]

Střední a severozápadní část pobřeží Středozemního moře tvořila Francouzi kontrolovanou zónu OETA–North (resp. OETA–West). Ta v sobě spojila bývalou osmanskou mutasarrifiji Horský Libanon, větší část vilájetu Bejrút a pobřežní části vilájetu Aleppo (především pozdější Alexandrettský sandžak). V těch oblastech, které již byly dobyty na úkor Osmanské říše, zhruba odpovídala „modré", tj. francouzské zóně stanovené v Sykes–Picotově dohodě, avšak s poměrně důležitou modifikací v oblasti údolí al-Biqāᶜ, které bylo z obavy před očekávaným odporem *šarífa* Ḥusajna II. začleněno do zóny OETA–East.[193]

Francouzská moc, která se zpočátku mohla opřít jen o málo početné vlastní jednotky (tzv. Détachment français de Palestine et Syrie přejmenované v lednu 1919 na Troupes françaises du Levant), se v praxi po dlouhou dobu omezovala jen na pobřeží. Z administrativního hlediska Francouzi zónu OETA–West ihned po svém příchodu rozdělili na tři části podle jimi ovládnutých administrativních center na pobřeží – Bejrút, Latákia a Alexandretta. Tyto části daly základ pozdějšímu vymezení tří celků – rozšířeného, tj. Velkého Libanonu, ᶜalawitského pseudostátu a sandžaku Alexandretta.[194]

Vnitrozemské zázemí zóny OETA–West bylo, s výjimkou Horského Libanonu, po několik měsíců prakticky zcela mimo dosah francouzské správy. To platilo zejména pro oblast sandžaku Latákia a severní části sandžaku Tripolis, zahrnující pobřežní horské pásmo zvané ᶜAlawitské hory[195] obývané převážně příslušníky sekty ᶜalawitů, a vlastní sandžak Bejrút,

---

[191] Tento údaj uvádí Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 81, Longrigg, *c.d.*, s. 97 událost datuje o více než měsíc později - 27. února 1920.

[192] Pipes, *c.d.*, s. 56 a 65–67; Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 81.
Formálně druhý Palestinský kongres se sešel v Damašku zřejmě až v květnu 1920.
Jakkoli místní arabské elity v Palestině plynule přešly od osmanské k arabské velkosyrské identitě, nebyl jejich vztah s Fajṣalem bezproblémový. Zatímco pro Fajṣala, který se prakticky po celou dobu své vlády v Damašku musel soustředit na neúspěšnou snahu dosáhnout kompromisu s Francouzi, představovali největší překážku maronité, pro arabské obyvatele Palestiny a jejich místní vůdce představovali největší problém sionisté. Jelikož byl Fajṣal pro zachování svého panství ochoten udělat prakticky vše, včetně dohody se sionisty, pokud tito byli ochotni napomoct vzniku Velké Sýrie, existovalo už od roku 1919 mezi ním a některými představiteli palestinských Arabů rostoucí napětí.

[193] Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1918–1920*, s. 38–39.

[194] Al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-ᶜahdu 'l-fajṣalī*, s. 52.

[195] V této práci budu používat dnes zřejmě nejrozšířenější výraz ᶜAlawitské hory (ar. Džabalu 'l-ᶜalawīǰīn جبل العلويين, Džabalu 'n-nuṣajrīǰīn جبل النصيريين či Džabalu 'n-nuṣajrīja جبل النصيرية – k tomuto pojmenování viz též pozn. 39), jakkoli je tento termín problematický pro své spojení s francouzskou okupací Sýrie a jejich podporou lokálního separatizmu.
Současný syrský režim, který je u moci již od roku 1970, a jehož čelní představitelé pocházejí právě z této oblasti, se všemožně snaží zabránit svému spojování se sektou ᶜalawitů, podle níž hory dostaly své jméno. Oficiální syrské mapy a další materiály (a dokonce i polooficiální webové stránky apod.) se proto buď přímo vyhýbají pojmenování této oblasti, nebo ji označují neutrálními výrazy typu „Hory syrského pobřeží" (ar. Džibālu 's-sāḥili 's-sūrī جبال الساحل السوري), „Pobřežní hory" (ar. al-Džibālu 's-sāḥilīja الجبال الساحلية) apod. Toto pojmenování má jisté rácio v tom, že se jedná o v tuto chvíli jediné syrské pobřežní hory, protože veškeré další oblasti velkosyrského pobřeží leží nyní mimo Sýrii (v Turecku, Libanonu a Palestině/Izraeli).

který mj. zahrnoval dnešní jižní Libanon se smíšeným, avšak převážně muslimským, tj. sunnitským a zejména šíitským (*iṯnāᶜašarīja*) osídlením. Náhlá absence státní autority umožnila v těchto oblastech rozvoj jak arabského nacionalistického, tak především lokálně-separatistického hnutí, které se do určité míry mohlo i kombinovat, zejména ve svém protifrancouzském zaměření. Prvním projevem těchto tendencí bylo již v listopadu 1918 vypuknuté povstání ᶜalawitského šejcha Ṣāliḥa al-ᶜAlīho[196] صالح العلي.

Pokládám za účelné se krátce pozastavit i u zóny OETA–North, i když nespadá do teritoriálního rámce Velké Sýrie, ale vývoj v ní měl přímý dopad na severní Sýrii. Velkou komplikací v zóně OETA–North bylo to, že se nejednalo o území přímo dobytá a obsazená spojenci před uzavřením Mudroského příměří, ale pouze o oblast, odkud se dle podmínek tohoto příměří musela stáhnout rozpuštěná osmanská armáda a umožnit její následné převzetí spojeneckými jednotkami (osmanská armáda se stáhla teprve v průběhu prosince 1918).[197] OETA–North zhruba odpovídala „modré" zóně v Sykes–Picotově dohodě, tj. jednalo se o oblast přímé francouzské kontroly. Pro Francouze představovala strategické předpolí k dalšímu pronikání do nitra Anatolie, proto velmi usilovali o to, aby jejich jednotky co nejdříve plně nahradily britské, což se dělo v průběhu roku 1919.

Etnicky převážně turecké obyvatelstvo zóny OETA–North se však vůči okupantům stavělo krajně odmítavě a velmi rychle se mezi ním rozšířily odbojové skupiny. Olej do ohně navíc notně přililo arogantní chování francouzských vojáků, kteří byli silně podporováni pomocnými jednotkami složenými z etnických Arménů (tzv. Orientální legie, fr. Légion d'Orient), motivovaných touhou po pomstě za nedávné masakry.[198] Kromě toho se Francouzi snažili do oblasti Kilíkie přesidlovat arménské civilisty, kteří přežili násilné vysídlení z různých částí Osmanské říše a byli před několika málo lety vyhnáni do různých míst na severu dnešní Sýrie. Není proto divu, že za těchto okolností netrvalo dlouho a situace se již koncem roku 1919 Francouzům vymkla z kontroly a v oblasti nastal nečekaný rozmach národně-osvobozeneckého hnutí.

Je také potřeba zmínit, že severní části vilájetu Aleppo a některé sousední oblasti, zejména města (Kahraman)maraş, (Gazi)antep, Kilis, Birecik (ar. al-Bīrā البيرا, kurd. Bêrecûg)[199] a (Şanlı)urfa nebyly součástí žádné z jednotlivých zón OETA, ale pokračovala v nich osmanská správa. Tyto oblasti však přesto byly v průběhu zimy 1919 (mezi prosincem 1918 a březnem 1919) postupně obsazeny britskými vojsky, a to s argumentem potřeby zajištění kontroly a zabránění krveprolití.[200] Francouzům, kteří na ně měli nárok podle Sykes–Picotovy dohody, byly předány až v průběhu podzimu 1919, tj. po skoro roční (poměrně klidně probíhající) britské nadvládě.

Rovněž území samostatné mutasarrifije Dajr az-Zawr, které je dnes součástí (zbytkové) Sýrie, nebylo po ukončení 1. světové války součástí žádné zóny OETA. Oblast byla přímo okupovaná Brity s tím, že politický důstojník jejich jednotek spadal pod velení v Bagdádu. Snaha *šarífovské* vlády v Damašku přičlenit Dajr az-Zawr do území spravovaného

---

[196] K příčinám a charakteru povstání viz Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 130–132.
Ṣāliḥ al-ᶜAlī usiloval o zachování statu quo v oblasti obývané ᶜalawity, tj. o udržení faktické nezávislosti či alespoň polonezávislosti tak, jak tomu bylo za slabé vlády Osmanské říše. Ve volbě mezi dvěma zly – dotírajícími francouzskými vojsky, která se vylodila v blízkých pobřežních oblastech, a relativně vzdálenými arabským nacionalisty v Damašku, volil účelovou spolupráci s Fajṣalovou administrativou, v žádném případě však nemůže být sám považován za stoupence arabského či velkosyrského národního hnutí, naopak byl lokálním separatistou.

[197] Longrigg, *c.d.*, s. 75.

[198] Tyto arménské jednotky určené k výhradnímu nasazení v Kilíkii byly vytvářeny již od roku 1916, kdy byla uzavřena dohoda mezi Francií a arménskými nacionalisty o vytvoření arménského státu v Kilíkii.

[199] Město leží na Eufratu v místě významného starověkého sídla Birtha (v syrštině údajně ve významu „pevnost"). Za křižáckých válek bylo známo pod (francouzským) jménem Bile. Do 1. světové války žila ve městě početná křesťanská menšina (cca 20 % obyv.), z jedné třetiny tvořená Armény.

[200] Longrigg, *c.d.*, s. 75.

jí jmenovaným velitelem oblasti Aleppa narazila na tvrdý odpor Britů. Situace se vyhrotila v prosinci 1919, kdy se vzbouřily místní kmeny sympatizující s Fajṣalovou administrativou a zajaly britskou posádku v Dajr az-Zawru. Vzhledem k pobytu Fajṣala ve Francii musel napětí uklidňovat jeho zástupce emír Zajd. V důsledku této události se však Britové z oblasti stáhli a předali ji pod kontrolu *šarífovské* vlády, tj. *de facto* umožnili její přičlenění do zóny OETA–East. Během krátké doby se ovšem Dajr az-Zawr stal shromaždištěm iráckých důstojníků, kterým britské okupační úřady v Iráku nechtěly v obavě z jejich podněcování nacionalizmu povolit návrat do Iráku, a centrem jejich protibritských aktivit.[201]

Administrativní členění Velké Sýrie na konci roku 1918 (zóny OETA)[202]

(Zdroj: Pipes, Greater Syria, s. 24)

---

[201] Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1918–1920*, s. 236–237.
Podrobněji k trvale neklidné situaci v mutasarrifiji Dajr az-Zawr v období těsně po 1. světové válce viz např. al-Musalliṭ, *Ṣafaḥāt mansīja min niḍāli 'l-Džazīrati 's-sūrīja*, s. 24–50.

[202] Spojenci úmyslně nikdy nevytvořili přesnou mapu rozdělení Velké Sýrie na OETA, aby mohli hranice podle svých požadavků a reálné síly posunovat.
I z vnějších hranic byla pevně daná pouze menší část, tj. Středozemní moře na západě a již za doby Osmanské říše vymezená hranice s Egyptem, naopak hranice na jihu s Hidžázem, na východě s Rašídovci a případně Saúdovci, na severovýchodě s (tehdy se teprve formujícím) Irákem a na severu se zbytkovou Osmanskou říší přetvářející se do Turecka byly všechny pouze rámcové.
Vnitřní hranice mezi jednotlivými OETA nebyly stabilizované a z pohledu všech zúčastněných stran, tj. Britů, Francouzů i Fajṣalovy arabské administrativy byly chápány jen jako dočasné a podléhající možným změnám. K těmto úpravám skutečně začalo záhy docházet, nejprve přičleněním údolí al-Biqā^{c} do francouzské zóny a později i v dalších oblastech, především v souvislosti s vymezováním hranic mezi oblastmi pod britským a francouzským mandátem (např. dnešní hranice mezi Libanonem a Palestinou/Izraelem, mezi Sýrií (tehdy především Státem Damašek) a Palestinou/Izraelem a Jordánskem ad.).
Většina těchto změn a posunů je zachycena v příslušných částech Kapitoly 1.

Fajṣal a jeho stoupenci rozdělení Velké Sýrie na OETA v praxi v maximální možné míře ignorovali. Vznik takového administrativního uspořádání je však silně znepokojil, protože podporoval argumenty radikálních odpůrců spolupráce se spojenci kvůli jejich kolonialistickým cílům a vyvolával obavy o zachování územní jednoty Velké Sýrie. Velká Británie a Francie, které skutečně usilovaly o rozšíření svých koloniálních impérií na úkor Arabů, proto podnikly další akci k získání času a oklamání arabských nacionalistů. V listopadu 1918 vydaly společné britsko-francouzské prohlášení, v němž nešetřily falešnými sliby „úplného a naprostého osvobození" národů „utlačovaných Turky", vytvoření národních vlád vycházejících z přání obyvatel (Velké) Sýrie a Mezopotámie (tj. Iráku) atd. Toto vědomě lživé prohlášení dokázalo napětí na čas utlumit.[203]

Na pozadí předstíraných dobrých úmyslů vůči Arabům a spojenecké jednoty se však zostřovaly rozpory mezi Velkou Británií a Francií související s jejich ambicemi na zmocnění se jednotlivých částí Blízkého východu. Vojensky silnější Velké Británii se vyplatila politika „hotové věci" spočívají ve faktickém obsazení i značné části těch území, které měly podle Sykes–Picotovy dohody připadnout Francii. Francouzský premiér Georges Clemenceau i přes odpor Imperiální strany byl již v prosinci 1918 nucen přistoupit na revizi Sykes–Picotovy dohody tak, že Velké Británii připadl celý sever dnešního Iráku včetně Mosulu a zvětšila se její zóna v Palestině. V Palestině dále Francie přistoupila na to, že její zóna bude dána pod mezinárodní dohled. Francouzi správně odhadli, že Velká Británie bude v budoucnosti čelit v Palestině velkým problémům, a proto se nároků na tuto oblast vzdali poměrně klidně.

Výměnou za všechny výše zmíněné ústupky se Velká Británie zavázala neblokovat francouzské nároky na severní část Velké Sýrie na nadcházející mírové konferenci (tj. přiznat Francii aspoň část toho, co měla podle předchozích tajných dohod získat). Francouzská vláda poté ústy svého ministra zahraničních věcí Stéphena Pichona dne 28. prosince 1918 veřejně prohlásila, že trvá na svých „historických právech v Levantě". Za tímto nepříliš konkrétním výrokem se skrývaly nároky na vnitrozemí severní části Velké Sýrie (Damašek, Aleppo) spojené s požadavkem exkluzivity při vyjednávání s Fajṣalem, kterého do té doby vojensky i finančně podporovala Velká Británie.[204]

Projednávání otázky budoucnosti Velké Sýrie na pařížské mírové konferenci a souběžný vývoj v zóně OETA–East v první polovině roku 1919

Mírová konference, jejímž cílem bylo rozhodnout o poválečném uspořádání světa a založení Společnosti národů, probíhala v režii pěti vítězných mocností (Velká Británie, Francie, Itálie, USA a Japonsko). Jednání byla zahájena 18. ledna 1919 v Paříži. I když nemohla dosáhnout významu hlavního tématu konference – poválečného uspořádání Evropy, těšila se otázka další budoucnosti území poražené Osmanské říše mimořádné pozornosti, neboť se *de facto* jednalo o největší a nejperspektivnější oblasti, které si koloniální velmoci mezi sebou hodlaly rozdělit. Vzhledem k neúčasti Ruska, které bylo zmítáno občanskou válkou a jehož bolševičtí vůdcové v danou chvíli neměli o zabírání dalších území zájem, se o mršinu Osmanské říše podělily především Velká Británie a Francie, druhé housle pak hrály USA a Itálie. Klíčová pro výsledek jednání byla zejména zarputilost Francie, která neústupně

---

[203] Longrigg, *c.d.*, s. 67–68; Antonius, *c.d.*, s. 274–275; Gombár, *Sýrie za vlády emíra Fajsala*, s. 67; Pipes, *c.d.*, s. 23–24; Zouplna, *c.d.*, s. 24.
Text deklarace uvádí např. Antonius, *c.d.*, s. 435–436 (příloha E), český překlad přináší sborník *Palestinská otázka v dokumentech*, příloha 7, s. 221–222.

[204] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 61–62; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 58–59; Antonius, *c.d.*, s. 281–283; Gombár, *Sýrie za vlády emíra Fajsala*, s. 67–68; Longrigg, *c.d.*, s. 86–87; Zouplna, *c.d.*, s. 24–25; Sorby (jr.), *Arabi, islám a výzvy modernej doby*, s. 123–124; Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1918–1920*, s. 69–71.

trvala na svých nárocích a odmítala brát v potaz faktický stav věcí na Blízkém východě, kde se rychle radikalizovalo turecké a arabské národní hnutí.[205]

Jako pověřený zástupce svého otce *šarífa* Ḥusajna II. pro účast na mírové konferenci odplul Fajṣal 22. listopadu 1918 z Bejrútu do Evropy, kde strávil bez přerušení více než 5 měsíců. Nejprve navštívil Francii, kde však nebyl přijat jako představitel uznávaného státu, ale pouze pro něj byla zorganizována rozsáhlá prohlídka bojišť na západní frontě. Z Francie se proto 10. prosince 1918 vydal do Velké Británie, kde v Londýně uskutečnil v průběhu prosince 1918 řadu jednání s britskými politiky. Ve snaze posílit svou pozici na chystané mírové konferenci se dokonce sešel i s představitelem sionistů Chaimem Weizmannem, s nímž 3. ledna 1919 dosáhl předběžné dohody o Palestině, která však pro svou provázanost s podmínkou získání nezávislosti arabských území nikdy nevstoupila v platnost. Do Francie se Fajṣal vrátil až počátkem ledna 1919, aby se zúčastnil jednání mírové konference.[206]

Otázka Osmanské říše začala být na mírové konferenci projednávána již 30. ledna 1919. Vzhledem k zaměření této práce ponechávám stranou složitá jednání o osudu tureckého jádra Osmanské říše a zaměřím se především na jednání o budoucnosti jejích arabských provincií. Za výchozí bod je nutno označit prohlášení mocností, že Arabové ještě nejsou schopni „samostatného státního života v obtížných podmínkách moderního světa", a proto se o jejich rozvoj musí dočasně postarat vyspělejší národy. Aby se mocnosti vyhnuly nepopulárnímu termínu kolonie, vynalezly termín „mandát", podstata věci však byla stejná.[207] Právně byl mandát zakotven v článku 22 Paktu Společnosti národů, kterou konference schválila 11. dubna 1919.[208]

Pro vyvolání dojmu nestrannosti bylo na konferenci umožněno vystoupit i zástupcům malých národů. Emír Fajṣal vystupoval v čele delegace Hidžázu (jakožto spojenecké válčící strany) jménem svého otce *šarífa* Ḥusajna II., protože na nátlak Francouzů mu nebylo přiznáno právo zastupovat (Velkou) Sýrii, a to ani v mezích těch oblastí, které reálně kontroloval (zóna OETA–East).[209] Britové od Fajṣala očekávali podporu svých stanovisek a nároků v duchu představ úředníků Arabského byra. Fajṣal však vystoupil 6. února 1919 s nečekaně tvrdým projevem, v němž odmítl myšlenku mandátů a žádal uznání suverenity a nezávislosti garantované Společností národů pro „arabsky mluvící lid Asie od linie Alexandretta – Diyarbakır na jih k Indickému oceánu". Zároveň však přiznal existenci velkých rozdílů v dosaženém stupni rozvoje jednotlivých arabských regionů a navrhl vytvoření několika arabských států, mezi nimi (Velké) Sýrie (dalšími státy měly podle něj být Irák, Hidžáz, Nadžd a Jemen).[210]

---

[205] Podrobněji k průběhu konference a různým tajným jednáním a účelovým spojenectvím, které její jednání doprovázely, viz Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 61–67. Pro pohled z francouzské strany viz Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 59–60 a z arabské strany viz Tlas, *Fizičeskaja Sirija v XX veke. Politiko-geografičeskoje issledovanije*, s. 52–58.

[206] Longrigg, *c.d.*, s. 86–88; Antonius, *c.d.*, s. 280–286; Pipes, *c.d.*, s. 25; Sorby (jr.), *Arabi, islám a výzvy modernej doby*, s. 129–134; Zouplna, *c.d.*, s. 25; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 13–14; Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1918–1920*, s. 56–68 a 72–75; Shlaim, *c.d.*, s. 40–41.
Text dohody mezi Fajṣalem a Weizmannem uvádí např. Antonius, *c.d.*, s. 437–439 (příloha F).

[207] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 66; Longrigg, *c.d.*, s. 71; Gombár, *Sýrie za vlády emíra Fajsala*, s. 68; Sorby (jr.), *Arabi, islám a výzvy modernej doby*, s. 137–138; Sorby, *Arabský východ (1945–1958)*, s. 22–23.

[208] Pakt byl formálně podepsán až 28. června 1919 na závěr mírové konference a vstoupil v platnost až 10. ledna 1920 v návaznosti na nabytí účinnosti Versailleské mírové smlouvy.
Plný anglický text článku 22 Paktu Společnosti Národů je uveden v příloze č. 5 a) Článek 22 Paktu Společnosti národů.

[209] Francie zpočátku odmítala i to, že by Fajṣal vystupoval jménem Hidžázu, neboť jak se vyjádřil Pichon, jednalo se o stát teprve „ve stádiu vzniku, bez skutečné suverenity".

[210] Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1918–1920*, s. 79–82.

Fajṣalovy názory o nezávislosti arabských území odpovídaly představám radikálních arabských nacionalistů a znepokojily nejenom jeho britské „přátele", ale zejména Francii. Reakce Francouzů proto byla okamžitá a spočívala v tom, že na jednání konference nechali vystoupit řadu svých stoupenců pocházejících především z řad arabských emigrantů z Libanonu, kteří podporovali vytvoření samostatného Libanonu pod francouzskou ochranou, resp. přidělení mandátu nad Velkou Sýrií Francii. O slovo se se svými nároky přihlásili i sionisté, jejichž požadavky předložil jménem Světové sionistické organizace Weizmann.[211]

V březnu 1919 došlo na konferenci kvůli Velké Sýrii k otevřené roztržce mezi Francií a Velkou Británií. Zatímco Francie se dožadovala kontroly minimálně nad celou severní částí Velké Sýrie (ne-li i její jižní částí, a dále též severním Irákem, Kilíkií a dalšími oblastmi Osmanské říše), Velká Británie sice formálně uznávala francouzské nároky na severní část Velké Sýrie, avšak zároveň trvala na tom, že „obsazení Damašku Francouzi by bylo porušením Sykes–Picotovy dohody i slibů Arabům". Vzhledem k nesmiřitelnosti obou stanovisek bylo přijato kompromisní řešení spočívají v odkladu jednání a vyslání zjišťovací francouzsko-britsko-italsko-americké komise do Velké Sýrie, mající za cíl získat informace o přáních místních obyvatel ve věci budoucího státního uspořádání. S myšlenkou komise přišel prezident USA Wilson, který doufal v to, že smíří-li se obyvatelé Velké Sýrie s nemožností získat plnou samostatnost a s nutností mandátního dohledu, budou jako mandátní mocnost podporovat USA těšící se v oblasti dobré pověsti díky rozsáhlé filantropické činnosti.[212]

Rozpory mezi Velkou Británií a Francií dosáhly vrcholu v květnu 1919, když byla projednávána otázka budoucnosti tureckých částí Osmanské říše. Výsledkem ostrých hádek mezi premiéry obou zemí bylo mj. i to, že jak Velká Británie, tak i Francie odmítly vyslat své zástupce do zjišťovací komise pro Velkou Sýrii, která se tak stala čistě americkou záležitostí bez většího praktického významu a do historie se zapsala pod jménem King–Craneova. Její zpráva, která byla před veřejností dlouho utajována, měla proto především význam svědectví o stavu věcí ve Velké Sýrii v polovině roku 1919 a dodnes slouží badatelům jako určitý referenční bod.

Zjištění komise byla zklamáním pro všechny tři velmoci – s výjimkou několika zástupců libanonských křesťanů a drúzů z oblasti Drúzských hor, kteří podporovali udělení mandátu Francii, se drtivá většina dotazovaných místních předáků a autorit z Velké Sýrie vyslovila pro samostatnost a odmítla mandát v jakékoli podobě, tj. i jako mandát Velké Británie či USA. Dalším varovným zjištěním komise bylo, že naprostá většina obyvatel odmítala myšlenku vzniku židovského státu pod jakoukoli zástěrkou (typu národní domovina apod.) a ostře vystupovala proti sionizmu.[213]

I když mírová konference formálně pokračovala ve svých jednáních až do ledna 1920, kdy se v Paříži sešla první schůze Rady Společnosti národů, fakticky skončila už 28. června 1919 tím, že dosáhla uzavření mírové smlouvy s Německem (Versailleská smlouva). Do konce roku byly ještě dojednány mírové smlouvy s Rakouskem (Saint-Germainská smlouva z 10. září 1919) a Bulharskem (Neuillská smlouva z 27. listopadu 1919). Sídlo Společnosti národů bylo následně přeneseno do Ženevy, kde se teprve 15. listopadu 1920 sešlo její první valné shromáždění. Zatímco v mezičase se nepříliš uspokojivým způsobem vyřešila i budoucnost Maďarska (Trianonská smlouva z 4. června 1920), otázka další budoucnosti

---

[211] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 66–67; Antonius, *c.d.*, s. 286–287; Gombár, *Sýrie za vlády emíra Fajsala*, s. 68; Longrigg, *c.d.*, s. 87–88; Zouplna, *c.d.*, s. 25; Sorby (jr.), *Arabi, islám a výzvy modernej doby*, s. 138–139; Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1918–1920*, s. 83–87.

[212] Antonius, *c.d.*, s. 288–292; Tlas, *Fizičeskaja Sirija v XX veke*, s. 68–71; Longrigg, *c.d.*, s. 72–74; Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 70–71; Longrigg, *c.d.*, s. 87–88; Sorby (jr.), *Arabi, islám a výzvy modernej doby*, s. 139; Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1918–1920*, s. 82–83 a 87–88.

[213] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 72–76; Antonius, *c.d.*, s. 294–298; Sorby (jr.), *Arabi, islám a výzvy modernej doby*, s. 139–140; Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1918–1920*, s. 88–94; Sorby, *Arabský východ (1945–1958)*, s. 20–21.

Osmanské říše a jejích území zůstávala nadále zejména kvůli sílícímu odporu národně-osvobozeneckého hnutí nevyřešena, což platilo pro celou doby existence Fajṣalovy administrativy ve Velké Sýrii.

Pro doplnění obrazu jednání mírové konference je nutno se pozastavit u vývoje ve vlastní Velké Sýrii, o jejímž rozdělení koloniální velmoci tak urputně jednaly. Většina sociálně slabších vrstev ve městech a především téměř všichni obyvatelé venkova a beduíni se o politické dění nestarali a osud Osmanské říše či Velké Sýrie je nezajímal, protože jejich identita a loajalita obvykle končila uvnitř vlastní (velko)rodiny, kmene, mikroregionu či maximálně etno-konfesionální komunity. Pro tyto vrstvy obecně platilo tradiční pravidlo zažité po dlouhá léta osmanské nadvlády spojované s „negativními" jevy typu daně a povinná vojenská služba – čím slabší státní moc, tím lépe, a žádná vláda je vůbec nejlepší.

Určitá část městského obyvatelstva, zejména tradiční elity (notáblové, příslušníci osmanské státní byrokracie, náboženští představitelé ad.) a vzdělaní lidé vůbec, se však velmi rychle politizovala (tento proces započal ve větší míře už mladoturecký převrat v roce 1908). Ačkoli i u těchto osob zůstal silný prvek vazby na rodinu či etno-konfesionální komunitu, vytvořila se u nich jakási nadstavba projevující se politickou angažovaností, od konce 1. světové války již převážně ve sféře arabského či velkosyrského nacionalizmu, které si v této době byly velmi blízké, jakkoli tradiční osmanské sentimenty přetrvávaly, např. ve formě sympatií k národně-osvobozeneckému hnutí v Turecku.[214]

Ihned po odchodu osmanských vojsk nastal v Damašku bouřlivý rozmach arabského národního hnutí, které se rychle radikalizovalo a požadovalo úplnou nezávislost a jednotu Velké Sýrie či ještě šířeji Úrodného půlměsíce nebo celého *mašriqu*. Velký vliv na jeho rozvoj měl vojenský správce zóny OETA–East a *de facto* premiér Riḍā Paša ar-Rikābī. Ten stál nejprve v listopadu 1918 u zrodu Arabského klubu (ar. an-Nādī ʾl-ᶜarabī النادي العربي) v Damašku, pak u reorganizace Mladoarabské společnosti v prosinci 1918, jenž však nadále zůstala tajnou organizací, a následně i u vzniku Strany nezávislosti (ar. Ḥizbu ʾl-istiqlāl حزب الاستقلال),[215] která se měla stát „veřejnou" tváří radikálně nacionalistické Mladoarabské společnosti. Za podpory této strany poté 17. ledna 1919 vznikl i tzv. Národní výbor (ar. al-Ladžna ʾl-waṭanīja اللجنة الوطنية), který pod vedením respektovaného šejcha Kāmila al-Qaṣṣāba[216] كامل القصاب proslulého svými vzdělávacími aktivitami a zbožností představoval prostor pro vyjádření nálad lidových vrstev, zejména jejich touhy po obraně vlasti proti potenciálním cizím (francouzským) interventům.[217]

Emír Fajṣal, který sám pocházel z Hidžázu a ve Velké Sýrii byl svého druhu cizincem, musel chtě nechtě názory nacionalistů brát v potaz, a to tím více, čím tyto získávaly širokou podporu obyvatelstva na úkor tradičních autorit více nakloněných kompromisům s koloniálními mocnostmi. Z toho pak vznikl zejména mezi Brity rozšířený názor, že Fajṣal je „zajatcem" arabských nacionalistů.[218] Již při vytváření vlastní administrativy hned po příchodu do Damašku v říjnu 1918 Fajṣal pochopil, že se nemůže příliš opírat o své vazby na otce – krále Hidžázu a jeho „beduínský" stát fungující na jiných principech než vyspělejší syrská společnost. Fajṣalova damašská administrativa musela respektovat zaběhané osmanské

---

[214] Longrigg, *c.d.*, s. 69–70.

[215] Strana je v některých pracech také uváděna pod delším názvem Strana arabské nezávislosti (ar. Ḥizbu ʾl-istiqlāli ʾl-ᶜarabī حزب الاستقلال العربي).
Podrobněji k roli Mladoarabské společnosti a Strany nezávislosti v prvních měsících existence *šarífovské* administrativy viz ar-Rīmāwī, *Al-ḥukmu ʾl-ḥizbī fī Sūrījā ʾajjāma ʾl-ᶜahdi ʾl-fajṣalī 1918–1920*, s. 23–111.

[216] Podrobněji k jeho osobnosti viz Moubayed, *Steel & Silk*, s. 389–390; Gelvin, *c.d.*, s. 91–96 a al-Ḥakīm, *Sūrīja wa ʾl-ᶜahdu ʾl-fajṣalī*, s. 82–83.

[217] Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1918–1920*, s. 102–111; Antonius, *c.d.*, s. 292–293; Gombár, *Sýrie za vlády emíra Fajsala*, s. 69.

[218] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 75; Pipes, *c.d.*, s. 26–27.

zvyky a poskytnout dostatečný prostor místním elitám, které se často nevraživě dívaly na Fajṣalovy spolubojovníky, mnohdy nízkého a ještě k tomu iráckého nebo hidžázského původu, obsazující zpočátku klíčová místa v nově se tvořícím státě.[219]

Složitě se formující Fajṣalův stát se od samého počátku potýkal s řadou problémů. Výše popsané mezinárodně-politické komplice se projevovaly i na místní rovině, např. tím, že mu ze strany Britů a Francouzů nebylo umožněno si vytvořit funční bezpečnostní struktury, protože spojenci odmítli dodat jeho vznikající armádě zbraně a munici. Rovněž velením policie v zóně OETA–East pověřil Allenby britského důstojníka, jakkoli se etnicky jednalo o Araba původem z Velké Sýrie. Britové však umožnili vznik místní arabské administrativy složené z Arabů z různých částí Velké Sýrie i Iráku, která do značné míry byla pokračováním dřívějšího osmanského systému. Zpočátku však vztah mezi vznikajícím *šarífovským* státem a britskou mocí reprezentovanou Allenbym fungoval velmi dobře, protože Arabové měli zájem na zachování pořádku, aby mohli přesvědčovat mírovou konferenci, že si dokáží vládnout sami a nepotřebují žádný cizí mandát.[220]

Fawzī al-ᶜAẓm
(Zdroj: webové stránky www.syrianhistory.com)[224]

Počátkem května 1919 započal v Damašku svou činnost tzv. Syrský kongres (někdy též zvaný Všeobecný syrský kongres, Syrský národní kongres či první Syrský kongres, ar. al-Mu'atamaru 's-sūrī المؤتمر السوري – s přívlastky al-ᶜāmm العام či al-'awwal الأول). Syrský kongres byl svého druhu první parlament Velké Sýrie, v němž byli zastoupeni představitelé prakticky všech částí Velké Sýrie. Vznikl tak, že Riḍā Paša ar-Rikābī svolal ještě před návratem Fajṣala z Evropy [221] členy zaniklých provinčních všeobecných shromáždění vilájetů Sýrie a Aleppo, kteří byli právoplatně zvoleni na základě osmanského práva, a učinil z nich delegáty/poslance Syrského kongresu. Ti na první schůzi 5. května 1919 ze svých řad vybrali neformálního předsedu, kterým se stal významný damašský notábl a exposlanec osmanského parlamentu (Muḥammad) Fawzī al-ᶜAẓm[222] فوزي العظم (محمد).[223]

Za velkého nadšení předstoupil před shromážděné i Fajṣal a pohovořil o svých plánech na utvoření „nezávislé Sýrie v přirozených hranicích" oddělené od Hidžázu a Iráku, čímž se

---

[219] Longrigg, *c.d.*, s. 84.
Pro tyto Fajṣalovy důstojníky se mezi syrskými elitami vžilo posměšné pojmenování „beduíni", tj. *de facto* „primitivové".

[220] Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1918–1920*, s. 46 a 98–99.
Jediným incidentem, který narušil klid prvních měsíců po zániku osmanské moci, byl menší konflikt etno-konfesionálního charakteru v Aleppu, k němuž došlo 28. února 1919 mezi místními Armény a muslimy. Zpočátku banální hádka vyvolaná obviněním Arména z krádeže krávy muslima přerostla v krvavé srážky, při nichž bylo zabito 25 Arménů a jeden muslim. Konflikt však měl hlubší příčiny tkvějící v rozhořčení místního převážně muslimského obyvatelstva nad preferenčním zacházením vůči Arménům ze strany Francouzů, kteří je využívali pro své cíle v sousední Kilíkii.

[221] Fajṣal doplul teprve 30. dubna 1919 do Bejrútu a 3. května 1919 dorazil do Damašku, tzn. strávil v Evropě cca 5 a půl měsíce bez přestávky.

[222] Podrobněji k jeho osobnosti viz Moubayed, *Steel & Silk*, s. 98–99.

[223] Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1918–1920*, s. 128–129; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-ᶜahdu 'l-fajṣalī*, s. 90–91; ar-Rīmāwī, *Al-ḥukmu 'l-ḥizbī fī Sūrījā 'ajjāma 'l-ᶜahdi 'l-fajṣalī 1918–1920*, s. 113–114.

[224] http://www.syrianhistory.com/content/fawzi-pasha-al-azm, staženo 05.01.2009.

de facto přiblížil zájmům místních elit, ale nepotěšil radikální stoupence arabského nacionalizmu ani svého otce. Zároveň poprvé použil označení „syrský národ" (ar. al-'umma 's- sūrīja الأمة السورية). V polovině roku 1919 se tak začalo vedení *šarífovského* státu štěpit, protože ambiciózní (Velko)Syřané neměli zájem se o moc dělit s Iráčany či Hidžázany. Napětí se nejvíce projevilo v armádě, kde působila řada vysoce postavených důstojníků iráckého původu, kteří se pro odpor Britů obávajících se vzniku národního hnutí nemohli vrátit do Iráku. Fajṣalovi se však podařilo vznikající napětí utlumit tím, že zatímco (Velko)Syřanům nechal vládu, vytlačované irácké a jiné důstojníky převáděl do různých poradních ad. neformálních struktur, které si vytvářel ve svém nejbližším okolí.[225]

První „oficiální" zasedání kongresu čítajího cca 90 členů[226] se však sešlo až 3. června 1919[227] a zvolilo jeho předsedou významného administrátora z osmanské éry a velmi vlivného homského notábla Hāšima al-'Atāsīho هاشم الأتاسي.[228] Mezitím již byly vyhlášeny volby do nového kongresu, aby byla zajištěna jeho větší reprezentativnost. Tyto (teoreticky dvoustupňové) volby se uskutečnily chaotickým způsobem v průběhu léta 1919, přičemž pro zkrácení jejich průběhu bylo rozhodnuto, že první stupeň bude vynechán a jako sekundární volitelé budou použiti ti, kteří byli vybráni při posledních volbách do osmanského parlamentu před 1. světovou válkou.

V těch částech zón OETA–South a OETA–West, které Britové a Francouzi skutečně kontrolovali, probíhaly volby pouze tajně, protože vrchní velitel okupační správy celé Velké Sýrie (tj. všech zón OETA) generál Allenby ve snaze zabránit další aktivizaci arabského národního hnutí a problémům s Francouzi povolil uskutečnění voleb jen v zóně OETA–East. Navíc Allenby tomuto teritoriálně omezenému shromáždění povolil pouze jednat s King–Craneovou komisí a žádné další aktivity. V praxi však jeho rozkazy nebyly respektovány a Syrský kongres měl od samého počátku dostatečně reprezentativní podobu ve smyslu zastoupení představitelů všech regionů a etno-konfesionálních komunit Velké Sýrie (s některými výjimkami jako maronité a ᶜalawité, kteří podporovali udělení mandátu Francii).[229]

Při jednáních s King–Craneovou komisí v červnu 1919 předložil Syrský kongres, jenž se sám označil za shromáždění zastupující celou Velkou Sýrii, jednoznačné a radikální

---

[225] Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1918–1920*, s. 121–128; Gelvin, *c.d.*, s. 168–181.

[226] Přesné počty členů/poslanců Syrského kongresu se u jednotlivých autorů liší, např. al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-ᶜahdu 'l-fajṣalī*, jich na s. 91–94 přesně vypočítává podle regionů celkem 90, zatímco 'Asᶜajjid, *Al-barlamānu 's-sūrī fī taṭawwurihi 't-tārīchī*, jich uvádí ve svém seznamu na s. 223–224 jen 86.

[227] Někteří autoři uvádějí datum mírně odlišně, např. Khoury, *Urban Notables and Arab Nationalism*, s. 138 zmiňuje až 6. červenec 1919.

[228] Tuto informaci uvádí např. al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-ᶜahdu 'l-fajṣalī*, s. 94. Naproti tomu Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1918–1920*, s. 130 však datuje zvolení Hāšima al-'Atāsīho předsedou kongresu až na 19. června 1919 a dává ho do souvislosti s vítězstvím radikálů blízkých Straně nezávislosti nad „umírněnými", tj. starými elitami spojenými s osmanskou administrativou a více ochotnými přijmout cizí, a dokonce i francouzský mandát (ve zdůvodnění odstoupení Fawzīho al-ᶜAẓma se však oba autoři shodují).
Podrobněji k osobě Hāšima al-'Atāsīho viz např. al-'Atāsī, Muḥammad Riḍwān: *Hāšim al-'Atāsī. Ḥajātuhu wa ᶜaṣruhu 1873–1960* a Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 75–76 a Moubayed, *Steel & Silk*, s. 169–174.

[229] Longrigg, *c.d.*, s. 89–90; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-ᶜahdu 'l-fajṣalī*, s. 91; Sorby (jr.), *Arabi, islám a výzvy modernej doby*, s. 140–141.
Většina odborné literatury se jen obtížně vyrovnává s chaosem, který kolem svolání Syrského kongresu a téměř současně probíhajících voleb do něj panoval. Autoři obvykle vznik nově zvoleného Syrského kongresu datují již před příjezd King–Craneovy komise v červnu 1919, což je nejspíš pravda jen částečně. Z personálního hlediska se však složení kongresu před volbami a po nich příliš nelišilo.
Oficiální údaje k činnosti Syrského kongresu, který teprve je z pohledu dnešní Sýrie považován za první parlament, jsou, i když zřejmě s některými nepřesnostmi, uvedeny v práci 'Asᶜajjid, *Al-barlamānu 's-sūrī fī taṭawwurihi 't-tārīchī*, na s. 201–225.

stanovisko. To spočívalo v odmítnutí mandátního systému a požadavku nezávislosti Velké Sýrie jako konstituční monarchie v čele s Fajṣalem. Kongres také odmítl veškeré francouzské nároky, jakož i všechny tajné smlouvy mezi velmocemi (zejména Sykes–Picotovu dohodu) a další dohody typu Balfourovy deklarace. Kromě toho vyslovil kongres požadavek na úplnou nezávislost Iráku.[230]

Fajṣal naivně považoval vyslání King–Craneovy komise do Velké Sýrie za své velké vítězství, protože se domníval, že jí ověřená fakta o požadavcích místních obyvatel ovlivní rozhodování mírové konference. Pro upevnění vlastní pozice v Damašku jednak nechal Syrský kongres diskutovat o modalitách budoucí ústavy země, a také 4. srpna 1919 rozhodl o vytvoření „civilní" vlády nazvané „rada ředitelů" (též se lze setkat s výrazem „direktorium", ar. madžlisu ʾl-mudīrīn مجلس المديرين). Sám se postavil do čela této rady, avšak svým zástupcem jmenoval Riḍu Pašu ar-Rikābīho opět v pozici vojenského správce, čímž si zajistil souhlas Allenbyho s tímto opatřením. Názorová orientace členů této rady/vlády byla většinou umírněná, přičemž poměr mezi stoupenci velkosyrské a širší panarabské orientace byl 4:2.[231]

Riḍā Paša ar-Rikābī
(Zdroj: webové stránky www.syrianhistory.com)[235]

Přímým důsledkem zjištění King–Craneovy komise o odmítavém postoji většiny obyvatel Velké Sýrie vůči jakékoli cizí nadvládě, který byl symbolicky vyjádřen v názoru Syrského kongresu, však bylo především smíření mezi Velkou Británií a Francií ve sporu o Velkou Sýrii. Velká Británie byla nucena revidovat svůj přístup k linii Arabského byra, neboť bylo jasné, že arabský nacionalizmus se vymknul její kontrole a svou radikalizací (požadavky úplné nezávislosti) zásadně ohrožoval britské koloniální impérium.[232] Tvrdou lekci udělilo Britům rovněž národní hnutí v Egyptě v první polovině roku 1919, jehož potlačení bylo spojeno s velkými potížemi a náklady,[233] nemluvě již o problémech v dalších částech impéria a jeho okolí (islámské povstání v Pandžábu, neklid v Afghánistánu a Iráku, rozvoj kemalistického hnutí v Turecku).[234]

---

[230] Antonius, *c.d.*, s. 293–294; Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 76; Longrigg, *c.d.*, s. 90; Glubb, *c.d.*, s. 127; Sorby (jr.), *Arabi, islám a výzvy modernej doby*, s. 141; Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1918–1920*, s. 148; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa ʾl-ᶜahdu ʾl-fajṣalī*, s. 100–104.
Text rezoluce Syrského kongresu z 2. července 1919 určený King–Craneově komisi uvádí ve svém vlastním překladu z arabštiny do angličtiny Antonius, *c.d.*, s. 440–442 (příloha G), částečný český překlad přináší sborník *Palestinská otázka v dokumentech*, příloha 11, s. 242–243.

[231] Khoury,*Urban Notables and Arab Nationalism*, s. 139–140; Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1918–1920*, s. 155–156 a al-Ḥakīm, *Sūrīja wa ʾl-ᶜahdu ʾl-fajṣalī*, s. 109–111. Oba naposledy zmínění autoři uvádějí také přesné složení vlády.

[232] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 76; Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1918–1920*, s. 157–162.

[233] K národnímu hnutí v Egyptě viz Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 67–72.

[234] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 60.

[235] http://www.syrianhistory.com/content/prime-minister-rida-pasha-al-rikabi-very-rare-photograph-western-suite-different-his-usual-m, staženo 05.01.2009.

Postupné prosazování francouzských nároků na severní část Velké Sýrie a reakce Fajṣala a arabských nacionalistů

Urovnání rozporů mezi Velkou Británií a Francií v polovině roku 1919, k němuž byly velmoci dotlačeny především nečekaným nárůstem tureckého národně-osvobozeneckého hnutí, znamenalo *de facto* vítězství Francie a v případě britských strategií prosazení tradičních imperiálních přístupů v duchu Sykes–Picotovy dohody na úkor modernější koncepce Arabského byra. Již počátkem srpna 1919 dala Velká Británie Fajṣalovi na vědomí, že se rozhodla přijmout mandát nad Palestinou, kde bude zřízena národní domovina pro Židy a jako nátlakový prostředek přestala *šarífovské* administrativě v zóně OETA–East vyplácet finanční podporu, na které byla existenčně závislá. Tím bylo Fajṣalovi jasně naznačeno, že časy, kdy se mohl spoléhat na britskou pomoc, jsou minulostí a nezbývá mu než si najít cestu k Francouzům.

Stvrzením dohody mezi Velkou Británií a Francií byl pamětní spis z 13. září 1919, týkající se okupace Velké Sýrie a Mezopotámie (Iráku). Velká Británie v tomto dokumentu přislíbila do 1. listopadu 1919 zahájit evakuaci svých vojsk ze severní části Velké Sýrie a nadále udržovat svou vojenskou přítomnost pouze v jižní části Velké Sýrie (v zóně OETA–South, tj. v Palestině a Zajordánsku) a v Mezopotámii. Zbylé britské základny v Kilíkii (OETA–North), jihovýchodní Anatolii a v oblasti východního pobřeží Středozemního moře (OETA–West) byly skutečně do konce roku 1919 předány Francouzům a pouze základny ve čtyřech sunnitských městech v syrském vnitrozemí (OETA–East) byly předány Fajṣalovi. V tomto ohledu bylo mimořádně důležité, že Britové splnili literu Sykes–Picotovy dohody velmi důsledně a do francouzských rukou přešla i kontrola údolí al-Biqāᶜ, čímž se vytvořily předpoklady jak ke vzniku Velkého Libanonu, tak k likvidaci arabské vlády v Damašku.[236]

Události podzimu 1919 vstoupily do dějin jako tzv. evakuační krize. Fajṣal, který se dosud dost naivně spoléhal na britskou podporu, byl postaven před tvrdou realitu převahy strategických zájmů impéria na dobrých vztazích s Francií nad přátelstvím s nevýznamným arabským státečkem, který bylo navíc nutno dotovat. Velká Británie se zřejmě cítila při zradě svého spojence poněkud provinile, takže se snažila předejít tomu, aby byl Fajṣal handlování s Francií přítomen. Jelikož byl Fajṣal již v srpnu 1919 pozván do Londýna, podnikly britské úřady na příkaz nejvyšších míst různá opatření, aby jeho příjezd zdržely. Fajṣal tak cestoval vlakem z Damašku do Hajfy, pak opět vlakem do Alexandretty, kde se nalodil na britskou loď, která se náhodou po cestě „porouchala" a musela několik dní zůstat na Maltě.[237] Když nakonec dorazil 19. září 1919 do Londýna, byl již postaven před hotovou věc. Jeho rozhořčené protesty a naléhání na splnění slibů daných jeho otci *šarífu* Ḥusajnovi II. Britové nekompromisně ignorovali a již v říjnu 1919 ho odkázali na nutnost co nejrychlejšího uzavření přímé dohody s francouzským premiérem Clemenceauem.

Následná Fajṣalova jednání ve Francii zahájená koncem října 1919 byla mimořádně tvrdá a zdlouhavá. Jejich výsledkem bylo podepsání dohody 6. ledna 1920, která *de facto* obsahovala přijetí mandátu Francie, i když formálně hovořila o uznání práva Sýrie na autonomii a zaručovala její „nezávislost" a jednotu. Francie totiž získala nejen výhradní právo na poskytování „pomoci" Sýrii, včetně vytváření veškerých administrativních a vojenských struktur, ale také kontrolu nad syrskou zahraniční politikou a prioritu při udělování hospodářských koncesí. Navíc musel Fajṣal spolknout hořké pilulky uznání nezávislosti zvětšeného Libanonu, přiznání autonomie drúzům v rámci zbytkové Sýrie,[238] vytvoření

---

[236] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 80; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 60; Antonius, *c.d.*, s. 298–299; Tlas, *Fizičeskaja Sirija v XX veke*, s. 80–83; Gombár, *Sýrie za vlády emíra Fajsala*, s. 70; Longrigg, *c.d.*, s. 93–95; Sorby (jr.), *Arabi, islám a výzvy modernej doby*, s. 141–142; Pipes, *c.d.*, s. 2; Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1918–1920*, s. 176–177.

[237] Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1918–1920*, s. 180–188.

[238] Podpora drúzskému separatizmu byla vedlejší linií francouzské politiky orientované na etno-konfesionální

neutrálního pásma v údolí al-Biqāᶜ a dvou svobodných měst Bejrútu a Alexandretty, nemluvě již o předchozí ztrátě Palestiny ve prospěch Britů.[239]

Vzhledem ke slabosti své vyjednávací pozice přesto dosáhl Fajṣal zřejmě maxima možného, což však bylo v tehdejší zjitřené atmosféře málo platné. Dohodu odmítli nejen arabští nacionalisté, ale nebyla přijatelná ani pro francouzské veřejné mínění, ovlivněné zuřivými reakcemi lyonských obchodníků. Krátce po jejím podpisu Clemenceauova vláda padla. Na postu premiéra Clemenceaua nahradil Alexandre Millerand, který byl názorově daleko blíže Imperiální straně a jí podporovanému novému francouzskému vysokém komisaři v severní části Velké Sýrie a veliteli vojsk na východě v jedné osobě generálu Henrimu Gouraudovi, jenž se vyznačoval silnou katolickou vírou a tvrdě koloniálními postoji. Ten byl do své funkce jmenován počátkem října 1919, do Bejrútu fakticky dorazil 18. listopadu 1919 a od té doby otevřeně vyzýval k vojenskému obsazení vnitrozemí Sýrie.[240]

Zprávy o evakuaci britských vojsk a o ústupcích, na které musel při jednáních s Francouzi během podzimu 1919 přistoupit emír Fajṣal, vedly k další radikalizaci arabských nacionalistů. Jejich hněv se ještě zvýšil, když Britové v závěru svého stahování v listopadu 1919 zatkli náčelníka štábu Fajṣalovy armády Jāsīna al-Hāšimīho ياسين الهاشمي a odvlekli ho do zajetí v Palestině.[241] Radikálové nyní hrozili vypovědět Fajṣalovi poslušnost a bránit se koloniálním mocnostem až do konce. Poměry v zóně OETA–East se postupně propadaly do chaosu a anarchie, s níž si emír Zajd زيد, který zastupoval svého staršího bratra Fajṣala po dobu jeho jednání v Evropě (září 1919 až leden 1920), nedokázal poradit. Situaci dále zhoršilo přerušení poskytování finanční pomoci ze strany Velké Británie a Francie, které sloužilo jako nátlakový prostředek na Fajṣala, aby se choval „rozumně" a bránil činnosti nacionalistických radikálů.[242]

Fajṣal se tak na přelomu let 1919 a 1920 ocitl mezi dvěma kameny, které ho v průběhu několika měsíců rozdrtily. Na jedné straně se v Evropě přesvědčil, že dosažení skutečné nezávislosti alespoň části Velké Sýrie, natož udržení její jednoty, je zcela nereálné, avšak na druhé straně, chtěl-li si doma zachovat svou pozici, musel na požadavky nacionalistů přistoupit. Po celou dobu více než čtyřměsíčního pobytu Fajṣala ve Velké Británii a Francii probíhaly zejména ve vnitrozemské Sýrii bouřlivé protifrancouzské demonstrace a sílilo vytváření dobrovolnických obranných oddílů na bázi aktivit Národního výboru. Protest proti dohodám a rozhodnutím, které jsou v rozporu s jeho požadavky na jednotu a nezávislost Velké Sýrie sděleným King–Craneově komisi vyjádřil na svém (zřejmě od léta prvním) zasedání 27. října 1919 i Syrský kongres.[243]

Na svém podzimním zasedání se Syrský kongres projevoval ještě více neústupně než v létě, protože převahu v něm definitivně získali stoupenci Strany nezávislosti. Jedním z prvních kroků kongresu bylo, kromě již tradičního zdůraznění požadavku na jednotu a nezávislost Velké Sýrie, zavedení povinné vojenské služby, která měla být prostředkem

---

menšiny. První kontakty s drúzskými předáky v Drúzských horách zahájil vysoký komisař Georges-Picot již v březnu 1919. V červnu 1919 pak Francouzi placení drúzští předáci začali požadovat na *šarífovské* administrativě vytvoření „národní vlády" v Drúzských horách.

[239] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 80; Antonius, *c.d.*, s. 298–301; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 60; Tlas, *Fizičeskaja Sirija v XX veke*, s. 83–89; Gombár, *Sýrie za vlády emíra Fajsala*, s. 71; Longrigg, *c.d.*, s. 94–95; Sorby (jr.), *Arabi, islám a výzvy modernej doby*, s. 141–142; Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1918–1920*, s. 202–217.

[240] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 60–62; Antonius, *c.d.*, s. 301–302; Gombár, *Sýrie za vlády emíra Fajsala*, s. 71; Pipes, *c.d.*, s. 27; Sorby (jr.), *Arabi, islám a výzvy modernej doby*, s. 142–143; Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1918–1920*, s. 237–250.

[241] Podrobněji k příčinám a průběhu jeho zatčení viz např. Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1918–1920*, s. 229–237.

[242] Gombár, *Sýrie za vlády emíra Fajsala*, s. 71; Longrigg, *c.d.*, s. 95–97.

[243] Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1918–1920*, s. 221–227 a 253–262 a al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-ᶜahdu 'l-fajṣalī*, s. 115.

k vytvoření národní armády schopné ubránit zemi proti francouzským nárokům. Fajṣalovi se ovšem dočasně podařilo radikalizaci kongresu rozhořčeného ústupky Francouzům zastavit tím, že 4. prosince 1919 (zatímco stále ve Francii jednal s Clemenceauem) byl vyslyšen jeho návrh na dočasné přerušení zasedání.[244]

Radikálové nicméně již fakticky zahájili aktivní odpor proti Francii formou podpory řady lokálních povstání v pohraničních oblastech mezi zónami OETA–West a OETA–East, resp. přímo uvnitř Francouzi okupované zóny OETA–West.[245] Z těchto ozbrojených projevů odporu bylo nejvýznamnější povstání ᶜalawitského šejcha Ṣāliḥa al-ᶜAlīho v severozápadní Sýrii,[246] a v říjnu 1919 v sousední oblasti mezi Antákií a Aleppem vypuknuté povstání 'Ibrāhīma Hanānū, jenž svou činnost koordinoval s tureckými povstalci působícími na jihovýchodě Anatolie.[247]

Nedatovaná fotografie (přelom 1919/1920?) zachycující setkání protifrancouzských povstalců: 2. zprava šejch Ṣāliḥ al-ᶜAlī, 3. zprava Saᶜdullāh al-Džābirī, 4. zprava Jūsuf al-ᶜAẓma, 2. zleva 'Ibrāhīm Hanānū
(Zdroj: webové stránky www.tirejafrin.com; fotografie zřejmě pochází z archívu města Kırıkhan, ar. Qiriqchān قرقخان, které leží v Alexandrettském sandžaku)[248]

---

[244] Longrigg, *c.d.*, s. 95; Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1918–1920*, s. 248; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-ᶜahdu 'l-fajṣalī*, s. 122.

[245] K těmto povstáním viz např. Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1918–1920*, s. 241–242 a al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-ᶜahdu 'l-fajṣalī*, s. 166–170.

[246] K aktivitám povstalců vedených šejchem Ṣāliḥem al-ᶜAlīm v roce 1919 viz např. Longrigg, *c.d.*, s. 80, pozn. 1.

[247] Podrobněji k povstání 'Ibrāhīma Hanānū viz např. Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 132–133 a 135–142, který uvádí důkazy toho, že povstalci byli daleko více spojeni s kemalistickým než arabským národním hnutím.

[248] http://www.tirejafrin.com/moujahad.htm, staženo 27.03.2008.

K protifrancouzské činnosti syrští nacionalisté navíc sami přispívali sabotážemi na strategické železnici spojující Aleppo s uzlem Rajjāq v údolí al-Biqā^{c}, sloužící k přepravě francouzských posil do Kilíkie, a dalšími odbojovými akcemi. Navíc nad řadou oblastí venkova fakticky administrativa zóny OETA–East ztratila kontrolu a rozšířil se v nich banditizmus, kombinovaný s „vlastenecky" motivovanými loupeživými výpady do oblastí pod francouzskou a britskou správou.[249]

Na přelomu let 1919 a 1920 došlo k dalším posunům na politické mapě zóny OETA–East. Vojenský správce (*de facto* premiér) Riḍā Paša ar-Rikābī, jenž byl stoupencem umírněné kompromisní politiky, podal 22. listopadu 1919 demisi, kterou však emír Zajd nepřijal a požádal ho o setrvání ve funkci. Zakrátko (10. prosince 1919) však emír Zajd musel ustoupit tlaku radikálů znepokojených francouzským obsazováním údolí al-Biqā^{c} a ar-Rikābīho odvolat. Po krátkém období zmatků na konci roku 1919, kdy Zajd neúspěšně pověřoval vojenské velitele pokusy o sestavení vlády (rady ředitelů) pověřené úkolem obrany země, byl nucen vládu do svých rukou (zřejmě za stále stejného složení) nakrátko (a formálně) převzít přímo Fajṣal, který se do země vrátil počátkem ledna 1920.[250]

Fajṣal znepokojený radikalizací nálad domácího obyvatelstva podněcovaného Stranou nezávislosti a organizacemi zastřešovanými Národním výborem se pokusil přesvědčit politické a společenské elity o nevyhnutelnosti přijetí francouzského mandátu v duchu své dohody s Clemenceauem. Na 20. ledna 1920 svolal do svého paláce početné shromáždění, kterého se zúčastnili jak členové Syrského kongresu, tak i další významné osobnosti, a pokusil se jim vysvětlit bezvýchodnost své pozice poté, co ztratil podporu Britů. Po krátkém dvoudenním váhání nacionalisté jeho argumenty odmítli, čímž se Fajṣal dostal do velmi složité pozice.[251]

Aby dal radikálům najevo, že na jejich nereálné požadavky neústupnosti vůči Francii i za cenu ozbrojeného konfliktu nehodlá přistoupit, jmenoval koncem ledna 1920 Fajṣal novou vládu (radu ředitelů), do jejíhož čela postavil emíra Zajda. Ředitelem (*de facto* ministrem) obrany v ní jmenoval kompromisům nakloněného Riḍu Pašu ar-Rikābīho, čímž se snažil přispět k uklidnění Francouzů.[252] Kromě toho vynaložil veškeré možné úsilí k uklidnění povstaleckých aktivit v pohraničních oblastech mezi zónami OETA–West a OETA–East, což se mu v průběhu února 1920 poměrně dařilo. Umírnění představitelé syrských elit, kteří podporovali Fajṣala a byli ochotni hledat způsoby dohody s Francouzi, si navíc v lednu 1920 založili vlastní organizaci nazvanou Syrská vlastenecká strana (ar. al-Ḥizbu 'l-waṭanī 's-sūrī الحزب الوطني السوري). Její členové však byli radikály záhy obviněni z oportunizmu a poddajnosti jakékoli autoritě, a proto nenalezli mezi obyvateli větší podporu.[253]

Kromě „oficiálních" struktur vytvářených na tradiční bázi notáblů, tj. společenských elit, se mohly díky uvolněným poměrům začít projevovat i modernější formy organizace společnosti. Jejich významným projevem bylo koncem roku 1919 vytvoření Nejvyššího národního výboru (ar. al-Ladžna 'l-waṭanīja 'l-^{c}uljā اللجنة الوطنية العليا) v Damašku pod vedením šejcha Kāmila al-Qaṣṣāba. Výbor mj. podporoval zakládání místních organizací (národních výborů) po celé Velké Sýrii za účelem ozbrojené obrany proti cizí (tj. zejména francouzské) agresi. Vytváření společenských struktur „zdola", ať již na bázi světských, nacionalistických či více nábožensky zaměřených principů, představovalo zcela nový prvek v syrské

[249] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 80–81; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 64; Longrigg, *c.d.*, s. 95–97, který uvádí podrobný výčet partyzánských aktivit (velko)syrských povstalců.

[250] Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1918–1920*, s. 248–249; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-^{c}ahdu 'l-fajṣalī*, s. 123–124.

[251] Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1918–1920*, s. 258–262; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-^{c}ahdu 'l-fajṣalī*, s. 127–129.

[252] Složení vlády viz al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-^{c}ahdu 'l-fajṣalī*, s. 130–131.

[253] Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1918–1920*, s. 262–263; ar-Rīmāwī, *Al-ḥukmu 'l-ḥizbī fī Sūrījā 'ajjāma 'l-^{c}ahdi 'l-fajṣalī 1918–1920*, s. 178–182.

společnosti, jejíž pasivní masy byly tradičně ovládány úzkou skupinou elit, a odráželo počátek hlubokých strukturálních změn, k nimž v průběhu 20. století došlo.[254]

Ať hledal Fajṣal kompromis mezi arabskými nacionalisty a francouzskými kolonialisty sebeusilovněji, jeho pokus byl už z podstaty marný. Navíc se Fajṣal nacházel v situaci, kdy ho kvůli svým vyšším zájmům odepsali Britové a kvůli jeho ochotě slevit z požadavků na úplnou arabskou nezávislost tvrdě kritizoval jeho formální nadřízený *šarífʿ* Ḥusajn II., který byl zároveň jeho vlastním otcem, samozvaným králem všech Arabů a faktickým králem Hidžázu. Francouzi vedeni neústupným vysokým komisařem Gouraudem nejen vytrvale odmítali stáhnout své jednotky z údolí al-Biqāʿ, ale dokonce se dožadovali předání strategické železnice vedoucí z něj až do Aleppa, aby mohli účinněji přesunovat své jednotky do Kilíkie, kde sílil odpor tureckých nacionalistů.

Za této situace se v polovině února 1920 sešli v Londýně zástupci Velké Británie, Francie a Itálie, aby se dohodli na další budoucnosti Osmanské říše. Jakkoli jejich hlavním cílem bylo dohodnout strategii boje proti tureckému (kemalistickému) národně-osvobozeneckému hnutí, došlo i na otázku dalšího uspořádání v oblasti Velké Sýrie. V tomto směru byla zásadní dohoda mezi Velkou Británií a Francií o bližším vymezení hranic mezi jejich zájmovými sférami rámcově stanovenými Sykes–Picotovou dohodou. Francouzům se sice podařilo odolat britským, resp. jejich prostřednictvím prosazovaným sionistickým nárokům na oblast jižně od řeky Lítání, ale museli ustoupit v otázce kontroly údolí řeky Jarmúk a jím procházející železnice z Darʿā do Hajfy. Otázka přičlenění Golanských výšin vč. oblasti kolem města Qunajtra (ar. al-Qunajṭira القنيطرة) ležícího v zóně OETA–East k Palestině, resp. zóně OETA–South, která souvisela s požadavky sionistů na kontrolu všech přítoků Jordánu, však zůstala nadále nevyřešena.[255]

Fajṣal, který na jednání konference nebyl přizván, dal najevo, že výsledky jednání „o nás bez nás" neuznává. Stejně jako už daleko dříve u arabských radikálů, nyní i něj převládlo přesvědčení, že kroky prováděné Brity a Francouzi, jakkoli je tito neustále označovali za „dočasné" do rozhodnutí mírové konference o dalším osudu Osmanské říše, směřují k faktické likvidaci nezávislosti *šarífovské* administrativy a úplnému podrobení celé Velké Sýrie. V tomto hodnocení ho utvrdila i trvající neústupnost Francie podpořená výměnou premiéra Clemenceaua za Milleranda. Fajṣal se sice ještě nevzdal naděje na dosažení nějaké formy uspojivého řešení sporů s Francií a chtěl odjet na další jednání do Evropy, ale rozhodl se nejdříve upevnit své postavení v zóně OETA–East, resp. jejím prostřednictvím v celé Velké Sýrii.[256]

Z iniciativy Fajṣala bylo proto náhle svoláno po zhruba tříměsíční přestávce další zasedání Syrského kongresu,[257] které představovalo určité vyvrcholení vývoje na počátku roku 1920, s ním souvisejícího bouřlivého kvasu v syrské společnosti a její rostoucí radikalizace. Jednání kongresu, na němž zcela převládli extremisté, pohybující se stejně jako většina politicky aktivní části syrské společnosti zcela mimo sféru reality, bylo zahájeno 6. března 1920 přečtením Fajṣalova projevu o významu nezávislosti země a důvodech jejího vyhlášení. Poté kongres přijal zásadní rezoluci, požadující uznání nezávislého syrského království „v přirozených hranicích od Sinaje k Tauru, od pouště k moři (tj. zahrnující všechny zóny OETA); bez protektorátu, mandátu či jiné formy vměšování", čímž odmítl např.

---

[254] Gombár, *Sýrie za vlády emíra Fajsala*, s. 71; Longrigg, *c.d.*, s. 95–96; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa ʾl-ʿahdu ʾl-fajṣalī*, s. 122; ar-Rīmāwī, *Al-ḥukmu ʾl-ḥizbī fī Sūrījā ʾajjāma ʾl-ʿahdi ʾl-fajṣalī 1918–1920*, s. 156–158.

[255] Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1918–1920*, s. 270–272.

[256] Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1918–1920*, s. 272–275.

[257] I když neproběhly volby a jeho složení se od přerušení činnosti počátkem prosince 1919 příliš nezměnilo, bývá tento Syrský kongres někdy označován jako „druhý".

Balfourovu deklaraci a potvrdil začlenění Palestiny do (Velké) Sýrie. Stát měl uplatňovat zásady decentralizace, v jejímž rámci měly být poskytnuty zvláštní záruky Libanonu.[258]

Hlavou tohoto „nezávislého" státu nazvaného Syrské království (ar. al-Mamlaka 's-sūrīja المملكة السورية) byl 8. března 1920 slavnostně vyhlášen král Fajṣal. Staronovým premiérem tohoto státu se stal Riḍā Paša ar-Rikābī, který vytvořil vládu složenou z osob pocházejících ze všech třech zón OETA, avšak již bez zástupců Iráku.[259] Nezávislost státu symbolizovalo i to, že vláda měla nově i ministra zahraničí. Kongres rovněž jmenoval výbor pověřený přípravou syrské ústavy, který po deseti týdnech vytvořil umírněný návrh vycházející z evropských vzorů.

Fajṣal sice „oficiálně" povýšil z emíra na krále, avšak jak on sám, tak i celá jeho země se ihned ocitli v mezinárodní izolaci, nehledě na to, že z hlediska své vlastní teritoriální definice tento stát nekontroloval většinu svého teritoria. Kromě toho s vyhlášením jeho nezávislosti nesouhlasil ani *šarif* Ḥusajn II., který chtěl vyčkat do uzavření mírové smlouvy s Osmanskou říší a měl výhrady ke štěpení arabského území na menší celky. V tomto směru pak lze vznik Syrského království interpretovat jako úspěch velkosyrského (jakkoli zároveň arabského) nacionalizmu a přijetí velkosyrské identity místním obyvatelstvem.

Likvidace Fajṣalova království a prosazení francouzského mandátu nad severní částí Velké Sýrie

Velká Británie i Francie rozhodnutí druhého Syrského kongresu pochopitelně odmítly. Nová francouzská vláda, vedená premiérem Millerandem, odmítla s Fajṣalem vůbec jednat s argumentem, že je obklopen extrémisty nepřátelsky naladěnými vůči Francii. Tímto krokem si Francouzi již připravili půdu k vojenskému řešení sporu s Fajṣalem, respektive syrskými arabskými nacionalisty obecně. Francie souběžně eskalovala situaci za pomoci svých spojenců (především libanonských maronitů), kteří 22. března 1920 na církevním sněmu v Ba'abdě (dnes předměstí Bejrútu) vyhlásili samostatný Velký Libanon (tj. Libanon v dnešních hranicích).[260]

Symbolickou tečku za urovnáním rozporů mezi Velkou Británií a Francií o „arabskou pozůstalost nemocného muže na Bosporu" udělala konference v San Remu, konaná v dubnu 1920. Výsledkem jednání byla konečná dohoda o rozdělení mandátů na Blízkém východě, uzavřená 25. dubna 1920, kterou měla ještě formálně schválit Společnost národů. Podle ní Francie získala pod svůj mandát větší, severní část Velké Sýrie (tj. dnešní Sýrii, Libanon a tureckou provincii Hatay) a Velká Británie menší, jižní část Velké Sýrie (tj. dnešní Palestinu/Izrael a Jordánsko), ale k tomu celý Irák. Francie dále obdržela 23,75 % podíl na mosulské ropě. Z formálního hlediska se jednalo o mandát typu A, udělený v souladu s článkem 22 Statutu Společnosti národů, což znamenalo, že mandátní mocnost měla teoreticky za povinnost připravovat svěřené území na získání nezávislosti (k tomu však došlo

---

[258] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 81; Gombár, *Sýrie za vlády emíra Fajsala*, s. 71; Antonius, *c.d.*, s. 304; Longrigg, *c.d.*, s. 97–99; Sorby (jr.), *Arabi, islám a výzvy modernej doby*, s. 143–145; Pipes, *c.d.*, s. 27; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 15; Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1918–1920*, s. 275–285; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-'ahdu 'l-fajṣalī*, s. 135–143; Sorby, *Arabský východ (1945–1958)*, s. 21.
Kromě vytvoření Syrského království kongres také na návrh iráckých důstojníků sloužících ve Fajṣalově administrativě vyhlásil úplnou nezávislost Iráku (tehdy již plně okupovaného Brity) a nabídl jeho trůn emíru 'Abdullāhovi, tj. Fajṣalovu bratrovi.

[259] Složení vlády viz Longrigg, *c.d.*, s. 98; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-'ahdu 'l-fajṣalī*, s. 144 a Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1918–1920*, s. 281.

[260] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 81; Antonius, *c.d.*, s. 304–305; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 63; Longrigg, *c.d.*, s. 99; Pipes, *c.d.*, s. 27–28; Sorby (jr.), *Arabi, islám a výzvy modernej doby*, s. 145; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 15–16; Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1918–1920*, s. 289–315.

pouze v jediném případě, a to v Iráku). Mandát navíc nevylučoval vytvoření na svěřeném území určité formy státní struktury. [261]

Dohoda mezi Velkou Británií a Francií podepsaná v San Remu vyvolala ve Velké Sýrii odmítavé bouřlivé reakce a vedla k prohloubení rozkolu mezi umírněnými nacionalisty ochotnými přistoupit na dohodu s Francií a neústupnými radikály. Pod tlakem masových demonstrací v Damašku padla 3. května 1920 kompromisům nakloněná vláda Riḍā Paši ar-Rikābīho a byla po kratším váhání Fajṣala nahrazena vládou národní obrany v čele s předsedou (druhého) Syrského kongresu Hāšimem al-'Atāsīm.[262] Toho ve funkci předsedy kongresu nahradil respektovaný islámský reformista Muḥammad Rašīd Riḍā محمد رشيد رضا, původem z okolí Tripolisu, ale poté dlouhodobě žijící v emigraci v Egyptě. Nová vláda sice odolala tlaku radikálů vyhlásit Francii válku, ale alespoň vyhlásila všeobecnou mobilizaci, která se ovšem v zemi již prakticky ponořené do chaosu nesetkala s velkým ohlasem.[263]

Prakticky jedinou příznivou okolností, která v prvních týdnech po vyhlášení Syrského království a uzavření dohody na konferenci v San Remu zabránila Francii v odstranění nepohodlného režimu v Damašku, byly prohlubující se potíže v Kilíkii a Anatolii, kde od přelomu let 1919 a 1920, kdy odešly poslední britské jednotky, čelila stále rostoucímu odporu tureckých nacionalických povstalců. Francouzi se museli s ostudou již 11. února 1920 stáhnout z (Kahraman)maraşe, který za jásotu místních Arménů teprve 29. října 1919 převzali od Britů.[264] Poté byli 11. dubna 1920 vytlačeni i z (Şanlı)urfy a jejich vojenská přítomnost v jihovýchodní Anatolii byla zredukována na okolí vzbouřeného (Gazi)antepu, který oblehli a v jehož okolí také již od ledna 1920 čelili tvrdým útokům tureckých povstalců.[265]

Francouzi pochopitelně zaznamenali, že ke zhoršování jejich pozic dochází i na severozápadě Velké Sýrie (zejména v severní části zóny OETA–West), kde se k povstání šejcha Ṣāliḥa al-ᶜAlīho v ᶜalawitských oblastech přidalo v říjnu 1919 povstání 'Ibrāhīma Hanānū, tentokrát v etnicky smíšených (převážně kurdských) zemědělských oblastech ležících na západ od Aleppa. Když se názory o možnostech spolupráce s kemalisty udržujícími kontakty s bolševiky na Kavkaze začaly objevovat i v řadách Fajṣalových stoupenců (např. v květnu 1920 z britského zajetí propuštěný náčelník štábu Jāsīn al-Hāšimī, který se vrátil do své funkce), jakkoli král sám byl proti, rozhodli se Francouzi zúčtování se vzpurnými arabskými nacionalisty dále neodkládat.

V létě 1920 mohli Francouzi využít příhodných okolností, protože dokončili soustřeďování svých koloniálních jednotek v Libanonu a 30. května 1920 uzavřeli dočasné

---

[261] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 81; Antonius, *c.d.*, s. 305–306 a 354–358; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 62; Hirszowicz, *c.d.*, s. 20–21; Gombár, *Sýrie za vlády emíra Fajsala*, s. 72; Longrigg, *c.d.*, s. 99; Sorby (jr.), *Arabi, islám a výzvy modernej doby*, s. 145–146; Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1918–1920*, s. 319–322; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-ᶜahdu 'l-fajṣalī*, s. 155–156; Sorby, *Arabský východ (1945–1958)*, s. 17 a 21.

[262] Složení vlády viz např. Longrigg, *c.d.*, s. 100; Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1918–1920*, s. 324 a al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-ᶜahdu 'l-fajṣalī*, s. 159.

[263] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 83; Gombár, *Sýrie za vlády emíra Fajsala*, s. 72; Longrigg, *c.d.*, s. 99–100; Sorby (jr.), *Arabi, islám a výzvy modernej doby*, s. 146; Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1918–1920*, s. 323–326; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-ᶜahdu 'l-fajṣalī*, s. 156–161.

[264] Impulzem k zahájení ozbrojeného odporu tureckých nacionalistů žijících ve městě a jeho okolí byl tzv. případ imáma Sütçü (v překladu mlékař), který 1. listopadu 1919, tj. pouhé dva dny po příchodu francouzských arménských jednotek, zastřelil jednoho arménského vojáka obtěžujícího turecké ženy. Následné snahy arménských vojáků o brutální pomstu (údajně např. uřízli uši a nos imámovu synovci) vyvolaly tvrdý odpor místních Turků, který vyvrcholil třítýdenními boji o město obklíčené místními tureckými povstalci podporovanými kemalisty. Vzhledem ke kruté zimě a nemožnosti dostat do oblasti posily nakonec francouzským jednotkám nezbylo než se státnout. S nimi odešli také zbylí Arméni. Imámovo jméno, který se v pozdější turecké nacionalistické historiografii stal spolu s následným úspěšným bojem o město určitou legendou, dnes nese místní univerzita.

[265] Longrigg, *c.d.*, s. 97.

příměří s kemalisty. Navíc po vyhlášení nezávislosti Iráku druhým Syrským kongresem a protikladném rozhodnutí konference v San Remu opustila řada iráckých důstojníků Fajṣalovu administrativu, resp. syrskou armádu, čímž ji silně oslabila. Tito důstojníci se přesunuli do Dajr az-Zawru s cílem odtud vyvolat protibritské povstání. Počátkem června 1920 došlo ke krvavému napadení britské posádky ve městě Tall ᶜAfar تل عفر (často psáno též dohromady jako Tallᶜafar تلعفر), ležícím cca 50 km západně od Mosulu, které provedli příslušníci místních beduínských kmenů, avšak za jasné podpory iráckých Fajṣalových důstojníků. Tato událost měla negativní vliv na vztahy Fajṣala s Brity, i když se od ní damašská vláda oficiálně distancovala.[266]

Dalším a možná rozhodujícím důvodem k likvidaci Fajṣalovy administrativy byla i situace v Libanonu, kde se 10. července 1920 tajně sešla administrativní rada a rozhodla se dokončit proces osamostatnění Libanonu, ovšem bez francouzské ochrany, a naopak ve spolupráci se Sýrií. Rada totiž na svém zasedání schválila velkou většinou nejen samostatnost (Velkého) Libanonu a vytvoření národní vlády, ale také vyhlásila neutralitu a zájem na uzavření hospodářské dohody se Sýrií. Když se poté část členů rady vydala do Damašku za Fajṣalem, Francouzi je na cestě ve městě Zaḥla v údolí al-Biqāᶜ pozatýkali a radu definitivně zrušili.[267]

Dne 14. července 1920 zaslal vysoký komisař Gouraud Fajṣalovi, který se přes Francouzi ovládaný Bejrút snažil odjet do Evropy na další jednání, velmi tvrdé ultimátum, na jehož přijetí mu poskytl čtyři dny. Ultimátum obsahovalo především požadavek přijetí mandátu. Mezi další body patřilo mj. zmenšení syrské armády, zrušení povinné vojenské služby, odstranění radikálních nacionalistů z administrativy a jejich potrestání, jakož i zavedení nové, Francouzi vydávané měny a předání Francii železnice z Aleppa do Rajjāqu, včetně práva umístit do důležitých stanic vlastní vojenské posádky. Pod tlakem postupující francouzské armády a na radu Britů Fajṣal, který v zemi kvůli počínajícímu neklidu v Damašku vyhlásil výjimečný stav, po čtyřdenním váhání 18. července 1920 ultimátum přijal.[268]

Přijetí ultimáta se setkalo s ostrou kritikou radikály ovládaného Syrského kongresu, který obvinil krále a vládu ze zbabělosti a trval na plné suverenitě země.[269] Král proto 19. července 1920 přistoupil k pozastavení jeho činnosti (na dva měsíce) a 20. července 1920 zahájil také demobilizaci syrské armády, která vzhledem ke své slabosti stejně nebyla schopna interventům čelit. V Damašku zavládla anarchie a vypukly lidové nepokoje zaměřené proti králi a jeho stoupencům, kteří byli označeni za zrádce. Násilnosti byly doprovázeny rabováním, které za cenu cca 200 obětí rázně potlačila Fajṣalova beduínská garda. V tuto chvíli, kdy Fajṣal nejen že nebyl ochoten a schopen bránit Sýrii před interventy, ale dokonce použil zbraně proti vlastnímu lidu, došlo z pohledu naprosté většiny Syřanů k definitivnímu zpochybnění hášimovských nároků na vládu nad touto částí arabského světa.[270]

---

[266] Podrobněji k napadení Tall ᶜAfaru a souvisejícímu dění v Iráku viz Přebinda, *c.d.*, s. 35, kde jsou uvedeny i další odkazy.

[267] Longrigg, *c.d.*, s. 102; Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1918–1920*, s. 360–361; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-ᶜahdu 'l-fajṣalī*, s. 164–165.

[268] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 83; Antonius, *c.d.*, s. 307–308; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 64; Tlas, *Fizičeskaja Sirija v XX veke*, s. 93–95; Gombár, *Sýrie za vlády emíra Fajsala*, s. 72; Longrigg, *c.d.*, s. 101; Sorby (jr.), *Arabi, islám a výzvy modernej doby*, s. 146–147; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 16–18; Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1918–1920*, s. 361–366; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-ᶜahdu 'l-fajṣalī*, s. 179–183; Sorby, *Arabský východ (1945–1958)*, s. 21.

[269] Největšími odpůrci přijetí ultimáta byli delegáti z Palestiny a Libanonu, kteří neměli co ztratit, protože jejich regiony již byly stejně Brity a Francouzi okupovány.

[270] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 83; Gombár, *Sýrie za vlády emíra Fajsala*, s. 72; Antonius, *c.d.*, s. 308; Longrigg, *c.d.*, s. 101–102; Sorby (jr.), *Arabi, islám a výzvy modernej doby*, s. 147; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 18 a 26–29; Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1918–1920*, s. 366–368;

Přes ústupky Fajṣala, které Gourauda samotného zřejmě překvapily, se však rozhodl odstranění nacionalistického a protifrancouzského režimu v Damašku za každou cenu dokončit. S argumentem, že Fajṣalovo přijetí ultimáta k němu dorazilo až po vypršení termínu (což se technicky vzhledem k povstalci poničeným telegrafním spojením mezi Damaškem a Bejrútem skutečně mohlo stát) předložil 22. července 1920 Fajṣalovi další, ještě hůře splnitelnější ultimátum, na jehož přijetí dostal čas do půlnoci 23. července 1920. Aniž by však čekal na jeho odpověď, rychle pokračoval v postupu na Damašek a během 23. července 1920 zaujal pozice již na východních svazích pohoří Antilibanon v lokalitě zvané Majsalūn ميسلون (cca 30 km západně od Damašku). Zřejmě se obával toho, že Fajṣal by ve víře v pozdější britskou pomoc mohl i toto ultimátum přijmout, avšak tentokrát král ultimátum večer 23. července 1920 odmítl s vysvětlením, že jeho přijetí by vedlo k občanské válce.[271]

Ozbrojený odpor radikálních nacionalistů, od nichž se však Fajṣal v posledních dnech své vlády distancoval, se zhroutil 24. července 1920 po drtivé porážce v nerovné bitvě u Majsalūnu. V boji padl mj. i ministr obrany Jūsuf al-ᶜAẓma يوسف العظمة, stojící v čele narychlo vytvořené převážně dobrovolnické armády, později heroizovaný ve státní syrské nacionalistické ideologii. Bitva u Majsalūnu byla prakticky jediným větším projevem syrské obrany proti francouzskému útoku, který kromě tažení na Damašek probíhal paralelně z Kilíkie jihovýchodním směrem na Aleppo, které bylo obsazeno již 23. července 1920 po menších srážkách v prostoru železničního uzlu al-Muslimīja المسلمية (cca 15 km severně od Aleppa) na Bagdádské dráze.[272]

Fajṣal se již 24. července 1920 večer přesunul i se svými nejbližšími stoupenci do městečka al-Kiswa الكسوة, ležícího cca 10 km jižně od Damašku na Hidžázské dráze, kde vyčkával na další postup Francouzů v naději, že by se s nimi nakonec přeci jen mohl dohodnout a zachovat si svůj trůn. Pro lepší pozici k jednání s Gouraudem narychlo 25. července 1920 ještě jmenoval novou vládu v čele s ᶜAlā'uddīnem ad-Durūbīm علاء الدين الدروبي, která byla pokládána za profrancouzskou, a následně se během noci z 25. na 26. července 1920 vrátil do svého paláce v Damašku.[273]

Po rozdrcení syrské armády u Majsalūnu vstoupil vítězný Gouraud v čele francouzských okupačních vojsk 25. července 1920 bez odporu do Damašku,[274] kde se následující den setkal s Fajṣalem, který se snažil udržet za každou cenu u moci. Gouraud však situaci vyhodnotil tak, že dal před spoluprácí s poraženým (a k lecčemu ochotným) Fajṣalem přednost vytvoření profrancouzské správy za pomoci místních damašských notáblů, kteří se již osvědčili svou loajalitou k (jakémukoli) režimu za časů Osmanské říše. Proto Fajṣal dostal 27. července 1920 ultimátum požadující, aby do 24 hodin opustil Damašek, resp. Francouzi nárokovanou severní část Velké Sýrie.[275]

---

al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-ᶜahdu 'l-fajṣalī*, s. 190–191.

[271] Longrigg, *c.d.*, s. 102–103; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 18–21; Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1918–1920*, s. 368–374; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-ᶜahdu 'l-fajṣalī*, s. 192–1951.

[272] Longrigg, *c.d.*, s. 102–104; Antonius, *c.d.*, s. 308; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 127–128; Sorby (jr.), *Arabi, islám a výzvy modernej doby*, s. 147–148; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 22–23; Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1918–1920*, s. 374–385; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-ᶜahdu 'l-fajṣalī*, s. 196–197.
Podrobněji k bitvě u Majsalūnu samotné viz např. článek Hindī, 'Iḥsān: *Maᶜrakat Majsalūn 24 tammūz 1920*, Tārīchu 'l-ᶜArab wa 'l-ᶜālam, 1984, č. 70, s. 76–83.

[273] Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 24; Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1918–1920*, s. 385–390; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-ᶜahdu 'l-fajṣalī*, s. 198–206 a Longrigg, *c.d.*, s. 103, poslední dva autoři uvádějí i přesné složení vlády.

[274] Podle některých arabských autorů Gouraud po vstupu do Damašku údajně nejprve navštívil hrobku středověkého muslimského státníka a vojevůdce bojujícího proti křižákům Ṣalāḥuddīna al-'Ajjūbīho صلاح الدين الأيوبي, která se nachází ve středu starého města, a pronesl v ní z pohledu muslimů silně provokativní výrok „Saladin, nous voici de retour!".

[275] Longrigg, *c.d.*, s. 103; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 24–25 a 30–32; Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1918–1920*, s. 390–392; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-ᶜahdu 'l-fajṣalī*, s. 206–210.

Následující den, tj. 28. července 1920, časně ráno Fajṣal a hrstka jeho věrných nasedli do zvláštního vlaku, který je odvezl do města Darᶜā, nacházejícího se poblíž (tehdy ještě přesně nevytyčeného) rozhraní mezi francouzským a britským mandátním územím, kde se zastavili v očekávání dalšího vývoje (možné britské podpory). V Darᶜā se Fajṣal a jeho stoupenci udrželi dva dny, ale pod hrozbou francouzských náletů na město a výzvách premiéra ad-Durūbīho, který nečekaně rychle obrátil celou svou loajalitu k vítězným Francouzům, museli opustit oblast spadající pod francouzský mandát. Do Damašku se Fajṣal již nikdy nepodíval.[276]

Fajṣalovi se v tento okamžik nabízely v podstatě dvě možnosti – buď pokračovat z Darᶜā ještě dále na jih do oblasti dnešního Jordánska, např. do města as-Salṭ, tehdejšího správního centra provincie (liwā') al-Balqā', tj. do oblasti jednoznačně spadající pod britský mandát a nebo z Darᶜā pokračovat vlakem na západ do Brity kontrolované Hajfy. Fajṣal a jeho věrní stoupenci zvolili druhou možnost, protože se rozhodli Velkou Sýrii zcela opustit a vydat se dále, povětšinou až do Evropy. Kdyby však Fajṣal dal přednost první variantě, s velkou pravděpodobností by mu Britové umožnili si uchovat nějakou formu (polosamostatné) vlády alespoň na území dnešního Jordánska tak, jak se to stalo v případě jeho bratra ᶜAbdullāha o několik měsíců později. Fajṣal, který právě přišel o své (velko)syrské království, ovšem o vládu nad bezvýznamnou, chudou a převážně pouštní oblastí moc nestál.[277]

Dokončení francouzské okupace celé severní části Velké Sýrie, které umožnila porážka arabských nacionalistů a vyhnání Fajṣala z Damašku, dovolilo v praxi plně uskutečnit rozdělení arabských provincií Osmanské říše mezi Velkou Británii a Francii podle litery Sykes–Picotovy dohody. Rok 1920 byl proto tehdejšími arabskými intelektuály nazván rokem katastrofy (ar. ᶜāmmu 'n-nakba عام النكبة).[278] Během 20. let se s postupným upřesňováním umělých hraničních linií na mapě Blízkého východu definitivně objevily hranice, jak je více méně známe dodnes, a to přes veškeré pozdější snahy o jejich změnu či odstranění.[279] Proto jsem pokládal za nutné pojednat o vývoji v období konce 1. světové války a těsně po jejím skončení tak podrobně.

---

[276] Longrigg, *c.d.*, s. 103; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 24–25; Antonius, *c.d.*, s. 309; Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1918–1920*, s. 392–393.

[277] Salibi, *The Modern History of Jordan*, s. 42.

Další osud většiny emigrantů byl velmi zajímavý, mnozí z nich později sehráli velmi důležité role v dějinách jednotlivých arabských zemí. Fajṣal sám se brzy stal králem Brity ovládaného Iráku, kde se obklopil jak svými věrnými důstojníky irácképo původu z okruhu organizace al-ᶜAhd, tak i některými syrskými emigranty, z nichž byli nejvýznamnějšími postavami Rustum Ḥajdar رستم حيدر a Sāṭiᶜ al-Ḥuṣrī ساطع الحصري.

Jelikož však Irák představoval pro obyvatele Velké Sýrie v jistém smyslu „zapadákov" a navíc se Fajṣal v očích mnoha radikálních nacionalistů zdiskreditoval svými ústupky Francouzům a Britům, odešla většina emigrantů nejprve do služeb Fajṣalova bratra ᶜAbdullāha, který si ze své základny v Zajordánsku činil nároky na celou Velkou Sýrii. Fakticky však byl zcela závislý na svých britských ochráncích, kteří ho brzy donutili vzdát se radikálních plánů a vyhnat ze svého okolí nacionalistické emigranty. Ti se proto v první polovině 20. let většinou přesunuli do Káhiry, odkud se věnovali pokračování odporu proti francouzské a britské okupaci Velké Sýrie (v naprosté většině pouze slovně) a především vzájemným sporům.

Podrobněji k dalšímu osudu Fajṣala a jeho stoupenců, kteří s ním odešli do Iráku, viz např. Přebinda, *c.d.*, s. 36–40.

[278] Antonius, *c.d.*, s. 312, jenž při psaní svého díla ve 30. letech stejně jako jeho současníci netušil, co Araby potká v roce 1948, který je s tímto názvem kvůli sionistické okupaci Palestiny spojován dnes.

[279] Prakticky jedinými významnými rozdíly mezi tehdejšími a dnešními hranicemi je oblast Alexandrettského sandžaku, která byla v roce 1939 připojena k Turecku, a hranice na Golanských výšinách, kde Izrael od roku 1967 okupuje část syrského území.

Henri Gauraud

Jūsuf al-ᶜAẓma

ᶜAlā'uddīn ad-Durūbī

(Zdroj: webové stránky www.syrianhistory.com)[280]

[280] http://www.syrianhistory.com/content/general-henri-gouraud-french-high-commissioner-syria-and-lebanon-who-defeated-faysal-july-19, http://www.syrianhistory.com/content/general-yusuf-al-azma-military-uniform-minister-war-syria a http://www.syrianhistory.com/content/alaa-al-din-pasha-al-droubi-last-prime-minister-appointed-faysal-july-1920, staženo 26.12.2008.

KAPITOLA 4

SÝRIE POD PŘÍMOU FRANCOUZSKOU VOJENSKOU SPRÁVOU A VELKÉ SYRSKÉ POVSTÁNÍ (1920–1927)

Stabilizace francouzské kontroly nad severní částí Velké Sýrie počátkem 20. let

Z pohledu mezinárodního práva se Velká Sýrie na samém počátku 20. let nacházela stále ve velmi nejasné, resp. složité situaci. Formálně se stále ještě jednalo o okupované území Osmanské říše, která se nároků na něj zřekla prostřednictvím svého nástupnického státu Turecka až Lausannskou smlouvou z 24. července 1923, i když s tím počítala už dřívější, avšak vzhledem k bouřlivému vnitropolitickému i mezinárodnímu vývoji nikdy neratifikovaná, Sèvreská smlouva z 10. srpna 1920. Na tomto území nadále fungovala okupační správa formou jednotlivých OETA, nad kterými měl stále teoretickou moc vrchní velitel generál Allenby. Syrské království v čele s Fajṣalem fakticky působící v zóně OETA–East, avšak deklarující svou teritoriální působnost na celou (i když přesně nedefinovanou) Velkou Sýrii, nebylo mezinárodně uznaným státem, jakkoli se opíralo o legitimitu rozhodnutí vlastních obyvatel, a nebylo bráno za partnera k jednání.[281]

Britsko-francouzská dohoda o rozdělení mandátů nad Blízkým východem, které bylo dosaženo na konferenci v San Remu 25. dubna 1920, totiž mohla získat legalitu až po jejím schválení ve Společnosti národů. Společný britsko-francouzský návrh mandátů byl Radě Společnosti národů předložen již 21. února 1921, avšak jeho projednávání bylo vzhledem k situaci v regionu a k americkým požadavkům na jasné zmínění politiky otevřených dveří v textu odloženo. Rada však zároveň rozhodla, že s účinností od 1. března 1921 se mandátní mocnosti mohou na svých příslušných územích chovat tak, jako by mandáty již byly platné. Ke schválení mandátu pro Sýrii a Libanon (přidělen Francii), jakož i dalších mandátů pro Palestinu a Irák (přiděleny Velké Británii), došlo teprve 24. července 1922.[282] Mandát pro Sýrii a Libanon navíc nabyl plnou účinnost až od 29. září 1923,[283] kdy bylo dokončeno vyřešení nároků a požadavků dalších zúčastněných zemí, zejména Turecka, Itálie a USA.[284]

Z hlediska stabilizace francouzské kontroly nad severní částí Velké Sýrie však důležitější než diplomatická jednání v Ženevě byla faktická situace v regionu, kde Francouze stále více znepokojoval rozmach národně-osvobozeneckého hnutí v etnicky tureckých částech Osmanské říše. Akce tureckých povstalců v Kilíkii a jihovýchodní Anatolii, které byly od počátku roku 1920 koordinovány s ústředím kemalistického hnutí v Ankaře, začaly ohrožovat samotnou přítomnost Francouzů v oblasti. Po sérii neúspěchů v jihovýchodní Anatolii v první polovině roku 1920 uzavřela Francie 30. května 1920 dočasné příměří s nacionalistickou vládou v Ankaře, o kterém již bylo pojednáno v souvislosti s jeho vazbou na Gouraudův útok na Damašek v červenci 1920. I když se příměří brzy zhroutilo, ve druhé polovině roku 1920 nepotkaly francouzské jednotky v jihovýchodní Anatolii a v Kilíkii žádné větší katastrofy,

---

[281] Longrigg, *c.d.*, s. 104–105.

[282] Tento údaj pochází z Longrigg, *c.d.*, s. 110. Některé jiné prameny uvádí jako datum nabytí účinnosti 29. září 1923.

Plný text mandátu je uveden v příloze č. 5 b) Mandát pro Sýrii a Libanon, udělený Společností národů Francii 24. července 1922.

Pro výklad o konkrétních bodech mandátu viz též al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-intidābu 'l-faransī*, s. 98–100.

[283] Některé prameny uvádějí dokonce až 13. července 1924.

[284] Longrigg, *c.d.*, s. 109–110. Podrobnější informace k fungování systému mandátů v rámci Společnosti národů (např. Stálé mandátní komise ad.) a k jeho aplikaci v Sýrii a Libanonu viz tamtéž, s. 110–113.

protože válečné štěstí se střídavě obracelo na obě strany. V únoru 1921 se Francouzům dokonce podařilo po dlouhém obléhání znovu převzít kontrolu nad (Gazi)antepem.

Vzhledem k nepříliš lákavé perspektivě dalších zdlouhavých a vyčerpávajících bojů podepsala Francie s kemalisty 9. března 1921 separátní mírovou, tzv. Kilíkijskou smlouvu. Její postup se však setkal s negativní reakcí dalších států bojujících proti tureckým revolucionářům, především Řecka, které bylo nepříliš ochotně podporované Velkou Británií, jakož i odmítavými reakcemi na domácí scéně v řadách stoupenců tvrdé koloniální politiky. Jelikož se smlouva setkala s odporem radikálů i na straně tureckých nacionalistů, nevstoupila nikdy v platnost a byla následována sérií bojů v Kilíkii v průběhu jara 1921, při kterých museli Francouzi opustit další opěrné body v horách a stahovat se směrem k pobřeží Středozemního moře. Jelikož měla Francie větší zájem na co nejrychlejším uzavření míru a vymezení turecko-syrských hranic, než na podpoře spojenců, vyslala do Ankary v létě 1921 v „neoficiální" kapacitě bývalého ministra zahraničí Franklin–Bouillona, který 20. října 1921 podepsal tzv. Ankarskou smlouvu. Tato smlouva vedla k separátnímu ukončení bojů mezi Turky a Francouzi v Kilíkii a jihovýchodní Anatolii.[285]

Po uzavření Ankarské smlouvy se francouzské jednotky, doprovázené tisíci křesťanských, zejména arménských uprchlíků na konci roku 1921 a v lednu 1922 stáhly ze zbylých částí Kilíkie a jihovýchodní Anatolie, které ještě drželi. Jelikož se jednalo o území, která spadala do široké definice Velké Sýrie (ležela jižně od pohoří Taurus), neobešel se tento krok bez protestů arabských a velkosyrských nacionalistů. Jimi přehlíženou skutečností ovšem bylo, že Fajṣalovo Syrské království oblasti na sever od Aleppa nikdy nekontrolovalo (nebyly součástí zóny OETA–East) a v praxi je vzhledem k jejich etnicky smíšenému, resp. převážně tureckému a kurdskému charakteru ani nikdy příliš výrazně nenárokovalo.[286]

Ankarská smlouva také zmiňovala Alexandrettský sandžak,[287] který byl připojen k Sýrii, resp. přesněji řečeno ke Státu Aleppo (viz následující podkapitola) s tím, že mu byla udělena autonomie a jeho správa se bude řídit tzv. zvláštním režimem, což poskytovalo Francouzům široký prostor k vlastním interpretacím. Praxe posléze ukázala, že Francouzi v Alexandrettském sandžaku umožnili v podstatě neomezenou aktivitu tureckých nacionalistů, jejíž vystupňování vedlo až k připojení oblasti k Turecku koncem 30. let.

Vyjednávání v létě 1921, vedoucí k podpisu Ankarské smlouvy, přineslo Francouzům ulehčení také v severozápadní části Velké Sýrie, kde se jim v průběhu roku 1921 postupně podařilo potlačit zbytky lokálního odporu. Kemalisté totiž již v průběhu vyjednávání zastavili materiální podporu syrským povstalcům, především 'Ibrāhīmovi Hanānū[288] a šejchovi Ṣāliḥu al-ᶜAlīmu. Tato povstání poté postupně na přelomu let 1921 a 1922 zmizela pod rostoucím tlakem Francouzů, disponujících uvolněnými jednotkami z Kilíkie, do ztracena. Hanānū sám již v červenci 1921 uprchl do Brity kontrolované části Velké Sýrie, kde byl zatčen a předán Francouzům. Po půlročním věznění s ním 15. března 1922 proběhl soud, na kterém vystoupil s působivou obhajobou. Tento soud ho k velkému překvapení osvobodil. Ṣāliḥ al-ᶜAlī,

---

[285] Longrigg, *c.d.*, s. 118–119; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 132.
K mezinárodně-politickým souvislostem francouzsko-tureckých jednání viz např. Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 100–105.
Problematice vymezení turecko-syrských hranic je věnována samostatná podkapitola Otázka severních hranic Sýrie v rámci Kapitoly 1.

[286] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 142–143; Tlas, *Fizičeskaja Sirija v XX veke*, s. 111–113; Bitterlin, *c.d.*, s. 118–119; Pipes, *c.d.*, s. 29.

[287] Problematice Alexandrettského sandžaku je věnována zvláštní podkapitola Otázka Alexandrettského sandžaku v rámci Kapitoly 6, kde jsou uvedeny podrobnosti.

[288] Na povstání měla kromě kemalistů silný vliv i ruská (bolševická) propaganda, která vyzývala k odstranění francouzského imperializmu. Paradoxně tak došlo k situaci, že povstání proti sobě svedlo na stejnou stranu Francouze, Brity a prohášimovské arabské nacionalisty, kteří se všichni obávali „turko-bolševických" plánů na ovládnutí severní Sýrie. Přesto však Hanānū obdržel i menší podporu od emíra ᶜAbdulláha.

odsouzený k smrti v nepřítomnosti již v roce 1920, se až do vydání amnestie v roce 1922 úspěšně skrýval v rodných horách.[289]

Podpis Ankarské smlouvy ovšem znamenal zlepšení turecko-francouzských vztahů jen na nezbytně nutnou míru. Kemalisté nepovažovali nově ustavenou hranici za definitivní, pouze ji chápali jako dobrý kompromis do doby, kdy dostatečně posílí na to, aby dosáhli její další revize (což se stalo v druhé polovině 30. let, jak uvidíme v případě Alexandrettského sandžaku i nároků na celou oblast Aleppa). V danou chvíli se pouze spokojili s udržováním nestability v pohraniční oblasti, což se projevovalo zejména značnou tolerancí k loupeživým nájezdům ozbrojených vesničanů, beduínů a v některých případech i partyzánských oddílů (v turečtině zvaných *çete*, z toho fr. a angl. pojmenování *tchétés* či *cheteh*, ar. psáno چه ته nebo تشه ته) přes v terénu ještě nevyznačenou hranici na území Státu Aleppo, které trvaly až do léta 1924.[290]

Po obsazení Dajr az-Zawru v červnu 1921 se Francouzům také postupně podařilo stabilizovat situaci na severovýchodě Sýrie. Tento zdlouhavý proces se potýkal nejen s nevyjasněnými hranicemi s Tureckem a Irákem, ale především s odporem místních beduínských kmenů, které opakovaně napadaly francouzské předsunuté posádky. Teprve v květnu 1922 se Francouzům podařilo převzít moc nad vesnicí al-Ḥasaka الحسكة (kurd. Hesîçe nebo Hesêçe), která se postupně na úkor tehdy větších, ale v pohraniční zóně s Tureckem se nacházejících měst, stala centrem svébytného regionu zvaného al-Džazíra (ar. al-Džazīra الجزيرة).[291] Ke kontrole pouštních oblastí, kde se beduíni odmítali podrobit jakékoli státní autoritě a vzdát se přepadávání usedlých oblastí, což bylo podstatným zdrojem jejich obživy, byly po vzoru francouzských jednotek v severní Africe vytvořeny zvláštní jednotky používající velbloudy, jakési velbloudí kavalérie (tzv. *méhariste*), kterým veleli francouzští důstojníci.[292]

Situace na jižních okrajích Francouzi ovládané severní části Velké Sýrie byla podstatně klidnější než v jejích severních částech. Bylo to způsobeno především tím, že „sousedy" Francouzů zde byli Britové, s nimiž se bylo možno podstatně snáze dohodnout než s kemalisty vedoucími národně-osvobozenecký boj a majícími značné územní ambice. Britové měli sami zájem na stabilizaci poměrů ve své vlastní části Velké Sýrie, o čemž bude stručně pojednáno v příslušné podkapitole na závěr této kapitoly. Bez vnější podpory byly aktivity povstalců na jih od Damašku, především v oblasti Hawránu a Drúzských hor, jejichž náznaky se projevily na podzim roku 1920, odsouzeny k rychlému zániku. Stejný osud potkal i pokus místních šíitů o vzpouru, který se objevil v oblasti Džabal ʿĀmil v roce 1922.[293]

Aktivity (velko)syrských emigrantů, jejichž většina se soustředila v tzv. Syrsko-palestinském kongresu (ar. al-Mu'atamaru 's-sūrī 'l-filasṭīnī المؤتمر السوري الفلسطيني),[294] nebyly pro Francouze fakticky nebezpečné, jakkoli jim působily určité potíže na mezinárodním poli. Kongres byl založen v srpnu 1921 v Ženevě (sídlo Společnosti národů) ve snaze zkoordinovat činnost jednotlivých, především syrských a libanonských exilových skupin. Jeho hlavním

---

[289] Moubayed, *Steel & Silk*, s. 363-4 a 376; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-intidābu 'l-faransī*, s. 48–50 a 63–64; Longrigg, *c.d.*, s. 120–122, kde jsou blíže popsány i jednotlivé akce syrských povstalců v průběhu let 1920 a 1921.

[290] Longrigg, *c.d.*, s. 119–120.

[291] Oblast označovaná jako tzv. al-Džazīra (ar. ostrov, čímž je myšlena „pevnina" mezi řekami Eufratem a Tigridem) zahrnuje převážně rovinatá území dnešní Sýrie ležící na východ od Eufratu směrem k turecké a irácké hranici (řece Tigrid). Tradičně nebyla pokládána za součást Velké Sýrie, byla spojená spíše s dnešním Irákem, především oblastí Mosulu a (tureckým) Kurdistánem, zejména jeho centrem Diyarbakırem. Jednalo se o dříve velmi zaostalou oblast s převážně beduínským obyvatelstvem, která si žila vlastním životem v izolaci od všech center dění.

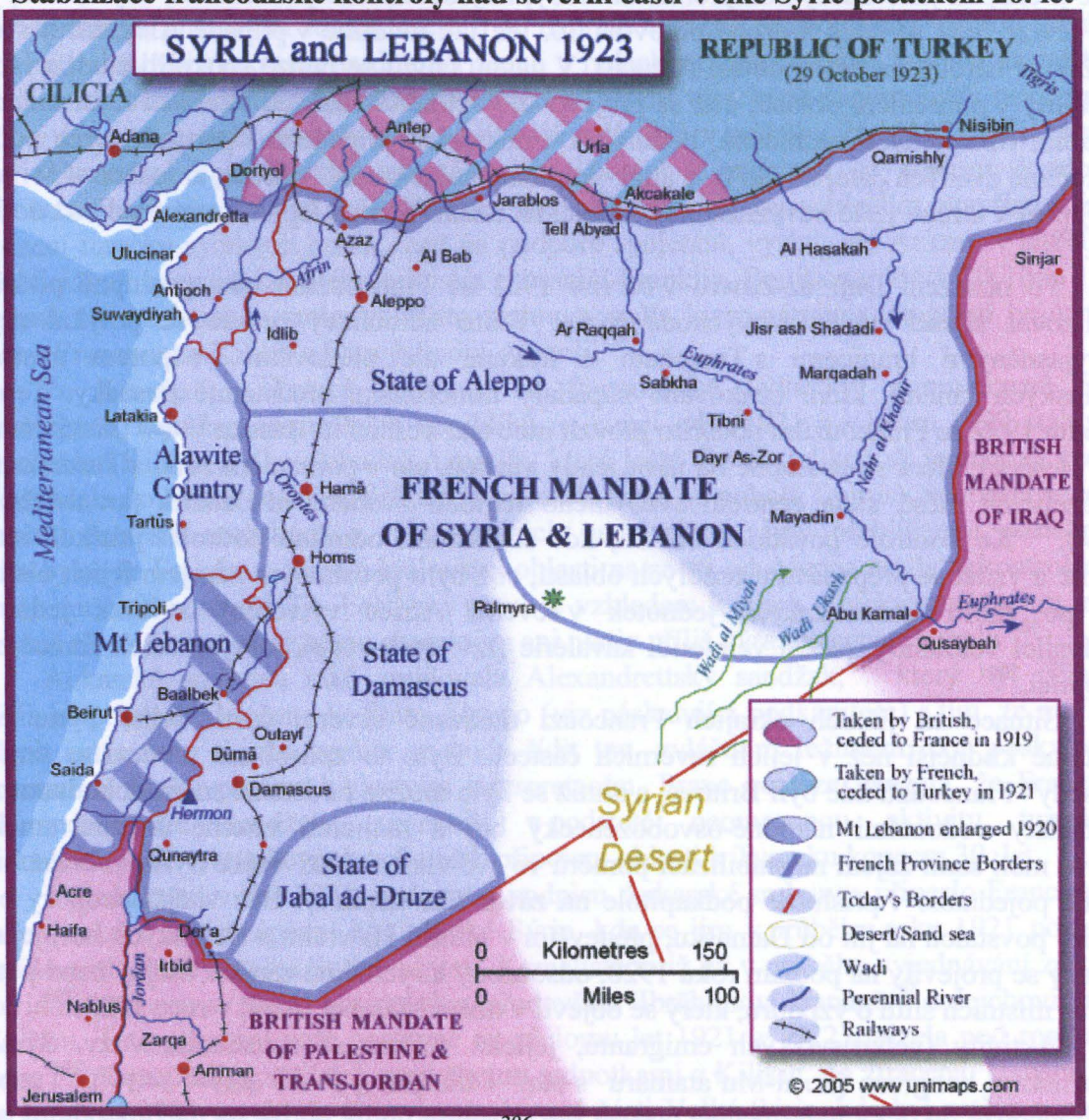
[292] Longrigg, *c.d.*, s. 120; Bitterlin, *c.d.*, s. 122.

[293] Longrigg, *c.d.*, s. 122–123.

[294] V české literatuře se lze též setkat s termínem Syrsko–palestinský výbor, který používal např. Durman.

orgánem byl výkonný výbor sídlící v Káhiře. Vzhledem k tomu, že se členové kongresu brzy rozhádali mezi sebou, zaměstnávala jeho činnost především francouzské zpravodajce, protože její vliv na situaci na mandátním území byl mizivý.[295]

Stabilizace francouzské kontroly nad severní částí Velké Sýrie počátkem 20. let

(Zdroj: webové stránky www.unimaps.com)[296]

Administrativní systém a změny v severní části Velké Sýrie prováděné Francouzi v první polovině 20. let

Z hlediska struktury stál v čele francouzské správy v severní části Velké Sýrie jeden vysoký komisař sídlící v Bejrútu (do Damašku pouze občas zajížděl). V Bejrútu také sídlila většina řídících orgánů různých institucí a úřadů, který neefektivní a přebujelý francouzský byrokratický systém v krátké době vytvořil. Jednalo se např. o generální sekretariát a jeho tiskové, personální, archivní ad. oddělení, které byly spolu s policií a rozvědkou přímo

[295] Longrigg, *c.d.*, s. 143; Pipes, *c.d.*, s. 53.
Podrobněji k činnosti Syrsko–palestinského kongresu, k jeho postupnému rozštěpení a konfliktům mezi jeho jednotlivými členy viz např. Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 265–290.

[296] http://unimaps.com/syria-leb1923/index.html, staženo 28.12.2008.

podřízeny vysokému komisaři, a dále o oddělené úřady zodpovídající za finance, spravedlnost, veřejné práce, vzdělání, cla, zemědělství, zdravotnictví, poštu a telegrafní spojení ad. záležitosti. Vysoký komisař, který měl ve své gesci vztahy mandátem svěřené oblasti se zahraničím, se za svou činnost zodpovídal francouzskému ministerstvu zahraničních věcí.[297]

Vlastní aparát mandátní správy byl postaven především na Francouzích, kteří drželi všechny důležité vyšší pozice. Zejména v prvních letech po obsazení severní části Velké Sýrie přicházela většina francouzských důstojníků i civilních úředníků do této oblasti s předchozí zkušeností v Maroku, které však bylo na podstatně nižší civilizační úrovni. Služba v Levantě navíc byla mezi Francouzi ve srovnání s vysláním do jiných kolonií velmi nepopulární, protože se vzhledem k pasivnímu či občas i přímo aktivnímu odporu domorodého obyvatelstva jednalo o poměrně těžkou práci. Důsledkem bylo to, že v oblasti působili mnohdy velmi nekvalitní a arogantní vojáci a úředníci, ke všemu ještě občas i silně zkorumpovaní.[298]

Udržení okupační moci zajišťovala francouzská armáda, která se oficiálně nazývala levantská armáda (fr. armée du Levant). Zpočátku se jednalo čistě o francouzská okupační vojska (v síle cca 50 000 mužů v roce 1921, postupně zredukovaná na menší počty, např. 15 000 mužů v roce 1925), která se skládala z několika složek. Jednalo se zejména o nechvalně proslulou žoldnéřskou pěchotu (fr. *tirailleurs*) a jezdectvo, jejichž příslušníci pocházeli většinou z francouzské severní a subsaharské Afriky (Senegalci, Maročané, Alžířané, Tunisané, Madagaskařané atd.), a dále o Cizineckou legii (fr. Légion étrangère), jednotky koloniální pěchoty tvořené Francouzi a Senegalci a další specializované složky (dělostřelectvo, letectvo atd.). Příslušníci francouzských jednotek původem z černé Afriky, především ze Senegalu, byly mezi obyvateli Velké Sýrie pro svou častou brutalitu silně nenávidění, i když jistou roli hrál nepochybně i rasový podtext.[299]

Francouzi však záhy začali vytvářet i pomocné jednotky z místních zdrojů. Tyto jednotky se zpočátku (ve 20. letech) nazývaly „pomocné" (fr. troupes supplétives, ar. al-quwātu ʾl-musāʿida القوات المساعدة) či též Syrská legie (fr. Légion syrienne),[300] ale ve druhé polovině 20. let byly reorganizovány do tzv. zvláštních jednotek (fr. troupes spéciales du Levant, ar. al-quwātu ʾl-chāṣṣa القوات الخاصة). Zvláštní jednotky, pověřené pomocí francouzským silám při zajišťování vnitřní bezpečnosti (*de facto* šlo obdobu četnictva) a řízené francouzskými důstojníky, byly cíleně formovány z etno-konfesionálních menšin, zejména ʿalawitů, drúzů, Čerkesů a Arménů, případně též beduínů, což zajišťovalo jejich větší loajalitu.[301]

Po získání moci nad celou severní částí Velké Sýrie v červenci 1920 se Francouzi v předchozí podkapitole zmíněnými právními aspekty příliš nezabývali. Již na přelomu srpna

---

[297] Longrigg, *c.d.*, s. 114–115.

[298] Podrobněji viz Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 100–106, kde je uvedena řada konkrétních jmen a příkladů.

[299] Longrigg, *c.d.*, s. 137.

[300] Jednotky vznikly kolem roku 1920 oddělením z Orientální legie (Légion d'Orient), což byly etnicky arménské jednotky určené k nasazení v Kilíkii. Viz též pozn. 198 a s ní související hlavní text.

[301] Tyto jednotky byly vždy přísně oddělené od policie. V roce 1924 měly cca 7 000 příslušníků, v roce 1935 dosáhly počtu už cca 12 000 příslušníků.
Podrobněji k otázce tzv. zvláštních jednotek viz např. Bitterlin, c.d., s. 132–134; Longrigg, *c.d.*, s. 137–138 a 268–271. Nejpodrobnější informace k jejich formování přináší článek Mizrahi, *Armée, état et nation au moyen-orient. La naissance des troupes spéciales du Levant à l'époque du mandat français, Syrie, 1919-1930*, který je k dispozici i na webové stránce http://www.cairn.info/article.php?ID_REVUE=GMCC&ID_NUMPUBLIE=GMCC_207&ID_ARTICLE=GMCC_207_0107.

a září 1920 zrušili jak okupační zónu OETA–West, tak jimi nikdy neuznané Syrské království (formálně zónu OETA–East), jehož král Fajṣal se již nacházel v emigraci, a provedli rozsáhlou reorganizaci, která byla následována dalšími úpravami v průběhu první poloviny 20. let. Jejich prvním důležitým opatřením se stalo rozdělení severní části Velké Sýrie do několika pseudostátů. S těmito pseudostáty pak Francouzi často prováděli podivné machinace spočívají v různém slučování, rozdělování, přerozdělování, změnách administrativních struktur apod., přičemž se jednoznačně řídili principem „rozděl a panuj" a nikoli zájmy jejich obyvatel.

Namísto zrušených zón OETA–West a OETA–East (tj. Syrského království) zřídili Francouzi během několika dnů na přelomu srpna a září 1920 zpočátku čtyři formálně samostatné útvary nazvané dokonce státy, které však vzhledem k jejich reálné slabosti a neschopnosti samostatné existence budu dále označovat jako „pseudostáty".[302] Všechny tyto „státní" útvary dostaly svou zvláštní administrativní správu oddělenou od ostatních pseudostátů, vytvořených v severní části Velké Sýrie, a v jejich „hlavních městech" byly zřízeny pobočky francouzské mandátní administrativy (byrokratického aparátu vysokého komisaře). Některé měly v určitých obdobích vlastního guvernéra, kterého kontrolovali francouzští poradci, zbylé měly guvernéra rovnou francouzského.[303] Jednalo se o Stát Velký Libanon (ar. Dawlat lubnāni ʾl-kabīr دولة لبنان الكبير, fr. État du Grand-Liban),[304] Území ᶜalawitů (ar. Bilādu ʾl-ᶜalawīǰīn بلاد العلويين , fr. Territoire des Alaouites)[305], Stát Damašek (ar. Dawlat Dimašq دولة دمشق, fr. État de Damas) a Stát Aleppo (ar. Dawlat Ḥalab دولة حلب, fr. État d´Alep).[306]

Stát Velký Libanon s „hlavním městem" Bejrútem a v čele s francouzským guvernérem představoval jediný útvar, který navzdory četným pozdějším administrativním změnám přežil do dnešních dnů, navíc v hranicích, v nichž byl vytvořen. Velký Libanon byl zformován tak, že k převážně maronitskému Horskému (tj. malému) Libanonu byly připojeny sousední oblasti na jihu (Sidon, Tyr), východě (údolí al-Biqāᶜ) i severu (Tripolis), a také samotný Bejrút, čímž bylo do nového státu vloženo kukaččí vejce demograficky mnohem progresivnější sunnitské a zejména šíitské populace.[307] O dalším vývoji v něm bude pojednáno v příslušných samostatných podkapitolách navazujících na periodizaci použitou v této práci.

---

[302] Na celém území pod francouzskou kontrolou (severní část Velké Sýrie) žilo dohromady jenom kolem 2,5 mil. obyvatel, tudíž záměr dalšího rozdělení oblasti byl od počátku, s určitou výjimkou Libanonu, krajně nesmyslný, pokud nepovažujeme za ospravedlnitelnou zásadu „rozděl a panuj".
Arabští autoři obvykle pro „pseudostát" používají zdrobnělý výraz duwajla دويلة, tj. doslova „státeček".

[303] Francouzi pseudostátům dokonce vytvořili i státní symboly, viz např. Příloha č. 3 Přehled vlajek státních útvarů existujících na území dnešní Sýrie ve 20. století, kde jsou uvedeny jejich vlajky.
Podrobněji k organizaci místní administrativy v těchto pseudostátech viz např. Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 106–111, 144–145 a 148–151 a al-Ḥakīm, *Sūrīja wa ʾl-intidābu ʾl-faransī*, s. 41–84.

[304] Vlajka tohoto pseudostátu, kterou byla francouzská vlajka doplněná o zelený cedr ve středovém bílém sloupci, není uvedena v Příloze č. 3 Přehled vlajek státních útvarů existujících na území dnešní Sýrie ve 20. století, protože z územního hlediska se nacházel mimo současnou zbytkovou Sýrii. Tato vlajka byla používána až do získání skutečné samostatnosti Libanonu v roce 1943.

[305] Tento útvar byl následně nejméně dvakrát přejmenován – v červenci 1922 na Stát ᶜalawitů (ar. Dawlatu ʾl-ᶜalawīǰīn دولة العلويين nebo též ad-Dawla ʾl-ᶜalawīǰa الدولة العلوية, fr. État des Alaouites) a zřejmě 14. května 1930 na Vláda Latákie (ar. Ḥukūmatu ʾl-Lāḏiqīǰa حكومة اللاذقية, fr. Gouvernement de Lattaquié či Gouvernement indépendant de Lattaquié), někdy též označovaný jako Stát Latákia (ar. Dawlatu ʾl-Lāḏiqīǰa دولة اللاذقية, fr. Territoire de Lattaquié).
Tam, kde je to možné, používám v této práci to označení tohoto pseudostátu, které bylo užívano v příslušné době. V případech, kde se jedná o zmínku o tomto pseudostátu v obecnějším, časově konkrétně neurčeném smyslu, používám označení Stát ᶜalawitů, které je z hlediska francouzského systému zřejmě nejvýstižnější.

[306] Toto rozdělení do určité míry navazovalo na předchozí osmanský systém (vilájety Damašek a Aleppo, mutasarrifīja Horský Libanon).

[307] Antonius, *c.d.*, s. 370–371; Sorby, *Arabský východ (1945–1958)*, s. 31.
Fatální důsledky tohoto kroku pro vnitřní stabilitu Libanonu vidíme dodnes.

Pseudostát Území ᶜalawitů s „hlavním městem" v Latákii, který měl čistě francouzskou administrativu, zahrnoval území bývalého osmanského sandžaku Latákia a zbytkovou, tj. severní částí bývalého sandžaku Tripolis, jehož jižní část Francouzi připojili k Velkému Libanonu. Při vytváření Území ᶜalawitů spojili Francouzi horské oblasti, obývané převážně sektou ᶜalawitů, do jednoho útvaru spolu s nížinami u severní části východního pobřeží Středozemního moře, kde žilo velké množství sunnitů a také nezanedbatelný počet převážně ortodoxních křesťanů. Mezi ᶜalawity a sunnity přitom panovaly tradičně napjaté vztahy (sunnitští feudálové ovládali a vykořisťovali chudé a zaostalé ᶜalawitské rolníky).[308]

Nejvýznamnější událostí, ke které v tomto poměrně izolovaném pseudostátě v první polovině 20. let došlo, bylo zjevení se obtloustlého, negramotného a náctiletého „proroka", resp. v jeho vlastním vnímání přímo „boha"[309] Sulajmāna al-Muršida سليمان المرشد (nejprve koncem roku 1923 a poté znovu v létě 1925). Když se této zvláštní osobě podařilo kolem sebe shromáždit skupinu věrných následovníků z řad nevzdělané ᶜalawitské komunity, dostalo se mu po počátečních potížích s mandátní správou v pozdějších fázích i nepřímé francouzské podpory v souladu s jejich podporou všech možných forem separatizmu.[310]

Do Státu Damašek se stejnojmenným „hlavním městem", který se zhruba rozprostíral ve vnitrozemí na jižní polovině dnešní Sýrie, byla zahrnuta i města Homs a Hamá s okolím. Do jeho čela byl v prosinci 1920 jako guvernér postaven velký odpůrce vyhnaného krále Fajṣala Ḥaqqī al-ᶜAẓm حقي العظم. Ḥaqqī (Bej) al-ᶜAẓm totiž pocházel z tradiční damašské rodiny a v mládí sloužil sultánovi Abdülhamitovi II., jehož představy panosmanizmu a panislamizmu sdílel. Po mladotureckém převratu odešel do exilu v Káhiře, kde založil Osmanskou stranu administrativní decentralizace. Po skončení 1. světové války se vrátil do Sýrie, kde však tvrdě vystupoval proti Fajṣalovi s tvrzením, že „nechat si vládnout beduínem z Arabské pouště je urážkou Damašku a vítězstvím barbarství nad civilizací".[311]

V rámci Státu Aleppo se stejnojmenným „hlavním městem", který zhruba zahrnoval severní polovinu dnešní Sýrie, byla udělena silná autonomie nově zformovanému Alexandrettskému sandžaku, v němž žila početná turecká menšina. Zároveň byly ke Státu Aleppo formálně přičleněny málo osídlená oblasti severovýchodu dnešní Sýrie (jak samotná al-Džazíra, tak i oblasti kolem řeky Eufrat včetně města Dajr az-Zawr a pouští v jeho okolí). Guvernérem Státu Aleppo byl jmenován vysloužilý osmanský generál (měl 73 let) Kāmil Paša al-Qudsī كامل باشا القدسي.[312]

Následně na jaře 1921 Francouzi vytvořili na jihu Sýrie odtržením části Státu Damašek další útvar pojmenovaný Stát Drúzské hory (ar. Dawlat džabali ʿd-durūz دولة جبل الدروز, fr. État du Djebel druze),[313] jehož existence byla, podobně jako v případě

---

[308] Longrigg, *c.d.*, s. 123–125; Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 118–119.

[309] Sám se arabsky označoval jako ar-rabb الرب, tj. Pán/Bůh.

[310] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 580–581; Longrigg, *c.d.*, s. 122, 152 a 210.
K osobnosti Sulajmāna al-Muršida (1905 či 1907–1946) viz např. Moubayed, *Steel & Silk*, s. 296–297.

[311] Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 35–36; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa ʿl-intidābu ʿl-faransī*, s. 52–58.
Podrobněji k osobnosti Ḥaqqīho al-ᶜAẓma viz např. Moubayed, *Steel & Silk*, s. 184–186 a Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 148–150.

[312] Longrigg, *c.d.*, s. 123–126; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa ʿl-intidābu ʿl-faransī*, s. 47–52.

[313] Některé prameny uvádějí, že se tento útvar zpočátku krátce (1921–1922) jmenoval Autonomní území Suwajda (fr. Territoire autonome de Soueïda) podle svého správního centra Suwajda (ar. as-Suwajdá' السويداء). Jelikož k faktickému vyhlášení pseudostátu došlo až v průběhu roku 1922, je možné, že francouzská koloniální správa tento termín skutečně po určitou dobu používala, aniž by pseudostát reálně existoval.
V květnu 1930 byl zřejmě podobně jako v případě ᶜalawitského pseudostátu i drúzský pseudostát přejmenován, a to na Vláda Drúzských hor (ar. Ḥukūmat džabali ʿd-durūz حكومة جبل الدروز, fr. Gouvernement du Djebel druze či Gouvernement indépendant du Djebel druze), i když někdy byl i po roce 1930 nadále označován jako Stát Drúzské hory.
Tam, kde je to možné, používám v této práci to označení tohoto pseudostátu, které bylo užívano v příslušné

ᶜalawitského pseudostátu, odůvodněna potřebou zvláštní ochrany konfesionálních menšin. Drúzský pseudostát však vznikl na odlišném základě než všechny čtyři dříve zmíněné pseudostáty, protože byl postaven na smlouvě uzavřené mezi Francií a drúzskými stařešiny. Díky tomu získal větší míru autonomie, která odrážela tradiční drúzské hodnoty (nezávislost, kmenová hierarchie, právo nošení zbraně apod.).[314] Guvernérem pseudostátu si drúzové zvolili předáka nejvýznamnější rodiny al-'Aṭrašů Salīma Pašu al-'Aṭraše سليم باشا الأطرش. Kromě toho byly pod zvláštní francouzskou vojenskou kontrolu umístěny syrské beduínské kmeny kočující především na východě a severovýchodě země.[315]

Hranice těchto pseudostátů byly sice zdánlivě vytvořeny podle etno-konfesionálního klíče, ve skutečnosti však Francouzi nadělili svým stoupencům více, než by jim mělo připadnout. Stalo se tak na úkor sunnitských oblastí, čímž Francouzi sledovali cíl co nejvíce izolovat a poškodit arabské nacionalisty, soustředěné převážně ve čtyřech sunnitských městech. V přímém kontrastu s dřívějším osmanským systém, v němž sunnité představovali vládnoucí komunitu, najednou zůstali většinou pouze v pseudoútvarech Stát Damašek a Stát Aleppo, zatímco v ostatních útvarech se najednou stali menšinami (v Území ᶜalawitů jich bylo z celkového počtu obyvatel cca 30 %, ve Státě Velký Libanon cca 20 % a ve Státě Drúzské hory cca 2 %).[316]

Je rovněž třeba zdůraznit, že vnější hranice severní části Velké Sýrie nebyla v době vzniku těchto pseudostátů ještě přesně vymezena. Zatímco v případě Státu Velký Libanon a Státu Damašek (včetně z něj později oddělených území Státu Drúzské hory) se jednalo o hranici s britským mandátním územím v jižní části Velké Sýrie, která byla předběžně stanovena tzv. francouzsko-britskou (Leygues–Hardingovou) smlouvou z 23. prosince 1920, v případě Státu Aleppo byla situace postatně složitější. Stát Aleppo totiž hraničil nejen s britským mandátem v Iráku, ale především s Tureckem, resp. tehdy ještě formálně Osmanskou říší. V oblastech ležících na sever od Státu Aleppo probíhaly v době jeho vzniku těžké boje mezi francouzskými okupačními vojsky a tureckými kemalistickými povstalci. Stát tak vlastně na severu neměl ani rámcové hranice.[317]

Pseudostáty nebyly hospodářsky soběstačné, a proto museli Francouzi jejich provoz dotovat, i když se snažili co nejvíc prostředků vygenerovat z místních zdrojů. Náklady na fungování celého správního aparátu v čele s vysokým komisařem však byly pokrývány z francouzského státního rozpočtu. S účinností od 1. ledna 1921 se Francouzi pokusili zavést společný rozpočet pro všechny (tehdy čtyři) pseudostáty, do kterého měly plynout příjmy z tzv. záležitostí společného zájmu (ar. al-maṣāliḥu 'l-muštaraka المصالح المشتركة), jejichž největší část činila cla. Jelikož tento rozpočet měl vlastně sloužit k přerozdělování peněz, tj. v praxi k dotování všech pseudostátů, zatímco hlavní část příjmů z cel pocházela pouze oblastí spadajících do Státu Velký Libanon, postavili se Libanonci proti a vynutili si oddělený rozpočet. Vzhledem k tomu, že společná komise mezi Státem Velký Libanon a Syrskou federací se v roce 1923 nedokázala na rozdělení tzv. záležitostí společného zájmu dohodnout,

---

době. V případech, kde se jedná o zmínku o tomto pseudostátu v obecnějším, časově konkrétně neurčeném smyslu, používám označení Stát Drúzské hory, které je z hlediska francouzského systému zřejmě nejvýstižnější.

[314] Vyhlášení zvláštního, drúzy obývaného státního útvaru předcházela jednání zvláštního zmocněnce francouzského vysokého komisaře s drúzskými předáky, která probíhala od listopadu 1920 do března 1921 a byla zakončena podpisem separátní francouzsko-drúzské smlouvy 4. března 1921. Tato smlouva vytvořila z Drúzských hor samostatný „státní" útvar zcela oddělený od Státu Damašek (formálně od 1. května 1921) v čele s místním vládcem, výměnou za což se drúzové zavázali respektovat francouzský mandát, přijmout velké množství francouzských „poradců" a umožnit zřízení francouzské vojenské základny v jejich „hlavním městě" Suwajdě.

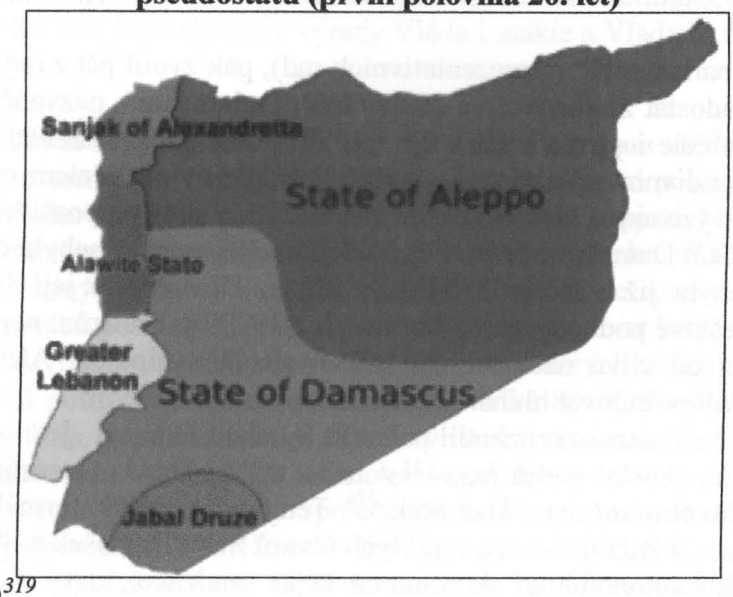
[315] Longrigg, *c.d.*, s. 126–127; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 84–85; Tlas, *Fizičeskaja Sirija v XX veke*, s. 102–104; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-intidābu 'l-faransī*, s. 61.

[316] Pipes, *c.d.*, s. 29.

[317] Problematice vymezení turecko-syrských hranic je věnována samostatná podkapitola Otázka severních hranic Sýrie v rámci Kapitoly 1.

vysoký komisař učinil vlastní rozhodnutí, kterým se příjmy dělily v poměru 47 % ku 53 %, což neuspokojilo žádnou stanu, i když Libanon dostal téměř polovinu.[318]

Rozdělení severní části Velké Sýrie (oblast pod francouzským mandátem) na pět pseudostátů (první polovina 20. let)

(Zdroj: Wikipedia)[319]
(Pozn: Alexandrettský sandžak byl autonomní součástí pseudostátu Stát Aleppo.)

Dne 28. června 1922, tj. krátce před schválením francouzských a britských mandátů nad zeměmi Blízkého východu Radou Společnosti národů, byla Francouzi vyhlášena Syrská federace (ar. al-Ittiḥādu ʾs-sūrī الاتحاد السوري, fr. Fédération syrienne), která však zahrnula jen Stát Damašek, Stát Aleppo a Stát ᶜalawitů. Mimo ni zůstal nejenom Stát Velký Libanon, ale také Stát Drúzské hory. Do čela Syrské federace byl dosazen ve funkci spojující posty hlavy státu a premiéra Ṣubḥī Barakāt صبحي بركات, bohatý etnický Turek pocházející z Antiochie, který ve svém městě sice zpočátku organizoval ozbrojené protifrancouzské aktivity ve spolupráci s dalšími syrskými povstáními, avšak po vyvrácení Syrského království v červenci 1920 zcela obrátil a začal intenzivně kolaborovat s Francouzi. Kromě této zrady na něm syrské arabské nacionalisty provokovalo i to, že ani pořádně neuměl arabsky.[320]

Syrská federace záhy dostala dokonce i jakýsi protoparlament nazvaný „federálním shromážděním" či Radou Syrské federace (ar. Madžlisu ʾl-ittiḥādi ʾs-sūrī مجلس الاتحاد السوري, fr. Conseil fédéral de Syrie), který byl zpočátku složen z 15 osob jmenovaných na období jednoho roku z řad členů tzv. direktorií (administrativních rad, tj. jakýchsi lokálních vlád) v pseudostátech Stát Damašek, Stát Aleppo a Stát ᶜalawitů (za každý pseudostát 5). Na prvním zasedání této instituce konaném v Aleppu koncem července 1922 byl do jejího čela zvolen také Ṣubḥī Barakāt.[321]

Po nahrazení rigidního Gourauda novým vysokým komisařem Maximem Weygandem (viz dále) bylo v dubnu 1923 umožněno ve třech pseudostátech tvořících Syrskou federaci uskutečnit masově bojkotované dvoustupňové volby, z nichž v listopadu 1923 vzešly tři

---

[318] Longrigg, *c.d.*, s. 133.
[319] http://en.wikipedia.org/wiki/File:Mandate_of_Syria.png, staženo 17.12.2008.
[320] Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 43; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 161–163; Longrigg, *c.d.*, s. 129; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa ʾl-intidābu ʾl-faransī*, s. 86–92.
Podrobněji k osobnosti Ṣubḥīho Barakāta viz např. Moubayed, *Steel & Silk*, s. 200–202.
[321] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 161–163; Longrigg, *c.d.*, s. 129; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa ʾl-intidābu ʾl-faransī*, s. 87–89, který uvádí i přesné složení této rady.

lokální parlamenty nazvané reprezentativní rada (ar. al-madžlisu ʾt-tamṯīlī[322] المجلس التمثيلي, fr. conseil représentatif).[323] Tyto rady, volené pouze na dva roky, však prakticky neměly žádná práva, příslušelo jim pouze jednat o záležitostech svěřeným jim francouzskými mandátními úřady. Početně byly velmi malé, např. Reprezentativní rada Státu Damašek měla jen 30 členů. V případě Státu ᶜalawitů navíc většina členů ani nebyla zvolena, ale přímo jmenována Francouzi.[324]

Každý z těchto „parlamentů" (reprezentativních rad), pak zvolil pět z řad svých členů, kteří měli příslušný pseudostát zastupovat ve „federálním parlamentu", nazvaném opět Rada syrské federace. V jejím čele i po volbách v říjnu 1923 zůstal Ṣubḥí Barakāt. Rada syrské federace představovala podivnou administrativní instituci, kde byl za účelem oslabení vlivu arabských nacionalistů významem nesrovnatelně menší Stát ᶜalawitů postaven na stejnou úroveň zastoupení jako Stát Damašek a Stát Aleppo. Její existence však nebyla dlouhá, neboť nesplnila svůj účel a byla již v lednu 1924 rozpuštěna. Důvodem k její likvidaci byla skutečnost, že se přes veškeré podvody ve volbách v říjnu 1923 Francouzům nepodařilo Radu Syrské federace vyčistit od vlivu nacionalistů, kteří v obavě z připojení Alexandrettského sandžaku k Turecku začali požadovat hlubší sjednocení zbytkové Sýrie.[325]

V prosinci 1924 se Francouzi rozhodli nahradit Syrskou federaci „jednotným" státem nazvaným Stát Sýrie (ar. Dawlat sūrīja دولة سورية nebo též ad-Dawla ʾs-sūrīja الدولة السورية, fr. État de Syrie), s hlavním městem Damašek.[326] Tento stát, který formálně vznikl až k 1. lednu 1925, se ovšem skládal pouze ze zaniklých útvarů Státu Damašek a Státu Aleppo (a v jeho rámci vyděleného autonomního Alexandrettského sandžaku, který si zachoval své zvláštní postavení). Nově vzniklý stát měl mít prezidenta voleného parlamentem, který měl jmenovat pětičlennou vládu. Parlament, který se zřejmě nazýval Reprezentativní rada Státu Sýrie, vznikl sloučením lokálních parlamentů zaniklých útvarů Stát Damašek a Stát Aleppo. V čele nového útvaru opět stanul v kumulované funkci prezidenta, premiéra[327] a předsedy parlamentu Ṣubḥī Barakāt.[328] Francouzský vysoký komisař (sídlící v Bejrútu) udržoval zastoupení v Damašku formou svého delegáta a na nižších úrovních i Aleppu, Dajr az-Zawru a Alexandrettě.[329]

---

[322] V některých arabských pracích se lze též setkat s rozšířenou variantou al-madžlisu ʾt-tamṯīlī wa ʾn-nijābī (المجلس التمثيلي و النيابي).

[323] Podrobněji k těmto volbám viz Khoury, Syria and the French Mandate, s. 161–171 a Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 44–45.
Ve Státu Velký Libanon byl tento 30-ti členný lokální parlament (Reprezentativní rada Státu Velký Libanon) zřízen již v březnu 1922, a to na základě principu konfesionalizmu, tj. přidělení kvót jednotlivým etno-konfesionálním komunitám. Ze 30 křesel připadlo 10 maronitům, 6 sunnitům, 6 šíitům (někdy se uvádí 7 sunnitům a 5 šíitům), 4 řecko-ortodoxním, 2 drúzům, 1 řecko-katolíkům a 1 pro ostatní menšiny. V dubnu 1922 proběhly volby do tohoto „parlamentu", které však muslimové bojkotovali. Předsedou reprezentativní rady byl zvolen maronita Ḥabīb Paša as-Saᶜd, který již působil v pozici hlavy obdobné instituce v časech osmanského autonomního Horského Libanonu.
Viz též Salibi, *The modern history of Lebanon*, s. 164–165.

[324] Longrigg, *c.d.*, s. 128–129.

[325] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 170–171; Bitterlin, *c.d.*, s. 131 a 141.
Výjimkou byli pouze poslanci z lokálního parlamentu ᶜalawitského pseudostátu, kteří požadovali zachování jeho samostatnosti a odmítali jeho začlenění do „sjednocené" Sýrie.

[326] Důvodem k tomuto kroku byla skutečnost, že poslanci lokálního parlamentu Státu ᶜalawitů v průběhu roku 1924 dvakrát odhlasovali vystoupení svého pseudostátu ze Syrské federace. Myšlenka jejího nahrazení Státem Sýrie se údajně zrodila již v červnu 1924 při návštěvě vysokého komisaře Weyganda v Latákii.

[327] Složení vlády viz Longrigg, *c.d.*, s. 151 a al-Ḥakīm, *Sūrīja wa ʾl-intidābu ʾl-faransī*, s. 103.

[328] Do funkce prezidenta byl Barakāt přímo jmenován ustavujícím dekretem Státu Sýrie s tím, že jeho funkční období mělo skončit 31. prosince 1927 (tj. po třech letech).

[329] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 85, 173 a 577–578; Longrigg, *c.d.*, s. 130–131; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa ʾl-intidābu ʾl-faransī*, s. 101–104.

Vznikem Státu Sýrie byla fakticky posílena nezávislost Státu ᶜalawitů, přičemž samostatnost Státu Velkého Libanonu i Státu Drúzských hor zůstala nedotčena. Vytvořením Státu Sýrie ustrnul vzhledem k neúspěchu záhy následujícího Velkého syrského povstání administrativní vývoj v Levantě až do roku 1936 v tomto absurdním stavu. Pouze v roce 1930 došlo k čistě kosmetické změně, kdy francouzská správa nahradila nacionalisty provokující názvy Stát ᶜalawitů a Stát Drúzské hory výrazy Vláda Latákie a Vláda Drúzských hor.

První roky Sýrie a Libanonu pod francouzskou vládou

Poměry v severní části Velké Sýrie zůstaly po celou první polovinu 20. let, tj. až do vypuknutí tzv. Velkého syrského povstání (viz dále) poměrně napjaté. Ozbrojený odpor proti okupaci nebyl, vzhledem k omezeným šancím obyvatel získat zbraně a další prostředky na vedení boje, příliš silný, zejména srovnáme-li jeho intenzitu se sousedním Tureckem, kde byly možnosti povstalců podstatně lepší. V prostředí Velké Sýrie se proto nesouhlas s poměry projevoval spíše v rovině politické, i když odboj nelze v některých fázích úplně ignorovat.

Hospodářská politika Francie v severní části Velké Sýrie se vyznačovala sledováním klasické koloniální linie, tj. prosazováním zájmů výlučně francouzských firem s cílem upevnit tak i politickou nadvládu. Teoretická ustanovení mandátní smlouvy, hovořící o rovných příležitostech pro všechny členské státy Společnosti národů, zůstala pouze na papíře. V praxi okupační úřady jednoznačně protěžovaly francouzské obchodníky a investory, kterým udělovaly lukrativní zakázky, jako např. koncese na dodávky elektřiny a provozování tramvajové dopravy v Damašku a Aleppu. Přístup nefrancouzských výrobků do severní části Velké Sýrie blokovaly vysoké celní poplatky, zatímco levné francouzské spotřební zboží likvidovalo řadu tradičních místních řemesel.[330]

Životní poměry ve většině oblastí pod francouzskou správou byly velmi špatné. K válečným škodám se připojily důsledky rozdělení dříve jednotného hospodářského prostoru, které se projevily zpřetrháním tradičních obchodních vazeb s Palestinou (jižní částí Velké Sýrie), Irákem a Tureckem. Novými hranicemi trpěli zejména aleppští obchodníci, zvyklí prodávat své textilní a jiné zboží do Mosulu a Anatolie. Počátkem 20. let se Francouzům podařilo prosadit do praxe měnovou reformu, která vedla k nahrazení staré osmanské měny kryté zlatem za papírové syrské liry, vydávané francouzskou Banque de Syrie et du Grand Liban, pevně vázané na inflační francouzský frank.[331]

Oporou francouzské moci v sunnitských částech Sýrie, kde se nešlo spolehnout na politiku protěžování konfesionálních skupin, se stali místní velkostatkáři (zejména tzv. feudálové-absentisté sídlící ve městech), kterým mandátní správa levně rozprodala státní půdu, a to i přes počáteční snahu o zavádění reforem a zlepšení životních podmínek rolníků.[332] Podporou velkostatkářů a likvidováním občin pod záminkou scelování pozemků tak Francie umožnila pokračování či dokonce prohlubování zaostalých a velmi krutých

---

[330] Podrobněji k francouzské hospodářské politice viz Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 119–124.

[331] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 119–120.
Situace v případě platidel používaných ve Velké Sýrii v období konce 1. světové války a krátce po ní byla poměrně chaotická, protože docházelo k souběhu používání několika různých měn. Nejprve byla v roce 1918 s postupem britských vojsk vytlačována osmanská lira na úkor egyptské libry, která byly vázána na britskou libru (šterlink). Tuto Brity ovládanou měnu se Francouzi od května 1920 snažili na jimi kontrolovaných územích nahradit novou syrskou měnou (tzv. syrsko-libanonskou lirou) vázanou na frank. Místní obchodníci však tuto měnu zpočátku odmítali používat, mj. též proto, že byla papírová a pochybovali o jejím dostatečném krytí zlatem. Navíc Fajṣalova administrativa na svém území nakrátko zavedla i vlastní měnu – dínár. Emisní banka se mezi lety 1920–1924 jmenovala Banque de Syrie, od roku 1924 pak Banque de Syrie et du Grand Liban.
Podrobněji k fiskálním a finančním záležitostem viz Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 63–64 a 114–119.

[332] Podrobněji k příčinám a průběhu francouzských pokusů o zlepšení postavení rolníků viz viz Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 86–91.

feudálních poměrů na venkově. Nechvalně proslulá byla situace zejména v okolí města Hamá, kde čtyři rodiny vlastnily celkem 92 vesnic. Naproti tomu bylo v Libanonu (jakož i v Brity ovládané v Palestině a Zajordánsku) postavení rolníků, kteří si mnohdy dokázali udržet nezávislost, podstatně lepší.[333]

Po vyhnání Fajṣala koncem července 1920 se Francouzi ve vzbouřeném a do chaosu ponořeném syrském vnitrozemí snažili dosáhnout zklidnění situace a zavedení alespoň částečného pořádku a stability tím, že využívali ochoty některých činitelů Fajṣalovy arabské administrativy ke spolupráci. Velkou službu jim v tomto směru poskytl premiér ad-Durūbī, z něhož se během několika dnů po jeho jmenování (25. července 1920) ukázal zdatný kolaborant. Ke zmírnění napětí bylo 3. srpna 1920 vydáno nařízení o povinném odevzdání zbraní, jejichž držení bylo tehdy mezi mužskými obyvateli běžné (jen Damašek měl za povinnost shromáždit a odevzdat 9 000 pušek).

Francouzi také Syřanům již 2. srpna 1920 uložili válečné reparace ve výši 200 000 zlatých syrských dínárů, které premiér ad-Durūbī nařídil rozdělit mezi jednotlivá města a oblasti Sýrie, resp. té části zóny OETA–East, která se ocitla pod francouzskou kontrolou (např. Damašek a Aleppo měly zaplatit stejnou sumu 40 000 každé). Za účelem vybrání sumy určené pro Hawrán se dokonce sám vydal vlakem do Dar^{c}ā, avšak po cestě byl 21. srpna 1920 ve stanici Chirbat Ghazzāla خربة غزالة (cca 15 km severně od Dar^{c}ā) přepaden a zabit místními povstalci, kteří se odmítali podřídit Francouzům. Ti se za čin pomstili zničením vzpurné vesnice.[334]

Džamīl al-'Ulšī
(Zdroj: webové stránky www.syrianhistory.com)[337]

Zabitého premiéra ad-Durūbīho nahradil ve funkci syrský arabský nacionalista Džamīl al-'Ulšī جميل الألشي, který byl ministrem obrany již v jeho vládě. Al-'Ulšī vytvořil dokonce 6. září 1920 i vlastní vládu,[335] která však existovala jen necelé tři měsíce do 30. listopadu 1920, kdy byl donucen pod tlakem nacionalistů, kteří ho obviňovali ze zrady, podat demisi. Bylo mu dáváno za vinu zejména to, že dopustil rozdělení severní části Velké Sýrie na pseudostáty a obrání Sýrie o ty části, které byly přidány k Horskému Libanonu, aby mohl vzniknout Stát Velký Libanon.[336] Mezitím se již postupně etablovala (výše popsaná) nová administrativní struktura vytvořená Francouzi, podle níž v čele pseudostátů stáli guvernéři (v případě Státu Damašek Ḥaqqī al-^{c}Aẓm). Funkce premiéra byla v tomto systému nadbytečná, nehledě na to, že se vztahovala k Syrskému království, které již zaniklo.

---

[333] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 51–52; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 91–92. Podrobněji ke stavu syrského venkova viz také Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 32, kde je uveden výčet nejmocnějších rodin v oblastech Damašku, Aleppa, Homsu a Hamá.

[334] Gombár, *Sýrie za vlády emíra Fajsala*, s. 72; Longrigg, *c.d.*, s. 104; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 32–33; Sulṭān, *Tārīch Sūrīja 1918–1920*, s. 390–391 a 404; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-intidābu 'l-faransī*, s. 14–16 a 33–37, který uvádí i přesné rozdělení reparací podle jednotlivých měst a mikroregionů v zóně OETA–East.

[335] Složení vlády viz al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-intidābu 'l-faransī*, s. 39.

[336] Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 34–35 a Moubayed, *Steel & Silk*, s. 345, k osobnosti Džamīla al-'Ulšīho viz tamtéž, s. 344–346.

[337] http://www.syrianhistory.com/content/prime-minister-jamil-al-ulshi-september-1920, staženo 02.01.2009.

Počátkem léta 1921 provedli (zřejmě šíitští) povstalci v okolí Qunajtry neúspěšný atentát na Gourauda doprovázeného Ḥaqqīm al-ᶜAẓmem. Jeden z útočníků se později ukryl v Drúzských horách u místního předáka Sulṭāna al-'Aṭraše سلطان الأطرش, který pocházel z vládnoucí rodiny al-'Aṭrašů[338] (poskytování ochrany uprchlíkům před zákonem patřilo mezi tradiční drúzské hodnoty). Ten k nelibosti Francouzů navíc vystoupil s požadavky na samostatnost Velké Sýrie a znovupřipojení Drúzských hor k Damašku. Francouzi v obavě před vznikající vzpourou v červenci 1922 proti Sulṭānovi al-'Aṭrašovi preventivně zakročili, letecky vybombardovali jeho dům a donutili ho uprchnout do Zajordánska. Tam mu však nebylo na nátlak Britů poskytnuto útočiště, a proto se v dubnu 1923 vrátil do Drúzských hor a krátce nato se v květnu 1923 vzdal. Nedlouho poté zemřel guvernér Státu Drúzské hory Salīm Paša al-'Aṭraš a jelikož se členové rodiny al-'Aṭrašů nebyli mezi sebou schopni dohodnout na jeho nástupci, byli nuceni na uvolněné místo guvernéra dočasně jmenovat hlavního francouzského „poradce" působícího v pseudostátě.[339]

V souvislosti s úspěšně probíhajícím vyjednáváním s kemalisty a navazujícím poklesem povstaleckých aktivit na severozápadě Velké Sýrie nabyl Gouraud nesprávný dojem, že se situace v zemi se již dostatečně uklidnila. Na znamení dobré vůle vyhlásil na podzim 1921 amnestii, která umožnila propuštění mnoha nacionalistických osobností z vězení a návrat dalších z exilu. Gouraudovo zhodnocení nálad mezi obyvatelstvem však bylo špatné, neboť nespokojenost s poměry přetrvávala a jen potřebovala záminku k projevení se.

ᶜ*Abdurraḥmān aš-Šahbandar*
(Zdroj: webové stránky www.syrianhistory.com)[343]

Ta se naskytla již v dubnu 1922, kdy v návaznosti na pobyt mezi (Velko)Syřany populárního amerického milionáře Cranea[340] vypukla v Damašku a následně i v dalších městech (např. v Bejrútu, Baᶜlbaku, Aleppu, Dajr az-Zawru, Homsu a Hamá) rozsáhlá vlna nepokojů. Francouzi se nejprve šíření nacionalistických nálad snažili zabránit uvězněním řady populárních vůdců v čele se známým radikálem a příznivcem Velké Británie ᶜAbdurraḥmānem aš-Šahbandarem[341] عبد الرحمن الشهبندر, a když toto opatření nevedlo k uklidnění situace, přistoupili ke krvavému potlačení protestů za cenu několika desítek obětí na životech.[342]

Velkým úkolem pro mandátní správu bylo zajistit nutnou péči pro křesťanské uprchlíky z Anatolie, z nichž největší vlna přišla v letech 1922 a 1923, kdy kemalističtí povstalci definitivně vyhnali cizí interventy a uhájili existenci alespoň zbytkového Turecka, jakožto nástupnického, avšak národního státu po multietnické a multikulturní Osmanské říši. Odhaduje se, že ke konci roku 1923 pobývalo v severní části Velké Sýrie cca 120 000

---

[338] K osobnosti Sulṭāna al-'Aṭraše viz např. Moubayed, *Steel & Silk*, s. 369–372.

[339] Longrigg, *c.d.*, s. 131–132; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-intidābu 'l-faransī*, s. 58–59.

[340] Crane byl všeobecně jakožto vůdčí osobnost zjišťovací King–Craneovy komise považován za sympatizanta s arabským národním hnutím.

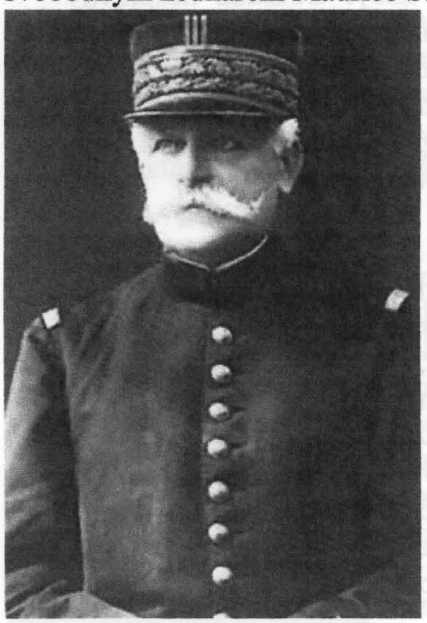
[341] Podrobněji k jeho osobnosti viz např. Moubayed, *Steel & Silk*, s. 327–330.

[342] Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 39–43; Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 120; Longrigg, *c.d.*, s. 147; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 151–152 a 154–159. K osobě aš-Šahbandara (1879–1940) viz např. Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 152–154; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 38–42 a Moubayed, *Steel & Silk*, s. 327–330.

[343] http://www.syrianhistory.com/content/dr-abd-al-rahman-shahbandar-prime-leader-nationalist-movement-1920s, staženo 02.01.2009.

křesťanských uprchlíků, z nichž ¾ byli Arméni a zbytek převážně Řekové. Pouze ⅓ se podařilo přesídlit mimo Velkou Sýrii, zbytek byl usídlen v různých částech francouzské mandátní oblasti, především ve městech (Aleppo, Damašek, Bejrút) a odlehlých regionech (al-Džazíra, údolí al-Biqāᶜ). Křesťanští uprchlíci se zpočátku setkali s velmi odmítavým přijetím většiny obyvatel Velké Sýrie, protože jejich přítomnost jen prohloubila už tak špatné životní podmínky, avšak u většinové muslimské populace nelze podceňovat ani náboženské motivy. Navíc řada příchozích, především z řad Arménů, byla velmi schopnými řemeslníky, kteří začali vytvářet nevítanou konkurenci starousedlíkům.[344]

V dubnu 1923 nahradil Gourauda v pozici vysokého komisaře další voják, generál Maxime Weygand. Ačkoliv byl také jako jeho předchůdce spojen s francouzskými klerikálními a pravicovými kruhy, dokázal svou umírněnou politikou, v rámci níž např. povolil provést volby do reprezentativních rad, přispět k částečnému uklidnění poměrů v severní části Velké Sýrie. Po roce a půl byl však v souvislosti s výsledkem voleb ve Francii v roce 1924, v nichž zvítězila levice, odvolán a nahrazen nekonformním generálem a svobodným zednářem Maurice Sarrailem, oblíbeným na této straně politického spektra.[345]

Maurice Sarrail
(Zdroj: webové stránky www.syrianhistory.com)[347]

Po příjezdu Sarraila do Bejrútu 2. ledna 1925 bylo z mandátní správy odstraněno mnoho jezuitských poradců, byl odvolán výjimečný stav platící po celou dobu od posledních dnů Fajṣalova království v červenci 1920, částečně uvolněna cenzura, vyhlášena amnestie a povoleno zakládaní politických stran. Stárnoucí generál, kterému už táhlo na sedmdesát, si svým ortodoxním laicizmem znepřátelil libanonské uniáty, jedinou reálnou oporu francouzské moci, avšak přízeň ostatních částí (velko)syrské společnosti, v níž platila úcta k náboženským hodnotám obecně, si nezískal.[346]

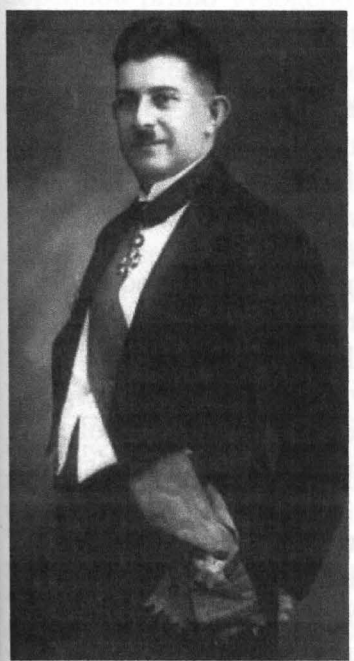
Již v lednu 1925 se Sarrail pustil do dalekosáhlých změn ve Státu Velký Libanon, které však skončily fiaskem. Nejprve odvolal francouzského guvernéra a oznámil reprezentativní radě, že jeho nástupcem by měl už být Libanonec. Už to samo o sobě vyvolalo znepokojení některých menších etno-konfesionálních komunit, kterým byl milejší cizinec než maronita, jehož zvolení se dalo očekávat.[348] Když se však rada 12. ledna 1925 sešla na mimořádném zasedání, aby z vysokým komisařem předem schválených kandidátů vybrala nového guvernéra, bylo jejím členům zabráněno v diskuzi o kandidátech a schůze byla násilně přerušena. Následující den vysoký komisař reprezentativní radu rozpustil a jmenoval nového francouzského guvernéra, který byl vzhledem k absenci rady vybaven i zákonodárnou pravomocí.

---

[344] Longrigg, *c.d.*, s. 138–139.
[345] Al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-intidābu 'l-faransī*, s. 105–106.
[346] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 120; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 174–177; Bitterlin, *c.d.*, s. 131 a 139; Longrigg, *c.d.*, s. 148–149; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-intidābu 'l-faransī*, s. 106–108.
[347] http://www.syrianhistory.com/content/general-maurice-sarail-french-high-commissioner-who-bombed-damascus-1925, staženo 02.01.2009.
[348] Podobný problém jsme již viděli v případě volby nástupce za zesnulého guvernéra Salīma Pašu al-'Aṭraše ve Státě Drúzské hory, kde se stařešinové také nebyli schopni shodnout na nikom jiném než „neutrálním" Francouzovi.

Na jaře 1925 se Sarrail pokusil prosadit reformu volebního systému (redukci z dvoustupňových voleb na přímé a především zrušení kvót podle principů konfesionalizmu, které jako liberál odsuzoval). Pro odpor prakticky celé libanonské společnosti musel od tohoto kroku ustoupit a vrátit se ke starému osvědčenému osmanskému systému, který přejali počátkem 20. let i Francouzi. V červnu 1925 se uskutečnily poměrně svobodné volby, z nichž vzešla nová reprezentativní rada, která do svého čela zvolila maronitu Mūsu Namūra موسى نمور a ve funkci potvrdila francouzského guvernéra.[349]

Syrští vlastenci v Damašku se v reakci na Sarrailovy přísliby uvolnění chopili příležitosti, jakkoliv byla omezená mantinely zachování francouzské moci, a už v únoru 1925 založili Lidovou stranu (Ḥizbu ʿš-šaʿb حزب الشعب). V jejím programu bylo především dosažení skutečné nezávislosti a jednoty v hranicích Velké Sýrie, demokratické a ústavní vlády a dalších různých cílů jako např. občanských svobod, zlepšení hospodářských a sociálních poměrů aj. Ve straně se soustředili především syrští arabští nacionalisté, ať již se jednalo o národně orientované feudály-absentisty, inteligenci nebo tradiční obchodní elity. Mezi její prominentní členy patřili např. již zmíněný ʿAbdurraḥmān aš-Šahbandar, a dále Fāris al-Chūrī فارس الخوري, Džamīl Mardam جميل مردم, Luṭfī al-Ḥaffār لطفي الحفار aj.[350] Určitá očekávání vlastenců byla také kladena do skutečnosti, že podle podmínek mandátu musela Francie do tří let od jeho nabytí platnosti, tj. do 29. září 1926 vytvořit všem pseudostátům jejich právní zakotvení (statut), tj. především základní zákon (ústavu) vymezující jejich charakter a principy fungování.[351]

Doutnající nespokojenost v syrské společnosti, umocňovaná špatnou hospodářskou situací, dostala se Sarrailovou liberalizací náhle možnost se projevit. Když se 8. dubna 1925 odvážil navštívit Damašek arabskými nacionalisty nenáviděný lord Balfour, podporující sionistickou expanzi v Palestině, vypukly ve městě velmi silné živelné nepokoje, které musely být krvavě potlačeny za pomoci armády. Stoupenci Lidové strany nevynechali ani žádnou příležitost kritizovat neoblíbenou administrativu Ṣubḥīho Barakāta, který ve své osobě kumuloval posty prezidenta i premiéra. Odpor vůči němu se ještě prohloubil, když se v dubnu 1925 stal na prvním zasedání Reprezentativní rady Státu Sýrie i předsedou parlamentu.[352]

Ṣubḥī Barakāt
(Zdroj: webové stránky www.syrianhistory.com)[353]

Velké syrské povstání (1925–1927)

Nezávisle na vývoji v Damašku (vznik Lidové strany atd.) vypuklo v červenci 1925 ve Státu Drúzské hory povstání, které brzy přerostlo svůj lokální rozměr a rozšířilo se do většiny severní části Velké Sýrie, díky čemuž se později dostalo

---

[349] Longrigg, *c.d.*, s. 149–151.

[350] Podrobněji ke zmiňovaným osobnostem viz např. Moubayed, *Steel & Silk*, s. 277–281 (al-Chūrī), s. 290–295 (Mardam) a s. 235–238 (al-Ḥaffār) a Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 157 (al-Chūrī) a s. 327–329 (al-Ḥaffār).

[351] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 120; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 177–184; Longrigg, *c.d.*, s. 148–151; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 45–49.

[352] Longrigg, *c.d.*, s. 151–152; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 48–49; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa ʾl-intidābu ʾl-faransī*, s. 109–110.

[353] http://www.syrianhistory.com/content/subhi-barakat-1883-1939-president-syrian-federal-council-included-state-damascus-alawite-mo-0, staženo 02.01.2009.

označení Velké syrské povstání (ar. aṯ-ṯawra ʿs-sūrīja ʿl-kubrā الثورة السورية الكبرى). Prvotní příčinou vzniku povstání byla arogance francouzských mandátních úřadů ignorujících práva drúzů na autonomní správu, kterou jim před pár lety sami přiznali. Stížnosti drúzských předáků opakovaně směřovaly až k francouzskému vysokému komisaři do Bejrútu. Sarrail jim nejenom nevyhověl, ale dokonce nechal několik vlivných drúzských šejchů, které nařídil lstí vylákat do Damašku pod záminkou vyslechnutí jejich požadavků, vsadit do vězení, aby tak uklidnil množící se nepokoje v Drúzských horách. Na tuto pohanu nemohli v duchu svých tradic drúzové, ač byli rozhádaní navzájem mezi sebou, odpovědět jinak než vzpourou proti francouzské zvůli.[354]

Během léta 1925 se původně místní drúzské povstání, jehož sílu zpočátku Francie podcenila, značně rozrostlo a nabylo širšího rozměru. Aktivity povstalců se brzy rozšířily z hor do přilehlých nížin, tj. především do Hawránu a zemědělského zázemí Damašku (oázy al-Ghūṭa الغوطة), kde se k nim masově přidávali zoufalí rolníci, trpící extrémní neúrodou, a místní loupeživé bandy. Do čela povstání se od počátku postavil Sulṭān al-ʾAṭraš, vůdce mocného drúzského klanu a zároveň stoupenec arabského nacionalizmu. Sulṭān al-ʾAṭraš se těšil velké podpoře svých soukmenovců, ale se sympatiemi k němu hleděl i zajordánský emír ʿAbdullāh a s ním i Britové, jakkoli neexistují důkazy pro paranoidní francouzská obvinění, že povstání přímo napomáhali nebo dokonce spoluorganizovali.

Sulṭān al-ʾAṭraš
(Zdroj: webové stránky www.syrianhistory.com)[355]

Sulṭān al-ʾAṭraš se prohlásil „vrchním velitelem vojsk syrské národní revoluce" a 9. září 1925 na osvobozeném území vytvořil ve spolupráci s těmi nacionalistickými předáky, kterým se za ním podařilo uprchnout z Damašku před vlnou francouzského zatýkání (vč. aš-Šahbandara), tzv. národní vládu. Jejím cílem bylo dosáhnout jednoty a nezávislosti Sýrie „od středomořského pobřeží do hlubokého vnitrozemí". To byl velmi důležitý moment, protože damašské (převážně sunnitské) elity dosud považovaly drúzy za nepřátelské separatisty kolaborující s okupační mocí. Určitým symbolem tohoto „sbratření" a přijetí „národního" programu byl návrat k používání vlajky Syrského království, které si činilo nárok na panování nad celou Velkou Sýrií. Přesto bylo povstání vedeno spíše silami „zdola", zhruba navazujícími na národní výbory ze závěrečných fází panování Fajṣala, než elitami, pro jejichž většinu byla taková forma odporu proti Francouzům, která vedla k chaosu a řádění chudých, nežádoucí.[356]

---

[354] Longrigg, *c.d.*, s. 152–153; Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 121, kde jsou též blíže popsány rozsáhlé přehmaty francouzských úřadů (zavedení nucených prací za účelem veřejně prospěšných staveb typu cesty a zavlažovací kanály, o které ovšem drúzové moc nestáli apod.). Události předcházející povstání i jeho vlastní průběh, který pro tuto práci není až tolik podstatný, jsou podrobně zpracovány v mnoha dílech, kromě již v úvodu zmiňované práce Provenceho odkazuji např. na Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 187–205; Bitterlin, *c.d.*, s. 145–150; Longrigg, *c.d.*, s. 153–169; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 49–52; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa ʿl-intidābu ʿl-faransī*, s. 111–116.

[355] http://www.syrianhistory.com/content/sultan-pasha-al-atrash-1885-1982-commander-syrian-revolt-1925-1927, staženo 02.01.2009.

[356] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 121–122; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 200–201; Longrigg, *c.d.*, s. 155–157.

Pozice francouzské správy a její koloniální armády nebyla na podzim 1925 vůbec snadná, neboť se nemohla spolehnout na arabské pomocné jednotky přecházející na stranu povstalců a zůstala odkázána na věrnost oddílů vytvořených z nearabských menšin jako např. Čerkesů, Kurdů a Arménů. Navíc Francie nemohla do Sýrie v prvních chvílích vyslat žádné významnější posily, protože ty již pohltilo současně probíhající povstání tzv. rífských[357] kmenů v Maroku vedené známým národním hrdinou ᶜAbdulkarīmem al-Chaṭṭābīm عبد الكريم الخطابي (definitivně se vzdal až v květnu 1926 obrovské přesile společných vojsk Francie a Španělska).[358]

V průběhu října 1925 dosáhlo povstání vrcholu své aktivity a zasáhlo i další části Francouzi okupované Velké Sýrie. Nikdy se však nerozšířilo na úplný sever, který byl stále ještě více provázaný s Tureckem než s děním v Damašku. Nejprve se vzbouřilo město Hamá, k jehož pacifikaci museli Francouzi 7. října 1925 použít brutálních prostředků,[359] a jeho okolí. Poté se vzbouřili drúzové ve vesnicích na východním úpatí hory Hermon, tj. v oblasti vzdálené již jen 30-50 km od Damašku, kteří vyhnali nejen francouzské okupanty, ale i jejich kolaboranty z řad místních křesťanů (čímž se tak trochu vrátili k „oblíbeným tradicím" z 19. století).[360] Nakonec se k povstání přidal i sám Damašek.

Dlouhé týdny rostoucí napětí v Damašku vyvrcholilo 18. října 1925, kdy po příchodu několika set ozbrojených drúzských a beduínských povstalců do chudinských jižních předměstí vypuklo masové povstání. Rozzuřené davy odzbrojily policii a vypálily známý Azemský palác (ar. Qaṣru 'l-ᶜAẓm قصر العظم)[361] v centru města, kde se mylně domnívaly, že dopadnou přímo vysokého komisaře Sarraila, který však Damašek již o několik hodin dříve opustil. Francouzské jednotky se musely stáhnout do damašské citadely a poté ještě dále až na kopce nad městem, kde se opevnily. Vzbouřenci navíc vypálili i arménský uprchlický tábor na okraji města, kde zabili asi 20 lidí. Místní, tj. syrští arabští křesťané i židé pokládaní za integrální součást společnosti však byli násilností ušetřeni. Odpověď Francouzů na převzetí moci povstalci v Damašku byla velmi hysterická. Z přilehlých výšin po dva dny divoce ostřelovali město, které navíc bombardovali z letadel. Tato akce si vyžádala podle střízlivých odhadů více než 1 000 zabitých civilistů a obrovské materiální škody, včetně spálení části historicky nesmírně cenného starého města.[362]

U mnohých povstaleckých oddílů bylo skutečně velmi těžké rozlišit, zda je hlavním motorem jejich činnosti boj za národní nezávislost a nebo bída a hlad, kombinovaná s touhou po materiálním obohacení. Tento problém však není specifický pro Velké syrské povstání, naopak má dost univerzální charakter.

[357] Z ar. rīf ريف – venkov, označení ar-Rīf الريف se vztahuje k venkovským oblastem na severu Maroka, které byly tehdy okupovány především Španělskem.

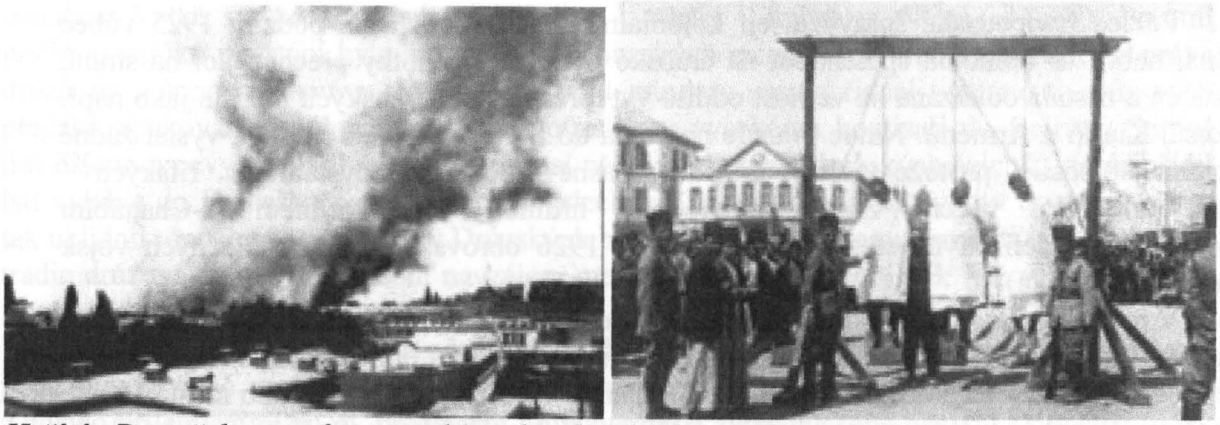
[358] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 123; Longrigg, *c.d.*, s. 156; Antonius, *c.d.*, s. 378; Gombár, *Kmeny a klany v arabském Maghribu*, s. 162–163.

[359] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 207–213; Longrigg, *c.d.*, s. 158; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 53–54. Zásah francouzských jednotek, tvořených převážně nechvalně proslulými Senegalci, v Hamá, který byl doprovázen leteckým bombardováním, si vyžádal několik set mrtvých (střízlivé odhady se liší mezi 200 až 350), převážně z řad neozbrojených civilistů.

[360] Longrigg, *c.d.*, s. 158.

[361] Architektonicky velmi hodnotný palác byl postaven v polovině 18. století a z počátku sloužil jako sídlo elitní damašské rodiny al-ᶜAẓmů, z jejichž řad pocházelo mnoho nejvyšších představitelů místní správy za časů Osmanské říše. V prvních letech francouzského mandátu měl palác kombinované využití – v jedné části bylo muzeum, ale druhá sloužila potřebám francouzské administrativy a byly v ní i ubytovací prostory, které používal vysoký komisař při svých občasných návštěvách Damašku.

[362] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 123; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 213–220; Longrigg, *c.d.*, s. 158–160; Bitterlin, *c.d.*, s. 150–152; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 54–57; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-intidābu 'l-faransī*, s. 120–122. Údaje o počtu obětí se značně různí, zatímco damašská místní správa napočítala 1416 mrtvých (z toho 336 žen a dětí), francouzské oficiální statistiky uvedly, že počet civilních obětí byl pouze 150.

Hořící Damašek po francouzském bombardování v říjnu 1925 a oběšení povstalci s „osvětovými" nápisy umístěnými na tělech, kteří byli vystaveni Francouzi pro výstrahu místním obyvatelům na tehdy hlavním náměstí al-Mardža (dnes Náměstí hrdinů) (Zdroj: Wikipedia – francouzská mutace)[363]

Proti agresivnímu postupu vůči povstalcům v Damašku oficiálně protestovaly nejen Velká Británie a USA, ale i veřejnost ve Francii samotné. Pro Francouze bylo silně znepokojující také to, že řada britských činitelů byla ochotna naslouchat návrhům emíra ᶜAbdullāha na obnovení Velké Sýrie ovládané hášimovskou dynastií.[364] Francie byla postavena před nutnost hledat kompromisní řešení - dohodnout se s Velkou Británií a umírněnými arabskými nacionalisty, protože jinak hrozily její politice na Blízkém východě velké problémy. Vláda v Paříži se proto na přelomu října a listopadu 1925 odhodlala ke vstřícnému gestu, kterým bylo nahrazení Sarraila prvním vysokým komisařem z řad civilistů, diplomatem a senátorem Henrim de Jouvenelem.[365]

Nový vysoký komisař přistoupil k úkolům vyplývajícím z jeho funkce zcela novým způsobem. Nejprve se vydal do Londýna, kde se snažil získat ujištění, že Britové nebudou povstání žádným způsobem napomáhat, a to ani přes svého chráněnce zajordánského emíra ᶜAbdullāha. Poté se v listopadu 1925, ještě před svým odjezdem z Paříže, pokoušel o vyjednávání s „politickým" křídlem povstalců, tj. exilovým Syrsko-palestinským kongresem, a po příjezdu do Bejrútu v prosinci 1925 i přímo se syrskými notábly, kteří měli blízko k vůdcům povstání. Jejich požadavky však byly pro Francii zcela nepřijatelné – nezávislost Velké Sýrie a její vstup do Společnosti národů, navrácení (Velkého) Libanonu k jeho předválečnému statutu a hranicím (tj. pouze autonomní malý Horský Libanon v rámci Velké Sýrie), odchod francouzských vojsk a uzavření takové smlouvy s Francií, která by byla časově omezená a nedotýkala se suverenity Velké Sýrie.[366]

Přelom let 1925 a 1926 byl svědkem patové situace, kdy francouzské jednotky díky své masivní technické převaze byly schopny udržet kontrolu nad městy, ale nedokázaly

---

[363] http://fr.wikipedia.org/wiki/Fichier:Damas_en_flamme.jpg a http://fr.wikipedia.org/wiki/Fichier:Syriancorpse.jpg, staženo 18.12.2008.

[364] Kromě vlastními ambicemi motivovaného ᶜAbdullāha dostávalo Velké syrské povstání podporu z jižní, Brity okupované části Velké Sýrie také od radikálních arabských nacionalistů z Palestiny. Koncem roku 1925 byl v Jeruzalémě z iniciativy příslušníků místních elit založen zvláštní finanční výbor (tzv. Jeruzalémský výbor), který byl určen k podpoře povstání ve Francouzi ovládané části Velké Sýrie. Výbor byl napojen na několik významných syrských exilových nacionalistických vůdců z prostředí Syrsko-palestinského kongresu, především z řad radikálů, kteří odmítali spolupráci s Velkou Británií a Hášimovci.

[365] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 124; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 223–224; Bitterlin, *c.d.*, s. 153; Longrigg, *c.d.*, s. 160; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 64.

[366] Longrigg, *c.d.*, s. 163; Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 129; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 223–226; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 64–65; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-intidābu 'l-faransī*, s. 126–129.

zpacifikovat povstalce v Drúzských horách ani zabránit řádění loupeživých band v různých částech syrského venkova. Vzhledem k nelepšícím se poměrům byl koncem listopadu 1925 výjimečný stav platící již ve Drúzských horách a v Hawránu rozšířen i na Damašek a okolí, čímž zahrnul celou jižní polovinu dnešní Sýrie (z tehdejšího pohledu se jednalo o území Státu Drúzské hory a čerstvě zrušeného Státu Damašek). V Damašku sice brutální metody Francouzů slavily částečný úspěch, avšak na venkově a v Drúzských horách povstání pokračovalo dále. K tomu se v listopadu 1925 rozšířilo i do Státu Velký Libanon, zejména do těch částí, které k němu byly teprve před několika lety přičleněny. Největší podporu mělo povstání v jižní části údolí al Biqā^{c} (Ḥāṣbajā a Rāšajā), kde zároveň došlo k drúzským pogromům na maronity, a dále i mezi šíity v jižním Libanonu.[367]

Protifrancouzské nálady postupně dosáhly až do Aleppa, kde lidové protesty proti vlně zatýkání vlastenců u příležitosti nereprezentativních voleb potlačili vojáci 10. ledna 1926 střelbou do davu, která si vyžádala 15 mrtvých. Snaha aleppského arabského nacionalisty 'Iḥsāna al-Džābirīho[368] إحسان الجابري vytvářet v pohraničí na území Turecka povstalecké oddíly se však nesetkala s tak velkým ohlasem jako v okolí Damašku a Francouzům se podařilo udržet venkovské oblasti kolem Aleppa alespoň částečně pod kontrolou.[369] Ve středu Sýrie (města Homs a Hamá s okolím) však povstalci měli jasně nad Francouzi navrch. Pokus uskutečnit v obou městech volby narazil na tak silný bojkot, že se ani nikdo neodvážil se přihlásit jako kandidát. Reakcí Francouzů bylo pozatýkání organizátorů bojkotu v čele s Hāšimem al-'Atāsīm a jejich internace na ostrově 'Arwād أرواد poblíž Tartúsu. Povstalci se také krátce pokusili proniknout na sever Libanonu, především do Tripolisu, ale byli posílenou francouzskou posádkou odraženi.[370]

Prodlužující se povstání vyčerpávalo obě strany, čas však hrál ve prospěch Francouzů. Úspěchy při potlačování povstání rífských kmenů v Maroku umožnily na počátku roku 1926 postupný přesun masivních posil pro francouzské jednotky v Sýrii, které pak mohly přejít k ofenzivní taktice i na venkově. Navíc vysoký komisař de Jouvenel v únoru 1926 odjel do Ankary, kde výměnou za menší územní ústupky v prostoru syrsko-turecké hranice „přesvědčil" Turecko, aby lépe střežilo svou stranu hraničního pásma a zabránilo pronikání povstaleckých oddílů a loupeživých band, v nichž se mísil arabský, turecký a kurdský etnický prvek, ze svého území do Sýrie.[371]

Jaro 1926 proběhlo ve znamení rozsáhlé francouzské ofenzívy, která povstání těžce ochromila, přestože se ho Francouzům podařilo definitivně porazit až v polovině roku 1927. V průběhu března a počátku dubna 1926 francouzské jednotky nejprve zpacifikovaly oblasti na východních svazích Hermonu a pak se vydaly dále do vnitrozemí, směrem na centrum povstání – Drúzské hory. Při neúspěšné obraně Suwajdy 25. dubna 1926 padlo cca 1000 drúzských bojovníků a povstalci byli zatlačeni hlouběji do Drúzských hor a do zemědělského zázemí Damašku. Damašek byl zpacifikován v květnu 1926 poté, co si další brutální ostřelování a bombardování jižního předměstí al-Majdān الميدان vyžádalo snad až 1000 obětí, v drtivé většině civilistů. V červenci 1926 následovala masivní kampaň v al-Ghūṭě, která měla na svědomí cca 1500 obětí, z nichž jen cca čtvrtina byli povstalci.[372]

---

[367] Longrigg, *c.d.*, s. 160–162; Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 123; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 221–223.

[368] K jeho osobnosti viz např. Moubayed, *Steel & Silk*, s. 254–255.

[369] Longrigg, *c.d.*, s. 162–163.

Tichá podpora syrským povstalcům ze strany Turecka přímo souvisela s britsko-tureckým sporem o Mosul, jehož projednávání na půdě Společnosti národů skončilo v červenci 1925 podstatně výhodněji pro Irák, zastupovaný Velkou Británií, která se v této otázce těšila z podpory Francie.

[370] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 129; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 226–230;[370] Longrigg, *c.d.*, s. 165.

[371] Longrigg, *c.d.*, s. 164.

[372] Longrigg, *c.d.*, s. 163–166; Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 129–131; Khoury, *Syria*

V návaznosti na výsledky britsko-francouzských jednání z konce roku 1925 začala Velká Británie prostřednictvím své Arabské legie přísněji střežit hranice mezi francouzským a britským mandátním územím v okolí Drúzských hor a v dubnu 1926 zlikvidovala zásobovací základnu povstalců v zajordánské oáze al-'Azraq الأزرق. Následně byli v létě 1926 z okolí emíra ᶜAbdullāha odstraněni vlivní emigranti spojení s Fajṣalovým královstvím, jako např. bývalý premiér Riḍā Paša ar-Rikābī. Ti drúzové, kteří po porážce povstání utekli do Zajordánska, byli přijati pouze za podmínky ukončení protifrancouzských aktivit a pro jistotu byli podrobeni dohledu zajordánské policie a britských jednotek. Během roku 1927 se část z nich raději vrátila a zbytek odešel dále do Nadždu pod ochranu Ibn Saᶜūda.[373]

Administrativní změny doprovázející porážku Velkého syrského povstání – konec šancí jednotné Velké Sýrie?

První „civilní" vysoký komisař de Jouvenel, který nastoupil do funkce ve chvíli, kdy bylo Velké syrské povstání na svém vrcholu, velmi záhy pochopil, že způsob vlády jeho předchůdců, postavený na přímé vojenské kontrole, byl dlouhodobě neudržitelný. V zájmu zachování francouzské nadvlády byl proto ochoten přistoupit k určitým ústupkům, které při současném splnění několika základních požadavků mandátní mocnosti měly uspokojit i syrské arabské nacionalisty v duchu rčení „vlk se nažral a koza zůstala celá".

Po zjištění, že mezi představami Francie a povstalců nelze najít prostor ke kompromisu, se de Jouvenel zdánlivě vrátil ke klasické taktice svých předchůdců, tj. podpoře lokálního separatizmu a provádění různých administrativních machinací s cílem dosadit do vlády okupantům nakloněné osoby. Kromě toho však přinesl i jeden podstatný (staro)nový prvek, spočívající v rezignaci vládnoucí mocnosti na přímou vládu nad oblastí. Právě během Velkého syrského povstání nebo krátce po jeho porážce byly provedeny či završeny některé administrativní a organizační změny, které vytvořily základ dodnes trvajícího rozdělení severní části Velké Sýrie.

Z logiky osvědčené zkušenosti se de Jouvenel (a po něm i jeho následovníci) zaměřil na Libanon, kde místní maronité vystrašení násilím drúzů na jejich soukmenovcích v údolí al-Biqāᶜ rychle zapomněli na rozepře s předchozím vysokým komisařem Sarrailem a vrátili se zpět do francouzské náruče. De Jouvenel jim vyšel vstříc tím, že se brzy po svém příjezdu do Bejrútu zúčastnil zasedání reprezentativní rady, na kterém ji ve svém projevu „povýšil" na ústavodárné shromáždění (ar. al-madžlisu 't-ta'sīsī المجلس التأسيسي)[374] a následně umožnil vznik přípravného výboru pro vytvoření ústavy.

Tento krok vyvolal bouřlivé odmítavé reakce libanonských muslimů, přes které však výbor pokračoval v činnosti a v průběhu jara 1926 si s vysokým komisařem vyjasňoval, kam až může v návrhu ústavy zajít. Pro Francii bylo zásadní si udržet kontrolu nad zahraniční politikou Libanonu, mít rozhodující slovo při rozsuzování sporů mezi jednotlivými pseudostáty v severní části Velké Sýrie, právo vetovat zákony přijaté parlamentem a právo rozpustit parlament. Francouzština byla ustavena jako druhý oficiální jazyk. Libanonci však získali nárok si sami rozhodovat o svých vnitrostátních záležitostech.[375]

Zatímco povstalci na většině území severní části Velké Sýrie pokračovali v zoufalém boji s francouzskými okupanty, Reprezentativní rada Státu Velký Libanon schválila

---

and the French Mandate, s. 230–247; Bitterlin, *c.d.*, s. 154–156; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 57–58. Všichni autoři mj. podrobně popsali průběh bojových operací v letech 1926 a 1927 v Drúzských horách, Damašku i al-Ghūṭě.

[373] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 128–129; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 247; Longrigg, *c.d.*, s. 168.

[374] Nejednalo se zřejmě o oficiální název, ten dále zůstával v podobě „Reprezentativní shromáždění Státu Velký Libanon".

[375] Longrigg, *c.d.*, s. 170; Salibi, *The modern history of Lebanon*, s. 166–168.

23. května 1926 návrh ústavy a vyhlásila samostatnou Libanonskou republiku (ar. al-Džumhūrīja 'l-lubnānīja الجمهورية اللبنانية, fr. République libanaise). Aby byly splněny podmínky ústavy, která předpokládala dvoukomorový parlament skládající se z poslanecké sněmovny a senátu, byla 30-ti členná reprezentativní rada přeměněna v dolní komoru a vysoký komisař jmenoval 16 senátorů, čímž vytvořil i komoru horní.

Obě komory se záhy sešly a 26. května 1926 zvolily prvního prezidenta Libanonu, řecko-ortodoxního právníka Šārla (Charlese) Dabbāse شارل دباس (volba ne-maronity měla představovat ústupek muslimům). Premiérem nové republiky byl 31. května 1926 zvolen maronita 'Ūghust (Auguste) 'Adīb Paša أوغست أديب باشا. Muslimové se museli spokojit s postem předsedy senátu, kterým se stal právník zasedající již v osmanském parlamentu Muḥammad al-Džisr محمد الجسر (předsedou dolní sněmovny zůstal maronita Mūsā Namūr). Libanonský státoprávní systém prošel v průběhu následujících let řadou podstatných změn, jejichž popis stojí mimo možnosti této práce. Zásadní úpravou bylo např. sloučení obou komor parlamentu do jedné v roce 1927, přičemž předsedou sloučeného parlamentu se stal Muḥammad al-Džisr, což se dalo interpretovat i jako zvýšení váhy muslimů ve státě. Tato změna, stejně jako některé další typu prodloužení délky funkčního období prezidenta ze tří na šest let, byla spojena s projevy vnitropolitické nestability, pro Libanon tolik typické tehdy jako dnes.[376]

Vznik separatistického státu, ovládaného místními křesťany, nevyvolal jen odmítavé reakce syrských povstalců, ale především muslimů, žijících proti své vlastní vůli na jeho území. Nově přijatá ústava totiž přes odpor většiny muslimů mj. potvrdila i před šesti lety Francouzi stanovené hranice rozšířeného Libanonu. Snaha libanonských muslimů, kteří tehdy představovali menší polovinu obyvatel, o stanovení hranic státu na základě principu sebeurčení, narazila na tvrdý odpor Francouzů i maronitů. Nejvíce nepoddajní muslimští (sunnitští) předáci skončili ve vězení. Neúspěch Velkého syrského povstání však libanonské muslimy postavil před tvrdou realitu nemožnosti daný vývoj zvrátit, a proto od poloviny 20. let mezi nimi začaly sílit tendence se se stavem věcí smířit, resp. v rámci nezvratně vymezeného prostoru dosáhnout maxima možného. Započal tak proces, který byl korunován uzavřením spojenectví mezi muslimy a částí křesťanů v roce 1943.[377]

Zatímco v Libanonu šel vývoj výše popsaným směrem k posilování vlastní identity v rozšířených hranicích, ve „zbytkové" Sýrii pokračovala zoufalá snaha povstalců těmto tendencím zabránit. Rovina ozbrojeného boje již byla výše popsána, avšak paralelně s ní probíhal i boj politický. První příležitostí k aplikaci nové, „kompromisní" politiky de Jouvenela na území Státu Sýrie bylo obsazení kumulovaného postu hlavy státu, premiéra a předsedy „parlamentu" Státu Sýrie, který se uvolnil v důsledku demise neoblíbeného Ṣubḥīho Barakāta 21. prosince 1925. Vysoký komisař navrhl na jeho místo respektovaného damašského soudce a náboženskou autoritu šejcha Tādžuddīna al-Ḥasanīho[378] تاج الدين الحسني, který však pod tlakem povstalců přišel s programem všeobecné amnestie a jednoty samostatné Velké Sýrie zbavené francouzských vojsk. Tyto plány se zcela vymykaly představám de Jouvenela, který poté od nominace Tādžuddīna al-Ḥasanīho ustoupil. Jelikož se nenašel žádný další vhodný kandidát, zavedl 9. února 1926 dočasnou přímou mandátní správu v čele se svým podřízeným úředníkem z vysokého komisařství Françoisem Pierre-Alypem.[379]

---

[376] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 130; Longrigg, *c.d.*, s. 170–171; Salibi, *The modern history of Lebanon*, s. 165–175; Bitterlin, *c.d.*, s. 157.

[377] Longrigg, *c.d.*, s. 171; Salibi, *The modern history of Lebanon*, s. 168–175; Pipes, *c.d.*, s. 55 a 61–62.

[378] Podrobněji k osobě šejcha Tādžuddīna al-Ḥasanīho viz např. Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 78–79 a Moubayed, *Steel & Silk*, s. 242–245.

[379] Longrigg, *c.d.*, s. 173; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-intidābu 'l-faransī*, s. 131–132.

Počátkem roku 1926 se de Jouvenel také pokusil uskutečnit nové volby do reprezentativních rad v těch částech Státu Sýrie, kde neplatil výjimečný stav,[380] a zároveň také ve Státě ᶜalawitů (mandát Reprezentativní rady Státu Sýrie i Reprezentativní rady Státu ᶜalawitů, které byly zvoleny jen na dva roky, vypršel již v listopadu 1925). Poslanci se pak měli vyjádřit o svých představách uspořádání vztahů mezi jednotlivými pseudostáty, přičemž se předpokládalo, že ve Státě Sýrie vznikne jakési blíže nedefinované národní ústavodárné shromáždění. To však byl scénář, který povstalce ani zdaleka neuspokojil.[381]

Reprezentativní rada Státu ᶜalawitů, v němž sunnité i křesťané volby bojkotovali, se počátkem jara 1926 nepříliš překvapivě vyslovila pro „samostatnost" tohoto pseudostátu, a následně byl zahájen podobný proces jako v Libanonu (vytvoření výboru pro přípravu ústavy atd.). Pět z celkového počtu sedmi poslanců zvolených do místní reprezentativní rady v Alexandrettském sandžaku, kteří byli pod vlivem Turecka, vyhlásilo 19. března 1926 jeho samostatnost a dokonce i schválilo ústavu. Tento krok však již ohrožoval kontrolu Francie nad částí svého mandátního území, a proto samostatnost nebyla uznána. V červnu 1926 pak tato lokální reprezentativní rada pod nátlakem Francouzů i syrských nacionalistů své rozhodnutí zcela zvrátila do opačného extrému a zrušila i autonomii Alexandrettského sandžaku s tím, že již již nadále není nutná a jednohlasně odsouhlasila jeho přímé začlenění do Státu Sýrie.[382]

Koncem dubna 1926 jmenoval de Jouvenel novým administrátorem (*de facto* premiérem) Státu Sýrie čerkeského aristokrata z Bejrútu ʾAḥmada Nāmīho Beje أحمد نامي بك, který byl znám také jako ad-Dāmād الداماد,[383] a byl stoupencem syrské jednoty pod ochranou Francie. Do jeho vlády vstoupili i tři členové Lidové strany,[384] kteří však trvali na splnění pro Francouze nepřijatelných požadavků (všeobecná amnestie, jednotná Velká Sýrie, plebiscit v pohraničních oblastech Libanonu, evakuace francouzských vojsk, vznik národní armády ad.). Netrvalo dlouho a tito tři členové vlády byli již v červnu 1926 uvězněni na ostrově ʾArwād za udržování styků s povstalci a exilovým Syrsko-palestinským kongresem (v té době došlo ke druhé vlně bojů přímo v Damašku).[385]

ʾAḥmad Nāmī Bej (v zednářském úboru)
(Zdroj: webové stránky www.syrianhistory.com)[386]

[380] Volby se *de facto* uskutečnily pouze na území bývalého Státu Aleppo, protože v Damašku a Hawránu platil výjimečný stav a v Homsu a Hamá se povstalcům podařilo si vynutit 100 % bojkot voleb. Navíc také v Aleppu samotném byl jejich průběh vzhledem k výše popsaným nepokojům krajně pochybný i na tehdejší standardy.

[381] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 129; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 223–226; Bitterlin, *c.d.*, s. 153; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 64.

[382] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 223–226 a 229; Bitterlin, *c.d.*, s. 158; Longrigg, *c.d.*, s. 171–172. Podrobněji k situaci v Alexandrettském sandžaku v polovině 20. let viz al-Ḥakīm, *Sūrīja wa ʾl-intidābu ʾl-faransī*, s. 159–169.

[383] Přezdívka ad-Dāmād (z tur. damat ve významu zeť, v širším smyslu někdo, kdo se přiženil do sultánovy rodiny) se vztahuje k tomu, že byl zetěm posledního osmanského chalífy Abdülmecita II. (ten zastával funkci chalífy v krátkém čase mezi zrušením sultanátu a chalífátu, tj. v období listopad 1922 až březen 1924). Podrobněji k osobě ʾAḥmada Nāmīho Beje viz např. Moubayed, *Steel & Silk*, s. 298–299.

[384] Složení vlády viz např. Longrigg, *c.d.*, s. 174 a al-Ḥakīm, *Sūrīja wa ʾl-intidābu ʾl-faransī*, s. 146.

[385] Longrigg, *c.d.*, s. 174–175; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 65–67; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa ʾl-intidābu ʾl-faransī*, s. 170–173.

[386] http://www.syrianhistory.com/content/prime-minister-ahmad-nami-1879-1960-who-presided-over-ending-final-stages-syrian-revolt-1926, staženo 02.01.2009.

Přes dosavadní neúspěchy na politické rovině řešení Velkého syrského povstání de Jouvenel pokračoval ve své taktice navazování opatrných kontaktů s nacionalistickými předáky, což vedlo k jeho střetu s novou pravicovou vládou Poincarého, která v červenci 1926 vystřídala u moci levici zdiskreditovanou v důsledku finanční krize. Jelikož pravice odmítala jakékoli ústupky ve směru syrské jednoty, podal de Jouvenel demisi. Koncem srpna 1926 jej nahradil Henri Ponsot, opět civilista a diplomat. Tomu se sice podařilo dokončit potlačení Velkého syrského povstání ve vojenské rovině, politická agónie však měla ještě dalších deset let pokračovat.[387]

Palestina a Zajordánsko počátkem 20. let

Situace v Palestině, představující jádro jižní části Velké Sýrie, byla od samého počátku britské přítomnosti (tj. zhruba od roku 1917) kvůli rostoucím ambicím sionistů neklidná. Se sílícím francouzským tlakem na Fajṣala, jenž se projevoval již od roku 1919, se zvyšovalo i rozhořčení místního arabského obyvatelstva, které se tehdy ve své většině cítilo přirozenou součástí Velké Sýrie, protože se čím dál víc potvrzovaly obavy z rozdělení Velké Sýrie mezi Velkou Británii a Francii. Specifickým faktorem, který přidával neklidu v Palestině na váze, bylo rostoucí židovské přistěhovalectví a skupování půdy, k čemuž docházelo v důsledku aplikace Balfourovy deklarace.[388]

Po rozdělení mandátů mezi Velkou Británii a Francii na konferenci v San Remu v dubnu 1920 Britové dlouho neváhali a začali ve své, tj. jižní části Velké Sýrie podnikat opatření ke stabilizaci své vlády. Zpočátku, dokud ještě existovalo Fajṣalovo Syrské království, tj. do konce července 1920, se omezovali pouze na oblast OETA–South, tj. dnešní Palestinu/Izrael, ale po vyhnání Fajṣala z Damašku se začali zabývat celým územím pod jejich kontrolou, tj. vč. dnešního Jordánska. Prvním důležitým administrativním opatřením bylo k 1. červenci 1920 zrušení vojenské správy a zavedení civilní administrativy v čele s vysokým komisařem, kterým byl jmenován žid a velký sympatizant se sionisty Herbert Samuel. Již 1. října 1920 pak vstoupila v platnost vyhláška rušící zákaz převodu půdy přijatý v listopadu 1918.[389]

Nahrazení vojenské správy civilní také postavilo Brity před složitý úkol vytvořit místní administrativní struktury, pomocí kterých by zemi mohli co nejpohodlněji a nejlevněji ovládat. Zpočátku se snažili vyjít z osmanského systému rozdělení populace podle etno-konfesionální příslušnosti do samosprávných komunit (tzv. *milletů*) a 6. října 1920 vytvořili tzv. poradní radu, která se skládala z 10 britských úředníků, 4 muslimů, 2 křesťanů a 2 židů. Následně se pokoušeli tuto místní administrativu dále rozvíjet tím, že se ji snažili „povýšit" na jakousi „legislativní radu", která by se skládala z 10 britských úředníků, 8 muslimů, 2 křesťanů a 2 židů. Zvýšení zastoupení muslimů mělo lépe odrážet jejich reálný podíl na obyvatelstvu Palestiny. Plán však narazil na nepřekonatelný odpor obou hlavních etnik – Arabové totiž odmítali uznat právo Židů na jakékoli institucionální zastoupení a Židé se nechtěli podílet na žádné struktuře, v níž by byli menšinou (což odpovídalo jejich tehdejšímu počtu).[390]

---

[387] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 239–245 a 293; Bitterlin, *c.d.*, s. 158–159; Longrigg, *c.d.*, s. 175–176; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-intidābu 'l-faransī*, s. 183–184.

[388] Ještě v roce 1914 žilo v Palestině (podle prací seriózních historiků vydávaných v poslední době) jen cca 60 000 většinou místních, tj. z hlediska státní příslušnosti osmanských židů, a to zejména ve městech (Jeruzalém, Safed, Hajfa, Jaffa). Podle prvního Brity provedeného sčítání lidu z října 1922 žilo v Palestině celkem 757 182 obyvatel, z toho jen 11 % židů.
Viz též Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 148–150.

[389] Zouplna, *c.d.*, s. 26–27; Sorby, *Arabský východ (1945–1958)*, s. 40.

[390] Zouplna, *c.d.*, s. 28.

Po tomto neúspěchu se Britové začali orientovat na budování samosprávy na bázi náboženských institucí, tzn. že se do jisté míry vrátili k osvědčenému osmanskému *milletovému* systému. V dubnu 1921 iniciovali zřízení vrchního rabinátu a v prosinci 1921 Nejvyšší muslimské rady (ar. al-madžlisu 'l-'islāmī 'l-'aʿlā المجلس الإسلامي الأعلى).[391] Do čela této rady, která v sobě kombinovala národní a náboženský prvek vznikající palestinské identity, byl postaven velmi mladý jeruzalémský *mufti* 'Amīn al-Ḥusajnī[392] أمين الحسيني.

Arabské obyvatelstvo v Palestině ve své většině odmítalo jak britskou okupaci, tak expanzi sionistů. Po zničení Fajṣalova Syrského království Francouzi ztratili obyvatelé Palestiny do značné míry kontakt s děním v severní části Velké Sýrie a byli nuceni se začít organizovat sami. V prosinci 1920 se v Hajfě sešel třetí Palestinský kongres, jakožto svého druhu národní shromáždění palestinských Arabů, který ze svých řad zvolil jakousi „exekutivu", nazvanou Výkonný výbor Palestinského kongresu (ar. al-Ladžna 't-tanfīdīja li-'l-Mu'atamari 'l-ʿarabī 'l-filasṭīnī اللجنة التنفيذية للمؤتمر العربي الفلسطيني), jenž měla koordinovat postup místních arabských vůdců vůči Britům i sionistům. Kongres se pak sešel ještě celkem čtyřikrát a jeho poslední, sedmé zasedání se konalo v Jeruzalémě v červnu 1928.

Soužití původní, většinové arabské muslimsko-křesťanské populace se židovskými sionistickými přistěhovalci bylo od samého počátku velmi problematické. První arabsko-židovské nepokoje vypukly již v dubnu 1920 v souvislosti s konferencí v San Remu. Po zničení Fajṣalova Syrského království v červenci 1920 se napětí dále stupňovalo a vyvrcholilo v krvavých potyčkách v Jaffě v květnu 1921, které za sebou zanechaly desítky mrtvých. V důsledku těchto událostí musela Velká Británie vyhlásit dočasné zastavení židovského přistěhovalectví, což představovalo alespoň velmi omezené a částečné splnění arabských požadavků na vznik nezávislého arabského státu, okamžitý zákaz židovského přistěhovalectví a skupování půdy.[393]

Střety mezi Araby a Židy v Palestině však zároveň vedly k vykrystalizování dlouhodobého sporu mezi britskými politiky ohledně jejich přístupu k sionizmu a umožnění zřízení židovského státu. Bylo nalezeno kompromisní řešení symbolizované tzv. Churchillovou Bílou knihou z 3. června 1922,[394] která sice Židům přiznávala právo na „národní domov" v Palestině, nikoliv však na její přeměnu v čistě židovský stát. Navíc v ní tehdejší ministr kolonií Winston Churchill teritoriálně omezil platnost Balfourovy deklarace jen na západní část Brity ovládané jižní části Velké Sýrie, tj. na dnešní Palestinu/Izrael, čímž z jejího záběru vyjmul Zajordánsko, kde se postupně stabilizovala vláda emíra ʿAbdullāha (viz dále).[395]

Po uklidnění arabsko-židovských (sionistických) srážek vrcholících v květnu 1921 panoval v Palestině po většinu 20. let klid, čemuž napomáhala světová hospodářská konjunktura i poměrně rozumná (zvlášť ve srovnání s francouzskou) politika britských mandátních úřadů. Mezi arabským obyvatelstvem, které bylo ve srovnání se sousedními oblastmi poměrně zaostalé a žilo do určité míry ještě ve feudálních poměrech, ovládáno několika významnými místními rody či klany, však postupně sílilo národní vědomí.

---

[391] Zouplna, *c.d.*, s. 29.

[392] Podrobněji k osobnosti 'Amīna al-Ḥusajnīho viz např. Salibi, *The Modern History of Jordan*, s. 126–130 ad.

[393] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 89; Salibi, *The Modern History of Jordan*, s. 122–123; Zouplna, *c.d.*, s. 26–27.

[394] Bílých knih věnovaných Palestině vyplodili Britové za 30 let své okupace/mandátu mnoho, proto jsou obvykle pro upřesnění označovány jménem autora a rokem vzniku. Anglický termín pro bílou knihu je White Paper, arabský překlad zní al-kitābu 'l-'abjaḍ الكتاب الأبيض.

[395] To vedlo mj. i k rozštěpení sionistického hnutí na skupinu umírněných vedenou Weizmannem, která Bílou knihu z roku 1922 respektovala, a na skupinu radikálů vedených Žabotinským, která Bílou knihu odmítla a požadovala na vytvoření čistě židovského státu, navíc nejen na území Palestiny, ale i na území Zajordánska. Viz též Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 150 a Zouplna, *c.d.*, s. 27.

Pro tyto mezi sebou o moc soupeřící palestinské rodinné klany, jejichž nepřátelství se táhlo již z dob osmanské vlády, představoval rostoucí vliv arabského nacionalizmu také prostředek k posílení jejich pozice. Nejsilnější klan al-Ḥusajnī الحسيني měl významný vliv v Nejvyšší muslimské radě, ve Výkonném výboru Palestinského kongresu a rovněž ovládal i palestinskou pobočku Výkonného výboru Syrsko-palestinského kongresu. Soupeřící klan an-Našāšībī النشاشيبي se naproti tomu orientoval na kompromis s britskou mandátní správou a sionisty, což ho sbližovalo se zajordánským emírem ʿAbdullāhem.[396]

Proces schvalování britského mandátu nad jižní částí Velké Sýrie (tj. dnešní Palestinou/Izraelem a Jordánskem) ve Společnosti národů byl totožný jako schvalování francouzského mandátu nad Sýrií a Libanonem, popsané na počátku této kapitoly. Rovněž datum oficiálního vstupu mandátu v platnost je stejné, tj. 29. září 1923. Významným rozdílem však bylo potvrzení rozhodnutí velmocí uvádět po praxe přísliby obsažené v Balfourově deklaraci zmíněné v preambuli palestinského mandátu a potvrzené s upřesněními na několika dalších místech tohoto dokumentu. Velmocemi odsouhlasený text mandátu tak bylo možno hodnotit jako významný úspěch sionistů.[397]

Po schválení britského mandátu Arabové v roce 1923 odmítli britskou nabídku na určitou formu vlastní vlády, např. zřízením jakési „Arabské agentury" jako protipólu sionistických institucí, protože by je to implicitně stavělo na stejnou úroveň jako v té době ještě výrazně menšinové sionisty/Židy a tím podpořilo jejich nároky na Palestinu. Britové se proto po roce 1923 vzdali všech plánů na vytváření místní samosprávy na jiném než konfesionálním základě a správní aparát budovali především z vlastních (mandátních) úředníků, kterým na nižších pozicích pomáhali zejména křesťanští Arabové. Na rozdíl od muslimských a křesťanských Arabů však Židé kromě náboženských dále rozvíjeli i stále významnější sekulární instituce mající protonárodní charakter.[398]

Po vyhnání Fajṣala z Damašku a zlikvidování jeho Syrského království v červenci 1920 obsadila Francie pouze tu část Fajṣalem ovládané Velké Sýrie, která jí příslušela podle Sykes–Picotovy dohody, resp. dohody ze San Rema, tj. severní část zóny OETA–East (de *facto* vnitrozemí dnešní Sýrie). Jižní část zóny OETA–East (*de facto* dnešní Jordánsko) zůstala v první chvíli po rozbití Fajṣalova království a jeho odchodu do exilu prakticky bezprizorní. I když se do ní uchýlila část stoupenců vyhnaného krále, především z řad arabských nacionalistů, v oblasti zakrátko zavládlo bezvládí, resp. vzniklo několik center moci ve správních střediscích nižších administrativních jednotek. Jejich autorita však obvykle nepřesahovala hranice těchto městeček, zatímco na venkově a mezi beduíny uplatňovali svou tradiční sílu různí šejchové a další klanoví vůdci.[399]

Britové, kteří neměli chuť plýtvat zbytečnými silami na ovládnutí ekonomicky a strategicky bezvýznamných oblastí ležících východně od Jordánu, v létě 1920 tři z těchto lokálních vlád uznali (za podmínky jejich podvolení se britskému mandátu) a vyslali k nim

---

[396] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 150–151; Salibi, *The Modern History of Jordan*, s. 131; Shlaim, *c.d.*, s. 6.
Všeobecná nálada mezi palestinskými elitami však byla vůči Hášimovcům spíše nepřátelská. To mělo více příčin, jak tradičních, např. pohrdání usedlých Arabů nad beduíny (přičemž na rozdíl od Damašku, odkud jezdily karavany poutníků do svatých měst v Hidžázu a kam hášimovští emíři poměrně často cestovali, byly vazby Palestiny na Hidžáz podstatně slabší), tak příčin souvisejících s nedávným vývojem – Palestina byla dobyta britskými a nikoli šarífovskými vojsky a ochota Fajṣala hledat kompromis s umírněnými sionisty byla palestinskými předáky chápána jako zrada, respektive obětování Palestiny v zájmu získání trůnu Velké Sýrie.

[397] Zouplna, *c.d.*, s. 27–28.

[398] Salibi, *The Modern History of Jordan*, s. 123; Zouplna, *c.d.*, s. 28–29.
Jednou z těchto institucí byl i zárodek budoucí armády, tzv. obranná organizace známá jako Hagana (z hebr. ha-Hagana ההגנה ve významu obrana), která vznikla v červnu 1920 v reakci na první arabsko-židovské srážky. Viz též pozn. 595.

[399] Salibi, *The Modern History of Jordan*, s. 43.

své poradce podřízené vysokému komisaři sídlícímu v Jeruzalémě. Na severu dnešního Jordánska se jednalo o tzv. Vládu ᶜAdžlūnu (ar. Ḥukūmat ᶜAdžlūn حكومة عجلون) pojmenovanou podle městečka a pevnosti z časů křižáckých válek ᶜAdžlūn عجلون (cca 70 km severně od Ammánu), která však sídlila v blízkém městečku 'Irbid إربد (cca 100 km severně od Ammánu). Střed dnešního Jordánska, tj. historický region al-Balqā', včetně tehdy bezvýznamné vesnice Ammán, spadal pod tzv. Vládu as-Salṭu (ar. Ḥukūmatu 's-Salṭ حكومة السلط). Větší část jihu dnešního Jordánska alespoň formálně patřila do sféry vlivu tzv. Arabské moábitské[400] vlády (ar. al-Ḥukūma 'l-ᶜarabīja 'l-mu'ābīja الحكومة العربية المؤابية), zvané též jednodušeji Vláda Karaku (ar. Ḥukūmatu 'l-Karak حكومة الكرك) podle svého administrativního centra. Tato vláda však nekontrolovala úplný jih a jihovýchod dnešního Jordánka, který spadal vč. městečka Maᶜān pod vládu Hidžázu.[401]

Chaotické situace až téměř anarchie panující v jižní části zóny OETA–East využil na podzim 1920 Fajṣalův bratr emír ᶜAbdullāh, který pobýval u svého otce v Hidžázu a vykonával funkci ministra zahraničí jeho království. S oddílem cca dvou tisíc jemu věrných beduínů se během října a listopadu 1920 přesunul do strategicky významného městečka Maᶜān, které formálně náleželo do oblasti pod kontrolou jeho otce *šarífa* Ḥusajna II. V Maᶜānu se ovšem ihned po svém příchodu prohlásil místokrálem (zástupcem krále Fajṣala) a guvernérem (Velké) Sýrie a oznámil svůj záměr z ní vyhnat Francouze. Jelikož si uvědomoval, že případný postup z Maᶜānu na sever by znamenal vstup do oblasti nárokované Brity pro jejich mandát, rozhodl se po několik týdnů zůstat v Maᶜānu a čekat, jak Britové zareagují.[402]

Když se ukázalo, že Britové k jeho oznámeným plánům nepřistupují vážně a neobtěžují se jím zabývat, navázal počátkem roku 1921 kontakty s Arabskou moábitskou vládou, která se poměrně bez potíží dobrovolně koncem února 1921 podřídila jeho autoritě. Počátkem března 1921 se ᶜAbdullāh přesunul do Ammánu, kde se mu s menšími potížemi poddaly i zbylé dvě „vlády". Poměrně hladké ustavení ᶜAbdullāhovy kontroly nad celým dnešním Jordánskem bylo umožněno kombinací několika faktorů – absencí ústřední moci, neschopností místních „vlád" ovládat svá území a plnit funkce státu a reálnou silou jeho beduínských jednotek. S převzetím moci ᶜAbdullāhem nesouhlasili fakticky pouze ze severních částí Velké Sýrie uprchlí arabští nacionalisté působící v administrativních aparátech místních „vlád", kteří nedůvěřovali Hášimovcům pro jejich neschopnost dosáhnout skutečné nezávislosti arabských území. Zatímco tito příslušníci ze zajordánského pohledu cizí, městské „inteligence" vyznávali většinou republikánské myšlenky, pro většinu místních představovala autoritativní vláda silného panovníka respektujícího jejich zvyky dlouhodobě nejpřijatelnější řešení.[403]

Po konsolidaci svého postavení v Ammánu zvažoval ᶜAbdullāh další postup směrem na sever do Francouzi ovládaných částí Velké Sýrie. V tomto momentě si ho Britové, kteří si nepřáli mít potíže se svými francouzskými spojenci, pozvali do Jeruzaléma. V sídle vysokého komisaře v Palestině mu 28. března 1921 z právě zakončené káhirské konference[404] doraziví

---

[400] Označení moábitský se vztahovalo ke starověkému království Moábitů, které existovalo v horách na východ od Mrtvého moře a do určité míry se územně krylo s oblastí pod kontrolou místní vlády v Karaku. Je příznačné, že starověcí obyvatelé moábitského království byli často v konfliktu s na západ od nich žijícími izraelitskými kmeny.

[401] Salibi, *The Modern History of Jordan*, s. 43–49, který uvádí podrobnosti o těchto jednotlivých lokálních „vládách".

[402] Salibi, *The Modern History of Jordan*, s. 43, 49 a 82–83; Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 89; Tlas, *Fizičeskaja Sirija v XX veke*, s. 118; Pipes, *c.d.*, s. 71–72; Antonius, *c.d.*, s. 317; Glubb, *c.d.*, s. 130; Shlaim, *c.d.*, s. 26.

[403] Salibi, *The Modern History of Jordan*, s. 83–86; Shlaim, *c.d.*, s. 26–27.

[404] Káhirská konference, uspořádaná v březnu 1921 tehdejším ministrem kolonií Churchillem, stanovila další linii britské politiky na Blízkém východě po porážce Velkého irácké povstání a zániku Fajṣalova království ve

Churchill a Samuel vysvětlili neuskutečnitelnost jeho plánů. Jako „kompenzaci" za předcházející dobré služby mu však nabídli možnost stát se panovníkem té části Velké Sýrie pod britským mandátem, která ležela na východ od řeky Jordán. Součástí nabídky byla jakási zkušební lhůta šesti měsíců (později prodloužená), během níž měl ukázat, že je schopen na tomto území zavést pořádek. Zároveň se však musel vzdát svého nároku na irácký trůn, který se Britové rozhodli dát jeho bratru Fajṣalovi (což však ᶜAbdullāh v tu chvíli nevěděl a později se cítil ze strany svého bratra sprostě podveden).[405]

Přijetím britského návrhu ze strany ᶜAbdullāha vznikl 11. dubna 1921 Emirát Zajordánsko (ar. 'Imārat šarqi 'l-'Urdun إمارة شرق الأردن,[406] tj. dnešní Jordánsko),[407] tehdy představující neživotaschopný pouštní stát s pouhými cca 250 000 obyvateli, zcela závislý na vůli a finanční pomoci svých britských „ochránců", tj. tvůrců tohoto *de facto* nárazníkového pásma. Neobvyklé okolnosti vytvoření tohoto útvaru, v jehož čele stál emír ᶜAbdullāh kontrolovaný britským poradcem spadajícím pod vysokého komisaře v Palestině, se přímo odrazily i na jeho administrativě. V čele země stála jakási provizorní vláda, která byla zpočátku nazvána jen „rada poradců" (ar. madžlisu 'l-mušāwirīn مجلس المشاورين). Tato rada byla záhy několikrát přejmenována a během prvních tří let byla sedmkrát změněna. Jen minimum „ministrů" pocházelo z oblasti Zajordánska, naopak naprostá většina z nich byla původem buď z jiných, vyspělejších částí Velké Sýrie a nebo z Hidžázu, případně patřili mezi důležité náčelníky beduínů.[408]

ᶜAbdullāh se sice ihned začal domáhat sjednocení Zajordánska a Palestiny pod jeho vládou, avšak Britové hájící zájmy sionistů jeho nároky pochopitelně ignorovali. Hned v roce 1922 se měl ᶜAbdullāh možnost přesvědčit o tom, že jeho závislost na Britech je doslova životní, když jejich letadla a obrněné vozy tvrdě zlikvidovala oddíly wahhábovských nájezdníků vyslaných Ibn Saᶜūdem a blížících se k Ammánu. Určitým kompromisem však bylo v roce 1922 britské prosazení úpravy chystaného mandátu Společnosti národů nad jižní částí Velké Sýrie tak, že Zajordánsko bylo vyjmuto z oblasti, kde měla vzniknout židovská národní domovina (tj. dnešní Palestina/Izrael).[409]

Emirátu Zajordánsko se dostalo prvního oficiálního uznání ze strany Velké Británie až v květnu 1923, a to uzavřením silně nerovnoprávné britsko-zajordánské dohody (Britové v ní

Velké Sýrii. Podrobněji k jejímu obsahu viz např. Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 88–89; Sorby, *Arabský východ (1945–1958)*, s. 22 a Antonius, *c.d.*, s. 316–317.

[405] Salibi, *The Modern History of Jordan*, s. 87–88; Antonius, *c.d.*, s. 317–318; Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 89; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 147; Pipes, *c.d.*, s. 28; Glubb, *c.d.*, s. 131; Shlaim, *c.d.*, s. 27–28.

[406] V arabštině se lze též setkat s formou 'Imārat šarqī 'l-'Urdun إمارة شرقي الأردن.

[407] V době svého vzniku však Zajordánsko vzhledem ke svým nevyjasněným vztahům k Hidžázu a britskému mandátu v Palestině neoznačovalo jako emirát, ale pouze neurčitým výrazem oblast (ar. minṭaqa منطقة). Sám ᶜAbdullāh, který pochopitelně nebyl spokojen s územním rozsahem a omezenými zdroji svého „státu", dával přednost před slovem Zajordánsko výrazu „Arabský východ" (ar. aš-Šarqu 'l-ᶜarabī الشرق العربي), čímž dával najevo své další teritoriální ambice. Podobně i své vojsko, záhy ovládnuté britskými poradci, pojmenoval „Arabská armáda" (ar. al-Džajšu 'l-ᶜarabī الجيش العربي, angl. Arab Legion).

[408] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 89; Hirszowicz, *c.d.*, s. 22; Salibi, *The Modern History of Jordan*, s. 88 a 93–97; Pipes, *c.d.*, s. 72–73; Shlaim, *c.d.*, s. 28–32.

Přesný přehled o datech vzniku zajordánských vlád včetně jejich podivných názvů a složení lze získat na jednom z oficiálních webů Jordánska na adrese http://www.nis.gov.jo/politics/ministries/index.html.

S jistou mírou zjednodušení lze konstatovat, že tyto vlády byly z hlediska svého složení vlastně „velkosyrské", případně „arabské" ve smyslu užšího teritoriálního pojetí arabského nacionalizmu.

[409] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 136; Salibi, *The Modern History of Jordan*, s. 88 a 120; Pipes, *c.d.*, s. 72–73.

Poměrně často, zejména u arabských autorů, se ovšem lze setkat i s velmi negativní interpretací tohoto opatření, které mělo potvrzovat skryté britsko-sionistické plány na vyhnání (přesídlení) Arabů z Palestiny, kde pro ně v případě nárůstu židovské populace nemělo být místo, do Zajordánska. Je otázkou, zda tento podlý plán tehdy skutečně existoval, pozdější vývoj se však bohužel ukázal směřovat k jeho realizaci.

uznali jen existenci zajordánské vlády, nikoli státu jako takového). Velká Británie na základě této dohody vydala oficiální prohlášení, v němž se zavázala připravovat pod dohledem svého vysokého komisaře v Jeruzalémě Zajordánsko k samostatnosti, což bylo v souladu se záměry mandátu. Tato dohoda však rozčílila jak sionisty, pro které znamenala omezení možnosti další expanze „židovské národní domoviny", tak i ᶜAbdullāhova otce *šarífa* Ḥusajna II., krále Hidžázu. Ḥusajn II. totiž tvrdohlavě odmítal závislost arabských území na Britech, jejich fragmentaci a ústupky sionistům. V lednu 1924 se Ḥusajn II. dokonce přesunul do Akaby, v jejímž okolí se setkal s ᶜAbdullāhem, vyčetl mu jeho poddajnost Britům a následně se utábořil se svým beduínským dvorem v údolí Jordánu, odkud začal Zajordánsku vládnout za okázalého ignorování autority ᶜAbdullāha a jeho britských poradců. Z pohledu Ḥusajna II. bylo totiž Zajordánsko pouhou jednou oblastí jeho království.[410]

Eskalaci hrozícího konfliktu zabránil až vývoj v Turecku, které 3. března 1924 zrušilo osmanský chalífát, čehož Ḥusajn II. okamžitě využil a do uprázdněné pozice se pasoval sám. Aby své nároky mohl účinněji prosazovat, opustil izolované Zajordánsko a vrátil se do Hidžázu, kde se nacházela nejsvětější místa islámu. Neshod mezi Ḥusajnem II. a jeho syny Fajṣalem (tč. již králem Iráku) a ᶜAbdullāhem, jakož i jeho napjatých vztahů s Brity využil Ibn Saᶜūd, kterému se během roku 1924 podařilo obsadit značnou část Hidžázu. V jeho interpretaci, podporované řadou prominentních muslimů odmítajících nárok Ḥusajna II. na chalífát, se jednalo o „osvobození" svatých míst od uzurpátora vykořisťujícího poutníky a kolaborujícího s cizí mocí (Velkou Británií), který se navíc dříve vzbouřil proti právoplatnému chalífovi (tj. osmanskému sultánovi).[411]

V říjnu 1924 byl Ḥusajn II. pod tlakem neúspěchů v bojích s Ibn Saᶜūdem donucen z postu krále Hidžázu abdikovat ve prospěch svého nejstaršího syna ᶜAlího. I ten však vydržel saúdským útokům vzdorovat jen něco málo přes rok, než se evakuací posledního zbylého místa pod kontrolou ᶜAlího, přístavu Džidda جدة koncem prosince 1925 napsala poslední stránka mnoho století dlouhé hášimovské vlády nad Hidžázem. Ještě předtím se však v květnu 1925 ᶜAlī na nátlak ᶜAbdullāha a Britů zřekl vlády Hidžázu nad Akabou a Maᶜānem, které tak byly přičleněny k Zajordánsku a nebyly obsazeny Ibn Saᶜūdem, jakkoli se spor o tato území mezi Hášimovci a Saúdovci táhl ještě několik dalších desetiletí.[412]

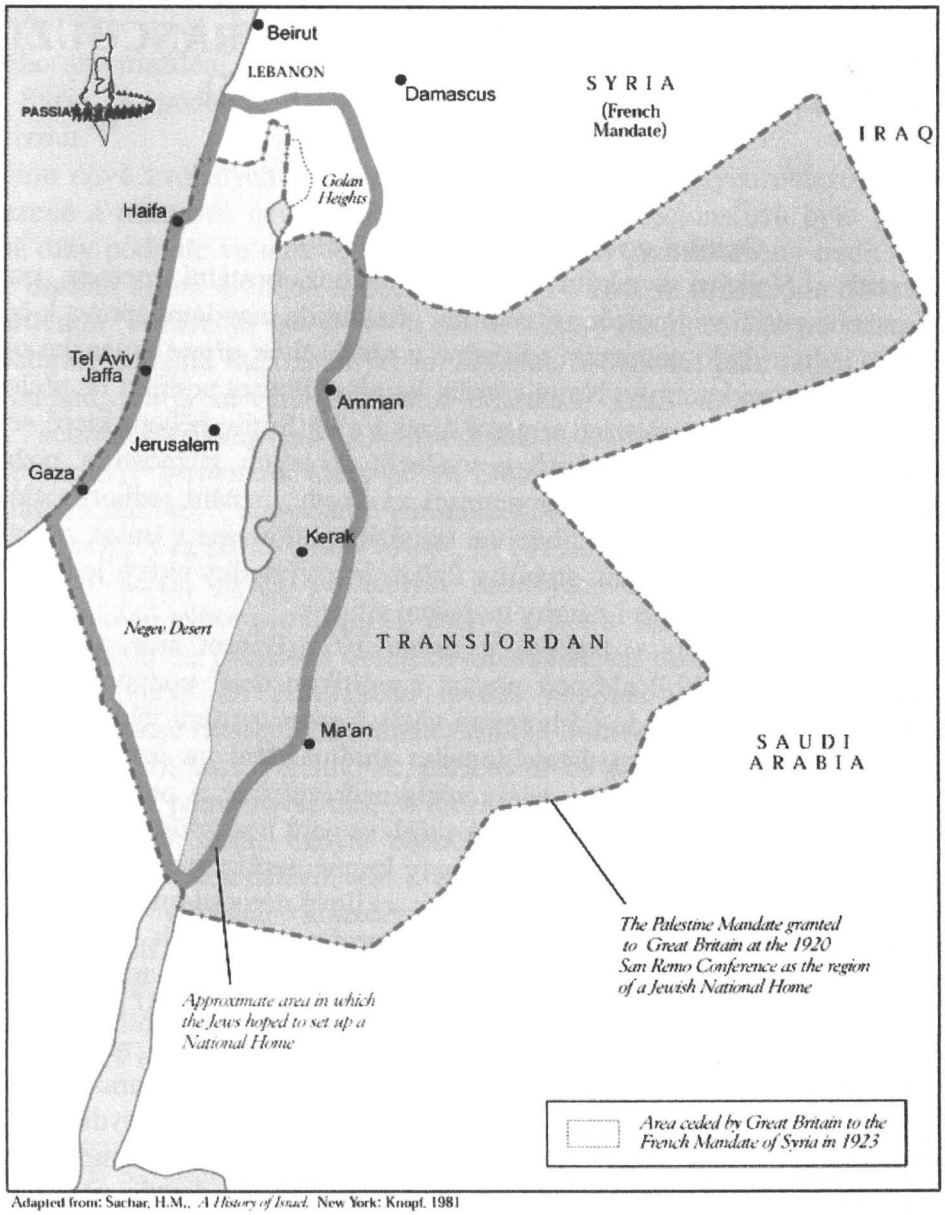
[410] Salibi, *The Modern History of Jordan*, s. 88–89; Antonius, *c.d.*, s. 332–335; Sorby, *Arabský východ (1945–1958)*, s. 42–43 a 47.

[411] Salibi, *The Modern History of Jordan*, s. 89; Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 136; Antonius, *c.d.*, s. 335–336; Sorby, *Arabský východ (1945–1958)*, s. 47.
K okolnostem vzniku wahhábovského panství Ibn Saᶜūda na Arabském poloostrově a jeho vztahům se sousedy viz např. Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 131–139.

[412] Salibi, *The Modern History of Jordan*, s. 90; Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 138–139; Antonius, *c.d.*, s. 336–337; Sorby, *Arabský východ (1945–1958)*, s. 47–48.
K otázce jordánsko-saúdské hranice viz podkapitola Otázka jižních hranic Sýrie a Velké Sýrie v rámci Kapitoly 1.

Stabilizace britské kontroly nad jižní částí Velké Sýrie počátkem 20. let

Palestine under the British Mandate, 1923-1948

(Zdroj: PASSIA)[413]

[413] http://www.passia.org/palestine_facts/MAPS/1923-1948-british-mandate.html, staženo 15.01.2009.

KAPITOLA 5

MARNÉ HLEDÁNÍ *MODU VIVENDI* MEZI FRANCOUZI A NÁRODNÍM HNUTÍM (1927–1935)

Otázka syrské ústavy (1927–1930)

Po zkušenosti s Velkým syrským povstáním, jehož brutální metody potlačení způsobily Francii mnoho potíží ve Společnosti národů, přistoupila mandátní správa k částečné změně taktiky. Jejím jádrem bylo nahrazení nákladné a neefektivní přímé vojenské okupace méně provokativními formami kontroly. Nový vysoký komisař Ponsot podnikl na přelomu let 1926 a 1927 rozsáhlou cestu po regionech severní části Velké Sýrie, během které se setkal s řadou místních autorit včetně nacionalistů a vyslechl si jejich stížnosti a požadavky (zejména na vyhlášení amnestie, udělení kompenzací za škody, uznání jednoty celé Sýrie, přijetí ústavy, uzavření smlouvy s Francií obdobné britským smlouvám v Iráku, přijetí Sýrie do Společnosti národů aj.). Jaro 1927 pak strávil v Paříži, kde výsledky svých jednání shrnul do analytické zprávy, která obsahovala i návrhy na řešení situace.[414]

Po návratu do svého sídla v Bejrútu v červnu 1927 Ponsot sice odmítl většinu požadavků nacionalistů, ale přislíbil alespoň přestat s politikou další podpory separatizmu (oddělení Libanonu bylo z jeho pohledu již hotovou věcí). Kromě zrušení výjimečného stavu nabídl uskutečnit volby do jednotného ústavodárného shromáždění na území Státu Sýrie. Předákům národního hnutí se tyto ústupky zdály zcela nedostatečné, a proto na Ponsotovu nabídku po několik měsíců vůbec nereagovali a pokoušeli se najít jiné způsoby, jak dosáhnout splnění svých požadavků. Tehdejší okolnosti však byly krajně nepříznivé – v létě 1927 byly potlačeny poslední zbytky ozbrojeného povstání v Sýrii, exilové národní hnutí se nesmiřitelně rozhádalo a rozštěpilo a v Libanonu byla ze strany profrancouzských sil v říjnu 1927 novelizována ústava, která jasně potvrzovala samostatnost Libanonské republiky v jejích rozšířených (tj. dnešních) hranicích. V tomto momentě došlo těm nacionalistům, kteří zůstali na území Velké Sýrie, že další odmítání spolupráce s Francouzi k ničemu nepovede a na konci října 1927 vydali v Bejrútu deklaraci, v níž naznačili ochotu hledat kompromis.[415]

Šejch Tādžuddīn al-Ḥasanī
(Zdroj: internetová encyklopedie www.arab-ency.com)[417]

Ponsot počátkem roku 1928 učinil několik vstřícných gest. V únoru 1928 nechal padnout vládu neoblíbeného premiéra 'Aḥmada Nāmīho Beje, který si začal dělat ambice na post krále Sýrie, a nahradil ji vládou velmi umírněného nacionalisty šejcha Tādžuddīna al-Ḥasanīho.[416]

[414] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 293–294; Longrigg, *c.d.*, s. 176–178.
[415] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 294–296; Longrigg, *c.d.*, s. 179–180.
[416] Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 77–81. Složení vlády viz např. Longrigg, *c.d.*, s. 180 a al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-intidābu 'l-faransī*, s. 206.
[417] http://www.arab-ency.com/index.php?module=pnEncyclopedia&func=display_term&id=15301, staženo 02.01.2009.

V únoru a březnu 1928 pak Ponsot vyhlásil amnestii na některé (umírněné) vůdce povstání, uvolnil cenzuru a deklaroval úmysl nahradit francouzská vojska domácími syrskými. Za této nové konstelace proběhly v dubnu 1928 dvoustupňové volby do ústavodárného shromáždění. Tyto volby byly uskutečněny podle sjednocených pravidel pro celý Stát Sýrie a podobně jako v případě Libanonu byly postaveny na principu konfesionalizmu.[418]

Většinu nově zvolených poslanců, především z venkovských oblastí, se dalo označit jako nezařazené a názorově nevyhraněné, ale zastoupení nacionalistů bylo přesto poměrně silné, hlavně díky podpoře ve městech. I když byly volby poznamenány tradičními podvody, nacionalisté dosáhli aspoň určitého úspěchu. Většina z nich se soustředila do tzv. Národního bloku (ar. al-Kutla ʾl-waṭanīja الكتلة الوطنية), neformálního nástupce Lidové strany (mezi jeho členy se postupně zařadila řada známých a vlivných osobností, jako např. Hāšim al-ʾAtāsī, ʾIbrāhīm Hanānū, Fāris al-Chūrī, Džamīl Mardam, Luṭfī al-Ḥaffār, Šukrī al-Quwatlī شكري القوتلي, Fachrī al-Bārūdī فخري البارودي, Saᶜdullāh al-Džābirī سعد الله الجابري aj.).[419]

Nově zvolený parlament, který se ve Státě Sýrie poprvé sešel 9. června 1928 pod zřejmě oficiálním názvem Ústavodárné shromáždění (ar. al-Madžlisu ʾt-taʾsīsī المجلس التأسيسي nebo též al-Džamᶜīja ʾt-taʾsīsīja الجمعية التأسيسية, fr. l'Assemblée constituante), se přes veškerou snahu Francouzů nestal jejich poslušným nástrojem. Svým předsedou zvolil Hāšima al-ʾAtāsīho a jmenoval výbor pro přípravu ústavy v čele s ʾIbrāhīmem Hanānū. Navíc v době jeho zasedání dorazila do Damašku delegace libanonských muslimů, aby projednala možné způsoby svého zapojení do politického života ve Státě Sýrie. Tento krok se setkal s odsouzením libanonské (maronity ovládané) vlády i francouzské mandátní správy.[420]

Když se Ponsot takto ujistil, že parlament ovládli představitelé národního hnutí, pokusil se jeho činnost paralyzovat tím, že mezi poslance zaseje rozkol. Za tím účelem přišel s návrhem, aby formou státu nebyla republika, jak si představovala většina domácích sekulárně smýšlejících nacionalistů, ale království. Monarchistická myšlenka měla určitou podporu především v řadách konzervativních náboženských kruhů, penzionovaných důstojníků a také části exilových nacionalistů. Záhy se však ukázalo, že se tento návrh se u většiny poslanců, vč. stoupenců profrancouzského šejcha Tādžuddīna al-Ḥasanīho zcela neujal, protože hrozilo, že by do hry mohla vstoupit nežádoucí Francouzi vybraná nová síla a vzniknout mocenský trojúhelník (podobně jako tomu bylo v případě Egypta či Iráku).[421]

---

[418] Ze 70 křesel bylo 52 určeno sunnitům, 4 beduínům, 3 ᶜalawitům, 3 ortodoxním Arménům, 2 řecko-ortodoxním a po 1 křesle ismailitům, syrsko-ortodoxním, syrsko-katolíkům, řecko-katolíkům, katolickým Arménům a židům.
ʾAsᶜajjid, *c.d.*, s. 237 však přináší seznam poslanců ústavodárného shromáždění, který čítá nikoli 70, pouze 67 jmen.

[419] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 167–168; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 371–380; Longrigg, *c.d.*, s. 180–181; Bitterlin, *c.d.*, s. 159; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 68–74; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa ʾl-intidābu ʾl-faransī*, s. 207–214.
Bližší informace k těmto osobnostem viz např. Moubayed, *Steel & Silk*, s. 308–314 (al-Quwatlī), s. 208–212 (al-Bārūdī) a s. 255–258 (al-Džābirī) a Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 282–284 (al-Quwatlī), s. 322–324 (al-Bārūdī), s. 158 (al-Džābirī). Moubayed navíc osobě al-Quwatlího kromě kratší zmínky na s. 98–101 ve své studii *The Politics of Damascus 1920–1946* věnoval i celou práci pod názvem *„The Georgie Washington of Syria. The rise and fall of Shukri al-Quwatli"*.
Pro podrobnosti ohledně postupného formování Národního bloku na přelomu 20. a 30. let a jeho sociálním, věkovém, regionálním aj. složení viz Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 296–333.

[420] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 381–385; Longrigg, *c.d.*, s. 184 a 200–201; Bitterlin, *c.d.*, s. 159; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 81; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa ʾl-intidābu ʾl-faransī*, s. 213–214.

[421] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 381–385; Longrigg, *c.d.*, s. 183–184 a 187.
Není až tolik překvapivé, že mezi stoupenci monarchie došlo záhy ke sporům ohledně nejvhodnějšího kandidáta na syrský trůn. Mezi Francouzi zvažované kandidáty patřili hášimovští emírové Zajd a ᶜAlī (bratři Fajṣala a ᶜAbdullāha) a případně i další Hášimovci z jiných větví, dále pak emír Fajṣal (syn Ibn Saᶜūda), egyptský princ

Výbor pro přípravu ústavy vypracoval v průběhu léta 1928 návrh moderní ústavy vycházející z evropských vzorů, který mj. předpokládal zavedení demokratické republiky s jednokomorovým parlamentem a muslimským prezidentem, v níž by byla uplatňována rovnost mezi všemi náboženstvími a sektami. Kamenem úrazu však byly články hovořící o nedělitelnosti (Velké) Sýrie (tj. včetně Libanonu, Zajordánska a Palestiny), vzniku národní armády, právu prezidenta podepisovat smlouvy, přijímat velvyslance, udělovat milosti a vyhlašovat výjimečný stav. Tyto, z pohledu nacionalistů základní, požadavky však byly pro francouzské koloniální kruhy příliš, takže vysoký komisař se ocitl pod jejich ostrým tlakem a 11. srpna 1928 musel nařídit tříměsíční odročení zasedání Ústavodárného shromáždění.[422]

Pokusy o nalezení kompromisního řešení mezi zájmy syrských nacionalistů a francouzskými kolonialisty se ukázaly jako marné, a tak po dalším odročení zasedání Ústavodárného shromáždění o tři měsíce nakonec počátkem února 1929 přistoupil Ponsot k odročení na dobu neurčitou. Tento krok zpočátku nevyvolal radikální reakce, neboť nacionalisté ve snaze dosáhnout konečného kompromisu s Francouzi se snažili vyhnout se jakémukoli násilí. Navíc v létě 1929 došlo k rozsáhlým židovsko-arabským nepokojům v Palestině, které dočasně odvrátily pozornost Syřanů jiným směrem.[423]

V průběhu druhé poloviny roku 1929 se nacionalisté soustředili na snahu dosáhnout uzavření francouzsko-syrské smlouvy (podle vzoru souběžně probíhajících jednání mezi Iráčany a Brity) a tímto způsobem ukončit etapu mandátu. Teprve když koncem roku 1929 jednání mezi Ponsotem a zástupci Národního bloku vedenými Hášimem al-'Atásím zkrachovala, převládlo mezi Syřany přesvědčení, že snaha o nenásilné vyrovnání s Francouzi nikam nevede. V průběhu roku 1930 pak došlo ve čtyřech sunnitských městech k řadě nepokojů, které však měly značný sociální podtext, spočívající zejména v zavedení dodatečných daní a neustálém zhoršování životních podmínek prostých lidí. Francouzské jednotky tyto projevy nespokojenosti, které postrádaly politické vedení, tvrdě potlačily střelbou do civilistů.[424]

Souběžně s růstem napětí Ponsot přistoupil k pokusu o řešení zablokované politické situace „zhora". Dne 14. května 1930 podepsal balíček dekretů, přičemž jedním z nich definitivně rozpustil ústavodárné shromáždění a druhým jednoduše naoktrojoval Syřanům novou ústavu. Tato ústava sice obsahovala většinu sporných článků, avšak pro nacionalisty klíčový čl. 2 o jednotě Velké Sýrie změnila na nejasnou formulaci o tom, že „Sýrie přestavuje nedělitelnou politickou jednotku", a kromě toho k ní byl připojen zvláštní článek (čl. 116) týkající se francouzských práv po dobu existence mandátní správy. Vysoký komisař ani nestanovil, kdy se země podle nové ústavy začne řídit a ponechal u moci „dočasnou" vládu šejcha Tádžuddína al-Ḥasanīho, i když s menšími personálními změnami.[425]

(emír) Jūsuf Kamāl يوسف كمال, z „domácích" připadali v úvahu emír Saʿīd al-Džazā'irī, 'Aḥmad Nāmī Bej či Riḍā Paša ar-Rikābī.

O syrský trůn aktivně projevil zájem Francouzi vyhnaný hášimovský emír Fajṣal, toho času již král Iráku, který za Ponsotem vyslal své poradce a blízké stoupence. Fajṣal se stále těšil sympatiím mnohých syrských i dalších nacionalistů, jeho vliv však klesal na úkor stoupenců Ibn Saʿūda, který se doposud nezašpinil kolaborací s kolonialisty. Exilová skupina probritských syrských nacionalistů soustředěná kolem aš-Šahbandara pokračovala ve své podpoře emíra ʿAbdulláha.

[422] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 168–169; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 385–388; Bitterlin, *c.d.*, s. 159–160; Longrigg, *c.d.*, s. 184–185; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 82–84; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-intidābu 'l-faransī*, s. 214–215.

[423] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 388–392; Longrigg, *c.d.*, s. 185–186; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-intidābu 'l-faransī*, s. 215–217.

[424] Longrigg, *c.d.*, s. 186; Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 169; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 392–395; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-intidābu 'l-faransī*, s. 217.

[425] Longrigg, *c.d.*, s. 187–188; Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 169; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 392–395; Sorby, *Arabský východ (1945–1958)*, s. 33–34.

Ostatní dekrety navíc potvrzovaly faktické rozdělení Velké Sýrie, protože se týkaly libanonské ústavy, organizačních záležitostí ve Státě ᶜalawitů, Státě Drúzské hory a Alexandrettském sandžaku a tzv. záležitostí společného zájmu (tj. společných všem pseudostátům pod francouzskou kontrolou).[426] Toto rozuzlení bylo ve svém celku pro syrské arabské nacionalisty zcela nepřijatelné, nehledě na to, že přišlo jen krátce předtím, než daleko zaostalejší Irák dosáhl podpisu smlouvy s Velkou Británií, která mu zajišťovala formální nezávislost a vstup do Společnosti národů.[427]

Dekretem z 14. května 1930 byla ústava naoktrojována i Státu Drúzské hory, který zřejmě od té doby začal být pro uklidnění syrských nacionalistů označován jen jako Vláda Drúzských hor. Fakticky v něm však fungovala přímá francouzská správa, která byla zmírněna až v roce 1934 vydáním nového statutu, jenž posiloval postavení místních drúzských úředníků, i když francouzská nadvláda nebyla nijak narušena. V případě Státu ᶜalawitů, který byl zřejmě 14. května 1930 formálně přejmenován na Vládu Latákie, měly dekrety Ponsota konkrétní dopad v tom, že se zvýšil počet volených členů reprezentativní rady[428] z ½ na ¾. Jeho guvernérem nadále zůstával vysoký úředník francouzské mandátní správy.[429]

Otázka volby syrských ústavních činitelů (1931–1932)

Nová ústava automaticky znamenala konání nových voleb. Ponsot jejich uskutečnění navrhl na říjen 1930. V Paříži však převládly obavy ze zopakování vítězství Národního bloku na jaře 1928, a proto byl jeho návrh termínu korigován na jaro 1931. Mezi představiteli Národního bloku ovšem nepanoval jednotný názor, jak se k volbám postavit, a množily se projevy rozkolu v jeho řadách. Zatímco hlavní proud syrských vlastenců reprezentovaný Národním blokem opatrně pokračoval ve snaze o nějakou formu dohody s Francouzi, začaly se zároveň na scéně objevovat radikální panarabské skupiny, nastavené vůči mandátu krajně odmítavě a bližší názorům exilových skupin. Prvním projevem rozporů mezi Národním blokem a panarabisty bylo odmítnutí představitelů Národního bloku se účastnit na projevech solidarity s libyjským odporem proti italské okupaci a protestech proti popravě národního hrdiny ᶜUmara al-Muchtāra عمر المختار na podzim 1931. Národní blok nebyl ani ochoten vyslat oficiální delegaci na islámskou konferenci v Jeruzalémě, pořádanou v prosinci 1931 jeruzalémským *muftím* 'Amīnem al-Ḥusajnīm.[430]

---

[426] Vláda šejcha Tādžuddīna al-Ḥasanīho později podpořila separatizmus ještě dalším krokem, když v roce 1932 na severovýchodě země oddělila část provincie Eufrat a vytvořila z ní samostatnou administrativní jednotku, tzv. Sandžak al-Džazíra.

[427] Longrigg, *c.d.*, s. 189–190; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 392–395; Bitterlin, *c.d.*, s. 160. Britsko-irácká smlouva byla podepsána 30. června 1930.

[428] Poměr počtu křesel v této radě byl obdobně jako v Libanonu a zbytkové Sýrii stanoven na principu konfesionalizmu, ze 17 míst patřilo 10 ᶜalawitům, 3 sunnitům, 2 ortodoxním křesťanům, 1 maronitům a 1 ismailitům. Zástupci ᶜalawitů patřili tradičně ke stoupencům lokálního separatizmu, zatímco sunnité a ortodoxní křesťané v naprosté většině podporovali začlenění pseudostátu do Velké nebo aspoň zbytkové Sýrie.

[429] Longrigg, *c.d.*, s. 208–211, kde jsou podrobněji popsány některé události lokálního významu, ke kterým v těchto pseudoútvarech v průběhu první poloviny 30. let došlo.

[430] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 395–396 a 405–406; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 90. Ke konferenci viz podkapitola Palestina a Zajordánsko na přelomu 20. a 30. let uvedená v závěru této kapitoly.
Národní blok zaujal na přelomu 20. a 30. let vůči sílícím panarabským tendencím zcela pragmatické stanovisko, které vycházelo z přesvědčení, že Sýrie se nemůže podílet na žádných arabských sjednocovacích projektech, dokud sama nezíská samostatnost. Primární snahou Národního bloku bylo dosáhnout dohody s Francouzi o postupném předání či alespoň sdílení moci. Pro dosažení tohoto cíle byli jeho představitelé ochotni ustoupit ze všech činností, které by mohly Francii či další imperialistické velmoci podráždit, vč. veřejné podpory boje Arabů z dalších zemí za nezávislost.

Špatné vztahy mezi Francouzi a syrskými vlastenci, které panovaly na přelomu 20. a 30. let, ještě dále rozjitřila snaha Francie způsobit mezi vůdci národního hnutí co největší rozkol. K tomu mělo Francouzům opět posloužit obnovení úvah o zřízení monarchistické formy vlády, tentokrát již konkrétně v čele s hášimovským emírem ʿAlīm. Podobně jako v roce 1928 se i v tomto případě prakticky celé syrské vnitropolitické spektrum shodlo na jeho odmítnutí. Následně proto Francouzi svou snahu modifikovali a Syřanům podstrčili myšlenku vytvoření syrsko-iráckého soustátí. Z pohledu arabských nacionalistů bylo hlavním nedostatkem tohoto „sjednocovacího" pokusu to, že byl veden shora okupačními mocnostmi (Velkou Británií a Francií), přičemž jeho základním impulzem byla kromě pokusu o rozbití jednoty národního hnutí v Sýrii snaha zajistit vhodné prostředí pro výstavbu ropovodu z iráckých nalezišť na (velko)syrské pobřeží Středozemního moře.

Klíčovou osobou plánu syrsko-iráckého soustátí se měl stát irácký král Fajṣal, který v září 1931 navštívil Francii, kde předložil svůj návrh na budoucí fungování zvažovaného útvaru. Oba státy si měly zachovat své vlastní parlamenty, ale měly mít společného panovníka – krále Fajṣala, který by střídavě co půl roku pobýval v jedné z obou zemí a ve druhé by ho zastupoval jeho regent. Tento plán silně rozčílil jeho bratra zajordánského emíra ʿAbdullāha, který měl vlastní ambice na syrský trůn. Plán však velmi brzy skončil nezdarem – Britové ho přestali podporovat v obavě, že u Fajṣala převáží zájem na ovládnutí vyspělejší Sýrie a tím se dostane pod vliv Francie, naopak Francouzi za plánem cítili snahu Britů vniknout prostřednictvím Fajṣala do jejich sféry vlivu, a syrští vlastenci nepřestali podporovat republikánskou formu vlády.[431]

Váhavost představitelů Národního bloku usnadnila Francouzům další odklady voleb, které nakonec proběhly až na přelomu roku 1931 a 1932. Na jejich konání se Francouzi tentokrát dobře připravili. V listopadu 1931 Ponsot vydal po svém návratu z konzultací ve Francii tři důležité dekrety. Jedním z nich zavedl další „dočasnou" administrativní reorganizaci, která spočívala v tom, že odvolal „premiéro-prezidenta" Tādžuddīna al-Ḥasanīho, přičemž post hlavy státu si dočasně ponechal sám pro sebe a funkci premiéra nahradil tzv. generálním tajemníkem, kterým jmenoval vysokého funkcionáře francouzské mandátní správy. Druhým vytvořil desetičlenné poradní shromáždění,[432] které mělo poskytovat rady při naplňování ústavy do praxe. Třetí dekret se týkal provedení nových voleb do parlamentu, jehož existenci předpokládala naoktrojovaná ústava, ale v praxi ještě nebyl zvolen.[433]

Podle dekretů vysokého komisaře z 7. prosince 1931 byly vytvořeny volební komise a stanoven počet poslanců, opět na základě principů konfesionalizmu.[434] Současně Francouzi provedli celou řadu praktických preventivních opatření k zaručení požadovaných výsledků voleb, spočívajících např. v účelových změnách volebních obvodů, preventivním zatýkání protifrancouzsky naladěných osob, ovlivňování obsahu tisku, provádění protimuslimské agitace mezi křesťanskými menšinami ad. Přesto se Národní blok nakonec rozhodl voleb zúčastnit. Vlastní průběh dvoustupňových voleb, které se uskutečnily v průběhu prosince 1931 a ledna 1932, byl poznamenán pokusy mandátní správy o jejich masivní zfalšování. To vedlo v Damašku a v několika dalších místech (např. v Hamá) ke krvavým srážkám policie a armády s demonstranty a následným přerušením hlasování, které bylo v těchto oblastech

---

[431] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 397–404.

[432] Arabsky bývá označováno jako al-madžlisu ʾl-istišārī المجلس الاستشاري, i když z dostupné literatury není jasné, zda tato jen krátce fungující instituce měla vůbec stabilizovaný oficiální název.

[433] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 408; Longrigg, *c.d.*, s. 190; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 87–88; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa ʾl-intidābu ʾl-faransī*, s. 225–227.

[434] Longrigg, *c.d.*, s. 190 uvádí stejný počet poslanců a poměr mezi jednotlivými etno-konfesionálními skupinami jako v případě ústavodárného shromáždění v roce 1928, tj. vyčlenění z celkového počtu 70 křesel 52 pro sunnity, 4 pro beduíny a zbylých 14 pro etno-konfesionální menšiny. Naproti tomu ʾAsʿajjid , *c.d.*, s. 239 uvádí počet poslanců na čísle 78, přičemž na s. 249–255 přináší jejich přesný výčet podle volebních okrsků.

dokončeno až v dubnu 1932. Francouzům se nakonec podařilo prosadit zvolení části svých loutek, avšak přesto byl vliv Národního bloku v nově zvoleném parlamentu významný.[435]

Parlament[436] vzešlý ze zfalšovaných voleb se poprvé sešel na týdenním mimořádném zasedání, konaném mezi 7. a 14. červnem 1932. Účelem této schůze bylo především zvolit ústavní činitele a tak konečně naplnit ústavu, která byla naoktrojována již před více než dvěma roky a na jejíž nerespektování opakovaně upozorňovali odpůrci Francie na půdě Společnosti národů. Předsedou parlamentu byl zvolen osvědčený kolaborant Ṣubḥī Barakāt. Barakāt měl dokonce díky své silné pozici v parlamentu i ambici stát se prvním prezidentem Sýrie. Takové pohaně se však představitelům Národního bloku ve spolupráci s umírněnější částí francouzské mandátní správy podařilo zabránit tím, že se dohodli na kompromisním protikandidátovi, kterým se stal Muḥammad ᶜAlī al-ᶜĀbid محمد علي العابد, zkušený osmanský byrokrat pocházejí ze staré damašské rodiny.[437]

Al-ᶜĀbid byl 11. června 1932 skutečně těsnou většinou zvolen prezidentem, přičemž zbytková Sýrie byla přejmenována ze Státu Sýrie na Syrskou republiku (ar. al-Džumhūrīja ´s-sūrīja الجمهورية السورية). Premiérem se stal věrný stoupenec Francouzů Ḥaqqī al-ᶜAẓm, zřejmě za odměnu za to, že se vzdal svých ambicí na post prezidenta a nekomplikoval volbu al- ᶜĀbida. Avšak i Národní blok byl ve vládě poměrně silně zastoupen (měl dvě z celkových čtyřech křesel, přičemž jedno z nich zaujal přímo Džamīl Mardam).[438] Následně parlament po dvou dnech jednání o méně významných otázkách své zasedání přerušil a odebral se na letní prázdniny.[439]

Muḥammad ᶜAlī al-ᶜĀbid
(Zdroj: webové stránky www.syrianhistory.com)[440]

První pokus o uzavření francouzsko-syrské smlouvy (1932–1933)

Po zvolení nejvyšších představitelů země přišla znovu na pořad otázka francouzsko-syrské smlouvy. Okolnosti pro vyjednávání se zdály být poměrně příznivé, protože v květnu 1932 proběhly ve Francii volby, které po 8 letech vrátily k moci levici. Vysoký komisař dostal instrukci připravit plán postupného vyhlášení „nezávislosti" Sýrie podle iráckého vzoru. V říjnu 1932 dokonce zveřejnil svůj záměr vyjednávat o smlouvě, která bude liberálnější než britsko-irácká smlouva z roku 1930. Vnitřně nejednotný Národní blok však k těmto signálům

---

[435] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 169; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 406–421; Longrigg, *c.d.*, s. 190–191; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 91–92; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa ´l-intidābu ´l-faransī*, s. 228–229.

[436] Jeho oficiální arabský název zněl al-Madžlisu ´n-nijābī المجلس النيابي, což česky odpovídá spíše termínu „poslanecká sněmovna", avšak v našem prostředí pokládám použití tohoto překladu za poněkud matoucí.

[437] Podrobněji k jeho osobnosti viz např. Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 426–427; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 94–96 a Moubayed, *Steel & Silk*, s. 128–129.
Dalšími kandidáty byli mj. z řad nacionalistů Hāšim al-'Atāsī a 'Ibrāhīm Hanānū, proti nimž stáli na opačném extrému dvě „nezávislé" osobnosti kolaborující s Francouzi – 'Aḥmad Nāmī Bej a Ḥaqqī al-ᶜAẓm.

[438] Složení vlády viz např. Longrigg, *c.d.*, s. 192 a al-Ḥakīm, *Sūrīja wa ´l-intidābu ´l-faransī*, s. 233.

[439] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 424–429; Longrigg, *c.d.*, s. 191–192; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 92–93; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa ´l-intidābu ´l-faransī*, s. 229–231.

[440] http://www.syrianhistory.com/content/syrias-first-president-mohammad-ali-al-abid-1868-1939-july-1932, staženo 03.01.2009.

přistupoval s obezřetností a vyzval své poslance, aby se nezúčastnili jednání parlamentu, který obnovil své jednání po letní přestávce až 29. října 1932, dokud Ponsot nepředloží základní body smlouvy v písemné podobě. Po bouřlivé konferenci v Homsu na počátku listopadu 1932 ovšem své stanovisko přehodnotil, a jeho poslanci prosadili v parlamentu návrh na pověření prezidenta al-ᶜĀbida a premiéra Ḥaqqīho al-ᶜAẓma vyjednáváním s Francouzi.[441]

Aniž by Ponsot při vyjednávání s nejvyššími syrskými představiteli pokročil dál za obecný rámec smlouvy, odjel na konci listopadu 1932 do Ženevy, kde vystoupil na zasedání Společnosti národů s návrhem, aby Francii „svěřené" území v severní části Velké Sýrie bylo rozděleno na dvě oblasti, a to na „oblast smlouvy", která by zahrnovala pouze Syrskou republiku (tj. bývalý Stát Sýrii), a na „oblast mandátu", do níž by spadala Libanonská republika (tj. bývalý Stát Velký Libanon), Vláda Latákie (tj. bývalý Stát ᶜalawitů) i Vláda Drúzských hor (tj. bývalý Stát Drúzské hory). Otázka sjednocení Sýrie ve smyslu připojení Vlády Latákie a Vlády Drúzských hor (nikoli Libanonské republiky) k Syrské republice měla být odložena na později, až se tyto dvě zaostalé oblasti dále rozvinou. Tento návrh okamžitě vyvolal vlnu kritiky syrských vlastenců, kteří zaplavili Společnost národů vlnou protestních petic.[442]

Po návratu Ponsota ze Ženevy v únoru 1933 přijal Národní blok na zvláštním zasedání v Aleppu rozhodnutí, že s Francouzi nebudou vyjednávat jinak, než na principu respektování jednoty Sýrie. Umírněný nacionalista Mardam se ovšem zároveň ke značné nevoli radikálních členů Národního bloku pokusil najít z patové situace východisko pomocí tajného vyjednávání s Ponsotem, které probíhalo po několik týdnů. Avšak ani to nevedlo k žádnému pokroku, a proto 18. dubna 1933 vystoupili oba zástupci Národního bloku na znamení protestu z vlády, čímž také zabránili prohloubení rozkolu uvnitř vlastních řad. Zasedání parlamentu, které mělo být zahájeno 22. dubna 1933, muselo být kvůli bojkotu velké části poslanců opakovaně odloženo a sešlo se až 8. května 1933 bez účasti nacionalistů, kdy 38 hlasy pro rozhodlo o pokračování v jednáních o smlouvě. Souběžně (8. května 1933) proběhla rekonstrukce vlády, která byla zbavena nacionalistů. Jarní schůze parlamentu pak skončila bez dalších významných událostí 31. května 1933.[443]

Po letních prázdninách jednání o smlouvě pokračovala i ve druhé polovině roku 1933, avšak za nepřítomnosti zástupců Národního bloku ztrácela jakoukoliv legitimitu. Jejich závěrečné fáze se za Francii účastnil již nový vysoký komisař Damien de Martel, který v létě 1933 nahradil z nejasných důvodů (údajně pro nemoc) odvolaného Ponsota. De Martel si uvědomil, že další protahování vyjednávání nemá smysl, protože odčerpává velké množství energie, kterou je nutno věnovat na řešení katastrofální hospodářské situace v zemi, tvrdě trpící důsledky světové hospodářské krize. V listopadu 1933 se proto de Martel dohodl s poddajným premiérem Ḥaqqīm al-ᶜAẓmem a podepsal s ním pro Sýrii krajně nevýhodnou verzi smlouvy. Tuto smlouvu ihned předložili ke schválení parlamentu, který zahájil své podzimní zasedání teprve 18. listopadu 1933.[444]

Chmurné hrozby přijetí smlouvy, mající protektorátní charakter, zároveň aktivizovaly představitele Národního bloku, který se i za nepříznivé situace, kdy většina obyvatel v období hospodářské krize, kombinované s katastrofálním suchem a neúrodou, bojovala o holé přežití, pokoušel vyvolat masové nepokoje. Vhodným způsobem k aktivizaci mas se ukázala znepokojivá situace v Palestině, kde arabské obyvatelstvo v Jaffě právě protestovalo proti

[441] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 430–433; Longrigg, *c.d.*, s. 192–193.

[442] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 433–434; Longrigg, *c.d.*, s. 193–194; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 103.
V případě přijetí tohoto návrhu by zbytková Sýrie téměř ztratila i přístup k moři.

[443] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 434–437; Longrigg, *c.d.*, s. 194–195; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 101–105; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-intidābu 'l-faransī*, s. 235–236.

[444] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 440–442; Longrigg, *c.d.*, s. 195; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 105–107; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-intidābu 'l-faransī*, s. 237–239.

narůstajícímu židovskému přistěhovalectví. Ve spolupráci s místními islámskými sdružení, které měly podporu drobných obchodníků, řemeslníků a lidových vrstev obecně, uspořádal jinak sekulární Národní blok v Damašku na počátku listopadu 1933 velkou demonstraci, která byla zaměřena na připomínku vyhlášení nenáviděné Balfourovy deklarace. Potlačení demonstrace si vyžádalo několik mrtvých a bylo následováno vlnou zatýkání.[445]

Kalkulace s poslušností nereprezentativního syrského parlamentu a podplacením řady jeho členů se Francouzům nezdařila, neboť smlouva byla natolik nepřijatelná, že i tento dříve v rámci mezí tvárný parlament ji odmítal schválit. Když byla smlouva 20. listopadu 1933 předložena parlamentu a hrozilo její okamžité zamítnutí na plenárním zasedání, prosadil vysoký komisař ještě odložení zasedání o čtyři dny v naději, že se napětí uklidní. Mezitím se však stupňovaly protesty v ulicích Damašku, kde byla vyhlášena všeobecná stávka, a šance na prosazení smlouvy dále klesaly. Zklamaný vysoký komisař proto 24. listopadu 1933 zasedání parlamentu na čtyři měsíce odložil, čímž se záležitost smlouvy odsunula do ztracena.[446]

Smlouva v hrubých rysech kopírovala britsko-iráckou smlouvu z roku 1932, mj. měla platit 25 let od vstupu Sýrie do Společnosti národů. Kamenem úrazu ovšem opět bylo, že nesplnila požadavek sjednocení Sýrie, naopak počítala se samostatností nejen Libanonské republiky, ale i Vlády Drúzských hor i Vlády Latákie, i když v případě těchto dvou posledně zmíněných pseudostátů připouštěla možnost přezkoumání jejich statutu po vstupu Sýrie do Společnosti národů, ovšem za podmínky souhlasu jejich obyvatel. V danou chvíli měla Sýrie pouze získat možnost udržování hospodářské jednoty severní části Velké Sýrie, tj. převzít od Francouzů správu tzv. záležitostí společného zájmu. Obsahem smlouvy byl dále závazek přijmout během čtyřletého přechodného období balík vojenských, finančních a hospodářských dohod, které by zaručily Francii na dalších 25 let faktickou okupaci Sýrie a dohled nad její zahraniční politikou.[447]

Francouzsko-syrský pat (1934–1935)

Na další vývoj měla silný vliv nestabilní situace ve Francii, kde v lednu 1934 došlo k pádu hned dvou vlád doprovázenému střety mezi stoupenci pravice a levice v pařížských ulicích. Výsledkem byl vznik kompromisní koaliční vlády, která směrem k Sýrii zaujala dosti konzervativní stanovisko v duchu „poučení z krizového vývoje v Iráku". Francouzské hodnocení nedávných událostí (vraždění Asyřanů[448], prudký nárůst radikálního arabského nacionalizmu ad.) vedlo k odmítnutí britské „lehkovážnosti a nezodpovědnosti" při poskytnutí nezávislosti Iráku, jakkoli tato byla pouze formální. De Martel proto v březnu 1934 dostal instrukci prodloužit uzavření parlamentu o dalších šest měsíců a nahradit nepopulární vládu Ḥaqqīho al-ᶜAẓma novou, pod vedením pružného kolaboranta Tādžuddīna al-Ḥasanīho.[449]

Postupné obnovení přímé francouzské koloniální diktatury vyvrcholilo v listopadu 1934, kdy de Martel uzavřel parlament na dobu neurčitou. Národní blok odpověděl založením Výboru na obranu parlamentních institucí (ar. Ladžnatu ʻd-difāᶜ ᶜani ʻl-muʼassasāti ʻl-barlamānīja لجنة الدفاع عن المؤسسات البرلمانية), avšak daleko důležitější bylo, že francouzská neústupnost mu znovu umožnila sjednotit vlastní řady, rozdělené na stoupence umírněné

[445] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 441–442; Bitterlin, *c.d.*, s. 167; Longrigg, *c.d.*, s. 195–196.

[446] Longrigg, *c.d.*, s. 195–196; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 442–443; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa ʻl-intidābu ʻl-faransī*, s. 239–241.

[447] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 170; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 442–443; Bitterlin, *c.d.*, s. 167; Longrigg, *c.d.*, s. 196–197; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa ʻl-intidābu ʻl-faransī*, s. 238–239.

[448] Blíže k tzv. tragédii Asyřanů viz např. Přebinda, *c.d.*, s. 66, kde je uvedena řada odkazů na další práce.

[449] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 495; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 107–109; Longrigg, *c.d.*, s. 198; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa ʻl-intidābu ʻl-faransī*, s. 241–242, poslední dva zmínění autoři také uvádějí přesné složení vlády.

spolupráce s okupanty a na radikály. Významné schůzky Národního bloku se uskutečnily v červnu 1935 v Homsu a v září 1935 v Aleppu.[450]

Roky 1934 a 1935 tak byly v Sýrii ve znamení patové situace, kdy Francouzi sice pomocí svých početných vojenských jednotek a několika poslušných místních nohsledů sice udržovali zemi pod zdánlivou kontrolou, ale Národní blok o sobě vytrvale dával vědět formou organizování různých stávek, demonstrací, protestů či dokonce atentátů. Špatně např. skončila návštěva prezidenta doprovázeného premiérem na severu Sýrie v květnu 1934. Příjezd těchto kolaborantů vyvolal masové demonstrace, následně stávku (zavření bazarů) v Aleppu, studentské protesty a pouliční srážky potlačené policií. Z dalších akcí v režii Národního bloku lze uvést několikaměsíční bojkot monopolu elektrické společnosti v Damašku vlastněné Francouzi, resp. Belgičany, masovou oslavu prorokových narozenin (ar. al-mawlidu 'n-nabawī المولد النبوي), ze které byli vyloučeni kolaboranti s Francouzi vč. premiéra a jeho ministrů, nebo bouřlivou vzpomínku na „mučedníky" prohrané bitvy u Majsalūnu aj.[451]

Mezi nejvýznamnější projevy odporu ze strany Národního bloku patřila také vytrvalá kampaň proti usazování asyrských uprchlíků z Iráku francouzskými úřady v oblasti al-Džazíry, jejíž etno-konfesionální skladba byla již tak (a dodnes je) poměrně pestrá. Kromě většinových sunnitských Kurdů v oblasti žilo i mnoho sunnitských Arabů a dále křesťanů a v menší míře i židů. Křesťané byli rozděleni do různých denominací i etnik – na Araby, Armény (ti se do oblasti dostali zejména v důsledku pogromů v Osmanské říši za 1. světové války) a Kurdy. Z konfesionálního hlediska byla důležitá zejména přítomnost syrsko-ortodoxních (jakobitů), syrsko-katolíků, nestoriánů (asyřanů) a chaldejců.[452]

V období francouzského mandátu prošla etno-konfesionální skladba obyvatelstva v oblasti al-Džazíry poměrně silnou dynamikou doprovázenou značnými společenskými posuny. Nejprve došlo v důsledku rozdělení Osmanské říše po 1. světové válce k přetrhání řady kmenových, obchodních a dalších vazeb na příbuzné komunity na území dnešního jihovýchodního Turecka a severozápadního Iráku, především v oblasti dnešních tureckých měst Şanlıurfa, Mardin a Cizre, iráckého Mosulu a středního Eufratu.

V polovině 20. let přišlo do oblasti velké množství kurdských kmenů, které utekly z Turecka v důsledku porážky povstání šejcha Saʿīda (tur. Sait) kemalistickými silami. Tito Kurdové si sebou přinášeli kurdský nacionalizmus, který vložil novou dimenzi do tradičních sporů arabských a kurdských kmenů o omezené zdroje vody a pastvy. Kromě toho u těchto čerstvě přišlých kmenů po dlouhou dobu chyběla snaha se v nových oblastech skutečně usídlit a začít je považovat za svůj domov, který stále viděli severněji v tureckém Kurdistánu. Vznikaly tak i mezikurdské spory na rovině starousedlíci vs. nově příchozí. Neklidné poměry v tureckém Kurdistánu vyvolané povstáním šejcha Saʿīda a jeho složitým potlačováním, na které navázalo šíření kemalistického tureckého nacionalizmu až šovinizmu v těchto oblastech, vedly kromě přesunů Kurdů také k početné migraci křesťanů (především syrsko-katolíků z míst jejich tradičního osídlení v jihovýchodní Anatolii na jih do přilehlých částí syrské al-Džazíry.

Příchod křesťanských Asyřanů po roce 1933, kdy na nich byla v Iráku spáchána řada masakrů, byl tak jen dalším novým prvkem v řadě. Mandátní správa navzdory protestům Syřanů velmi ochotně těmto asyrským přesídlencům, kteří se do místní společnosti odmítali integrovat a snažili si zachovat vlastní organizaci, postavenou na klanech vedených kněžími, udělovala plné syrské občanství. Syrští nacionalisté proto poměrně oprávněně viděli v Asyřanech vyháněných z Iráku pro jejich neochotu se podřídit tamní arabské vládě obdobu

[450] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 496–498; Longrigg, *c.d.*, s. 199.
[451] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 505–508; Longrigg, *c.d.*, s. 198–199.
[452] Longrigg, *c.d.*, s. 248 uvádí přesnou statistiku podle výroční zprávy z roku 1937: z celkového počtu 159 000 obyvatel al-Džazíry bylo 82 000 Kurdů, 42 000 sunnitských Arabů, 31 000 křesťanů (součet všech syrsko-katolíků, syrsko-ortodoxních, Arménů a Asyřanů), 2 000 jazídů, 1 000 židů a 1 000 Čerkesů.

již existujícího problému s Armény, které po jejich příchodu do oblasti Velké Sýrie z anatolských provincií Osmanské říše v důsledku pogromů za 1. světové války Francouzi cíleně zneužívali pro provádění své politiky „rozděl a panuj".[453]

Velmi významnou část svých aktivit věnoval Národní blok zhoršující se situaci v Palestině, a to formou kampaně proti prodeji půdy sionistům ze strany některých hospodářskou krizí postižených tradičních rodin a bojkotu sionistických výrobků, které byly do Sýrie pašovány z Palestiny (textil, cukrovinky aj.). Představitelé Národního bloku také zahájili vlastní diplomatické aktivity, které se opíraly o jejich renomé skutečných představitelů Sýrie. Důležité bylo zejména utužení vazeb s Ibn Sa°ūdem, které spolu s kontakty s egyptskou stranou al-Wafd الوفد bylo základem pozdější protihášimovské osy. Nezanedbatelné však byly i jejich vztahy s iráckými osobnostmi. Zájem o dění za hranicemi zbytkové Sýrie byl ze strany Národního bloku poměrně novým prvkem, který souvisel s krachem jejich několikaletého vyjednávání s Francouzi a se snahou si před vlastními obyvateli zlepšit pošramocenou pověst.[454]

Libanon na přelomu 20. a 30. let

Zatímco jádro Sýrie procházelo výše popsaným složitým a nepříliš úspěšným politickým vývojem, poznamenaným zejména nemožností nalézt shodu mezi nacionalisty a francouzskou mandátní správou, Libanon, kde maronité a Francouzi nalezli v roce 1926 vytvořením „samostatné" republiky uspokojivý *modus vivendi*, se vyvíjel dost odlišně. Základním rysem období po vzniku Libanonské republiky bylo hledání co nejvhodnějších úprav politického a administrativního systému, který byl vytvořen dost narychlo a měl řadu nedostatků. Po sloučení dvou komor parlamentu do jedné společné v říjnu 1927 proběhla v dubnu 1929 další významná novelizace ústavy, která mj. posilovala roli prezidenta a prodlužovala jeho funkční období ze tří na šest let.

Vnitropolitické situaci v Libanonu dominovaly na přelomu 20. a 30. let neustálé zápasy mezi jednotlivými velmi ambiciózními politiky, mající jen zřídka racionální jádro. Nejvýznamnějšími politiky té doby byli silně profrancouzský Émile Eddé[455] (ar. 'Imīl 'Iddah إميل إده) a názorově vyrovnanější šejch Bišāra al-Chūrī[456] بشارة الخوري. Tito dva vůdci, kteří se střídali v pozici premiéra, byli oba maronité a jejich spory měly kromě politické a hospodářské i velmi silnou osobní rovinu.[457] Rozpolcenost libanonské politické scény, zejména mezi křesťany, dosáhla jednoho ze svých vrcholů na jaře 1932, kdy gradovala situace kolem blížícího se konce mandátu prezidenta Dabbāse. V jednu chvíli bylo dokonce možné, že jeho nástupcem bude kvůli snaze Eddého a al-Chūrīho se navzájem vyšachovat zvolen muslimský předseda parlamentu Muḥammad al-Džisr, čímž by byla „znesvěcena" samotná podstata existence Libanonu jako křesťanské enklávy v muslimském světě, tolik podporovaná Francouzi. Neschopnost dosáhnout kvůli osobním ambicím zvolení nového prezidenta tak

---

[453] Longrigg, *c.d.*, s. 212–213.

[454] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 498–505. Konkrétním projevem nového přístupu Národního bloku k dalším arabským zemím bylo založení tzv. Arabské národní kanceláře pro propagandu a publikační činnost (ar. al-Maktabu 'l-°arabī 'l-qawmī li-'d-di°āja wa 'n-našr المكتب العربي القومي للدعاية و النشر) v roce 1934 pod vedením Fachrīho al-Bārūdīho, která svou pozornost zaměřovala především na situaci v Palestině.

[455] V Paříži vystudovaný právník Eddé se víc cítil Francouzem než Arabem (těmi dokonce dost pohrdal). Eddé také patřil k těm, kdo podporovali šíření pseudovědeckých tezí o fénickém původu Libanonců (tzv. ideologii fénicizmu).

[456] Na rozdíl od Eddého, který vnímal Velký Libanon úplně stejně jako rozlohou podstatně menší Horský Libanon, tj. jako území obývané primárně křesťany, si al-Chūrī uvědomoval, že Velký Libanon, resp. Libanonská republika je prostorem, který společně obývají křesťané a muslimové, a pokud křesťané chtějí tento útvar udržet při životě, musí se s místními muslimy dohodnout.

[457] Podrobněji o rozporech mezi Eddém a al-Chūrīm a jejich příčinách pojednává Salibi, *The modern history of Lebanon*, s. 171–174.

hrozila způsobit těžkou paralýzu života v zemi, která již byla postižena hlubokou hospodářskou krizí, související s celosvětovou situací.[458]

Hrozící chaos, resp. přesněji řečeno reálně možné zvolení muslima prezidentem, odvrátil vysoký komisař Ponsot tím, že 9. května 1932 pozastavil platnost ústavy, kterou nahradil prozatímním režimem. Tím byl zároveň rozpuštěn parlament a přerušena na jeho půdě se odehrávající volba prezidenta. Následující den vyjádřil stávající prezident Dabbās svůj souhlas s „žádostí" vysokého komisaře, aby nadále vykonával funkci prezidenta. Činil tak až do své rezignace 2. ledna 1934, přičemž zároveň ve svých rukou koncentroval i výkonnou moc v pozici předsedy tzv. direktoria (rady ředitelů),[459] která nahrazovala neexistující vládu. Zatímco v této funkci Dabbāse v lednu 1934 nahradil muslim ᶜAbdullāh Bajhūm عبد الله بيهوم (někdy též psán krátce Bajhum بيهم), na místo prezidenta byl po krátkém mezidobí 31. ledna 1934 vysokým komisařem na dobu jednoho roku jmenován veterán libanonské politiky Ḥabīb Paša as-Saᶜd, jehož funkční období bylo následně prodlouženo o další rok.[460]

Tato opatření sice vedla k určité stabilizaci poměrů v zemi, zejména v hospodářské oblasti, avšak nezabránila pokračování vzájemných sporů libanonských politiků vedených místo na parlamentní půdě v zákulisí. Letitý spor mezi Eddém a al-Chūrīm pokračoval, přičemž začal nabývat více politickou, než jen osobní dimenzi. Al-Chūrī si totiž v roce 1932 založil vlastní stranu, kterou na znamení požadavku plného obnovení platnosti ústavy nazval Ústavní blok (ar. al-Kutla ʾd-dustūrīja الكتلة الدستورية).[461] Eddé si později také založil vlastní stranu, která se jmenovala Národní blok.[462]

Parlament byl sice v lednu 1934 částečně obnoven, ovšem jen v zredukovaném počtu 25 poslanců, z nichž 7 nebylo ani zvoleno, nýbrž přímo jmenováno vysokým komisařem. Jeho předsedou byl zvolen Dabbās, který na svou funkci rezignoval koncem téhož roku. Tento parlament měl značně omezené pravomoci, např. předseda direktoria (*de facto* vlády) se místo jemu zodpovídal jen prezidentovi. Když se koncem roku 1935 blížil ke svému závěru i prodloužený mandát prezidenta Ḥabība Paši as-Saᶜda, přičemž při zvážení reality libanonské vnitropolitické scény neexistovala naděje na povýšení státních zájmů nad osobní prospěch, oznámil vysoký komisař de Martel, že nový prezident sice bude zvolen, ale jen tímto zredukovaným parlamentem a na zkrácený mandát třech let bez možnosti prodloužení. Volba prezidenta se za těchto podmínek uskutečnila 20. ledna 1936, přičemž vítězně z ní vyšel Eddé, který porazil al-Chūrīho o jediný hlas (13:12). Zároveň na postu předsedy direktoria (*de facto* premiéra) nahradil Bajhūma protestant ʾAjjūb Ṯābit أيوب ثابت.[463]

Vývoj následující po událostech v květnu 1932 měl za důsledek postupný nárůst nepřátelských nálad proti francouzskému mandátu mezi většinou libanonské společnosti, která Francouze začala obviňovat z tendencí k despotizmu. Podobně jako v Sýrii došlo ke kombinaci politických a hospodářských motivů nespokojenosti, která se projevila v průběhu roku 1935 třema velkými stávkami.[464] Na přelomu let 1934 a 1935 navíc vyvrcholila roztržka

---

[458] Longrigg, *c.d.*, s. 201–203; Salibi, *The modern history of Lebanon*, s. 175–176.

[459] Zajímavé je, že tato instituce se jmenovala stejně jako obdoba vlády za počátků Fajṣalovy administrativy ve Velké Sýrii po skončení 1. světové války.

[460] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 170; Salibi, *The modern history of Lebanon*, s. 176–177; Longrigg, *c.d.*, s. 203–205.

[461] Z toho pochází slovo konstitucionalisté, velmi rozšířené pro označení stoupenců této strany, resp. al-Chūrīho.

[462] Tato strana měla stejný název jako zastřešující organizace syrských arabských nacionalistů. Pro odlišení od svého staršího syrského jmenovce Eddého strana také používala název Libanonský národní blok (ar. al-Kutla ʾl-waṭanīja ʾl-lubnānīja الكتلة الوطنية اللبنانية). Jedná se však o pouhou shodu jmen, programově obě organizace neměly zcela nic společného. Eddého stoupencům se také říkalo unionisté, protože trvali na zachování co nejtěsnějšího spojení jednotlivých regionů Velkého Libanonu a stavěli se proti snahám libanonských muslimů o připojení jimi obývaných částí ke zbytkové Sýrii.

[463] Salibi, *The modern history of Lebanon*, s. 178–179; Longrigg, *c.d.*, s. 204–207.

[464] Jednalo se nejprve o dvoutýdenní stávku řezníků, která vypukla v Zaḥle v lednu 1935, a poté o stávky

mezi nejvyšším maronitským duchovním představitelem patriarchou 'Anṭuwānem (Antoinem) ᶜArīḍou أنطوان عريضة a Francouzi, vyvolaná osobní antipatií mezi ním a vysokým komisařem de Martelem, kombinovaným sporem o důležitý tabákový monopol. Klerik mandátní úřady obvinil z toho, že nechtějí přijmout náležitá opatření ke snížení následků hospodářské krize pro místní obyvatelstvo a poskytnout Libanonu „skutečnou" nezávislost. V únoru 1935 se dokonce setkal s představiteli Národního bloku, čímž zvýšil jejich naděje na ustavení širší muslimsko-křesťanské platformy k boji proti francouzské okupaci.[465]

Od konce 20. let však také docházelo k postupnému a pomalému přehodnocení postojů libanonských muslimů (zejména sunnitů) vůči Libanonu jako takovému. Zhruba v polovině 30. let již mezi jejich vůdci (nikoli řadovými příslušníky jednotlivých komunit) převážil názor, že je nutno přerušit politiku bojkotu Velkého Libanonu, resp. Libanonské republiky, jakožto jim Francouzi a maronity vnuceného státního útvaru, přijmout realitu jeho existence a přestat trvat na bezpodmínečném spojení se Sýrií (návratu k Velké Sýrii).

Motiv této názorové změny byl prostý. Pokud by došlo ke znovusjednocení Velké Sýrie (alespoň ve smyslu spojení dnešního Libanonu a Sýrie), byli by libanonští muslimští předáci lokálního formátu zcela zastíněni „národními" damašskými a aleppskými vůdci, zatímco při zachování existence Velkého Libanonu měli nadějné perspektivy na růst vlastního významu a podílu na moci. Proto byly zhruba od poloviny 30. let požadavky libanonských muslimských vůdců na připojení k Sýrii čím dál více pouze formální, jakkoli byly při každé vhodné příležitosti, např. při projednávání spojeneckých smluv Libanonu a Sýrie s Francií v roce 1936, pravidelně opakovány.[466]

Palestina a Zajordánsko na přelomu 20. a 30. let

Po poměrně klidném období většiny 20. let přinesl přelom 20. a 30. let v Palestině již tragický obraz arabsko-židovských střetů, jak jej známe v podstatě dodnes. Během 20. let bohaté sionistické organizace skoupily od arabských feudálů-absentistů (sídlících převážně ve městech na území Francouzi ovládané části Velké Sýrie) rozsáhlé plochy pozemků, odkud vyhnaly arabské rolníky a nahradily je židovskými přistěhovalci. To bylo umožněno přetrvávajícími feudálními poměry, kdy rolník, ač půdu obdělával po mnohé generace, nebyl jejím vlastníkem.

Vznikla tak nešťastná kombinace po staletí zaběhaných „tržních" vztahů (prodávající arabští latifundisté a kupující sionistické organizace) a nového „národního" či „rasového" prvku (sionistické organizace zaměstnávaly převážně pouze židovské přistěhovalce), který byl pro místní obyvatelstvo zvyklé žít po staletí v relativně tolerantním a multikulturním prostředí Osmanské říše nepříjemným překvapením. První obětí nových poměrů se tak stali chudí arabští rolníci, kteří se rychle měnili v čím dál početnější vrstvu nezaměstnaných živořících v obtížných podmínkách.[467]

Na politické rovině ke konci 20. let vykrystalizoval 'Amīn al-Ḥusajnī jako jednoznačně nejvýznamnější vůdce palestinských Arabů. Po letitých zkušenostech s židovským přistěhovalectvím došel k (jak se později potvrdilo velmi správnému) přesvědčení, že sionisté nemají zájem na dosažení rozumného kompromisu s místními Araby. Jejich postoje vyhodnotil tak, že pokud se tváří vstřícně, jedná se pouze o taktiku, jak získat čas až do doby, kdy budou schopní si vynutit splnění svých cílů na Arabech silou. Za britským naléháním na umírněnost Arabů viděl snahu čelit na mandátním území co

---

taxikářů a právníků (advokátů) v Bejrútu, které probíhaly téměř současně v březnu a dubnu 1935.

[465] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 507; Salibi, *The modern history of Lebanon*, s. 177–178; Longrigg, *c.d.*, s. 205–206.

[466] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 84; Longrigg, *c.d.*, s. 219; Pipes, *c.d.*, s. 62–63.

[467] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 152; Salibi, *The Modern History of Jordan*, s. 130.

nejmenšímu množství problémů. Jelikož sám byl nejen tvrdohlavý a sveřepý, ale díky rodinnému bohatství i nepodplatitelný, byla jen otázka času, kdy se dostane do tvrdého střetu s Brity i jejich tehdejšími chráněnci - sionisty.[468]

Ke konci 20. let však Britové již nečelili pouze nespokojenosti Arabů, ale stávali se také čím dál častěji terčem kritiky sionistů, jejichž plány expanzi zpočátku sami velmi výrazně podporovali. Sionisté se totiž ve své zvrhlé logice, kdy sami sebe označovali za původní domorodé obyvatelstvo Palestiny, domnívali, že smyslem mandátu je neomezená pomoc jejich komunitě. Když se v průběhu 20. let ukázalo, že Britové jsou připraveni sionistické projekty pouze tolerovat, ale nikoli financovat, došlo mezi nimi a britskými mandátními úřady k roztržce, která postupně nabývala na síle a vedla ke vzniku vzájemně znepřáteleného palestinského trojúhelníku Britové – Arabové – Židé. Sionisté byli zejména zneklidněni tím, že v průběhu 20. let byla židovská imigrace do Palestiny podstatně nižší než jejich plány.[469]

Situaci v Palestině zhoršilo rozhodnutí XVI. Sionistického kongresu v létě 1929, které vedlo k ustavení Židovské agentury (Jewish Agency), jejímž cílem bylo ve spolupráci s britskou mandátní správou co nejvíce napomáhat židovskému přistěhovalectví. Navíc byl ustaven zvláštní fond na nákup další zemědělské půdy. Tyto skutečnosti ještě prohloubily již tak špatný vztah Arabů k židovským přistěhovalcům. Napětí vyvrcholilo 15. srpna 1929, kdy židovští radikálové provokativně vyvěsili vlajku s šesticípou hvězdou na Zeď nářků v prostoru posvátného muslimského okrsku (al-ḥaramu ʾš-šarīf الحرم الشريف) ve starém Jeruzalémě. Nejvyšší muslimská rada v reakci na tento čin vyhlásila 23. srpna 1929 protestní stávku, na které se podíleli jak arabští nacionalisté, tj. většinou politicky vyspělejší městské obyvatelstvo, tak masy frustrovaných zbídačelých rolníků. Následoval týden krvavých střetů, který si vyžádal cca 300 mrtvých a byl ukončen až zásahem britských okupačních jednotek.[470]

Tyto násilnosti donutily britskou vládu se znovu zabývat otázkou budoucnosti Palestiny, což bylo nepříjemné zjištění, protože se po několik let mylně domnívala, že se problém po nepokojích na počátku 20. let postupně vyřešil sám. Po potlačení nepokojů vyslala britská vláda do Palestiny několik odborných komisí, na základě jejichž zjištění 1. října 1930 schválila tzv. Passfieldovu Bílou knihu. Autoři tohoto dokumentu uznali důvody arabského rozhořčení jako oprávněné a doporučili odstranění jejich příčin, tj. omezení židovského přistěhovalectví a prodeje půdy sionistům s tím, že tyto záležitosti by měly být přímo posuzovány mandátní správou za použití kritéria reálných možností místní ekonomiky a jejích schopností absorbovat nové přistěhovalce.[471]

Snahou britské vlády bylo najít takové řešení, aby si udržela dobré vztahy s oběma stranami. Když se ukázalo, že to není možné, převážil zpočátku zájem na udržení klidu v impériu. K tomu bylo potřeba si pokusit napravit celkovou reputaci u Arabů (viz souběžný vývoj v Iráku a Egyptě), jakož i vzít v potaz znepokojení indických muslimů – opory britské moci v Indii – nad expanzivní politikou sionistů. Nicméně Židovská agentura odmítající

---

[468] Salibi, *The Modern History of Jordan*, s. 129–130.

[469] Zouplna, *c.d.*, s. 29–30.

Ve 20. letech proběhla zejména tzv. 4. alija, během které přišlo do Palestiny celkem cca 80 000 Židů, což bylo sice více než celkový počet židů v Palestině na sklonku existence Osmanské říše (cca 60 000), avšak ani zdaleka neuspokojilo představy sionistů o masovém stěhování Židů z Evropy do „původní vlasti".

[470] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 152–153; Bitterlin, *c.d.*, s. 161; Salibi, *The Modern History of Jordan*, s. 132; Zouplna, *c.d.*, s. 35 a 51.

Arabové událost označují jako tzv. Ḥādiṯatu ʾl-Burāq حادثة البراق (v narážce na jméno koně, na němž měl prorok Muḥammad vykonat zázračnou noční cestu z posvátného okrsku v Jeruzalémě do nebes, tzv. al-miʿrāǧ المعراج, a s ním spojenému arabskému pojmenování Zdi nářků) či Ḥādiṯat ḥā'iṯi ʾl-mabkā حادثة حائط المبكى.

[471] Salibi, *The Modern History of Jordan*, s. 132–133; Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 154–155; Zouplna, *c.d.*, s. 35–36.

Tendenci nárůstu židovského přistěhovalectví potvrdilo i zanedlouho provedené sčítání lidu, podle něhož dosáhl počet obyvatel Palestiny v listopadu 1931 celkem 1 035 154 osob, přičemž podíl Židů se zvýšil na 16,9 %.

omezení přistěhovalectví zahájila proti Passfieldově Bílé knize obrovskou lobbystickou kampaň, která nakonec donutila britskou vládu od záměru jejího schválení ustoupit. Výsledkem tak bylo pouhé odložení problému, resp. spíše umožnění jeho další eskalace, která na sebe nenechala dlouho čekat.[472]

Zaměření pozornosti islámského světa na Palestinu, které bylo posíleno násilnostmi v létě 1929 a následnými nepříjemnými zvraty britského přístupu, dostalo další impulz v prosinci 1931, kdy byl do Jeruzaléma z iniciativy 'Amīna al-Ḥusajnīho svolán Všeobecný islámský kongres (ar. al-mu'tamaru 'l-'islāmī 'l-ᶜāmm المؤتمر الإسلامي العام). Smyslem tohoto setkání cca 150 významných muslimských autorit z různých koutů světa bylo vyjádřit solidaritu muslimů s Palestinou trpící židovským, převážně sionistickým přistěhovalectvím a britským imperializmem.[473]

Na vnitropalestinské rovině pokračovaly spory mezi jednotlivými klany, které dostávaly zdánlivě moderní podobu jejich transformací do politických stran. Klan an-Našāšībī, který velmi nelibě nesl růst moci klanu al-Ḥusajnī, se postupně dostal do pozice jakéhosi nezvoleného vůdce opozice. Někteří představitelé tohoto klanu v průběhu 20. let posilovali své vztahy s emírem ᶜAbdullāhem a od počátku 30. let začali dokonce požadovat sjednocení Palestiny se Zajordánskem pod britskou patronací a v čele s ᶜAbdullāhem jako králem.[474]

Po potlačení Velkého syrského povstání Francouzi v roce 1927, které bylo umožněno mj. i dohodou mezi Velkou Británií a Francií, spočívající v přerušení podpory povstání ze strany Brity kontrolovaného emíra ᶜAbdullāha a v odstranění radikálních arabských nacionalistů z jeho okolí (viz výše), se Velká Británie rozhodla smluvně redefinovat i svůj vztah k Zajordánsku. Stalo se tak zároveň i v době, kdy již delší dobu probíhala složitá britská jednání s Irákem pod vládou krále Fajṣala, směřující k novému vymezení vztahu země k mandátní mocnosti, resp. postupnému získání formální nezávislosti.

Výchozí vyjednávací pozice emíra ᶜAbdullāha však byla vzhledem k neexistenci tradice zajordánské státnosti a jeho naprosté hospodářské a vojenské závislosti na mandátní mocnosti natolik slabá, že se nelze divit tomu, že výsledná smlouva z 20. února 1928, vyjednaná v Jeruzalémě, z něj činila pouhou britskou loutku bez možnosti samostatně manévrovat. Fakticky jediným ziskem Zajordánska bylo formální „povýšení" vztahu s Velkou Británií, která oficiálně uznala emírát jako jeho státoprávní formu, udělala ze svého hlavního zástupce přímo rezidenta[475] a umožnila dokončit po několik let uměle zdržovanou přípravu ústavy. Ústava pak byla vyhlášena již 16. dubna 1928, přičemž předpokládala vytvoření 21-ti členného parlamentu se 14 volenými a 7 emírem jmenovanými poslanci. Výměnou se však ᶜAbdullāh musel mj. zavázat řídit se pokyny britského vysokého komisaře v Palestině v oblasti zahraniční, hospodářské i fiskální politiky, nechávat si od něj schvalovat rozpočet, rozhodnutí o následnictví trůnu, změny v početním stavu svých jednotek atd. Velká Británie získala právo v Zajordánsku udržovat libovolné množství vojenských jednotek, jejichž velitel v případě vypuknutí povstání přebíral správu země do svých rukou.[476]

Podpis zcela nerovnoprávné smlouvy pochopitelně vyburcoval početně i společensky velmi slabou skupinu arabských nacionalistů, resp. ᶜAbdullāhových odpůrců, kteří se rekrutovali především z řad městských notáblů a šejchů neprivilegovaných kmenů. Tito se

---

[472] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 154–155; Zouplna, *c.d.*, s. 36.
[473] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 455; Sorby, *Arabský východ (1945–1958)*, s. 41.
[474] Salibi, *The Modern History of Jordan*, s. 131.
[475] Oficiální titul britského „protektora" zněl do roku 1928 „Chief British Representative" a poté „British Resident".
[476] Salibi, *The Modern History of Jordan*, s. 113–115; Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 201.

sešli v červenci 1928 na shromáždění v Ammánu, kde vyhlásili samostatnost Zajordánska a odmítli platnost smlouvy s Velkou Británií. Praktický dopad této akce však byl vzhledem k hluboké zaostalosti drtivé většiny obyvatel Zajordánska zanedbatelný a omezil se na rozsáhlý bojkot prvních všeobecných voleb v zemi konaných v únoru 1929. Jelikož veškerou moc drželi v rukou Britové, jimi ovládaný ᶜAbdullāh a jemu loajální beduínské kmeny, zavládl po tomto ojedinělém národním vzepětí v Zajordánsku na několik let hluboký klid.[477]

Ideový vývoj v oblasti Velké Sýrie na přelomu 20. a 30. let

Arabští nacionalisté prožívali po 1. světové válce hluboké zklamání, neboť jejich naděje se prakticky vůbec nesplnily, a cítili se krutě podvedeni ze strany Velké Británie.[478] Období mezi dvěma světovými válkami bylo proto velmi důležité jak pro vývoj arabského nacionalizmu, tak i různých lokální nacionalizmů a identit, tj. mj. i pro formování jednotlivých arabských států. V oblasti *mašriqu* totiž mezi válkami dospěla mladá generace, která si v sobě nesla nenávist ke koloniálnímu systému nešikovně maskovanému mandáty, a snažila se zvrátit rozdělení oblasti Blízkého východu na umělé státy a státečky vzešlé z plánů britských a francouzských imperialistů a stvrzené nefunkčním versailleským systémem, avšak zároveň už v těchto státečcích vyrostla a do jisté míry se s nimi i ztotožnila.

Stará generace arabských nacionalistů, čímž jsou zde míněni ti, kteří se nějakou formou podíleli na národním hnutí v době od jeho vzniku do rozbití Fajṣalova království v Sýrii, pobývající od roku 1920 částečně v exilu, se postupně rozhádala a rozštěpila, a to zejména v otázce svého postoje k Hášimovcům a Velké Británii. Všichni se více méně shodli, že Francie je nepřítel a nelze se s ní domluvit, ale část nacionalistů zůstávala i po negativních zkušenostech s Velkou Británií na konci 1. světové války (nedodržení slibů, ústupky sionistům apod.) stoupenci linie spolupráce s Brity a jejich arabskými spojenci, tj. hášimovskou dynastií. Mezi tyto „staré" arabské nacionalisty patřili např. ᶜAbdurraḥmān aš-Šahbandar, klan an-Našāšībī, vlivný irácký politik Nūrī as-Saᶜīd نوري السعيد ad. Naopak druhá část staré generace nacionalistů byla naladěna protibritsky, Hášimovce pokládala za zrádce a hledala si spojence jinde (např. Turecko, Německo aj.). K této části patřili např. šejch Rašīd Riḍā, *mufti* 'Amīn al-Ḥusajnī, Šukrī al-Quwatlī ad.

Vzájemné spory, jak výše naznačené ideové, tak neméně důležité osobní, byly ventilovány na půdě nejvýznamnější exilové organizace (velkosyrských) arabských nacionalistů, tj. v Syrsko-palestinském kongresu. Jeho nejdůležitější součást, tzv. výkonný výbor Syrsko-palestinského kongresu se sídlem v Káhiře, se po porážce Velkého syrského povstání v roce 1927 fakticky rozdělil na dvě křídla (pro- a protihášimovské), která se navzájem obviňovala, kdo za neúspěch povstání nese vinu. Prohášimovské křídlo složené převážně ze „starých bojovníků" bylo vedeno aš-Šahbandarem, který se orientoval především na zajordánského emíra ᶜAbdullāha, zatímco protihášimovské křídlo se soustředilo kolem Strany syrské nezávislosti (ar. Ḥizbu 'l-istiqlāli 's-sūrī حزب الاستقلال السوري) vedené Šukrīm al-Quwatlīm a mělo silné vazby na Saᶜúdovce, tj. úhlavní nepřátele Hášimovců. Rozpory mezi oběma základními tendencemi (otázka vztahu k Hášimovcům, resp. Velké Británii) ještě prohloubila smrt Fajṣala v roce 1933, neboť zatímco Fajṣal měl mezi všemi nacionalisty stále

[477] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 201–202; Salibi, *The Modern History of Jordan*, s. 115.
Za povšimnutí stojí, že podobný stav věcí trvá v Jordánsku dodnes. Po získání samostatnosti převzala hášimovská rodina moc plně do svých rukou, její oporou jsou však nadále staré loajální beduínské kmeny transformované do vojenských a policejních jednotek. Opozice se rekrutuje převážně z městských vrstev posílených přílivem palestinských uprchlíků, kterým není umožněno se plně společensky realizovat.

[478] Tento pocit byl tak silný, že do jisté míry přesahuje dodnes a ovlivňuje názory obyvatel Blízkého východu na západní svět a jeho „důvěryhodnost".

ještě nějaký kredit, po jeho smrti zůstal jen ᶜAbdullāh, který byl oprávněně považován za britskou loutku.[479]

S prodlužující se dobou trvání francouzského a britského mandátu se ve Velké Sýrii postupně vytvářela nová generace vyrůstající ve stavu rozdělení Velké Sýrie do umělých státních útvarů, které se pro ni jevily do jisté míry přijatelnější než pro starší generaci. V případě Sýrie tento jev také úzce souvisel se vznikem jistého druhu symbiózy[480] mezi Francouzi a Národním blokem, jehož představitelé se po přechodném a napjatém období první poloviny 20. let, kdy se Francouzi marně snažili zemi plně ovládnout a vnutit jí svůj systém vlády, vrátili k tradiční roli notáblů – prostředníků mezi vzdálenou ústřední mocí a masami místních nevzdělaných obyvatel. Jediným rozdílem bylo, že tato ústřední moc již nesídlila v Istanbulu, ale v Paříži.

Národní blok v pozici uznávaného představitele místní elity neměl stejně jako Francouzi zájem na přílišné radikalizaci obyvatel a fakticky nepodporoval revoluční projevy typu Velkého syrského povstání, které ve svém důsledku ohrožovaly nejen francouzské pány, ale i společenskou a hospodářskou nadvládu místních notáblů. Přítomnost cizího okupanta navíc umožňovala Národnímu bloku dlouhodobě tlumit sílící volání po nutných společenských a hospodářských změnách, které si vyžadovala nová doba. Neschopnost efektivně spravovat zemi, jejímiž nespornými představiteli se cítili být, se tak plně projevila teprve v letech 1936–1939 a v ještě horší míře po skončení 2. světové války.

Generační spor mezi „starými" a „mladými" syrskými arabskými nacionalisty se zajímavě projevoval i na úrovni symbolů. Zatímco stará generace (tradiční elity soustředěné v Národním bloku) používala jako pokrývku hlavy osmanský fez (ar. ṭarbūš طربوش), který byl i jistým znakem sociálního postavení, mladí začali ostentativně nosit tzv. *fajṣalīji* فيصلية, což byla čepice zavedená králem Fajṣalem pro vojáky irácké armády (vlastní armáda byla navíc v té době ztělesněním nezávislosti – Sýrie na rozdíl od Iráku žádnou neměla). Další dimenzí tohoto souboje symbolů bylo, že zatímco fezy byly dováženy z ciziny (především z Československa), nošení místními krejčími vyráběné *fajṣalīje* znamenalo i podporu domácího průmyslu a malých podnikatelů proti cizímu kapitálu a místní kompradorské buržoazii.

Ideologiemi ovlivňujícími názory nové generace politických aktivistů v oblasti Velké Sýrie, která se postupně začala stále silněji prosazovat od počátku 30. let, již nebyl klasický arabský nacionalizmus orientovaný na integraci kulturně relativně vyspělých a stejnorodých oblastí *mašriqu*, ani svým záběrem o něco užší velkosyrský nacionalizmus, ale teritoriálně daleko ambicióznější panarabizmus, a v menší míře také jiné radikální směry jako lokální nacionalizmy (fénicizmus aj.), fašizmus či komunizmus.[481] Nelze též vynechat vznikající moderní nábožensky orientovaná hnutí, zejména zárodky pozdějšího hnutí Muslimských bratří (též Muslimské bratrstvo, ar. al-'Ichwānu 'l-muslimūn الإخوان المسلمون).

S jistou mírou generalizace lze konstatovat, že tato nová hnutí soustředila svůj zájem ve vnitrostátní rovině především na společenské a hospodářské problémy a v mezinárodní rovině na otázku arabské jednoty a později (po dosažení nezávislosti jednotlivých arabských států) také na prosazování neutrality. Ve srovnání s hnutími, která je předcházela, se však tyto nové směry podstatně méně soustředily na otázky související s ústavností, parlamentním

[479] Podrobněji k rozštěpenosti meziválečného arabského nacionalistického hnutí viz Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 265–290.

[480] Khoury toto soužití označuje výstižným termínem „čestná spolupráce" (ar. at-taᶜāwunu 'l-mušarraf التعاون المشرف).

[481] Vliv těchto ideologií se zároveň všelijak mísil, z čehož vznikaly zajímavé doktrinární směsice typu pansyrianizmu (Syrská národně sociální strana), či ideologií pozdějšího syrského (levicového) křídla strany al-Baᶜṯ البعث a Hnutí arabských nacionalistů (ar. Ḥarakatu 'l-qawmījīna 'l-ᶜarab حركة القوميين العرب).

pluralizmem či osobními svobodami, neboť tyto pojmy období mandátních správ značně zprofanovalo a degradovalo jejich význam.

Příkladem praktického prosazení nových (širších) variant arabského nacionalizmu byla Liga národní akce (ar. ᶜUṣbatu ʼl-ᶜamali ʼl-qawmī عصبة العمل القومي), která byla založena v roce 1933, se sídlem v Damašku, jako tajná organizace (z důvodu ochrany před Francouzi). Své kořeny však zapustila již na konci 20. let mezi arabskými studenty v Evropě. Cíle Ligy národní akce byly daleko více nacionalistické (panarabské) než sociální. Její program zahrnoval jak oblasti politické, tak i hospodářské a sociální (vnitropolitické): skutečná (úplná) nezávislost, všezahrnující arabská jednota, hospodářský rozvoj, izolace ekonomiky (jako prostředek boje proti zahraničnímu vykořisťování), odstranění feudalizmu (tj. tradičních elit).[482]

Nejzajímavějším objevem na velkosyrské politické scéně 30. let však byla bezpochyby Syrská národně sociální strana.[483] Strana byla jako tajná organizace založena v roce 1932 profesorem Americké univerzity v Bejrútu (American University of Beirut)[484] ʼAnṭūnem Saᶜādou أنطون سعادة, který pocházel z libanonské křesťanské (řecko-ortodoxní) rodiny, ale mládí strávil ve (velko)syrské emigrantské komunitě v Brazílii.[485] Během několika let sice vystoupila z ilegality, ale prakticky trvale se pohybovala na hraně zákona a měla problémy s úřady.

ʼAnṭūn Saᶜāda
(Zdroj: Wikipedia)[486]

V ideové rovině Saᶜāda odmítal arabskou národní jednotu jak na jazykovém (arabština), tak i na náboženském (islám) principu. Místo toho hlásal ideu, že národ postupně vytvářejí lidé sdílící stejnou geografickou oblast. Z tohoto pohledu pak Velká Sýrie, resp. v jeho podání spíše celý Úrodný půlměsíc, představovala zcela odlišný region než např. Arabský poloostrov s jeho pouštěmi a beduínským stylem života. V pansyrské koncepci SNSS bylo vytvoření územně velmi rozsáhlé Velké Sýrie konečným cílem, nikoli jen mezistupněm k pozdější celkové arabské jednotě, jako v případě různých variant arabského nacionalizmu. Tento zásadní rozdíl nelze podceňovat, jakkoli na první pohled vypadaly cíle SNSS a např. Národního bloku či radikálních arabských nacionalistů dosti podobně.[487]

Praktickým programem SNSS bylo na principu totalitního vůdcovství znovu sjednotit Velkou Sýrii, kterou definovala ve značně širokých (pansyrských) hranicích jako „syrský úrodný půlměsíc" (ar. al-hilālu ʼs-sūrī ʼl-chaṣīb الهلال السوري الخصيب).[488] Tento „půlměsíc"

---

[482] Podrobněji k Lize národní akce viz Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 450–485.
Na Ligu národní akce měla silné vazby Strana nezávislosti (Ḥizbu ʼl-istiqlāl حزب الاستقلال) v Palestině a panarabsky zaměřený Klub al-Muṯannā (Nādī ʼl-Muṯannā نادي المثنى) v Iráku.

[483] Kolem názvu strany existují určité zmatky, které vyplývají z toho, že často působila v ilegalitě, byla opakovaně zakazována a přejmenovávána. Navíc byl její název různě překládán do evropských jazyků. V této práci používám nejrozšířenější a nejvýstižnější název strany, tj. Syrská národně sociální strana, zkratka SNSS (ar. al-Ḥizbu ʼs-sūrī ʼl-qawmī ʼl-idžtimāᶜī الحزب السوري القومي الاجتماعي), i když se zpočátku jmenovala zřejmě jen Syrská národní strana. Anglicky psané práce obvykle používají označení Syrian Social National Party (zkratka SSNP), zatímco francouzské se poněkud odchylují a pracují s názvem Parti populaire syrien (zkratka PPS).

[484] Je příznačné, že univerzita se až do roku 1920 jmenovala Syrian Protestant College.

[485] Podrobněji k jeho osobnosti viz např. Moubayed, *Steel & Silk*, s. 321–324.

[486] http://en.wikipedia.org/wiki/File:Antun11.jpg, staženo 02.02.2009.

[487] Longrigg, *c.d.*, s. 225–226; Pipes, *c.d.*, s. 41.

[488] Pro odlišení od tradičních velkosyrských nacionalistů, kteří obvykle pracovali s výrazem Bilādu ʼš-šām,

zahrnoval geografický prostor vymezený na severu pohořím Taurus a na jihu Arabskou pouští, na západě začínal Kyprem a Sinajským poloostrovem a táhl se daleko na východ přes celý Irák a Kuvajt až do jihozápadního Íránu (region Arabistán/Chúzistán).[489]

K realizaci programu SNSS měly posloužit všechny dostupné prostředky včetně násilí. Inspirace jednoznačně vycházela ze vzorů fašistické Itálie a nacistického Německa (přísná disciplína, hnědé košile atd.). Strana byla na tehdejší poměry mimořádně populární, protože měla až 10 000 členů. Ideologická koncepce SNSS byla zvláště lákavá pro etno-konfesionální menšiny, kterým nabízela rovnoprávnost v rámci společné pansyrské identity. Členská základna SNSS se proto rekrutovala zejména z řad libanonských řecko-ortodoxních a protestantských křesťanů, ale byli v ní zastoupeni také šíité a drúzové, a pouze v menší míře i sunnité a maronité.[490]

Fašizmem a nacizmem se inspiroval i Pierre Gemayel (ar. Bijār Džumajjil بيار جميل), který v roce 1936 založil libanonskou falangu, a to zpočátku jako mládežnické hnutí spojené s unionistickým programem Eddého.[491] Falanga byla především maronitskou organizací, protože jejím programem byla podpora a posilování libanonského separatizmu (ovšem v pojetí celého, tj. Velkého Libanonu), postaveného na vlastní křesťanské identitě uprostřed muslimského světa.[492] V roce 1943 se falanga transformovala do stejnojmenné politické strany (ar. Ḥizbu 'l-katā'ibi 'l-lubnānīja حزب الكتائب اللبنانية).[493]

Komunisté, na rozdíl od svých výše uvedených silně nacionalistických ideových soupeřů, kladli hlavní důraz na sociální stránku. Komunistické myšlenky se nejprve zjevily počátkem 20. let v Palestině, kam je sebou přinesli židovští přistěhovalci z Evropy. Zde však rodící se komunistická strana byla v těžké pozici, protože stála v opozici jak vůči Britům (tj. imperialistům), tak i sionistům a arabským nacionalistům. Přes její deklarovaný (Kominternou nařízený) cíl stát se arabskou stranou byli zpočátku jejími členy v naprosté většině Židé, neboť Arabové jen velmi pomalu opouštěli tradiční struktury vytvořené systémem rodových a klanových vazeb (jistou podporu měla jen mezi ortodoxními křesťany s tradičními vazbami na Rusko). Mezi Židy zase většímu rozšíření popularity strany bránil její velmi negativní vztah k sionizmu.[494]

Komunistická strana Sýrie a Libanonu (ar. al-Ḥizbu 'š-šujūᶜī 's-sūrī 'l-lubnānī الحزب الشيوعي السوري اللبناني, zkratka KSSL) byla založena v Bejrútu v roce 1930, po několika předchozích neúspěšných pokusech o sjednocení komunistických buněk, z nichž první vznikla už v roce 1924. Komunistické hnutí v severní části Velké Sýrie bylo zpočátku čistě záležitostí menšin, zejména Arménů (pobřežní města a Aleppo, kde se jednalo převážně o stoupence radikální strany Henčak) a Kurdů (Damašek). Od poloviny 30. let bylo výrazně spojeno s osobou damašského arabizovaného Kurda Chālida Bekdāše خالد بكداش, který KSSL směřoval pragmatickým způsobem ke sblížení s Národním blokem, ačkoli tento byl složen převážně z představitelů „vykořisťovatelských" skupin (kapitalistů, obchodní buržoazie, feudálů-absentistů ad.). Až do vzniku Izraele a prohloubení studené války tak byla strana (v roce 1944 došlo k rozdělení strany na dvě – syrskou a libanonskou) orientována více nacionalisticky než socialisticky, nebyla poslušným nástrojem stalinského SSSR a nezastávala extrémně levicové postoje.[495]

---

používala SNSS kromě výše zmíněného výrazu „syrský úrodný půlměsíc" i výraz Sūrīja 'ṭ-ṭabiᶜīja.

[489] Viz mapa na konci této kapitoly.

[490] Salibi, *The modern history of Lebanon*, s. 180; Pipes, *c.d.*, s. 41–43.

[491] Údajným rozhodujícím momentem pro založení hnutí byla návštěva Džumajjila na olympijských hrách v Berlíně, konaných v témže roce.

[492] Reakcí muslimů (sunnitů) na vznik falangy bylo vytvoření vlastního mládežnického hnutí propagujícího arabský nacionalizmus, které bylo označováno jako muslimští skauti (ar. an-nadždžāda النجادة).

[493] Longrigg, *c.d.*, s. 226; Salibi, *The modern history of Lebanon*, s. 180–181.

[494] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 151.

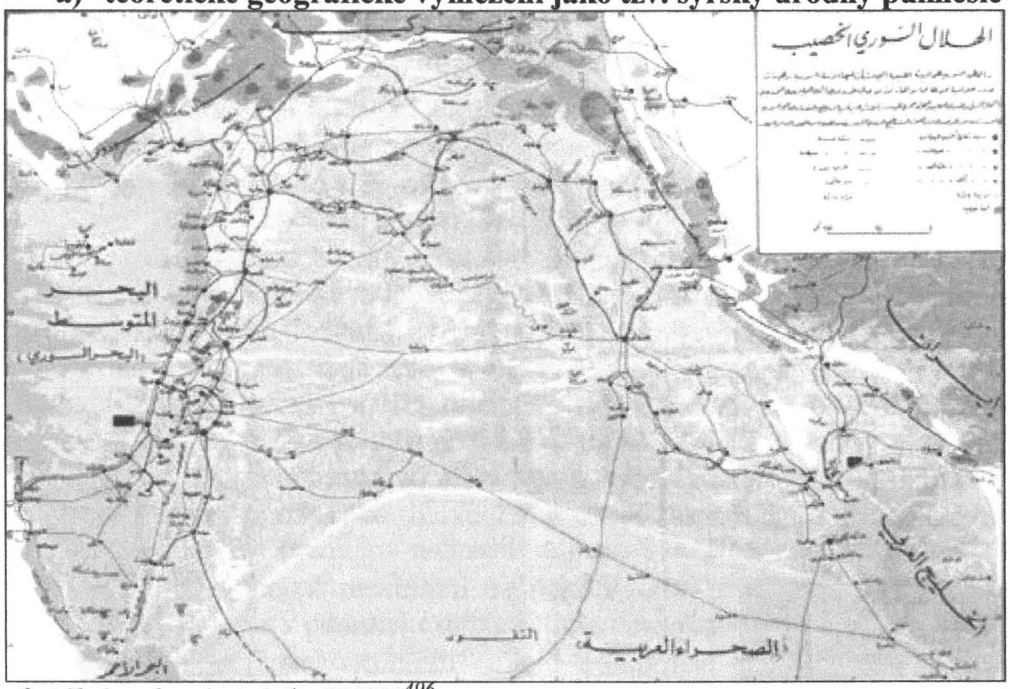
[495] Podrobněji ke komunistickému hnutí v Sýrii viz Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 410–411 a 669–

Sociální změny měly přímou souvislost také s rozšířením islamistických tendencí. Příliv zbídačelých rolníků z venkova směřující zejména do okrajů měst, které byly obývány převážně chudými řemeslníky, vedl k posílení tradicionalistických názorů mezi lidovými vrstvami, které se nedokázaly dostatečně rychle a flexibilně přizpůsobovat trendům nové doby. Mnoho prostých lidí tak nacházelo útěchu a zakotvení v tradiční společenské a náboženské solidaritě, která byla udržována především za pomoci různých charitativních organizací. Tyto byly v muslimském prostředí spojeny zejména s činností nižších duchovních, a dále pak učitelů, advokátů, lékařů aj. Charitativní muslimské organizace však získaly větší vliv až počátkem 40. let.

670 a Longrigg, *c.d.*, s. 227.
Zajímavé je také hodnocení postojů a činnosti komunistických stran na Blízkém východě ve 30. letech, které přináší Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 144–147. Podle něj komunistické hnutí ve Velké Sýrii zpočátku spolupracovalo s „národní buržoazií", čímž marxistická terminologie označovala arabské a velkosyrské nacionalisty. Jako příklad ideového zdůvodnění tohoto „sňatku z rozumu" uvádí dokument „O úkolech komunistů v panarabském hnutí" přijatý na společné konferenci syrských a palestinských komunistů v roce 1931. Durman však přiznává, že v pozdější době se prosadila chybná Stalinova linie přijatá na VI. Kongresu Kominterny v roce 1928, která vedla k izolaci komunistů, soustředících se místo na spolupráci s „národní buržoazií" na její obviňování ze zrady skutečných ideálů revolučního hnutí.

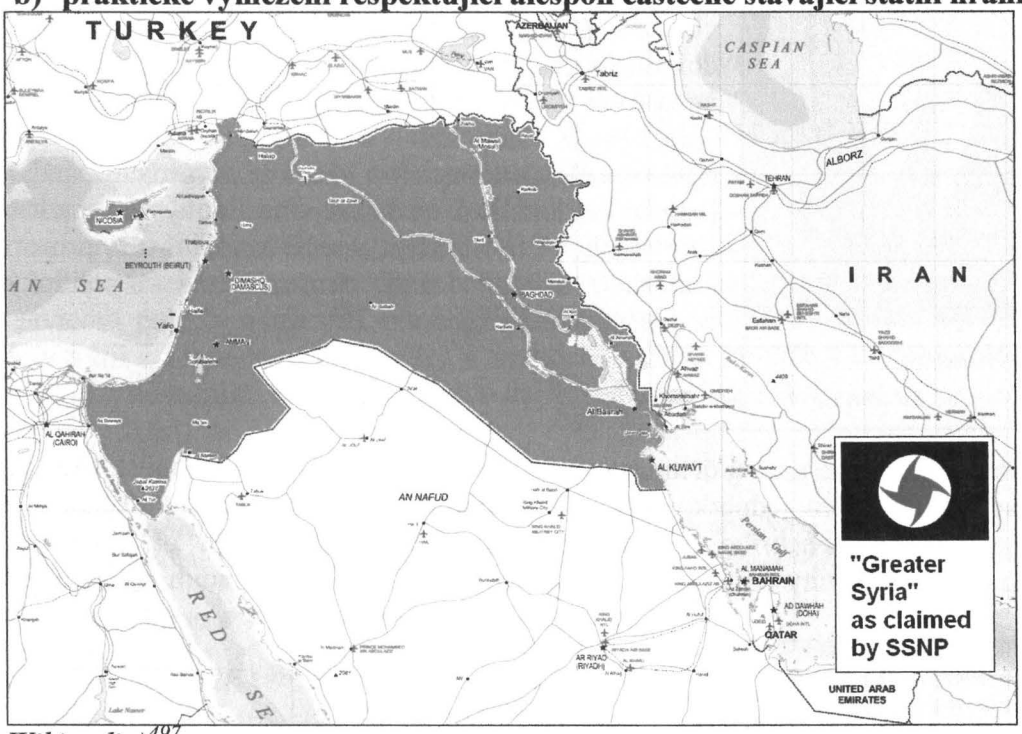
Velká Sýrie v koncepci Syrské národně sociální strany (pansyrianizmus)
(tj. maximalistická vize hranic Velké Sýrie, která zahrnuje kromě Sýrie, Libanonu, Palestiny/Izraele a Jordánska také Kypr, Irák, Kuvajt, Sinajský poloostrov a menší část Turecka, zejména Alexandrettský sandžak)

a) teoretické geografické vymezení jako tzv. syrský úrodný půlměsíc

(Zdroj: oficiální webové stránky SNSS)[496]

b) praktické vymezení respektující alespoň částečně stávající státní hranice

(Zdroj: Wikipedia)[497]

[496] http://ssnp.net/content/blogcategory/92/162/, staženo 04.01.2009.
[497] http://en.wikipedia.org/wiki/Image:Ssnpmap.png, staženo 25.12.2007.

KAPITOLA 6

SÝRIE V PŘEDVEČER VYPUKNUTÍ 2. SVĚTOVÉ VÁLKY (1935–1939)

Nepokoje v Sýrii a Libanonu na přelomu let 1935 a 1936

K další aktivizaci národního hnutí v Sýrii přispěla kromě rostoucí frustrace z neústupnosti Francouzů také změna mezinárodní situace v oblasti Blízkého východu. Dne 4. října 1935 napadla Itálie Etiopii, což mj. vedlo k posílení britské vojenské přítomnosti v Egyptě a následnému výbuchu nepokojů v této zemi. Velká Británie se po kratších peripetiích rozhodla v Egyptě přistoupit k drobné korekci své politiky ve prospěch národních sil, jejíž výsledkem bylo nejprve koncem roku 1935 obnovení platnosti ústavy a následně 26. srpna 1936 podpis „spojenecké" smlouvy po vzoru Iráku. Ačkoliv se Itálie mezi Araby netěšila především kvůli svým brutálním metodám při prosazování své koloniální správy v Libyi přílišným sympatiím, viděli arabští nacionalisté, syrské nevyjímaje, ve vypuknutí konfliktu v Etiopii počátek další světové války, která by konečně mohla přinést vysvobození ze jha evropského kolonializmu. Tento předpoklad se nakonec ukázal jako poměrně oprávněný.[498]

'Ibrāhīm Hanānū
(Zdroj: webové stránky syrianhistory.com)[500]

V Sýrii se impulzem k obnovení protifrancouzského odporu stal pohřeb jednoho z nejvýznamnějších vůdců Národního bloku 'Ibrāhīma Hanānū v listopadu 1935. Na pohřeb, resp. přesněji řečeno na vzpomínkovou slavnost, tzv. 'arbaʿīn أربعين, konanou podle tradice 40 dní od úmrtí, tj. na samém přelomu let 1935 a 1936, navázalo společné setkání vlastenecky orientovaných politiků, na kterém byl přijat dokument nazvaný Národní pakt. Ten obsahoval staré požadavky úplné nezávislosti, syrské a širší arabské jednoty, boje proti sionizmu a také rovnosti všech etno-konfesionálních komunit a zlepšení životních standardů. Na jednání nacionalistů navázala vlna lidových demonstrací po celé zbytkové Sýrii, která v sobě kombinovala pro orientální kulturu tradiční úctu k zesnulému s politickými a hospodářskými požadavky.[499]

Francie následně znovu demonstrovala svou nepružnost a neústupnost. Dne 11. ledna 1936 uzavřely okupační jednotky sídlo Národního bloku v Damašku a uvěznily jednoho z členů jeho vedení Fachrího al-Bārūdího. Obyvatelstvo Damašku na akci Francouzů v průběhu druhé poloviny ledna 1936 spontánně odpovědělo uzavřením tržišť a násilnými

---

[498] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 185–188; Durman, *Popely ještě žhavé*, s. 219–220; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 509–510; Longrigg, *c.d.*, s. 215.

[499] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 188; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 509; Bitterlin, *c.d.*, s. 179; Longrigg, *c.d.*, s. 215–216; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 109–112; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-intidābu 'l-faransī*, s. 245–246.

[500] http://www.syrianhistory.com/content/ibrahim-hananu-1869-1935-commander-aleppo-revolt-1919, staženo 04.01.2009.

demonstracemi vedenými zradikalizovanými studenty, jejichž potlačení si opakovaně vyžádalo oběti na životech a bylo doplněno zatýkáním dalších nacionalistických vůdců. K Damašku se záhy připojila nejen zbylá tři velká sunnitská města, ale také Dajr az-Zawr a města na pobřeží Středozemního moře, zejména Latákie, Tripolis a Bejrút. Představitelé Národního bloku byli sice zpočátku rozsahem lidové reakce zaskočeni a snažili se ji spíše utlumit, avšak po neúspěšných vyjednáváních s de Martelem přistoupili 27. ledna 1936 k vyhlášení rozsáhlé generální stávky s obecným cílem obnovení ústavního života v zemi, k němuž se záhy přidalo několik konkrétních požadavků na všeobecnou amnestii pro zatčené, zrušení vyloučení studentů účastnících se demonstrací ze škol a znovuotevření kanceláře Národního bloku.[501]

ᶜAṭā' al-'Ajjūbī
(Zdroj: webové stránky syrianhistory.com)[504]

Vysoký komisař de Martel rozsah událostí zřejmě podcenil, protože se domníval, že hlad a materiální nouze odhodlání protestujících občanů nakonec zlomí. Když mu jeho předpoklad nevyšel, rozhodl se situaci dohnat až do krajnosti a 11. února 1936 vyhlásil v zemi výjimečný stav, doplněný pozatýkáním dalších čelních představitelů Národního bloku. Jelikož se však ani poté masový rozměr protestů proti francouzské nadvládě nezmenšil, byl de Martel donucen ustoupit. Prvním krokem bylo 22. února 1936 odvolání krajně nepopulární vlády Tādžuddīna al-Ḥasanīho, kterého na postu premiéra nahradil umírněný a široce respektovaný damašský politik ᶜAṭā' al-'Ajjūbī عطاء الأيوبي,[502] který sloužil ještě v osmanské administrativě a byl ministrem v řadě syrských vlád po roce 1920.[503]

Národní blok se však s tímto ziskem nespokojil a vyzval k pokračování generální stávky. Na samém konci února 1936 musel proto de Martel v ústupu pokračovat, vyhlásit částečnou amnestii a přistoupit na vyjednávání s představiteli Národního bloku, kteří za ním přijeli do Bejrútu. Jednání přinesla nečekané ústupky ze strany Francouzů – nejen že věznění vůdcové Národního bloku byli propuštěni, ale bylo jim dokonce umožněno vyslat do Francie delegaci ze svých řad, pověřenou vyjednáváním o smlouvě, která by „nebyla horší než smlouva britsko-irácká". Za tímto úspěchem stály patrně instrukce z Paříže, kde přeci jen alespoň levicoví politici uvažovali s trochu větší mírou realizmu než zatvrzelý de Martel. Nepokoje v Sýrii a Libanonu navíc přišly v nevhodnou dobu, protože v kontinentální Francii panovala značná nestabilita, která vyvrcholila další změnou vlády.[505]

---

[501] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 188; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 511–513 a 518; Bitterlin, *c.d.*, s. 179; Longrigg, *c.d.*, s. 216–217; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 112.

[502] Blíže k jeho osobě viz např. Moubayed, *Steel & Silk*, s. 182–183.

[503] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 188–189; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 513–516; Longrigg, *c.d.*, s. 217–218; Bitterlin, *c.d.*, s. 179–180; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 113; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-intidābu 'l-faransī*, s. 247–248, který také uvádí složení vlády.

[504] http://www.syrianhistory.com/content/fakhri-al-barudi-1889-1966-national-bloc-leader-1930s a http://www.syrianhistory.com/content/prime-minister-ata-al-ayyubi-who-headed-interim-government-syria-supervising-parliamentary-e, staženo 04.01.2009.

[505] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 188–189; Longrigg, *c.d.*, s. 217–218; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 114; Antonius, *c.d.*, s. 382.

Když 3. března 1936 oznámili vůdcové Národního bloku ukončení generální stávky po 43 dnech jejího trvání, mohli se i přes značné hospodářské škody, které jim i dalším občanům způsobila, radovat z velkého vítězství. Po vzoru egyptské strany al-Wafd dokázali zaujmout vůči okupantům rozhodné stanovisko a promyšleným postupem je dostat do situace, kdy už neměli jiné východisko než přistoupit na vyjednávání s nimi. Národní blok tak získal nejen uznání jako jediný legitimní zástupce občanů Sýrie, ale také alespoň částečný podíl na moci. Jeho prestiž navíc přesáhla hranice Francouzi spravované severní části Velké Sýrie a významně se zvýšila i v Palestině, kde stoupenci panarabsky orientované Strany nezávislosti organizovali řadu demonstrací a stávek vyjadřujících podporu protifrancouzského odporu ze strany lidu „jižní Sýrie", tj. palestinských Arabů. Úspěch Národního bloku v Sýrii se záhy projevil i ve vypuknutí tzv. Velkého palestinského povstání.[506]

Francouzsko-syrská smlouva z roku 1936

Jednání mezi delegací Národního bloku, v jejímž čele stála čtveřice Hāšim al-'Atāsī, Džamīl Mardam, Sa^{c}dullāh al-Džābirī a Fāris al-Chūrī, a zástupci francouzské vlády, resp. ministerstva zahraničních věcí, byla zahájena v Paříži počátkem dubna 1936. První měsíc přinesl Syřanům, kteří ze svého pohledu učinili již dost velký ústupek tím, že byli ochotni přijmout samostatnost Libanonu, velké zklamání z nedostatku vstřícnosti u francouzských partnerů. Francouzi totiž nedokázali překročit rámec neúspěšné smlouvy z roku 1933 a trvali na zachování své kontroly nad Vládou Drúzských hor i Vládou Latákie, které se měly pod jejich dohledem stát prakticky nezávislé na zbytku Sýrie. Na konci dubna 1936 proto jednání uvízla na mrtvém bodě a hrozil jejich úplný krach.[507]

Fotografie zachycující odjezd syrské delegace na jednání o smlouvě do Paříže – v první řadě zleva Džamīl Mardam, Hāšim al-'Atāsī a Fāris al-Chūrī, vlevo za al-'Atāsīm stojí Sa^{c}dullāh al-Džābirī
(Zdroj: webové stránky www.syrianhistory.com)[508]

---

[506] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 516–518; Bitterlin, *c.d.*, s. 181; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 114–115; Antonius, *c.d.*, s. 382–383.
Situaci v Palestině ve 30. letech je věnována podkapitola Palestina a Zajordánsko v průběhu 30. let v této kapitole.

[507] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 189; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 518–519; Bitterlin, *c.d.*, s. 192; Longrigg, *c.d.*, s. 218; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 115; Antonius, *c.d.*, s. 383–384; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-intidābu 'l-faransī*, s. 249.

[508] http://www.syrianhistory.com/content/national-bloc-leaders-their-departure-paris-independence-talks-french-

Velmi příznivou změnu pro další průběh jednání však přinesly výsledky parlamentních voleb ve Francii, které se konaly 26. dubna 1936. Volby vynesly k moci levicovou tzv. lidovou frontu, jejíž představitelé byli ve snaze si uvolnit ruce pro prosazování sociálních reforem a vytváření protifašistických aliancí ochotni učinit Syřanům řadu ústupků. Zásadní význam mělo na francouzské straně přijetí faktu, že mandát je pouze dočasnou záležitostí a za zhoršené mezinárodní situace není Francie schopna ve Velké Sýrii sehrát víc než roli jakési morální autority. To zároveň znamenalo i přiznání, že Syřané mají právo na územní uspořádání podle svých představ, tj. i na začlenění umělých útvarů Vláda Drúzských hor i Vláda Latákie do budoucí samostatné Sýrie. I přesto nebyla pro Národní blok dohoda s novou vládou Léona Bluma snadnou záležitostí, především proto, že tato byla pod tvrdým tlakem pravice a zájmových skupin spojených s tradičním kolonializmem.[509]

Nový francouzský vyjednávací tým, který koncem června 1936 obnovil rozhovory s delegací Národního bloku, musel především hledat uspokojivé řešení pro protichůdné požadavky různých etno-konfesionálních komunit zejména v severní části Velké Sýrie. Relativně nejméně problematičtí se ukázali drúzové, kteří z velké většiny požadovali začlenění Vlády Drúzských hor do Sýrie. Složitější byl již případ ʿalawitů, jejichž část upřednostňovala připojení k (Velkému) Libanonu a část zachování autonomie pod francouzskou kuratelou. Separatistické tendence začaly sílit i v oblasti al-Džazíry,[510] kde se část křesťanů a Kurdů začala dožadovat autonomie po vzoru Vlády Drúzských hor a Vlády Latákie. Naproti tomu značná část libanonských sunnitů se domáhala připojení Libanonu k (Velké) Sýrii. Početná turecká menšina v Alexandrettském sandžaku se zase dožadovala odtržení oblasti od Sýrie a jejího připojení k Turecku.[511]

Za této spletité konstelace podepsali 9. září 1936 po poměrně dlouhém a složitém vyjednávání vedoucí syrské delegace Hāšim al-ʾAtāsī a francouzský státní podtajemník Pierre Viénot smlouvu o přátelství a spolupráci, která ve svém duchu vycházela z britsko-irácké smlouvy z roku 1930. Jejím hlavním cílem bylo stanovit kompromis mezi francouzskou potřebou zachovat si rozhodující vliv v severní části Velké Sýrie za podpory separatizmu různých etno-konfesionálních menšin a touhou většinové syrské společnosti po samostatnosti a územní jednotě.[512]

---

government-1936, staženo 04.01.2009.

[509] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 189–190; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 519–520; Bitterlin, *c.d.*, s. 182–183; Longrigg, *c.d.*, s. 218; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 115–116; Antonius, *c.d.*, s. 383–384.

Zajímavé je, že z nesnadného průběhu francouzsko-syrských jednání se snažila profitovat Židovská agentura, jejíž vůdcové se několikrát v průběhu června až srpna 1936 setkali s představiteli Národního bloku, a to jak v Paříži, tak i přímo v Sýrii, a nabízeli jim zprostředkování a pomoc při jednání s Francouzi (mj. předseda nové francouzské vlády Blum byl žid). Cílem Židovské agentury bylo omezit syrskou pomoc Velkému palestinskému povstání a dosáhnout nějaké formy arabsko-židovské dohody. Vzájemné kontakty však nepřinesly žádný významný výsledek.

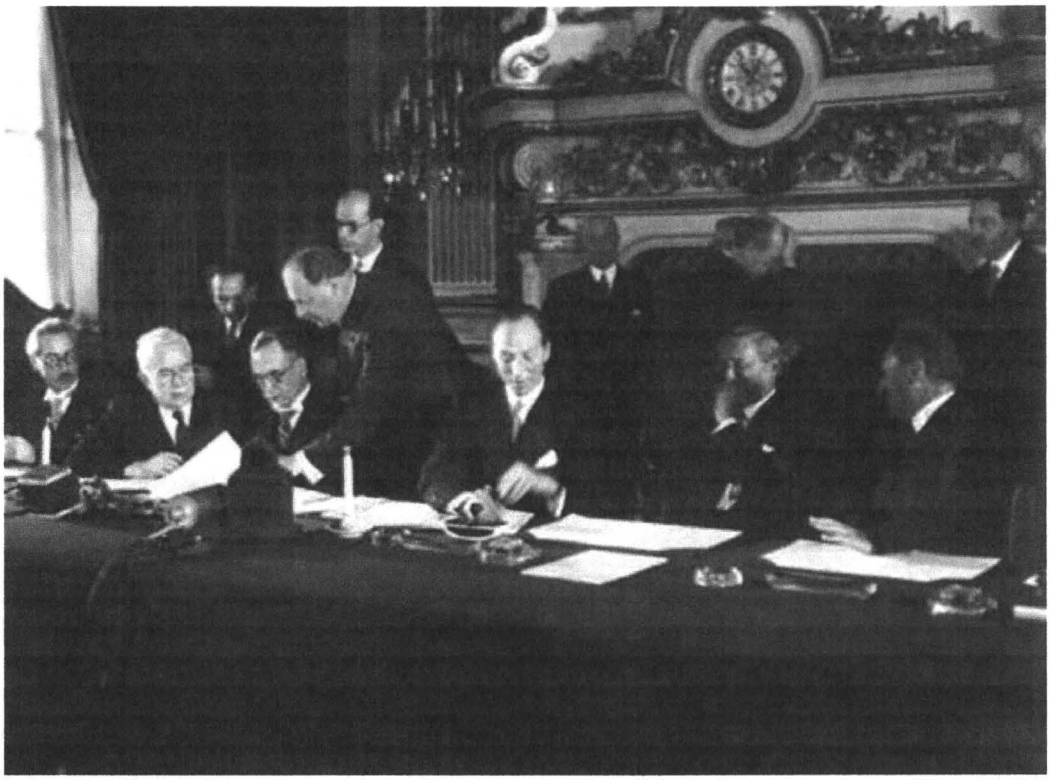
[510] První požadavky na autonomii se objevily mezi křesťanským obyvatelstvem města al-Ḥasaka v roce 1933. Křesťané tehdy tvořili celou ⅓ populace al-Ḥasaky, jež ovšem tehdy čítala celkem pouze cca 6000 obyvatel. Střediskem severovýchodu Sýrie bylo pohraniční město al-Qāmišlī القامشلي (kurd. Qamişlo) s 15 000 obyvateli, těžící z železničního spojení s Aleppem prostřednictvím Bagdádské dráhy.

Volání po autonomii zesílilo za podpory části Kurdů na počátku roku 1936 v době vrcholící celonárodní stávky organizované Národním blokem (a logicky tak bylo z pohledu nacionalistů považováno za zradu a francouzskou konspiraci).

[511] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 520–521; Longrigg, *c.d.*, s. 219–220.

[512] Fakticky jediným zásadním rozdílem mezi francouzsko-syrskou smlouvou z roku 1936 a britsko-irácko smlouvou z roku 1930 byl podstatně větší důraz na ochranu etno-konfesionálních menšin, který vycházel z negativní zkušenosti s vývojem v Iráku v první polovině 30. let, zejména s tragickým osudem Asyřanů.

Text smlouvy uvádí např. Bitterlin, *c.d.*, s. 348–356 a al-Ḥakīm, *Sūrīja wa ʾl-intidābu ʾl-faransī*, s. 266–269.

Slavná fotografie zachycující podpis francouzsko-syrské smlouvy – zleva Džamīl Mardam, Fāris al-Chūrī, Hāšim al-'Atāsī (všichni tři sedí a dívají se zřejmě do textu smlouvy), Pierre Viénot (právě podepisuje) a Léon Blum (s rukou u nosu)
(Zdroj: Wikipedia)[513]

Smlouva se skládala z devíti základních článků a řady navazujících dohod a protokolů, přičemž tyto dokumenty souhrnně pojednávaly především o podmínkách zrušení mandátu a přijetí sjednocené Sýrie (tj. včetně Vlády Drúzských hor i Vlády Latákie, ale bez Velkého Libanonu) do Společnosti národů. Vláda Drúzských hor i Vláda Latákie měly v rámci Sýrie získat administrativní a finanční autonomii podobnou Alexandrettskému sandžaku, jehož statut zůstal nezměněn. Tzv. záležitosti společného zájmu měly po zániku pseudostátů Vláda Drúzských hor a Vláda Latákie přejít z Francie na nástupnickou organizaci, kterou mezi sebou měly vytvořit dva „pozůstalé" státy ve francouzské mandátní oblasti, tj. Libanonská a Syrská republika. Platnost smlouvy byla vymezena na 25 let od okamžiku vstupu Sýrie do Společnosti národů, k čemuž podle dodatkového protokolu mělo dojít do tří let.

Důležitým ustanovením bylo vytvoření národní armády a snížení počtu okupačních francouzských vojsk s tím, že zbývající budou umístěna pouze po dobu pěti let na územích spadajících pod Vládu Drúzských hor a Vládu Latákie, a po zbytek platnosti smlouvy bude Francii pouze umožněno si ponechat pod svou správou jen dvě letecké základny, a to ve vzdálenosti do 25 mil od kteréhokoliv ze čtyř sunnitských měst.

Smlouva dále předpokládala uzavření budoucí spojenecké smlouvy mezi Sýrií a Francií. Odcházející mandátní mocnost si navíc ponechávala významnou roli při formování zahraniční politiky Sýrie a její koordinaci se zahraniční politikou Libanonu, kde měla obdobná práva. Nejvyšším představitelem Francie v Sýrii se měl stát v Damašku sídlící velvyslanec, který měl mít výsadní postavení před ostatními potencionálními velvyslanci. Zájmy syrských občanů v zahraničí měly být zastupovány prostřednictvím příslušných francouzských ambasád. Syrská měna měla být navázána na francouzský frank. Francie měla

513 http://en.wikipedia.org/wiki/Image:Hashim_Atassi_signing_Franco_Syrian_treaty_1936.jpg, staženo 25.12.2007.

mít také výhradní právo na poskytování pomoci a poradců, vč. formování a výzbroje budoucí národní armády.[514]

Převzetí moci v Sýrii Národním blokem na konci roku 1936

Rok 1936, který započal složitě dosaženým vítězstvím národních sil v boji proti francouzským okupantům, byl v Sýrii poznamenán úpadkem autority již tak slabého státu, který doprovázel předávání moci ve složitém trojúhelníku tvořeném francouzskou mandátní správou, jejich odcházejícími místními syrskými loutkami a nastupujícím Národním blokem. Vyjednávání v Paříži se táhlo celý půlrok (duben – září 1936) a dalo odpůrcům Národního bloku dostatečný časový prostor k přípravě protiakcí. Národní blok jako poměrně středové uskupení musel čelit dvěma protichůdným tendencím – lokálnímu separatizmu (viz níže) a nacionalistickému radikalizmu v různých formách (zejména hášimovské monarchistické propagandě šířené aš-Šahbandarem a panarabské extrémistické mládeži z okruhu Ligy národní akce). Tito radikálové však po většinu roku 1936 svou pozornost soustředili na Palestinu, což zřejmě vedlo k tomu, že neměli dost energie na kritiku Národního bloku za podepsání nerovnoprávné smlouvy.

Lokální separatizmus se těšil podpoře revanšistických živlů z prostředí francouzské mandátní správy, které se aktivizovaly v reakci na jednání o francouzsko-syrské a francouzsko-libanonské smlouvě. Francouzský správní aparát v Sýrii i Libanonu byl totiž v převážné míře tvořen stoupenci tvrdé koloniální politiky, kteří snahy levicové vlády v Paříži o změnu kurzu vůči arabským nacionalistům považovali za zradu tradičních principů francouzské politiky. Tito se inspirováni úspěchem při faktickém odtržení Libanonu od Sýrie orientovali na podporu separatistických tendencí mezi drúzy, ᶜalawity a dále pak křesťany a Kurdy v oblasti al-Džazíry. Jimi nastrčení předáci drúzů v průběhu roku 1936 vystoupili s požadavky na zachování autonomie spojené s odmítnutím začlenění Vlády Drúzských hor do Sýrie. Podobné návrhy se objevily i z prostředí ᶜalawitů, přičemž byly ještě zpestřeny nápadem připojit Vládu Latákie namísto k Sýrii k Libanonu.[515]

Mandátní správa však nakonec ustoupila tlaku syrských nacionalistů i změněné nálady v Paříži a dekrety vysokého komisaře z 2. a 5. prosince 1936 začlenila Vládu Drúzských hor a Vládu Latákie jako autonomní útvary do Syrské republiky. Jejich guvernéry a některé další vysoké úředníky měl právo vybírat přímo prezident Syrské republiky (záhy byli v obou případech jmenováni respektovaní politici z Národního bloku s vazbami do místního

---

[514] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 189–190; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 44 a 520–522; Bitterlin, *c.d.*, s. 203–205; Longrigg, *c.d.*, s. 218 a 222–224; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 116–119; Antonius, *c.d.*, s. 384.

[515] Podrobněji k problematice lokálního separatizmu u drúzů a ᶜalawitů viz Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 571–582.

Mezi drúzy existovaly dle Khouryho v zásadě tři základní názorové proudy – 1. lokální separatisté vázaní na Francii, 2. příznivci syrské jednoty a spolupráce s Národním blokem a 3. stoupenci v zajordánském exilu žijícího Sulṭāna al-'Aṭraše, který byl spojen s aš-Šahbandarem a prohášimovským křídlem syrských nacionalistů. Do tohoto dělení zasahovaly i tradiční rozepře mezi jednotlivými drúzskými kmeny i jednotlivými větvemi uvnitř nich.

V případě Vlády Latákie (Státu ᶜalawitů) byla situace ještě složitější, protože kromě rozporů mezi stoupenci separatizmu a syrské jednoty uvnitř ᶜalawitské komunity samotné došlo i k zostření stávajících třídních rozporů mezi ve městech žijícími menšinovými sunnitskými feudály-absentisty sympatizujícími s Národním blokem a jimi vykořisťovanými ᶜalawitskými rolníky. Velkým problémem rovněž bylo, že ᶜalawité byli nejenom rozčleněni do znesvářených kmenů a vnitroᶜalawitských náboženských sekt, ale na rozdíl od drúzů nebyli ani schopni ze svých řad vygenerovat prakticky žádné uvnitř komunity přirozeně respektované vůdce. Teprve vznikající ᶜalawitská sociální/intelektuální elita zaujala směrem k otázce jednoty Sýrie středové stanovisko, protože si byla vědoma výhodnosti začlenění Vlády Latákie (Státu ᶜalawitů) do většího státního celku, zároveň však měla zájem na zachování vnitřní autonomie.

prostředí). Oba autonomní celky si mohly ponechat vlastní volené reprezentativní rady, ale zároveň měly delegovat poslance do syrského parlamentu (5 za drúzskou[516] a 16 za ᶜalawitskou oblast). Francouzi si také ponechali právo udržovat své vojenské posádky na území těchto zaniklých pseudostátů po dobu pěti let poté, co francouzsko-syrská smlouva vstoupí v platnost (tj. Sýrie vstoupí do Společnosti národů).[517]

Separatistické aktivity se však neomezily pouze na území pseudostátů Vlády Drúzských hor a Vlády Latákie či Alexandrettského sandžaku, o kterém bude pojednáno samostatně. Složitá situace nastala i v Aleppu, kde Národní blok začal po vítězství vlasteneckých sil počátkem roku 1936 vytvářet vlastní nezávislou administrativu, která se chystala na „zúčtování" s profrancouzskými kolaboranty. Obyvatelstvo Aleppa bylo až ze 40 % tvořeno různými křesťany složenými jak z řad tradičních místních denominací, tak i nedávno přišlých Arménů. Jelikož značná část křesťanů s francouzskou správou spolupracovala, dostal přechod od starých poměrů k novým i rozměr náboženského konfliktu mezi muslimy a křesťany.

Radikální křesťanští aktivisté demonstrovali svůj odpor k převážně muslimskému Národnímu bloku požadavkem na odtržení Aleppa od Damašku (tj. ostatních částí Sýrie) a jejich separatizmus navíc dále inspiroval i křesťany a Kurdy v oblasti al-Džazíry, kteří zesílili své požadavky na autonomii, resp. oddělení od arabskými nacionalisty ovládaného Damašku. V říjnu 1936 napětí v Aleppu vyvrcholilo v nábožensky motivovaných srážkách, které si vyžádaly osm mrtvých. Národní blok podezříval francouzskou správu, že se na jejich vyvolání podílela přinejmenším pasivně tím, že odvolala své jednotky na manévry daleko za město. Situaci se však podařilo brzy uklidnit za pomoci místních křesťanských notáblů, kteří odmítli náboženský separatizmus radikálů ze své komunity podpořit.[518]

Neklidné poměry v zemi byly jasným impulzem k tomu, aby Národní blok co nejrychleji svou moc legitimizoval. V průběhu listopadu 1936 proto proběhly dvoustupňové volby, v nichž jeho stoupenci drtivě zvítězili. Vzápětí se v prosinci 1936 sešel nový parlament, který do všech nejvyšších státních funkcí zvolil představitele Národního bloku – prezidentem se stal Hášim al-'Atāsī, premiérem Džamīl Mardam[519] a předsedou parlamentu Fāris al-Chūrī. Prakticky prvním aktem nové vlády byl slavnostní podpis francouzsko-syrské smlouvy, kvůli kterému přijel v předvánočním čase do Damašku i Viénot. Smlouvu během několika dní jednohlasně ratifikoval i syrský parlament (27. prosince 1936).[520]

Ačkoli volby potvrdily, že se Národní blok těší v Sýrii suverénnímu postavení, čelil od samého počátku své vlády mnoha těžkostem, z nichž některé nebylo v jeho moci ani při nejlepší vůli překonat. Klíčovým se ukázal problém ratifikace francouzsko-syrské smlouvy ve francouzském parlamentu, proti které agresivně brojila pravice. Rovněž další zahraničně politické okolnosti byly krajně nepříznivé – Evropa se chystala na další světovou válku, Turecko se stále více angažovalo při podpoře separatistů v Alexandrettském sandžaku a v Palestině probíhalo povstání, které Národní blok nemohl příliš podporovat, pokud nechtěl prohlubovat své již tak hluboké rozpory s Francií a ohrozit své poměrně korektní vztahy

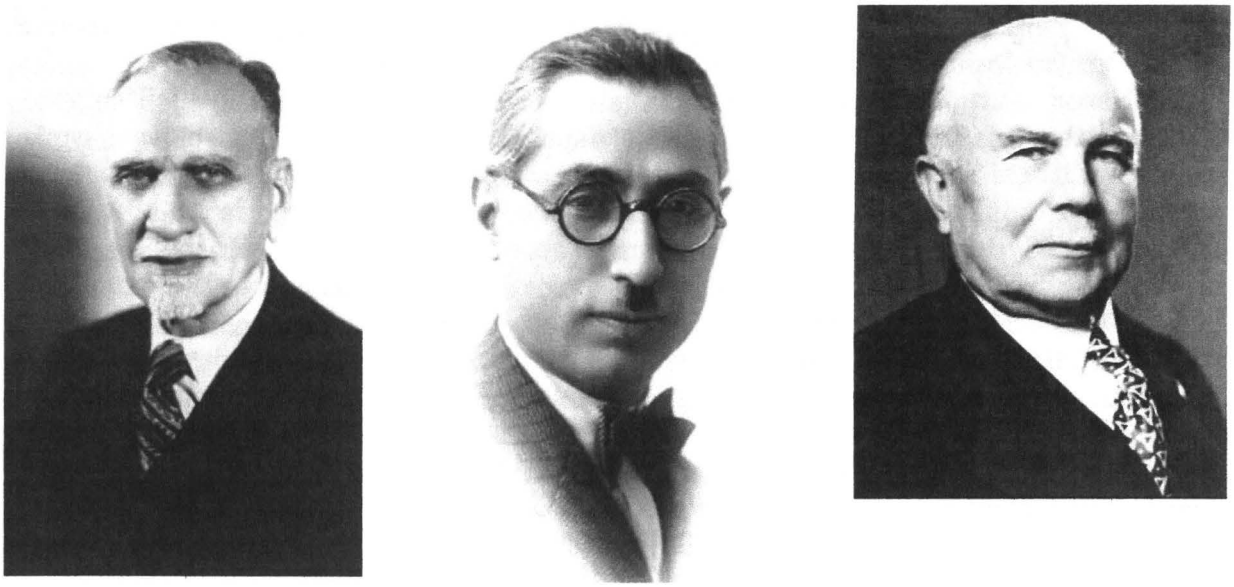
[516] I na těchto pět míst byl aplikován princip konfesionalizmu – tři byla určena pro drúzy a po jednom pro křesťany a beduíny.

[517] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 202–203; Longrigg, *c.d.*, s. 221.

[518] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 523–525; Longrigg, *c.d.*, s. 220.

[519] Složení vlády viz Longrigg, *c.d.*, s. 220 a al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-intidābu 'l-faransī*, s. 270.

[520] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 202; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 524–526; Longrigg, *c.d.*, s. 220–221; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 120–122; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-intidābu 'l-faransī*, s. 269–272.

Trojice vrcholných představitelů Národního bloku ve druhé polovině 30. let: prezident Hāšim al-'Atāsī, premiér Džamīl Mardam a předseda parlamentu Fāris al-Chūrī (Zdroj: webové stránky www. syrianhistory.com)[521]

s Velkou Británií.[522] Země se navíc dlouho nemohla vzpamatovat z důsledků světové hospodářské krize a přírodních pohrom, přičemž stávková vlna na přelomu let 1935 a 1936, doprovázená uzavřením obchodů, hospodářství ještě dále poškodila, což byla tvrdá cena za politické vítězství.[523]

Nešťastný osud francouzsko-syrské smlouvy z roku 1936 a jeho dopad na Národní blok

Svým obsahem poměrně revoluční francouzsko-syrská smlouva z roku 1936 podepsaná mezi Lidovou frontou a Národním blokem měla ve Francii od samého počátku velké množství odpůrců, v jejichž čele stála kolonialistická zájmová skupina známá jako tzv. imperiální strana. Aby zvýšila přijatelnost smlouvy pro veřejnost i zbylou část politického spektra, prosadila Lidová fronta do jejího textu podmínku zaručující Francii tříleté zkušební období, během kterého se parlament může rozhodnout, zda ji přijme či nikoliv, a umožní vstup Sýrie do Společnosti národů. Jelikož ratifikace smlouvy se oddalovala, bylo zahájení této tříleté lhůty neformálně stanoveno na 1. ledna 1937. Ze strany Lidové fronty se zřejmě jednalo o poctivý úmysl ve víře, že do konce roku 1939 se podaří odpůrce smlouvy přesvědčit o její výhodnosti či alespoň nevyhnutelnosti, avšak vývoj šel zcela opačným směrem. V Sýrii se za vydatné „pomoci" francouzských mandátních úředníků kolonialistického ražení zdramatizovala otázka etno-konfesionálních menšin, a rovněž vývoj v okolních zemích (Irák,

---

[521] http://www.syrianhistory.com/content/president-hashim-al-atasi-1874-1960, http://www.syrianhistory.com/content/prime-minister-jamil-mardam-bey-1893-1960 a http://www.syrianhistory.com/content/faris-al-khury-1877-1962-speaker-parliament, staženo 04.01.2009.

[522] Při podpoře Palestinců byli nejvíce aktivní jednak panarabští radikálové (Liga národní akce), tak také různé charitativní islámské až islamistické organizace. V Damašku vznikl Výbor na obranu Palestiny (ar. Ladžnatu ʿd-difāʿ ʿan Filasṭīn لجنة الدفاع عن فلسطين), do nějž později vstoupili i někteří představitelé Národního bloku. Výbor se mj. věnoval sběru finančních a jiných darů a organizování materiální pomoci pro palestinské povstalce. Do Palestiny dokonce odešlo několik set Syřanů, kteří se přímo zapojili do bojů na straně povstalců, mnohdy i ve velitelských funkcích – nejvýznamnějším z nich byl zřejmě jeden z hrdinů Velkého syrského povstání Fawzī al-Qāwuqdžī فوزي القاوقجي, který pobýval v iráckém exilu.

[523] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 533–537 a 602–607.

Palestina, Egypt, Turecko) směřoval spíše k nestabilitě, nárůstu radikálního nacionalizmu a s ním spojeným posilováním protifrancouzských a protibritských tendencí.[524]

Na počátku roku 1937 se však v Damašku ještě zdálo, že se věci vyvíjejí správně. Francouzská vláda dala instrukce mandátní správě, aby přestala kontrolovat syrská ministerstva a další úřady a ponechala vytváření rozpočtu čistě na syrském parlamentu a vládě. Vysoký komisař kromě toho přislíbil, že nebude vetovat žádnou legislativu schválenou parlamentem. Syrští diplomaté byli vysláni na francouzské zastupitelské úřady v Istanbulu, Bagdádu a Káhiře, a navíc v Paříži začal působit vysoký syrský diplomat, a to jako první krok ke zřízení oficiálního syrského zastoupení.

Nicméně v dalších oblastech se už pokroku dosáhnout nepodařilo. Dohoda s Libanonem o rozdělení tzv. záležitostí společného zájmu se ukázala jako nemožná a jejich správa musela zůstat ve francouzských rukou. Snaha Národního bloku transformovat svou mládežnickou organizaci na základ národní armády narazila na nepřekonatelný odpor Francouzů. Vracející se emigranti v čele s aš-Šahbandarem začali tvrdě kritizovat jednobarevnou vládu a dožadovat se nereálných radikálních kroků.[525]

Komplikace se však objevily především ve Francii. Vláda Lidové fronty v červnu 1937 padla a byla nahrazena více kompromisním kabinetem pod vedením socialisty Camille Chautempse, který projevoval více pochopení pro zajištění obrany ohroženého francouzského impéria a zabezpečení jeho komunikací ve Středozemním moři. Z hlediska francouzské vojenské strategie bylo nutno k ochraně námořních a leteckých základen v oblasti východního pobřeží Středozemního moře zajistit naprostou politickou bezpečnost v syrském vnitrozemí. Nacionalistická vláda Národního bloku pochopitelně do této koncepce vůbec nezapadala. Chautempsova vláda se proto rozhodla schválení smlouvy nepodporovat.[526]

Jako vhodná záminka k blokování přijetí smlouvy se ukázala otázka etno-konfesionálních menšin v Sýrii, zejména prudce se zhoršující situace v oblasti al-Džazíry,[527] i když napětí významně rostlo i mezi ᶜalawity a drúzy.[528] Odpůrci smlouvy využili nabízené příležitosti a pozvali do Francie ty představitele menšin, kteří s ní nesouhlasili a cítili se ve sjednocené Sýrii ohroženi. Prozíravý syrský premiér Mardam jako jeden z mála místních politiků pochopil, k jak významným posunům na francouzské politické scéně docházelo, a v zájmu záchrany smlouvy odjel koncem roku 1937 k naléhavým jednáním do Paříže. Mardam souhlasil s přijetím některých změn v textu smlouvy, jejichž cílem bylo zvýšit práva menšin a posílit výhradní postavení Francie při poskytování technické pomoci Sýrii.[529]

---

[524] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 539–540 a 545–546; Longrigg, *c.d.*, s. 224 a 230.

[525] Longrigg, *c.d.*, s. 230–232; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 123–127.

[526] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 540–541.

[527] V oblasti al-Džazíry si Národním blokem dosazený guvernér dokázal svým arogantním a arabským kmenům stranícím chováním během jara 1937 znepřátelit Kurdy i křesťany do té míry, že ti začali v červenci 1937 hrozit zahájením otevřené vzpoury proti ústřední moci. Separatisté vedení syrsko-katolickým klérem předložili několik pro damašskou vládu nepřijatelných požadavků, zejména aby guvernér a všichni administrativní i soudní úředníci pocházeli z řad místních obyvatel, aby v oblasti zůstal trvale přítomný představitel vysokého komisaře a nedošlo ke stažení francouzské armády. Nacionalistické síly odpověděly obviněním separatistů ze zrady arabské věci.

Konflikt vyvrcholil 9. srpna 1937, kdy s arabskými kmeny spřátelený kurdský kmen podněcovaný místními nacionalistickými úředníky vtrhl do křesťanské čtvrti ve střediskové obci ᶜĀmūdā عامودا (kurd. Amûde, leží cca 30 km západně od al-Qāmišlī na hranicích s Tureckem) a povraždil 24 místních křesťanů. Událost okamžitě využili Francouzi k tomu, aby zahájili letecké bombardování sousedních Kurdy obývaných oblastí, které si vyžádalo dalších 30 obětí. Pro separatisty byla tragédie v ᶜĀmūdě vhodnou záminkou k posílení své agitace ve Vatikánu, u Společnosti národů a francouzské vlády. Podrobněji k situaci v al-Džazíře viz Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 586–589; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 133–134 a Longrigg, *c.d.*, s. 247–251.

[528] Podrobněji k dění v ᶜalawitských a drúzských oblastech viz např. Longrigg, *c.d.*, s. 244–247.

[529] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 541–542; Longrigg, *c.d.*, s. 232.

Pro Sýrii z krátkodobého hlediska nevýhodný ústupek Francii vyvolal v Damašku na přelomu let 1937 a 1938 vlnu nepokojů proti vládě Národního bloku. Za ní stáli především radikální nacionalisté z okruhu aš-Šahbandara, který se cítil ukřivděný tím, že mu nebylo umožněno se podílet ani na vyjednávání o smlouvě, ani na převzetí moci nacionalisty v Sýrii.[530] Mardamovo separátní vyjednávání s Francouzi však mělo vliv i na vnitřní stabilitu Národního bloku, kde se obnovilo napětí mezi stoupenci umírněné a radikálnější politiky. Pod záminkou protestu proti neprůhledně uzavřeným dohodám Mardama s Francouzi o koncesích v oblasti ropného průzkumu a bankovnictví odešel v březnu 1938 z vlády jeden z jejích nejvlivnějších členů a Mardamův vytrvalý sok al-Quwatlī. Tímto krokem byla stabilita vlády vážně narušena a vláda stále více přestávala být schopna čelit protichůdnému nátlaku separatistů a radikálních nacionalistů, který byl ještě umocněn nepříznivým vývojem v Alexandrettském sandžaku a v Palestině.[531]

Mardam se zoufale pokoušel svou vládu zachránit dosažením klíčového cíle, tj. schválení francouzsko-syrské smlouvy ve francouzském parlamentu. V Paříži sice již opět vládla nová vláda, protože Chautempse vystřídal v premiérském křesle po krátkém intermezzu Bluma další socialista Édouard Daladier, avšak všeobecná atmosféra blížící se války byla pro osud smlouvy ještě nepříznivější než kdykoli dříve. Mardam odjel do Francie v srpnu 1938, avšak až po složitých jednáních podepsal 14. listopadu 1938 s ministrem zahraničí Georges-Étiennem Bonnetem další, tj. již třetí verzi smlouvy, která obsahovala nejen pro Sýrii nevýhodné úpravy z roku 1937, ale i celou řadu dalších ústupků zejména v hospodářské a společenské oblasti.[532]

Teprve zapracování změn velmi výhodných pro Francii přimělo Daladierovu vládu k tomu, aby stanovila termín počátku její platnosti, a to na 30. září 1939, ovšem za podmínky předchozího schválení v parlamentu. Neprůrazný pokus vlády o protlačení smlouvy v odmítavě naladěném parlamentu však skončil špatně už v samém počátku. Dne 14. prosince 1938 byl Bonnet nucen na odmítavé stanovisko ke smlouvě předložené zpravodaji zahraničních výborů obou komor parlamentu reagovat tím, že ji z projednávání stáhl s komentářem, že vláda v nejbližší době parlament o její ratifikaci ani nepožádá.[533]

Nové, ještě nevýhodnější znění smlouvy nejenže nepomohlo k jejímu přijetí ve Francii, ale také značně oslabilo postavení Mardama v Sýrii i ve vlastních řadách Národního

---

[530] Návrat aš-Šahbandara do Sýrie z exilu v Káhiře byl umožněn teprve amnestií v dubnu 1937, tj. v době, kdy již Národní blok upevnil svou moc v zemi. Nejvyšší představitelé Národního bloku se nemohli shodnout na tom, jaký přístup k aš-Šahbandarovi, který se mezi prostým lidem těšil pověsti velkého národního vůdce trpícího ve více než desetiletém exilu, mají zaujmout. Na straně Národního bloku nakonec převážila tendence se aš-Šahbandara elegantně zbavit, např. jeho vysláním do zahraničí jako zástupce Sýrie na různých mezinárodních fórech, na což však aš-Šahbandar nepřistoupil a již v květnu 1937 se stáhl zpět do Káhiry. Do Sýrie se vrátil až počátkem roku 1938, avšak vláda Národního bloku ho za podpory francouzské mandátní správy poslala na několik měsíců do vyhnanství v letovisku Blūdān بلودان (cca 50 km severozápadně od Damašku) a následně ho umístila pod neustálý policejní dozor v jeho domě v Damašku.
Velmi silný vliv na vztah aš-Šahbandara k Národnímu bloku mělo také jeho hluboké osobní nepřátelství s Šukrīm al-Quwatlīm, které se vytvořilo ještě v dobách exilu po porážce Velkého syrského povstání a rozštěpení Syrsko-palestinského kongresu. Zatímco al-Quwatlī byl Francouzi počátkem 30. let amnestován, vrátil se do Sýrie a začlenil se do Národního bloku, probritský aš-Šahbandar musel až do roku 1937 zůstat v Egyptě.
Podrobněji k aktivitám aš-Šahbandara za vlády Národního bloku v Sýrii viz např. Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 629–635.

[531] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 542–543 a 628; Bitterlin, *c.d.*, s. 265; Longrigg, *c.d.*, s. 232; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 128–129; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-intidābu 'l-faransī*, s. 275.
Problému Alexandrettského sandžaku a Velkému palestinskému povstání jsou věnovány zvláštní podkapitoly Otázka Alexandrettského sandžaku a Palestina a Zajordánsko v průběhu 30. let na konci této kapitoly.

[532] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 543–544; Bitterlin, *c.d.*, s. 281; Longrigg, *c.d.*, s. 233; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 128–129; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-intidābu 'l-faransī*, s. 275–277.

[533] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 208–209; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 544–545; Longrigg, *c.d.*, s. 233; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 128–129.

bloku, který opustilo mnoho jeho stoupenců a přidalo se k radikální opozici vedené aš-Šahbandarem. Negativní postoj ke smlouvě převážil navzdory veškeré snaze a vysvětlování Mardama také v syrském parlamentu, který 31. prosince 1938 odmítl schválit veškeré změny, které byly učiněny na původním textu smlouvy přijatém v roce 1936. Na konci roku 1938 bylo tedy jasné, že smlouva je odsouzena k zániku. Následky tohoto neúspěchu pro Sýrii jako celek i pro Národní blok na sebe nenechaly dlouho čekat.[534]

Otázka Alexandrettského sandžaku

Alexandrettský sandžak (ar. liwā' nebo též sandžaq al-'Iskandarūn لواء\سنجق الإسكندرون) představoval rozlohou poměrně malou oblast ležící u samotného severovýchodního cípu středomořského pobřeží. Přes svou malou velikost tato oblast sehrála v historii mnohokrát důležitou úlohu (např. za časů seleukovců, římské říše, křížových výprav aj.). Snad nejznámější je její význam pro křesťanské církevní dějiny, neboť její středisko, město Antiochie se nadlouho stalo centrem východního křesťanství. V pozdější době narostl i význam Alexandretty jakožto největšího přístavu v oblasti, který byl po dlouhou dobu hlavním vývozním přístavem Aleppa a dopravním uzlem zajišťujícím spojení obyvatel jihovýchodní části Osmanské říše s jejím centrem v Istanbulu.

Obyvatelstvo Alexandrettského sandžaku bylo v první třetině 20. století etnicky i konfesionálně značně různorodé, přičemž mnozí měli „identit" více. Podle zřejmě nejsolidnější francouzské statistiky z roku 1936 bylo etnické složení následující – mezi celkem cca 220 000 obyvateli slabě převládali Arabové (46 %), ovšem hojně zastoupeni byli i Turci (39 %), nemálo bylo také Arménů (11 %) a v menší míře se vyskytovali i Kurdové, Čerkesové a Židé (dohromady cca 4 %, je ovšem sporné, zda lze Židy v daný moment vůbec považovat za etnikum a nikoli pouze za náboženskou komunitu). Rovněž konfesionální složení bylo velmi pestré – sunnité, ᶜalawité, křesťané různých směrů i židé. Přes zdánlivou početní převahu Arabů však nejpočetnější etno-konfesionálně homogenní skupinou byli Turci (převážně sunnité), protože Arabové se dělili na ᶜalawity (cca 3/5 z jejich počtu), sunnity (něco málo přes 1/5 jejich počtu) a křesťany několika denominací (něco málo pod 1/5 jejich počtu).[535]

S etno-konfesionálním členěním souviselo i rozdělení do sociálních skupin. Při určitém zjednodušení lze říct, že křesťané byli většinou řemeslníci a obchodníci žijící ve městech. Většina Arménů ovšem přišla do oblasti teprve kolem 1. světové války jako uprchlíci z Kilíkie před tureckým pronásledováním, jazykově byla proto bilingvní (arménština, turečtina), pokud nebyla přímo výhradně turkofonní. Tradiční společenskou elitou byli sunnitští feudálové-absentisté žijící ve městech, mezi kterými převládali množstvím i bohatstvím Turci. Naprostou většinu obyvatel však tvořili chudí a utlačovaní

---

[534] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 545 a 628–629; Bitterlin, *c.d.*, s. 283; Longrigg, *c.d.*, s. 234.

[535] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 550–551; Bitterlin, *c.d.*, s. 173 a 198–199; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 130–131.

Longrigg, *c.d.*, s. 238 přináší o něco starší statistiku (z roku 1933), která uvádí celkový počet obyvatel Alexandrettského sandžaku na 187 400, kteří se podle etnicity dělili na 89 500 Arabů (z toho 20 400 sunnitů, 54 200 ᶜalawitů a ismailitů a 14 300 křesťanů), 70 800 Turků, 23 500 Arménů (ovšem turecky hovořících), 1 800 Kurdů a 1 100 Čerkesů; podle konfesionální příslušnosti se dělili na 94 200 sunnitů, 54 800 ᶜalawitů a ismailitů, 37 900 křesťanů všech denominací a 500 židů.

Khoury též, s označením jako značně nadhodnocené, uvádí i turecké statistiky, které odhadovaly počet obyvatel sandžaku na cca 300 000, z nichž mělo být 150 000 – 240 000 Turků. Pro srovnání proarabský (prosyrský) Tlas, *Fizičeskaja Sirija v XX veke*, s. 132 udává počet obyvatel mezi 250 000 – 280 000, z nichž mělo být 145 000 – 155 000 Arabů, což je poměr zřejmě více odpovídající realitě než turecká propaganda.

rolníci, mezi nimiž měli převahu arabští ᶜalawité pracující většinou na panstvích feudálů-absentistů (převážně Turků).[536]

V posledních letech existence Osmanské říše byla zřejmě celá oblast pozdějšího Alexandrettského sandžaku součástí vilájetu Aleppo, i když v 19. století byla jeho menší, severozápadní část, zahrnující samotné město Alexandretta, součástí vilájetu, resp. do roku 1864 ejáletu, Adana.[537] Po rozbití Osmanské říše v 1. světové válce připadla celá oblast Alexandrettského sandžaku do sféry přímého francouzského vlivu (okupační zóna OETA–West) a po zrušení OETA–West k 1. září 1920 se stala součástí Státu Aleppo. V tento moment byly i definovány hranice Alexandrettského sandžaku tak, jak vstoupil do soudobých dějin. Alexandrettský sandžak jako jednotka s tímto názvem tedy vznikl až v roce 1920, a to sloučením bývalých osmanských nižších územně-správních jednotek, především okresů Alexandretta, Antiochie a Džisru ʾš-Šughūr[538] جسر الشغور a některých dalších menších oblastí.[539]

Podle tzv. Ankarské smlouvy[540] z října 1921 zůstal Alexandrettský sandžak součástí oblasti, v níž si Francouzi svou moc i přes porážky, které jim kemalisté uštědřili, udrželi. Hranice vzniklá podle této smlouvy byly potvrzena i v Lausannské smlouvě z roku 1923, v níž se Turecko zavázalo, že se vzdává všech nároků na území ležící na jih od ní (tj. i na Alexandrettský sandžak). Dne 30. května 1926 byla mezi Francií a Tureckem podepsána ještě další smlouva, která doplnila a vyjasnila některé části Ankarské smlouvy z roku 1921, avšak příslušnosti Alexandrettského sandžaku k Sýrii se nijak nedotkla.[541]

V průběhu první poloviny 20. let provedli Francouzi v administrativním uspořádání dnešní (tj. zbytkové) Sýrie několik podivných rošád, avšak Alexandrettský sandžak (na rozdíl od pseudoútvarů Státu Drúzské hory a Státu ᶜalawitů) vždy zůstal v jejích hranicích, resp. přesněji byl až do jeho formálního zániku k 1. lednu 1925 vždy součástí Státu Aleppo. Alexandrettský sandžak byl také zastoupen v lokálním parlamentu Státu Aleppo zvoleném v roce 1923, a to pěti poslanci, z nichž však v důsledku volebních podvodů byli čtyři

---

[536] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 551; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 130–131.

[537] Administrativní a územní pohyby vztahující se k Alexandrettskému sandžaku ke konci existence Osmanské říše se mi nepodařilo přesně dohledat.
Starší hranice mezi vilájety Adana a Aleppo však pravděpodobně začínala na východním pobřeží Středozemního moře v prostoru mysu, který je dnes v Turecku označován jako Akıncı Burun (v překladu Útočníkův či Nájezdníkův mys), ale tehdy byl znám pod arabským pojmenováním Ra'su 'l-chanzīr رأس الخنزير (v překladu Prasečí či Divočákův mys) a šla severovýchodním směrem po hřebenech pohoří Amonos (též Amanus, tur. Nur Dağları nebo též Gâvur Dağları, ar. Džibāl 'Amānūs جبال أمانوس). Tato linie respektovala dávnou hranici mezi Kilíkií a Sýrií, neboť z pohledu starověkých historiků a geografů se do Sýrie vstupovalo tzv. Syrskou branou, což je v moderním pojetí průsmyk ležící v těchto horách východně od dnešního tureckého města Belen (ar. Bīlān بيلان). Průsmyk se dnes turecky jmenuje Topboğazı Geçici.

[538] Jeho stejnojmenné správní středisko leží dnes na území Sýrie a nachází se cca 50 km jižně od Antiochie a 80 km severovýchodně od Latákie.

[539] Longrigg, *c.d.*, s. 126.

[540] Podrobněji k této smlouvě viz podkapitola Otázka severních hranic Sýrie v rámci Kapitoly 1.
O nevyjasněném administrativním postavení Alexandrettského sandžaku v tehdejší době svědčí i to, že ve smlouvě, kde je mu věnován pouze krátký článek 7, je označen neutrálním francouzským výrazem région („région d'Alexandrette", v soudobém anglickém překladu „the district of Alexandretta") a nikoli jako sandžak, přestože toto slovo bylo tehdy běžně užíváno (a v případě jeho použití by neslo jasný odkaz na nějakou administrativní jednotku, která však zřejmě neexistovala, resp. byla teprve čerstvě Francouzi zformována a povědomí o ní nebylo zažité).
Anglický text článku 7 Ankarské smlouvy doslova zní: "A special administrative régime shall be established for the district of Alexandretta. The Turkish inhabitants of this district shall enjoy every facility for their cultural development. The Turkish language shall have official recognition."

[541] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 551–552; Bitterlin, *c.d.*, s. 7, 114, 118–119, 157 a 199; Tlas, *Fizičeskaja Sirija v XX veke*, s. 134; Rizk, *The stolen sanjaq*, s. 2.

Francouzům naklonění Turci z Antiochie, kteří požadovali připojení Alexandrettského sandžaku k Turecku.

Situace v Alexandrettském sandžaku však byla až do počátku 30. let poměrně poklidná. Ustanovení zvláštního francouzského dekretu z 12. září 1921 a tzv. Ankarské smlouvy z 20. října 1921, týkající se autonomie Alexandrettského sandžaku a garantující řadu práv turecké menšině v oblasti používání jazyka, školství, administrativy i kultury, byla bez větších problémů dodržována. Turecku bylo dokonce umožněno si pronajmout část alexandrettského přístavu. Důsledky hospodářské krize a prudký nárůst nacionalizmu mezi Turky i Araby, odrážející vývoj v Turecku a Sýrii, však vedly k rychlému nárůstu mezietnického a sociálního napětí. K prvním násilnostem mezi Araby a Turky došlo v březnu 1934 v reakci na oslavné demonstrace kemalistů, pořádané u příležitosti návštěvy Antiochie guvernérem turecké provincie Gaziantep.[542]

Eskalace problému Alexandrettského sandžaku, jak v jeho vnitřní, tak především zahraniční rovině, jednoznačně souvisela s jednáními o francouzsko-syrské smlouvě, která v průběhu roku 1936 postupně dostávala konkrétnější tvar. Místnímu obyvatelstvu, hlavně jeho elitám, bylo brzy jasné, že pokud smlouva přinese Syřanům vytouženou samostatnost alespoň v hranicích zbytkové Sýrie, do které bude Alexandrettský sandžak začleněn, povede to pravděpodobně k prudkým změnám v 15 let zaběhaném *statu quo*. Situace však rozhodně nebyla tak černobílá, jak mají někdy tendenci líčit nacionalisticky laděné turecké a arabské práce.

Z hlediska vnitřní dimenze problému je nutno mít neustále na paměti, že pouze část místních obyvatel toužila po úplném připojení oblasti k Turecku nebo Sýrii. Jednalo se především o nacionalismem omámenou mládež, a to jak tureckou (kemalizmus), tak i arabskou (radikální arabský nacionalizmus v podání Ligy národní akce). Další, a to zdaleka nezanedbatelné skupiny obyvatel si přály buď zachování francouzské kontroly, a nebo získání úplné nezávislosti či alespoň silné autonomie v rámci Sýrie. V jejich případě se však jednalo o zcela nesourodý konglomerát složený především z tradiční, převážně turecké, avšak antikemalistické, společenské elity, bojící se ztráty svého postavení, Arménů majících za sebou krutou zkušenost s tureckými etnickými čistkami a arabských ᶜalawitských rolníků, obecně nedůvěřujících sunnitským muslimům a bojících se svých feudálních pánů.[543]

V zahraničně-politické dimenzi se otázka budoucnosti Alexandrettského sandžaku stala určitým katalyzátorem francouzsko-syrských vztahů koncem třicátých let 20. století, přičemž postupné vyostřování tohoto problému mělo zároveň i přímý negativní vliv na ratifikaci francouzsko-syrské smlouvy ve francouzském parlamentu, k níž nakonec nikdy nedošlo. Naopak z hlediska francouzsko-tureckých vztahů představovalo pro Turecko uspokojivé řešení budoucnosti Alexandrettského sandžaku pro obě strany lákavou možnost, jak udělat tlustou čáru za nepřátelstvím z doby 1. světové války a následné turecké války o nezávislost.[544]

Příčiny agresivního postupu kemalistického Turecka, jehož touhy po připojení Alexandrettského sandžaku se v roce 1936 začaly prudce probouzet, je především nutno sledovat v kontextu tehdejší doby. Mezinárodně-politická situace byla pro Turecko

---

[542] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 551–554; Bitterlin, *c.d.*, s. 175–178; Tlas, *Fizičeskaja Sirija v XX veke*, s. 135; Rizk *c.d.*, s. 2; Longrigg, *c.d.*, s. 211.

[543] Podrobněji k rozvrstvení sil a jejich motivaci viz Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 557–561 a Longrigg, *c.d.*, s. 211.

[544] Francie stála o zlepšení svých vztahů s Tureckem až do té míry, že byla ochotna ignorovat skutečnost, že pohlcení Alexandrettského sandžaku Tureckem je přímým porušením mandátu Společnosti národů nad severní částí Velké Sýrie, který jí byl udělen. Podle podmínek mandátu, konkrétně čl. 4, totiž mandátní mocnost byla zodpovědná za to, že žádná část svěřeného území nepřejde pod kontrolu cizí moci (přesné anglické znění článku viz Příloha č. 5 b) Mandát pro Sýrii a Libanon, udělený Společností národů Francii 24. července 1922).

mimořádně příznivá – rýsující se další vojenský konflikt mezi Velkou Británií a Francií na straně jedné a Německem a Itálií na straně druhé mu umožnil obratnou politikou lavírování získat četné ústupky, jak se již ukázalo na konferenci v Montreux v létě 1936, kde byla Turecku přiznána kontrola nad Úžinami i právo na jejich opevnění.

Hodnota spojenectví s Tureckem byla pro Francii daleko vyšší než přátelství Sýrie, jehož získání bylo po předcházejícím období tvrdé okupace stejně těžko dosažitelné. Pro Velkou Británii bylo velmi výhodné k uspokojení Turecka použít kus země, který nepatřil do její sféry vlivu. Navíc obecná atmosféra tehdejší doby přála extrémním názorům všeho druhu se šovinizmem v čele. Východiskem z této situace bylo nalezení kompromisu uspokojujícího všechny – s výjimkou těch, se kterými se obchod uskutečnil. Ne nadarmo je proto řešení otázky Alexandrettského sandžaku přirovnáváno k Mnichovské dohodě, byť ani tato paralela není zcela přesná.[545]

V září 1936 jednala v Turecku syrská delegace vracející se domů z úspěšných jednání v Paříži o francouzsko-syrské smlouvě. Představitelé Národního bloku byli konfrontováni s nepříjemnou skutečností, že ankarská vláda nemínila akceptovat začlenění Alexandrettského sandžaku do formálně nezávislé Sýrie, i kdyby jeho autonomie měla být zachována v nezmenšeném rozměru. Syřané si z jednání odnesli oprávněný dojem, že Ankara hodlá využít situace k prosazení svých požadavků, ať už se jedná o vyhlášení nezávislosti Alexandrettského sandžaku nebo rovnou o jeho přičlenění k Turecku.[546]

Když se ukázalo, že francouzsko-syrská smlouva budoucnost Alexandrettského sandžaku nijak neřešila,[547] předložilo 10. října 1936 Turecko Francii požadavek na uzavření smlouvy garantující jeho plnou nezávislost. Z pohledu Turků byli totiž ručiteli dohod z let 1921 a 1926 Francouzi a ukončení mandátu pro ně představovalo jejich ohrožení (možnou revokaci ze strany samostatné Sýrie). Francie sice tento požadavek odmítla, avšak pod tureckým tlakem přistoupila k tomu, že v listopadu 1936 navrhla předání sporu k vyřešení Radě Společnosti národů, kde došlo k ostrým sporům.[548]

Ačkoliv Turecko oficiálně požadovalo pouze nezávislost Alexandrettského sandžaku, nebylo možno přeslechnout hlasy kemalistických radikálů, kteří přirovnávali význam Alexandrettského sandžaku pro Turecko k významu Alsaska-Lotrinska pro Francii a zdůrazňovali, že jsou připraveni prosadit své nároky silou. Radikální turecké živly v Alexandrettském sandžaku se skutečně začaly vyzbrojovat za pomoci pašování z Turecka a již 30. listopadu 1936 došlo ke srážkám mezi nimi a francouzskými jednotkami, které tři z nich zastřelily. Nárůst násilností souvisel s volbami do syrského parlamentu, jejichž provedení na území sandžaku se turečtí šovinisté snažili tímto způsobem sabotovat.[549]

Dne 27. ledna 1937 prosadila Francie pod nátlakem Turecka a za podpory Velké Británie ve Společnosti národů předložení návrhu na přeměnu Alexandrettského sandžaku ze součásti mandátní Sýrie na zcela autonomní (samostatné) demilitarizované území s vlastním statutem a se dvěma úředními jazyky – turečtinou a (později přidanou) arabštinou. Francie a

---

[545] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 206–207; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 85, 495; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 132–133; Hirszowicz, *c.d.*, s. 71–72; Bitterlin, *c.d.*, s. 192, který v tomto duchu zvolil dokonce i název své práce (Alexandretta – Mnichov východu).

[546] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 523 a 554.

[547] Alexandrettský sandžak nebyl ve smlouvě přímo vůbec zmíněn. Jeho jméno se objevilo pouze okrajově v přílohách smlouvy (výměna dopisů), kde bylo použito jako reference pro míru případné budoucí autonomie území obývaných většinově drúzy a ʿalawity.

[548] Longrigg, *c.d.*, s. 238; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 555–556; Rizk, *c.d.*, s. 2–4; Bitterlin, *c.d.*, s. 207–231, který též uvádí podrobnosti o projednávání otázky budoucnosti Alexandrettského sandžaku na půdě Společnosti národů v listopadu a prosinci 1936.

[549] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 555–556; Rizk, *c.d.*, s. 2–4; Bitterlin, *c.d.*, s. 207–231; Longrigg, *c.d.*, s. 239.

Turecko měly uzavřít smlouvu vymezující způsob, jak obě země zaručí celistvost území Alexandrettského sandžaku. Sýrie však měla být zodpovědná za zahraniční politiku nového útvaru, který s ní měl být spojen celní a monetární unií. Hranice tohoto útvaru měly být stanoveny trojstrannou francouzsko-turecko-syrskou smlouvou.[550]

Toto navrhované řešení sice uspokojilo početný, ale mlčící střed obyvatel Alexandrettského sandžaku, avšak nelíbilo se radikálům z obou táborů. Kemalistické síly začaly pořádat demonstrace požadující nezávislost, turecká armáda provedla manévry v pohraniční oblasti a v tureckých městech byly zakládány tzv. výbory pro nezávislost Hataye (tur. sg. Hatay egemenlik cemiyeti).[551] Naopak Arméni, ač jazykově turkofonní, se začali jasně přidávat na stranu Arabů. Vláda Národního bloku v Damašku zaujala k návrhu Společnosti národů poměrně smířlivý postoj, protože si byla vědoma své slabosti a soustřeďovala se prakticky na jediný cíl – ratifikaci francouzsko-syrské smlouvy z roku 1936 ve francouzském parlamentu. K dosažení tohoto cíle byla ochotna obětovat téměř vše, do jisté míry i včetně Alexandrettského sandžaku.[552]

Jaro 1937 bylo vyplněno složitými francouzsko-tureckými rozhovory v Ženevě, které měly za cíl návrh Společnosti národů konkretizovat. Výsledkem bylo 29. května 1937 přijetí rezoluce Společnosti národů doplněné podpisem francouzsko-turecké smlouvy v duchu lednového návrhu. Řešení nepřijali nejenom turečtí a arabští radikálové v Alexandrettském sandžaku samotném, ale způsobilo řadu problémů i vládě Národního bloku v Sýrii. Většina obyvatel Sýrie totiž se stále se prodlužujícími odklady ratifikace francouzsko-syrské smlouvy pociťovala stupňující se nedůvěru k Francii a jejím úmyslům vůči Sýrii. Řešení přijaté Společností národů bylo mj. i povzbuzením pro drúzské a ᶜalawitské separatisty podporované francouzskou mandátní správou. Navíc se k požadavkům na autonomii nově připojili i někteří představitelé provincie al-Džazíra. Za této situace bylo logické, že syrský parlament rozhodnutí přijatá v Ženevě odmítl, což však na faktickém stavu věcí nic nezměnilo a ta 29. listopadu 1937 vstoupila v platnost (s přechodným obdobím do 15. dubna 1938).[553]

Po vyhlášení autonomie Alexandrettského sandžaku se v něm měly pod dozorem Společnosti národů uskutečnit dvoustupňové parlamentní volby. V říjnu 1937 proto

---

[550] Bitterlin, *c.d.*, s. 233–244 a Longrigg, *c.d.*, s. 238–239, kteří uvádějí podrobnosti k lednovým jednáním ve Společnosti národů. Viz též Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 557–562, Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 207; Rizk, *c.d.*, s. 4–6; Tlas, *Fizičeskaja Sirija v XX veke*, s. 136.
Britské zprostředkování mj. přispělo k tomu, že Turecko přestalo trvat na svém požadavku, aby se samostatný/autonomní Alexandrettský sandžak stal rovnoprávnou součástí širší trojčlenné konfederace, která měla v severní části Velké Sýrie vzniknout spojením Sýrie, Libanonu a Alexandrettského sandžaku. Tento útvar měl podle tureckých představ mít společnou zahraniční politiku, měnu a celní systém.

[551] Hatay je turecký kemalistický termín pro Alexandrettský sandžak vycházející ze jména neindoevropské chetitské národnostní skupiny Hatténů, jejíž příslušníci byli součástí chetitského království. Hatténi se v šovinistické kemalistické ideologii těší významnému postavení jako jedni z údajných předků dnešního tureckého národa. Atatürkovi je mj. připisován obsahově nesmyslný výrok, že Hatay „byl tureckou zemí po 40 století", který údajně pronesl 15. března 1923 u příležitosti své první návštěvy Adany po jejím osvobození od francouzské okupace. Viz také např. jízlivý dobový článek v časopisu Time ze dne 12. září 1938 pod názvem „Hittites´ Return" (http://www.time.com/time/printout/0,8816,760176,00.html#), staženo 26.12.2007.
Turecké úřady začaly Alexandrettský sandžak označovat jako „nezávislý region Hatay" již od 29. května 1937 (tj. od přijetí rezoluce Společnosti národů a podpisu francouzsko-turecké smlouvy), avšak ani Společnost národů, ani žádný jiný stát kromě Turecka takovéto označení neuznal.
K činnosti výborů pro nezávislost Hataye a využívání „chetitských" symbolů v turecké propagandě viz např. Bitterlin, *c.d.*, s. 219–220.

[552] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 557–562; Longrigg, *c.d.*, s. 239.
Francouzi však paralelně udržovali Syřany v plané naději, že jako kompenzaci za případnou ztrátu sandžaku dostanou Tripolis, jehož drtivá muslimská většina odmítala být součástí Libanonu.

[553] Longrigg, *c.d.*, s. 239–240; Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 207–208; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 562; Tlas, *Fizičeskaja Sirija v XX veke*, s. 136; Bitterlin, *c.d.*, s. 8 a 247–258; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-intidābu 'l-faransī*, s. 281–283.

Společnost národů jmenovala volební komisi složenou z Turků a Francouzů, která měla dohlížet na registraci voličů do volebních seznamů. Volebních seznamů bylo vytvořeno několik, a to na principech etnicity a konfesionalizmu, což vyvolalo protesty Arabů, kteří na rozdíl od Turků byli rozděleni do více konfesí. Registrace byla navíc doprovázena nátlakem části tureckých feudálů – majitelů pozemků na pro ně pracující arabské ᶜalawitské rolníky, aby se pod hrozbou vyhnání z pozemků zapsali jako Turci. Turecké úřady dále začaly poskytovat finanční pomoc občanům Turecka, kteří se v Alexandrettském sandžaku narodili a později z něj odešli, aby se vrátili a zaregistrovali se.[554]

Průběh registrace však přesto počátkem roku 1938 naznačoval, že Turci mimo všechnu snahu a faktickou nečinnost Arabů, resp. Sýrie, nezískají většinu. Odhaduje se, že navzdory nátlaku se pouze 5 % Arabů zapsalo jako Turci. Naopak mnoho konzervativně smýšlejících Turků se zapsalo do sunnitského a nikoli tureckého volebního seznamu. Hrozící neúspěch tureckých nacionalistů vedl k další eskalaci násilí, což donutilo Francii poslat do Alexandrettského sandžaku rozsáhlé vojenské posily. Nepříznivý vývoj situace v Alexandrettském sandžaku rovněž vedl Turecko k vystupňování diplomatického nátlaku na Francii, která v březnu 1938 ustoupila a přislíbila Turkům zisk nadpoloviční většiny (22 z 40) křesel v parlamentu Alexandrettského sandžaku, čímž *de facto* rozhodla o jeho dalším osudu.[555] Toto zásadní rozhodnutí kontinentální Francie sice rozhořčilo představitele francouzské mandátní správy v severní části Velké Sýrie, kteří se nechtěli vzdát části jimi kontrolovaného území, avšak strategické zájmy Paříže na spojenectví s Ankarou odsunuly jejich argumenty na vedlejší kolej.[556]

Po dosažení francouzsko-turecké shody byl další vývoj událostí již poměrně rychlý. Zatímco arabsko-turecké srážky v Alexandrettském sandžaku nabývaly na intenzitě (3. června 1938 musel dokonce být vyhlášen výjimečný stav), volební komisi Společnosti národů nebylo umožněno kvůli negativnímu postoji Francie a Turecka uskutečnit volby podle dohodnutých pravidel. Rozhořčená komise koncem června 1938 oblast opustila a byla nahrazena tureckou vojenskou komisí. Tajná francouzsko-turecká dohoda o přátelství byla podepsána 4. července 1938 a již následující den do Alexandrettského sandžaku vstoupila turecká armáda. Krátce nato byly oznámeny výsledky „voleb", v nichž Turci podle dohody získali 22 z 40 křesel. Debata o sandžaku ve stálé mandátní komisi Společnosti národů byla na žádost Francie odložena.[557]

Dne 2. září 1938 se v sále místního kina v Antákii konalo úvodní zasedání parlamentu sandžaku, jež bylo zcela ovládnuto Turky, kteří měli problém složit už samotný poslanecký slib, protože část z nich ani pořádně neuměla turecky a část byla zcela negramotná. Parlament 7. září 1938 přijal ústavu a vyhlásil „nezávislou" republiku, tzv. Stát Hatay (tur. Hatay Devleti, ar. Dawlat Hātāj دولة هاتاي). Nejvyšší představitelé tohoto pseudostátu byli všichni Turci (prezident, předseda parlamentu i celá vláda). Dokonce i jeho vlajka, jejíž podoba byla údajně navržena samotným Atatürkem, byla jen drobnou modifikací turecké vlajky.[558]

---

[554] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 562–564; Bitterlin, *c.d.*, s. 259; Longrigg, *c.d.*, s. 241.

[555] Přesné rozdělení křesel bylo následující: Turci 22, arabští ᶜalawité 9, Arméni 5, arabští sunnité 2 a arabští křesťané 2.
Oficiálně však toto rozdělení bylo prezentováno až v červenci 1938 jako výsledek registrace voličů.

[556] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 565; Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 210; Bitterlin, *c.d.*, s. 265–267; Longrigg, *c.d.*, s. 241–442.

[557] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 565–567; Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 210; Bitterlin, *c.d.*, s. 268–277; Tlas, *Fizičeskaja Sirija v XX veke*, s. 136–137; Hirszowicz, *c.d.*, s. 72; Longrigg, *c.d.*, s. 242; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-intidābu 'l-faransī*, s. 283–284.

[558] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 567; Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 210; Bitterlin, *c.d.*, s. 277–278; Tlas, *Fizičeskaja Sirija v XX veke*, s. 136–137; Hirszowicz, *c.d.*, s. 72; Longrigg, *c.d.*, s. 242.

Během následujících měsíců byly učiněny zásadní kroky k začlení tohoto pseudostátu do Turecka. Právní systém tvořený směsí starých osmanských zákonů a dekretů francouzského vysokého komisaře byl prohlášen za neplatný a zcela nahrazen právem Turecké republiky,[559] bylo zavedeno používání turecké měny, turečtí občané mohli na území Republiky Hatay vstupovat bez pasu či víza, prezident a premiér pseudostátu se stali poslanci tureckého parlamentu atd. Vyvrcholením vývoje bylo uskutečnění „referenda", které schválilo rozpuštění Republiky Hatay a přičlenění jejího území k Turecké republice.

Dne 23. června 1939 byla podepsána francouzsko-turecká smlouva o přátelství a vzájemné pomoci, která umožnila prakticky okamžitou realizaci výsledků „referenda". Alexandrettský sandžak byl tak již 29. června 1939 připojen k Turecku jako tzv. vilayet (provincie) Hatay, francouzské jednotky se z něj stáhly během následujícího měsíce. Aby se zvýšil počet Turků v této provincii, byly k ní přičleněny s ní na severu sousedící části provincií Adana a Gaziantep.[560]

Nejtragičtějším důsledkem výše popsaných událostí byla masová emigrace netureckého obyvatelstva. Jen během prvních dvou měsíců po připojení Alexandrettského sandžaku k Turecku z něj do Sýrie odešlo na 50 000 obyvatel, tj. téměř celá čtvrtina z původního počtu. Arméni utekli prakticky všichni, přičemž pro mnohé to byl již druhý útěk před Turky navazující na předcházející úprk před masakry za 1. světové války. Z Arabů odešlo nejvíce sunnitů, avšak i počet emigrantů z řad ᶜalawitů a křesťanů byl vysoký. Zůstávali převážně rolníci svázaní s půdou, pro které byla na rozdíl od řemeslníků a obchodníků šance na úspěšné započetí nového života v Sýrii podstatně nižší.

Následky přičlenění Alexandrettského sandžaku k Turecku byly fatální také pro ekonomickou situaci v oblasti. Francouzi na hranicích bývalého Alexandrettského sandžaku (nyní Turecka) a zbytkové Sýrie zavedli celní poplatky. Jako obchodní přístavy Aleppa místo najednou nedostupného přístavu Alexandretta začaly být využívány přístavy v Latákii a Tripolisu. Tato opatření měla katastrofální následky jak pro aleppské obchodníky, kterým se značně zvedly náklady na dopravu zboží a kteří ztratili přístup do nejrozvinutějšího přístavu v okolí, tak pro obyvatele Alexandrettského sandžaku, jež se náhli ocitli na periférii, odděleni od svého tradičního zázemí.[561]

Konec vlády Národního bloku a vyvrcholení francouzské podpory separatizmu

Tragický obrat událostí v neprospěch syrských vlastenců, kteří byli na konci roku 1936 jen kousek od splnění svých cílů, se završil v roce 1939. Velmi dlouhé období nejistoty, vyvolané francouzskými odklady schválení francouzsko-syrské smlouvy z roku 1936, způsobilo rozklad uvnitř politicky i hospodářsky poměrně málo vyspělé syrské společnosti, v níž se prosazovaly stále radikálnější a vzájemně neslučitelné tendence. Nejednalo se pouze o výše popsanou ztrátu Alexandrettského sandžaku a o rozvoj lokálního separatizmu, který byl aktivně podporovaný francouzskými mandátními úřady, ale také o nárůst sociálních (třídních) rozporů mezi tradičními elitami (Národní blok) a jimi ovládanými masami a o postupné uvědomování si venkova, že je tvrdě vykořisťován městem. Tyto nové prvky vedly k nabourání tradiční společenské rovnováhy fungující víceméně stejně po celá staletí. Nový vysoký komisař Gabriel Puaux, který byl do funkce jmenován v říjnu 1938, se proto mohl rezolutně vrhnout do prosazování návratu ke staré osvědčené koloniální politice, aniž by narážel na soustředěný odpor všech částí nyní značně nejednotné syrské společnosti.

---

[559] Včetně všech kemalistických výstřelků typu nařízení nosit jako pokrývku hlavy klobouky ad.

[560] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 568–569; Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 210; Bitterlin, *c.d.*, s. 268–278 a 293–302; Tlas, *Fizičeskaja Sirija v XX veke*, s. 139; Longrigg, *c.d.*, s. 243.

[561] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 567–569; Bitterlin, *c.d.*, s. 304–307.

V druhé polovině roku 1938 se v Drúzských horách vyostřil spor mezi stoupenci politiky separatizmu a jednoty Sýrie, které ke konci roku vedly až ke zhroucení autority státu v oblasti, doprovázenému odchodem drúzských poslanců ze syrského parlamentu. Události mezi drúzy měli vliv i na sousední oblasti. Požadavky na autonomii se objevily také v až dosud poměrně poklidném Hawránu, a počátkem léta 1939 dokonce i mezi Čerkesy, kteří byli rozptýleni v řadě vesnic na jihovýchodních úbočích hory Hermon a na Golanských výšinách.[562]

K ještě horšímu vývoji došlo v al-Džazíře, kde byl již na jaře 1938 zahájen ze strany separatistů bojkot všech vládních úředníků, který v létě 1938 přivedl místní správu na pokraj kolapsu. Koncem léta 1938 uspořádali separatisté z oblasti al-Džazíry konferenci, z níž vzešly požadavky na místní autonomii, trvalou přítomnost francouzských jednotek, amnestii pro všechny uvězněné a do vyhnanství poslané stoupence separatizmu a obnovení státní podpory šejchům těch kmenů, kteří se odmítli postavit na stranu vlády. Situace se dále zhoršovala a vyvrcholila v první polovině roku 1939. V lednu 1939 část místních notáblů, která dříve podporovala syrskou jednotu, podpořila výzvy tureckých agitátorů na přičlenění oblasti k Turecku. Počátkem června 1939 došlo ke srážkám separatistů se syrskou policií, které byly vyvolány sundáním a roztrháním vyvěšené syrské vlajky.[563]

Neschválení francouzsko-syrské smlouvy francouzským parlamentem v prosinci 1938 mělo pro jak pro Národní blok jako celek, tak i pro Mardama, který se smlouvou spojil svou politickou kariéru, fatální následky. Vnitropolitický chaos nastartovaný separatistickými aktivitami v okrajových částech Sýrie dorazil v lednu 1939 až do Damašku, kde v souvislosti s první návštěvou nového vysokého komisaře Puauxe došlo ke srážkám mezi stoupenci vlády Národního bloku a nacionalistickou opozicí vedenou aš-Šahbandarem. Demise Mardama se stala nevyhnutelnou, pouze se čekalo na vhodnou příležitost k čestnému odchodu. Tu záhy přinesl nátlak francouzské mandátní správy na aplikaci dekretu vysokého komisaře, který z pohledu většinové sunnitské populace nepřípustně zasahoval do záležitostí tzv. osobního statutu (ar. al-'aḥwālu 'š-šachṣīja الأحوال الشخصية), důležité součásti tradičního islámského práva (šarí^{c}y).[564]

Mardamův kabinet podal 18. února 1939 demisi a byl po krátkých problémech s nalezením politika schopného sestavit novou vládu, nahrazen 23. února 1939 vládou Luṭfího al-Ḥaffāra, která však byla opět složena pouze ze stoupenců Národního bloku.[565] Opozice proto pokračovala ve svém nátlaku, který úspěšně prohluboval rozpory uvnitř Národního bloku, a již 16. března 1939 dosáhla demise al-Ḥaffāra, jehož vláda tak nevydržela ani měsíc. Odpůrci vlády zároveň pod záminkou boje proti francouzské úpravě osobního statutu vyvolali po celé Sýrii řadu pouličních protestů, kterých mandátní správa využila k pozatýkání mnoha vlasteneckých vůdců.[566]

Luṭfī al-Ḥaffār
(Zdroj: webové stránky www.syrianhistory.com)[567]

[562] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 575; Longrigg, *c.d.*, s. 246–247.
[563] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 589–591; Longrigg, *c.d.*, s. 250; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 134–135.
[564] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 635–637; Longrigg, *c.d.*, s. 234–235; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-intidābu 'l-faransī*, s. 286–287.
[565] Složení vlády viz Longrigg, *c.d.*, s. 235 a al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-intidābu 'l-faransī*, s. 291.
[566] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 637–638; Longrigg, *c.d.*, s. 235; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 137–139; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-intidābu 'l-faransī*, s. 287–295.
[567] http://www.syrianhistory.com/content/prime-minister-lutfi-al-haffar-1891-1968, staženo 04.01.2009.

Uklidnit stále se rozrůstající bezvládí se pokusil prezident Hāšim al-'Atāsī, který 5. dubna 1939 jmenoval novým premiérem neutrálního politika Naṣūḥa al-Buchārīho نصوح البخاري.[568] Ten do své vlády nepozval žádného člena Národního bloku,[569] čímž ještě urychlil rozklad tohoto politického uskupení, které v průběhu dubna 1939 opustila řada jeho čelních představitelů. Rozpad Národního bloku však paralelně vedl i k rozkladu v řadách nacionalistické opozice vedené aš-Šahbandarem, která ztratila svůj jediný sjednocující prvek (nepřátelství k Národnímu bloku).[570]

Za této krajně nestabilní situace vstoupil na scénu Puaux, který se v květnu 1939 vrátil z konzultací v Paříži a veřejně oznámil, že francouzská vláda je ochotna obnovit rozhovory o francouzsko-syrské smlouvě pouze na základě syrského přijetí všech pozdějších změn, včetně těch z listopadu 1938, a za podmínky poskytnutí dodatečných záruk menšinám žijícím v Sýrii a splnění dalších francouzských vojenských požadavků. Syrská vláda reagovala na toto prohlášení okamžitou demisí (15. května 1939) a parlament na znamení nesouhlasu s tímto návrhem odhlasoval rozhodnutí o přerušení své činnosti až do října 1939. Pro pokračující nepřátelství mezi zbytky Národního bloku a šahbandarovskou opozicí se nepodařilo najít žádného přijatelného kandidáta na nového premiéra, a proto vláda Naṣūḥa al-Buchārīho fakticky pokračovala v činnosti, jakkoli již byla v demisi.[571]

Znechucen vzájemnou nevraživostí panující mezi jednotlivými syrskými politiky a jejich neschopností řídit zemi, oprášil na jaře 1939 Puaux myšlenku návratu k monarchii. Z hlediska zájmů francouzské mandátní správy se jevilo nejpřijatelnějším učinit syrským králem někoho ze saúdovské dynastie, která svou identitu budovala více na islámu než na arabském nacionalizmu. Francouzi se dokonce domnívali, že nábožensky zaměřený panovník by byl větší zárukou ochrany náboženských menšin.[572]

Britové nezaujali vůči francouzským úvahám o přeměně Sýrie na království jednotný postoj. Zatímco stoupencům klasické kolonialistické politiky „rozděl a panuj" vyhovovalo vražení saúdovského klínu mezi Hášimovci ovládané Zajordánsko a Irák, příznivci hášimovské dynastie dávali přednost podpoře ambicí Britům nakloněného ᶜAbdullāha na sjednocení Velké Sýrie pod svou vládou. Francouzské plány však nakonec ztroskotaly na nezájmu samotného Ibn Saᶜūda, který se nechtěl nechat vtáhnout do složité hry evropských mocností a jejich místních exponentů a soustředil se pouze na defenzivní taktiku proti hášimovským plánům na znovudobytí Hidžázu. Jelikož mu bylo jasné, že Francouzi nepřipustí, aby se syrským panovníkem stal kdokoli z hášimovské dynastie spojené s jejich koloniálními britskými rivaly, mohl si dovolit zůstat stranou.[573]

Počátkem léta 1939 se syrská vnitropolitická scéna nacházela ve stavu téměř úplné paralýzy. Jasným důkazem agónie národních sil byla absence větších protestů na syrské straně, která doprovázela podpis francouzsko-turecké smlouvy o přátelství a vzájemné pomoci 23. června 1939, jenž umožnil prakticky okamžité přičlenění Alexandrettského sandžaku k Turecku.[574] Francouzi si ještě přisadili tím, že Puaux přijal 7. července 1939 administrativní

---

[568] Podrobněji k jeho osobě viz např. Moubayed, *Steel & Silk*, s. 215–217.

[569] Složení vlády viz Longrigg, *c.d.*, s. 236 a al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-intidābu 'l-faransī*, s. 296.

[570] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 639; Longrigg, *c.d.*, s. 236; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 139–140; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-intidābu 'l-faransī*, s. 295–298.

[571] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 639–640; Longrigg, *c.d.*, s. 236; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 140–141.

[572] Tato úvaha měla oporu v tradičním poměrně tolerantním přístupu muslimů k židům a křesťanům, kteří se jako tzv. lid knihy (ar. ʾahlu 'l-kitāb أهل الكتاب) těšili privilegovanému postavení mezi jinověrci. V souvislosti s možnou volbou panovníka z řad Saúdovců však byla francouzská kalkulace zcela nesmyslná, protože Saúdovci se dlouhodobě hlásili k wahhábizmu, který představuje extrémistickou a netolerantní formu sunnitského islámu.

[573] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 648–649.

[574] Vedlejším efektem ztráty Alexandrettského sandžaku však byl značný pokles prestiže Francie na severu Sýrie, kde se začaly šířit obavy, podporované různými tureckými agenty, že přičlenění Aleppa a al-Džazíry

opatření, kterými znovu přiznal rozsáhlou „autonomii" nejen Vládě Drúzských hor a Vládě Latákie, ale nově ji udělil i al-Džazíře. Prezident al-'Atāsī reagoval na tento krok podáním demise.[575]

Tři dny poté, tj. 10. července 1939,[576] vydal Puaux další dekrety, kterými pozastavil platnost ústavy, rozpustil parlament a svěřil správu země namísto vlády do rukou tzv. direktoria (rady ředitelů),[577] tj. tělesa vytvořeného ze stálých představitelů státních úřadů. Novou hlavou zbytkové Sýrie, která se vrátila k názvu Stát Sýrie, se stal neoblíbený, ale zato silně profrancouzský politik a bývalý dlouholetý náčelník syrské policie Bahīdž al-Chaṭīb بهيج الخطيب,[578] jenž ve funkci předsedy direktoria plnil zároveň funkce prezidenta i premiéra.[579] Faktickou moc však do svých rukou záhy převzal velitel francouzských jednotek v Levantě (a bývalý vysoký komisař) generál Maxime Weygand, který do regionu dorazil 30. srpna 1939. Tím se Sýrie v létě 1939, tj. v předvečer vypuknutí 2. světové války, vrátila do dlouhodobě neudržitelného stavu, v němž se nacházela už počátkem 20. let (ocitla se pod přímou francouzskou vojenskou správou a byla znovu rozdělenaí do několika pseudostátů).[580]

Bahīdž al-Chaṭīb
(Zdroj: webové stránky www.syrianhistory.com)[581]

Libanon v předvečer 2. světové války

Nepokoje v Sýrii počátkem roku 1936, následované zahájením složitých vyjednávání o francouzsko-syrské smlouvě, kolidovaly s nestabilní situací v Libanonu, která v politické rovině vyvrcholila v lednu 1936 volbou prezidenta se zkráceným mandátem a změnou na pozici předsedy direktoria (*de facto* premiéra). Když se v průběhu jara 1936 začalo ukazovat, že by Syřané mohli dosáhnout úspěchu a uzavřít s Francouzi výhodnější podmínky než měl dosud Libanon, jehož politický vývoj tradičně předbíhal vývoj v Sýrii, probrali se Libanonci k razantní reakci. Z nejvyšších politických představitelů byl v březnu 1936 zformován vyjednávací tým, který zahrnoval prezidenta, předsedu direktoria, předsedu okleštěného parlamentu a sedm poslanců. Jednání o francouzsko-libanonské smlouvě byla (na rozdíl od syrské) poměrně hladká, což bylo umožněno zejména přátelským vztahem maronitů, kteří tehdy Libanon do značné míry ovládali, ke své tradiční ochránkyni Francii, a menším důrazem na skutečnou samostatnost.[582]

---

k Turecku bude brzy následovat. Podrobněji viz Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 568.

[575] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 640–641; Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 210; Bitterlin, *c.d.*, 304–305; Longrigg, *c.d.*, s. 236; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 141; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-intidābu 'l-faransī*, s. 298.

[576] Kolem přesné datace událostí na počátku července 1939 panuje v odborné literatuře řada nejasností, např. al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-intidābu 'l-faransī*, s. 299 datuje Puauxovy dekrety již 8. července 1939, tj. jediný den po demisi al-'Atāsīho.

[577] V arabsky psané literatuře se lze též setkat s výrazem „vláda ředitelů" (ar. ḥukūmatu 'l-mudīrīn حكومة المديرين).

[578] Podrobněji k jeho osobě viz např. Moubayed, *Steel & Silk*, s. 272–274.

[579] Složení direktoria (*de facto* vlády) viz al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-intidābu 'l-faransī*, s. 303.

[580] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 640–641; Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 210; Bitterlin, *c.d.*, 304–305; Longrigg, *c.d.*, s. 236–237; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 141–142.

[581] http://www.syrianhistory.com/content/one-few-photos-bahij-al-khatib-head-government-directors-replacement-normal-cabinet-created-, staženo 04.01.2009.

[582] Longrigg, *c.d.*, s. 221; Salibi, *The modern history of Lebanon*, s. 179–180.

Výsledná francouzsko-libanonská smlouva z roku 1936, která byla podepsána pouze mezi vysokým komisařem de Martelem a libanonským prezidentem Eddém, kopírovala francouzsko-syrskou smlouvu. Mezi oběma smlouvami byl však jeden „drobný" rozdíl, spočívají v tom, že v případě Libanonu nebylo rozmístění ani délka pobytu francouzských jednotek nijak omezeno a bylo ponecháno na pozdější vzájemné dohodě. Smlouva byla krátce po svém přijetí schválena 13. listopadu 1936 libanonským parlamentem. Protesty a demonstrace probíhající již od jara 1936 v režii stoupenců Velké Sýrie, v jejichž čele stáli sunnitští muslimové, především z oblasti Tripolisu a Bejrútu, a stoupenci SNSS, nebyly brány v potaz, a zbytek odporu byl potlačen násilnou cestou za cenu několika mrtvých.[583]

Pro rodící se vztah dvou samostatných států Sýrie a Libanonu bylo tedy již v samém počátku příznačné, že jeho nastavení v Sýrii neuspokojovalo naprostou většinu obyvatel a dokonce i v Libanonu vyhovovalo pouze části obyvatel, reprezentované zejména tehdy nejpočetnějšími maronity. Francouzsko-syrská smlouva z roku 1936 se úmyslně vyhnula jakémukoli přiznání existence Libanonu jako nezávislé entity oddělené od „mateřské" Sýrie. Pro Syřany bylo zvlášť bolestné, že francouzsko-libanonská smlouva z roku 1936 potvrzovala z jejich pohledu krajně sporné přičlenění čtyř pohraničních okresů odebraných Sýrii Francouzi v roce 1920 k Libanonu. Vyřešení tzv. záležitostí společného zájmu mezi Libanonem a Sýrií však Francouzi chytře ponechali na vládách obou zemí.[584]

Přijetí francouzsko-libanonské smlouvy donutilo vysokého komisaře 4. ledna 1937 obnovit platnost ústavy, aby nemohl být dále obviňován z kladení překážek místnímu politickému životu. De Martel však do ústavy vnesl několik změn, z nichž nejdůležitější byla úprava délky funkčního období prezidenta na čtyři roky, které ovšem bylo dalším dekretem z října 1937 opět prodlouženo na šest. Zároveň bylo 5. ledna 1937 zrušeno direktorium a nahrazeno regulérní vládou, do jejíhož čela byl jmenován sunnitský arabský nacionalista Chajruddīn al-'Aḥdab خير الدين الأحدب, což na politické mapě Libanonu znamenalo výrazný posun.[585]

Vláda al-'Aḥdaba se ovšem v parlamentu vzhledem k silné opozici soustředěné kolem Bišāry al-Chūrīho těšila jen těsné podpoře 13 z 25 hlasů, a proto byla velmi nestabilní. Její pozice se nezlepšila ani po volbách v říjnu 1937, z nichž povstal nový parlament s rozšířeným počtem členů (na 62, z nichž byly ⅔ volené a ⅓ jmenovaná) a 18. března 1938 definitivně padla (během roku své existence prošla pětkrát rekonstrukcí). Po ní následující vlády však byly ještě méně stabilní, což 21. září 1939 umožnilo vysokému komisaři Puauxovi pod záminkou vypuknutí 2. světové války opět pozastavit platnost ústavy a rozpustit parlament i vládu. Francouzům vždy loajální prezident Eddé však byl ve svém úřadu potvrzen. Výkonná moc byla soustředěna do rukou státního tajemníka ʿAbdullāha Bajhūma, který s tímto způsobem vládnutí měl již zkušenost z období let 1934 až 1936. Fakticky nad děním v zemi začali bdít francouzští „poradci", a pro jistotu byly rovněž zakázány radikální strany a hnutí (SNSS, KSSL ad.).[586]

---

[583] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 203; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 534; Longrigg, *c.d.*, s. 221–223; Salibi, *The modern history of Lebanon*, s. 179–182; Pipes, *c.d.*, s. 63; Antonius, *c.d.*, s. 384–385.

[584] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 522.

[585] Longrigg, *c.d.*, s. 251–253; Salibi, *The modern history of Lebanon*, s. 182–183.
Jmenováním sunnitského premiéra se začal vytvářet základ budoucího národního paktu a rozdělení nejvyšších ústavních funkcí v zemi (prezident – maronita, premiér – sunnita, předseda parlamentu – šíita).

[586] Longrigg, *c.d.*, s. 253–254 a 294–295; Salibi, *The modern history of Lebanon*, s. 183–184; Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 210; Hirszowicz, *c.d.*, s. 97–98.

Palestina a Zajordánsko v průběhu 30. let

Nový impulz k nárůstu arabsko-židovského napětí v Palestině dalo převzetí moci Hitlerem v Německu, které vedlo k dosud bezprecedentnímu nárůstu židovského přistěhovalectví. Třetí říše totiž ve svých počátcích přímo podporovala vystěhovávání Židů z Německa výměnou za převod části kapitálu z jejich zablokovaných účtů. Jen v letech 1933–1936 se do Palestiny přistěhovalo cca 166 000 osob,[587] což je o 40 000 více než za celé předchozí období britského mandátu. Podíl Židů na celkovém počtu obyvatel tak v polovině 30. let dosáhl již 30 %, tj. cca 400 000, přičemž kontrolovali cca 22 % plochy orné půdy.[588] Tento vývoj přirozeně vedl i k prohlubování frustrace původních arabských obyvatel z britské mandátní správy, která nejen že nedokázala zabránit nárůstu židovského přistěhovalectví, ale dokonce ani příliš nebyla ochotna se proti němu postavit.[589] Navíc se židovská komunita těšila v rámci mandátní správy široké autonomii, mj. měla vlastní ústřední instituce, samosprávu, školství i sociální služby.

Zároveň docházelo k zajímavému vývoji uvnitř arabské části obyvatelstva, která musela reagovat na nástup moderní doby, způsobený příchodem Britů a Židů. Během jedné generace proběhla prudká změna společenských vztahů z pozůstatků feudalizmu na divoký kapitalizmus, který prosté lidi zbavoval starých sociálních vazeb, aniž by jim za ně dával adekvátní náhradu. Tato změna však zároveň nevedla k odstranění moci tradičních vládnoucích rodů a klanů, ale pouze k přeměně jejich vůdců z feudálů na „politiky".

Vzájemné nepřátelství jednotlivých konkurenčních klanů se transformovalo do soupeření o politickou moc. Nejvýznamnější klan al-Ḥusajnī se stal propagátorem myšlenek radikálního arabského nacionalizmu a revanšizmu (úplné osvobození Palestiny od britské okupace a vyhnání židovských přistěhovalců), čímž se přiblížil názorům rozhořčených lidových mas. Politické požadavky radikálů byly prezentovány prostřednictvím Výkonného výboru Palestinského kongresu, který neústupně trval na úplném zastavení přistěhovalectví a prodejů půdy, ukončení britské podpory sionistickému projektu židovské národní domoviny a na schválení ústavy, jakožto prvního kroku ke zrušení mandátu a jeho nahrazení samostatnou Palestinou. Naopak konkurenční, opoziční klan an-Našāšībī zaujal více pragmatický postoj, spočívající ve snaze najít kompromis jak s Brity a jejich exponentem emírem ᶜAbdullāhem, tak i se sionisty, což více odpovídalo zájmům bohatších vrstev těžících z hospodářského rozvoje.[590]

Neklidné období 30. let v Palestině bylo zahájeno v říjnu 1933 srážkami mezi arabskými demonstranty a britskými okupačními jednotkami, které si vyžádaly 27 mrtvých a

---

[587] Tento údaj zmiňuje Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 191. Pro srovnání Hirzsowicz, *c.d.*, s. 40–41 uvádí pro stejné období cca 175 000 Židů, z nichž pouze ¼ pocházela z Německa, zatímco ostatní přicházeli zejména z Polska, Rumunska a dalších zemí východní Evropy, kde panovala špatná hospodářská situace a docházelo k silnému nacionalisticky motivovanému útlaku místních židů. Z Německa před nacistickým pronásledováním odcházela pouze cca ⅓ židů do Palestiny, zatímco další cca ⅓ odcházela do zámoří a cca ⅓ do jiných zemí Evropy, vč. Československa.

Zouplna, *c.d.*, s. 33 uvádí počet židovských přistěhovalců v období tzv. 5. alije (1931–1936) až jako cca 230 000, z nichž bylo kolem 100 000 německy (jidiš) mluvících Židů z území tehdejšího Polska.

[588] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 190–191; Bitterlin, *c.d.*, s. 181; Hirszowicz, *c.d.*, s. 44.

Salibi, *The Modern History of Jordan*, s. 123 uvádí mírně odlišné údaje – v roce 1939 měli Židé dosahující počtu 475 000 tvořit něco málo více než ⅓ obyvatel Palestiny, přičemž měli ve svém držení jen 9 % plochy orné půdy, resp. pouhých 5 % celkové plochy.

[589] Britové se totiž až do poloviny 30. let mylně domnívali, že se jim v Palestině podaří skloubit jak své závazky vůči Židům (vytvoření národní domoviny, angl. commonwealth), tak i Arabům (ochrana a pomoc při vytvoření vlastního státu). Britské představy však v roce 1936 po vypuknutí Velkého palestinského povstání, v němž Arabové bojovali zároveň proti Britům i Židům, vzaly definitivně za své.

[590] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 191–192; Bitterlin, *c.d.*, s. 182; Salibi, *The Modern History of Jordan*, s. 133.

stovky zraněných. K určitému zklidnění situace přispělo až vyhlášení výjimečného stavu a příslib mandátních úřadů, že sníží roční kvótu pro židovské dělníky z 20 000 na 5600. Přesto v průběhu roku 1935 docházelo k odbojovým (z pohledu mandátní správy a sionistů teroristickým) akcím palestinských radikálů, které dočasně přerušilo až zabití velitele nejvýznamnějšího partyzánského oddílu šejcha ʿIzzuddīna al-Qassāma عز الدين القسام v listopadu 1935.[591]

Události v Egyptě a v Sýrii na přelomu let 1935 a 1936[592] měly svůj přímý odraz i v Palestině. V listopadu 1935 předala skupina palestinských vůdců britskému vysokému komisaři Arthurovi Wauchopeovi petici požadující ukončení koloniální (mandátní) správy a zřízení demokratických institucí v souladu se Statutem Společnosti národů. Vysoký komisař reagoval vcelku pozitivně a navrhl pro základ budoucí samosprávy vytvořit 28 člennou zákonodárnou radu, která by se skládala z 11 muslimů, 7 židů, 3 křesťanů, 2 podnikatelů a 5 britských úředníků. Tento návrh však narazil na tvrdý odpor sionistů, kteří neměli zájem na vznik takové instituce, v níž by neměli většinu. Návrh následně pro odpor kolonialistických a sionistických kruhů nebyl schválen britskou Dolní sněmovnou, což nutně vedlo k další radikalizaci Arabů, kterým se tak potvrdila jejichž představa, že jsou oběťmi britsko-sionistického komplotu, a přesvědčení, že svých práv nedosáhnou jinak než bojem.[593]

V dubnu 1936 pak stačilo několik drobných arabsko-izraelských šarvátek, aby vypuklo tzv. Velké palestinské povstání,[594] které se táhlo až počátku roku 1939. Do jeho čela se postavil Nejvyšší arabský výbor (ar. al-Ladžna ʾl-ʿarabīja ʾl-ʿuljā اللجنة العربية العليا لفلسطين) pod vedením jeruzalémského *muftího* ʾAmīna al-Ḥusajnīho, složený ze zástupců nejvýznamnějších klanů i náboženských komunit, který vystoupil vůči britské mandátní správě s požadavky zastavení židovského přistěhovalectví, zákazu přesunu půdy do židovských rukou a vytvoření reprezentativní národní vlády. Na podporu těchto požadavků vyhlásil výbor generální stávku a následně i rozsáhlou kampaň za neplacení daní. Na místní úrovni dodávala arabským argumentům sílu řada záškodnických a zastrašujících akcí, směřujících jak vůči mandátní správě, tak zejména proti židovským přistěhovalcům. Židé ovšem vůči útokům zaujali jen defenzivní pozici, což jim umožňovalo získávat další ústupky od mandátní správy.[595] Velkou slabinou Arabů byla neexistence koncepce dalšího postupu,

---

[591] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 192; Zouplna, *c.d.*, s. 38.
Šejch ʿIzzuddīn al-Qassām, který se později stal symbolem palestinského boje proti cizí okupaci (jeho jméno zřejmě nejvíce „proslavily" po něm pojmenované podomácku vyráběné rakety vystřelované palestinskými radikály na Izrael), pocházel z rodiny sunnitských náboženských učenců žijící v městečku Džabla جبلة (cca 25 km jižně od Latákie) na pobřeží Středozemního moře. Po skončení 1. světové války se zapojil do boje proti francouzským okupantům, po jehož potlačení utekl v roce 1921 do Hajfy, kde od té doby vedl náboženskou agitaci proti novodobým francouzským a britským křižákům.
Podrobněji k jeho osobnosti viz např. Moubayed, *Steel & Silk*, s. 390–392 a Salibi, *The Modern History of Jordan*, s. 137.

[592] O těchto událostech již bylo pojednáno podrobněji v podkapitole Nepokoje v Sýrii a Libanonu na přelomu let 1935 a 1936 na počátku této kapitoly.

[593] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 192–193; Hirszowicz, *c.d.*, s. 41; Sorby, *Arabský východ (1945–1958)*, s. 41.

[594] Sami povstalci nazývali své hnutí Všeobecná arabská revoluce v Jižní Sýrii – Palestině (ar. aṯ-Ṯawra ʾl-ʿarabīja ʾl-ʿāmma fī Sūrīja ʾl-džanūbīja – Filasṭīn الثورة العربية العامة في سورية الجنوبية - فلسطين).

[595] Jednalo se např. o toleranci mandátní správy k vytváření ozbrojených jednotek, zejména Hagany. Ačkoli tyto jednotky byly zpočátku skutečně obranné, během jednoho desetiletí se z nich stal základ sil, jež po 2. světové válce, v souvislosti se vznikem Izraele, provedly vyčištění velké části Palestiny od Arabů a staly se základem izraelské armády, která se dodnes, v naprostém rozporu s realitou, oficiálně nazývá Izraelské obranné síly (hebr. Cva ha-hagana le-Jisra'el צבא ההגנה לישראל, angl. Israel Defense Forces, známá zkratka IDF).
Řada sionistů však s politikou zdrženlivosti prosazovanou vůdci jejich hnutí nesouhlasila a vytvářela další paramilititární jednotky, již útočného až teroristického charakteru, z nichž proslula zejména organizace Irgun ארגון (jedná se o hebr. zkratku názvu ha-Irgun ha-cva'i ha-le'umi be-erec Jisra'el, הארגון הצבאי הלאומי בארץ ישראל ve významu Národní vojenská organizace země Izrael).

jakož i koordinace akcí, nehledě na osobní nenávist 'Amīna al-Ḥusajnīho vůči emíru ᶜAbdullāhovi.[596]

Britové proti povstání postupovali na několika liniích. Když v průběhu léta a podzimu 1936 neuspěli, ani po přísunu rozsáhlých vojenských posil a s pomocí sionistických bojůvek Hagany, s pokusem o jeho vojenské potlačení, rozhodli se využít služeb svých osvědčených „přátel" z řad umírněných Arabů. V první fázi se obrátili především na zajordánského emíra ᶜAbdullāha, egyptského premiéra Muṣṭafu an-Naḥḥāse مصطفى النحاس a iráckého ministra zahraničí a ex-premiéra Nūrīho as-Saᶜīda, následně i na saúdského krále ᶜAbdulᶜazīze, iráckého krále Ghāzīho غازي a jemenského panovníka *imáma* Jaḥju. Jejich zprostředkování sice vůdce palestinského povstání o poctivých úmyslech Velké Británie příliš nepřesvědčilo, počátkem října 1936 však byli nakonec ochotni generální stávku dočasně přerušit, aby umožnili činnost britské vyšetřovací komise vedené lordem Peelem.[597]

Peelova komise v červenci 1937 předložila britské vládě z dnešního pohledu poměrně realistický návrh řešení, který však byl na tehdejší dobu revoluční a neprosaditelný tím, že předpokládal rozdělení jižní části Velké Sýrie pod britským mandátem na tři celky – 1. židovský stát na cca ⅓ území Palestiny v úzkém pruhu podél pobřeží Středozemního moře a na severu v oblasti Galileje, 2. rozlohou malý úzký pás území mezi Jaffou/Tel Avivem a Betlémem, uvnitř kterého ležel i Jeruzalém, kde by byl zachován přímý britský mandát, 3. arabský stát na území Zajordánska a zbytku Palestiny (tj. zhruba zahrnující dnešní Jordánsko, Západní břeh, pásmo Gazy a poušť Negev). Komise dále navrhla uzavřít s židovským i arabským státem spojeneckou smlouvu po vzoru britsko-irácké smlouvy. Návrh Peelovy komise byl, jakkoli dnes může působit velmi realisticky, za tehdejší situace zcela nepřijatelný pro všechny radikály i většinu umírněných jak na arabské, tak i na židovské straně.[598]

Nejvyšší arabský výbor návrh Peelovy komise tvrdě odmítl s tím, že rozdělení Palestiny by prospělo pouze sionistům a britskému exponentovi emíru ᶜAbdullāhovi, a snažil se pro svůj postoj získat co nejširší podporu. Počátkem září 1937 byla v syrském letovisku Blūdān uskutečněna velká konference za účasti více než 400 delegátů ze všech koutů arabského světa. Oficiálním pořadatelem konference nebyla kvůli silnému britskému nátlaku syrská vláda, nýbrž v Damašku sídlící Výbor na obranu Palestiny.[599] Konference přispěla k nárůstu zájmu Arabů o dění v Palestině a přijala rozhodnutí odsuzující sionizmus i návrh Peelovy komise, avšak vůči Velké Británii zaujala poměrně smířlivý postoj. To vyvolalo nesouhlas radikálů, kteří se následně sešli na tajném zasedání v Damašku, kde jednali o plánech na další posílení Velkého palestinského povstání.[600]

Z hlediska praktické situace v Palestině vedlo odmítnutí plánu Peelovy komise v létě 1937 k obnovení povstání, jehož novým vrcholem byl úspěšný atentát na britského galilejského komisaře Andrewse 26. září 1937. Britové reagovali vyhlášením výjimečného stavu, postavením Nejvyššího arabského výboru mimo zákon, deportacemi jeho představitelů na Seychely a odvoláním jeruzalémského *muftího* 'Amīna al-Ḥusajnīho, který před hrozícím

---

[596] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 193; Hirszowicz, *c.d.*, s. 42; Salibi, *The Modern History of Jordan*, s. 137–138; Zouplna, *c.d.*, s. 38; Sorby (jr.), *Arabi, islám a výzvy modernej doby*, s. 156.

[597] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 194; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 606–607; Hirszowicz, *c.d.*, s. 42–43; Salibi, *The Modern History of Jordan*, s. 138–139; Antonius, *c.d.*, s. 399–402; Sorby, *Arabský východ (1945–1958)*, s. 41; Shlaim, *c.d.*, s. 54–57.

[598] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 197–199; Hirszowicz, *c.d.*, s. 42–43; Salibi, *The Modern History of Jordan*, s. 140–141; Zouplna, *c.d.*, s. 38–39; Sorby (jr.), *Arabi, islám a výzvy modernej doby*, s. 156; Antonius, *c.d.*, s. 402–409; Sorby, *Arabský východ (1945–1958)*, s. 41–42; Shlaim, *c.d.*, s. 57.

[599] Hirszowicz, *c.d.*, s. 43; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 174.
K Výboru na obranu Palestiny viz pozn. 522.

[600] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 612–614; Sorby (jr.), *Arabi, islám a výzvy modernej doby*, s. 157.

zatčením utekl ze země, z jeho úřadu.[601] Zároveň byly, mj. i za pomoci zajordánských jednotek složených převážně z Čerkesů, rozšířeny vojenské akce proti arabským partyzánům a byla vystupňována perzekuce s povstalci sympatizujících arabských obyvatel. Přesto se Britům povstání potlačit nepodařilo, naopak v průběhu roku 1938 došlo k jeho dalšímu rozšíření.[602]

Po neúspěchu Peelovy komise vyslala britská vlády koncem jara 1938 do Palestiny další, tzv. Woodheadovu komisi. Tato komise po delším bádání nakonec v listopadu 1938 navrhla tři varianty rozdělení Palestiny. Varianta A odpovídala návrhu Peelovy komise (rozdělení na tři části, tj. židovský a arabský stát a území nadále pod britskou mandátní kontrolou). Na ní navazující varianty B a C se lišily především tím, že ponechávaly část (varianta B) nebo dokonce celou (varianta C) Galileu pod britským mandátem. Komise zároveň pracovala s předpokladem, že od arabského státu bude odtržen přístav Akaba s okolím, kde by byla rovněž zachována přímá britská mandátní správa (tím by arabský stát ztratil jediný přístup k Rudému moři). Většina členů komise se vyslovila pro variantu C, která byla zcela nepřijatelná pro sionisty, ovšem proti byla i většina Arabů odmítajících dělení své země už z principu. Navíc komise sama přiznala, že žádná z variant nepovede ke vzniku životaschopných států, a doporučila k rozdělení nepřistupovat v případě světové války, jejíž vypuknutí již bylo na spadnutí.[603]

V průběhu práce Woodheadovy komise vstoupilo v polovině roku 1938 Velké palestinské povstání do své vrcholné fáze. Jeho vedení, ovládané klanem al-Ḥusajnī, se soustředilo na koordinaci dříve víceméně živelných akcí partyzánů a na boj proti zrádcům ve vlastních řadách, mezi kterými z jejich pohledu vynikl klan an-Našāšībī. Tento klan za podpory emíra ᶜAbdullāha požadoval ukončení povstání a zahájení vyjednávání s Velkou Británií, čímž měl ovšem za cíl především omezit vliv klanu al-Ḥusajnī, jehož předáci povstání aktivně podporovali. Povstalcům se sice v polovině října 1938 podařilo na několik dní i symbolicky převzít kontrolu nad jeruzalémským starým městem, avšak Britové na podzim 1938 přistoupili k dalšímu posílení svých jednotek, čímž se vytvořila patová situace, kdy žádná strana nebyla schopna zvítězit a prosadit své cíle.[604]

Když se britské vládě nepodařilo potlačit Velké palestinské povstání silou, musela se ze složité situace v Palestině snažit najít jiné východisko. Nejprve na únor 1939 do Londýna svolala konferenci, která vešla do historie jako konference u „kulatého stolu" (angl. Round Table Conference). Na tuto konferenci byli pozváni jak zástupci sionistického hnutí, tak různorodí arabští nacionalističtí politici (představitele palestinského Nejvyššího arabského výboru, irácký premiér Nūrī as-Saᶜīd, saúdský korunní princ a ministr zahraničních věcí emír

---

[601] Al-Ḥusajnī odešel v říjnu 1937 z Palestiny do Libanonu a odtud dále v říjnu 1939 do Iráku, kde kolem sebe soustředil skupinu radikálních, protibritsky zaměřených arabských nacionalistů. Po potlačení povstání Zlatého čtverce v roce 1941 utekl z Iráku přes Írán a Turecko do nacistického Německa.
Části pronásledovaných palestinských Arabů poskytla azyl syrská vláda, která jim umožnila v Damašku založit exilovou organizaci spolupracující s Výborem na obranu Palestiny. Syrská vláda také k velké nelibosti Britů tolerovala pašování zbraní a pronikání bojovníků ze Sýrie do Palestiny. V tom se jí dostávalo tiché podpory i od Francouzů, kteří se škodolibou radostí využívali příležitosti odplatit Britům stejnou mincí za jejich neochotu spolupracovat při potlačení Velkého syrského povstání v polovině 20. let.

[602] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 198 a 200; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 614–618; Zouplna, *c.d.*, s. 39; Sorby (jr.), *Arabi, islám a výzvy modernej doby*, s. 156; Sorby, *Arabský východ (1945–1958)*, s. 42.

[603] Salibi, *The Modern History of Jordan*, s. 144–145; Zouplna, *c.d.*, s. 39.

[604] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 200–201; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 620; Zouplna, *c.d.*, s. 39.
Povstalci se zároveň pokusili rozšířit své aktivity i na území Zajordánska, kde však narazili na loajalitu emíra ᶜAbdullāha a jemu věrných kmenů k Velké Británii, na jejíž dostatečnou hloubku dohlížely Brity ovládané jednotky, zejména Arabská legie. Jedinými ohlasy Velkého palestinského povstání území Zajordánska proto byly omezené záškodnické akce a pokusy o atentáty na ᶜAbdullāha, které však nebyly úspěšné.

Fajṣal aj.). Konference však pro neústupnost obou stran, navíc doprovázenou teatrálními scénami Arabů odmítajících sedět s Židy u jednoho stolu a vejít stejným dveřmi, skončila naprostým fiaskem.[605]

Po neúspěchu přivést Araby a Židy jednáním k přijatelnému řešení, byli Britové nuceni oběma stranám vnutit svůj vlastní kompromis, který byl zveřejněn formou tzv. MacDonaldovy Bílé knihy ze 17. května 1939. Tato Bílá kniha vycházela do určité míry vstříc arabským požadavkům, protože odmítla dělení Palestiny a předpokládala vytvoření jednoho nezávislého státu na jeho území během 10 let tak, aby zajistil adekvátní podíl na vládě Arabům i Židům a byl smluvně svázán s Velkou Británií. Židovské přistěhovalectví mělo být během prvních pěti let omezeno na celkových 75 000 osob, v dalších pěti letech mělo být vázáno na předchozí souhlas Arabů (ten se však nedal očekávat). Vysokému komisaři byla dána pravomoc zamezit převodům půdy (tj. dalšímu posunu pozemkového vlastnictví ve prospěch sionistů).[606]

Sionisté MacDonaldovu Bílou knihu kategoricky odmítli, a navíc v jejich řadách došlo k definitivní změně orientace z Velké Británie na USA. Velká Británie si však nezískala ani sympatie Arabů, z nichž většina včetně palestinského Nejvyššího arabského výboru Bílou knihu také nepřijala a dožadovala se okamžité nezávislosti. Radikální Arabové se pak nadále sbližovali s mocnostmi Osy, jejichž antisemitská politika jim imponovala. Fakticky jediným arabským představitelem, který Bílou knihu uvítal a pokládal za pro Araby výhodný kompromis, byl zajordánský emír ᶜAbdullāh. Velké palestinské povstání jako takové skončilo do ztracena vlastním vyčerpáním na podzim 1939.[607]

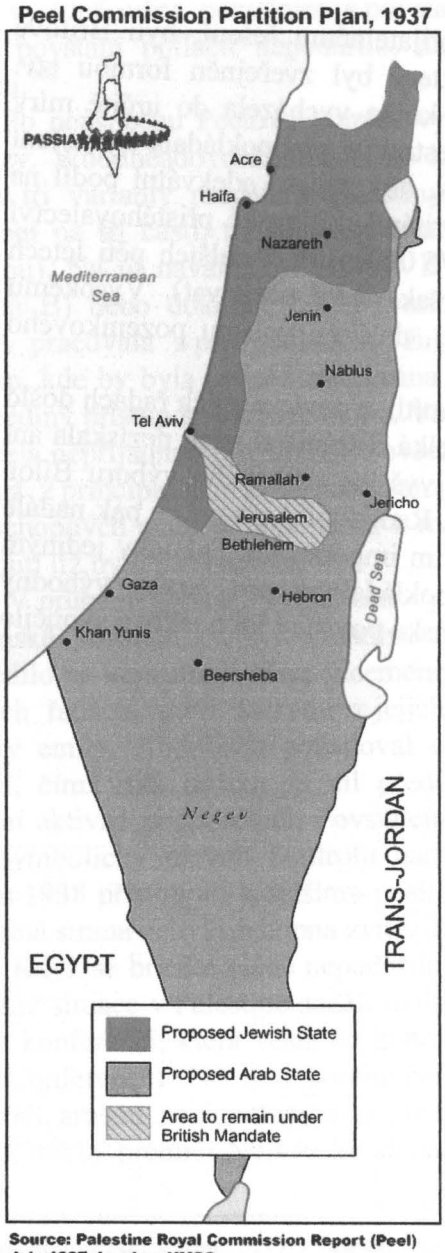
---

[605] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 216; Hirszowicz, *c.d.*, s. 73; Salibi, *The Modern History of Jordan*, s. 145; Zouplna, *c.d.*, s. 39–40; Sorby (jr.), *Arabi, islám a výzvy modernej doby*, s. 158; Sorby, *Arabský východ (1945–1958)*, s. 42; Shlaim, *c.d.*, s. 9 a 62.
Podrobněji k roli Nūrīho as-Saᶜīda při snahách o urovnání arabsko-židovského zápasu viz Přebinda, *c.d.*, s. 85–88.

[606] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 216; Durman, *Popely ještě žhavé*, s. 218; Hirszowicz, *c.d.*, s. 73; Salibi, *The Modern History of Jordan*, s. 145–146; Zouplna, *c.d.*, s. 40; Sorby (jr.), *Arabi, islám a výzvy modernej doby*, s. 159; Shlaim, *c.d.*, s. 62.

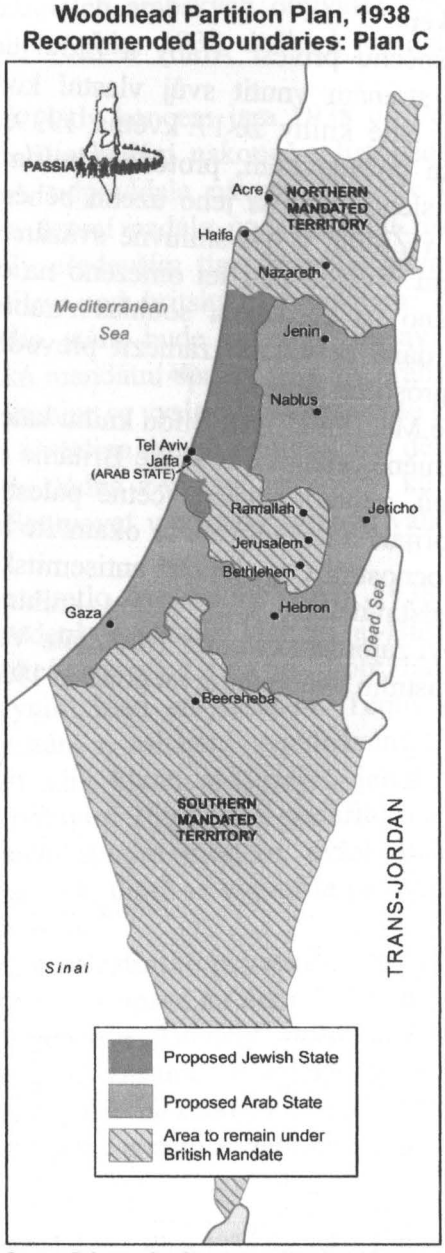
[607] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 216–217; Durman, *Popely ještě žhavé*, s. 218; Hirszowicz, *c.d.*, s. 73; Salibi, *The Modern History of Jordan*, s. 145–146; Zouplna, *c.d.*, s. 40; Sorby (jr.), *Arabi, islám a výzvy modernej doby*, s. 159; Sorby, *Arabský východ (1945–1958)*, s. 72.

Britské plány na rozdělení Palestiny z konce 30. let

Source: Palestine Royal Commission Report (Peel) July 1937, London: HMSO

Palestinian Academic Society for the Study of International Affairs (PASSIA)

Source: Palestine Partition Report (Woodhead Report) 1938, London: HMSO

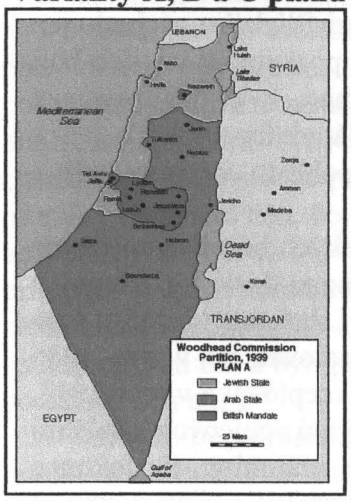
The Woodhead Commission was sent to Palestine to recommend the best possible boundaries in the event of the partition of Palestine. The commission expressed reservations about the feasibility of partition per se. The boundaries drawn in Plan C were considered the best possible to meet the objectives of separating the Arab and Jewish communities.

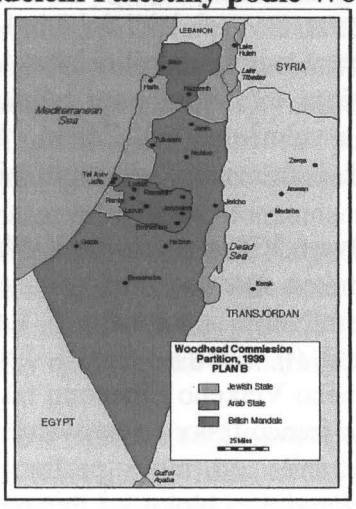
Palestinian Academic Society for the Study of International Affairs (PASSIA)

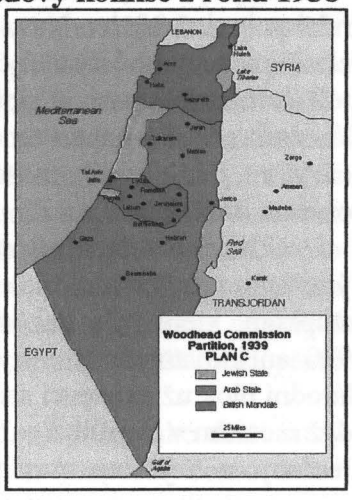
(Zdroj: PASSIA)[608]

608 http://www.passia.org/palestine_facts/MAPS/1938-british-partition-plan.html a http://www.passia.org/palestine_facts/MAPS/Woodhead-Partition.htm, staženo 15.01.2009.

Varianty A, B a C plánů na rozdělení Palestiny podle Woodheadovy komise z roku 1938

(Zdroj: internetové stránky Dartmouth College)[609]
(Pozn: Tyto mapy se mírně liší od variant uváděných na webu PASSIA – zejména kontrolou Nazaretu, oblasti kolem soutoku řek Jordán a Jarmúk a jižního Negevu. Varianta A kopíruje návrh Peelovy komise.)

Zostření ideologických rozporů uvnitř společnosti ve Velké Sýrii na konci 30. let

Pod tlakem radikalizace domorodého obyvatelstva obou částí uměle rozdělené Velké Sýrie, jakož i italské a německé propagandy, musely Velká Británie a Francie hledat adekvátní protiopatření. Zatímco Francouzi sveřepě pokračovali ve své anachronické podpoře lokálního separatizmu, navíc doplněné o snahu naklonit si Turecko odstoupením části syrského území, Britové se do jisté míry vrátili k orientaci na ideologii převažující mezi místními elitami, tj. na arabský nacionalizmus.

Při hledání spojenců se Britové zaměřili zejména na své osvědčené stoupence z řad staré generace arabských nacionalistů – iráckého premiéra Nūrīho as-Saʿīda, zajordánského emíra ʿAbdullāha, egyptského premiéra Muṣṭafu an-Naḥḥāse, případně též budoucího syrského premiéra Saʿdullāha al-Džābirīho. Tentokrát se však již v takové míře nejednalo o orientaci na progresivní části společnosti, jako tomu bylo na sklonku existence Osmanské říše. Pragmaticky uvažující Britové ovšem byli schopni navázat i poměrně korektní vztahy nejen se starou generací představitelů národních hnutí na Blízkém východě, ale také i s jakousi „přechodovou" skupinou oddělující tuto vrstvu od mladých radikálů, tj. s osobnostmi typu Jāsīn al-Hāšimī v Iráku nebo Šukrī al-Quwatlī v Sýrii, jakkoli tento ze členů Národního bloku projevoval asi nejsilnější sympatie k Německu.

Již od svého vzniku koncem 20. let přijal Národní blok za svou základní strategii prioritu dosažení nezávislosti Sýrie, resp. ukončení francouzské okupace, a teprve následného sjednocování do většího celku s ostatními arabskými oblastmi, především v prostoru Velké Sýrie a potažmo dále celého *mašriqu*. Období 30. let tak bylo v dnešní Sýrii přes různé nereálné, avšak pro veřejnost pravidelně opakované požadavky na obnovu jednoty Velké Sýrie či panarabské sjednocení, spíše svědkem pomalého vytváření územního rámce okleštěného státu.

---

609 http://www.dartmouth.edu/~gov46/wood-part-1939A.gif, http://www.dartmouth.edu/~gov46/wood-part-1939b.gif, http://www.dartmouth.edu/~gov46/wood-part-1939C.gif, staženo 15.01.2009.

Prosazení hledisek realizmu a praktičnosti v politice Národního bloku bylo nejlépe vidět na případu poměrně malého rozměru podpory Velkému palestinskému povstání ve druhé polovině 30. let. Navzdory tomu, že v tehdejší době byl v oblasti Blízkého východu jen velmi omezený počet států či sil, které mohly palestinským Arabům poskytnout v jejich boji proti britské okupaci a sionistickému expanzionizmu nějakou pomoc, byla angažovanost Národního bloku pouze omezená a velmi opatrná. Zájem vůdců Národního bloku o jejich bratry v „jižní Sýrii" musel totiž jednoznačně ustoupit z jejich pohledu vyššímu cíli – dosažení dohody s Francií.

Zatímco začlenění pseudoútvarů Vláda Latákie a Vláda Drúzských hor do samostatné Sýrie bylo pro Národní blok podmínkou *sine qua non*, v otázce Libanonu došlo k postupným ústupkům, které byly zakončeny smířením se s existencí Velkého Libanonu včetně v roce 1920 anektovaných tzv. čtyř okresů (tj. údolí al-Biqāᶜ). Lze konstatovat, že v roce 1936 Národní blok už existenci samostatného Velkého Libanonu fakticky akceptoval a v roce 1943, když mezitím v Bejrútu koalice protifrancouzsky orientovaných maronitů spojených s dalšími křesťany a zejména sunnity odstranila od moci profrancouzské maronity, ji dokonce podporoval. Se změnami postoje Národního bloku k Libanonu se paralelně vyvíjel i přístup libanonských sunnitů, kteří postupně v meziválečném období přijali po počátečním odporu Velký Libanon za svůj a v průběhu cca 10 let po porážce Velkého syrského povstání se i zapojili do jeho fungování.

Pragmatický až oportunistický přístup starých matadorů Národního bloku však nebyl po chuti mnohým příslušníkům mladé zpolitizované generace. Aby uklidnil rostoucí napětí ve společnosti, založil Národní blok už počátkem 30. let vlastní mládežnickou organizaci, která byla pojmenována Vlastenecká mládež (ar. aš-Šabābu ʾl-waṭanī الشباب الوطني). Mládežnická organizace Národního bloku do svých řad pohltila především studenty středních škol a univerzit, tj. jakousi elitu mezi mládeží. Prohlubování rozdílů mezi umírněnými postoji vůdců Národního bloku a radikálnějšími názory přestavitelů Vlastenecké mládeže se však zastavit nepodařilo. Navíc se pod silný vliv mladých aktivistů, kteří představitele staré generace kritizovali za nedostatečnou podporu panarabizmu, dostalo rovněž skautské hnutí.[610]

Už počátkem roku 1936 došlo k vyčlenění nejvěrnějších členů Vlastenecké mládeže do více organizovaných skupin, které byly pojmenovány Železné košile (ar. al-Qumṣānu ʾl-ḥadīdīja القمصان الحديدية). Železné košile sice byly inspirovány radikálními nacionalistickými hnutími v Evropě (fašizmus, nacizmus) či vznikem podobných organizací v Egyptě a Iráku, v syrském pojetí však měly spíše, podobně jako jejich předchůdce Vlastenecká mládež, vytvořit základ tolik vytoužené národní armády, jejímuž vzniku Francouzi dlouhodobě bránili. Program Železných košil byl přizpůsoben radikalizmu tehdejší mládeže a mj. obsahoval i věrnost myšlence jednoty Sýrie v jejich přirozených hranicích (tj. Velké Sýrie), což byla z pohledu pragmatiků z Národního bloku již prakticky těžko prosaditelná idealistická myšlenka.[611]

Jinou radikální organizací působící v Sýrii na konci 30. let byl Arabský klub (ar. an-Nādī ʾl-ᶜarabī النادي العربي), který byl založen v Damašku v únoru 1937. Program klubu byl silně nacionalistický, resp. panarabský, čemuž odpovídala i jeho jasná orientace na nacistické Německo, podpora Velkého palestinského povstání (propojení s jeruzalémským *muftím* al-Ḥusajnīm), vazby na irácký Klub al-Muṯannā atd. Pro tuto svou orientaci byl klub koncem roku 1939 Francouzi zakázán.[612] Pod vlivem vývoje v Evropě (rozmach fašizmu a

[610] Longrigg, *c.d.*, s. 228–229; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 88–90.

[611] K fenoménu Železných košil viz např. Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 526–531 a Longrigg, *c.d.*, s. 229; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 144–147.

[612] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 624–627; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 141–142.

nacizmu) posílily i již existující (na počátku 30. let vzniklé) strany a hnutí prosazující ultranacionalistické a totalitární myšlenky (libanonská falanga, SNSS ad.).

Charitativní muslimské organizace byly zpočátku čistě lokálního charakteru, avšak pod vlivem egyptského Muslimského bratrstva docházelo na počátku 40. let k jejich postupnému sjednocování a vytváření syrské obdoby Muslimského bratrstva. Islamistické hnutí se zpočátku vyhýbalo přímému zasahování do politiky a soustředilo se kromě charitativní činnosti na prosazování požadavků na islámské vzdělávání a obranu tradiční morálky (zahalení žen, boj proti hazardním hrám, konzumaci alkoholu a šíření neřesti, což si spojovali s návštěvou kin – tehdejší obdoby televize). Na počátku 40. let se však už dostalo do přímého střetu s národním hnutím, a to jak s Národním blokem, tak i s řadou dalších představitelů radikálního arabského nacionalismu, protože tito pocházeli většinou z prostředí společenských elit a byli průkopníky společenské modernizace („evropské" vzdělání, zlepšení postavení žen atd.).[613]

Do vnitropolitického vývoje v Sýrii vstoupil na přelomu 30. a 40. let také další nový prvek, spočívající ve zdůraznění existujících hlubokých sociálních rozporů. Tento trend souvisel se společensko-hospodářskými změnami, zejména různými formami modernizace, jakož i se stoupající integrací ekonomiky Sýrie do francouzského koloniálního impéria a závislosti na něm. Rostoucí vykořisťování rolníků ze strany feudálů-absentistů a migrace části z nich na okraje měst vedla k postupné politizaci venkova, jejíž prvním projevem byla úspěšná „buditelská" činnost 'Akrama al-Ḥawrānīho[614] أكرم الحوراني v okolí města Hamá, tj. tradiční bašty starých společenských struktur.

[613] Podrobněji ke vzniku Muslimských bratrů v Sýrii viz Khoury 671–676.

[614] K osobě 'Akrama al-Ḥawrānīho viz např. Moubayed, *Steel & Silk*, s. 245–250 a Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 668.

KAPITOLA 7

SÝRIE ZA 2. SVĚTOVÉ VÁLKY A KONEC FRANCOUZSKÉHO MANDÁTU

Počátek 2. světové války v severní části Velké Sýrie

Do 2. světové války vstoupila severní část Velké Sýrie, s výjimkou „mezinárodnímu míru obětovaného" a k Turecku připojeného Alexandrettského sandžaku, pod přímou a tvrdou francouzskou koloniální (mandátní) správou, navíc vnitřně rozdělena do několika pseudostátů, v nichž byly dále pěstovány separatistické tendence. Správa místních záležitostí ve zbytkové Sýrii byla předána do rukou direktoria. Nacionalistické hnutí bylo dočasně oslabeno, a to jak kvůli neshodám ve vlastních řadách, tak i kvůli tvrdým francouzským opatřením, která následovala ihned po vypuknutí 2. světové války.

Kromě vyhlášení výjimečného stavu zavedli Francouzi přísnou cenzuru, doprovázenou zabavením všech radiopřijímačů z veřejných míst, tj. především kaváren, kde obyvatelé poslouchali oblíbené německé vysílání v arabštině. Dále došlo k zastavení činnosti z pohledu mandátní správy problematických stran a spolků, tj. zejména SNSS, KSSL, Arabského klubu ad. Řada radikálních nacionalistů podezřívaných ze sympatií k Ose byla rovnou uvězněna. U prostých lidí převažovaly obavy z opakování tragických zkušeností z 1. světové války (hladomor, epidemie, státní teror). Nedůvěra místních obyvatel vůči Francii a Velké Británii byla prohloubena zkušenostmi z let 1936–1939 a z vývoje vedoucího ke ztrátě Alexandrettského sandžaku.[615]

Zablokování politického procesu v Sýrii, resp. nemožnost dosažení jakékoli dohody s Francouzi, vedlo ty syrské nacionalisty, kterých se represe mandátní správy přímo nedotkly a zůstali na svobodě, ke hledání spojenců v okolních arabských zemích. Na pořad dne se znovu vrátila otázka arabské jednoty, především v jejím užším chápání jako jednota Velké Sýrie, Úrodného půlměsíce či případně celého *mašriqu*, ovšem jako již dříve znovu narazila na tradiční nepřátelství mezi jednotlivými vládci a politiky. Pokles prestiže Národního bloku sice umožnil posílení aktivit Hášimovců, zejména zajordánského emíra ᶜAbdullāha, který se v červenci 1939 prostřednictvím svého spojence aš-Šahbandara prohlásil králem Sýrie, avšak Ibn Saᶜūd posílením vazeb na Národní blok jeho úsilí zhatil. Odlišné představy o případné arabské jednotě měl i ambiciózní Irák, který se ovšem zároveň obával o svou územní jednotu, pokud by se Turecku podařilo prosadit své ambice na přičlenění al-Džazíry.[616]

Do dalšího osudu Francouzi ovládané severní části Velké Sýrie však daleko více než místní nacionalisté zasáhly válečné události jara 1940 v Evropě, které vyvrcholily dobytím kontinentální Francie německými vojsky v červnu 1940. Faktické podřízení loutkové francouzské (vichistické) vlády vedené maršálem Philippem Pétainem kontrole ze strany Německa, pokračujícího ve válce s Velkou Británií, uvedlo do velmi složité situace francouzskou mandátní správu, která najednou musela řešit problém, jak se postavit ke svým britským spojencům, z nichž se náhle stali protivníci.

Velitel britských sil v oblasti Blízkého východu Francouzům navrhl, aby předali letiště na severu Sýrie pod kontrolu Turecka. Vysoký komisař Puaux to sice odmítl, ale zároveň vrchní velitel francouzských sil v oblasti prohlásil, že jeho vojáci stále bojují po boku Velké

---

[615] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 646–647; Hirszowicz, *c.d.*, s. 98; Longrigg, *c.d.*, s. 293–296; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 143–144.

[616] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 648.

Británie. Jelikož se však tento postoj nesetkal s podporou vichistické vlády, našlo se koncem června 1940 středové řešení, spočívající ve faktickém vyhlášení neutrality francouzské mandátní správy i vojenských sil v oblasti (podobně tomu bylo v případě francouzské severní Afriky). Těm francouzským vojákům, kteří si přáli pokračovat v boji na straně Velké Británie, což však byla jen nepočetná menšina, bylo umožněno přejít do Brity kontrolované jižní části Velké Sýrie.[617]

Situace v oblasti se do určité míry stabilizovala po 1. červenci 1940, kdy britská vláda vydala prohlášení, týkající se budoucnosti francouzského mandátního území v severní části Velké Sýrie. Je obsahem bylo varování, že Velká Británie nepřipustí, aby tyto oblasti byly okupovány jakoukoli nepřátelskou mocností, nebo aby byly využity k útoku na ty země v oblasti Blízkého východu, které se Britové zavázali ochraňovat (tj. prakticky celý *mašriq* navíc s Egyptem). Toto prohlášení bylo vydáno dva dny předtím než britské loďstvo zaútočilo na francouzskou flotilu v alžírském Oranu (ar. Wahrān وهران) poté, co vichisté odmítli dát záruky, že se nedostane do německých rukou. Přestřelka v Oranu sice vedla k přerušení diplomatických styků mezi Velkou Británií a vichistickou vládou, ale zároveň se v jejím důsledku vyjasnilo, která zámořská území Francie se přidala na stranu vichistů, což byl i případ severní části Velké Sýrie.[618]

Koncem srpna 1940 přijela do Bejrútu italská komise, která měla dohlížet na dodržování dohody o ukončení bojů mezi Francií a Itálií z 24. června 1940. Kolonialisticky smýšlející Italové však v Sýrii a Libanonu neměli zájem žádným způsobem měnit Francouzi zavedené poměry a s cílem neplýtvat vlastními silami podpořili zachování francouzské správy v severní části Velké Sýrie. Tento italský přístup mj. značně pobouřil arabské nacionalisty, kteří poté zůstali odkázaní na lavírování mezi přikloněním se k Velké Británii či Německu. Řada Syřanů se totiž mylně domnívala, že německým dobytím Paříže mandát skončil, v čemž je ještě utvrdilo vystoupení vichistické Francie ze Společnosti národů 18. dubna 1941. Fakticky jedinou změnou, k níž v severní části Velké Sýrie po porážce Francie došlo, byla výměna na postu vysokého komisaře. Puaux totiž s vichisty dostatečně nesympatizoval a byl příliš neutrální vůči Britům, a proto jej v prosinci 1940 nahradil Henri Dentz.[619]

Jednoznačně hlavní událostí roku 1940 v Sýrii však byla vražda aš-Šahbandara, k níž došlo za nepříliš jasných okolností v Damašku 7. července 1940. Odstranění prohášimovského aš-Šahbandara, který se díky své jednoznačné podpoře Spojenců stal náhle po zahájení 2. světové války přijatelným i pro Francouze, přišlo velmi vhod představitelům Národního bloku, pro něž představoval nežádoucí konkurenci. Proto také bylo vyšetřování ihned směřováno proti nim. Džamīl Mardam, Sa^{c}dullāh al-Džābirī a Luṭfī al-Ḥaffār v obavě před zatčením utekli do Iráku, což ovšem posílilo všeobecné přesvědčení o jejich vině, jakkoli je možné, že je Francouzi úmyslně nechali utéct, aby dále oslabili národní hnutí.[620]

---

[617] Longrigg, *c.d.*, s. 296–297.
Největší jednotkou, jenž takto odešla, byla polská brigáda vytvořená z emigrantů, kteří po roce 1939 utekli z Polska přes Turecko. Síly Svobodné Francie, které zůstaly věrné spojenectví s Velkou Británií, se začaly formovat teprve koncem června 1940 a v prvních chvílích o nich francouzští vojáci dislokovaní v severní části Velké Sýrie neměli skoro žádné zprávy.

[618] Longrigg, *c.d.*, s. 297–298.
V září 1940 se sice stoupenci Svobodné Francie pokusili v severní části Velké Sýrie svrhnout vysokého komisaře a nahradit ho generálem Georgesem Catrouxem, ale tato konspirace byla brzy prozrazena a zmařena.

[619] Hirszowicz, *c.d.*, s. 147–148; Longrigg, *c.d.*, s. 298–299; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-intidābu 'l-faransī*, s. 315–316.
Puauxe měl původně ve funkci vystřídat bývalý prefekt Paříže a německý kolaborant Jean Chiappe, ale Italové 27. listopadu 1940 omylem sestřelili letadlo, které ho převáželo do Bejrútu.
Puaux po svém odvolání 24. listopadu 1940 odmítl britský návrh, aby upustil od své podpory vichistické vládě a změnil strany.

[620] Podrobněji k okolnostem a souvislostem vraždy viz např. Khoury, Syria and the French Mandate, s. 649–652

Soud z vraždy aš-Šahbandara nakonec v únoru 1941 uznal vinným několik osob z řad lidových vrstev (z nich 4 byly odsouzeny k trestu smrti) s tím, že motivem jejich činu byla směs antikolonializmu a náboženského fanatizmu (aš-Šahbandar byl odsouzenými vnímán jako britský špión a nepřítel islámu, protože veřejně obhajoval odluku náboženství od státu). Ačkoliv soud zapojení vůdců Národního bloku (a především Mardama, jehož osobní tajemník měl údajně zajišťovat spojení objednavatelů s vrahy) do vraždy aš-Šahbandara neprokázal, stín podezření na nich zůstal.[621]

Jelikož byl aš-Šahbandar politickým sólistou a ani si ke své podpoře nevytvořil stabilní politickou stranu, jeho smrt zároveň znamenala rychlý rozpad tábora jeho stoupenců. Na scénu se tak mohl opět vrátit Národní blok, do jehož čela se vzhledem k útěku nejvýznamnějších členů do Iráku [622] prosadil mladší a radikálněji orientovaný Šukrī al-Quwatlī, známý svými sympatiemi k Německu. Orientace předáků národního hnutí, kterým porážka Francie vlila do žil novou krev, na Německo byla motivována především ryzím oportunizmem. Autorita Velké Británie byla totiž po počátečních porážkách na frontách 2. světové války silně otřesena, Itálie nebyla kvůli své politice v Libyi považována za důvěryhodnou, a proto se jedině Německo zdálo být garantem ukončení nenáviděné koloniální nadvlády v Sýrii.

K navázání kontaktů s Němci využili představitelé Národního bloku kromě zprostředkování ze strany *muftího* 'Amīna al-Ḥusajnīho a jeho skupiny žijící v iráckém exilu také příležitosti, která se naskytla během návštěvy významného německého diplomata a znalce Orientu Otto von Hentiga [623] v Damašku v rámci jeho rozsáhlejší sondážní cesty probíhající na přelomu let 1940 a 1941. Od Německa získali jeho ústy příslib navrácení Alexandrettského sandžaku i pomoci při vyčištění Palestiny od Židů. Je nutno připomenout, že aktivnější přístup Německa k dění na Blízkém východě byl umožněn teprve katastrofální porážkou italských vojsk v Libyi po britském protiútoku na přelomu let 1940 a 1941, která donutila Mussoliniho opustit do té doby prosazovanou zásadu priority italských zájmů v oblasti Středozemního moře a požádat o naléhavou pomoc silnějšího spojence v Berlíně.[624]

Vhodnou záminkou pro oživení aktivit Národního bloku se stala kritika francouzské mandátní správy za neschopnost zajistit byť i základní potřeby obyvatel Sýrie. Životní podmínky se totiž ve druhé polovině roku 1940 prudce zhoršovaly, protože Velká Británie od července 1940 přerušila stryky s vichistickou vládou, zastavila dodávky irácké ropy do Sýrie a zahájila námořní blokádu východního Středomoří. Koncem února 1941 vypukly v Damašku hladové bouře vyvolané nedostatkem chleba, cukru a dalších potravin, jakož i topiva.

---

a Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 149–154. Viz též Bitterlin, *c.d.*, s. 327 a Longrigg, *c.d.*, s. 300; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-intidābu 'l-faransī*, s. 307–309.

[621] Zájem na odstranění aš-Šahbandara však mělo více stran. Mezi další podezřelé patřily např. francouzské tajné služby sympatizující s vichistickou vládou; agenti Itálie usilující o omezení britského vlivu ve Středomoří; stoupenci jeruzalémského *muftího* 'Amīna al-Ḥusajnīho, který byl zavilým nepřítelem Britů a jejich spojence zajordánského emíra ᶜAbdullāha; či dokonce agenti irácких Hášimovců, kteří kvůli vlastním ambicím chtěli zabránit tomu, aby se jejich příbuzný emír ᶜAbdullāh stal králem Sýrie.

[622] Irák byl v té době centrem arabského národního hnutí. Uprchlí vůdci Národního bloku se připojili ke skupině vlivných arabských exilových politiků, kterou kolem sebe vytvořil v Bagdádu na počátku války jeruzalémský *mufti* 'Amīn al-Ḥusajnī.

[623] Otto von Hentig zastával v letech 1937–1939 funkci ředitele orientálního odboru ministerstva zahraničí (die Orientabteilung des Auswärtigen Amts) III. Říše. Pro podrobnější informace k jeho velmi zajímavým životním osudům a kariéře odkazuji např. na webové stránky německého Ústavu pro soudobou historii (Institut für Zeitgeschichte) http://www.ifz-muenchen.de/archiv/ed_0113.pdf.
Podrobněji k cestě von Hentiga viz Hirszowicz, *c.d.*, s. 160–162.

[624] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 234–235; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 652–653; Hirszowicz, *c.d.*, s. 142–145, 163–176 a 183–187; Tlas *c.d.*, s. 147; Longrigg, *c.d.*, s. 301.

Nepokoje brzy přerostly do všeobecné stávky, která se záhy rozšířila i do Aleppa, Hamá, Homsu, Dajr az-Zawru i Bejrútu.[625]

Francouzi se sice stávku pokoušeli potlačit, a to i za cenu řady mrtvých, avšak zároveň byli nuceni alespoň částečně ustoupit a začít s Národním blokem vyjednávat. Požadavky Národního bloku, který od porážky Francie v červnu 1940 pokládal mandátní správu za zbavenou posledních zbytků právního základu, se soustřeďovaly na odvolání nereprezentativní administrativy Bahīdže al-Chaṭība, vytvoření národní vlády, schválení francouzsko-syrské smlouvy z roku 1936 v její původní podobě, uvolnění cenzury, amnestii, omezení moci francouzských „poradců" ad.[626]

Bahīdž al-Chaṭīb sice 15. března 1941 odstoupil, ale ostatní požadavky splněny nebyly. Francouzi se dále pokoušeli potlačit nepokoje silou, zejména za použití senegalských jednotek, to však vedlo jen k další eskalaci protestů a paralýze země. Nakonec 1. dubna 1941 vysoký komisař Dentz vyhověl požadavku na zrušení direktoria, které bylo nahrazeno jinou radou. Ta se již více podobala vládě a dokonce měla legislativní pravomoc, i když si Dentz ponechal právo veta ve všech záležitostech týkajících se francouzských zájmů. Do čela této rady (*de facto* vlády) byl 4. dubna 1941 postaven potomek staré damašské rodiny a vlivný obchodník Chālid al-ᶜAẓm[627] خالد العظم sympatizující s Národním blokem.[628] Dentz dal dále najevo, že do konce války nebude možno dosáhnout narovnání francouzsko-syrských vztahů, ale alespoň povolil vznik poradního shromáždění, ve kterém byli zastoupeni i drúzové a ᶜalawité, jehož hlavním úkolem bylo dosáhnout okamžitého zlepšení hospodářské situace.[629]

Vysoký komisař Henri Dentz a předseda direktoria Bahīdž al-Chaṭīb
(Zdroj: webové stránky www.syrianhistory.com)[630]

Povstání Zlatého čtverce v Iráku a britská okupace severní části Velké Sýrie (1941)

O dalším osudu francouzské správy v severní části Velké Sýrie se však tentokrát nerozhodovalo ani v Paříži, ani v Damašku, ale v Londýně a v Berlíně. Katalyzátorem se staly události v Iráku, kde se 1. dubna 1941 po složitých peripetiích dostala k moci ostře nacionalistická a protibritská skupina důstojníků a politiků vedená tzv. Zlatým čtvercem (tj. čtyřmi vlivnými plukovníky). Britové, již v Egyptě tísněni ze západu útočícím Rommelovým Afrikakorpsem a znepokojeni německým postupem v Řecku, viděli v tomto vývoji přímé ohrožení své moci na Blízkém východě. Rozhodli se proto k nekompromisnímu a okamžitému zásahu. V průběhu dubna značně posílili své jednotky v Iráku a 1. května 1941

---

[625] Podrobněji ke špatné hospodářské situaci a jejímu vlivu na životní poměry obyvatel viz např. Longrigg, *c.d.*, s. 297–302. Viz též Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 235; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 653–654; Hirszowicz, *c.d.*, s. 148.

[626] Longrigg, *c.d.*, s. 302–303.

[627] Podrobněji k jeho osobnosti viz např. Moubayed, *Steel & Silk*, s. 186–190.

[628] Složení rady (vlády) viz Longrigg, *c.d.*, s. 302 a al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-intidābu 'l-faransī*, s. 317.

[629] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 235; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 653–654; Hirszowicz, *c.d.*, s. 148–149; Longrigg, *c.d.*, s. 302; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 154–156.

[630] http://www.syrianhistory.com/content/general-henri-dentz-new-high-commissioner-syria-and-lebanon-syrian-head-state-bahij-al-khati, staženo 01.02.2009.

zahájili rozsáhlou vojenskou operaci, do které nasadili i část jednotek umístěných v Palestině a zajordánskou Arabskou legii.[631]

Pro Němce přišly události v Iráku velmi nečekaně a nevhod, protože jejich síly byly vázány v Řecku, a zároveň se již připravovali na napadení SSSR. Přesto se rozhodli se alespoň pokusit využít příležitosti k oslabení britské kontroly na Blízkém východě, která se jim takto naskytla. Jelikož neměli dostatek vlastních volných sil a o neschopnosti Italů, které už tak musel v severní Africe zachraňovat Rommel, nebylo pochyb, napadlo je pro pomoc Iráčanům využít možností vichistické Francie.

Německo pro tento účel rozšířilo obsah již probíhajících jednání s Petainovým zástupcem admirálem Jeanem Françoisem Darlanem, v nichž se Francouzi snažili dosáhnout zmírnění kontroly III. Říše nad kontinentální Francií. Na znamení dobré vůle dala vichistická vláda instrukci vysokému komisaři Dentzovi, aby, v případě německé potřeby použít syrská letiště, přistupoval k těmto požadavkům vstřícně a na případné pokusy Britů zasáhnout odpověděl silou. Konkrétní jednání o způsobech poskytnutí podpory německému letectvu byla provedena v Bejrútu 10. května 1941, kde se místní francouzské armádní velení neochotně, ale přeci, příkazům z vichistického ústředí podvolilo.[632]

Paralelně ve dnech 11. a 12. května 1941 narychlo proběhla v Berchtesgadenu jednání Hitlera s Darlanem o užší vojenské spolupráci. Na základě těchto jednání byly 21. května 1941 podepsány v Paříži tzv. pařížské protokoly, které mj. obsahovaly závazek vichistické vlády poskytnout Iráku 75 % zásob munice z místních vojenských skladů, kde byly umístěny podle podmínek francouzsko-německého příměří, a dát Němcům k dispozici letiště, celnice a přístavy ve francouzské části Velké Sýrie. Zároveň bylo britským diplomatům nařízeno opustit území severní části Velké Sýrie.[633]

Faktický dopad německé iniciativy na irácko-britské boje však byl minimální, protože irácký odpor se během čtyř týdnů totálně zhroutil.[634] Již na přelomu května a června 1941 se pod ochranou Britů do Bagdádu vrátili jim oddaní politici, především regent ʿAbdulilāh عبد الاله a ex-premiér Nūrī as-Saʿīd. Paradoxně daleko větší následky však dohoda Berlína s Vichy měla pro Velkou Sýrii. Britové znepokojení prudkým nárůstem protibritských nálad ve všech jimi kontrolovaných územích na Blízkém východě, včetně dříve poklidných a poslušných zemí jako Zajordánsko, se rozhodli rezolutně ukázat svou sílu a zbavit své nepřátele zázemí ve vichistickou Francií ovládané severní části Velké Sýrie.

Jako vhodná záminka k útoku na vichistickou vládou kontrolovanou část Velké Sýrie posloužily jak pařížské protokoly, tak i faktická přítomnost omezeného počtu německých letadel, které se v poslední fázi britsko-irácký bojů marně pokusily zabránit porážce Iráčanů. Formálně byla akce označena jako pomoc jednotkám Svobodné Francie, které se vydaly bojovat proti tomu, aby se severní část Velké Sýrie dostala pod „úplnou německou kontrolu". Pro Svobodnou Francii byla tato akce vynikající příležitostí, jak si zvýšit svou dost slabou mezinárodní reputaci, navíc v oblasti tak „drahé" všem Francouzům. Prakticky se však, vzhledem ke značné početní slabosti jednotek Svobodné Francie a skrytému britskému cíli zmocnit se zbývající části Velké Sýrie, jednalo z velké míry o čistě britskou vojenskou operaci, která nesla označení „Exporter".[635]

---

[631] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 236–237; Durman, *Popely ještě žhavé*, s. 218–219; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 654; Hirszowicz, *c.d.*, s. 153–155, 188–206 a 216–217; Tlas, *Fizičeskaja Sirija v XX veke*, s. 149–154; Longrigg, *c.d.*, s. 303–304; Salibi, *The Modern History of Jordan*, s. 149–150.

[632] Longrigg, *c.d.*, s. 304–305.

[633] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 237–238; Durman, *Popely ještě žhavé*, s. 219; Tlas, *Fizičeskaja Sirija v XX veke*, s. 152; Hirszowicz, *c.d.*, s. 206–216 a 223–234; Longrigg, *c.d.*, s. 304–305.

[634] Podrobněji k průběhu bojových operací a diplomatickým jednáním v dubnu a květnu 1941 viz např. Hirszowicz, *c.d.*, s. 216–223 a 234–238.

[635] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 239; Tlas, *Fizičeskaja Sirija v XX veke*, s. 155–156;

Boje o vichistickou vládou kontrolovanou část Velké Sýrie se ukázaly jako poměrně tvrdé a trvaly od svého zahájení 8. června 1941 více než měsíc (do 14. července 1941, kdy bylo v přístavu St. Jean d'Acre, tj. v palestinské Akce podepsáno příměří). Početně poměrně silné a dobře vyzbrojené vichistické jednotky, které byly motivovány snahou o udržení francouzského koloniálního panství a tradičními protibritskými sentimenty, dokázaly Britům postupujícím jak z jižní části Velké Sýrie, tak i z čerstvě znovudobytého Iráku poměrně úspěšně vzdorovat. O jejich porážce nakonec rozhodla až naprostá britská převaha ve vzduchu a na moři, která znemožnila přísun posil.[636]

Porážka vichistických jednotek měla zásadní dopad na další osud francouzského koloniálního panství v severní části Velké Sýrie, které v tomto okamžiku prakticky skončilo. Britové přes rozhořčené protesty de Gaullovy Svobodné Francie velmi chytře umožnili repatriaci do Francie všech vichistických vojáků, kteří s ní vyslovili souhlas (cca 25 000). V důsledku tohoto opatření zůstalo v severní části Velké Sýrie pouze cca 5 700 francouzských vojáků,[637] kteří nadále podléhali Svobodné Francii, avšak rozhodující moc držely v rukou početně silnější britské jednotky. Zároveň byla umožněna repatriace i francouzským úředníkům a katolickým misionářům, čímž byla významně postižena efektivita mandátní správy. Převzetí kontroly nad severní částí Velké Sýrie Brity také rázně vzalo vítr z plachet Turecku, které se v souvislosti s porážkou vichistických vojsk začalo dožadovat splnění svých požadavků na okupaci severní části Sýrie až po linii Tripolis – 'Abū Kamāl أبو كمال (město leží 130 km jihovýchodně od Dajr az-Zawru na hranicích s Irákem), tj. nadpoloviční většiny území spadající pod francouzský mandát.[638]

Místní obyvatelstvo v Sýrii a Libanonu zaujalo k vojenským operacím krajně pasivní postoj, protože Britům nedůvěřovalo a Francouze, ať již se jednalo o vichisty nebo stoupence de Gaulla, přímo nenávidělo. Jeho jediným zájmem tak bylo válku, která se ho vlastně nijak netýkala, přežít pokud možno beze škod. Britové, jejichž cílem bylo zajistit si co nejlepší podmínky pro invazi do severní části Velké Sýrie vč. alespoň neutrálního přístupu jejího obyvatelstva, ovšem donutili Svobodné Francouze na počátku operace (tj. 8. června 1941) vydat povzbudivé prohlášení, které bylo formou letáků shazováno z letadel nad územím kontrolovaným vichistickými silami. Jeho obsahem bylo (jako tradičně lživé) sdělení nejvyššího zástupce Svobodné Francie na Blízkém východě generála Catrouxe, že jeho vojska přicházejí, aby ukončila mandát a učinila místní lid svobodným a nezávislým. Prohlášení navíc slibovalo uzavření takové smlouvy o vzájemných vztazích, která by zaručila skutečnou nezávislost a dokonce nabízela možnost volby mezi dvoustátním (Sýrie a Libanon) nebo unitárním (jeden stát spojující celou severní část Velké Sýrie) uspořádáním.[639]

Longrigg, *c.d.*, s. 305–311, který podrobně pojednává o přípravných fázích operace v dubnu a květnu 1941.

[636] Hirszowicz, *c.d.*, s. 245–271 a Longrigg, *c.d.*, s. 311–317, kteří také přináší řadu podrobností o průběhu bojových operací a souběžných diplomatických jednáních. Viz též Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 239; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 655; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 157; Sorby, *Arabský východ (1945–1958)*, s. 35 a Tlas, *Fizičeskaja Sirija v XX veke*, s. 156–160.

[637] Longrigg, *c.d.*, s. 316 udává dokonce jen 127 důstojníků a kolem 2 500 řadových vojáků s tím, že vyšší cifry jsou jen nepotvrzenými údaji de Gaulla.

[638] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 239; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 646; Hirszowicz, *c.d.*, s. 270–271.
Jak příznačně uvádí Tlas, *Fizičeskaja Sirija v XX veke*, s. 160–161, novou realitu nejlépe ilustroval incident v Drúzských horách, kde někteří představitelé místní správy vyhlásili neposlušnost francouzským úřadům a iniciativně nahradili francouzské vlajky britskými (a nikoli syrskými).

[639] Longrigg, *c.d.*, s. 309–310 a 323; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 157–158; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-intidābu 'l-faransī*, s. 319–321.

Spojenecké jednotky vstupující do Damašku koncem června 1941; vozidlo převážející velitele jednotek Svobodné Francie generály Catrouxe a Legentilhommeho je doprovázeno čerkeskou kavalérií (Gardes tcherkess)
(Zdroj: Wikipedia)[640]

Sýrie uprostřed 2. světové války

Porážka vichistických sil v severní části Velké Sýrie uvedla oblast do administrativně poměrně složité situace. Dohodou mezi zástupci Velké Británie a Svobodné Francie z 25. července 1941 vznikl spletitý komplex vztahů mezi Brity, kterým připadlo nejvyšší vojenské vedení, a Francouzi, v jejichž rukou zůstala civilní a politická správa. Nepříliš dobrou komunikaci mezi nimi mělo zlepšovat působení bilingvního generálmajora Edwarda Spearse v pozici nejvyššího britského styčného důstojníka u francouzské mandátní správy, který dříve působil v podobné funkci u velení jednotek Svobodné Francie. Velká Británie byla ovšem rozhodnuta využít příležitosti rozšířit své koloniální panství na úkor slabé Svobodné Francie, i když její vůdce de Gaulle se nemínil za žádnou cenu „prestižního" území vzdát. Mezi těmito dvěma silami se ocitli syrští arabští nacionalisté, kteří díky změněné mezinárodní situaci a celkovému oslabení obou koloniálních mocností nakonec dosáhli vytoužené plné nezávislosti.[641]

Přístup správy Svobodné Francie v severní části Velké Sýrie se ničím nelišil od předchozí mandátní koloniální praxe. Do čela administrativy byl hned v červenci 1941 de Gaullem jmenován jako generální delegát Svobodné Francie[642] generál Georges Catroux. Ten nejen že zahájil své působení výše zmíněnými líbivými, ale podvodnými přísliby ukončení mandátní správy, ale dokonce 27. září 1941 přímo vyhlásil samostatnost Sýrie. Sám si však ve svých rukou ponechal rozhodující výkonné i zákonodárné pravomoci, protože z „nezávislosti"

---

[640] http://en.wikipedia.org/wiki/Image:AWM_009747_.jpg, staženo 05.02.2008.

[641] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 259; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 656–657; Longrigg, *c.d.*, s. 319–321.

[642] Fr. délégué général (de la France libre au Moyen Orient), angl. Delegate-general, ar. al-muʿtamadu 'l-ʿāmm المعتمد العام, fakticky se jednalo o pouhé přejmenování funkce vysokého komisaře, na obsahu se nic nezměnilo.

byla vyjmuta syrská kontrola nad armádou, policií, veřejnými službami, hospodářskými záležitostmi a spoji, tj. prakticky veškerými funkcemi státu.[643]

Nedůvěru národních sil vůči Catrouxovi posílilo i to, že když v průběhu září 1941 chystal vyhlášení „nezávislosti", byl sice v kontaktu s Hāšimem al-'Atāsīm a dalšími představiteli Národního bloku, ale nedokázal se s nimi domluvit na jejich začlenění do politického procesu. Generální delegát si totiž představoval, že v Sýrii vytvoří jen loutkovou vládu, která s ním plna nadšení podepíše francouzsko-syrskou smlouvu ve stylu smlouvy z roku 1936, tj. velmi nerovnoprávný dokument, jenž umožní pokračování francouzské hegemonie. Když se Catroux s Národním blokem nedohodl, obnovil alespoň platnost ústavy a zrušil přechodnou radu (*de facto* vládu) vedenou Chālidem al-ᶜAẓmem, nahrazující od dubna 1941 direktorium. Prezidentem však jmenoval neoblíbeného francouzského kolaboranta Tādžuddīna al-Ḥasanīho a do čela vlády, v níž nebyl zastoupen ani jeden nacionalista, postavil šahbandarovce Ḥasana al-Ḥakīma حسن الحكيم.[644]

Důležité ovšem bylo, že „nezávislost" Sýrie, vyhlášená 27. září 1941, a na ni 26. listopadu 1941 navazující „nezávislost" Libanonu byla ihned uznána Velkou Británií, následovanou řadou exilových vlád evropských zemí, přičemž Spears se dokonce v únoru 1942 dočkal oficiálního jmenování britským vyslancem v Sýrii a Libanonu. Neuznalo ji však Turecko a ani USA, které ovšem ke konci roku 1942 alespoň do země vyslaly svého diplomatického zástupce. Z mála tehdy existujících a většinou jen formálně samostatných arabských států Sýrii velmi opatrně uznaly pouze Egypt a Saúdská Arábie, zatímco Irák své rozhodnutí odložil. Syrská a libanonská vláda se navzájem uznaly, což si někteří Libanonci (mylně) vyložili jako zřeknutí se Sýrie na odtržené oblasti přičleněné k Velkému Libanonu, zejména údolí al-Biqāᶜ.[645]

Nahrazení vichistické správy Svobodnou Francií také nemělo prakticky žádný vliv na válkou značně ztížené životní podmínky obyvatel Sýrie. Podobně jako na přelomu let 1940/1941 došlo i na přelomu let 1941/1942 k lidovým protestům, vyvolaným nedostatkem chleba a dalšími hospodářskými potížemi. Z napjaté situace opět těžili nacionalisté. Koncem ledna 1942 získali od Catrouxe ústupek v tom, že pseudoútvary Vláda Drúzských hor a Vláda Latákie, jakož i al-Džazíra, byly předány pod kontrolu vlády zbytkové Sýrie za stejných podmínek jako v roce 1936. Poté v dubnu 1942 získali jejich umírnění představitelé (nikoli členové Národního bloku) několik míst v nové vládě, kterou po demisi al-Ḥakīma sestavil Ḥusnī al-Barāzī[646] حسني البرازي. Ani tato vláda si však s narůstajícími hospodářskými potížemi země nedokázala poradit a koncem roku 1942 podala demisi.[647]

---

[643] Longrigg, *c.d.*, s. 321–323; Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 259; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 657–658; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 158–159; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-intidābu 'l-faransī*, s. 322–323.

[644] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 259; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 657–658; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 158–162; Sorby, *Arabský východ (1945–1958)*, s. 36; Longrigg, *c.d.*, s. 322; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-intidābu 'l-faransī*, s. 320–322. Oba na závěr zmínění autoři uvádějí i složení vlády.

Podrobněji k osobě Ḥasana al-Ḥakīma viz např. Moubayed, *Steel & Silk*, s. 238–241.

[645] Longrigg, *c.d.*, s. 323–324; Salibi, *The modern history of Lebanon*, s. 185–186; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 162; Sorby, *Arabský východ (1945–1958)*, s. 36.

[646] Ḥusnī al-Barāzī pocházel z velmi vlivné rodiny feudálů-absentistů, ovládající rozsáhlé oblasti kolem Hamá. Sám patřil původně k nacionalistům, dokonce byl i zakládajícím členem Národního bloku, avšak ve 30. letech změnil strany a začal spolupracovat s Francouzi. Podrobněji k jeho osobě viz např. Moubayed, *Steel & Silk*, s. 202–204.

[647] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 658–659; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 162–168; Tlas, *Fizičeskaja Sirija v XX veke*, s. 163; Sorby, *Arabský východ (1945–1958)*, s. 37; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-intidābu 'l-faransī*, s. 324; Longrigg, *c.d.*, s. 324–325, který uvádí i složení vlády.

Jednání syrského prezidenta Tādžuddīna al-Ḥasanīho (vlevo) s nejvyššími představiteli Svobodné Francie generálem de Gaullem (uprostřed) a generálem Catrouxem (vpravo) v říjnu 1942
(Zdroj: webové stránky www.syrianhistory.com)[648]

Byli to však především Britové, kdo nedal Svobodným Francouzům příležitost svou moc v severní části Velké Sýrie plně zkonsolidovat. Zpočátku se domnívali, že jim k prosazení svých plánů na nahrazení role Francie rolí Velké Británie postačí, když donutí Francouze uskutečnit v severní části Velké Sýrie volby. Vycházeli totiž z úvahy, že vzhledem k sympatiím k Velké Británii mezi místními nacionalistickými vůdci, respektive díky jejich antipatiím k Francii a oslabení vlivu Osy v oblasti *mašriqu*, se jim do vedení státu podaří prosadit příznivě naladěné osoby.

K nátlaku na Catrouxe použili Britové nejen místní předáky, zejména vůdce Národního bloku Šukrīho al-Quwatlīho, kterému přes úporný odpor Francouzů umožnili v roce 1942 návrat z iráckého exilu do Sýrie,[649] ale také své spojence z Egypta a Iráku Muṣṭafu an-Naḥḥāse a Nūrīho as-Saᶜīda. Francouzi ovšem věděli, že kromě svých maronitských přisluhovačů v Libanonu se na nikoho dalšího ve své části Velké Sýrie nemohou plně spolehnout, a proto se uskutečnění voleb snažili všemi prostředky zabránit. Jejich zdržovací taktice nahrávaly i neúspěchy spojeneckých vojsk v severní Africe, které nutily Velkou Británii soustředit svou pozornost daleko od Sýrie a Libanonu. Oddalování vyhlášení termínu voleb se proto Francouzům dařilo až do konce roku 1942, kdy Britové po vítězství nad Rommelovými vojsky u al-ᶜAlamajnu العلمين upevnili své postavení a nekompromisně nařídili Francouzům volby uspořádat.[650]

---

[648] http://www.syrianhistory.com/content/general-charles-de-gaulle-president-taj-al-din-al-hasani-and-general-charles-catroux-damascu, staženo 01.02.2009.

[649] Po dobytí severní části Velké Sýrie jednotkami Velké Británie a Svobodné Francie v červenci 1941 al-Quwatlī, pokládaný za sympatizanta s Osou, preventivně opustil Sýrii, z níž odcestoval na náboženskou pouť do Mekky a následně zamířil do exilu v Bagdádu. Vzhledem k jeho vynikajícím vztahům s Ibn Saᶜúdem a jisté podpoře také u Núrího as-Saᶜída se mu postupně podařilo si najít cestu k Britům, kteří s ním nakonec navázali dobrou spolupráci.

[650] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 260; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 164–165; Sorby, *Arabský východ (1945–1958)*, s. 36–37; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 659–661; Longrigg, *c.d.*, s. 325–328, který přináší řadu zajímavých detailů.
Svou roli v poměrně tvrdém postupu Britů zřejmě hrály i těžké osobní antipatie jak mezi Churchillem a de Gaullem, tak i na úrovni nejvyšších představitelů obou zemí přímo v severní části Velké Sýrie generálů Catrouxe a Spearse.

Než se však volby uskutečnily, došlo na syrské vnitropolitické scéně k určitým posunům. Počátkem ledna 1943 se ujala moci slabá vláda Džamíla al-'Ulšího,[651] který se po náhlém úmrtí Tādžuddína al-Ḥasaního 17. ledna 1943 stal i dočasným prezidentem země. V únoru a březnu 1943 znovu propukly nepokoje, vyvolané potížemi při zásobování základními potravinami, především chlebem, které si vyžádaly několik mrtvých a ve svém důsledku vedly k pádu krátké vlády al-'Ulšího.[652]

Za neklidné situace přistoupil Catroux na počátku jara 1943 k dalšímu pokusu o přijetí stabilizačních opatření, která se tentokrát týkala jak Sýrie, tak i Libanonu. V případě Sýrie se jednalo o vydání dekretu z 25. března 1943, jímž byly zrušeny dekrety z července 1939, kterými byla pozastavena platnost ústavy, což zároveň znamenalo provedení voleb do nového parlamentu. Na přechodnou dobu, jenž neměla přesáhnout tři měsíce, byla správa země svěřena hlavě státu, která měla za pomoci jakési dočasné minivlády složené ze tří osob dohlédnout na provedení voleb. Jelikož se Catrouxovi nepodařilo přesvědčit žádného z vůdců Národního bloku, aby se stal touto přechodnou hlavou státu, jmenoval jí nakonec kompromisního damašského notábla ᶜAṭā'a al-'Ajjūbího, který podobný úkol řešil již v roce 1936. Členy minivlády se staly osoby menšího kalibru, i když byly nacionalistům poměrně blízké. V této atmosféře přistoupili Svobodní Francouzi ke změně generálního delegáta, kterým byl 3. června 1943 jmenován Jean Helleu.[653]

První polovina roku 1943 byla také poznamenána úsilím Šukrího al-Quwatlího o vnitřní konsolidaci rozhádaného a oslabeného Národního bloku. Koncem ledna 1943 se uskutečnila konference Národního bloku, která přinesla smíření mezi al-Quwatlím a Mardamem (tj. mezi vůdci damašského křídla), nikoli však mezi damašským a aleppským křídlem. Aleppské křídlo také nebylo vnitřně jednotné, protože bylo rozděleno na stoupence Saᶜdullāha al-Džābirího, jenž byl svými protitureckými postoji blízký nacionalizmu damašského křídla, a na stoupence několika dalších místních vůdců, kteří i přes bolestnou ztrátu Alexandrettského sandžaku byli přesvědčeni o nevyhnutelnosti udržování dobrých vztahů s Tureckem v zájmu zachování obchodního významu Aleppa. V květnu 1943 proto al-Quwatlī podnikl cestu do Aleppa, kde po složitých jednáních dosáhl kompromisu mezi aleppskými představiteli.[654]

Dvoustupňové volby, které proběhly v průběhu července 1943 za poměrně malého zájmu politikařením znechuceného a materiálními problémy znaveného syrského obyvatelstva, přinesly drtivé vítězství národních sil vedených al-Quwatlím. V průběhu srpna 1943 byl Šukrī al-Quwatlī zvolen prezidentem, Fāris al-Chūrī předsedou parlamentu a

---

[651] Složení vlády viz Longrigg, *c.d.*, s. 325 a al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-intidābu 'l-faransī*, s. 325.

[652] Longrigg, *c.d.*, s. 325; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 662–665; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 167–171; Sorby, *Arabský východ (1945–1958)*, s. 37.

[653] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 662–665; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 170–171; Sorby, *Arabský východ (1945–1958)*, s. 37; Longrigg, *c.d.*, s. 328; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-intidābu 'l-faransī*, s. 327–329. Oba naposledy zmínění utoři uvádějí i složení minivlády.

[654] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 662–664; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 176–178.

V souvislosti s reorganizací Národního bloku je důležité zmínit dočasné oslabení pozice nejuznávanější „národní" autority v Sýrii, tj. Hāšima al-'Atāsího. Ten se v očích nacionalistů zkompromitoval tím, že v průběhu vnitropolitické krize na počátku roku 1943 podpořil sporný návrh Catrouxe, spočívající v obnovení činnosti parlamentu zvoleného koncem roku 1936 a návratu al-'Atāsího do prezidentského křesla, s tím, že jmenuje přechodnou vládu, která dovede zemi k předčasným volbám. Tento návrh by byl jistě přijatelný i pro další významné syrské nacionalisty, kdyby nebyl podmíněn Catrouxovou podmínkou, aby al-'Atāsī nejprve jménem Národního bloku podepsal s Francií tajnou dohodu, která by podmiňovala vyhlášení nezávislosti Sýrie předchozím uzavřením spojenecké smlouvy s Francií.

Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 177 však uvádí jako důvod přenechání vůdcovství v Národním bloku ze strany al-'Atāsího al-Quwatlīmu jeho vysoký věk (měl tehdy 69 let) a touhu odejít z aktivní politiky.

Sa^{c}dullāh al-Džābirī předsedou vlády, v níž byly zastoupeny známé tváře z Národního bloku a jeho spojenci (ministrem zahraničí se stal Džamīl Mardam, vnitra Luṭfī al-Ḥaffār, obrany a školství Naṣūḥ al-Buchārī atd.).[655] Tím se čas prakticky vrátil do konce roku 1936, ovšem staří matadoři během krátké chvíle ukázali, že se v mezidobí nedokázali přizpůsobit tempu doby a záhy se opět ocitli pod tlakem jak separatistických tendencí menšin, tak nacionalistických, náboženských i jiných radikálů, kteří se dožadovali společenských a hospodářských reforem.[656]

Národní blok v roce 1943 – zleva Fāris al-Chūrī, Šukrī al-Quwatlī, Hāšim al-'Atāsī, Sa^{c}dullāh al-Džābirī, Džamīl Mardam a Luṭfī al-Ḥaffār
(Zdroj: webové stránky www.syrianhistory.com)[657]

Libanon za 2. světové války (do roku 1943)

Situace v Libanonu byla na počátku 2. světové války, zejména díky restriktivním opatřením vysokého komisaře přijatým v září 1939, poměrně klidná. Zhoršující se hospodářská situace, na které měla lví podíl britská blokáda, zahájená po porážce Francie v červnu 1940 a následném přilnutí francouzské mandátní správy v severní části Velké Sýrie k vichistickému režimu, však vedla k podobným efektům jako v Sýrii. Také v Libanonu se k hladovým bouřím, k nimž docházelo na počátku roku 1941, záhy připojily politické požadavky, směřující především na změnu neoblíbeného režimu.[658]

Vysoký komisař Dentz byl v Libanonu na jaře 1941, stejně jako v Sýrii, dotlačen k určitým změnám. Nejdříve 4. dubna 1941 donutil podat demisi jak prezidenta Eddého, tak i státního tajemníka (*de facto* premiéra) Bajhūma. Poté byl po několikadenních zmatcích zaveden nový administrativní systém, který spočíval ve zrušení funkcí prezidenta a státního

---

[655] Úplné složení vlády viz Longrigg, *c.d.*, s. 330; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-intidābu 'l-faransī*, s. 332 a Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 666.

[656] Longrigg, *c.d.*, s. 330; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 665–667; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 178; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-intidābu 'l-faransī*, s. 331–332; Sorby, *Arabský východ (1945–1958)*, s. 37–38.

[657] http://www.syrianhistory.com/content/national-bloc-1943, staženo 01.02.2009.

[658] Longrigg, *c.d.*, s. 302–303; Salibi, *The modern history of Lebanon*, s. 184.

tajemníka a jejich nahrazení postem hlavy státu, na který byl jmenován respektovaný maronitský soudce Alfred Naccache (ar. 'Alfrid an-Naqqāš ألفرد النقاش).[659]

Po britské intervenci, vedoucí k nahrazení vichistické kontroly nad severní částí Velké Sýrie Svobodnou Francií v červenci 1941, se nový generální delegát Catroux pokusil podobně jako v Sýrii provést určité administrativní úpravy a vyhlásit formální samostatnost Libanonu. Tyto kroky byly oproti Sýrii uskutečněny s menším zpožděním. V návaznosti na deklaraci nezávislosti z 26. listopadu 1941 byly během několika dnů obnoveny funkce prezidenta, v níž zůstal Alfred Naccache, i premiéra, do níž byl jmenován sunnita 'Aḥmad ad-Dā'ūq أحمد الداعوق. Jeho vláda však vydržela jen do června 1942, kdy byla nahrazena vládou dalšího sunnity Sāmīho aṣ-Ṣulḥa سامي الصلح, který byl bratrancem významného sunnitského vůdce a stoupence Velké Sýrie Rijāḍa aṣ-Ṣulḥa رياض الصلح.[660]

Souběžně se snahou odblokovat vnitropolitickou situaci v Sýrii se Catroux pokusil o to samé (a za pomoci téměř stejných kroků) i v Libanonu. Nejprve 18. března 1943 odvolal prezidenta i premiéra a poté dekretem z 25. března 1943 zrušil dekrety ze září 1939, tzn. obnovil platnost ústavy a nařídil uskutečnění nových voleb. Dočasnou hlavou státu pověřenou přípravou voleb byl ustanoven protestant 'Ajjūb Ṯābit, který již působil v čele direktoria v roce 1936, k sobě měl „minivládu" složenou z pouhých dvou ministrů. Vidina voleb vedla k prudké aktivizaci politických stran a uskupení všech možných směrů a zájmů, často vycházejících z etno-konfesionálního rozdělení fragmentované libanonské společnosti.[661]

Na rozdíl od Sýrie však v tomto momentu došlo k významné komplikaci, která byla zapříčiněna snahou Ṯābita dosáhnout co nejvyššího zastoupení křesťanů v parlamentu, v němž měly jako vždy být přiděleny pevné kvóty křesel pro jednotlivé etno-konfesionální komunity podle jejich početní síly. Aby zvýšil počet křesťanů, vydal Ṯābit dekret, jímž udělil volební právo všem Libanoncům žijícím v zahraničí, kteří nepřijali občanství hostitelského státu (procentuální zastoupení křesťanů v libanonské emigraci podstatně převyšovalo jejich podíl na obyvatelstvu Velkého Libanonu). Tento krok, těšící se podpoře maronitského kléru a znamenající poměr křesel v parlamentu 3:2 ve prospěch křesťanů, vyvolal rozhořčené protesty jak libanonských muslimů (sunnitů, šíitů i drúzů), kteří hrozili bojkotem voleb, tak i obyvatel dalších zemí regionu, zejména Sýrie, Iráku a Egypta.[662]

Razantní odpor muslimů nakonec přinutil generálního delegáta Helleua přistoupit 21. července 1943 k odvolání Ṯābita a jeho nahrazení řecko-ortodoxním právníkem a milionářem Petrem (Pierrem) Tradem (ar. Bitrū/Buṭrus Ṭurād بترو\بطرس طراد). Trad zrušil dekret Ṯābita a za britského zprostředkování (k nelibosti Francouzů) získal souhlas muslimů s rozdělením křesel v parlamentě v poměru 6:5 ve prospěch křesťanů. Teprve poté bylo možno na přelomu srpna a září 1943 uskutečnit dvoustupňové volby, v nichž sice v Horském Libanonu zvítězili profrancouzsky orientovaní maronité, ale v ostatních částech Libanonu se prosadili protifrancouzsky naladění kandidáti.[663]

Díky tomuto vývoji došlo k tomu, že na úvodním zasedání parlamentu 21. září 1943 byla profrancouzská skupina soustředěná kolem Émila Eddého poražena a moci se ujala konkurenční, více vlastenecky a zároveň probritsky orientovaná skupina kolem šejcha Bišāry al-Chūrīho, který byl s velkou převahou zvolen prezidentem. Novým libanonským premiérem se stal známý sunnitský odpůrce Francie Rijāḍ aṣ-Ṣulḥ, pod jehož vedením vláda v říjnu 1943 informovala generálního delegáta, že má v plánu předložit parlamentu ústavní dodatky

[659] Longrigg, *c.d.*, s. 303; Hirszowicz, *c.d.*, s. 148; Salibi, *The modern history of Lebanon*, s. 184.

[660] Longrigg, *c.d.*, s. 323 a 325; Salibi, *The modern history of Lebanon*, s. 185.
Rijāḍ aṣ-Ṣulḥ patřil mezi zakladatele syrského Národního bloku a jeho největší spojence v Libanonu. Podílel se dokonce i na financování jeho aktivit. Kromě ideového souznění ho s Národním blokem pojil i příbuzenský vztah se Sa'dullāhem al-Džābirīm.

[661] Longrigg, *c.d.*, s. 328–329; Salibi, *The modern history of Lebanon*, s. 187–188.

[662] Longrigg, *c.d.*, s. 329; Salibi, *The modern history of Lebanon*, s. 188.

[663] Longrigg, *c.d.*, s. 329; Salibi, *The modern history of Lebanon*, s. 188.

směřující k odstranění zbytků mandátního systému a preferenčního postavení Francie (mj. se jednalo o zavedení arabštiny jako jediného úředního jazyka, ukončení izolace Libanonu od ostatních arabských států a přeměnu francouzské generální delegatury, tj. přejmenovaného vysokého komisařství, na standardní zastupitelský úřad).[664]

Prezidenti Sýrie Šukrī al-Quwatlī (vlevo) a Libanonu Bišāra al-Chūrī (uprostřed) a libanonský premiér Rijāḍ aṣ-Ṣulḥ (vpravo) v Bejrútu v roce 1945 (Zdroj: webové stránky www.syrianhistory.com)[665]

Svobodná Francie v čele s De Gaullem však vytrvale odmítala novou realitu uznat a respektovat. Situace gradovala v listopadu 1943, když Helleu odmítl s Libanonci o jimi navrhovaných ústavních změnách jednat, dokud nebude schválena francouzsko-libanonská smlouva. Libanonci nesouhlasili a kontrovali 8. listopadu 1943 schválením sporných ústavních dodatků v parlamentu. Politický pat vyřešili Francouzi v duchu svých tradičních metod.[666]

Časně ráno 11. listopadu 1943 pozatýkaly francouzské jednotky libanonského prezidenta, premiéra i tři členy vlády a uvěznily je ve staré osmanské pevnosti v městečku Rāšajā v údolí al-Biqāᶜ. Generální delegát rozpustil parlament a dočasnou hlavou státu jmenoval francouzského lokaje Émila Eddého, který však pro odpor naprosté většiny obyvatel nebyl schopen najít ani tolik kolaborantů, aby z nich sestavil vládu. Na následné vyhlášení generální stávky pak Francouzi odpověděli zákazem vycházení a střelbou do demonstrantů, která si vyžádala desítky mrtvých a zraněných. Agresivní chování Francouzů ovšem jen způsobilo rozšíření nepokojů z Bejrútu do ostatních částí Libanonu a sjednocení protifrancouzské fronty. Další komplikací pro ně bylo pokračování existence legitimní vlády v horách, která byla postavena na dvou ministrech, jež se na počátku akce Francouzům nepodařilo zatknout.[667]

Po téměř dvou týdnech stávek a nepokojů zasáhli nakonec do vývoje Britové, kteří jednak neměli zájem na žádných potížích ve svém válečném týlu, a zároveň mohli na francouzský účet demonstrovat svou podporu arabskému národnímu hnutí. Churchillova vláda proto dala Francouzům ultimátem z 19. listopadu 1943 jasně na srozuměnou, že pokud

---

[664] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 260–261; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 678; Longrigg, *c.d.*, s. 329–330; Salibi, *The modern history of Lebanon*, s. 188–189; Sorby, *Arabský východ (1945–1958)*, s. 38.

[665] http://www.syrianhistory.com/content/president-shukri-al-quwatli-president-bshara-al-khury-and-prime-minister-riyad-al-sulh-beiru, staženo 01.02.2009.

[666] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 261; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 678–279; Longrigg, *c.d.*, s. 331–332; Salibi, *The modern history of Lebanon*, s. 189; Sorby, *Arabský východ (1945–1958)*, s. 39.

[667] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 261; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 678–279; Longrigg, *c.d.*, s. 331–332; Salibi, *The modern history of Lebanon*, s. 189–190; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-intidābu 'l-faransī*, s. 333–335; Sorby, *Arabský východ (1945–1958)*, s. 39.

do 22. listopadu 1943 nepropustí libanonské představitele sami, učiní tak po tomto termínu britští vojáci. Francie musela s potupou ustoupit a 23. listopadu 1943 se propuštění libanonští představitelé za lidových ovací znovu vrátili do svých úřadů. Velení Svobodných Francouzů, sídlící v severní Africe, zároveň s okamžitou platností odvolalo generální delegáta Helleua a dočasně pověřilo vykonáváním funkce jeho zástupce Yvese Chataigneaua. Počátkem roku 1944 pak do funkce nastoupil poslední generální delegát a zároveň i náčelník generálního štábu generál Étienne Brunet.[668]

Dohodou o rozdělení křesel v parlamentu byl v Libanonu do značné míry završen složitý vnitropolitický vývoj, na jehož konci stál zrod protifrancouzské aliance, vzniklé uzavřením spojenectví mezi částí křesťanů (vč. části maronitů) a muslimy, čímž byl neformálně schválen tzv. národní pakt (ar. al-mīṯāqu 'l-waṭanī الميثاق الوطني). Jak již bylo popsáno v předchozích kapitolách, jednalo se o proces, který byl poměrně dlouhý, neboť byl zahájen již v polovině 20. let a během 30. let postupně nabýval na intenzitě. Vůdci sunnitů totiž v průběhu 30. let postupně akceptovali realitu existence Velkého Libanonu a začali se po vzoru svých maronitských kolegů orientovat na provádění lukrativních zprostředkovatelských aktivit v rámci obchodní výměny Francie jak s Libanonem, tak i s vnitrozemím Sýrie.

Podstatou tohoto nepsaného národního paktu bylo, z hlediska tehdejšího početního poměru mezi jednotlivými etno-konfesionálními komunitami, poměrně spravedlivé rozdělení pozic ve státě. Maronitům připadl prezident, sunnitům premiér, šíitům předseda parlamentu a řecko-ortodoxním místopředseda parlamentu, a to při rozdělení poměru křesel v parlamentu 6:5 ve prospěch křesťanů. Maronité se smířili s tím, že Libanon je arabskou zemí, a přestali naléhat na jeho začlenění do západního světa za pomoci cizí velmoci (Francie), zatímco muslimové se vzdali svých požadavků na sloučení se Sýrií a vytvoření jednotné Velké Sýrie.

Na těchto principech uzavřená křesťansko-muslimská aliance hájila existenci samostatného, na Francii nezávislého Libanonu, který se hlásil ke své arabské identitě. Jelikož Národní blok ve stejné době přijal zásadu priority získání samostatnosti Sýrie, a teprve následného usilování o arabské (či pouze velkosyrské) sjednocení, vznikla za 2. světové války velmi příznivá atmosféra pro navázaní vzájemně výhodných vztahů mezi národními vůdci v Sýrii a protifrancouzsky orientovanými Libanonci, jejichž společným cílem bylo dosáhnout skutečné nezávislosti obou zemí na Francii. Ta tak (dočasně) ztratila důležitý tradiční nástroj své politiky – zneužívání loajality libanonských maronitů proti aspiracím syrských nacionalistů.[669]

Sýrie a Libanon na konci 2. světové války

Inspirována vítězstvím Libanonců se v prosinci 1943 i syrská vláda rozhodla navrhnout parlamentu úpravy ústavy, díky jejichž schválení byly odstraněny zbytky mandátu. Určitým završením tohoto vývoje bylo přijetí tripartitní francouzsko-syrsko-libanonské dohody z 22. prosince 1943, podle níž došlo k předání administrativních a zákonodárných pravomocí libanonské a syrské vládě k 1. lednu 1944. Smlouva byla doplněna pěti protokoly, které se vztahovaly k předání celní správy, tabákového monopolu, majáků, kontroly koncesionářských společností zajišťujících veřejné služby a infrastruktury související s těžbou a přepravou ropy. Sýrie a Libanon spolu poté 27. ledna 1944 podepsaly konvenci, týkající se tzv. záležitostí společného zájmu, které byly zachovány a k jejichž správě byla vytvořena společná rada.[670]

---

[668] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 261–262; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 679; Salibi, *The modern history of Lebanon*, s. 190; Longrigg, *c.d.*, s. 332–333 a 342.
[669] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 677–678.
[670] Longrigg, *c.d.*, s. 340; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 184–185.

I když v průběhu roku 1944 byly podepsány další protokoly o předání památkové správy, ochranných známek, hygienické a veterinární správy, pošt a telegrafů, železnic, tajné policie, cenzorského úřadu i kontroly nad beduíny, následované počátkem roku 1945 předáním civilních letišť, geologického průzkumu, Hidžázské železnice, letiště v Bejrútu, kartografické služby a nakonec i samotného sídla generálního delegáta v Bejrútu, Francouzi se stále ještě nevzdávali nadějí na možnost zvrácení vývoje a obnovení svého koloniální panství alespoň nepřímé formě, čehož se národně orientovaní politici v Sýrii i Libanonu oprávněně obávali. Zejména Syřané se hrozili zopakování scénáře z vývoje po 1. světové válce, kdy odchod britských vojsk umožnil vyvrácení Fajṣalova království a plné převzetí moci okupačními francouzskými silami. Velmi varovně na ně působil nárůst sebevědomí de Gaullovy Svobodné Francie v euforii, která zavládla po zahájení osvobozování Francie následkem úspěšného spojeneckého vylodění v Normandii v létě 1944.[671]

Záminkou k dalšímu pokusu o zastavení dekolonizačního procesu v severní části Velké Sýrie se stala otázka stažení francouzských a britských okupačních jednotek a zřízení národních armád v Libanonu a v Sýrii. Jelikož doposud tyto státy žádnými vojenskými jednotkami nedisponovaly, projevily intenzivní zájem o převzetí zvláštních jednotek vytvořených z místních etno-konfesionálních menšin (a pouze řízených francouzskými důstojníky), sloužících *de facto* jako četnictvo. V průběhu roku 1944 pokračovaly syrská i libanonská vláda ve vyjednávání s Francouzi, kteří však neústupně trvali na tom, že předání zvláštních jednotek do správy obou zemí musí předcházet podpisy spojeneckých smluv s Francií.[672]

Během roku 1944 také Sýrie získala skutečnou kontrolu jak nad beduínskými kmeny vyskytujícími se na jejím území, tak zejména nad územími zaniklých pseudostátů ᶜalawitů a drúzů. Začlenění drúzských oblastí do Sýrie proběhlo podstatně snadno, i když se i mezi drúzy objevovaly jak lokálně separatistické tendence související s ambicemi jednotlivých vlivných rodových stařešinů, tak i pokusy o přičlenění k Zajordánsku.[673]

V případě ᶜalawitských oblastí však syrští nacionalisté narazili na neochotu až odpor části populace, kterou s francouzskou podporou podněcoval ᶜalawitský poslanec syrského parlamentu a samozvaný „bůh" v jedné osobě Sulajmān al-Muršid, jehož, po něm pojmenovaná ᶜalawitská sekta al-muršidīja المرشدية, měla v té době již kolem 50 000 stoupenců. Snaha al-Muršida o udržení si své lokálně separatistické místní vlády, spočívající ve výběru daní v některých oblastech ᶜAlawitských hor, doprovázená vytvářením vlastní armády (milice), vyvrcholila nakonec v září 1946 ozbrojenými střety se syrskými jednotkami. Vzpoura al-Muršida však záhy skončila jeho porážkou, zatčením, soudem a následnou popravou, provedenou 16. prosince 1946 i přes nesouhlas prezidenta al-Quwatlīho.[674]

Z vnitropolitického hlediska nepřineslo období závěru 2. světové války pro Sýrii i Libanon nic nového ani převratného, protože zájem všech byl směřován na vymaňování se z francouzské nadvlády. V obou zemích docházelo k častým rekonstrukcím slabých vlád i přímo k jejich změnám – v Sýrii nahradil na postu premiéra Saᶜdullāha al-Džābirīho v říjnu 1944 předseda parlamentu Fāris al-Chūrī,[675] přičemž za rok počátkem října 1945 si své pozice opět vyměnili[676] a v Libanonu nejprve v lednu 1945 nahradil Rijāḍa aṣ-Ṣulḥa ᶜAbdulḥamīd Karāmī عبد الحميد كرامي a toho následně v srpnu 1945 Sāmī aṣ-Ṣulḥ.[677]

---

[671] Longrigg, *c.d.*, s. 341.

[672] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 262–263; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 676–677; Longrigg, *c.d.*, s. 341–342; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 185–186.

[673] Longrigg, *c.d.*, s. 344.

[674] Longrigg, *c.d.*, s. 344; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 203 a Moubayed, *Steel & Silk*, s. 296–297, kde jsou uvedeny zajímavé detaily.

[675] Složení vlády viz Longrigg, *c.d.*, s. 344 a al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-intidābu 'l-faransī*, s. 336.

[676] Došlo vlastně k zajímavé opakované rošádě, při které se Saᶜdullāh al-Džābirī a Fāris al-Chūrī dvakrát vzájemně vyměnili na pozicích premiéra a předsedy parlamentu.

Na mezinárodním poli došlo v průběhu roku 1944 k uznání nezávislosti Sýrie i Libanonu jak ze strany USA, tak i SSSR, a rovněž zbylých tehdy existujících arabských zemí a Íránu. Začátek posledního válečného roku také přinesl vstup Sýrie a Libanonu do tehdy vznikající Organizace spojených národů. Nutnou podmínku oba státy splnily 27. února 1945, kdy formálně vyhlásily válku Německu a Japonsku (aniž by disponovaly nějakou armádou). Poté obě země vyslaly své delegace na zakládající konferenci OSN konanou v San Franciscu mezi dubnem a červnem 1945, čímž se staly zakládajícími členy této organizace. Jedinou zemí v oblasti Blízkého východu, která s uznáním Sýrie a Libanonu i poté poměrně dlouho váhala, bylo Turecko, znepokojené syrskými nároky na Alexandrettský sandžak. Z jeho strany se obě země dočkaly uznání až v dubnu 1946.[678]

Fāris al-Chūrī (uprostřed) a Rijāḍ aṣ-Ṣulḥ (vpravo) na zakládající konferenci OSN v San Franciscu v roce 1945

Uvíznutí rozhovorů o předání zvláštních jednotek na mrtvém bodě vedlo počátkem roku 1945 k dalšímu vzestupu již tak silných protifrancouzských nálad mezi místním obyvatelstvem, které se na početných demonstracích v Damašku, Bejrútu i dalších městech dožadovalo ukončení francouzské vojenské přítomnosti. De Gaulle však v září 1944 dokázal přesvědčit Brity, aby podpořili francouzskou vyjednávací pozici a dali syrské a libanonské vládě najevo, že tentokrát ji, na rozdíl od listopadu 1943, v případě eskalace napětí nepodpoří. Tento postoj sdělil al-Quwatlīmu v únoru 1945 i přímo Churchill při návratu z Jaltské konference.[679]

Francouzské ambice na obnovu svého koloniálního panství v severní části Velké Sýrie se naplno projevily na jaře 1945, kdy de Gaulle informoval Brity, že jednotky Svobodné Francie se již nadále nebudou podřizovat příkazům jejich velení. Francouzi rovněž od 6. května 1945 začali v Bejrútu s vyloďovaným masivních posil, tvořených převážně nechvalně proslulými senegalskými oddíly. Opřeni o tuto vojenskou sílu 18. května 1945 vyrukovali na Libanon a Sýrii s požadavky na podpis dohod, jejichž cílem mělo údajně být zajištění pokračování francouzské „kulturní mise".

Předložené smlouvy však ve skutečnosti obsahovaly zejména to, že zvláštní oddíly budou ponechány pod francouzským velením. Ostatní záležitosti, týkající se nejenom kultury, ale především zajištění bezpečnosti francouzských strategických komunikací, což znamenalo pokračování francouzské přítomnosti na vybraných vojenských základnách, a dále hospodářských a diplomatických vztahů, měly být řešeny zvláštními konvencemi. Teprve poté byla Francie ochotna přistoupit na evakuaci svých zbývajících jednotek. Tyto požadavky se sice příliš nevymykaly z rámce neratifikovaných smluv z roku 1936, nebraly však úvahu,

---

Složení druhé vlády Saʿdullāha al-Džābirīho viz Longrigg, *c.d.*, s. 350 a al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-intidābu 'l-faransī*, s. 349.

[677] Longrigg, *c.d.*, s. 342–345 a 350.

[678] Longrigg, *c.d.*, s. 350–351; Tlas, *Fizičeskaja Sirija v XX veke*, s. 164; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 198–201; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-intidābu 'l-faransī*, s. 339.

[679] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 679–680; Tlas, *Fizičeskaja Sirija v XX veke*, s. 165; Longrigg, *c.d.*, s. 346; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 190–194.

že mezitím proběhla válka, prestiž Francie silně poklesla a nebylo možné se vrátit ke starým poměrům.[680]

Vlády Libanonu i Sýrie 19. května 1945 kategoricky odmítly s Francouzi o těchto požadavcích pod vojenským nátlakem vyjednávat. Měly za sebou podporu drtivé většiny obyvatel severní části Velké Sýrie, která se v druhé polovině května 1945 ocitla ve stavu generální stávky, resp. rozkladu ústřední moci, jejíž dosah zůstal podobně jako za Velkého syrského povstání omezen na některé části měst. V Libanonu se Francouzům podařilo po několika dnech situaci dostat pod kontrolu, avšak v řadě syrských měst (např. Aleppu, Homsu, Hamá a Dajr az-Zawru) se jejich jednotky setkaly s tvrdým odporem, který vyústil v krvavé srážky. Konflikt eskaloval 29. a 30. května 1945 v Damašku, kde se Francouzi uchýlili k obdobným metodám jako při potlačování Velkého syrského povstání v polovině 20. let, tj. ostřelovali město z letadel, děl i tanků, což si vyžádalo několik set mrtvých.[681]

Takto extrémní (a svým způsobem zbytečně zbrklý) francouzský postup v Sýrii silně znepokojil Velkou Británii, která nechtěla ztratit své nedávno nabyté pozice v severní části Velké Sýrie a navíc se obávala, že se nepokoje mohou velmi snadno rozšířit i do Palestiny. Pro Brity se, jakkoliv o to tentokrát zřejmě příliš neusilovali, otevřela možnost zopakovat populární roli ochránců arabských nacionalistů, která jim získala sympatie již v listopadu 1943. Dne 31. května 1945 nařídil Churchill de Gaullovi, aby svým jednotkám dal příkaz okamžitě ukončit vojenské akce a stáhnout se do kasáren. Rezolutní postup Britů, kteří v případě neuposlechnutí pohrozili bombardováním Francouzů, získal rovněž jasnou podporu USA a SSSR. Syrská vláda také dokázala mobilizovat podporu prostřednictvím nedávno vzniklé Ligy arabských států (viz dále) a na půdě v San Franciscu právě zakládané OSN.[682]

Setkání syrského prezidenta al-Quwatlího (uprostřed) s britským premiérem Churchillem (vpravo) a ministrem zahraničí Edenem (vlevo) v Káhiře v roce 1945
(Zdroj: webové stránky www.syrianhistory.com)[683]

---

[680] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 267–268; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 680; Tlas, *Fizičeskaja Sirija v XX veke*, s. 166–167; Longrigg, *c.d.*, s. 346–347; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 204–206; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-intidābu 'l-faransī*, s. 341–342; Sorby, *Arabský východ (1945–1958)*, s. 61–62.

[681] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 268; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 680–681; Tlas, *Fizičeskaja Sirija v XX veke*, s. 167; Longrigg, *c.d.*, s. 347–348; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 207–211; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-intidābu 'l-faransī*, s. 3427–344; Sorby, *Arabský východ (1945–1958)*, s. 62.
Počty mrtvých se pohybují mezi cca 400 a 600 osob. Za zaznamenání stojí, že Francouzi tentokrát, na rozdíl od poloviny 20. let, nebombardovali tolik chudinské lidové čtvrti na jihu města (al-Majdān ad.), ale především moderní čtvrti, které se staly baštami radikálního nacionalizmu. Příznačné bylo zejména téměř úplné zničení budovy parlamentu, kterým Francouzi učinili symbolickou tečku za čtvrtstoletím svého „výchovného" působení při šíření demokracie a západních hodnot v mandátním systému. Po obsazení parlamentu si Francouzi ještě neodpustili uspořádat ceremonii, při které sundali syrskou vlajku a nahradili ji francouzskou, přičemž nařídili v místě přítomné syrské policejní jednotce, aby jí vzdala hold. Když syrští policisté odmítli, Francouzi je postříleli.

[682] Longrigg, *c.d.*, s. 348–349; Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 269–270; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 681; Tlas, *Fizičeskaja Sirija v XX veke*, s. 167–168; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 211–212; Glubb, *c.d.*, s. 143; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa 'l-intidābu 'l-faransī*, s. 344–345.

[683] http://www.syrianhistory.com/content/founding-conference-united-nations-san-francisco-1945 a http://www.syrianhistory.com/content/president-quwatli-egypt-1945-sir-anthony-eden-british-foreign-minister-

Po ostudných událostech v Damašku byly francouzské jednotky postupně stahovány z vnitrozemí zbytkové Sýrie do pobřežních oblastí bývalého ᶜalawitského pseudostátu, což se během léta 1945 neobešlo bez drobnějších srážek mezi nimi a rozhořčenými obyvateli Sýrie. Vlády Sýrie a Libanonu navíc společně 21. června 1945 oznámily, že odmítají, aby v jejich zemích měla některá evropská velmoc privilegovanou pozici. Zároveň ohlásily své rozhodnutí zbavit se francouzských úředníků, zrušit smíšené soudy, převzít zvláštní jednotky a dosáhnout stažení francouzských okupačních jednotek. Po několikatýdenním přerušení komunikace pak Syřané i Libanonci v červenci 1945 konečně získali od Francouzů souhlas s převedením zvláštních oddílů pod své velení, které se začalo uskutečňovat následující měsíc.[684]

Francie reagovala na další ponížení, z kterého vinila především Velkou Británii, v první chvíli, tj. počátkem léta 1945, velmi rozhořčeně (ozývaly se hlasy hovořící o nové Fašodě). Horké hlavy však během několika týdnů vychladly a převážila stejná logika jako po 1. světové válce – dohodnout se s Velkou Británií na rozdělení koloniálního panství. Rovněž prvořadým zájmem Velké Británie bylo uhájit a případně ještě posílit své impérium. Stanoviska obou zemí se proto v průběhu druhé poloviny roku 1945 postupně sbližovala, což vyvrcholilo 13. prosince 1945 vydáním prohlášení o společném postupu v severní části Velké Sýrie. Toto prohlášení bylo zároveň ze strany Francie přiznáním oslabení svých pozic, protože přes nekonkrétní fráze o evakuaci vojsk v budoucnosti především oznamovalo faktickou redislokaci vojsk tak, že britská se soustředí v Sýrii a francouzská v Libanonu.[685]

Tentokrát se však kromě Francouzů přepočítali i Britové. Jejich kalkulace, že se Syřané spokojí s pouhou výměnou zlého a krutého francouzského pána za o něco málo lepšího a pružnějšího pána britského, se totiž záhy ukázala jako zásadně špatná. Syřané i Libanonci si nechtěli znovu nechat utéct šanci na získání nezávislosti, které byly mezinárodní okolnosti doby těsně po skončení 2. světové války příznivě nakloněny. Jejich rozhodnost se projevila již na přelomu let 1945 a 1946, kdy přísun nových francouzských vojenských posil vedl na domácím poli k obnově generální stávky a na mezinárodním poli ke stížnosti obou vlád 10. ledna 1946 v OSN.[686]

Jednání o syrsko-libanonské stížnosti, která proběhla v Radě bezpečnosti OSN v polovině února 1946, dopadla pro Velkou Británii a Francii velmi neúspěšně. Pozice obou velmocí již totiž nebyla tak neotřesitelná, jako po 1. světové válce, kdy své plány dokázaly prosadit na úkor zbytku světa. Obě rodící se supervelmoci USA a SSSR neměly zájem na pokračování kolonializmu, a proto se postavily na stranu stěžovatelů, stejně jako mnoho dalších zemí. Z Rady bezpečnosti OSN tak vzešla ve světě široce podpořená rezoluce požadující okamžité stažení britských a francouzských jednotek ze severní části Velké Sýrie. Velká Británie a Francie se musely podřídit, přičemž se při přípravách na stažení v březnu 1946 soustředily na to, aby jejich vojska odešla současně a během doby nepřesahující sedm týdnů, tj. aby náhodou jedna z velmocí nevyužila dřívějšího stažení té druhé k obsazení její zóny.[687]

Jaro 1946 skutečně probíhalo v Sýrii a Libanonu ve znamení odchodu okupačních jednotek. Vojska se nejprve stahovala z vnitrozemí na pobřeží, a proto byl odchod okupantů ze Sýrie ukončen o něco dříve než z Libanonu. Sýrii opustil poslední cizí voják 16. dubna

---

and-prime-minister-wi, staženo 01.02.2009.

[684] Longrigg, *c.d.*, s. 349 a 353; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 212; Sorby, *Arabský východ (1945–1958)*, s. 62.

[685] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 270–271; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 681; Tlas, *Fizičeskaja Sirija v XX veke*, s. 169; Longrigg, *c.d.*, s. 354; Sorby, *Arabský východ (1945–1958)*, s. 63.

[686] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 271; Longrigg, *c.d.*, s. 354; Sorby, *Arabský východ (1945–1958)*, s. 63.

[687] Longrigg, *c.d.*, s. 354; Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 272; Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 681; Sorby, *Arabský východ (1945–1958)*, s. 63.

1946[688] a Libanon 31. srpna 1946 poté, co se Francouzi neúspěšně pokoušeli smlouvat o prodloužení termínu z důvodů logistických potíží při stahování vojsk loděmi do Marseille. Britové dokončili svůj odsun již o dva měsíce dříve. Poslední generální delegát Baynet ukončil své působení k 6. červenci 1946 a zakrátko ho nahradili normální francouzští diplomatičtí představitelé akreditovaní zvlášť v Sýrii a zvlášť v Libanonu. Začala se nová kapitola dějin obou zemí.[689]

Jásající davy před sídlem syrské vlády vítají nabytí nezávislosti země 17. dubna 1946 (Zdroj: webové stránky www.syrianhistory.com)[690]

Promarněné možnosti znovusjednocení Velké Sýrie v průběhu 2. světové války

Sympatie mnoha arabských nacionalistů se koncem 30. let a zejména v prvních letech 2. světové války naivně obracely k mocnostem Osy. Domnívali se, že Německo a Itálie buď zcela odstraní nenáviděné britské a francouzské panství nad Blízkým východem, a nebo staré koloniální velmoci oslabí alespoň natolik, že budou nuceny přistoupit na zásadní kompromisy. Optimizmus v tomto směru narostl zejména po brilantním Německém vítězství nad Francií v červnu 1940. Hitler však neměl o angažmá na Blízkém východě příliš velký zájem, protože tato oblast patřila do italské sféry vlivu a sám dával přednost útoku na SSSR.

Itálie na druhou stranu neměla na skutečně aktivní politiku v oblasti *mašriqu* dostatečnou sílu, a proto se musela omezit na rozsáhlou propagandu, která ale s ohledem na praktické zkušenosti s italským kolonializmem v Etiopii a Libyi neměla patřičný úspěch. Za této konstelace byl přímý dopad 2. světové války na Velkou Sýrii poměrně omezený, nepřímé důsledky spočívající v zásadním oslabení a následném ukončení koloniální nadvlády, symbolizované mandátním systémem, však byly zásadní.[691]

---

[688] V návaznosti na to vyhlásila Sýrie 17. dubna 1946 jako datum získání skutečné nezávislosti a 17. duben je v Sýrii dodnes slaven jako hlavní státní svátek.

[689] Longrigg, *c.d.*, s. 354–355; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 212–213; Sorby, *Arabský východ (1945–1958)*, s. 63.

[690] http://www.syrianhistory.com/content/crowds-celebrating-independence-government-headquarters-april-17-1946, staženo 01.02.2009.

[691] Podrobněji k německé a italské politice na Blízkém východě viz Durman, *Blízký východ ve světové politice*

Zatímco Velká Británie se tváří v tvář hrozbě expanze států Osy snažila co nejvíce stabilizovat své koloniální impérium, s ní spolupracujícím arabským politikům šlo o prosté udržení se u moci. Britové mající zájem na zachování stávajících pořádků tak svým „starým přátelům" poskytovali ochranu před vlastním obyvatelstvem, jehož zvyšující se politické a sociální vědomí si žádalo jejich odchod. V mezích Brity vymezených mantinelů pak mohli tito státníci posilovat chabou národní identitu svých nově vzniklých a hospodářsky slabých zemí, a zároveň se věnovat rozvíjení různých expanzivních plánů maskovaných hezkou ideou arabské jednoty (viz dále např. plány ᶜAbdullāha na obnovu hášimovské Velké Sýrie, plány Nūrīho as-Saᶜīda na vytvoření tzv. Úrodného půlměsíce či egyptské snahy o získání vedoucí role mezi arabskými zeměmi).

Po porážce vichistických sil se v polovině roku 1941 celá Velká Sýrie, s výjimkou Alexandrettského sandžaku, ocitla po více než dvaceti letech znovu (a prozatím naposledy) pod jednotnou vládou, byť se fakticky jednalo o britskou okupaci. Velká Británie navíc kontrolovala i většinu sousedních arabských oblastí, tj. Egypt, Irák i většinu pobřeží Perského zálivu. Vzhledem k ochotě Britů umožnit pod tlakem zevnitř (arabský nacionalizmus) i zvenčí (antikolonialistická propaganda států Osy) uskutečnění starých plánů z doby 1. světové války na, jimi z pozadí řízenou, arabskou nezávislost a jednotu, naskytla se výjimečná příležitost k obnově celistvosti Velké Sýrie či případně ještě k rozsáhlejšímu sjednocení Araby obývaných území.

Politickou vůli Velké Británie podpořit arabský integrační proces veřejně vyjádřil ministr zahraničí Anthony Eden 29. května 1941, tedy v době, kdy se britským vojskům s krajním vypětím sil podařilo obnovit kontrolu nad Irákem a vyhnat z něj radikální panarabisty. Kamenem úrazu však bylo, že každý z jednotlivých arabských aktérů si sjednocovací proces, a především jeho cíle, představoval po svém. Skutečným cílem arabských vládců a předních politiků navíc nebyla ani tak arabská jednota sama o sobě, ale snaha se zmocnit vedoucí úlohy v tomto procesu a ostatní území *de facto* ovládnout a připojit.[692]

Jako první zareagoval na Brity nabízenou šanci už v červenci 1941 zajordánský emír ᶜAbdullāh, který od samého počátku pokládal své působení v tehdy bezvýznamném Zajordánsku jen jako okolnostmi vnucený dočasný předstupeň k ovládnutí celé Velké Sýrie. Situace byla pro jeho plány poměrně výhodná – porážkou Francie v červnu 1940 její mandát nad severní částí Velké Sýrie ztratil na váze a Britové byli jeho osobě příznivě nakloněni. Počátkem roku 1942 ᶜAbdullāh dokonce přímo vydal manifest, v němž vyzval předáky „od Arabského zálivu a Středozemí až k hornímu Eufratu", aby podpořili jeho plán na obnovu Velké Sýrie, čímž měl na mysli návrat ke království jeho bratra Fajṣala, rozbitému Francouzi v roce 1920.[693]

Okamžitě však narazil nejen na odpor Syřanů samotných, ale i na ambice iráckých Hášimovců, které s ohledem na nízký věk Fajṣalova vnuka krále Fajṣala II. reprezentoval především regent ᶜAbdulilāh (byl synem prvorozeného Ḥusajnova syna ᶜAlīho a synovcem ᶜAbdullāha). Nejmocnější irácký politik Nūrī as-Saᶜīd přišel v prosinci 1942 s konkurenčním projektem tzv. Úrodného půlměsíce, čímž měl na mysli spojení celé Velké Sýrie s Irákem v jakýsi federativní stát, který by měl společnou zahraniční, obrannou i finanční politiku, samozřejmě pod taktovkou Bagdádu. Plán ovšem vycházel z poměrně nerealistického

---

1918–1958, s. 228–232.

[692] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 255–256; Pipes, *c.d.*, s. 89–90; Sorby (jr.), *Arabi, islám a výzvy modernej doby*, s. 160; Sorby, *Arabský východ (1945–1958)*, s. 51.

[693] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 256; Pipes, *c.d.*, s. 75–76; Salibi, *The Modern History of Jordan*, s. 151–152; Sorby (jr.), *Arabi, islám a výzvy modernej doby*, s. 160–161; Sorby, *Arabský východ (1945–1958)*, s. 51–52.

předpokladu prvotního sjednocení Velké Sýrie, která se teprve následně měla spojit s Irákem a v poslední, tj. třetí fázi i s dalšími arabskými zeměmi.[694]

Zatímco se jednotliví členové hášimovského rodu a jejich stoupenci hádali mezi sebou, aktivizovali se i jejich početní odpůrci. Perspektiva vzniku mocného hášimovského státu pochopitelně vyděsila saúdského krále ᶜAbdulᶜazīze, který se obával hášimovské pomsty za obsazení jejich tradičního domova – Hidžázu. Vznik silného státu v *mašriqu* nebyl pochuti ani Egyptu, kterému by tak v prostoru Blízkého východu vznikl nepříjemný konkurent. Nejtvrdší ranou hášimovským plánům však byl odpor většiny syrské a libanonské elity, která nebyla ochotna vyměnit francouzskou nadvládu za Hášimovci špatně maskovanou nadvládu britskou. S jistou mírou nadsázky lze pak říct, že největším hrobníkem myšlenky obnovy Velké Sýrie byl sám ᶜAbdullāh, především díky své horlivosti, nedočkavosti a všudypřítomnému opírání se o Velkou Británii.[695]

Jednání o arabském sjednocení, která probíhala v letech 1943 a 1944 mezi Egyptem, Saúdskou Arábií, Jemenem, Irákem a nástupnickými státy z oblasti Velké Sýrie (Sýrie, Libanon, Zajordánsko, různí představitelé Palestinců), tak jen prohloubila již dříve existující rozpory, přičemž jádrem sváru byly hášimovské ambice na vytvoření Velké Sýrie či Úrodného půlměsíce. Jediným možným východiskem z patové situace, která gradovala na přípravné konferenci, uskutečněné v říjnu 1944 v egyptské Alexandrii (ar. al-'Iskandarīja الإسكندرية), byl vznik slabé a neakceschopné panarabské organizace.

Ta byla definitivně ustavena na konferenci v Káhiře 22. března 1945 za účasti Egypta, Iráku, Saúdské Arábie, Sýrie, Libanonu a Zajordánska[696] a dostala název Liga arabských států (ar. Džāmiᶜatu ʼd-duwali ʼl-ᶜarabīja جامعة الدول العربية). LAS byla definována jako volná federace suverénních států, což bylo jasné vítězství odpůrců hášimovských sjednocovacích plánů, ze kterých zůstala jen vágní formulace článku 9 paktu LAS hovořící o tom, že „členské státy LAS mezi sebou mohou za účelem navázání užší spolupráce a silnějších vazeb uzavřít další dohody". Velká Británie byla s tímto stavem nad míru spokojena, protože z jejího pohledu se „vlk nažral a koza zůstala celá", tj. Arabové se sice formálně sjednotili, fakticky však zůstali rozdělení a jejich vzájemných rozporů bylo možno dále využívat v duchu klasické imperialistické politiky „rozděl a panuj".[697]

Na tomto místě je také důležité upozornit na kvalitativní posun v cílech arabských nacionalistů, ke kterému mezi světovými válkami došlo. Ranná generace se v době kolem 1. světové války a těsně po ní soustředila na získání samostatnosti jako takové, a prakticky neřešila její formu a kvalitu. Nástupnická generace v době kolem 2. světové války, která měla za sebou zkušenost s britským a francouzským kolonializmem a jeho zastíracími manévry typu mandátní správa či smlouvy o přátelství, přistupovala k nezávislosti jen jako k základní podmínce pro následující zásadní společenské reformy. Pro tuto generaci nepředstavovali nepřítele ani tak koloniální mocnosti samotné, jako jejich místní exponenti (obvykle z řad tradičních či nově zbohatlých vrstev), v nichž oprávněně viděli překážku v cestě za tolik potřebnou modernizací.

---

[694] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 256; Pipes, *c.d.*, s. 86 Sorby (jr.), *Arabi, islám a výzvy modernej doby*, s. 161; Sorby, *Arabský východ (1945–1958)*, s. 52.
Podrobněji k tomuto plánu viz např. Přebinda, *c.d.*, s. 100–102, kde jsou uvedeny také odkazy na další práce.

[695] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 256; Pipes, *c.d.*, s. 76; Salibi, *The Modern History of Jordan*, s. 151–152; Moubayed, *The Politics of Damascus 1920–1946*, s. 180–181.

[696] Jelikož Palestina byla ještě britským mandátem, nemohla se zúčastnit jako stát, ale byla přítomna vysláním svých zástupců v pozici pozorovatelů. Brzy po založení LAS přistoupil k organizaci i Jemen, čímž byl počet tehdy existujících alespoň formálně nezávislých arabských států vyčerpán.

[697] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 257; Pipes, *c.d.*, s. 76; Salibi, *The Modern History of Jordan*, s. 152; Sorby (jr.), *Arabi, islám a výzvy modernej doby*, s. 161–163; al-Ḥakīm, *Sūrīja wa ʼl-intidābu ʼl-faransī*, s. 338; Sorby, *Arabský východ (1945–1958)*, s. 6 a 52–55.
Viz též Přebinda, *c.d.*, s. 103, kde jsou uvedeny odkazy na další práce a edice dokumentů.

Palestina a Zajordánsko v průběhu 2. světové války

Pro další osud Palestiny měla zásadní význam 2. světová válka, a zejména vstup USA do ní na straně Spojenců. Američtí židé, kteří v meziválečném období dosáhli v USA významného postavení v hospodářské sféře, se postupně stále více integrovali do společnosti a začali ovlivňovat i její politické směřování. Bezpráví páchané na židech v Evropě v linii nacistické rasové doktríny, doplňované vlnou zoufalých uprchlíků, nemohlo nechat jejich americké souvěrce chladnými a vedlo k náhlému příklonu dříve převážně antisionisticky orientovaných židů v USA k sionizmu.

Tento přerod symbolizovala v květnu 1942 v New Yorku uskutečněná konference amerických sionistů, která přijala radikální myšlenku přeměny Palestiny na čistě židovský stát (tzv. Biltmoreský program, nazvaný podle jména hotelu, kde se akce konala). V popředí světového sionistického hnutí tak anglofilního a umírněného Weizmana definitivně nahradil konfliktní proud reprezentovaný Davidem Ben Gurionem,[698] který se orientoval především kruhy v USA blízké vládní Demokratické straně. Ve volbách v roce 1944 již jak demokraté, tak dokonce i republikáni, podporovali vznik židovského společenství v Palestině. Tuto názorovou shodu lze ovšem interpretovat i tak, že mezi americkými politiky panoval konsenzus na tom, že v USA již pro další židy není místo.[699]

V Palestině samotné se mezitím v průběhu 2. světové války situace mimořádně komplikovala. Britové se z počátku snažili dodržovat ustanovení Bílé knihy z roku 1939, což znamenalo, že židovští uprchlíci z Evropy, kteří do Palestiny přišli bez povolení britských mandátních úřadů, byli zadržováni v internačních táborech. Radikální sionisté vedení předsedou výkonného výboru Židovské agentury Ben Gurionem proto vyhlásili Bílé knize z roku 1939 boj, s konečným cílem předání palestinské administrativy z rukou britské mandátní správy do rukou Židovské agentury.

Nehledě na významné ústupky Britů, kdy např. v roce 1943 Churchill prosadil povolení neomezeného židovského přistěhovalectví, se mezi v Palestině žijícími Židy stále silněji prosazovali radikálové, soustředění do ultrasionistických organizací Irgun a Lechi,[700] kteří k prosazení svých cílů (jak vůči Britům, tak také palestinským Arabům) používali již otevřeně teroristické metody. Jedním z vrcholů jejich aktivity bylo zavraždění britského státního ministra pro Blízký východ a antisionisty lorda Waltera Moyneho v Káhiře v listopadu 1944 a pokus o atentát na britského vysokého komisaře v Palestině, resp. jižní části Velké Sýrie, Herolda Mac Michaela.[701]

Porážka Německa, doprovázená odhalením zrůdných následků realizace nacistických vyhlazovacích plánů, vyvolala ve světě logickou vlny soucitu a sympatií vůči Židům, kterou sionisté velmi dovedně zneužili k prosazení svých expanzivních plánů v Palestině. Zničená Evropa nebyla schopna (a mnohdy ani ochotna) dostatečně rychle a citlivě řešit problém, jak

---

[698] Jeho původní příjmení znělo Grün (případně psáno Gryn).

[699] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 287; Durman, *Popely ještě žhavé*, s. 222–223; Tlas, *Fizičeskaja Sirija v XX veke*, s. 147–148; Zouplna, *c.d.*, s. 40 a 42; Sorby, *Arabský východ (1945–1958)*, s. 72–73; Shlaim, *c.d.*, s. 66.

Biltmorský program viz např. OÚ ČSAV, *Palestinská otázka v dokumentech*, s. 269–270. Podstatné jsou zejména body 6 („Konference potvrzuje své nezměnitelné odmítnutí Bílé knihy z roku 1939...") a 8 („Konference žádá, aby byly otevřeny brány Palestiny, aby Židovská agentura byla pověřena kontrolou přistěhovalectví do Palestiny... a aby Palestina jako židovská národní domovina byla integrována do struktury nového demokratického světa...")

[700] Teroristická sionistická organizace Lechi לחי (jedná se zkratku z hebrejského názvu Lochamej cherut Jisra'el לוחמי חירות ישראל ve významu Bojovníci za svobodu Izraele), která byla také známá podle jména svého vůdce jako tzv. Šternův gang, vznikla v září 1940 odštěpením z Irgunu, který se rozhodl dočasně přerušit své útoky na Brity po dobu trvání 2. světové války.

[701] Durman, *Popely ještě žhavé*, s. 223; Hirszowicz, *c.d.*, s. 99–100; Zouplna, *c.d.*, s. 40–41.

reintegrovat statisíce Židů, kteří přežili koncentrační tábory. Tito tzv. židovští bezdomovci byli navíc válečnými traumaty mnohdy natolik silně poznamenáni, že pro ně bylo nepředstavitelné se vrátit do svých dřívějších domovů, i pokud jim nějaké zůstaly, a proto se mnozí z nich upjali k myšlence „návratu" do Palestiny a vytvoření vlastního státu, kde by se antisemitské excesy již nemohly zopakovat.

Tento myšlenkový posun šel ruku v ruce s radikalizací světového sionistického hnutí. V srpnu 1945 se v Londýně sešla světová sionistická konference, která za svůj přijala program radikálních amerických sionistů a prostřednictvím Židovské agentury ho předložila britské vládě. Jednalo se především o umožnění volného židovského přistěhovalectví do Palestiny v režii Židovské agentury, okamžité vyhlášení Palestiny za židovský stát a zajištění mezinárodní finanční pomoci a německých reparací na jeho rozvoj. V praktické rovině se sionisté vydali cestou přípravy na obsazení Palestiny vojenským způsobem. Za účelem vyzbrojení si ve Washingtonu 1. července 1945 zřídili krycí organizaci Sonnenborn Institute, která pod pláštíkem nákupu zemědělských a lékařských zařízení získávala za peníze amerických židovských boháčů zbraně.[702]

Sionistickým představám stály v cestě pouze dvě překážky – místní arabské obyvatelstvo v Palestině, které pochopitelně nebylo ochotno svou zemi dobrovolně opustit, a Velká Británie, která si v zájmu zachování svého impéria přála ve spolupráci s místními arabskými vládci udržet na Blízkém východě klid a pořádek. Proarabská pozice Velké Británie však nebyla zcela jednoznačná, protože si nemohla dovolit ignorovat jak problém židovských bezdomovců v kontinentální Evropě, tak zejména nátlak demokratické administrativy v USA, která byla pod silným tlakem radikálních sionistů.[703]

V červenci 1945 vystřídali Churchillovu vládu labouristé, kteří vytvořili pro posouzení otázky budoucnosti Palestiny tzv. Bevin–Crippsovu komisi. Ta došla k závěru, že je třeba nadále zachovat tehdy uplatňovanou hranici maximálního počtu 1500 židovských přistěhovalců měsíčně. S tímto rozhodnutím nesouhlasili sionisté, kteří proti Velké Británii, propadající se do stále hlubších hospodářských potíží, využili svých stoupenců v USA. Pod hrozbou zamítnutí zásadní americké finanční půjčky byli Britové nuceni přistoupit na zřízení nové komise, tentokrát již s americkou účastí. Společná britsko-americká komise pak na jaře 1946 došla k závěru, že je možno okamžitě vpustit do Palestiny dalších 100 000 židovských přistěhovalců, a doporučila ji dočasně ponechat pod britským mandátem, než bude odpovědnost za ni schopna převzít OSN, resp. ponechat ji pod správou Velké Británie za upravených podmínek (formou svěřenectví).[704]

Mezitím se však prudce zhoršila situace v Palestině samotné, v tomto případě v důsledku značných názorových posunů mezi židovským obyvatelstvem. Zatímco Arabové zůstávali od potlačení Velkého palestinského povstání v roce 1939 celkem pasivní, mezi Židy proběhla rychlá radikalizace a prohloubilo se vnitřní rozštěpení na méně a více agresivní názorové proudy. Jako celek, i přes své vnitřní rozpory, se však sionisté povzbuzováni podporou z USA i rozpory mezi arabskými vládci rozhodli uchopit správu země do vlastních rukou, což nutně muselo vést ke konfliktu s Velkou Británií, jakožto tehdejší mandátní mocností.

Za účelem převzetí kontroly nad Palestinou rozpoutali sionisté na podzim 1945 rozsáhlou vojenskou kampaň prováděnou spojenými silami Hagany, Irgunu i Lechi, zaměřenou převážně proti britské správě, která byla založena především na sabotážích a terorizmu. V noci z 30. října na 1. listopadu 1945 bylo při koordinované akci židovských

---

[702] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 287; Zouplna, *c.d.*, s. 41.

[703] Podrobněji k vývoji britských pozic vůči sionizmu v období konce 2. světové války a krátce po něm viz např. Durman, *Popely ještě žhavé*, s. 272–274 a Zouplna, *c.d.*, s. 40–43.

[704] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 287; Salibi, *The Modern History of Jordan*, s. 155; Zouplna, *c.d.*, s. 41–42; Sorby, *Arabský východ (1945–1958)*, s. 73.

bojůvek potopeno několik britských strážních lodí, a byla také poškozena železniční síť a rafinerie ropy v Hajfě. Tvrdé židovské útoky na britské cíle pak pokračovaly po celou zimu 1945/1946. Během noci z 16. na 17. června 1946 sionisté vyhodili do povětří 10 železničních mostů, čímž významně narušili britské strategické komunikace. Jistým vrcholem sionistického terorizmu pak byl 22. července 1946 atentát na sídlo britské mandátní správy a britského vojenského velení hotel King David v Jeruzalémě, který si vyžádal téměř sto obětí.[705]

Reakce jak palestinských Arabů, tak tehdy existujících arabských států, na závěry britsko-americké komise, byla silně odmítavá. V květnu 1946 se v syrském letovisku Blūdān sešlo mimořádné zasedání LAS, které jednohlasně zprávu komise odsoudilo a požadovalo okamžitou nezávislost Palestiny, jako unitárního arabského státu, což za dané situace bylo zcela nereálné. Na zasedání LAS padlo rovněž rozhodnutí vytvořit orgán, který by palestinské Araby zastupoval navenek. Byl pojmenován Nejvyšší arabský výbor pro Palestinu (ar. al-Haj'a 'l-ᶜarabīja 'l-ᶜuljā li-Filasṭīn الهيئة العربية العليا لفلسطين) a do jeho čela byl krátce nato postaven 'Amīn al-Ḥusajnī, který byl po porážce Osy zadržen Francouzi, ale zřejmě za tichého souhlasu Spojenců mu bylo umožněno z domácího vězení „uprchnout" do Egypta.[706]

Sevřeni mezi sionistickým terorizmem a arabským odmítáním jakýchkoli kompromisních řešení si Britové, sami konfrontováni s vlastní velmi špatnou hospodářskou situací, museli přiznat, že situaci v Palestině nechali přerůst do takových rozměrů, které už nejsou schopni zvládnout. Na podzim 1946 podnikli ještě poslední pokus, když uspořádali další konferenci v Londýně, která však skončila stejným krachem jako obdobná konference v roce 1939. Když se britská vláda přesvědčila, že není možné dostat Židy a Araby k jednomu stolu, byla nucena na základě svého rozhodnutí z 18. února 1947 předat řešení problému v Palestině, za jehož vznik byli Britové sami vzhledem ke své počáteční podpoře sionistů obrovskou mírou zodpovědní, do rukou OSN. Tím se palestinská otázka dostala do další fáze, která však stojí již mimo časový rozsah této práce.[707]

Zajordánský emír ᶜAbdullāh se v období konce 2. světové války soustředil na prosazení svého plánu obnovy Velké Sýrie pod jeho vládou (viz výše). Přes veškerou snahu se mu však nepodařilo získat ani jednoznačnou podporu svých britských ochránců, nemluvě již o odporu ostatních arabských vládců i většiny obyvatel Velké Sýrie samotných. Jediným jeho úspěchem byl 22. března 1946 podpis nové britsko-zajordánské smlouvy, která ukončovala britský mandát a Zajordánsku přiznávala formální samostatnost. Zvláštní dodatek k této smlouvě však Britům výměnou za větší finanční podporu přiznával právo udržovat na území Zajordánska vojenské základny a také jim ponechával velení nad Arabskou legií.[708]

Podpis této smlouvy měl významný vliv na mezinárodně-právní postavení Zajordánska, které v té chvíli bylo ještě součástí britského mandátu nad jižní částí Velké Sýrie. Vyhlášení samostatnosti Zajordánska bylo jednostranným rozhodnutím Velké Británie (podobně jako Francie v případě Sýrie a Libanonu), což legitimitu nového státu dost oslabovalo, zejména ve světle nesouhlasu sionistů, pro které znamenalo oslabení jejich plánů na další expanzi z vlastní Palestiny východním směrem do zbylé části britského mandátu. Velká Británie proto prosadila 18. dubna 1946 uznání samostatnosti Zajordánska na poslední schůzi Společnosti národů, čímž byl její mandát nad oblastí Zajordánska ukončen, resp.

---

[705] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 288–291; Durman, *Popely ještě žhavé*, s. 273; Zouplna, *c.d.*, s. 41–43; Sorby, *Arabský východ (1945–1958)*, s. 73.

[706] Salibi, *The Modern History of Jordan*, s. 155–156.

[707] Salibi, *The Modern History of Jordan*, s. 156; Durman, *Popely ještě žhavé*, s. 274; Zouplna, *c.d.*, s. 43–44; Sorby, *Arabský východ (1945–1958)*, s. 73–74.

[708] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 304; Salibi, *The Modern History of Jordan*, s. 152–153; Shlaim, *c.d.*, s. 66–67.

územní rozsah britského mandátu nad jižní částí Velké Sýrie (tzv. Mandát Palestina) se zredukoval pouze na dnešní Palestinu/Izrael.

V návaznosti na podpis nové britsko-zajordánské smlouvy iniciovala zajordánská vláda proces změny názvu státu a titulu panovníka, který byl završen schválením na zasedání parlamentu a korunovací ᶜAbdullāha 25. května 1946. Emír ᶜAbdullāh byl povýšen na krále a země se začala nazývat Zajordánské hášimovské království (ar. al-Mamlaka ʾl-hāšimīja li-šarqi ʾl-ʾurdun المملكة الهاشمية لشرق الأردن). Fakticky však Zajordánsko zůstalo vazalem Velké Británie, což bylo nejen ostře kritizováno ostatními arabskými zeměmi, ale neuniklo pozornosti ani vzdálenějšího zbytku světa. Když Zajordánsko požádalo o přijetí do OSN, byla jeho žádost vetována SSSR s argumentem, že se fakticky nejedná o samostatný stát.[709]

[709] Durman, *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, s. 304 Salibi, *The Modern History of Jordan*, s. 153. Velká Británie proto v březnu 1948 podepsala se Zajordánskem novou smlouvu, která některé nejvýraznější prvky nerovného postavení odstranila. Do OSN však byla země přijata až 14. prosince 1955, a to již jako Jordánsko, protože 25. dubna 1949 změnil král ᶜAbdullāh v důsledku anexe Západního břehu Jordánu název státu na Jordánské hášimovské království (ar. al-Mamlaka ʾl-ʾurdunīja ʾl-hāšimīja المملكة الأردنية الهاشمية). Tento název zemi zůstal dodnes, na rozdíl od panství nad oblastmi na západ od řeky Jordán.

ZÁVĚR

První roky samostatné Sýrie byly, jak se u nově vzniklého, resp. nezávislost nabyvšího státu dalo čekat, velmi těžké. Syřané svou zemi převzali nejen ve špatné hospodářské kondici, ale také za neustále se zhoršující regionální situace. Na mladý samostatný stát hned od počátku negativně působil jak postupný nárůst arabsko-židovské konfrontace v Palestině, který vyvrcholil tragickým ustavením Státu Izrael v květnu 1948, doprovázeným vznikem problému masy palestinských uprchlíků, tak i celkově opadající euforie z konce 2. světové války, náhle přerůstající do studené války, jejíž „frontová" linie byla regionu Blízkého východu bohužel velmi blízká.

Staré elity, spojené zejména s Národním blokem, které Sýrii do epochy nezávislosti dovedly, nebyly schopny se přiměřeně přizpůsobit prudkým socio-politickým změnám, k nimž v syrské společnosti od 30. let docházelo. Tyto tradiční vrstvy začaly být během několika málo let postupně vytlačovány od moci radikálnějšími politickými a vojenskými strukturami, které reagovaly na jejich neschopnost zemi efektivně vést jak na domácím, tak i zahraničním poli (např. katastrofální porážka ve válce s Izraelem). Důsledkem tohoto stavu byla dlouhodobě nestabilní vnitropolitická, zahraničně-politická i hospodářská situace, jejímž určitým vyvrcholením byla série vojenských převratů započatá v roce 1949.

Velkým potížím se nevyhnuly ani syrsko-libanonské vztahy, které měly na prahu nezávislosti obou zemí s ohledem na napětí ve 20. a 30. letech nečekaně dobrou úroveň. Největším problémem se ukázaly záležitosti společného zájmu, především zisky z cel, kvůli kterým se obě země pohádaly již v únoru 1948 a po dočasném usmíření se ve zlém rozešly v březnu 1950. Tento vývoj však byl do značné míry přirozený, protože nebylo možné, aby existovala dlouhodobá shoda mezi dvěma zeměmi, z nichž jedna jasně vyznávala různé formy arabského nacionalizmu (od sjednocení na úrovni Velké Sýrie až k panarabizmu), zatímco ve druhé byl vztah k arabskému nacionalizmu předmětem dlouhotrvajících vnitřních rozporů, založených na etno-konfesionálním základě.

S odstupem času lze konstatovat, že rozhodující význam pro poválečný vývoj v Sýrii měl vstup armády do politického života. Tento jev měl více příčin. Z krátkodobých již byla zmíněna neschopnost Národního bloku úkolu dobře vládnout, která vyšla na povrch v návaznosti na neúspěchy syrské armády v bojích s Izraelem v roce 1948. Dlouhodobou příčinou však byl vlastní velmi nestandardní charakter čerstvě vzniklé syrské armády, která byla zformována z Francouzi vytvořených a ovládaných zvláštních jednotek, postavených na Syřanech z prostých venkovských vrstev, obvykle navíc z řad etno-konfesionálních menšin. Mezi armádou a představiteli Národního bloku se prakticky ihned po vzniku samostatné Sýrie a její armády vytvořilo nepřekonatelné napětí, demonstrující absenci vazeb mezi politickým vedením státu a jemu teoreticky podřízenými ozbrojenými složkami.

Městské sunnitské a také křesťanské elity historicky, tj. již od doby Osmanské říše službou v armádě pohrdaly, své syny z ní vykupovaly a nevytvářely si k ozbrojeným silám prakticky žádné vazby. V období francouzského mandátu tento přístup pokračoval. Francouzi, obávající se vlivu arabského nacionalizmu rozšířeného především mezi obyvateli měst, budovali své pomocné jednotky v Sýrii převážně z řad civilizačně nedostatečně vyspělých a tudíž snadno manipulovatelných sunnitských venkovanů (rolníků a pachtýřů) a etno-konfesionálních menšin, mezi nimiž se postupně početně prosadili nejvíce ᶜalawité, kteří patřili jednak k nejchudším a nejzaostalejším obyvatelům země, a pak také měli historicky zakotvenou hlubokou nedůvěru k sunnitům.

Vztah elit z Národního bloku k armádnímu důstojnictvu byl od počátku syrské samostatnosti velmi napjatý. Přední politici nepokládali armádní špičky, pocházející z rodin s nižším společenským postavením, za sobě rovné, a navíc je považovali za nedůvěryhodné kvůli jejich předchozí službě na straně francouzské mandátní správy. Proto se staří nacionalisté hned po odchodu posledních francouzských jednotek v roce 1946 pokusili prosadit svou kontrolu nad národní armádou, která vznikla právě syrským převzetím velení nad Francouzi vytvořenými zvláštními oddíly. Mezi lety 1946 a 1948 došlo pod záminkou snižování výdajů k redukci početního stavu syrské armády z 7 000 na pouhých 2 500 mužů. Tento krok byl zjevně nesmyslný, zejména ve světle paralelně se zhoršující situace v Palestině, kde se jasně schylovalo k dalšímu konfliktu.[710]

Porážka v Palestině, která sebou přinesla i odhalení skandálů s rozkradením peněz na výzbroj apod., pak záhy vedla ke ztrátě posledních zbytků důvěryhodnosti starých elit a umožnila počátkem jara 1949 vstup armády na politickou scénu v roli národních zachránců. Odstranění politiků z okruhu Národního bloku od moci umožnilo postupný vzestup významu nových radikálních politických hnutí se sociálním programem, zejména strany al-Baʿṯ.[711] Náhlá politizace armády však také vedla ke vzniku ostrého soupeření v jejich řadách, kde se začaly vytvářet různé klany, spojující své členy na základě stejného konfesionálního, regionálního či etnického původu, kombinovaného složitě vytvářenými osobními vazbami. Tyto klany se pak postupně mezi sebou navzájem odstraňovaly, přičemž zpočátku se jednalo o soupeření mezi sunnitskými důstojníky, a když se tito navzájem zlikvidovali, přišla řada na konfesionální menšiny drúzů a ʿalawitů, z nichž nakonec koncem 60. let kontrolu převzali ti poslední.[712]

Tato „nová", důstojnickými špičkami ovládaná, Sýrie se však již do velké míry lišila od „staré" Sýrie, jejíž pohnuté osudy v první polovině 20. století jsem se pokusil přiblížit v této práci. Naopak Sýrie z dob francouzského mandátu se z hlediska vnitřní struktury společnosti a vzorců chování ještě do značné míry vyznačovala pokračováním tradičních osmanských hodnot. Proces společenských přeměn, spojený s nástupem radikálních ideologických proudů myšlení, totiž do Sýrie dorazil ve srovnání s vyspělým světem poměrně pozdě, prakticky až na konci 30. let, a po zdržení způsobeném 2. světovou válkou se mohl naplno projevit až od poloviny 20. století.

****

Po téměř celou první polovinu 20. století byla dnešní Sýrie ovládaná cizími vládci a mocnostmi. Počátek 20. století přinesl zánik existence již po dlouhá desetiletí chřadnoucí Osmanské říše, jíž bylo území dnešní Sýrie po čtyři staletí integrální součástí. Po většinu svého trvání se Osmanská říše vyznačovala tolerancí a poskytováním poměrně rovných příležitostí pro všechny své občany bez ohledu na jejich místo původu a náboženskou orientaci. Poslední léta existence Osmanské říše, zejména etapa následující po mladotureckém převratu v roce 1908, však byla poznamenána prudkým nástupem arabského a tureckého nacionalizmu, který vedl k přetrhání tradiční loajality obyvatel dnešní Sýrie ke svému „mateřskému" osmanskému státu. Úzkou, ale politicky aktivní částí obyvatel, představovanou zejména tradičními městskými elitami, náhle začala být Osmanská říše, a především její

[710] Určitou analogii je možno najít v chování vlády Národního bloku v polovině 30. let, která také v roce 1938 nakonec dosáhla redukce počtu příslušníků tzv. zvláštních oddílů na 10 000 z počtu 12 000 až 14 000, které tyto měly v polovině 30. let.

[711] Podrobněji k významu strany al-Baʿṯ pro dějiny Sýrie po 2. světové válce viz např. Gombár, *Revolučně demokratické strany na Blízkém východě*, s. 25–45.

[712] Podrobněji k soupeření jednotlivých armádních klik viz např. vynikající práce nizozemského orientalisty Van Dama „*The Struggle for Power in Syria: Sectarianism, Regionalism, and Tribalism in Politics*".

ústřední mocenské struktury, vnímána jako cizí, okupační mocnost hájící zájmy pouze tureckého etnika.

Období přináležitosti území dnešní Sýrie k Osmanské říši bylo násilně ukončeno 1. světovou válkou, která přinesla okupaci ze strany britských a francouzských jednotek, kombinovanou s krátkou existencí částečně nezávislé arabské vlády, soustředěné kolem emíra Fajṣala. Z pohledu místních obyvatel byl však i s britsko-francouzskými, zpočátku osvoboditeli a záhy novými, okupanty spojený Fajṣal, který pocházel z Hidžázu a měl dost odlišné kulturní zázemí, též svého druhu, pokud ne přímo cizím, tak alespoň ne úplně místním vládcem, a to i přes svou arabskou etnicitu.

Krátkou etapu po skončení 1. světové války představovanou rozdělením Velké Sýrie na okupační zóny (OETA) vystřídalo čtvrt století dlouhé období existence nepřímé britské a francouzské okupace, maskované v systému tzv. mandátů. Oblast dnešní Sýrie se stala po svržení Fajṣalovy vlády součástí francouzského mandátu nad severní částí Velké Sýrie. Těžký problém vlastní identity, který místní populace, a zejména její elity, již od počátku 20. století řešila, se v důsledku vývoje v prvních letech po skončení 1. světové války stal ještě komplikovanější.

Až na některé drobné výjimky obyvatelstvo celé Velké Sýrie zpočátku jednoznačně odmítalo cizí nadvládu přijmout, nemluvě již o jeho odporu k okupanty uměle vytvářeným a násilně prosazovaným státním či administrativním jednotkám. Během etapy mandátu však přesto došlo k postupnému vytvoření dnes existujících států v oblasti *mašriqu*, které bylo výsledkem určitého nerovného kompromisu mezi silnějšími zájmy imperialistických velmocí (Velké Británie a Francie) a podstatně slabšími možnostmi „domorodců" prosadit vlastní představy o své budoucnosti.

Samotná dnešní Sýrie pak do jisté míry vznikla jako zbytkový útvar z geografické Velké Sýrie, od níž byly odtrženy zejména její nejcennější pobřežní oblasti, v nichž velmoci podporovaly vznik útvarů stojících na jejích místních (maronité a ᶜalawité) či pseudomístních (sionisté) spojencích. Na druhé straně však dnešní Sýrie může být vnímána i jako výsledek částečně úspěšné snahy místních vlastenců zabránit ještě hlubší dezintegraci původně většího jednotného území na další miniútvary podle etno-konfesionálního složení obyvatel (pseudostáty ᶜalawitů, drúzů či dokonce křesťanů v oblasti al-Džazíry). S velkou mírou generalizace a s vědomím, že Arabové nikdy nedosáhli dualizmu v rámci Osmanské říše, je možné dnešní Sýrii přirovnávat k dnešnímu Maďarsku, jehož územní limity stanovené po 1. světové válce také představují jen malou část původního Uherska.

Období francouzského mandátu se z hlediska vnitropolitického vývoje v Sýrii vyznačovalo převážně neúspěšnou snahou o obnovu jednoty oblasti, tj. určité formy Velké Sýrie. Jeho nejvýraznějšími momenty bylo Velké syrské povstání v polovině 20. let následované vytvořením Národního bloku, jakožto určitého jednotícího představitele národního hnutí. Paralelně s bojem syrských vlastenců proti francouzské okupaci a její podpoře lokálnímu separatizmu však probíhala i postupná identifikace se se zbytkovou Sýrií, která se prohlubovala zejména od 30. let. K podobným procesům vytváření loajality k nedávno uměle vzniklým státním, resp. územním celkům docházelo v celém prostoru Velké Sýrie, nejdříve v Palestině a Libanonu, a následně v jisté míře i v Zajordánsku.

Vývoj související s 2. světovou válkou sice přinesl vytoužené odstranění mandátního systému, avšak zároveň znamenal praktické dovršení procesu identifikace se s umělými státními útvary, zejména u místních elit. Posílení loajality k novým státům mělo za přímý důsledek propásnutí možnosti obnovy jednoty geografické Velké Sýrie a v širším měřítku překazilo i vytvoření většího arabského státního útvaru. Přes silné turbulence poválečné doby lze konstatovat, že nabytí skutečné samostatnosti přineslo Sýrii jistou stabilizaci i „smíření se sama sebou", tj. se svými hranicemi.

****

Po zničení Fajṣalova království se Francie ve své, tj. severní části Velké Sýrie orientovala na provádění klasické imperiální politiky v duchu principu „rozděl a panuj", jejímiž následky trpí Sýrie i Libanon dodnes. Francouzští kolonialisté (na rozdíl od svých moderněji a prozíravěji uvažujících britských protějšků) naprosto nebyli ochotni vzít v úvahu, že mají co do činění s relativně politicky vyspělým obyvatelstvem, na které se tyto přežité metody nedají dlouhodobě aplikovat.

Přesvědčivým důkazem francouzského diletantizmu (či arogance?) byly opakované změny v administrativním uspořádání severní části Velké Sýrie, pomocí kterých chtěli kolonialisté manévrovat mezi jejich mandátu nepřátelsky naladěnými nacionalisty a některými jim příznivěji nakloněnými etno-konfesionálními menšinami (zejména maronity, drúzy a ᶜalawity). Arabským nacionalistům, tj. tehdy v podstatě (velko)syrským vlastencům se přes veškerou snahu nepodařilo zvrátit Francouzi podporovaný trend podpory separatizmu, demonstrovaný např. faktickým oddělením Velkého Libanonu od zbytku Sýrie v roce 1926.

Francouzská moc v severní části Velké Sýrie byla ovšem přes veškerou vojenskou sílu a budování rozsáhlých byrokratických struktur po celou dobu svého trvání značně nestabilní. Centry protifrancouzského odporu v Sýrii se stala vlastenecky orientovaná čtyři velká sunnitská města (Damašek, Aleppo, Homs a Hamá), která ovládala i přilehlé rozsáhlé venkovské oblasti s početným obyvatelstvem. I když podpora nacionalistů v regionech osídlených etno-konfesionálními menšinami byla jen občasná a mnohdy účelová, i tyto menšiny (a zejména maronité) se postupem času obrátily proti svým francouzkým ochráncům a snažily se dosáhnout větší vlastní samostatnosti.

Hlavní příčiny neúspěchu Francie prosadit svou moc nad severní částí Velké Sýrie lze spatřovat především v těchto důvodech:[713]

- nesourodost, mnohdy až protichůdnost mnoha politických, hospodářských, „morálních", kulturních aj. zájmů Francie v oblasti;
- mezinárodní závazky Francie v rámci systému mandátů, které znamenaly určité omezení jinde uplatňované koloniální moci;
- síla národního hnutí v severní části Velké Sýrie, které bylo asi nejvíce rozvinuté ze všech oblastí pod francouzskou kontrolou;
- vnitropolitická nestabilita ve Francii samotné, projevující se rychle se střídajícími vládami a hospodářskou slabostí;
- neustálé nahlížení na severní část Velké Sýrie optikou možných důsledků pro francouzské koloniální panství v severní Africe (Maghribu);
- relativní marginálnost pozice severní části Velké Sýrie ve francouzském koloniálním impériu – ze strategického hlediska se Francie soustředila obranu Maghribu, který měl spolu s Indočínou či dokonce i francouzskou západní Afrikou také daleko větší hospodářský význam.[714]

Kromě rozporů mezi stoupenci sjednocovacích (ať již velkosyrských či teritoriálně širších) představ a příznivci lokálního separatizmu přinesla první polovina 20. století také zajímavý vývoj vzájemného vztahu dvou největších měst ve Velké Sýrii – Damašku a Aleppa. Zatímco za Osmanské říše měla obě města administrativně rovnocenné postavení jako centra provincií, přičemž však Aleppo hrálo díky svým vazbám na Istanbul poněkud významnější roli, za Fajṣalovy administrativy se tato relativní rovnováha prudce vyklonila ve prospěch

[713] Podrobnější analýza příčin francouzského neúspěchu viz Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 69–75.

[714] Např. ve Středomoří na východ od Tunisu si Francie nevybudovala ani jednu námořní základnu. Z hospodářského pohledu byl důležitý pouze ropovod z iráckého Kirkúku do libanonského Tripolisu, který pokrýval cca 40 % francouzské spotřeby ropných produktů.

Damašku, který se jako přirozené centrum Velké Sýrie a středisko arabského nacionalizmu stal hlavním městem a na Aleppo zbyla jen podřízená role. Aleppské elity nesly ztrátu svého významu poměrně těžce, zvláště když kvůli jejich pozdnímu a vlažnému příklonu k arabskému nacionalizmu Fajṣal do lokální administrativy dosadil mnoho jemu oddanějších stoupenců, pocházejících z Damašku nebo Iráku.[715] Jasným projevem pokračování orientace Aleppa na Osmanskou říši, resp. vznikající Turecko, pak byla spolupráce místních protifrancouzských povstalců s kemalistickým hnutím v období po skončení 1. světové války.

Po likvidaci Fajṣalova království v roce 1920 došlo k obnovení přirozených ambicí Aleppa ve zbytkové Sýrii. V rámci francouzských hrátek s vytvářením nových administrativních struktur v první polovině 20. let usilovali aleppští předáci o obnovení parity Aleppa s Damaškem, a dokonce v některých případech se dožadovali i umístění centra spojeného státu do Aleppa. Rozdíly mezi Damaškem a Aleppem se projevovaly i tak, že zatímco jih v čele s Damaškem nadále prohluboval své nacionalistické zaměření, na severu se nacionalizmus šířil jen pozvolněji. Fakticky ovšem pozice Aleppa v meziválečném období dále oslabila, a to především kvůli nesmyslnému francouzskému administrativnímu rozdělení zbytkové Sýrie (zejména oddělení Aleppa od pobřežních oblastí – samostatnost ᶜalawitského pseudostátu a autonomie Alexandrettského sandžaku) a také kvůli ztrátě severních částí bývalého vilájetu Aleppo ve prospěch kemalistického Turecka. Odpor vůči Francouzům představoval v Aleppu spíše protest proti náhlému přerušení hospodářských vazeb do Anatolie a Iráku, které měly pro město a jeho obyvatele katastrofální důsledky.[716]

****

Zrod Sýrie z trosek Spojenci poražené Osmanské říše byl velmi složitý a jeho výsledek do značné míry nesplnil ani očekávání jejích vlastních ambiciózních společenských elit, ani málo angažovaných prostých obyvatel. Výsledná podoba uspořádání Blízkého východu, která vznikla za 1. světové války a ve značné míře přežívá dodnes, představuje dílo cizích, evropských mocností, především Velké Británie a Francie, násilím vnucené domorodému obyvatelstvu. Jakkoli se Osmanská říše v posledních desetiletích své existence nacházela ve stavu jisté agónie, neschopná držet krok s vyspělým světem a bránit se narůstajícímu vnitřnímu napětí mezi jednotlivými etno-konfesionálními komunitami, až do svého zániku představovala garanci přetrvání jednotného hospodářského i kulturního prostoru ve východním Středomoří.

Rozdělení Velké Sýrie, jakožto tradičního geografického a ekonomického prostoru, na britskou a francouzskou zónu, způsobilo zásadní přerušení po staletí či tisíciletí přetrvávající jednoty. Neznamenalo jen vznik naprosto umělých hranic, ale přineslo sebou i oslabení dříve velmi intenzivních vazeb mezi elitami v různých částech tohoto prostoru, ať již mezi jižní a severní částí Velké Sýrie, nebo i uvnitř severní části Velké Sýrie samotné (např. mezi Damaškem a Bejrútem). Většina obyvatel Velké Sýrie, zejména z řad muslimů, vůbec nepokládala cizí (britskou a francouzskou) vládu za legální, protože mandát udělený Společnosti národů pro ně, na rozdíl od přirozené autority sultána – chalífy, neměl dostatečnou (či případně vůbec žádnou) váhu.

Většina obyvatelstva Velké Sýrie (s výjimkou některých libanonských křesťanů, zvláště maronitů) v období těsně po konci 1. světové války silně nesouhlasila s rozdělením jejich území mezi Velkou Británii a Francii a jimi zaváděnými umělými administrativními útvary. Mezi masami i elitami především ve 20. letech stále přetrvávalo chápání jednotné (Velké) Sýrie v linii osmanské tradice. Snaha místního obyvatelstva zabránit nevítaným změnám však tváří v tvář převaze tehdejších velmocí byla zcela marná, přičemž klíčovým pro

[715] Konkrétní příklady viz např. Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 135.
[716] Khoury, *Syria and the French Mandate*, s. 134–135.

definitivní rozdělení Velké Sýrie se ukázal neúspěch Velkého syrského povstání v polovině 20. let.

Období mandátní správy Velké Sýrie tak postupně přineslo zpočátku nedobrovolnou identifikaci se místních obyvatel s nově vzniklými územními celky. Tento proces proběhl nejrychleji v Palestině, kde již v polovině 20. let její arabští obyvatelé postupně ztratili zájem o (velko)syrskou identitu. Vytváření vlastní, zmenšené (palestinské) identity bylo završeno někde na přelomu 20. a 30. let, a bylo podstatně rychlejší než u libanonských muslimů, u nichž díky existenci společného prostoru pod jednou (francouzskou) vládou pokračovala možnost udržení úzkých kontaktů se souvěrci ve zbytkové Sýrii.

(Velko)syrští nacionalisté, kteří nebyli schopni se vypořádat ani s francouzskou okupací a jimi vnucenými formami teritoriálního uspořádání severní části Velké Sýrie, už vůbec neměli kapacity na zasahování do dění v jižní části Velké Sýrie, spadající pod britskou kontrolu. Arabové v Palestině si postupně uvědomovali, že ve svém boji proti dvěma zlům zároveň – Britům a sionistům zůstali odkázáni sami na sebe. Idea Velké Sýrie od konce 20. let přežívala v oblastech ovládaných Brity pouze v mysli emíra ʿAbdullāha, který si ji však účelově interpretoval jako plány na vlastní ovládnutí těch jejích částí, kde to okolnosti za dané situace umožňovaly.

Obvykle se soudí, že pro arabskou či velkosyrskou jednotu byly klíčové roky po 2. světové válce, kdy jednotlivé arabské země sice získaly samostatnost, ale zároveň promarnily možnost hlubší integrace. Domnívám se však, a snažil jsem se to ukázat na stránkách této práce, že k fundamentálním změnám v oblasti *mašriqu*, která je právem pokládána za jádro Araby obývaných území, došlo již v meziválečném období. Za čtvrt století britské a francouzské vlády nad oblastmi Úrodného půlměsíce vyrostla v uměle vytvořených a násilně oddělených státech více než jedna generace, která se vlivem tehdejších prudce se měnících poměrů doma i ve světě značně zpolitizovala a odmítala názory a metody (z jejich pohledu neúspěšné) generace starší. Byla to právě tato generace, která přes veškerou vlastní radikálnost nakonec z důvodu absence jakékoli jiné všeobecně přijatelné alternativy nakonec potvrdila existenci těchto států v další praxi.

Postupné přijetí lokálního nacionalizmu, tedy jakési místní, provinční identity vnucené realitou rozdělení provedeného Velkou Británií a Francií, tj. syrského, libanonského, palestinského a posléze i jordánského nacionalizmu, znamenalo pro obyvatele Velké Sýrie svým způsobem návrat vícevrstevnému systému loajalit, jaký panoval za Osmanské říše. V tomto meziválečném hodnotovém systému byla zaniklá „vyšší" loajalita vůči nadřízenému, ale vzdálenému celku/ideálu (Osmanské říši, panislamizmu, panosmanizmu atd.) pouze nahrazena loajalitou vůči arabskému nacionalizmu kombinovanému s velkosyrským nacionalizmem či případně teritoriálně širším pansyrianizmem. Žebříček loajalit doplnila nově vzniklá „střední" loajalita k reálně existujícím státním útvarům (Sýrie, Libanon, Palestina, (Za)Jordánsko), zatímco „nižší", ale podstatně silnější loajalita vůči vlastní komunitě (rodina, město, kraj, etno-konfesionální příslušnost atd.) zůstala zachována. Míra přijetí lokální „střední" identity však měla své meze, což se ukázalo na neúspěchu francouzských pokusů o vytvoření malých a neživotaschopných pseudostátů.

Posilování zakotvení této „střední" identity v tehdejší společnosti v oblasti Velké Sýrie velmi výrazně napomáhala rychle probíhající demografická revoluce. Mladí obyvatelé uměle vytvořených států, kteří za svůj život nepoznali nic jiného než právě tyto nové útvary, vnímali svůj svět do velké míry již v těchto nepřirozených, ale pro ně jistým způsobem „normálních", konceptech. Vytvořily se tak předpoklady pro vznik nových národních identit v hranicích těchto nových států, s nimiž se starší generace nebyla ochotna smířit.

V době 2. světové války pak sice došlo ve Velké Británii, která byla tehdy zdaleka nejsilnější mocností na Blízkém východě, ke znovuoživení snah využít arabského nacionalizmu v jeho umírněné formě. Z důvodu již změněných lokálních podmínek daných

právě předchozím vznikem nových státních útvarů a na ně vázaných identit však ani nový britský postoj, náhle pro arabskou jednotu příznivější, nestačil k úspěchu nyní již přežilých představ.

Veškeré snahy o arabské sjednocení zahájené v průběhu 2. světové války a pokračující dlouho po jejím skončení, ať již vycházely ze zemí *mašriqu* nebo arabskou identitu náhle objevivšího Egypta či dalších Araby obývaných oblastí, skončily krachem. Podobný osud potkal i teritoriálně omezenější snahy o vytvoření Velké Sýrie či Úrodného půlměsíce. Podstatou těchto neúspěchů bylo to, že vždy se jeden stát, navíc mnohdy za podpory cizích, imperialistických mocností, snažil ovládnout další, které přes rétorickou podporu nakonec daly přednost vlastní, jakkoli územně i materiálně omezené, existenci. Ve všech případech, včetně nejznámějšího pokusu o egyptsko-syrské sjednocení v letech 1958-1961, nakonec převážily zájmy jednotlivých arabských států a jejich vůdců, kteří nechtěli ztratit svá postavení a materiální výhody.

Jediným alespoň trochu fungujícím uskupením, směřujícím k arabské jednotě, je tak dnes Rada pro spolupráci arabských zemí (Perského) zálivu, známá pod anglickou zkratkou GCC (ar. Madžlisu ʿt-taᶜāwun li-duwali ʿl-chalīdži ʿl-ᶜarabīja مجلس التعاون لدول الخليج العربية), která respektuje specifika jednotlivých členských států a jejich suverenitu. Domnívám se, že má-li v budoucnu dojít k prohloubení integrace nyní dost silně oddělených arabských zemí, což je jistě v zájmu jejich obyvatel, bude k tomu muset dojít cestou podobnou právě příkladu GCC či Evropské unie, a nikoli způsobem, kdy vznikne jeden superstát pohltivší ostatní.

PŘÍLOHY

Příloha č. 1
Přehled státních útvarů na území dnešní Sýrie a Velké Sýrie v první polovině 20. století (srovnávací tabulka)

Příloha č. 2
Přehled vrcholných představitelů výkonné moci v Sýrii po ukončení osmanské nadvlády do roku 1946 (hlavy států, premiéři, předsedové parlamentu a francouzští vysocí komisaři) (srovnávací tabulka)

Příloha č. 3
Přehled vlajek státních útvarů existujících na území dnešní Sýrie ve 20. století

Příloha č. 4
Dokumenty vztahující se k vymezení hranic dnešní Sýrie
a) Dokumenty vztahující se k vymezení severní hranice Sýrie

1.) Článek 27, část II., odst. 2 Sèvreské smlouvy (hranice Turecka se Sýrií) z 10. srpna 1920
2.) Články 3 a 8 Ankarské smlouvy (linie příměří mezi francouzskými a tureckými jednotkami) z 20. října 1921
3.) Článek 1 Francouzsko-turecké smlouvy z 23. června 1939, týkající se změn průběhu hranice v oblasti Alexandrettského sandžaku
4.) Části Francouzsko-turecké konvence z 30. května 1926, vztahující se k úseku hranice mezi syrskou lokalitou Majdān 'Ikbis a tureckým městem Nusaybin
5.) Články 1 a 3 Francouzsko-tureckého protokolu z 22. června 1929, vztahující se k úseku hranice mezi tureckým městem Nusaybin a turecko-syrsko-irácký trojbodem

b) Dokumenty vztahující se k vymezení východní a jižní, resp. jihovýchodní i jihozápadní, hranice Sýrie

1.) Sykes–Picotova dohoda – nóta Edwarda Greye Paulu Cambonovi z 16. května 1916
2.) Článek 1 Francouzsko-britské konvence z 23. prosince 1920 (tzv. Leygues–Hardingova konvence)
3.) Zpráva komise Společnosti národů, pověřené prozkoumáním hranice mezi Sýrií a Irákem, z 10. září 1932
4.) Část 1 protokolu o hranicích mezi Sýrií a (Za)Jordánskem z 31. října 1931
5.) Závěrečná zpráva demarkační komise, vyměřující hranici mezi Libanonem, Sýrií a Palestinou/Izraelem, z 7. března 1922

Příloha č. 5
Dokumenty vztahující se k právnímu zakotvení francouzského mandátu

a) Článek 22 Paktu Společnosti národů
b) Mandát pro Sýrii a Libanon udělený Společností národů Francii 24. července 1922

Příloha č. 1

Přehled státních útvarů na území dnešní Sýrie a Velké Sýrie v první polovině 20. století

(tučně jsou uvedeny oficiální názvy samostatných států a pseudostátů)

Rok	Velká Sýrie								
	Francouzská část							Britská část	
	Sýrie (mandátní správa 24.07.1922, resp. 29.09.1923[717]-01.01.1944[718])						Libanon (mandátní správa 24.07.1922, resp. 29.09.1923-01.01.1944)[719]	(Za)Jordánsko (mandátní správa 24.07.1922, resp. 29.09.1923 -22.03.1946)[720]	Palestina/Izrael (mandátní správa 24.07.1922, resp. 29.09.1923-14.05.1948)
	Jádro dnešní Sýrie (4 sunnitská města)		al-Džazíra	Alexandrettský sandžak	[c]Alawitské hory	Drúzské hory			
	Damašek, Homs a Hamá	Aleppo							
1918	Září a říjen – obsazení britskými vojsky a Fajṣalovou armádou, od 24.10.1918	Říjen – obsazení britskými vojsky a Fajṣalovou armádou, od 24.10.1918	Říjen a později – obsazení britskými vojsky	Říjen – obsazení spojeneckými vojsky (dříve přišlé Fajṣalovy oddíly byly donuceny se stáhnout), od	Říjen – obsazení spojeneckými vojsky (formální, *de facto* bezvládí), od 24.10.1918 součást zóny	Září – obsazení Fajsalovou armádou, od 24.10.1918 součást zóny OETA–East	Září a říjen – obsazení spojeneckými vojsky (dříve přišlé Fajṣalovy oddíly byly donuceny se	Po celý rok – postupné rozšiřování území pod kontrolou Fajṣalovy armády (postup z jihu na sever), od	Většina území již plně pod kontrolou britských vojsk (postup z jihu na sever), od 24.10.1918

[717] Datum 24.07.1922 se vztahuje se k přijetí rezoluce Rady Společnosti národů, kterou bylo potvrzeno rozdělení mandátů nad Velkou Sýrií mezi Francii (Sýrie a Libanon) a Velkou Británii (Palestina, tehdy však zahrnující nejen dnešní Palestinu/Izrael, ale i Jordánsko), k němuž došlo již 25.04.1920 na konferenci v San Remu. Tato rezoluce, kterou byly schváleny vlastní mandáty, však z formálního nabyla plnou účinnost až 29.09.1923 (některé prameny dokonce zmiňují až 13.07.1924), po vyřešení nároků a požadavků dalších zúčastněných zemí, zejména Turecka, Itálie a USA.

[718] K oficiálnímu ukončení mandátu nikdy nedošlo, jelikož strana, která ho Francii přidělila, tj. Společnost národů zanikla, aniž by mandát ukončila, a do její nástupnické organizace, tj. OSN, již Sýrie i Libanon vstoupili jako zakládající členové.
Datum 01.01.1944 se vztahuje k nabytí účinnosti francouzsko-syrsko-libanonské tripartitní dohody, která zahájila faktické předávání moci a administrativní správy ze strany francouzských mandátních úřadů Sýrii a Libanonu. Jednoznačně však termín ukončení mandátu nelze stanovit – první prohlášení v tomto duchu bylo učiněno Svobodnou Francií již 08.06.1941, poté bylo potvrzeno v několika dalších deklaracích, aniž by však bylo skutečně naplněno. Naopak někteří autoři se kloní k pozdější dataci, kterou vážou na odchod francouzských okupačních vojsk, zakončený až v průběhu roku 1946.

[719] K dataci viz předcházející pozn. 717 a 718.

[720] Toto datum se vztahuje k podpisu britsko-zajordánské smlouvy, podle které Zajordánsko získalo samostatnost, uznanou ze strany Velké Británie. K formálnímu zániku mandátu nad Zajordánskem zřejmě došlo 18.04.1946, kdy byla samostatnost Zajordánska schválena na posledním zasedání Společnosti národů. Uznání této samostatnosti ze strany dalších států se však zkomplikovalo kvůli přetrvávajícímu vazalskému postavení země vůči Velké Británii a požadavkům sionistů na něj. Do OSN bylo Jordánsko přijato až 14.12.1955.

	součást zóny OETA–East	součást zóny OETA–East		24.10.1918 součást zóny OETA–West[721]	OETA–West		stáhnout), od 24.10.1918 součást zóny OETA–West	24.10.1918 součást zóny OETA–East	součást zóny OETA–South
1919 1920	Fajṣalova správa, OETA–East, v období 08.03.-01.09.1920 **Syrské království**, do 24.07.1920 pod vládou Fajṣala, pak okupováno Francií		do prosince 1919 pod přímou britskou vojenskou správou spadající pod velení v Bagdádu, tj. mimo zóny OETA; poté Fajṣalova správa, tj. součást zóny OETA–East; v období 08.03.-01.09.1920 **Syrské království**	Francouzská vojenská správa, OETA–West	Francouzská vojenská správa, OETA–West	Fajṣalova správa, OETA–East, v období 08.03.-01.09.1920 **Syrské království**, do 24.07.1920 pod vládou Fajṣala, pak okupováno Francií	Francouzská vojenská správa, OETA–West, ve východní části (údolí al-Biqā[c]) do prosince 1919 Fajṣalova správa, tzv. OETA–East	Fajṣalova správa, OETA–East, v období 08.03.1920-11.04.1921 **Syrské království**, do 24.07.1920 pod vládou Fajṣala, pak *de facto* bezvládí, resp. omezená autorita tří různých místních „vlád" tolerovaných britskou správou, od počátku roku z jihu 1921 přejímání kontroly [c]Abdullāhem	Britská vojenská správa, OETA–South, k 01.07.1920 nahrazena civilní správou v čele s vysokým komisařem
1921	01.09.1920-28.06.1922 „samostatný" **Stát Damašek**	01.09.1920-28.06.1922 „samostatný" **Stát Aleppo**		01.09.1920-28.06.1922 Autonomní součást „samostatného" Státu Aleppo	01.09.1920-01.07.1922 „samostatný" útvar **Území [c]alawitů**	01.09.1920-01.05.1921 integrální součást Státu Damašek, pak 01.05.1921-02.12.1936 „samostatný" útvar **Stát Drúzské hory**, od 14.05.1930	01.09.1920-23.05.1926 **Stát Velký Libanon**	11.04.1921-25.05.1946 **Emirát Zajordánsko** (do 22.03.1946 součást Mandátu Palestina, ale s omezeními dle čl. 25 rezoluce Rady Společnosti národů	25.04.1920, resp. 24.07.1922 či 29.09.1923[722]-14.05.1948 **Mandát Palestina**, v němž Britové na rozdíl od Zajordánska a Francouzy ovládané severní
1922 1923 1924	28.06.1922-01.01.1925 „samostatný" **Stát Damašek** jako součást	28.06.1922-01.01.1925 „samostatný" **Stát Aleppo** jako součást **Syrské federace**		28.06.1922-01.01.1925 autonomní součást „samostatného"	01.07.1922-01.01.1925 „samostatný" **Stát [c]alawitů** jako součást				

[721] Zóna OETA–West se v období 24.10. až 18.12. 1918 jmenovala OETA–North.

[722] K oběma datům viz pozn. 717.

<table>
<tr><td></td><td colspan="2">Syrské federace</td><td>Státu Aleppo v rámci Syrské federace</td><td>Syrské federace</td><td>formálně přejmenován na Vláda Drúzských hor</td><td></td><td>z 24.07.1922)</td><td>části Velké Sýrie nevytvořili žádný státní útvar sloužící k maskování okupace</td></tr>
<tr><td>1925</td><td colspan="2" rowspan="8">01.01.1925-11.06.1932[723]
Stát Sýrie</td><td rowspan="7">01.01.1925-11.06.1932 autonomní součást Státu Sýrie</td><td rowspan="6">01.01.1925-02.12.1936 „samostatný“ útvar Stát ʿalawitů, od 14.05.1930 formálně přejmenován na Vláda Latákie</td><td rowspan="6"></td><td rowspan="7">23.05.1926-dodnes Libanonská republika (praktické ukončení mandátu 01.01.1944, odchod posledního francouzského vojáka 31.08.1946)</td><td rowspan="15"></td><td rowspan="15"></td></tr>
<tr><td>1926</td></tr>
<tr><td>1927</td></tr>
<tr><td>1928</td></tr>
<tr><td>1929</td></tr>
<tr><td>1930</td></tr>
<tr><td>1931</td></tr>
<tr><td>1932</td><td rowspan="6">11.06.1932-07.09.1938 autonomní součást Syrské republiky, přičemž od 29.11.1937 zcela autonomní</td></tr>
<tr><td>1933</td><td colspan="2" rowspan="6">11.06.1932-10.07.1939
Syrská republika</td></tr>
<tr><td>1934</td></tr>
<tr><td>1935</td></tr>
<tr><td>1936</td></tr>
<tr><td>1937</td><td rowspan="2">02.12.1936-07.07.1939 začlenění do Syrské republiky</td></tr>
<tr><td>1938</td><td>07.09.1938-29.06.1939 „samostatná“ republika Stát Hatay</td></tr>
<tr><td>1939</td><td>10.07.1939-16.09.1941
Stát Sýrie</td><td rowspan="4">07.07.1939-26.01.1942 silně autonomní součást Státu Sýrie a Syrské republiky</td><td rowspan="4">Od 29.06.1939 součást Turecké republiky</td><td>07.07.1939-26.01.1942 silně autonomní útvar Vláda Latákie (v rámci Státu Sýrie)</td><td>07.07.1939-26.01.1942 silně autonomní útvar Vláda Drúzských hor (v rámci Státu Sýrie)</td></tr>
<tr><td>1940</td><td rowspan="3">16.09.1941-22.02.1958
Syrská republika
(odchod posledního francouzského vojáka 16.04.1946)</td><td rowspan="3">26.01.1942 -dodnes začlenění do Sýrie (pod různými názvy státu, tj. zpočátku do Syrské</td></tr>
<tr><td>1941</td></tr>
<tr><td>1942</td></tr>
<tr><td>1943</td><td colspan="4"></td></tr>
<tr><td>1944</td><td colspan="4"></td></tr>
</table>

[723] Jedná se o datum zvolení prvního prezidenta Syrské republiky. Formálně byla Syrská republika vytvořena již ústavou, kterou vysoký komisař naoktrojoval 14.05.1930, avšak její základní body byly naplněny až v červnu 1932, kdy se poprvé sešel Parlament Syrské republiky, který zvolil svého předsedu a následně i prezidenta.

1945 1946 1947 1948			republiky)			
					25.05.1946- 25.04.1949 **Zajordánské hášimovské království**	15.05.1948- dodnes **Stát Izrael a (teoreticky) arabský stát v Palestině**[724]
1949					25.04.1949- dodnes **Jordánské hášimovské království**	

[724] Území, která měla v roce 1948 připadnout arabskému státu, byla částečně okupována Izraelem a částečně (do roku 1967) Egyptem (pásmo Gazy), (Za)Jordánskem (Západní břeh Jordánu) a Sýrií (okolí Tiberiadského jezera).

Příloha č. 2

Přehled vrcholných představitelů výkonné moci v Sýrii[725] po ukončení osmanské nadvlády do roku 1946 (hlavy států, premiéři, předsedové parlamentu a francouzští vysocí komisaři)

Datum (od do)	Hlava státu (není-li uveden název, nebyla funkce pojmenována, od roku 1932 prezident)	Datum (od do)	Premiér	Datum (od do)	Předseda parlamentu a oficiální název shromáždění	Datum (od do)[726]	Vysoký komisař (od července 1941 generální delegát)
27.09.1918-01.10.1918	Muḥammad Saʿīd al-Džazāʾirī			27.09.1918-05.05.1919	Poradní shromáždění (nejednalo se o plnohodnotný parlament, legislativní moc měl v rukou vojenský správce)	??.04.1917-07.10.1919	Francois Georges-Picot (jako vysoký komisař pro Sýrii a Arménii)
01.10.1918-08.03.1920	Fajṣal ibn Ḥusajn al-Hāšimī (emír)	01.10.1918-04.08.1919	Riḍā Paša ar-Rikābī vojenský správce				
		04.08.1919-08.03.1920	Fajṣal ibn Ḥusajn al-Hāšimī (předseda „rady ředitelů"), fakticky ho zastupoval Riḍā Paša ar-Rikābī nadále jako vojenský správce až do 10.12.1919, kdy podal demisi a po krátkém mezivládí převzal koncem ledna 1920 vládu do svých rukou emír Zajd, opět jako zástupce emíra Fajṣala	05.05.1919-03.06.1919	Muḥammad Fawzī al-ʿAẓm Syrský kongres (první)		
				03.06.1919-04.12.1919	Hāšim al-'Atāsī Syrský kongres (první)		
				04.12.1919-06.03.1920	Činnost parlamentu (Syrského kongresu) byla na žádost emíra Fajṣala přerušena	08.10.1919-17.04.1923 [727]	Henri Gouraud (zpočátku jako vysoký komisař pro Sýrii a Kilíkii, pak jako vysoký komisař pro Sýrii a Libanon)

[725] Rozumí se jádro dnešní Sýrie, tj. v příslušných letech Stát Damašek a Stát Aleppo, pak Syrská federace, Stát Sýrie a Syrská republika. Pseudostáty existující pod různými jmény na územích obývaných drúzy a ʿalawity (uvedené v příloze č. 1) nejsou v tomto přehledu zohledněny.

[726] V případě francouzských vysokých komisařů uvádím datum jejich oficiálního jmenování a odvolání z funkce. V literatuře se často lze setkat s různě odlišnými údaji, které obvykle reflektují faktický příjezd vysokého komisaře do svého sídla v Bejrútu. Mezi jmenováním a příjezdem komisaře často uplynulo i několik měsíců.

[727] V posledních měsících svého oficiálního působení ve funkci vysokého komisaře se již Gouraud nezdržoval v severní části Velké Sýrie, nejspíš se již v říjnu 1922 vrátil do Paříže a po zhruba půl roku vykonával funkci dočasně jeho zástupce Robert de Caix.

08.03.1920-28.07.1920	Fajṣal ibn Ḥusajn al-Hāšimī (král)	08.03.1920-03.05.1920	Riḍā Paša ar-Rikābī	06.03.1920-30?.05.1920	Hāšim al-'Atāsī Syrský kongres (druhý)		
		03.05.1920-25.07.1920	Hāšim al-'Atāsī	30?.05.1920-19.07.1920	Muḥammad Rašīd Riḍā Syrský kongres (druhý)		
				19.07.1920-01.07.1922	Parlament neexistoval		
		25.07.1920-21.08.1920	ᶜAlā'uddīn ad-Durūbī				
28.07.1920-21.08.1920	ᶜAlā'uddīn ad-Durūbī (dočasně)						
06.09.1920-30.11.1920	Džamīl al-'Ulšī (dočasně)	06.09.1920-30.11.1920	Džamīl al-'Ulšī				
01.12.1920-28.06.1922	Ḥaqqī al-ᶜAẓm (Stát Damašek) (guvernér) Kāmil Paša al-Qudsī (Stát Aleppo) (guvernér)						
28.06.1922-01.01.1925	Ṣubhī Barakāt[728]			01.07.1922-11.12.1923	Ṣubhī Barakāt Rada Syrské federace[729]		
				12.12.1923-??.01.1924	Ṣubhī Barakāt Rada Syrské federace[730]	17.04.1923-29.11.1924	Maxime Weygand
				??.01.1924-31.12.1924	Parlament neexistoval		
01.01.1925-21.12.1925	Ṣubhī Barakāt	01.01.1925[731]-21.12.1925	Ṣubhī Barakāt	01.01.1925[732]-??.11.1925[733]	Ṣubhī Barakāt Reprezentativní rada Státu Sýrie[734]	29.11.1924-30.10.1925	Maurice Sarrail
						06.11.1925-??.07.1926	Henry de Jouvenel
09.02.1926-	François Pierre-Alype (dočasně)			??.11.1925-	Parlament neexistoval		

[728] Ṣubhī Barakāt měl v tomto období jakousi kumulovanou funkci vztahující se k formálně existující Syrské federaci, avšak paralelně existovaly místní administrativy ve všech třech pseudostátech, které byly její součástí, tj. ve Státě Damašek, Státě Aleppo a Státě ᶜalawitů.

[729] Jednalo se o nevolený 15 hlavý protoparlament vytvořený v červnu 1922, který byl složen z členů direktorií (administrativních rad, tj. jakýchsi lokálních vlád) ve třech pseudostátech – Státu Damašek, Státu Aleppo a Státu ᶜalawitů.

[730] Jednalo se o 15 členný „federální parlament", který byl vytvořen vždy z 5 poslanců vybraných z vlastních řad lokálními parlamenty (reprezentativními radami) ve třech pseudostátech – Státu Damašek, Státu Aleppo a Státu ᶜalawitů, vzešlých z voleb dokončených 29.10.1923. Rada Syrské federace byla vysokým komisařem rozpuštěna v lednu 1924, avšak lokální parlamenty pokračovaly ve své „činnosti".

[731] Toto je formální datum vztahující se k vytvoření nového Státu Sýrie, fakticky byla vláda vytvořena 03.01.1925.

[732] Toto je formální datum vztahující se k vytvoření nového Státu Sýrie, fakticky se první schůze parlamentu konala až 16.04.1925.

[733] Mandát poslanců vypršel v listopadu 1925 (jednalo se o poslance zvolené do zaniklých reprezentativních rad zaniklých útvarů Stát Damašek a Stát Aleppo v listopadu 1923, jejichž mandát byl pouze na dva roky).

[734] Parlament vznikl sloučením lokálních parlamentů Státu Damašek a Státu Aleppo. Zanikl v souvislosti s probíhajícím Velkým syrským povstáním a plány na vytvoření ústavodárného shromáždění.

<table>
<tr><td>28.04.1926</td><td colspan="3"></td><td rowspan="2">09.06.1928</td><td rowspan="2"></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>28.04.1926-
15.02.1928</td><td colspan="3">'Aḥmad Nāmī Bej (ad-Dāmād)</td><td rowspan="2">27.08.1926-
??.07.1933</td><td rowspan="6">Henri Ponsot</td></tr>
<tr><td>15.02.1928-
19.11.1931</td><td colspan="3">Tādžuddīn al-Ḥasanī
Úvahy o zřízení monarchie</td><td>09.06.1928-
11.08.1928</td><td>Hāšim al-'Atāsī
Ústavodárné shromáždění Státu Sýrie</td></tr>
<tr><td rowspan="3">19.11.1931-
11.06.1932</td><td rowspan="3">Henri Ponsot (dočasně)</td><td rowspan="3">19.11.1931-
11.06.1932</td><td rowspan="3">Funkce premiéra nahrazena tzv. generálním tajemníkem z řad vysokých úředníků francouzské mandátní správy</td><td>11.08.1928-
14.05.1930</td><td>Činnost parlamentu byla pozastavena (od 05.02.1929 na neurčito)</td></tr>
<tr><td rowspan="2">14.05.1930-
07.06.1932</td><td rowspan="2">Parlament neexistoval[735]</td></tr>
<tr><td rowspan="2">07.06.1932-
24.11.1933</td><td rowspan="2">Ṣubhī Barakāt
Parlament[736] Syrské republiky</td></tr>
<tr><td rowspan="4">11.06.1932-
21.12.1936</td><td rowspan="4">Muḥammad ᶜAlī al-ᶜĀbid</td><td>11.06.1932-
16.03.1934</td><td>Ḥaqqī al-ᶜAẓm</td><td rowspan="3">24.11.1933-
21.12.1936</td><td rowspan="3">Činnost parlamentu byla pozastavena</td><td rowspan="3">??.07.1933-
??.10.1938</td><td rowspan="3">Damien de Martel</td></tr>
<tr><td>16.03.1934-
22.02.1936</td><td>Tādžuddīn al-Ḥasanī</td></tr>
<tr><td>22.02.1936-
21.12.1936</td><td>ᶜAṭā' al-'Ajjūbī</td></tr>
<tr><td rowspan="2">21.12.1936-
07.07.1939</td><td rowspan="2">Hāšim al-'Atāsī</td><td>21.12.1936-
18.02.1939</td><td>Džamīl Mardam</td><td rowspan="2">21.12.1936-
10.07.1939</td><td rowspan="2">Fāris al-Chūrī
Parlament Syrské republiky</td><td rowspan="2">??.10.1938-
24.11.1940</td><td rowspan="2">Gabriel Puaux</td></tr>
<tr><td>23.02.1939-
13.03.1939</td><td>Luṭfī al-Ḥaffār</td></tr>
</table>

[735] V závěrečných měsících tohoto období existovala tzv. Poradní rada (10 členů), která byla zřízena 19.11.1931 za účelem pomoci při naplňování nové ústavy.

[736] Oficiální arabský název tohoto jednokomorového parlamentu zněl al-Madžlisu 'n-nijābī المجلس النيابي, což česky odpovídá spíše termínu „poslanecká sněmovna", avšak v našem prostředí pokládám použití tohoto překladu za poněkud matoucí.

		06.04.1939-10.07.1939	Naṣūḥ al-Buchārī				
07.07.1939-10.07.1939	Naṣūḥ al-Buchārī (dočasně)						
10.07.1939-04.04.1941	Bahīdž al-Chaṭīb (předseda direktoria)			10.07.1939-17.08.1943	Parlament neexistoval		
						24.11.1940-27.11.1940	Jean Chiappe
04.04.1941-16.09.1941	Chālid al-ᶜAẓm (dočasně)	04.04.1941-21.09.1941	Chālid al-ᶜAẓm			29.12.1940-14.04.1941	Henri Dentz
						21.07.1941-03.06.1943	Georges Catroux
16.09.1941-17.01.1943	Tādžuddīn al-Ḥasanī	21.09.1941-19.04.1942	Ḥasan al-Ḥakīm				
		19.04.1942-10.01.1943	Ḥusnī al-Barāzī				
		10.01.1943-25.03.1943	Džamīl al-'Ulšī				
17.01.1943-25.03.1943	Džamīl al-'Ulšī (dočasně)						
25.03.1943-17.08.1943	ᶜAṭā' al-'Ajjūbī						
						03.06.1943-23.11.1943	Jean Helleu
17.08.1943-30.03.1949 (podruhé zvolen 18.04.1948)	Šukrī al-Quwatlī	19.08.1943-14.10.1944	Saᶜdullāh al-Džābirī	17.08.1943-16.10.1944	Fāris al-Chūrī Parlament Syrské republiky		
						23.11.1943-23.01.1944	Yves Chataigneau (dočasně)
		14.10.1944-01.10.1945	Fāris al-Chūrī	17.10.1944-15.09.1945	Saᶜdullāh al-Džābirī Parlament Syrské republiky	23.01.1944-06.07.1946	Étienne Beynet
		01.10.1945-16.12.1946	Saᶜdullāh al-Džābirī	16.09.1945-22.10.1946	Fāris al-Chūrī Parlament Syrské republiky		
						Funkce zrušena postupným ukončením mandátu a vznikem samostatné Sýrie	

Příloha č. 3

Přehled vlajek státních útvarů existujících na území dnešní Sýrie ve 20. století

1. Vlajka Osmanské říše (pro Sýrii platná do 1918); jednalo se o vlajku používanou od roku 1844, kdy byla její podoba přijata v rámci 1. fáze reforem tanzímátu; po porážce Osmanské říše v 1. světové válce zůstala vlajkou nástupnického státu, tj. Turecka, avšak v roce 1936 byly v jejím designu provedeny menší proporční a poziční změny

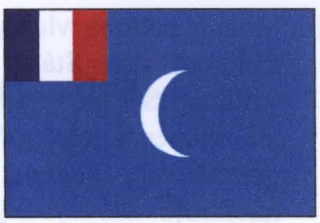
2. Vlajka tzv. Arabského povstání; v Sýrii platná na územích kontrolovaných Fajṣalem (OETA–East) od jejich dobytí na konci 1. světové války do rozhodnutí druhého Syrského kongresu o vyhlášení nezávislého Syrského království (8. březen 1920); v mírné modifikaci barev (bílá doprostřed, zelená dolů) se stala vlajkou Palestiny

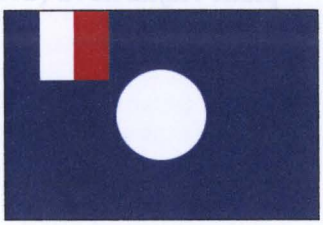
3. Vlajka Syrského království pod vládou krále Fajṣala, přijatá rozhodnutím druhého Syrského kongresu; v platnosti na území dnešní Sýrie byla pouze krátce, a to od 8. března 1920 do vyvrácení Fajṣalovy moci Francouzi v červenci 1920; v mírné modifikaci barev (bílá doprostřed, zelená dolů) se stala vlajkou Zajordánska a dodnes je vlajkou Jordánska

4. Vlajka Francouzi okupované části zaniklého Syrského království vytvořená vysokým komisařem Gouraudem; v platnosti byla pouze krátce (cca od konce července do 1. září 1920) a nebyla nahrazena žádnou ústřední vlajkou, protože zbytková Sýrie byla rozdělena do několika umělých pseudostátů bez centrální autority[737]

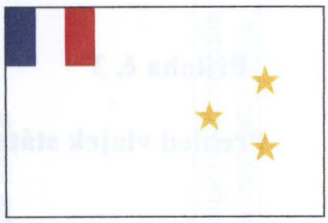

5. Vlajka Státu Damašek, používaná v období 1. září 1920 až do konce roku 1924, kdy byl tento pseudostát zrušen, resp. jeho území se stalo součástí tzv. Státu Sýrie vzniklého k 1. lednu 1925

[737] Toto je podoba vlajky stažená ze stránek *flagspot.net* (*http://flagspot.net/flags/sy-his.html#old*, navštíveno 17.12.2008), stránky syrianhistory.com (http://www.syrianhistory.com/node/2308, navštíveno 17.12.2008) uvádějí poněkud odlišnou podobu vlajky (místo půlměsíce je uprostřed plný bílý kruh), kloním se však k variantě s půlměsícem, protože varianta s bílým kruhem byla vlajkou Státu Damašek, kterou dále uvádím v tabulce.
Některé prameny dále uvádějí, že po příchodu Francouzů poslední Fajṣalem jmenovaný premiér ʿAlā'uddīn ad-Durūbī nejdříve nahradil vlajku Syrského království (s „hášimovskou" bílou hvězdou) starou vlajkou Arabského povstání (lišící se pouze absencí hvězdy) a teprve po několika dnech zavedl Gouraud zcela novou vlajku.

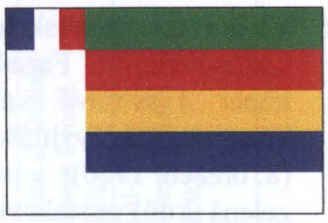
6. Vlajka Státu Aleppo, používaná v období 1. září 1920 až do konce roku 1924, kdy byl tento pseudostát zrušen, resp. jeho území se stalo součástí tzv. Státu Sýrie vzniklého k 1. lednu 1925

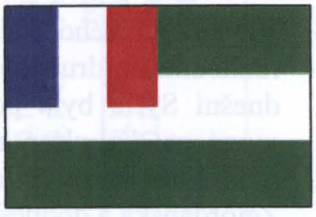
7. Vlajka Státu ᶜalawitů (resp. jemu předcházejících a na něj navazujících a teritoriálně se od něj nelišících pseudostátů pod různými jmény), používaná zřejmě v letech 1920–1936 v několika nepříliš odlišných variantách[738]

8. Vlajka Státu Drúzské hory (resp. jemu předcházejících a na něj navazujících teritoriálně se od něj nelišících pseudostátů pod různými jmény), používaná zřejmě v letech 1922–1936 ve dvou mírně odlišných variantách[739]

9. Vlajka používaná mezi lety 1922–1930 (nebo až 1932 – viz komentář k následující vlajce), tj. v době existence Syrské federace (28. června 1922 – 31. prosince 1924) a Státu Sýrie v období od jeho vzniku 1. ledna 1925 do jeho formálního zániku 14. května 1930

10. Možná podoba vlajky z přechodného období mezi formálním zánikem tzv. Státu Sýrie (14. května 1930) a faktickým vznikem Syrské republiky (11. červen 1932); některé prameny ale existenci této „přechodové“ vlajky popírají a uvádějí, že pokračovala platnost dřívější vlajky, jakkoli podle ústavy naoktrojované vysokým komisařem 14. května 1930 měla již platit vlajka nová (uvedena jako následující)

[738] Tyto varianty se nejspíš drobně lišily počtem a délkou slunečních paprsků. Více informací na toto téma viz např. http://www.crwflags.com/fotw/flags/sy-alw20.html nebo http://flagspot.net/flags/sy-alw20.html (obě strany navštíveny 17.12.2008).

[739] Na obrázku je druhá varianta používaná zřejmě v letech 1924–1936. První, tj. starší varianta používaná do roku 1924 měla v levém sloupci místo malé francouzské trikolóry zřejmě 13 malých, žlutých, pod sebou horizontálně seřazených pěticípých hvězd symbolizujících jednotlivé administrativní jednotky pseudostátu.

11. Nejznámější podoba syrské vlajky z období francouzského mandátu a samostatné Sýrie do sloučení s Egyptem; vlajka byla v platnosti od 11. června 1932 (poprvé však již byl vyvěšena v Aleppu 1. ledna 1932) do 22. února 1958 a také v období mezi rozpadem Sjednocené arabské republiky a 1. baʿṯistickým převratem v Sýrii (28. září 1961 – 8. března 1963)[740]

12. Vlajka Sjednocené arabské republiky (spojení Egypta a Sýrie), která byla oficiální vlajkou Sýrie v období 22. února 1958 – 28. září 1961
Sýrie se k této vlajce vrátila 29. března 1980 a od té doby platí dodnes

13. Vlajka přijatá Radou revolučního velení při 1. baʿṯistickém převratu v Sýrii a používaná v období několika baʿṯistických režimů od 8. března 1963 do 1. ledna 1972

14. Vlajka používaná v počátečním období režimu Ḥāfiẓe al-'Asada v době od 1. ledna 1972 do 29. března 1980

Zpracováno podle sekce „Flags through History" z webových stránek www.syrianhistory.com a sekce věnované Sýrii na stránkách www.flagspot.net.

[740] Tato vlajka také byla označována jako „vlajka nezávislosti", protože v období její platnosti se Sýrie vymanila z cizí okupace. Tři hvězdy měly zpočátku údajně symbolizovat vilájety Damašek, Aleppo a (mutasarrifiji) Dajr az-Zawr; později po začlenění drúzského a ʿalawitského pseudostátu do Sýrie v roce 1936 symbolizovala jedna hvězda společně Damašek, Aleppo a Dajr az-Zawr, zatímco další dvě oba zaniklé pseudostáty.

Příloha č. 4

Dokumenty vztahující se k vymezení hranic dnešní Sýrie

a) Dokumenty vztahující se k vymezení severní hranice Sýrie

1.) Článek 27, část II., odst. 2 Sèvreské smlouvy (hranice Turecka se Sýrií) z 10. srpna 1920[741]

(z hlediska dnešní hranice je níže uvedené vymezení irelevantní, protože Sèvreská smlouva nikdy nevstoupila v platnost a byla záhy nahrazena Lausannskou smlouvou)

From a point to be chosen on the eastern bank of the outlet of the Hassan Dede, about 3 kilometres northwest of Karatash Burun,[742] northeastwards to a point to be chosen on the Djaihun Irmak[743] about 1 kilometre north of Babeli, a line to be fixed on the ground passing north of Karatash;

thence to Kesik Kale,[744] the course of the Djaihun Irmak upstream; thence northeastwards to a point to be chosen on the Djaihun Irmak about 15 kilometres eastsoutheast of Karsbazar,[745] a line to be fixed on the ground passing north of Kara Tepe;

thence to the bend in the Djaihun Irmak situated west of Duldul Dagh,[746] the course of the Djaihun Irmak upstream;

thence in a general southeasterly direction to a point to be chosen on Emir Musi Dagh[747] about 15 kilometres south-south-west of Giaour Geul,[748] a line to be fixed on the ground at a distance of about 18 kilometres from the railway, and leaving Duldul Dagh to Syria;

---

[741] The Treaty of Sèvres: Part II. Frontiers of Turkey, Article 27. Smlouva je dnes v úplné podobě k dispozici na internetu, např. na adrese http://wwi.lib.byu.edu/index.php/Peace_Treaty_of_S%sC3%A8vres.
Zde uvedené znění textu je převzato z The Geographer Office of the Geographer Bureau of Inteligence and Research: International Boundary Study. No. 163 – March 7, 1978. Syria – Turkey Boundary, s. 2–3, kde je text citován z United Kingdom Treaty Series No. 11 (1920) [Cmd. 964]. Treaty of Peace With Turkey. Signed at Sevres, August 10, 1920 [With Maps].

[742] Jedná se fakticky o nejjižnější bod nížinatého výběžku, ležícího na jih od města Adana, který představuje deltu několika řek a potoků stékajících z pohoří Taurus. Zmiňovaná lokalita se dodnes jmenuje Karataş a nachází se v ní menší město (cca 9 000 obyv. v roce 2004). Kdyby byla hranice podle tohoto plánu skutečně vytyčena, pak by Karataş byl prakticky izolovaný – z jihu a jihovýchodu mořem, ze západu a severu hranicí s Tureckem.

[743] Řeka Ceyhan, která přitéká do Karatašského výběžku ze severovýchodu.

[744] Pravděpodobně dnešní vesnice Kesikkeli, ležící cca 40 km severovýchodně od města Ceyhan a cca 30 km jihozápadně od města Kadirli. Přibližně 10 km západně od tohoto místa se v lokalitě Anavarza Kalesi nachází zříceniny původně římského města Anazarbus, které se ve 12. století stalo hlavním městem tzv. Malé Arménie.

[745] Pravděpodobně dnešní město Kadirli, které se za doby Osmanské říše jmenovalo Kars. Zmiňovaný bod by se zřejmě nacházel někde poblíž hráze dnešní přehrady Aslantaş, ležící severně od národního parku Karatepe.

[746] Hora se dnes pravděpodobně jmenuje (Beşik) Düldülü Dağı, je vysoká 2246 m.

[747] Hora se dnes pravděpodobně jmenuje Akçadağ, je vysoká 1795 m.

[748] Jezero Gâvur Gölü, nacházející se jižně od městečka Türkoğlu, které leží cca 20 km od provinčního centra Kahramanmaraş. Turecké hanlivé slovo *gâvur* má význam nevěřící, pohan a zhruba odpovídá arabskému islámskému termínu *kāfir* كافر, přičemž historicky (z dob expanze Osmanské říše do Evropy) bylo spojováno především s křesťany, resp. Evropany. Název jezera zřejmě souvisí s tím, že ve městě Kahramanmaraş i jeho okolí žilo do 1. světové války velké množství Arménů a kromě nich také mnoho tureckých alevitů, kteří jsou ortodoxními (sunnitskými) muslimy považováni za nevěřící.

thence eastwards to a point to be chosen about 5 kilometres north of Urfa, a generally straight line from west to east to be fixed on the ground passing north of the roads connecting the towns of Baghche, Aintab, Biridjik, and Urfa[749] and leaving the last three named towns to Syria;

thence eastwards to the south-western extremity of the bend in the Tigris about 6 kilometres north of Azekh (27 kilometres west of Djezire-ibn-Omar[750]), a generally straight line from west to east to be fixed on the ground leaving the town of Mardin to Syria;

thence to a point to be chosen on the Tigris between the point of confluence of the Khabur Su with the Tigris and the bend in the Tigris situated about 10 kilometres north of this point,[751] the course of the Tigris downstream, leaving the island on which is situated the town of Djezire-ibn-Omar to Syria.

2.) Články 3 a 8 Ankarské smlouvy (linie příměří mezi francouzskými a tureckými jednotkami) z 20. října 1921[752]
(linie příměří představuje de facto, s výjimkou Alexandrettského sandžaku, dnešní hranici Sýrie s Tureckem; tato hranice byla potvrzena ve článku 3, odst. 1 Lausannské smlouvy z 24. července 1923)[753]

Článek 3
Within a maximum period of two months from the date of the signature of the present agreement, the Turkish troops stall withdraw to the north and the French troops to the south of the line specified in article 8.

Článek 8
The line mentioned in article 3 is fixed and determined as follows: -
The frontier line shall start at a point to be selected on the Gulf of Alexandretta immediately to the south of the locality of Payas[754] and will proceed generally towards Meidan - Ekbes[755]

---

[749] Dnes se tato města jmenují Bahçe, Gaziantep, Birecik a Şanlıurfa a všechna leží na území Turecka.
[750] Dnešní městečko Cizre v Turecku.
[751] Dle mého názoru tento bod odpovídá místu (trojbodu), kde se stýkaly hranice tří osmanských provincií (vilájetů), a to provincie Diyarbakır, Van a Mosul.
[752] Franco – Turkish Agreement. Angora, October 20, 1921. Smlouva je dnes v úplné podobě k dispozici na internetu, např. na adrese http://wwi.hri.org/docs/FT1921/Franco-Turkish_Pact_1921.pdf.
Zde uvedené znění textu článku 8 je převzato z The Geographer Office of the Geographer Bureau of Inteligence and Research: *International Boundary Study. No. 163 – March 7, 1978. Syria – Turkey Boundary*, s. 3–4, kde je text citován z *League of Nations Treaty Series*, Vol. 54, Treaty No. 1284, pp. 177–193. Čl. 8 je ve zmíněném materiálu uveden bez posledního odstavce, který však z hlediska průběhu linie příměří není podstatný.
[753] Článek 3, odst. 1 Lausannské smlouvy doslova zní:
„From the Mediterranean to the frontier of Persia, the frontier of Turkey is laid down as follows:
(I) With Syria:
The frontier described in Article 8 of the Franco–Turkish Agreement of the 20th October, 1921.
(2) With Iraq: ..."
[754] Lokalita leží cca 20 km na sever od přístavu Alexandretta. Dnes se v ní nachází městečko Yakacık, které je však nadále známo i pod starým názvem Payas. Podobně znělo i arabské jméno původní vesnice – Bajāz بياظ. Tento název se údajně vztahuje k arabskému slovu „bajāḍ بياض", ve významu „běloba", což souvisí s tím, že nad pobřežím se v tomto místě prudce zvedá nejvyšší hora pohoří Amonos, jejíž vrchol ve výšce 2240 m/m byl často pokryt sněhem. K etymologii slova *gâvur* viz pozn. 748.
Payas byl ve středověku poměrně významným přístavem, který až do dobytí Osmany ovládali Janované. V 16. století byla za vlády významného osmanského vezíra Sokullu Mehmeta Paši (tj. Sokoloviće Paši) v jeho okolí vybudována dodnes zachovaná velká karavanní stanice (kervansaray). Koncem 18. století však si však

(leaving the railway station and the locality to Syria); thence it will bend towards the south-east so as to leave the locality of Marsova[756] to Syria and that of Karnaba[757] as well as the town of Killis[758] to Turkey; thence it will join the railway at the station of Choban-bey.[759] Then it will follow the Baghdad Railway, of which the track as far as Nisibin[760] will remain on Turkish territory; thence it will follow the old road between Nisibin and Jeziret-ibn-Omar[761] where it will join the Tigris. The localities of Nisibin and Jeziret-ibn-Omar as well as the road will remain Turkish; but the two countries shall have the same rights to the use of this road.

The stations and sidings of the section between Choban-bey and Nisibin stall belong to Turkey as forming parts of the track of the railway.
A commission compeising delegates of the two parties will be constitued, within a period of one month from the signature of the present agreement, to determine the above-mentioned line. This commission stall begin its labours within the same period.

3.) Článek 1 Francouzsko-turecké smlouvy z 23. června 1939, týkající se změn průběhu hranice v oblasti Alexandrettského sandžaku[762]

Insofar as it is concerned, France agrees that the boundary described by the Protocols of May 30, 1926, June 22, 1929, and May 3, 1930 be rectified:

a. From the point where the Kara-Su crosses the current border to monument No. 230 in order to coincide with the boundary marked out on the ground as recorded in the protocol signed at Antioch on May 19, 1939, with the understanding that the village of Guemid between monuments Nos. 17 and 20 shall be totally awarded to Turkey and that from monument No. 221 the boundary shall join monument No. 230 directly, leaving the road from Yenishehr to Antioch in Turkish territory;

---

v přístavu udělal svou základnu místní pirát a lupič Küçük Ali, přepadávající lodě i karavany (mj. unesl a 8 měsíců zadržoval i nizozemského konzula v Aleppu, kterého propustil až za tučné výkupné). Počátkem 19. století byl Payas značně poškozen při trestných výpravách osmanského státu, což vedlo k úpadku města.

[755] Dnešní syrská hraniční železniční stanice Majdān 'Ikbis ležící na trati Bagdádské dráhy.

[756] Dnešní syrská vesnice Marsāwā مرساوا (635 obyv. v roce 2001) ležící několik kilometrů severně od známé archeologické lokality Cyrrhus (ar. an-Nabī Hūrī هوري النبي) v těsné blízkosti hranice.

[757] Lokalitu Karnaba se mi nepodařilo na mapách nalézt, je možné, že jako tisíce dalších v Turecku byla přejmenována.

[758] Dnes psáno Kilis. Kilis je dodnes poměrně významné město (cca 70 000 obyv.), od roku 1994 (po oddělení z provincie Gaziantep) dokonce středisko stejnojmenné provincie. Několik kilometrů na jih od něj se nachází druhý nejvýznamnější silniční přechod z Turecka do Sýrie (Öncüpınar – 'Iʿzāz اعزاز!).

[759] Dnes se v tomto místě nachází syrské pohraniční městečko ar-Rāʿī, jehož arabské jméno v překladu znamená pastevec, stejně jako turecké slovo çoban, oblast je však obývána převážně Kurdy. Úsek Bagdádské dráhy spojující bývalou hraniční železniční stanici ar-Rāʿī s uzlem al-Muslimīja (cca 15 km severně od Aleppa) je bohužel dnes již mimo provoz, i když v poslední době (2008) se v návaznosti na zlepšení turecko-syrských vztahů objevily snahy o jeho obnovení.

[760] Dnešní turecké hraniční město Nusaybin, kde se nachází nejvýchodněji položený silniční hraniční přechod do Sýrie (Nusaybin – al-Qāmišlī).

[761] Dnešní městečko Cizre v Turecku.

[762] Text uvádím podle materiálu The Geographer, Office of the Geographer, Bureau of Inteligence and Research: *International Boundary Study. No. 163 – March 7, 1978. Syria – Turkey Boundary*, s. 13.
Vlastní demarkace hranice v oblasti Alexandrettského sandžaku byla provedena společnou komisí, ustavenou podle čl. 14 dohody mezi francouzským a tureckým generálním štábem z 3. července 1938. Komise předložila 1. listopadu 1938 zprávu o své činnosti, doplněnou mapou v měřítku 1:100 000. Vytýčení hranice pak bylo potvrzeno protokolem podepsaným v Antiochii 19. května 1939. Tento protokol se mi však nepodařilo nikde získat.

b. And from monument No. 419 leading northeasterly to a point approximately 1,200 meters southwest of Askorane, from that point passing east of Anskorane [sic] and Godja-Qairaq, then running north to a point located about one kilometer northeast of Godja-Qairaq.

From that point the boundary shall extend west to a point located about one kilometer north of the ruined castle then southwesterly to hill 1010 (west of the ruined castle); next southwesterly along the floor of the ravine north of Rachourte which comes out near the Kara-Dourane River and then following the river to the sea.

4.) Části Francouzsko-turecké konvence z 30. května 1926, vztahující se k úseku hranice mezi syrskou lokalitou Majdān 'Ikbis a tureckým městem Nusaybin[763]

[The boundary follows a straight line] in a marked west - east direction and joining the old Hadjilar Meidan-Ekbez railway track at the point where it crosses the track leading to the Hassa cemetery from Danadji Huyuki (stone 340);

(16) From the above-mentioned crossing by the old Hadjilar Meidan Ekbez railway track as far as the point where it meets the Hassa - Islahiya road, the axis of the track forming the frontier line;

(17) By a straight line running in a marked west - east direction between the abovementioned crossing and the summit of the Boz-Tepe hill;

(18) By a straight line running from the summit of the Boz-Tepe hill to the railway bridge over the Kure Dereci;

(19) From the above-mentioned bridge by the actual course of the Kure Derici almost as far as its junction with the Kotchanli thalweg;

(20) By the Kotchanli thalweg from its junction with the Kure Dereci as far as the highest point of the crest;

(21) From the highest point of the crest by a line running about 500 metres east of the line of heights (950) and leaving in Syria the Alikar Bey Obaci Pendir road;

(22) From a point situated one kilometre north of Alikar, the frontier will run in the direction of Beuyuk Darmik (point 1250) and will extend eastwards as far as point 805 on the ridge between Bali Keuy (S) and Pertekli (T);

(23) From point 805 by a straight line meeting the Bali Keuy Saadli track at its junction with the Kotchanli track;

(24) From the above-mentioned junction by a straight line to point 661;

(25) From point 661 by a straight line to point 682;

(26) From point 682 by the crest line as far as the junctions of the two thalwegs proceeding from point 682 eastwards;

(27) From the above-mentioned junction by the thalweg as far as the Saboune-Souyou river;

(28) From the above-mentioned point by the course of the Saboune-Souyou as far as the confluence of that river and the thalweg situated 1,500 metres southeast of Hai Oghlou;

(29) From the above-mentioned confluence by the thalweg as far as the Merdanli - Chiltah track;

(30) From the above-mentioned point by the Chiltah track as far as its junction with the Akabe track, passing by the foot of Djeren Tepe;

(31) From this junction by the Akabup to track Afrin-Souyou;

---

[763] Franco-Turkish Convention, Angora, May 30, 1926. Text uvádím podle materiálu The Geographer, Office of the Geographer, Bureau of Inteligence and Research: *International Boundary Study. No. 163 – March 7, 1978. Syria – Turkey Boundary*, s. 6–9.

(32) From the above-mentioned point by the course of the Afrin-Souyou as far as the confluence of the Iki Dam Deressi;

(33) From this confluence by the Iki Dam Deressi as far as its meeting-place with the Karrebi-Iki Dam track;

(34) From this junction by the crest line curving south-eastwards and ending in summit point 702;

(35) From the above-mentioned summit to the point where the Egri-Kane ravine intersects the straight line 702 - 731;

(36) From this point up the Egri-Kane ravine to its head;

(37) From this point as far as the head of the ravine separating the Mihrab Daghi from the Kara Tach;

(38) From this point following the aforesaid ravine as far as its junction with the north - south path from Tibil (T) to Tahtali (T);

(39) From this point to the crest line ending at the summit of the Tchagla Tepe;

(40) By the straight line running between the summit of the Tchagla Tepe to a point situated 200 metres south of Utch Evler;

(41) From this point by a straight line running north - south and ending at the summit of Sakar Maya;

(42) By the straight line running west - east from this summit as far as the crossroads 500 metres south - east of Kara Kouyou;

(43) By the Kara Kouyou - Tibil (T) road as far as the cross-roads about one kilometre east of Yazi Baghi;

(44) From this point by the road running north - south as far as the cross-roads about one kilometre south;

(45) From this point by a line following the steepest gradient and ending on the Azaz - Killis road at the point situated 800 metres south of Tibil;

(46) From this point by the Azaz - Killis (T) road northwards as far as the culvert 600 metres north-west of Armoudja;

(47) From this point northwards up the Killis road (T) as far as a point situated 400 metres north of the aforesaid culvert;

(48) From this point by a line running in a marked east - west direction as far as the meeting of this road with the stream flowing towards Chamrin and Bretche;

(49) From this point by the bed of the aforesaid stream as far as its meeting with the paths from Chamrin and Tel-es-Cham;

(50) From this point by the path running from Tel-es-Cham in a marked northeasterly direction as far as its meeting with the path between Kafer Tchoch and Killis;

(51) From this point by the Kafer Tchoch path as far as the hill 700 metres southwest of Kafer Harim;

(52) By a straight line running south-east from this hill to a point situated in the ravine of Kafer-Harim one kilometre south of this village;

(53) From this point by a line running approximately straight in a north-easterly direction as far as the cross-roads about 700 metres west of Saive;

(54) From this point descending eastwards by the Suep stream as far as the point where it bends southwards;

(55) From this bend by a line running west - east as far as the Saive (T) Hamili (T) road;

(56) From this point following the Saive Hamili (T) road as far as the point about one kilometre south-east of Hamili;

(57) From the above-mentioned point northwards by the Kara - Mezra - Hafsa path as far as a point situated 800 metres distant;

(58) From this point by a straight line to a point situated 1,200 metres from Bigheidine on the track running from this village in a north-easterly direction;

(59) From the above-mentioned point by a straight line as far as the point situated on the Kutchuk Bikir - Tathamos track 150 metres south of the stream which crosses this track;

(60) From the above-mentioned point by a straight line to a point situated 300 metres south of Tchildiraba on the track running between this village and Tathamos;

(61) From the above-mentioned point by a straight line as far as the meeting of the tracks 800 metres south-west of Salthan;

(62) From the above-mentioned junction by a straight line as far as the rocky Mond numbered 487;

(63) From the above-mentioned mound by a straight line as far as the cross-roads 1,100 metres to the east;

(64) From the above-mentioned cross-roads by the track running eastwards, the hill near the station of Choban-Bey and the station itself, the station being in Turkish territory and the town in Syrian territory.

The frontier will follow the Baghdad Railway, of which the track as far as Nisibin will remain in Turkish territory.

The stations and sidings in the section between Choban-Bey and Nisibin and all the existing installations employed in the working of the line will belong to Turkey as forming part of the railway track.

The gravel pits required for the working of this track, which will be fixed at the earliest possible date by the delegates of the Public Works Departments of both countries, will be considered as undertakings belonging to the railway.

Turkey and Syria will have joint use of the port of Jerablus and of the track connecting it with the Jerablus station. The territory bounded by the main line and the branch line connecting Jerablus station with the river port will be regarded as a free Customs zone.

An international river station will be established at the port of Jerablus.

5.) Články 1 a 3 Francouzsko-tureckého protokolu z 22. června 1929, vztahující se k úseku hranice mezi tureckým městem Nusaybin a turecko-syrsko-irácký trojbodem[764]

Článek 1

The delimitation of the frontier which is already settled as regards the first and second sectors will be made for the third sector by the Delimitation Commission in accordance with the following line:

The frontier in the third sector takes its beginning at the point indicated by the Delimitation Commission in its meeting of October 28, 1927, as the starting point of the old road. (See Minutes No. 25, Paragraph IV, drawn up as follows:

"The Commission fixed unanimously as the starting point of the old road, the point east of the Jagh Jagh bridge, where the Kameshli track leaves off the road of Djezireh-ibn-Omar to run southwards".)

It will be then fixed as follows:

---

[764] Carte au 1:50,000 du 3eme Secteur de la frontiere Turco - Syrienne de Nissibin a Djeziret, ibn Omar levee par ordre de la Commission d'abornment. Text uvádím podle materiálu The Geographer, Office of the Geographer, Bureau of Inteligence and Research: *International Boundary Study. No. 163 – March 7, 1978. Syria – Turkey Boundary*, s. 9–12.

(1) By the road (Turkish) from Nisibin to Guirhassin up to the spot where this road is crossed by a semi-permanent stream of a general north-east-south-west orientation running eastward of Guirhassin - a crossing situated on the aforementioned road at 400 meters east of Guirhassin.

(2) By a straight line departing from this last point to end at a point situated at 200 meters south of Guirhassin.

(3) By a straight line departing from this last point to end at a point situated on the Guirhassin - Latifeh track 200 meters from Guirhassin.

(4) By a straight line departing from this last point to end at a point situated 400 meters north of Latifeh.

(5) By a straight line departing from this last point to end at a point situated on the Nerkesli - Telziuaneh track 300 meters from Nerkesli.

(6) By a straight line departing from this last point to end at a point situated at 800 meters north from Tel-Djihan.

(7) By a straight line departing from this last point to end at a point situated on the Tel-Djihan-Aznaour track 1000 meters from Aznaour.

(8) By a straight line departing from this last point to end at a point situated 400 meters south of Aznaour.

(9) By a straight line departing from this last point to end at a point situated on the Aznaour - Hadjourlou (ruins) 400 meters from Aznaour.

(10) By a road (Turkish) departing from this last point in the direction toward Derouna Agha (ruins) via Hadjourlou (ruins) and Bavord (ruins) up to a point situated on this road 700 meters east of Bavord (ruins).

(11) By a straight line departing from this last point to end at the trigonometrical point side 667.

(12) By a straight line departing from this last point to end at the crossing of the Baneh - Derouna Agha (ruins) and Alakamish - Badian tracks, which crossing is situated 500 meters south-east of Dinik (ruins).

(13) By a straight line departing from this last point to end at the summit of Izzedin Dagh.

(14) By a straight line departing from this last point to end at a point situated 300 meters south of Kharab Razeh.

(15) By a straight line departing from this last point to end at a point situated on the Kharab Razeh - Khergo (ruins) track 500 meters of Kharab Razeh.

(16) By a straight line departing from the last point to end at the crossing of the Ain Ser - Delavikiran and Tel-Ibel - Delavikiran tracks, which crossing is situated at approximately 1,200 meters north - east of Delavikiran.

(17) By a straight line departing from this last point to end at the Tel Afrit – Sarmsak (ruins) track at a point situated 300 meters south of Tel Afrit.

(18) By a straight line departing from this last point to end at the junction of the Tel Afrit - Babil and Tel Afrit - Ayala (ruins) track, which junction is situated at approximately 1,500 meters east of Tel Afrit.

(19) By the track Tel Afrit - Babil (Turkish) departing from the above indicated junction toward the mill (Turkish) situated on the crossing of the tracks Zergous - Karabreshk and Tel Afrit - Babil, which mill is situated at approximately 1,700 meters south-south-west of Kelani.

(20) By a straight line departing from the last point to end at a point situated at the Babil - Tel Bagha track, 500 meters east-south-east of Babil.

(21) By a straight line departing from this last point to end at a point situated on the stream which flows in a general direction toward north-south-east of Babil, which point is situated 500 meters south of Babil.

(22) By a straight line departing from this last point to end at a point situated on the Babil - Tel Bagha track, 500 meters east-south-east of Babil.

(23) By a straight line departing from this last point in the direction of the center of the Domboulieh village up to a point situated on this straight line 600 meters south-west of Domboulieh.

(24) By a straight line departing from this last point to end at a point situated on the Domboulieh - Kaza Redjeb track 400 meters from Domboulieh.

(25) By a straight line departing from this last point to end at a point situated on the Domboulieh - Kerdessi track 400 meters of Domboulieh.

(26) By a straight line departing from this last point, continuing toward the north-east the line defined in the preceding paragraph up to a point situated south-east of the Domboulieh - Kanissipi track.

(27) By a straight line departing from this last point to end at the point situated 400 meters south of Kanissipi.

(28) By a straight line departing from this last point and at a point situated 400 meters east-south-east of Kanissipi on the semi-permanent stream markedly oriented toward west - east and flowing south of Kanissipi.

(29) By a straight line departing from this point to end at the junction of the track situated 1,900 meters approximately north-north-east of the village Kasr Dib (northern village) 2,800 meters approximately north-east of Kanissipi.

(30) By a straight line departing from this last point to end at the crossing of the Andivar - Arnabat track by a semi-permanent stream having a general orientation toward south-west - north-east and flowing at approximately 800 meters north-west of Andivar west. This point is situated approximately 2,600 meters east-north-east of the Arnabat village and at 1,100 meters approximately north-west of the Andivar village.

(31) By a straight line markedly directed toward north-east and reaching the crest line which dominates the course of the Saklan. The crossing point of the straight line and that of the crest above-indicated lies at approximately 1,600 meters north-north-west of the Andivar village west.

(32) From the above point on the crest line which at first dominates the course of the Saklan and later on continues between two semi-permanent rivulets having a general orientation toward south-west-north-east flowing toward the Saklan and ending finally at the crossing point of the Andivar - Djezireh-ibn-Omar road by the Saklan course - a junction situated at approximately 1,000 meters eastnorth- east from the Djeidt mill.

(33) From the above-indicated junction by the road Andivar - Djezireh-ibn-Omar (Turkish) up to the point situated 350 meters north of the foregoing.

(34) From the above-indicated point, by the crest line passing close by the isolated tree situated at approximately 700 meters north-east from the foregoing point and joining the Tigris at approximately 750 meters south-east of the mouth of the small Tigris arm which encircles the city of Djezireh-ibn-Omar to the south.

(35) By a straight line directed toward the north-east departing from the aboveindicated point and reaching the Thalweg of the Tigris.

Článek 3

The frontier on the Tigris will be determined by the Thalweg of that river from the point defined in paragraph 35 of Article 1, up to the confluence of the Khabur.

b) Dokumenty vztahující se k vymezení východní a jižní, resp. jihovýchodní i jihozápadní, hranice Sýrie

1.) Sykes–Picotova dohoda – nóta Edwarda Greye Paulu Cambonovi z 16. května 1916[765]

I have the honour to acknowledge the receipt of your Excellency's note of the 9th instant, stating that the French Government accept the limits of a future Arab State, or Confederation of States, and of those parts of Syria where French interests predominate, together with certain conditions attached thereto, such as they result from recent discussions in London and Petrograd on the subject.

I have the honour to inform your Excellency in reply that the acceptance of the whole project, as it now stands, will involve the abdication of considerable British interests, but, since His Majesty's Government recognise the advantage to the general cause of the Allies entailed in producing a more favourable internal political situation in Turkey, they are ready to accept the arrangement now arrived at, provided that the co-operation of the Arabs is secured, and that the Arabs fulfil the conditions and obtain the towns of Homs, Hama, Damascus, and Aleppo.

It is accordingly understood between the French and British Governments---

1. That France and Great Britain are prepared to recognize and protect an independent Arab State or a Confederation of Arab States in the areas (A) and (B) marked on the annexed map,[766] under the suzerainty of an Arab chief. That in area (A) France, and in area (B) Great Britain, shall have priority of right of enterprise and local loans. That in area (A) France, and in area (B) Great Britain, shall alone supply advisers or foreign functionaries at the request of the Arab State or Confederation of Arab States.

2. That in the blue area France, and in the red area Great Britain, shall be allowed to establish such direct or indirect administration or control as they desire and as they may think fit to arrange with the Arab State or Confederation of Arab States.

3. That in the brown area there shall be established an international administration, the form of which is to be decided upon after consultation with Russia, and subsequently in consultation with the other Allies, and the representatives of the Shereef of Mecca.

4. That Great Britain be accorded (1) the ports of Haifa and Acre, (2) guarantee of a given supply of water from the Tigris and Euphrates in area (A) for area (B). His Majesty's Government, on their part, undertake that they will at no time enter into negotiations for the cession of Cyprus to any third Power without the previous consent of the French Government.

5. That Alexandretta shall be a free port as regards the trade of the British Empire, and that there shall be no discrimination in port charges or facilities as regards British shipping and British goods; that there shall be freedom of transit for British goods through Alexandretta

---

[765] Sykes–Picotova dohoda je tvořena souborem několika nót, které si mezi sebou vyměnily v dubnu a květnu 1916 Velká Británie, Francie a Rusko. Zde je uvedena pouze nóta britského ministra zahraničí Greye francouzskému velvyslanci ve Velké Británii Cambonovi z 16. května 1916, která je z hlediska vymezení hranic Sýrie zásadní.
Text této nóty je poměrně snadno dostupný, z klasických prací ho uvádí mj. Antonius: *c.d.*, s. 428–430. Zde uvedená verze je stažena z adresy http://www.gwpda.org/1916/sykespicot.html.

[766] Mapa je uvedena v sekci Otázka východních hranic Sýrie v rámci Kapitoly 1.

and by railway through the blue area, whether those goods are intended for or originate in the red area, or (B) area, or area (A); and there shall be no discrimination, direct or indirect against British goods on any railway or against British goods or ships at any port serving the areas mentioned.

That Haifa shall be a free port as regards the trade of France, her dominions and protectorates, and there shall be no discrimination in port charges or facilities as regards French shipping and French goods. There shall be freedom of transit for French goods through Haifa and by the British railway through the brown area, whether those goods are intended for or originate in the blue area, area (A), or area (B), and there shall be no discrimination, direct or indirect, against French goods on any railway, or against French goods or ships at any port serving the areas mentioned.

6. That in area (A) the Baghdad Railway shall not be extended southwards beyond Mosul, and in area (B) northwards beyond Samarra, until a railway connecting Baghdad with Aleppo via the Euphrates Valley has been completed, and then only with the concurrence of the two Governments.

7. That Great Britain has the right to build, administer, and be sole owner of a railway connecting Haifa with area (B), and shall have a perpetual right to transport troops along such a line at all times.

It is to be understood by both Governments that this railway is to facilitate the connexion of Baghdad with Haifa by rail, and it is further understood that, if the engineering difficulties and expense entailed by keeping this connecting line in the brown area only make the project unfeasible, that the French Government shall be prepared to consider that the line in question may also traverse the polygon Banias-Keis Marib-Salkhab Tell Otsda-Mesmie[767] before reaching area (B).

8. For a period of twenty years the existing Turkish customs tariff shall remain in force throughout the whole of the blue and red areas, as well as in areas (A) and (B), and no increase in the rates of duty or conversion from *ad valorem* to specific rates shall be made except by agreement between the two Powers.

There shall be no interior customs barriers between any of the above-mentioned areas. The customs duties leviable on goods destined for the interior shall be collected at the port of entry and handed over to the administration of the area of destination.

9. It shall be agreed that the French Government will at no time enter into any negotiations for the cession of their rights and will not cede such rights in the blue area to any third Power, except the Arab State or Confederation of Arab States without the previous agreement of His Majesty's Government, who, on their part, will give a similar undertaking to the French Government regarding the red area.

---

[767] Antonius: *c.d.*, s. 430 uvádí tyto lokality poněkud odlišně jako „Banias–Umm Qais–Salkhad–Tall ᶜOsda–Mismieh".
Pravděpodobně se jedná o lichoběžník, jehož rohy tvoří na severozápadě syrské městečko Bānjās بانياس (od roku 1967 okupované Izraelem), ležící poblíž syrsko-libanonsko-palestinského/izraelského trojmezí; na jihozápadě jordánská vesnice 'Umm Qajs أم قيس (*de facto* jde o zříceniny římského města Gadara), ležící poblíž syrsko-jordánsko-palestinského (izraelského) trojmezí; na jihovýchodě syrské město Ṣalchad صلخد, ležící na jižním úpatí Drúzských hor a lokalita Tell Otsda/Tall ᶜOsda, kterou se mi nepodařilo identifikovat, pravděpodobně se však jedná o nějaký pahorek poblíž města Ṣalchad; a na severovýchodě syrské městečko al-Mismīja المسمية, ležící přímo na Hidžázské dráze cca 30 km jižně od Damašku.

10. The British and French Governments, as the protectors of the Arab State, shall agree that they will not themselves acquire and will not consent to a third Power acquiring territorial possessions in the Arabian Peninsula, nor consent to a third Power installing a naval base either on the east coast, or on the islands, of the Red Sea. This, however, shall not prevent such adjustment of the Aden frontier as may be necessary in consequence of recent Turkish aggression.

11. The negotiations with the Arabs as to the boundaries of the Arab State or Confederation of Arab States shall be continued through the same channel as heretofore on behalf of the two Powers.

12. It is agreed that measures to control the importation of arms into the Arab territories will be considered by the two Governments.

I have further the honour to state that, in order to make the agreement complete, His Majesty's Government are proposing to the Russian Government to exchange notes analogous to those exchanged by the latter and your Excellency's Government on the 26th April last. Copies of these notes will be communicated to your Excellency as soon as exchanged.

I would also venture to remind your Excellency that the conclusion of the present agreement raises, for practical consideration, the question of the claims of Italy to a share in any partition or rearrangement of Turkey in Asia, as formulated in article 9 of the agreement of the 26th April, 1915, between Italy and the Allies.

His Majesty's Government further consider that the Japanese Government should be informed of the arrangement now concluded.

2.) Článek 1 Francouzsko-britské konvence z 23. prosince 1920 (tzv. Leygues–Hardingova konvence)[768]

The boundaries between the territories under the French mandate of Syria and the Lebanon on the one hand and the British mandate of Mesopotamia and Palestine on the other are determined as follows:

On the east, the Tigris from Jeziret-ibn-Omar to the boundaries of the former vilayets of Diarbekir and Mosul.

On the south-east and south, the aforesaid boundary of the former vilayets southwards as far as Roumelan Koeui;[769] thence a line leaving in the territory under the French mandate the entire basin of the western Kabur and passing in a straight line towards the Euphrates, which it crosses at Abu Kemal, thence a straight line to Imtar[770] to the south of Jebul Druse, then a line to the south of Nasib[771] on the Hedjaz Railway, then a line to Semakh on the Lake of Tiberias, traced to the south of the railway, which descends towards the lake and parallel to the railway. Deraa and its environs will remain in the territory under the French mandate; the frontier will in principle leave the valley of the Yarmuk in the territory under the French

[768] The Franco-British Convention on Certain Points Connected with the Mandates for Syria and the Lebanon, Palestine and Mesopotamia. Paris, December 23, 1920. Konvenci lze dnes nalézt na internetu, např. na webu OSN, http://untreaty.un.org/unts/60001_120000/20/29/00039449.pdf.

[769] Zřejmě dnešní syrská vesnice Rumajlān (at-taḥtānī) رميلان التحتاني ležící poblíž trati Bagdádské dráhy.

[770] Zřejmě dnešní syrské městečko 'Imtān إمتان cca 40 km jihovýchodně od Suwajdy na jižním úpatí Drúzských hor.

[771] Dnes se v tomto místě kromě železniční stanice na momentálně nefukční Hidžázské dráze nachází hlavní silniční (dálniční) hraniční přechod mezi Sýrií a Jordánskem Naṣīb نصيب / Džābir جابر.

mandate, but will be drawn as close as possible to the railway in such a manner as to allow the construction in the valley of the Yarmuk of a railway entirely situated in the territory under the British mandate. At Semakh[772] the frontier will be fixed in such a manner as to allow each of the two High Contracting Parties to construct and establish a harbour and railway station giving free access to the Lake of Tiberias.[773]

On the west, the frontier will pass from Semakh across the Lake of Tiberias to the mouth of the Wadi Massadyie.[774] It will then follow the course of this river upstream, and then the Wadi Jeraba to its source. From that point it will reach the track from El Kuneitra to Banias at the point marked Skek,[775] thence it will follow the said track which will remain in the territory under the French mandate as far as Banias. Thence the frontier will be drawn westwards as far as Metullah, which will remain in Palestinian territory. This portion of the frontier will be traced in detail in such a manner as to ensure for the territory under the French mandate easy communication entirely within such territory with the regions of Tyre and Sidon, as well as continuity of road communication to the west and to the east of Banias.

From Metullah the frontier will reach the watershed of the valley of the Jordan and the basin of the Litani. Thence it will follow this watershed southwards. Thereafter it will follow in principle the watershed between the Wadis Farah-Houroun and Kerkera, which will remain in the territory under the British mandate, and the Wadis El Doubleh, El Aioun and Es Zerka,[776] which will remain in the territory under the French mandate. The frontier will reach the Mediterranean Sea at the port of Ras-el-Nakura, which will remain in the territory under the French mandate.

---

[772] Lokalita Samach سمخ leží v dnešní Palestině/Izraeli na jihu Tiberiadského jezera poblíž místa, odkud z něj vytéká řeka Jordán. Na počátku 20. století se jednalo o strategické místo, kde se kromě mostu přes řeku Jordán nacházel i přístav na Tiberiadském jezeře a přilehlá železnicní stanice na důležité odbočce Hidzázké dráhy spojující Damašek přes železniční uzel Dar^{c}ā s přístavem v Hajfě.

[773] V textu dohody zmiňovaná železniční trať procházela západně od Dar^{c}ā údolím řeky Jarmúk, která se vlévá do řeky Jordán přibližně 5 km jižně od místa, kde tato opouští Tiberiadské jezero. Železnice z Dar^{c}ā do Hajfy kopírovala tok řeky Jarmúk, avšak těsně před jejím ústím do Jordánu odbočila mírně na severozápad, kde právě v lokalitě Samach dosáhla Tiberiadského jezera a následně se prudce stočila na jih, po cca 10 km v lokalitě Džisr al-Mudžāmi^{c} جسر المجامع (poblíž soutoku Jordánu s Jarmúkem) překročila Jordán a po cca dalších 15 km dosáhla vesnice Bajsān بيسان (zříceniny starověkého města Scythopolis, po vyhnání arabské populace v roce 1948 dnešní výhradně Židy obývané městečko Bejt še'an בית שאן), kde se stočila zpět na severozápad a po průjezdu tzv. Esdraelonskou planinou (též známá jako Jizre'elské údolí, ar. Mardž ibn ^{c}Āmir مرج ابن عامر, hebr. ^{c}Emeq Jizr^{c}a'el עמק יזרעאל) dosáhla Hajfy.

[774] Řeka dnes teče přes Izraelem okupované Golanské výšiny a v hebrejštině se pravděpodobně nazývá Nahar Mešušim נהר משושים.

[775] Toto místo se mi nepodařilo lokalizovat.

[776] Zmiňovaná údolí jak na britské (tj. palestinské/izraelské), tak na francouzské (tj. libanonské) straně se mi nepodařilo lokalizovat, s výjimkou Wādī ^{c}ajni 'z-zarqā' وادي عين الزرقاء, které se nachází severně poblíž dnešní Modré linie (*de facto* libanonsko-palestinské/izraelské hranice) a ústí do Středozemního moře těsně (cca 1 km) na sever od libanonské pobřežní vesnice an-Nāqūra الناقورة.

3.) Zpráva komise Společnosti národů, pověřené prozkoumáním hranice mezi Sýrií a Irákem, z 10. září 1932[777]

1. Tigris-Sinjar Sector

From the confluence of the Eastern Kabur and the Tigris, the thalweg of the Tigris to about one kilometre below Pesh Kabur; thence a straight line to Tell Dahraya (point 384); thence a straight line as far as Tell Khoda-ed-Deir (point 391).

2. Sinjar Sector

Majority Proposal - From Tell Khoda-ed-Deir (Point 391), a straight line to Tell Rhuli (trigonometrical point 402); thence to trig. pt. 645; thence to trig. pt. 573; thence to trig. pt. 395, and terminating at Tell Sfug (trig. pt. 332).

3. Salt-deposit Sector

From Tell Sfug (trig. pt. 332) in a straight line to trigonometrical point 331; thence to trig. pt. 280; thence to trig. pt. 259; thence to trig. pt. 276; thence to trig. pt. 230; thence to trig. pt. 236; thence to trig. pt. 231; thence to the ruins of the small military post on the border of the Buara salt deposit (point 164, 3.6 kilometres W.N.W. of trig. pt. 172); thence to trig. pt. 167; thence to El Gara (trig. pt. 193); thence to trig. pt. 174; thence to the Jebel Baghuz (trig. pt. L.S. 29, not indicated on the map).

4. Euphrates Sector

From the Jebel Baghuz (trig. pt. L.S. 29, not indicated on the map), a straight line towards the thalweg of the Euphrates, which it reaches near the northeastern extremity of the island of Baghuz; thence the thalweg of the Euphrates up-stream as far as the boundary of the territories of the villages of Heri and Qseba; thence in a straight line to the Leachman boundary-stone (Point 169).

5. Euphrates-Jebel Tenf Sector

From the Leachman boundary-stone in a straight line to the point situated 30 kilometres from the minaret of Abu Kemal on the straight line joining that minaret to the point situated 3.2 kilometres north of Tell Romah; thence this latter line as far as its intersection with the frontier between Iraq and Transjordan.

The tripoint with Jordan is located at approximately 33° 22' 29" North Latitude and 38° 47' 33" East Longitude.

4.) Část 1 protokolu o hranicích mezi Sýrií a (Za)Jordánskem z 31. října 1931[778]

1. - Definition of the frontier

1) - Yarmuk section

---

[777] Report of the Commission entrusted by the Council with the study of the Frontier between Syria and Iraq, Geneva, September 10, 1932. Text uvádím podle materiálu The Geographer, Office of the Geographer, Bureau of Inteligence and Research: *International Boundary Study. No. 100 – May 15, 1970. Iraq – Syria Boundary*, s. 10–11.

[778] Protokol byl podepsán mezi Francií a Velkou Británií v Paříži, jeho přesný anglický název se mi nepodařilo zjistit. Text uvádím podle materiálu The Geographer, Office of the Geographer, Bureau of Inteligence and Research: *International Boundary Study. No. 94 – December 30, 1969. Jordan – Syria Boundary*, s. 11–13.

a) - From the point where the railway line crosses the Yarmuk above El Hamme to the point where the railway line crosses the river above El M'Khebi, the frontier follows the bed of the Yarmuk, it being understood that the section of the railway situated between these two points at the east of the Yarmuk is still placed, for the benefit of Syria, under the same regime of extra-territoriality as that defined by the Boundary Convention of February 3, 1922 (which fixed the last point where the boundary was marked) in so far as concerns the railway section formerly delimited up to the station of Semakh.

b) - From the aforesaid point above El M'Khebi to the point where the railway crosses for the last time the Quadi Meidan in the direction of Mzerib, the frontier is traced on the Transjordan side of the railway line to a distance marked by the bed itself of the Yarmuk and its tributaries, the Quadi Zeizoun and the Quadi Meidan, when these rivers flow south of the railway, and by the railway itself when the track passes on the Transjordan side south of these rivers.

In the latter case, the marking of the boundary will be made south of the track and parallel to it in such a way as to leave Syria, in addition to the railway itself and its permanent structures, the "emprisea" (undertakings) borrow-pits, stations, outbuildings and ground necessary both for the technical protection of the railway track and its structures as well as for its exploitation. This same definition of the track applies to the section of the railway referred to in the preceding paragraph a).

c) Nothing in the preceding definition of the frontier shall have the effect of modifying the regime of the waters of the Yarmuk and its tributaries such as is stipulated in Article 8 or the Franco - British Convention of December 23, 1920.

2) - Deraa-Remthy Section

From the point defined above where the railway crosses the Quadi Meidan up to the point where it meets the railway line south of Nasib, the frontier is determined by the following indications and land marks:

From the bridge over the Quadi Meidan, the frontier rejoins the line which separates the territories of the Transjordan villages of Amraoua, Shejers, Turrah and Remthy on one part from the territories of the Syrian villages of Tel Cheab, Mzerib and Deraa on the other part.

This line crosses El Bueib on the route of Deraa to Remthy and from there follows the western ridge of the Jebel ez Zamla up to the landmark situated at the southern extremity of the line separating the territories of Deraa from those of Remthy.

From this last landmark the frontier goes up to the landmark situated approximately at 1500 meters south of the farm of Rahaya; then it passes to the landmark of Nahr Hamdan and continues towards the landmark situated at South Kerkur; from there it rejoins a point of the railway situated between the Syrian villages of Nasib and the Transjordan village of Jaber in such a way as to leave to each of these villages the lands belonging to them.

It is understood that when, in this second section, the frontier follows a stream or Quadi, it is a question of the bed, and that when the frontier follows a ridge, it is a question of the watershed.

It is also understood that, whatever be the frontier line, the inhabitants of Turrah shall continue to have access, as in the past, to the head limits of the Quadi Meidan situated east of Jisr Meidan.

3) Section east of Nasib and Jaber

From the point specified above between Nasib and Jaber up to the meeting of the Transjordan and Iraq frontier in the neighborhood of Jebel Tenf, the frontier is thus defined:

a) From the point of the railway line specified above, the frontier rejoins the meeting point of the meridian of Semma with the line hereafter defined. Between the meridian of Semma and the meridian of Toll Romah, it passes north of a line marked out by the following points:
Samma, Qum est Surah, Shejera (point situated at about two kilometres south west of the isolated tree of the track from Qum el Djemal to Tisse (Subhiyo, Sabha, Qum el Kottein, Deir el Khaf and Toll Romah, those points being situated in the Transjordan.

The frontier will be indicated by landmarks placed at 3 kilometres 200 (that is two miles) to the North and parallel to the lines which join the centres of the places or localities mentioned above.

It is understood that, if the village of Kirbet Aouad or any part of this village were found to be south of the frontier line marked out as stated above, the frontier would bend to a point situated at sixty metres south and around the last group of houses at present existing; the junction with the general line being made east and west of the village by lines forming an angle of about 90 degrees with the point above indicated (60 metres south of the village) in such a way as to include in Druze territory all the inhabited part of this village as well as the territories situated in this angle reconnecting with the general line.

b) Starting from the point situated at 3 kilometres 200 north (meridian) of the highest summit of Tell Romah up to the frontier of Iraq situated in the neighborhood of Jebel Tenf, the frontier is prolonged in a straight line in the direction of Abou Kemal on the Euphrates, the geographical position of this village being calculated for the special purposes of this frontier line by taking the centre itself of the locality into account.

5.) Závěrečná zpráva demarkační komise, vyměřující hranici mezi Libanonem, Sýrií a Palestinou/Izraelem, z 7. března 1922[779]

THE FINAL REPORT ON THE DEMARCATION OF THE FRONTIER BETWEEN THE GREAT LEBANON AND SYRIA ON THE ONE SIDE, AND PALESTINE ON THE OTHER SIDE, FROM THE MEDITERRANEAN SEA TO EL HAMMÉ (IN THE LOWER VALLEY OF THE YARMUK) IN PURSUANCE OF ARTICLES 1 AND 2 OF THE CONVENTION OF PARIS OF DECEMBER 23, 1920.

It is agreed between the undersigned, being the comirission duly constituted in accordance with articls 2 of the said convention, that the boundary between the Mediterranean and El Hammé shall be as follows :

The frontier leaves the Mediterranean Sea at the point called Ras-el-Nakurah, and follows the crest of the spur to cairn 1, situated 50 metres north of the Palestinian police post of Ras-el-Nakurah.

Thence the frontier follows the same crest to cairn 2 at Khirbet Danian.

Thence it follows the same crest to cairn 3, which is an old point of triangulation 400 metres south-west of Labuna village.

---

[779] Great Britain and France: Exchange of Notes constituting an Agreement respecting the boundary line between Syria and Palestine from the Mediterranean to El Hammé. Paris, March 7, 1923. Tento dokument, obsahující závěrečnou zprávu demarkační komise, lze dnes nalézt na internetu, např. na webu OSN, http://untreaty.un.org/unts/60001_120000/20/29/00039450.pdf.

Thence it follows the same crest to cairn 4, 1 kilom. east-southeast of the village of Labuna.

Thence, running southwards, it follows the thalweg of an unnamed wadi to its confluence with the Wadi Kutayeh ; runs up the thalweg of Wadi Kutayeh east-northeast for 2 kilom.; thence runs up the thalweg of a small tributary on the left of the Wadi Kutayeh, coming from the east up to cairn 5, which is situated at the south-east limit of the cultivated lands of this valley. Thence it follows a straight line to cairn 6, which is situated on the crest between the Wadis Kutayeh and El Dalem. From cairn 6 it follows a straight line of 700 metres in a south-south-east direction to cairn 7, which is situated at the confluence of Wadi Dalem with a small thalweg running from the north ; it continues up the Wadi Dalem 1,300 metres in an eastnorth-east direction, then 400 metres in a northerly direction, then 600 metres in a west-north-west direction and 1 kilom. again in a north-north-east direction up to cairn 8, situated on the road from Alma-el-Shaub to Yurdeth, and 2,500 metres east of the village of Alma-el-Shaub.

Thence it follows the road passing a few metres to the north of Yurdeth, and thence a few metres to the south of Birket-el-Rishe to cairn 9, situated 700 metres southeast of Khirbet Balat at the junction of the road from Ramia to Terbikha with the road from Ramia to Alma-el-Shaub.

Thence it follows a straight line to cairn 10, situated at 600 metres south-south-east of cairn 9, thence along the crest between Wadi Terbikha to the south and the basin of Ramia to the north to cairn 11, situated 1 kilom. south-east of the village of Ramia.

Thence it follows a straight line to cairn 12, situated on the peak 700 metres west of the village of Aita-el-Shaub.

Thence it follows the crest in a generally southern direction to cairn 13 on Tel Rahib.

Thence running in a straight line to the confluence of Wadi-el-Waul with an unnamed wadi at 300 metres to the north-east of Tel Abu Babein, it follows this unnamed wadi which passes east of Mansurah and west of Samuklieh as far as cairn 14, situated at 600 metres west of Ain Katamun.

Thence it runs in a straight line in an easterly direction to cairn 15, situated in the valley of Wadi Bediyeh.

Thence it runs in a straight line to cairn 16, situated at the confluence of Wadi Bediyeh with Wadi Khelal.

Thence it follows a straight line to cairn 17, situated on the west peak of Jebel Haramun.

Thence it follows a straight line to cairn 18, situated on the east peak of Jebel Haramun.

Thence it follows a straight line to cairn 19, situated on a hill 2,100 metres southeast of the village of Yarun.

Thence it follows a straight line to cairn 20, situated on a spur 2 kilom. east of the village of Yarun.

Thence it follows a straight line to cairn 21, situated on the top of Jebel-el-Asy.

Thence if follows a straight line to cairn 22, situated on the bank of a wadi, and 600 metres to the north of Khirbet Auba and about 1 kilom. to the south of the Birket.

Thence it follows a straight line to cairn 23, situated on the top of Jebel Ghabieh and at 600 metres to the south of Deir-el Ghabieh.

Thence it follows a straight line to cairn 24, situated on the spur east of Jebel Ghabieh.

Thence it follows a straight line to cairn 25, situated in the valley, on the east bank of a thalweg 600 metres north-west of the village of El Malkiyeh.

Thence it follows the thalweg in a generally northern direction to cairn 26, situated where the thalweg is cut by the path from Kades to Aitherun.

Thence it follows a straight line to cairn 27, situated 700 metres west-north-west of the village of Kades, near the large tree of Khirbet Menafir.

Thence it follows a straight line to cairn 28, situated at the crossing of the path from Kades to Meis with the Wadi Atabeh.

Thence it follows the thalweg of Wadi Atabeh to cairn 29, situated at the confluence of Wadi Atabeh with the Khallet Ghuzeleh.

Thence it follows a straight line to cairn 30, situated on the crest east of Merj Tufeh.

Thence it follows a straight line to cairn 31, situated on a small spur 800 metres to the east of the eastern village of Meis.

Thence it follows a straight line to cairn 32, situated at 300 metres to the north-west of Khirbet-el-Menarah, at the junction of the paths from Meis to Hunin and from Khirbet-el-Menarah to El Hola.

Thence it follows the crest in a generally north-north-western direction to cairn 33, which is the old triangulation point called Sheikh Abbad.

Thence it follows a straight line to cairn 34, situated in the valley of Hunin, and 1 kilom. north-north-west of the village of Hunin.

Thence it follows a straight line to cairn 35, situated on the watershed between the Litani and the Huleh and 1,300 metres north of Hunin village.

Thence it follows a straight line to cairn 36, situated on the summit of Jebel-el-Meruj. Thence it follows a straight line to cairn 37, situated on the col of Odeissa 300 metres to the east of the last houses of the village and south of the path Odeissa to Metallah.

Thence it follows the path from the col of Odeissa, and passing 1,400 metres to north-west and to north of Jebel Ariak, turns to the south-east at the junction of the paths leading to Jedeida of Merj Ayoun, Khiam and Kaleia ; thence it passes over the bridge 200 metres north-east of the village of Metallah, then it follows the path from Metallah to Banias in a generally southerly direction to cairn 38, situated on a hill 900 metres north-north-east of the village Abl.

Thence it follows a line parallel to and 100 metres to the south of the path from Metallah to Banias, passing by the old Roman bridge over the River Hesbani, as far as Tel-el-Kadi, which remains in Palestine.

Thence it follows the path from Metallah to Banias to cairn 39, situated to the south of the path and at its junction with an irrigation canal 1,000 metres west of the village of Banias. The whole of the path from the col of Odeissa to Banias is entirely in Syrian territory.

Thence it follows the irrigation canal to cairn 40, situated to the south of and near Tel Alla.

Thence it follows a straight line to cairn 41, situated on the left benk of Nahr Banias and about 900 metres to the south-west of Banias.

Thence it follows the top of the left bank of Nahr Banias to cairn 42, situated 700 metres to north-north-east of Tel-Aziziat on the path along the left bank of the Nahr Banias.

Thence it follows a straight line to cairn 43, situated on the top of Tel-Aziziat.

Thence it follows a straight line to cairn 44, situated at the junction of the path from Muddahad to Banias with the thalweg from Ain Fit to Seid Huda-ibn-Yakub.

From this point where the contour 180 metres passes (this contour must Romain entirely in Palestine to permit of the construction of a canal), the frontier follows a succession of straight lines from cairn to cairn with cairns erected as follows :

Cairn 45, at 1,400 metres east of Tel-el-Sakhni, on the crest to the north of the thalweg of Wadi-el-Zatir.

Cairn 46, immediately west of the isolated house called El Bergiat.

Cairn 47, at the change of slope 1,800 metres east of Ain Sheikh Mahmud, and to the north of the thalweg of Wadi Hamarlulu.

Cairn 48, at the tree called Khurbet Dheiatein.

Cairn 49, immediately to the west of the mill Seiada.

Cairn 50, 600 metres east of the tree which is close to the mouth of Wadi Fajir.

Cairn 51, immediately west of the mill Jalubina.

Cairn 52, immediately west of the house which stands 1,200 metres to the north of the bridge Benat Yakub.

Cairn 53, 20 metres to west of the Syrian gendarmerie post at Benat Yakub.

Cairn 54, 350 metres to the east of the ruined mill which is 900 metres to the south of the bridge Benat Yakub.

Cairn 55, 20 metres to west of the place called El Min.

Cairn 56, to the east of and above the falls of Wadi Sheikh.

Cairn 57, 400 metres to the north-east of the place called El Rafit.

Cairn 58, 20 metres to the west of the place called El Rafit.

Cairn 59, 2,300 metres south of the place called El Rafit, and about 400 metres to the east of the Jordan on a small peak.

Cairn 60, at 20 metres to west of Kalaat-el-Kassab.

After cairn 60 the frontier follows a line parallel to and 50 metres east of the eastern branch of the Jordan to the mouth of that branch in Lake Tiberias. From the mouth of the Jordan to the sulphur springs at Messifer, where is placed cairn 61, the frontier follows a line on the shore parallel to and at 10 metres from the edge; of Lake Tiberias, following any alteration of level consequent on the raising of its waters owing to the construction of a dam on the Jordan south of Lake Tiberias.

From cairn 61 it follows a straight line to cairn 62, situated 1,200 metres to the east of cairn 61 on a spur.

Thence it follows a straight line to cairn 63, situated on the top of Jebel Kurein Jerada to the south-west of Bir Shekum.

Thence it follows a straight line to cairn 64, situated to the east of the ruins on the top of the peak Kalaat-el-Husn to the west of Fik.

Thence it follows a straight line to cairn 65, situated on the top of Tel Khallis.

Thence it follows a straight line to cairn 66, situated at 200 metres below and west of the spring of Ain Rajil to the west of the village of Kefr Harib.

Thence the frontier follows a line marked by the white cliffs on the western slopes of the plateau of the Jaulan to cairn 67, situated at 250 metres to the south-east of Ain Shereira.

Thence it follows a straight line to cairn 68, situated at 750 metres to the south-west of Ain Shereira.

Thence it follows a straight line to cairn 69, situated immediately to the east of Khirbet Tawafik.

Thence it follows a straight line to cairn 70, situated on the col 500 metres to the north-north-west of kilometre 91.750 on the Deraa-Haifa Railway.

Thence it follows a straight line to cairn 71, situated 50 metres to the north of kilometre 91,750 on the railway.

Thence the frontier follows a line 50 metres to the north of and parallel to the railway, as far as the path from Semakh to El Hammé. It follows this path up to the point where the path crosses the cliffs 100 metres north-west of the station of El Hammé. Thence it follows the upper edge of the cliffs north of the railway to the bridge which stands 500 metres to the east of El Hammé Station.

The Government of Palestine or persons authorised by the said Government shall have the right to build a dam to raise the level of the waters of Lakes Huleh and Tiberias above their normal level, on condition that they pay fair compensation to the owners and occupiers of the lands which will thus be flooded.

Any dispute arising between the said Government and the persons so authorised on the one hand, and the owners and occupiers of the land on the other hand, shall be finally settled by a commission consisting of four members, each of the two mandatory Powers nominating two of the members of such commission.

Any existing rights over the use of the waters of the Jordan by the inhabitants of Syria stall be maintained unimpaired.

It is understood that the readjustment of the frontier of Syria northwards between Semakh and El Hammé leaves to Syria the railway as far as Semakh, where the railway station shall be for the joint use of the two countries, subject to such conditions as may be prescribed by the commission provided for in article 5 of the convention of the 23rd December 1920.

The Government of Syria shall have the right to erect a new pier at Semakh on Lake Tiberias or to have joint use of the existing pier, subject to such conditions as may be prescribed by the above-mentioned commission.

The extraterritoriality of the said section of the railway (up to but not including Semakh Station), which by reason of the said readjustment is now in Palestine, and the rights of the Syrian Government and of its technical agents to full and free access for all railway purposes, including the policing of that section, are recognised.

Persons or goods passing between the existing landing-stage or any future landing-stages on the Lake of Tiberias and Semakh Station shall not by reason of the mere fact that they must cross the territory of Palestine be deemed persons or goods entering Palestine for the purpose of Customs or other regulations, and the right of the Syrian Government and their agents to access to the said landing-stages is recognised.

The inhabitants of Syria and of the Lebanon shall have the same fishing and navigation rights on Lakes Huleh and Tiberias and on the River Jordan between the said lakes as the inhabitants of Palestine, but the Government of Palestine shall be responsible for the policing of the lakes.

It is hereby agreed that the above is the final report of the commission in respect of the frontier from the Mediterranean to El Hammé only, and that the British Government shall be free to tropen the question of readjusting the frontier between Banias and Metallah on such terms as may be agreed between the two mandatory Powers with a view of making the north road between these two villages the final frontier.

It is agreed that the frontier, as delimited on the ground by the commission, is shown in red on the attached maps, which are signed by the members of the commission.

Signed on behalf of His Britannic Majesty's Government :

S. F. NEWCOMBE,
Lieutenant-Colonel, R.E.

February 3, 1922.

Příloha č. 5

Dokumenty vztahující se k právnímu zakotvení francouzského mandátu

a) Článek 22 Paktu Společnosti národů

Article 22[780]

1. To those colonies and territories which as a consequence of the late war have ceased to be under the sovereignty of the States which formerly governed them and which are inhabited by peoples not yet able to stand by themselves under the strenuous conditions of the modern world, there should be applied the principle that the well-being and development of such peoples form a sacred trust of civilisation and that securities for the performance of this trust should be embodied in this Covenant.

2. The best method of giving practical effect to this principle is that the tutelage of such peoples should be entrusted to advanced nations who by reason of their resources, their experience or their geographical position can best undertake this responsibility, and who are willing to accept it, and that this tutelage should be exercised by them as Mandatories on behalf of the League.

3. The character of the mandate must differ according to the stage of the development of the people, the geographical situation of the territory, its economic conditions and other similar circumstances.

4. Certain communities formerly belonging to the Turkish Empire have reached a stage of development where their existence as independent nations can be provisionally recognized subject to the rendering of administrative advice and assistance by a Mandatory until such time as they are able to stand alone. The wishes of these communities must be a principal consideration in the selection of the Mandatory.

5. Other peoples, especially those of Central Africa, are at such a stage that the Mandatory must be responsible for the administration of the territory under conditions which will guarantee freedom of conscience and religion, subject only to the maintenance of public order and morals, the prohibition of abuses such as the slave trade, the arms traffic and the liquor traffic, and the prevention of the establishment of fortifications or military and naval bases and of military training of the natives for other than police purposes and the defence of territory, and will also secure equal opportunities for the trade and commerce of other Members of the League.

6. There are territories, such as South-West Africa and certain of the South Pacific Islands, which, owing to the sparseness of their population, or their small size, or their remoteness from the centres of civilisation, or their geographical contiguity to the territory of the Mandatory, and other circumstances, can be best administered under the laws of the Mandatory as integral portions of its territory, subject to the safeguards above mentioned in the interests of the indigenous population.

7. In every case of mandate, the Mandatory shall render to the Council an annual report in reference to the territory committed to its charge.

---

[780] Níže uvedená verze pochází z webových stránek www.firstworldwar.com (staženo 27.12.2008), byla však mírně upravena (doplněno číslování odstavců).
Na linku http://www.firstworldwar.com/source/leagueofnations.htm je k dispozici celý text Paktu.

8. The degree of authority, control, or administration to be exercised by the Mandatory shall, if not previously agreed upon by the Members of the League, be explicitly defined in each case by the Council.

9. A permanent Commission shall be constituted to receive and examine the annual reports of the Mandatories and to advise the Council on all matters relating to the observance of the mandates.

b) Mandát pro Sýrii a Libanon, udělený Společností národů Francii 24. července 1922

The Mandate for Syria and Lebanon[781]

The Council of the League of Nations,

Whereas the Principal Allied Powers have agreed that the territory of Syria and the Lebanon, which formerly belonged to the Turkish Empire, shall, within such boundaries as may be fixed by the said Powers, be entrusted to a Mandatory charged with the duty of rendering administrative advice and assistance to the population, in accordance with the provisions of Article 22 (paragraph 4) of the Covenant of the League of Nations; and

Whereas the Principal Allied Powers have decided that the mandate for the territory referred to above should be conferred on the Government of the French Republic, which has accepted it; and

Whereas the terms of this mandate, which are defined in the articles below, have also been accepted by the Government of the French Republic and submitted to the Council of the League for approval; and Whereas the Government of the French Republic has undertaken to exercise this mandate on behalf of the League of Nations, in conformity with the following provisions; and

Whereas by the aforementioned Article 22 (paragraph 8), it is provided that the degree of authority, control or administration to be exercised by the Mandatory, not having been previously agreed upon by the members of the League, shall be explicitly defined by the Council of the League of Nations;

Confirming the same mandate, defines its terms as follows:

Article 1: The Mandatory shall frame, within a period of three years from the coming into force of this mandate, an organic law for Syria and the Lebanon.

This organic law shall be framed in agreement with the native authorities and shall take into account the rights, interests and wishes of all the population inhabiting the said territory. The Mandatory shall further enact measures to facilitate the progressive development of Syria and the Lebanon as independent states. Pending the coming into effect of the organic law, the Government of Syria and the Lebanon shall be conducted in accordance with the spirit of this mandate.

The Mandatory shall, as far as circumstances permit, encourage local autonomy.

Article 2: The Mandatory may maintain its troops in the said territory for its defence. It shall further be empowered, until the entry into force of the organic law and the re-establishment of public security, to organise such local militia as may be necessary for the defence of the territory and to employ this militia for defence and also for the maintenance of order. These local forces may only be recruited from the inhabitants of the said territory.

---

[781] The Mandate for Syria and Lebanon, 24 July 1922 (zveřejněno v League of Nations Official Journal, August 1922, pp. 1013–17). Zde uvedená verze je převzata z Longrigg, *c.d.*, příloha D, s. 376–380.

The said militia shall thereafter be under the local authorities, subject to the authority and the control which the Mandatory shall retain over these forces. It shall not be used for purposes other than those above specified save with the consent of the Mandatory.

Nothing shall preclude Syria and the Lebanon from contributing to the cost of the maintenance of the forces of the Mandatory stationed in the territory.

The Mandatory shall at all times possess the right to make use of the ports, railways and means of communication of Syria and the Lebanon for the passage of its troops and of all materials, supplies and fuel.

Article 3: The Mandatory shall be entrusted with the exclusive control of the foreign relations of Syria and the Lebanon and with the right to issue exequaturs to the consuls appointed by foreign Powers. Nationals of Syria and the Lebanon living outside the limits of the territory shall be under the diplomatic and consular protection of the Mandatory.

Article 4: The Mandatory shall be responsible for seeing that no part of the territory of Syria and the Lebanon is ceded or leased or in any way placed under the control of a foreign Power.

Article 5: The privileges and immunities of foreigners, including the benefits of consular jurisdiction and protection as formerly enjoyed by capitulation or usage in the Ottoman Empire, shall not be applicable in Syria and the Lebanon. Foreign consular tribunals shall, however, continue to perform their duties until the coming into force of the new legal organisation provided for in Article 6.

Unless the Powers whose nationals enjoyed the aforementioned privileges and immunities on August 1st, 1914, shall have previously renounced the right to their re-establishment, or shall have agreed to their non-application during a specified period, these privileges and immunities shall at the expiration of the mandate be immediately re-established in their entirety or with such modifications as may have been agreed upon between the Powers concerned.

Article 6: The Mandatory shall establish in Syria and the Lebanon a judicial system which shall ensure to natives as well as to foreigners a complete guarantee of their rights.

Respect for the personal status of the various peoples and for their religious interests shall be fully guaranteed. In particular, the control and administration of Wakfs shall be exercised in complete accordance with religious law and the dispositions of the founders.

Article 7: Pending the conclusion of special extradition agreements, the extradition treaties at present in force between foreign Powers and the Mandatory shall apply within the territory of Syria and the Lebanon.

Article 8: The Mandatory shall ensure to all complete freedom of conscience and the free exercise of all forms of worship which are consonant with public order and morality. No discrimination of any kind shall be made between the inhabitants of Syria and the Lebanon on the ground of differences in race, religion or language.

The Mandatory shall encourage public instruction, which shall be given through the medium of the native languages in use in the territory of Syria and the Lebanon.

The right of each community to maintain its own schools for the instruction and education of its own members in its own language, while conforming to such requirements of a general nature as the administration may impose, shall not be denied or impaired.

Article 9: The Mandatory shall refrain from all interference in the administration of the Councils of management (Conseils de fabrique) or in the management of religious communities and sacred shrines belonging to the various religions, the immunity of which has been expressly guaranteed.

Article 10: The supervision exercised by the Mandatory over the religious missions in Syria and the Lebanon shall be limited to the maintenance of public order and good government; the activities of these religious missions shall in no way be restricted, nor shall

their members be subjected to any restrictive measures on the ground of nationality, provided that their activities are confined to the domain of religion.

The religious missions may also concern themselves with education and relief, subject to the general right of regulation and control by the Mandatory or the local government, in regard to education, public instruction and charitable relief.

Article 11: The Mandatory shall see that there is no discrimination in Syria or the Lebanon against the nationals, including societies and associations, of any State Member of the League of Nations as compared with its own nationals, including societies and associations, or with the nationals of any other foreign State in matters concerning taxation or commerce, the exercise of professions or industries, or navigation, or in the treatment of ships or aircraft. Similarly, there shall be no discrimination in Syria or the Lebanon against goods originating in or destined for any of the said States; there shall be freedom of transit, under equitable conditions, across the said territory.

Subject to the above, the Mandatory may impose or cause to be imposed by the local governments such taxes and customs duties as it may consider necessary. The Mandatory, or the local governments acting under its advice, may also conclude on grounds of contiguity any special customs arrangements with an adjoining country.

The Mandatory may take or cause to be taken, subject to the provisions of paragraph 1 of this article, such steps as it may think best to ensure the development of the natural resources of the said territory and to safeguard the interests of the local population.

Concessions for the development of these natural resources shall be granted without distinction of nationality between the nationals of all States Members of the League of Nations, but on condition that they do not infringe upon the authority of the local government. Concessions in the nature of a general monopoly shall not be granted. This clause shall in no way limit the right of the-Mandatory to create monopolies of a purely fiscal character in the interest of the territory of Syria and the Lebanon, and with a view to assuring to the territory the fiscal resources which would appear best adapted to the local needs, or, in certain cases, with a view to developing the natural resources either directly by the State or through an organisation under its control, provided that this does not involve either directly or indirectly the creation of a monopoly of the natural resources in favour of the Mandatory or its nationals, nor involve any preferential treatment which would be incompatible with the economic, commercial and industrial equality guaranteed above.

Article 12: The Mandatory shall adhere, on behalf of Syria and the Lebanon, to any general international agreements already existing, or which may be concluded hereafter with the approval of the League of Nations, in respect of the following: the slave trade, the traffic in drugs, the traffic in arms and ammunition, commercial equality, freedom of transit and navigation, aerial navigation, postal, telegraphic or wireless communications, and measures for the protection of literature, art or industries.

Article 13: The Mandatory shall secure the adhesion of Syria and the Lebanon, so far as social, religious and other conditions permit, to such measures of common utility as may be adopted by the League of Nations for preventing and combating disease, including diseases of animals and plants.

Article 14: The Mandatory shall draw up and put into force within twelve months from this date a law of antiquities in conformity with the following provisions. This law shall ensure equality of treatment in the matter of excavations and archaeological research to the nationals of all States Members of the League of Nations.

(1) "Antiquity" means any construction or any product of human activity earlier than the year 1700 A.D.

(2) The law for the protection of antiquities shall proceed by encouragement rather than by threat.

Any person who, having discovered an antiquity without being furnished with the authorisation referred to in paragraph 5, reports the same to an official of the competent Department, shall be rewarded according to the value of the discovery.

(3) No antiquity may be disposed of except to the competent Department, unless this Department renounces the acquisition of any such antiquity.

No antiquity may leave the country without an export licence from the said Department.

(4) Any person who maliciously or negligently destroys or damages an antiquity shall be liable to a penalty to be fixed.

(5) No clearing of ground or digging with the object of finding antiquities shall be permitted, under penalty of fine, except to persons authorised by the competent Department.

(6) Equitable terms shall be fixed for expropriation, temporary or permanent, of lands which might be of historical or archaeological interest.

(7) Authorisation to excavate shall only be granted to persons who show sufficient guarantees of archaeological experience. The Mandatory shall not, in granting these authorisations, act in such a way as to exclude scholars of any nation without good grounds.

(8) The proceeds of excavations may be divided between the excavator and the competent department in a proportion fixed by that department. If division seems impossible for scientific reasons, the excavator shall receive a fair indemnity in lieu of a part of the find.

Article 15: Upon the coming into force of .the organic law referred to in Article 1, an arrangement shall be made between the Mandatory and the local governments for reimbursement by the latter of all expenses incurred by the Mandatory in organising the administration, developing local resources, and carrying out permanent public works, of which the country retains the benefit. Such arrangement shall be communicated to the Council of the League of Nations.

Article 16: French and Arabic shall be the official languages of Syria and the Lebanon.

Article 17: The Mandatory shall make to the Council of the League of Nations an annual report to the satisfaction of the Council as to the measures taken during the year to carry out the provisions of this mandate. Copies of all laws and regulations promulgated during the year shall be attached to the said report.

Article 18: The consent of the Council of the League of Nations is required for any modification of the terms of this mandate.

Article 19: On the termination of the mandate, the Council of the League of Nations shall use its influence to safeguard for the future the fulfilment by the Government of Syria and the Lebanon of the financial obligations, including pensions and allowances, regularly assumed by the administration of Syria or of the Lebanon during the period of the mandate.

Article 20: The Mandatory agrees that, if any dispute whatever should arise between the Mandatory and another Member of the League of Nations relating to the interpretation or the application of the provisions of the mandate, such dispute, if it cannot be settled by negotiation, shall be submitted to the Permanent Court of International Justice provided for by Article 14 of the Covenant of the League of Nations.

The present instrument shall be deposited in original in the archives of the League of Nations and certified copies shall be forwarded by the Secretary-General of the League of Nations to all members of the League.

Done at London on the twenty-fourth day of July, one thousand nine hundred and twenty-two.

SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY

Prameny

Abdullah, King of Jordan: *My Memoirs Completed "Al Takmilah"*, Longman, London & New York 1978.

ᶜAflaq, Mīšīl: *Fī sabīli 'l-baᶜṯ*, Dāru 'ṭ-ṭalīᶜa, Bajrūt 1974.

ᶜAflaq, Mīšīl: *Maᶜrakatu 'l-maṣīri 'l-wāḥid (4. opravené a doplněné vydání)*, Al-mu'assasatu 'l-ᶜarabīja li-'d-dirāsāt wa 'n-našr, Bajrūt 1972.

ᶜAflaq, Mīšīl: *Al-baᶜṯ wa 'l-ištirākīja*, Al-mu'assasatu 'l-ᶜarabīja li-'d-dirāsāt wa 'n-našr, Bajrūt 1973.

Arab Ba'th Socialist Party: *Some Theoretical Principles Approved by the Six National Congress October 1963*, Dar Al Talia, Beirut 1974.

al-'Aṭraš, Sulṭān Bāšā: *Tārīch waṭan*, Dār ᶜAlā'uddīn li-'n-našr wa 't-tawzīᶜ wa 't-tardžama, Dimašq 2004.

al-Bajṭār, Ṣalāḥuddīn: *As-sijāsa 'l-ᶜarabīja bajna 'l-mabda' wa 't-taṭbīq*, Dāru 'ṭ-ṭalīᶜa, Bajrūt 1960.

Bahbouh, Charif: *Sýrie. Historie, kultura, geografie*, Nakladatelství Dar Ibn Rushd, Praha 2005.

al-Bachīt, Muḥammad ᶜAdnān a kol.: *Al-waṯā'iqu 'l-hāšimīja: 'Awrāqu 'l-malik ᶜAbdullāh bin al-Ḥusajn (3. díl – Sūrījā 'l-kubrā)*, Džāmiᶜatu 'Āli 'l-bajt, ᶜAmmān 1994.

The Geographer, Office of the Geographer, Directoriate for Functional Research, Bureau of Inteligence and Research, Department of State (Washington, USA):

- *International Boundary Study. No. 27 – January 30, 1964. Iraq – Turkey Boundary,*
- *International Boundary Study. No. 46 – April 1, 1965. Israel – Egypt (United Arab Republic) Boundary,*
- *International Boundary Study. No. 60 – December 30, 1965. Jordan – Saudi Arabia Boundary,*
- *International Boundary Study. No. 75 – February 15, 1967. Israel – Lebanon Boundary,*
- *International Boundary Study. No. 94 – December 30, 1969. Jordan – Syria Boundary,*
- *International Boundary Study. No. 100 – May 15, 1970. Iraq – Syria Boundary,*
- *International Boundary Study. No. 163 – March 7, 1978. Syria – Turkey Boundary,*

Haefeli, Leo: *Syrien und sein Libanon*, Räber & Cie., Luzern und Leipzig 1926.

Hajjar, Joseph (Ḥadždžār, Džūzīf): *La Syrie (Bilâd al-Schâm). Démembrement d'un pays (Sūrīja Bilādu 'š-šām: Tadžzi'at waṭan. Dirāsa wa milaff waṯā'iqī ḥawla ittfāqāt Sājks - Bīkū bi-'l-lughatajni 'l-ᶜarabīja wa 'l-faransīja)*, Dār Ṭlās li-'d-dirāsāt wa 't-tardžama wa 'n-našr, Dimašq 1999.

Ḥamadānī, Muṣṭafā Rām: *Šāhid ᶜalā 'aḥdāṯ sūrīja wa ᶜarabīja wa 'asrāru 'l-infiṣāl*, Dār Ṭlās li-'d-dirāsāt wa 't-tardžama wa 'n-našr, Dimašq 2001.

al-Ḥuṣrī, 'Abū Chaldūn Sāṭiᶜ: *Al-ᶜurūba bajna duᶜātihā wa muᶜāriḍīhā*, Markaz dirāsāti 'l-waḥda 'l-ᶜarabīja, Bajrūt 1985.

al-Ḥuṣrī, 'Abū Chaldūn Sāṭiᶜ: *Fī 'l-lugha wa 'l-'adab wa ᶜalāqatihimā bi-'l-qawmīja*, Markaz dirāsāti 'l-waḥda 'l-ᶜarabīja, Bajrūt 1985.

al-Ḥuṣrī, 'Abū Chaldūn Sāṭiᶜ: *Al-ᶜurūba 'awwalan*, Markaz dirāsāti 'l-waḥda 'l-ᶜarabīja, Bajrūt 1985.

Ittiḥādāt ᶜarabīja. Ṣināᶜa istiᶜmārīja, bez místa a roku vydání – pravděpodobně Káhira 1961.

Jaroš, Karel: *Z turecké armády do britského zajetí*, Paseka, Praha a Litomyšl 1995.

al-Kawākibī, ᶜAbdurraḥmān: *Ṭabā'iᶜu 'l-istibdād wa maṣāriᶜu 'l-istiᶜbād*, Dāru 'n-nafā'is, Bajrūt 1993.

Kurd ᶜAlī, Muḥammad: *Chiṭaṭu 'š-šām*, Maktabatu 'n-Nūrī, Dimašq 1983 (3. vydání).

Lawrence, Thomas Edward: *The Seven Pillars of Wisdom: A Triumph*, Jonathan Cape, London 1935.

Al-mašāriᶜu 'l-waḥdawījatu 'l-ᶜarabīja 1913-1987 (Dirāsa tawṯīqīja), Markaz dirāsāti 'l-waḥda 'l-ᶜarabīja, Bajrūt 1988.

Mu'tamaru Filasṭīni 'l-ᶜarabīji 'l-brīṭānīji 'l-munᶜaqad fī madīnat Landan fī 18 ḏī 'l-ḥiždža 1357 h. al-muwāfiq 7 fibrājir 1939 m. Maḥāḍiru džalsātihi wa taqārīru lidžānihi mutardžama ᶜani 'l-inklīzīja, Dārat malik ᶜAbdulᶜazīz, ar-Rijāḍ 2001.

Orientální ústav ČSAV: *Palestinská otázka v dokumentech*, Praha 1975.

ar-Razzāz, Munīf: *Al-'aᶜmālu 'l-fikrīja wa 's-sijāsīja (3 díly obsahující např. Maᶜālimu 'l-ḥajāti 'l-ᶜarabījati 'l-džadīda, Taṭawwuru maᶜnā 'l-qawmīja, Al-ḥurrīja wa muškilatuhā fī 'l-buldāni 'l-muchtalifa, As-sabīl 'ilā taḥrīri Filasṭīn, Al-waḥdatu 'l-ᶜarabīja hal lahā min sabīl aj.)*, Dāru 'l-mutawassiṭ a Mu'assasatu Munīfi 'r-Razzāz li-'d-dirāsāti 'l-qawmīja, bez místa vydání 1975 a 1976.

Riḍā, Muḥammad Rašīd: *Riḥlatān 'ilā Sūrīja (1908–1920)*, Dāru 's-Suwajdī li-'n-našr wa 't-tawzīᶜ / Al-mu'assatu 'l-ᶜarabīja li-'d-dirāsāt wa 'n-našr, 'Abū Ẓabī / Bajrūt 2001.

Saᶜāda, 'Anṭūn: *Nušū'u 'l-'umam*, Dār fikr li-'l-'abḥāṯ wa 'n-našr, bez místa vydání 1998.

Waṯā'iqu 'š-šakwā 's-sūrīja. Nuṣūṣ wa waṯā'iqu 'š-šakwā 's-sūrīja 'amāma 'l-džāmiᶜati 'l-ᶜarabīja ḍidda 't-tadachchuli 'l-nāṣirī fī šu'ūn sūrīja. Štūra 22-30 ' āb 1962, bez data a místa vydání.

Literatura

ᶜAbdulkarīm, Nāhid: *Al-qaḍājā 'l-iqtiṣādīja wa 'l-idžtimāᶜīja fī Sūrīja 1946–1958*, Dār Ṭlās li-'d-dirāsāt wa 't-tardžama wa 'n-našr, Dimašq 1996.

'Āl Saᶜūd, Chālid bin Ṯunajjān: *Al-ᶜalāqātu 's-saᶜūdījatu 'l-brīṭānīja 1922–1932 (dirāsa waṯā'iqīja)*, Maktabat ᶜUbajkān, ar-Rijāḍ 2001.

Antonius, George: *The Arab Awakening. The Story of the Arab National Movement*, Hamish Hamilton, London 1938.

ᶜAṭāllāh, Samīr: *Džanrālātu 'š-šarq. Dawru 'l-ᶜaskarijīni 'l-'adžānib fī 'l-ᶜālami 'l-ᶜarabī bajna 'l-ḥarbajn*, Dāru 's-sāqī, Bajrūt 1995.

'Asᶜajjid, Muḥammad Šākir: *Al-barlamānu 's-sūrī fī taṭawwurihi 't-tārīchī*, Dāru 'l-madā li-'ṯ-ṯaqāfa wa 'n-našr, Dimašq 2002.

al-'Atāsī, Muḥammad Riḍwān: *Hāšim al-'Atāsī. Ḥajātuhu wa ᶜaṣruhu 1873–1960*, vlastním nákladem?, Dimašq 2005.

Batatu, Hanna: *Syria's Peasantry, the Descendants of Its Lesser Rural Notables, and Their Politics*, Princeton University Press, Princeton 1999.

Be'eri, Eliezer: *Army Officers in Arab Politics and Society*, Praeger & Pall Mall, New York & London 1970.

Beška, Emanuel: *Responses of Prominent Arabs towards Zionist Aspirations and Colonization prior to 1908*, Asian and African Studies, Vol. 16 (2007), No. 1, s. 22–44.

Beška, Emanuel: *Reakcie arabských elít na sionizmus a židovské prenikanie do Palestíny pred prvou svetovou vojnou*, (nepublikovaná disertační práce), Bratislava 2008.

Birrū, Tawfīq: *Al-qaḍīja 'l-ᶜarabīja fī 'l-ḥarbi 'l-ᶜālamīja 'l-'ūlā 1914–1918*, Dār Ṭlās li-'d-dirāsāt wa 't-tardžama wa 'n-našr, Dimašq 1989.

Birrū, Tawfīq: *Al-ᶜArab wa 't-turk fī 'l-ᶜahdi 'd-dustūrī 'l-ᶜuṯmānī 1908–1914*, Dār Ṭlās

li-'d-dirāsāt wa 't-tardžama wa 'n-našr, Dimašq 1991.
Bitterlin, Lucien: *Alexandrette : Le Munich de l'Orient ou quand la France capitulait...*, Jean Picollec, Paris 1999 (citace v práci jsou uváděny podle arabského překladu Bītarlān, Lūsijān: *Al-'Iskandarūna Mjūnichu 'š-šarq 'aw ḥīna 'aḏ'anat Faransā*, Dāru 'd-dākira li-'n-našr wa 't-ṭibā'a wa 't-tawzī', Bajrūt 2001).
al-Bu'ajnī, Ḥasan 'Amīn: *Durūzu Sūrīja wa Lubnān fī 'ahdi 'l-intidābi 'l-faransī 1920–1943. Dirāsa fī tārīchihimi 's-sijāsī*, al-Markazu 'l-'arabī li-l-'abḥāṯ wa 'l-waṯā'iq, Bajrūt 1993.
Čejka, Marek: *Izrael a Palestina: Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu*, Centrum strategických studií, Brno 2005.
Devlin, John F.: *The Ba'th Party. A History from Its Origins to 1966*, Hoover Institution Press, Stanford 1976.
Doran, Michael: *Pan-Arabism before Nasser : Egyptian power politics and the Palestine question*, Oxford University Press, New York 1999.
Durman, Karel: *Blízký východ ve světové politice 1918–1958*, Nakladatelství politické literatury, Praha 1966.
Durman, Karel: *Popely ještě žhavé. Velká politika 1938–1991: Díl I. Světová válka a nukleární mír 1938–1964*, Nakladatelství Karolinum, Praha 2004.
Džabbūr, Džūrdž: *Al-fikru 's-sijāsīju 'l-mu'āṣir fī Sūrīja*, Riad El-Rayyes Books Ltd., London 1987.
Džarīdž, 'Iljās Džirdžis: *Wilājat Bajrūt 1887–1914. At-tārīchu 's-sijāsī wa 'l-iqtiṣādī*, Maṭba'at 'Akkār 2005?
Falls, Cyril: *Armageddon, 1918: The Final Palestinian Campaign of World War I*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia 2003
Fawaz, Leila Tarazi: *An Occasion for War – Civil Conflict in Lebanon and Damascus in 1860*, I.B.Tauris, London 1994.
Gelvin, James L.: *Divided Loyalties. Nationalism and Mass Politics in Syria at the Close of Empire*, University of California Press, Berkeley 1998.
Glubb, John Bagot: *Syria Lebanon Jordan*, Thames and Hudson, London 1967.
Gombár, Eduard: *Revolučně demokratické strany na Blízkém východě*, Univerzita Karlova, Praha 1986.
Gombár, Eduard: *Moderní dějiny islámských zemí*, Nakladatelství Karolinum, Praha 1999.
Gombár, Eduard: *Dramatický půlměsíc, Sýrie, Libye a Írán v procesu transformace*, Nakladatelství Karolinum, Praha 2001.
Gombár, Eduard: *Islamistické organizace v levantských státech (Sýrie, Jordánsko, Libanon)*, in: Bureš, Jaroslav: *Islamistická hnutí: vytváření politických struktur pro větší účast na rozhodovacích procedurách země – Hizbulláh, Hamás, Islámský džihád, Gamá'a islámíja, FIS/GIA*, Ústav mezinárodních vztahů, Praha 2001.
Gombár, Eduard: *Kmeny a klany v arabské politice*, Nakladatelství Karolinum, Praha 2004.
Gombár, Eduard: *Sýrie za vlády emíra Fajsala v letech 1918–1920*, Historický obzor, 2007, č. 3/4 (ročník 18), s. 66–72.
Gombár, Eduard: *Kmeny a klany v arabském Maghribu*, Nakladatelství Karolinum, Praha 2007.
al-Ḥaḍramī, 'Umar: *Al-'alāqātu 'l-'urdunīja 's-sa'ūdīja*, Dāru Madždalāwī li-'n-našr wa 't-tawzī', 'Ammān 2003.
al-Ḥakīm, Jūsuf: *Dikrajāt: I – Sūrīja wa 'l-'ahdu 'l-'uṯmānī, II – Bajrūt wa Lubnān fī 'ahdi 'Āl 'Uṯmān, III – Sūrīja wa 'l-'ahdu 'l-fajṣalī, IV – Sūrīja wa 'l-intidābu 'l-faransī*, Dāru 'n-nahār li-'n-našr, Bajrūt 1966.
al-Ḥijjālī, Muḥammad Dža'far: *Al-'alāqāt bajna Sūrījā wa 'l-'Irāq 1945–1958: Dirāsa fī 'l-'amali 's-sijāsī 'l-qawmī 'l-muštarak*, Markaz dirāsāti 'l-waḥdati 'l-'arabīja, Bajrūt

2001.
Hindī, 'Iḥsān: *Maᶜrakat Majsalūn 24 tammūz 1920*, Tārīchu 'l-ᶜArab wa 'l-ᶜālam, 1984, č. 70, s. 76–83.
Hirszowicz, Łukasz: *III rzesza i arabski wschód*, Książka i Wiedza, Warszawa 1963.
Hitti, Philip H.: *History of Syria Including Lebanon and Palestine*, Macmilan, New York 1951.
Hitzel, Frédéric: *Osmanská říše. 15.–18. století*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2005 (překlad z francouzského originálu *L'Empire Otoman*, Les Belles Lettres, Paris 2002)
Hourani, Albert H.: *Syria and Lebanon. A Political Essay*, Oxford University Press, London 1946.
Hourani, Albert H.: *A History of Arab Peoples*, Faber and Faber, London 1991.
Hurewitz, J. C.: *Middle East Politics: The Military Dimension*, Praeger, New York 1969.
Chalabi, Tamara: *The Shi'is of Jabal 'Amil and the New Libanon. Community and National State, 1918–1943*, Palgrave Macmillan, New York 2006.
'Ismāᶜīl, Ḥikmat ᶜAlī: *Niẓāmu 'l-intidābi 'l-faransī ᶜalā Sūrīja 1920–1928. Baḥṯ fī tārīch Sūrīja 'l-ḥadīṯ min chilāli 'l-waṯā'iq*, Dār Ṭlās li-'d-dirāsāt wa 't-tardžama wa 'n-našr, Dimašq 1998.
Johnson, Michael: *Class and Client in Beirut. The Sunni Muslim Community and the Lebanese State 1840-1985*, Ithaca Press, London 1986.
al-Kajjālī, Nizār: *Dirāsa fī tārīch Sūrīja 's-sijāsī 'l-muᶜāṣir 1920–1950*, Dār Ṭlās li-'d-dirāsāt wa 't-tardžama wa 'n-našr, Dimašq 1997.
al-Kajlānī, Šamsuddīn: *Al-ḥajātu 's-sijāsīja 's-sūrīja chilāla qarn (I): Al-ḥizbu 'š-šujūᶜīju 's-sūrī*, Al-'ahālī li-'ṭ-ṭibāᶜa wa 'n-našr wa 't-tawzīᶜ, Dimašq 2003.
Kawṯurānī, Wadžīh: *Min namāḏidži 't-tadžzi'ati 'l-istiᶜmārīja li-'l-waṭani 'l-ᶜarabī. Mašārīᶜu Faransā fī 's-sajṯara ᶜalā Sūrīja wa tadžzi'atihā. Min chilāl 'aršīf wizārati 'l-chāridžīja 'l faransīja (1915–1920)*, Qaḍājā ᶜarabīja, 1979, č. 4, s. 249–256.
Kawṯurānī, Wadžīh: *Al-ittidžāhātu 'l-idžtimāᶜīja wa 's-sijāsīja fī Džabali Lubnān wa 'š-šarqi 'l-ᶜarabī mina 'l-mutaṣarrifījati 'l-ᶜuṯmānīja 'ilā dawlati Lubnāni 'l-kabīr*, Manšūrāt Baḥsāni 'ṯ-ṯaqāfīja, Bajrūt 1986.
Kayalı, Hasan: *Arabs and Young Turks. Ottomanism, Arabism, and Islamism in the Ottoman Empire, 1908–1918*, University of California Press, Berkeley 1997.
Khalidi, Rashid: *The Iron Cage: The Story of the Palestinian Struggle for Statehood*, Oneworld Publications, Oxford 2007.
Khoury, Philip S.: *Urban Notables and Arab Nationalism: The Politics of Damascus 1860–1920*, Cambridge University Press, Cambridge 1983 (citace v práci jsou uváděny podle arabského překladu Chūrī, Fīlīb: *'Aᶜjānu 'l-mudun wa 'l-qawmījatu 'l-ᶜarabīja. Sijāsat Dimašq 1860–1920*, Mu'assatu 'l-'abḥāṯi 'l-ᶜarabīja, Bajrūt 1993).
Khoury, Philip S.: *Syria and the French Mandate. The Politics of Arab Nationalism 1920–1945*, Princeton University Press, Princeton 1987 (citace v práci jsou uváděny podle arabského překladu Chūrī, Fīlīb: *Sūrījā wa 'l-intidābu 'l-faransī. Sijāsatu 'l-qawmījati 'l-ᶜarabīja 1920–1945*, Mu'assatu 'l-'abḥāṯi 'l-ᶜarabīja, Bajrūt 1997).
Kropáček, Luboš: *Islámský fundamentalismus*, Vyšehrad, Praha 1996.
Lalonde, Suzanne: *Determining Boundaries in a Conflicted World: The Role of Uti Possidetis*, McGill-Queen's Press - MQUP, Montreal 2002.
Laqueur, Walter: *A History of Zionism*, Shocken Books, New York 1976 (reprint 2003).
Lebedev, Je. A.: *Sozdanije Transiordanii i načal'nyj etap jejo zakabalenija Anglijej* in *Arabskije strany. Istorija* (kollektiv avtorov), Izdatel'stvo vostočnoj literatury, Moskva 1963, s. 102–122.
Lewis, Bernard: *Dějiny Blízkého východu*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 1997 (překlad

z anglického originálu *The Middle East: 2000 Years of History from the Rise of Christianity to the Present Day*).

Longrigg, Stephen Hemsley: *Syria and Lebanon under the French Mandate*, Oxford University Press, London 1958 (reprint Librairie du Liban, Beirut 1968).

McCarthy, Justin: *The Ottoman Peoples and the End of Empire*, Arnold, London 2001.

Mendel, Miloš a Miller, Zdeněk: *Fascist Tendencies in the Levant in the 1930s and 1940s*, Archív Orientální, č. 55 (1987).

Mendel, Miloš: *Islámská výzva*, Atlantis, Brno 1994.

Mendel, Miloš: *Náboženství v boji o Palestinu. Judaismus, islám a křesťanství jako ideologie etnického konfliktu*, Atlantis, Brno 2000.

Mizrahi Jean-David: *Armée, état et nation au moyen-orient. La naissance des troupes spéciales du Levant à l'époque du mandat français, Syrie, 1919-1930*, Guerres mondiales et conflits contemporains 2002/3, č. 207, s. 107-123, Presses Universitaires de France, k dispozici též na webové stránce http://www.cairn.info/article.php?ID_REVUE=GMCC&ID_NUMPUBLIE=GMCC_207&ID_ARTICLE=GMCC_207_0107.

Moubayed, Sami: *The Politics of Damascus 1920–1946. Urban Notables and the French Mandate*, Tlass Press for Research, Translation, and Distribution, Damascus 1999.

Moubayed, Sami: *Steel & Silk: Men and Women who Shaped Syria 1900–2000*, Cune Press, Seattle 2006.

Moubayed, Sami: *The George Washington of Syria. The rise and fall of Shukri al-Quwatli*, Dar al-Zakira for Publishing, Printing, and Distribution, Beirut 2006?.

Mufti, Malik: *Sovereign Creation. Pan-Arabism and Political Order in Syria and Iraq*, Cornell University Press, Ithaca and London 1996.

Murād, Muḥammad: *'Aḍwā' ᶜalā 'l-ᶜalāqāti 'l-lubnānīja - 's-sūrīja fī ᶜahdi 'l-intidābi 'l-faransī*, Al-fikru 'l-istrātīdžī 'l-ᶜarabī, 1992, č. 42, s. 75–107.

al-Musalliṭ, Ṣāliḥ Hawāš: *Ṣafaḥāt mansīja min niḍāli 'l-Džazīrati 's-sūrīja*, Dār Alā'uddīn li-'n-našr wa 't-tawzīᶜ wa 't-tardžama, Dimašq 2001.

Muṣṭafā, 'Aḥmad ᶜAbdurraḥīm: *Mašrūᶜ Sūrījā 'l-kubrā wa ᶜalāqatuhu bi-ḍammi 'ḍ-ḍiffati 'l-gharbīja*, Ḥawlījāt kullījati 'l-'ādāb - Džāmiᶜatu 'l-Kuwajt, al-Kuwajt 1984.

al-Muṭajrī, Muḥammad Ḍajfullāh: *Muškilatā al-Mawṣil wa 'l-'Iskandarūna wa 'l-ᶜalāqātu 'l-ᶜarabīja 't-turkīja*, aš-Šarika 'l-ᶜaṣrīja li-'ṭ-ṭibāᶜa, al-Kuwajt 2003.

an-Naᶜīm, Mašārīᶜ Abdurraḥmān: *Al-ḥudūdu 's-sijāsīja 'l-saᶜūdīja. Al-baḥṯ ᶜani 'l-istiqrār*, Dāru 's-sāqī, Bajrūt 1999.

Niᶜma, Kāẓim: *Al-malik Fajṣalu 'l-'awwal wa 'l-'inklīz wa 'l-istiqlāl*, Ad-dāru 'l-ᶜarabīja li-'l-mawsūᶜāt, Bajrūt 1988 (2. vydání).

Pappe, Ilan: *A History of Modern Palestine. One Land, Two Peoples*, Cambridge University Press, New York 2004.

Pipes, Daniel: *Greater Syria. The History of an Ambition*, Oxford University Press, Oxford 1990.

Pirický, Gabriel: *Turecko. Stručná historie států. Svazek č. 38*, Libri, Praha 2006.

Provence, Michael: *The Great Syrian Revolt and the Rise of Arab Nationalism*, University of Texas Press, Austin 2005.

Přebinda, Petr: *Cesta k soudobému Iráku. Núrí as-Saᶜíd a dějiny irácké monarchie (1920–1958)*, Montanex, Ostrava 2005.

Qaddūra, Džamāl Muḥammad: *Al-'aḥzābu 's-sijāsījatu 'l-filasṭīnīja 1929–1936*, Dāru maktabati 'l-ḥajāt + Mu'assasatu 'l-Chalīli 't-tārīchīja, b.m.v. 1996.

Qalᶜadžī, Qudrī: *Aṭ-ṭawra 'l-ᶜarabīja 'l-kubrā 1916–1925. Džīlu 'l-fidā' jawman bi-jawmin maᶜa kāmili 'l-'asmā' wa 'l-waṯā'iq wa 'l-'adwār*, Šarikatu 'l-maṭbūᶜāt li-'t-tawzīᶜ wa 'n-našr, Bajrūt 1998.

Qāsim, Džamāl Zakarijā (ed.): *Al-'azma 'l-lubnānīja ('uṣūluhā, taṭawwuruhā, 'abᶜāduhā 'l-muchtalifa)*, Maᶜhadu 'l-buḥūṯ wa 'd-dirāsāti 'l-ᶜarabīja, al-Qāhira 1978.

Qāsimīja, Chajrīja: *Chaṣā'iṣu 'l-ḥaraka 'l-ᶜarabīja fī 'l-fatra bajna 'l-ḥarbajni 'l-ᶜālamījatajn (mā bajna 'l-kifāḥi 'l-waṭanī wa 't-taṭalluᶜi 'l-qawmī)*, Qaḍājā ᶜarabīja, 1979, č. 4, s. 257–268.

Qarqūṭ, Dawqān: *Taṭawwuru 'l-ḥarakati l-waṭanīja fī Sūrīja 1920–1939*, Dār Ṭlās li-'d-dirāsāt wa 't-tardžama wa 'n-našr, Dimašq 1989.

Rathmell, Andrew: *The Covert Struggle for Syria, 1949–1961. Secret War in the Middle East*, I.B.Tauris, 1995, New York & London 1995.

ar-Rīmāwī, Suhajla: *Džamᶜījatu 'l-ᶜarabījati 'l-fatāti 's-sirrīja. Dirāsa waṯā'iqīja. 1909–1918*, Dār Madždalāwī li-'n-našr wa 't-tawzīᶜ, ᶜAmmān 1988.

ar-Rīmāwī, Suhajla: *Al-ḥukmu 'l-ḥizbī fī Sūrījā 'ajjāma 'l-ᶜahdi 'l-fajṣalī 1918–1920*, Dār Madždalāwī li-'n-našr wa 't-tawzīᶜ, ᶜAmmān 1997.

Rizk, Zuban Labib: *The stolen sanjaq*, Al-Ahram: A *Diwan* of contemporary life (605), Al-Ahram Weekly, 2005; též na internetu na adrese http://weekly.ahram.org.eg/print/2005/751/chrncls.htm.

Rogan, Eugene: *Bringing the State Back: The Limits of Ottoman Rule in Transjordan, 1840–1910*, in Rogan, Eugene a Tell, Tariq: *Village, Steppe and State. The Social Origins of Modern Jordan*, British Academic Press a I.B.Tauris, London 1995.

Salibi, Kamal.: *The Modern History of Lebanon*, Praeger, London 1965 (reprint 1976).

Salibi, Kamal: *The Modern History of Jordan*, I.B.Tauris, London, New York 1993 (reprint 2006).

Seale, Patrick: *The Struggle for Syria. A Study of Post-War Arab Politics 1945–1958*, Oxford University Press, London 1965.

Seale, Patrick: *Asad of Syria. The Struggle for the Middle East*, I. B. Tauris, London 1988.

Shanahan, Rodger: *The Shi'a of Libanon. Clans, Parties and Clerics*, Taurus Academic Studies, London 2005.

Shlaim, Avi: *The Politics of Partition: King Abdullah, the Zionists, and Palestine, 1921–1951*, Oxford University Press, New York 1988 (reprint 2004).

Schäbler, Birgit: *Aufstände im Drusenbergland. Ethnizität und Integration einer ländlichen Gesellschaft Syriens vom Osmanischen Reich bis zur staatlichen Unabhängigkeit 1850–1949*, Ergon Verlag , Würzburg 2003.

Schulze, Reinhard: *Dějiny islámského světa ve 20. století*, Atlantis, Brno 2007 (překlad z německého originálu Schulze, Reinhard: *Geschichte der islamischen Welt im 20. Jahrhundert*, C. H. Beck, München 2002).

Sorby, Karol R.: *Arabský východ (1945–1958)*, Slovak Academic Press, Bratislava 2005.

Sorby, Karol (jr.): *Arabi, islám a výzvy modernej doby*, Slovak Academic Press, Bratislava 2007.

Sulṭān, ᶜAlī: *Tārīch Sūrīja 1908–1918. Nihājatu 'l-ḥukmi 't-turkī*, Dār Ṭlās li-'d-dirāsāt wa 't-tardžama wa 'n-našr, Dimašq 1996.

Sulṭān, ᶜAlī: *Tārīch Sūrīja 1918–1920. Ḥukm Fajṣal bin al-Ḥusajn*, Dār Ṭlās li-'d-dirāsāt wa 't-tardžama wa 'n-našr, Dimašq 1996.

Šabacká, Yvona: *Postavení Sýrie na Blízkém východě a její politika vůči Libanonu*, Mezinárodní politika č. 8/2005 (roč. 29), s. 22–24.

aš-Šalaq, Zuhajr: *Min 'awrāqi 'l-intidāb. Tārīch mā 'ahmalahu 't-tārīch*, Dāru 'n-nafā'is, Bajrūt 1989.

Tachjian, Vahé: *La France en Cilicie et en Haute-Mésopotamie: aux confins de la Turquie, de la Syrie et de l'Irak, 1919-1933*, Éditions KARTHALA, Paris 2004.

Ṭlās, Muṣṭafā: *Sūrīja 'ṯ-ṯabᶜīja. Dirāsa džījūbūlītīkīja džījūtārīchīja*, Dār Ṭlās li-'d-dirāsāt wa 't-tardžama wa 'n-našr, Dimašq 2001 (reprint 2004).

Tlas, Mustafa: *Fizičeskaja Sirija v XX veke. Politiko-geografičeskoje issledovanije*, Dar al-zakira, Bejrut 2003.

Torrey, Gordon H.: *Syrian Politics and the Military 1948–1958*, Ohio State University Press, Columbus 1964.

Traboulsi, Fawwaz: *A History of Modern Libanon*, Pluto Press, London 2007.

ᶜUbajdāt, Maḥmūd: *Al-dawru 'l-'urdunī fī 'l-niḍāli 'l-ᶜarabī 'l-sūrī 1908-1946. Al-niḍālu 'l-muštarak*, al-'Ahlīja, ᶜAmmān 1997.

al-ᶜUlbī, 'Akram Ḥasan: *Chālid al-ᶜAẓm: 'Āchar ḥukkām Dimašq min 'āli 'l-ᶜAẓm*, Dār Šahrazādi 'š-šām, Dimašq 2005.

ᶜUṯmān, Hāšim: *Al-muḥākamātu 's-sijāsīja fī Sūrīja*, Rijāḍ ar-Rajjis li-'l-kutub wa 'n-našr, Bajrūt 2004.

Van Dam, Nikolas: *The Struggle for Power in Syria: Sectarianism, Regionalism, and Tribalism in Politics*, I.B.Tauris, London 1996.

Wanner, Jan: *Předpoklady vojenského převratu v Sýrii roku 1949*, Československý časopis historický, 1973 (ročník XXI), č. 6, s. 809–834.

Wanner, Jan: *Palestinská válka 1948–1949*, Historický obzor, 1990–1991, č. 2 a 3, s. 34–39 a 72–75.

Wilson, Mary C.: *King Abdullah, Britain and the Making of Jordan*, Cambridge University Press, Cambridge 1987 (citace v práci jsou uváděny podle arabského překladu Wilsun, Márī: *ᶜAbdullāh wa šarqu 'l-'Urdun bajna Brīṭānījā wa 'l-ḥarakati 's-ṣahjūnīja*, Šarikat Qadmus li-'n-našr wa 't-tawzīᶜ, Bajrūt 2000).

Yamak, Zuwiyya: *The Syrian Social Nationalist Party*, Harvard University Press, Cambridge 1969.

Zajn, Zajn Nūruddīn: *Aṣ-ṣiráᶜu 'd-dawlī fī 'š-šarqi 'l-'awsaṭ wa wilādatu dawlataj Sūrīja wa Lubnān*, Dāru 'n-nahār, Bajrūt 1971.

Zeine, Zeine N.: *The Struggle for Arab Independence*, The Catholic Press, Beirut 1960.

Zouplna, Jan: *Od jišuvu k Izraeli. Formování izraelských mocenských elit 1919–1949*, Libri, Praha 2007.

Zybina, A. G.: *Plany sozdanija „Velikoj Sirii" i „Blagodarotnogo polumesjaca" v gody vtoroj mirovoj vojny* in *Arabskije strany. Istorija* (kollektiv avtorov), Izdatel'stvo vostočnoj literatury, Moskva 1963, s. 123–134.

RESUMÉ

Tato práce se zabývá geopolitickým postavením Sýrie v první polovině 20. století a pokouší se nalézt odpověď na otázku, proč a jak vlastně dnešní Sýrie vznikla. Jelikož tento stát lze považovat do jisté míry za umělý a zejména značně územně deformovaný, soustředí se tato studie na proces vytváření územního rámce Sýrie, který probíhal v prostředí soupeření britského a francouzského imperializmu a vzájemně konfliktních ideologií lokálního separatizmu, arabského a velkosyrského nacionalizmu a panarabizmu. Časový rámec práce je vymezen počátkem 20. století a koncem 2. světové války, který zhruba koliduje s ukončením francouzského mandátu nad Sýrií a jejím vstupem do OSN.

Práce se skládá ze sedmi kapitol, které postupují vzestupně v časové linii vývoje Sýrie v první polovině 20. století, s výjimkou první kapitoly věnované problémům vymezení Sýrie a geografické Velké Sýrie a vytváření novodobých hranic v této oblasti. Následující kapitoly jsou od sebe odděleny podle základních periodizačních mezníků soudobých dějin Sýrie (konec osmanské nadvlády, existence Fajṣalova království, Velké syrské povstání, francouzsko-syrská smlouva z roku 1936 atd.). Centrum pozornosti je zaměřeno na popis a analýzu událostí, majících vztah k územnímu a státoprávnímu vývoji Sýrie. Relativně velký prostor je věnován také souběžnému regionálnímu i mezinárodně-politickému vývoji, pokud tento měl prostřednictvím mandátních mocností významný vliv na dění v Sýrii. Kromě popisu vlastních historických událostí se práce také pokouší zachytit vývoj rychle se měnících identit obyvatel Sýrie, jejichž přijímání souviselo se šířením různých názorových orientací.

SUMMARY

This survey deals with the geopolitical position of Syria in the first half of the 20th century and tries to find answers to the question why and how did today's Syria come to its existence. Since this state could be, to some extent, thought to be artificial, and its territory largely deformed, this works focuses on the process of territorial shaping of Syria in its current borders, which took place under rivalry of the British and French imperialism and antagonist ideologies of local separatism, Arab nationalism, pan-Syrianism and pan-Arabism. The time frame of this study is defined by the beginning of the 20th century and the end of the World War II which roughly coincides with the final stage of the French mandate over Syria and its admission to the United Nations.

The survey consists of seven chapters copying the time line of the Syrian history in the first half of the 20th century, with the exception of the first chapter, which deals with the definition of Syria and geographical Greater Syria and the delimitation of the contemporary borders in the area. Next chapters are reflecting milestones of the contemporary history of Syria (i.e. the end of the Ottoman rule, the beginning and the end of the Syrian Kingdom of Emir Faisal, the Great Syrian Revolt, the French-Syrian Agreement of 1936 and others). The primary focus is directed at the description and analysis of the processes related to the territorial and administrative development of Syria. Relatively large space is also dedicated to the parallel development in the regional and international political situation, as long as this development had an impact on the events in Syria through the involvement of mandatory powers. In addition to the description of the historical events this survey also investigates the development of the quickly changing identities of the inhabitants of Syria, as the adoption of these identities was closely related to the expansion of various ideological trends.